



EN905

A φ







PLUTARCHI
VITAE PARALLELAE.

1068

ITERUM RECOGNOVIT



CAROLUS SINTENIS.

VOL. III.



ex.



ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΟΜΑΤΤΕ

LIPSIÆ.

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLXIII.



W. O. W. T. A. S.
B. O. W. S.
B. O. W. S.

ADNOTATIO CRITICA.

INDEX NOTARUM.

Br = Bryanus	Sch = Schaeferus
C = Coraes	So = Solanus
R = Reiskius	St = Stephanus
S = Sintenis	X = Xylander.

Vita Niciae p. 1, 9 ὑπερβαλεῖσθαι pro ὑπερβαλέσθαι St.
 — 2, 21 Μελησίου S: Μιλησίου v. — 23 ἐν Κέω R: ἐν Κέω
 v. — 24 ἀλλ' C et codex: ἀλλὰ καὶ v. — 3, 6 θράσος] τὸ θρά-
 σος R. — 10 δημαγωγοῦν pro δημαγωγῶν St. — 16 παρείχε
 C: παρέχειν v. — 4, 27 τῇ στήλῃ ἐνέγραψεν propter hiatum
 suspecta. — 32 ἐνεστιν pro ἔστιν Muretus. — 5, 21 Χαρικλέης
 S: Χαρικλῆς v. — οὖν pro οὐκ anonymus. — 24 τοῦτ' ἔδωκε]
 τοῦτ' ἔδρασε Cobetus. — 30 ἐορακέναι Meinekii: ἐωρακέναι
 v. — 31 παθῶν anonymus: μαθῶν v. — 7, 14 κολούοντα pro
 κωλύοντα Muretus. — 20 μικρὰς Br et codex: μικρὰς v. — 31
 Ἀηλίω pro Ἀήλω X. — 8, 3 γενομένου pro γενόμενον Mure-
 tus. — 12 δ' αὐτῶ Br: δὴ αὐτῶ v. — 25 Θυρέαν C: Θυραίαν
 v. — 10, 7 ἤγαγεν Wyttenbachius: ἤνεγκεν v. — 14 γ' ἔτι
 Porsonus: γέ πω v. — 12, 12 συμβαίνοντες C: συμβάλλοντες
 v. — 25 προτέρων R: πρότερον v. — 13, 10 οὐδ' C: οὔτ' v.
 — 15 προεπτυγγάνοντες R: προσεπτυγγάνοντες v. — 23 μετα-
 βαλλόμενος C et codex: μεταβαλλόμενος v. — 16, 9 δ' οὖν S:
 γοῦν v. — 12 βουλῆς] σπουδῆς Emperius. — 17, 3 πρᾶότητα]
 θρασύτητα So, θερμότητα S. — 18, 13 κἀκεῖνα] κἀκεῖνον C.
 — 17 Ἀδώνια C et codex: Ἀδώνεια v. — εἶχον] ἦγον Mure-
 tus. — 19, 12 γνώμην] ῥώμην Sch. — ὑπεξέλυσε R: ἐπεξέλυσε
 v. — 17 αὐτῶν S: αὐτῶ v, αὐτοῖς R. — 20, 1 ἕτεροι — ἔργω
 S: ἕτερον — ἔργον v, ἑτέρω — ἔργω codices. — 2 γενέσθαι
 ἐπιτελῆς] ἐπιτελῆς γενέσθαι S. — 16 ἑαυτῶ R: ἑαυτοῦ v. —
 21, 4 δ'] γὰρ S. — 14 ἐλείπετο pro λείπεσθαι St. — 15 ἤλπιξεν
 C: ἤλπισεν v. — 28 Ὀλυμπιείου S: Ὀλυμπίου v. — 22, 4 αὐ-
 θις Emperius: εὐθύς v. — 20 ἐλεῖν] ἀνελεῖν C cl. Thucyd. 6,
 97. — 24, 3 ἦλθεν add. S. — 19 καθαρὰν] καθ' Ἰμέραν S cl.

Thucyd. 7, 1. — 30 παρόντος τοῦ κινδύνου ἀφικνεῖται] τοῦ κινδύνου παρόντος ἀφικνεῖται S. — 25, 22 εἰσὶν] φησὶν Bekkerus. — 25 οὐ — μόνον pro ὅ — μόνον Muretus. — 26, 15 αἰτούμενον pro αἰτούμενος St. — 20 ἐμβαλόντων] ἐμβαλόντες S. — 27, 21 ἄριστον C cl. Thucyd. 7, 40: ἀριστερόν v. — 28, 8 ἢ Pflugkii: καὶ v. — 13 παραμενούτων pro παραμενόντων Muretus. — 21 στρατηγοῖς] συστρατηγοῖς S. — 29, 5 ἐπιβαῖνον R: ἀποβαῖνον v. — 11 οἷαν Muretus: οἶον v. — 30, 15 βουλεύσεσθαι pro βουλευσασθαι X. — 18 παρέσχε] παρέστη C. — 20 συνεχώρησαν pro συνεχώρησεν Amiotus. — 31, 3 πρὸ Br: πρὸς v. — 4 τε R: γε v. — 32, 19 ἀνασχετὰ Ἀθηναίοις] ἀνασχετὰ τοῖς Ἀθηναίοις S. — 32 ἀναβάντας ἤδη πληρουμένων τῶν τριήρων. Ἐπεὶ δ' οἱ μάντις S: ἀναβάντας. Ἦδη δὲ πληρουμένων τῶν τριήρων, ἐπειδὴ οἱ μάντις v. — 33, 9 ἀπροσδοκίτους pro ἀπροσδοκίτας Muretus. — 13 ἄλλας ἐπιφερομένας Muretus et codex: ἄλλαις ἐπιφερομέναις v. — 32 βιάσεσθαι pro βιάσασθαι St. — 34, 9 ὑπέμεινεν R: διέμεινεν v. — ἃ ψευδῶς ἔδεισεν ὑπὸ pro ἀψευδῶς καὶ ἔδεισε μὴ τὸ Muretus. — 35, 7 λαμπρυνάμενος R: λαμπρυνόμενος v. — 32 μόρος] φθόρος S. — 36, 4 εὐτυχίαις R: ἀτυχίαις v. — 22 ὦν R: ὄν v. — 37, 22 post ἐνὸς aliquid excidisse suspicatur S. — 38, 2 ἀλλ' ἦσαν] ὀλίγοι δ' ἦσαν? S. — 7 ἐκτὸς pro ἐντὸς Muretus et codex. — 16 δὴ R: δὲ v. — τοὺς Καυλίους R: τοῦ Καυλίου v. — 18 δέχεσθαι Muretus: μάχεσθαι v.

Vita Crassi 39, 21 Πλωτίου Wytttenbachius: Πλωτίνου v. — 31 μία πασῶν R: μία πασῶν δ' v, μὴ μία, πασῶν δ' S. — 40, 4 ὑπατεῖαν Emperius: πολιτεῖαν v. — 14 κρατίστοις Wytttenbachius: ἀκρατήτοις v. — 27 ἀργυρείων Muretus: ἀργυρίων v. — 41, 19 ἐδάνεισε S: ἐδάνεψε v. — 26 ὑπερέβαλεν C et codex: ὑπερέβαλλεν v. — 42, 10 γοῦν S: δ' οὖν v. — 12 φεῦ — 13 ἠγούμενος del So. — 15 Κίννας καὶ Μάριος κρατήσαντες R: Κίννα καὶ Μαρίου κρατήσαντος v. — 28 Παιακοῦ] Παιαικοῦ S. — 31 ἐπιλιπόντων R: ἀπολιπόντων v, ἐπιλειπόντων Bekkerus. — 43, 8 παραπέμπουσι λαύραν C: παραπέμπουσιν αὖραν v. — 9 ἀγούσαν C: ἀνάγούσαν codices, ἀνάγουσιν v. — 10 ἀλλήλων Br: ἄλλων v. — 15 καταλάμπεται ἡμέρας] καταλάμπεται δι' ἡμέρας Emperius. — 44, 3 δεδιδαγμένα] δεδιδαγμένα S. — 8 Φενεστέλλας libri. — 15 Μαλάκην C: Μαλακὴν v. — 19 συνειλοχότα Sch: συνειληχότα v. — 25

στρατιάν S: στρατείαν v. — 30 ἔργω] ἐγὼ Br. — 45, 19 ὡσθέντων S: ὡσθέντων, ἐνίων v. — 46, 5 ὀπηλίκος Sch: ὡς πηλίκος v. — 9 ἦ R: ἦν v. — 20 περιεγίνετο C et codices duo: περιεγένετο v. — 47, 20 ἔφησεν R: φησιν v. — 48, 12 ἀτυχῆς R: εὐτυχῆς v. — 12 ἦ — συνέφευγε post ὀργασμοῖς transponi mavult S. — 49, 1 ποιμένων R et codex: ποιμένες v. — 5 Φούριον pro Φρούριον St. — 9 Σαλίνας pro Σαλήνας Amiotus. — 18 αὐτὰς C: αὐτοὺς v. — 50, 8 Μόμιον Bekkerus: Μώμιον v. — 51, 10 ἐπιλειπούσης R: ὑπολειπούσης v. — 12 πνεῦμά τι] cf. Pelop. 9. — 14 στρατιᾶς Br: στρατείας v. — 31 Καννίκιος] Γάννικος S cl. Frontin. 2, 4, 7. — 52, 20 καὶ δὴ ἀρχαιρεσιάζοντες] καὶ δὴ καὶ ἀρχαιρεσιάζοντες? S. — 23 παραστρατοπεδεύσας Br: παραστρατοπεδεύσασθαι v. — 29 ἔχοι] ἔξει Sch. — 53, 6 διαφυγόντες ἔμπεσόντες C: διαπεσόντες v. — 16 τοῦ Πομπηίου αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ὑπατείαν καλουμένου] αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ὑπατείαν καλουμένου τοῦ Πομπηίου, ? S. — 32 Ὀνάτιος] ὦν Γαίος S cl. Pomp. 23. — 54, 30 κομίζοντα τὸ περὶ τὸν Κατιλίαν ἐξηγουμένην S: κομίζοντα περὶ τοῦ Κατιλίαν καὶ ζητουμένην v. — 55, 18 ἦ pro ἦ anonymus. — 20 ἀρθεῖς Emperius: ἀρθεῖς v. — 21 λαμπρῶς pro λαμπρὸς Muretus. — 22 καλῶς del S. — 29 οἷς γε So: ὥστε v. — 30 αὐτὸν pro ἑαυτὸν Muretus. — 32 Λοῦκαν pro Λουκίαν Muretus. — 56, 20 συμφέρει μετιέναι R: μετιέναι συμφέρει v. — 57, 11 βῆμα Emperius: οἴκημα v. — 58, 1 τοῦτο] τοῦτον R. — 59, 20 δεξιόμενος Br: δεξιόμενος v. — 30 γυμνασιῶν R: γυμνασίαν v. — 61, 25 πορευέσθαι pro πορεύεσθαι St. — 63, 27 δεῆσον So: δεησόντων v. — 65, 9 θινῶν τινων ἐρήμων] δεινῶν ἐρήμων Appianeā, unde θινῶν ἐρήμων C. — 27 βύθιον R: βύθον v. — 66, 17 αὐτοὺς] αὐτοὶ Cobetus. — 68, 2 αὐτός, τῇ δὲ R: αὐτὸς δὲ τῇ codices, αὐτὸς τῇ v. — 5 τῶν ἀνασίλλων] ἀνασίλλω C. — 71, 20 ὑπολελειμμένους C: ἀπολελειμμένους v. — 72, 28 εἰ δεῖ] ἔδει Muretus. — 73, 11 πελάται Gelenius: ἱππόται v, πελτασταὶ Appianeā. — 75, 8 Βαργοντήιος Schweighaeuserus: Βαργοντίνος v. — 23 διὰ λόγων — συγγενέσθαι] διὰ λόγων — γενέσθαι S. — 79, 26 ὄνομα del Sch. — 80, 32 πρόσθεν C: πρόσωθεν v. — 81, 5 χορείας S: πόρνας v, χορείαν Appianeā.

82, 31 τόποις pro τοῖς Muretus. — 83, 6 ἄλλως δὲ] ἀλλ' ὡς R. — 18 ἦν μέρος ἃ Muretus: ἦ μέρος ὃ v. — 22 εἴτ' ἀρχή-

στως Emperius: εἶτα χρηστῶς v. — 84, 13 ἀνεπίφθονον C: ἐπίφθονον v. — 85, 8 καίτοι ὅ γε] καίτοι γε S. — 15 εἰ δέοι] εἰ δὲ δέοι Br. — 86, 10 ἀπέειπε pro ἐπέειπε vel ἔδεισε St. — 12 Καίσαρος R: καὶ Καίσαρος v. — 15 προσεργάσασθαι] προσκατεργάσασθαι R. — 16 ἀντέσχευ] ἀντέσχετο Haitingerus. — 22 ἠττημένοις R et codex: ἠττωμένοις v. — 87, 18 αὐτῆς] αὐθις S cl. 85, 23.

Vita Sertorii 88, 5 ἀριθμῶ Muretus: ἀριθμῶν v. — συμπλέκεται C: ἐμπλέκεται v. — 25 καὶ add R. — 89, 10 Νούσσοις] Νουρσία X. — 90, 5 Καστλῶνι S: Κάστλωνι v. — 9 Γυρσοινῶν] Ὠρισίων So, Ὠριτανῶν S. — 17 στρατιώτας πάντα] στρατιώτας S. — 91, 1 ὑφήκατο pro ὑφήκετο St. — 12 ἐξεδέξαντο pro ἐξεδέξατο St. — 24 οὐ πολλῶ ἐλάττους τῶν μυρίων] οὐ πολλῶ τῶν μυρίων ἐλάττους Benselerus. — 92, 3 προερχόμενος pro προσερχόμενος Muretus. — 4 ὑπολειπόμενον C: ἀπολειπόμενον v. — 26 πλουσίους C post Amiotum: πολλοὺς v. — 93, 19 καταβαλεῖ R et codex: καταβάλῃ v. — 24 πλήθει μὲν καὶ ἡλικίᾳ ἀκμάζοντα] πλήθει καὶ ἡλικίᾳ μὲν ἀκμάζοντα S. — 94, 2 υποβαλόμενος pro ὑποβαλλόμενος St. — 23 Πιτυούσση C: Πιτυούση v. — 95, 12 ἀπέχουσι Photius: ἀπέχουσαι v. — 96, 11 Τίγγιν X: Τιγέννην v. — 18 Τιγγῖται vel Τιγγιτανοὶ C: Τιγεννηῖται v. — 97, 5 καὶ del C. — 20 δοκεῖ So: δοκεῖ v. — 25 γινομένων πονηρῶν C: γινόμενον πονηρὸν v. — 98, 2 Σπανὸς C: Σπάνος v. — 12 ἀκούειν] ὑπακούειν Cobetus. — 99, 10 Φουφίδιον Ruhnkenius: που Φίδιον v. — 12 Λεύκιον S: καὶ Λούσιον v. — 15 Ῥωμαίων pro Ῥωμαίων St. — 18 Μάλλιον So: Λόλλιον v. — 104, 18 εἶτε μὴ C et codex: εἶτε τὸ μὴ v. — 20 ἄλλως R: ἄλλως δ' v. — 105, 28 ὑπερβάλοντι R et codex: ὑπερβάλλοντι v. — 107, 10 et 12 Σούκρωνι] Σούκρονα Muretus. — 11 Τουρίαν S: Τουττίαν v. — 108, 5 σκότους ἤδη ὄντος] σκότους ἤδη S. — 7 ἀνέστρεψε Sch et codex: ἀνέστρεψε v. — 111, 11 ταπεινὸν Br et codex: ταπεινὸν μὲν v. — 28 ἡσύχιαν ἔχων ἐπιεικῶς δι' αἰτίας] ἡσύχιον ἔχων ἐπιεικῶς διαίταν Emperius. — 112, 23 ἠνέσχετο ὁ] ἠνέσχετο S. — 115, 19 θρασύτητι Emperius: βραδυτήτι v. — 22 οὔτε προσέχων Sch: οὐδὲ προσέχων v. — 23 καὶ del Emperius. — 116, 22 ὁ τοῦ Μαλλίου ἀντεραστῆς propter hiatus suspecta.

Vita Eumenis 116, 31 Εὐμένη C et deinceps: Εὐμενή v. — 117, 26 συνώκισε C: συνώκιζε v. — 118, 16 καὶ Sch et

codex: ἦ v. — 27 εἶχε pro ἔσχε St. — 119, 7 ξένῳ ὄντι] ὄντι ξένῳ Benselerus. — πολυπραγμονεῖν] πολυπραγμονεῖν ἐν C. — 21 ἀναδεξόμενος C: ἀναδεξάμενος v. — 121, 6 τὰ C et codices: τὰ τε v. — 30 δόντας καὶ add R. — 122, 4 στρατιάν Br: στρατείαν v. — 30 προῆγεν R: προσῆγεν v. — 123, 7 τούτου So: τοῦτο v. — 18 γῆς pro τῆς Muretus. — 23 δὴ Sch et codices: δὲ δὴ v. — 124, 31 ἐπεδράξαντο C et codices tres, alius ἀπεδράξαντο: ἐπελάβοντο v. — 125, 26 τι So: τῆ v. — 127, 20 καὶ add R. — 128, 7 φυλάξασθαι Br: φράξασθαι v. — 23 ὑμῶν C: ἡμῶν v. — 129, 13 ἄτε δὴ συνήθεις γεγονότες καὶ ἀλλήλοις κεκρημένοι πολλά? S. — 27 ἀποκατέστησε C et codices: ἀπεκατέστησε v. — 30 ἐγκρατῶς S: ἐγκρατῆς v. — γέγονε del S. — 130, 3 φιλοφροσύνην R: φιλοφροσύνη v. — 10 πάντων R: ἀπάντων v. — 15 μαραινόμενων pro μαραινόμενον Muretus. — 25 δ' ἀνηρητημένους Benselerus: δὴ ἀνηρητημένους v. — 30 σταλαγμὸν Emperius et codex: στεναγμὸν v. — 133, 2 τεθραμμένα] τεθρυμμένα? S. — 134, 2 ἐγένοντο C et codex: ἐγίνοντο v. — 4 Περσίδι R et codices: Περσικῆ v. — 135, 14 βραχεῖαν Dacerius: τραχεῖαν v. — 136, 3 περιβαλλόμενος R: περιβαλλόμενος v. — 5 γενομένου R: γινομένου v. — 137, 31 ῥάδιον λαθῶν] ῥᾶον διαλαθῶν S. — 138, 19 ἂν ἔστησε R: ἀνέστησε v. — ὑμῶν So et codex: ἡμῶν v. — 139, 5 ἄχθει] ἄχει So. — 21 ἦ add St. — 26 προσίετο R: προσήγετο v. — 140, 3 καὶ Sch. et codices: καὶ v. — 21 παρέδωκε Σιβυρτίῳ C post Br: παρέδωκεν Ἰβυρτίῳ v.

141, 3 δυνάμεων sepsit Bekkerus, τε del S. — 16 τοίνυν R: τοῖς νῦν v. — 24 στρατηγίαν R: στρατείαν v. — 28 γενομένων pro γενόμενος Muretus. — 142, 3 ἐπ' R: ἐν v.

Vita Agesilai 142, 27 Μελησιππίδα C. Keilius: Μελησιππίδα. — 29 βιοτεύσειν Sch: βιοτεύειν v. — 143, 8 φύσει ἡγεμονικῶ propter hiatum suspecta. — 11 συντρεφομένων Muretus: συστρεφομένων v. — 144, 25 τὴν ἀρετὴν] διὰ τὴν ἀρετὴν Br. — 145, 4 φθισιβρότου R: φθισίβροτον v. — 20 ὃ So: ὡς v. — 22 τοιοῦτόν ἐστι R: τοιοῦτο ἐκ v. — 146, 17 δεηθεῖσι pro δεηθεῖς St. — 23 παύσασθαι Sch et codex: παύσεσθαι v. — 24 πάντα R: ταῦτα v, ἑαυτὰ? S. — 147, 25 ἔχοντα R et codex: εὐθύς ἔχοντα v. — 28 ἀγαθὸν διαπεπρᾶχθαι Emperius: ἀγαθὸν ἅμα πεπρᾶχθαι codices quidam, διαπεπρᾶχθαι ἀγαθὸν v. — 149, 2 ἄλλως δὲ] ἄλλως τε S. — 7 Λυσάνδρου μᾶλλον ἢ

S et codices duo: μάλλον *Λυσάνδρου* ἢ v. — 32 ἦδειν] *νη Δί'* Codetus. — 151, 14 ἐμισθοῦντο. — 16 ἱππεύειν om arophthegmata. — 30 ἄψασθαι Br: ἄψασθαι v. — 154, 18 δεινὸν R: δεῖν libri, δεῖ v. — 156, 15 φέρεται S: ἀναφέρεται v. — 24 ἐλεεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν] ἐλεεῖν ἅμα καὶ φιλεῖν codices duo, φιλεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν S. — 157, 31 ἦδη τῆς Ἑλλάδος ἐξωκισμένον codices duo: τῆς Ἑλλάδος ἦδη ἐξωκισμένον v. — 158, 5 στρατηγούς] στρατοὺς Emperius. — 7 μέντοι οὐδὲν κρεῖσσον] μέντοι κρεῖσσον οὐδὲν S. — 159, 17 προάγειν So: προσάγειν v. — 26 ἄνδρας — καὶ hoc loco perversa suo loco erunt transposita post Κόνωνος 160, 25 S. — 160, 13 μόρας pro μοίρας Muretus. — 25 οὖν add Muretus. — 163, 4 μητέρα γινωσκόντων S et codices duo: μητέρα ἐπιγινωσκόντων v. — 23 ἐν βιβλίῳ ἀπολειμμένον] ἐν βιβλίῳ καταλειμμένον Emperius. — 164, 21 lacunam indicavit S. — 165, 11 συμπεριπατοῦντας arophth.: περιπατοῦντας v. — 15 δεικηλίκτας arophth.: δικηλίκτας v. — 166, 17 ποιούμενος So et codex: ποιουμένους v. — 168, 11 Ἀρχίαν Br et postea: Ἀρχίδαυ v. — 15 βούλευμα Sch: βούλημα v. — 17 Θηβαῖοι Amiotus: Ἀθηναῖοι v. — 169, 6 Μέλιωνα Br: Γέλωνα v. — 28 αὐτῶ κινδυνεύοντι codices duo: κινδυνεύοντι αὐτῶ v. — 170, 9 σκέψασθαι pro σκέψασθαι St. — 173, 3 δίκαιον αὐτονομεῖσθαι codices duo: δίκαιον εἶναι αὐτονομεῖσθαι v. — 24 αὐτονόμου del S. — 174, 6 παρὰ Sch: πρὸς v. — 176, 15 τούτῳ παντὶ S et codex: τούτῳ ἅπαντι v. — 180, 14 ἐλάττονα Emperius et codices duo: ἐλάσσονα ἀλλὰ v. — 182, 26 στρατηγὸν ἐπιδούς C: στρατηγῶ ἐπιδούς v. — 31 κεί γάρ Emperius: εἰ γάρ v, καὶ γάρ codices. — 184, 31 πράξει Sch: πράξη v. — 185, 18 ὑπονοοῦσι] ὧν ὑπονοοῦσι R, τοῖς ὑπονοοῦσι καὶ προσδοκῶσι πρὸς ἄμυναν τρεπομένοις S.

Vita Pompeii 188, 29 ἐν add S. — 189, 3 ἔφυγεν C et codex: ἔφυγεν v. — 191, 13 διδόναι Sch: δοῦναι v. — 24 πελάται S: αἰγελάται v. — 192, 8 ἐκ δὲ τούτου οἱ] ἐκ τούτου δ' οἱ vel ἐκ δὲ τούτου καὶ S. — 27 ἀπολείποντας C et codices duo: ἀπολιπόντας v. — 193, 7 ἑαυτῶ δούς τὸ So et codex: ἑαυτὸν δούς τὸ v. — 194, 6 μετεβάλλοντο Sch et codices duo: μετεβάλλοντο v. — 8 ἐφέντος R: ἀφέντος v. — 195, 2 οὐ καλῶς ἔφη ἔχειν] οὐκ ἔφη καλῶς ἔχειν vel οὐ καλῶς ἔχειν ἔφη S. — 13 πανταχοῦ] πεντάθλου? S. — 17 δὲ C: τε v. — 196, 30 Ῥωμαῖον St: Ῥωμαίων v. — 197, 29 κελεύοντα εἰς] κελεύ-

οντος εἰς cl. 199, 26 S. — 198, 3 Μέμμιον X: Μόμμιον v. — 14 ἀποτεθειμένων C: ἀποτιθειμένων v. — 199, 14 ῥύμη Br ῥώμη v. — 18 ἐγκαταστήσας R et codices duo: καταστήσας v. — 27 στρατιὰν Br: στρατείαν v. — 200, 9 οὕτως ἐπαύσαντο S et codices duo: ἐπαύσαντο οὕτω v. — 201, 17 κωλύσων] κολούσων So. — 19 ἐκέλευσε Sch et codices tres: ἐκέλευε v. — 29 ἐλεφάντων ἄρματι codex: ἄρματι ἐλεφάντων v. — 202, 18 εὐνοία τῇ πρὸς ἑαυτὸν ἐκείνω codex: τῇ πρὸς αὐτὸν εὐνοία ἐκείνω v. — 203, 11 ἐν ἀξίωματι] cf. Galb. 3. — 17 κεινηκότα Emperius: νενικηκότα v. — 26 μεταβαλομένης C et codex: μεταβαλλομένης v. — 204, 12 ἔσχατον νόσημα τῶν] ἔσχάτων νοσημάτων τῶν S. — 14 Πίω X: Ἀπίω v. — 206, 2 ἱππότη pro ἱππότης Muretus. — 208, 27 τῆς δημοκρατίας R post Amiotum: τῆς βουλῆς codices, τοῦ δήμου ex aldina v. — 209, 13 ἐλάττονα τοῦ R: ἐλαττον αὐτοῦ v. — 25 δόντας S: διδόντας v. — 210, 17 φανῆναι Amiotus: φάναι v. — 211, 32 ἐπαργύροις Sch: ὑπαργύροις v. — 212, 12 Λακινίω X: Λευκανίω v. — 15 πρῶτον Emperius: πρότερον v. — 213, 1 ἀπιέναι R: ἀπεῖναι v. — 19 et saepius deinceps ταμείων C: ταμείων v. — 30 μὲν R: τε v. — 214, 12 τυφωθῆναι So: τυφλωθῆναι v. — 14 κενὸν πολὺ margo Amioti: κλόνον κενὸν πολὺν libri plerique: κλόνον πολὺν v. — 216, 12 ἐκόμιζεν R: ἐκόλαζεν v. — 29 τοὺς πολλοὺς St: πολλοὺς v. — 217, 1 δὲ add Emperius. — 9 ἀναλαβῶν] ἀναλαμβάνων S. — 218, 14 Μάλλιος] Μανίλιος anonymus. — 219, 32 δάφναις ἀνεστεμμέναις Br: δάφνας ἀνεσταλμένας v. — 220, 1 ὁμοῦ καὶ] ὁμοίως Sch, aliquid excidisse suspicatur S. — 221, 2 Σπαρτακείους S: Σπαρτακίους v. — 27 στρατιὰν pro στρατείαν St. — 222, 3 ἐπιέναι pro ἐπεῖναι St. — 25 Ψυικράτεια Cobetus v. l. 87: Ψυικρατία v. — 31 Ἴνωρα C: Ἰνωρα v. — 223, 19 δὲ post ἀναλαβῶν So: post αὐτὸς v. — 25 ἀπολυσάμενος R: ἀποδυσάμενος v. — 30 ἰδρυσάμενος ἑαυτοῦ R: ἰδρυσασθαι ἑαυτοῦ v. — 32 ἀφηρησθαι R: ἀφήρησθε v. — 224, 1 Σωφηνῆν C: Σωφήνην et mox Σωφήνης v. — 21 ἔθνη del S. — 25 στρατιὰν Br: στρατείαν v. — 226, 20 Ἀρβηλίτιδος Br: Ἀρβηλίτιδος v. — 26 ψάλτου τινὸς οὐκ εὐτυχοῦς τᾶλλα, πρεσβυτοῦ δὲ θυγατῆρ] ψάλτου τινός, οὐκ εὐτυχοῦς τᾶλλα, πρεσβυτοῦ θυγατῆρ S. — 227, 13 βάλλει C et codex: βάλλη v. — 30 καὶ add C. — 228, 11 ἄ So: ἄς v. — 17 δυναστῶν Br: δυνατῶν v. — 229, 1 φυλακὰς Muretus:

φύλακας v. — 230, 15 ἐποίει αὐτὸς ὁ Πομπήϊος] ἐποίει Πομπήϊος αὐτὸς S. — 231, 9 ῥᾶνον anonymus: ῥάδιον v. — 12 περὶ Wyttenbachius: ἐπὶ v. — 27 ὕψος] εἰς ὕψος So. — 234, 10 βουλευμάτων] βουλήματος Wyttenbachius. — 12 ἀμῶς R: ἄλλως v. — 15 ὑπιδομένου Sch: ὑπειδομένου v. — 235, 16 χρυσίου Zonaras: χρυσοῦ v. — 29 τρεῖς R: τρεῖς v. — 236, 2 ὑπῆχθαι R: ἐπῆχθαι v. — 6 τετταράκοντα] πεντήκοντα X. — 19 Λεύκολλον anonymus: Λεύκολλος v. — 22 κολούουσα anonymus: κελεύουσα v. — 237, 1 ἐν ἀγορᾷ ἔχων] ἔχων ἐν ἀγορᾷ Benselerus. — 238, 2 προαγαγῶν R et codices duo: προσαγαγῶν v. — 15 et 17 Καιπίωνι Amiotus: Σηπίωνι v. — 30 κατάντης προᾶξιν Wyttenbachius: κατ' ἀντεῖσπραξιν v. — 239, 8 ἐξέπεμπε C: ἐξέπεμψε v. — 240, 32 λιποθυμίας S: λειποθυμίας v. — 241, 1 ἀναλαμβάνοντος R et codex: ἀναλαβόντος v. — 6 στρατίας C: στρατείας v. — 22 Σαρδόνα S: Σαρδῶνα v. — 242, 10 πολέμων C et codex: πολεμίων v. — 22 μετιέναι Muretus: μετεῖναι v. — 30 Καὶ R: ὃ καὶ v. — 31 μὲν ἂν Sch: μὲν δὴ v. — 243, 15 μὲν τὸν X: Μέλιτον v. — 22 ἀντὶ δὲ Κάτωνος S: Ἀντίαν δὲ καὶ v. — 245, 16 ἐπέσχευ] ἐπήρηκεσεν vel ἀπέχρησεν C. — 20 ποτε So: τότε v. — 246, 14 Πομπήϊον μόνον ἐλέσθαι ὕπατον] μόνον ἐλέσθαι Πομπήϊον ὕπατον cl. Cat. min. 47 S. — 19 εἰσενηνεγμένη C et codex: εἰσενηνεγμένην v. — 247, 1 φράσειν pro φράζειν St. — 21 ἐπεὶ] ἔπειτα C. — 27 καὶ τριακοσίου C: καὶ τοὺς τριακοσίου v. — 248, 21 στρατεία] στρατηγία Sch. — 249, 18 αἰτίων Sch: αἰτιῶν v. — 25 ῥᾶνον R: ῥάδιον v. — 28 ἐξεφλαύριζε Emperius: ἐξεφλαύρισε v. — 250, 16 μεταβαλλόμενος C et codex: μεταβαλλόμενος v. — 17 ἀμηγάνων Sch: ἀμηγάνῳ v. — 19 ὠφελεῖτο Emperius: ὠφείλετο v. — 251, 11 δεξιούμενον R: δεξαμένον v. — 252, 3 στρατιὰν et 30 στρατίας C: στρατείαν et στρατείας v. — 6 θάτερον anonymus: θατέραν v. — 18 Ρουβίκωνα S: Ρουβικῶνα v. — 253, 17 εἰς add C. — 32 ἔπεσθαι αὐτῷ] ἔπεσθαι S cl. Caes. 33. — 254, 14 ὡς τοῦτο Haitinger: ὡς τὸ v, ὡς οὐ τὸ libri non nulli. — 18 Βρεντέσιον S: Βρεντήσιον v, mox Βρεντεσηνοῦς. — 255, 17 μὲν] μὲν ἐν Muretus. — 256, 8 Λαβειῶν] Λαβεινῶς X. — 257, 1 καὶ del S. — 16 δυσχερείαις C: δυσχωρίαις v. — 258, 30 τὸν — πολεμοῦντα Muretus: τῶν πολεμούντων v. — 259, 15 αὐτὸν Ἀινόβαρβος S: αὐτὸν ἀεὶ ὁ βάρβος vel ὁ βάρβος codices, αὐτὸν ἀεὶ ὁ Αἰνόβαρβος ex aldina

v. — 32 στρατιᾶς Br: στρατηγίας v. — 260, 28 ἀρθεῖσα Hel-
 dius: ἀφθεῖσα v. — 29 ἐπὶ] ἐπὶ τὸ R. — 31 πρὸς Σκοτουσαν
 Amiotus: πρὸ σκότους v. — 261, 13 εἰς τάξιν sepsit Bekkerus.
 — 29 εἰώθασιν] εἰώθεσαν S cl. Caes. 45. — 262, 21 ἕκαστος
 ἐσκόπει τὸ καθ' αὐτὸν S: ἐσκοπεῖτο ἕκαστος καθ' αὐτὸν v. —
 32 δ' ἔτι anonymus: δέ τι v. — 263, 10 μαχόμενοι συνήεσαν
 C: μαχόμενοι συνήσαν v. — 31 ἀνασχεῖν C: ἐνσχεῖν v. — 264,
 27 ἐννοοῦντι] ἐννοῶν ἔτι S. — 265, 2 συνεισέπιπτον Sch: συν-
 ἐπιπτον v. — 26 ἧ̄ del Sch, ὁ R. — 266, 4 ἀπιέναι pro ἀπει-
 ναι St. — 10 ἐώρακει Sch: ἐώρακε v. — 12 περὶ R et codices
 tres: περὶ τῶν v. — 17 ἐπιστήσας Emperius: ἐπιστάς v. —
 267, 2 ἄν add R. — 5 ἐπεραιοῦτο C: ἐπέρα οὔτω v. — 25 περι-
 πλεύσαντα Bekkerus: παραπλεύσαντα v. — 268, 20 κακοπολι-
 τεῖαν· ἐρέσθαι] κακοπολιτεῖαν· ἀντερέσθαι? S sed etiam quae
 praecedunt corrupta sunt ac fortasse manca. — 269, 1 τῇ δὲ
 κρείττονι ἀδηρίτως] τῇ κρείττονι δ' ἀδηρίτως S. — 2 περιορ-
 μίσαι] παρορμίσαι Br. — 21 ἀπολιπόντα Sch: ἀπολιπόντας v.
 — 272, 10 ἤρχετο St: ἤρετο v. — 20 δέοντα Zonaras: δέοντος
 v. — 273, 16 καθορώμενος R: καθορώμενον v. — 22 ἄργους
 τοσούτου καταπεπλησμένην Emperius: οὔτω καταπεπληγμένην
 ex aldina v, αὔγουστος οὔτω καταπεπληγμένην codices. — 26
 ληφθεῖς So et codex: ληφθεῖς v.

274, 17 υἱὸν αὐτοῦ ἀπέδειξε] υἱὸν ἀπέδειξε S. — 27 πολι-
 τικὰ C: πολιτικὰ καὶ v. — 275, 11 ἠπόρησαν X: ἠπόρησεν
 v. — Εὐρυπαντίδαι Valckenarius: Εὐρυτίωνι δὲ v. — 12 πα-
 ρασχεῖν X: παρέσχευ v. — 14 μέντοι R: μὲν v. — 15 ἴαμα pro
 ἄμα anonymus. — 276, 1 δοκεῖ C et codex: δοκῆ v. — 7 ὁμό-
 κληρον So: ὁλόκληρον v. — 10 μεταβαλομένοις C et codex:
 μεταβαλλομένοις v. — 11 τὸν Ἀρμενίων C et codex: τῶν Ἀρ-
 μενίων v. — 12 φήσας R et codices duo: καὶ φήσας v. — 277,
 1 ὄντα R: τὸ v. — 7 ὑφ' C: ἀφ' v. — 8 ἄν add R. — 19 ἄν
 add C. — 278, 2 Θεβαίους So: Θεβαίων v. — 10 προαπολέ-
 σθαι So: προσαπολέσθαι v. — 12 αὐτοὺς So: αὐτὸς v.

Vita Alexandri 279, 5 τοῦ Καίσαρος] τὸν Καίσαρος S.
 — 16 πολιορκίαι Br: πολιορκία v. — 280, 16 συνούσης ἀφο-
 σιούμενον codices duo: συνούση ἀφοσιούμενον v. — 281, 13
 ᾧ γ' S: ὡς v. — 20 ἄτην ἄμα] ἄμ' ἄτην S. — 27 συγγεγεννη-
 μένον C: συγγεγεννημένον v. — 31 μάλισθ' ἄ S: μάλιστα v.
 — 282, 15 ἐξαιρεῖ R: ἐξάιρει v. — 23 οὔτε — οὔτε C: οὐδὲ

— οὐδὲ v. — 283, 10 πολέμους R: πολεμίους v. — 29 οὐ Br: οὖν v. — 284, 1 τῷ γένει Ἀκαρνάν] τὸ γένος Ἀκαρνάν Benselerus. — 6 Βουκεφάλαν C: Βουκέφαλον v. — 26 προπίπτουσαν Schmiederus: προσπίπτουσαν v. — 285, 1 ἔφεις C: ἀφείς v. — 27 βαθυτέρων C: βαρυτέρων v. — 286, 23 Ὀνησίκριτος So: Ὀνησικράτης v. — 287, 9 Μαίδων X: Μεδάρων v. — 288, 20 Πιξόδαρος S et mox: Πηξόδαρος v et mox Πηξοδώρω. — 289, 1 ἴοντα St: ὄντα v. — 7 Θεσσαλὸν S: Θετταλὸν v. — 9 δ' Ἐριγύιον Schmiederus: δὲ Φρύγιον v. — 290, 13 αὐτοῖς Ἀθηναίους So: αὐτοὺς Ἀθηναίους v. — ἐθέλων ἀνὴρ φανῆναι del So. — 26 τὰ del R. — 292, 1 χερσὶν Sch: χεροῖν v. — 12 Ἰνδοῦς S: Ἰνδοῖς v. — 293, 21 τετρακισχιλίους et 23 πεντακισχιλίους R: πεντακισχιλίους — τετρακισχιλίους v. — 294, 27 τὸ — νενομισμένον Sch: τῶν — νενομισμένων v. — 295, 20 καὶ τὸ δόρυ κατακλάσας Emperius et codex: τὸ δόρυ καὶ κατακλάσας τοῦτο v. — 28 μέλας Blancardus: μέγας v. — 296, 25 θαλάσση pro θαλάσσης St. — 297, 5 παύσεσθαι pro παύσασθαι St. — 12 προσεχεῖς anonymus: προσηχεῖς v. — 23 εἰκόνα ἀνακειμένην] εἰκόνα κειμένην? S. — 26 ἐν παιδιᾷ ἀποδιδούς τιμὴν] ἐν παιδιᾷ τιμὴν ἀποδιδούς Benselerus. — 31 ἐνδεδεμένην] συνδεδεμένην Cobetus. — 298, 8 τὴν λύσιν γενέσθαι ἐξελόντι] γενέσθαι τὴν λύσιν ἐξελόντι? S. — 9 συνείχετο τὸ Schmiederus: συνείχε τὸ v. — 21 ἀστάνδης pro ἀσγάνδης St. — 24 γενήσεσθαι pro γενέσθαι St. — 32 λουσαμένω] ἐν] λουσαμένω? S. — καταπαγέντι] καὶ παγέντι Sch. — 299, 2 βοηθήσειν] βοηθεῖν C. — 30 ἐπιλιπεῖν C: ἐπιλείπειν v. — 300, 1 ῥαῖσας S: ῥάσας v. — 23 Πινάρω Br: Πινδάρω v. — 27 τοσοῦτῳ] τοσοῦτον S. — 301, 20 μὲν ὄλκια So: μενόλκια v. — 25 τραπέζας] τὰς τραπέζας Sch. — 26 ἀξίαν R: ἄξια v. — 302, 1 ἑαυτοῦ ἔμπαθῆς] ἑαυτοῦ συμπαθῆς R. — 7 τὰ S: τὰ ἀπὸ v, utrumque om codex. — 12 δὲ R et codex: δὲ καὶ v. — 24 Βαρσίνης Br et codex: Βαρσῆνης v. — 30 καὶ τὸ κάλλος del Schmiederus. — 303, 12 ἐκέλευσεν Sch et codex: ἐκέλευεν v. — 14 νεανίσκω del Br. — 23 βεβουλημένος S: βεβουλευμένος v. — 24 οὐδὲ C: οὔτε v. — 304, 7 ἔλυσεν C: ἔλυσεν. — 8 ἐντέθεικεν Emperius: συντέθεικεν v. — 19 ἢ δικάζων ἢ συντάτων S: ἢ συντάτων ἢ δικάζων v. — 305, 10 πολλακίς vel hic vel 12 del S. — 306, 10 ὑπεξέφυγε C: ὑπεξέφυγε v. — 307, 24 ἐφ' C: ὑφ' v. — 308, 16 οὔκουν C et codex: οὔκ-

ουν οὐκ v. — ἀσύμβολος anonymus: ἀσύμβουλος v. — 309, 11 μέγεθος ἐπὶ Emperius: μεγάλοι ἐπὶ v. — 12 ὑπέλιπον Br: ὑπελίποντο v. — 13 ἀλλὰ C et codices tres: ἀλλὰ καὶ v. — 28 ὑπεξέφερε R et codices duo: ἐπεξέφερε v. — 312, 4 δ' οὖν Bekkerus: γοῦν v. — 10 κυκλίων C: ἐγκυκλίων v. — 313, 17 εἰ] ἔδει? S, excidisse id suspicabatur R. — 315, 1 διηρηκέναι R: διηρημένους v. — 16 Γαυγαμήλοις X: Γαυσαμήλοις v. — 23 μὲν ἐν pro μὲν St. — 28 Φόβω margo Amioti: Φοίβω v. — 31 Γορδυναίων Br: Γορδυναίων v. — 317, 4 ὑποτροπὴν C: ἀποτροπὴν v. — 21 ὑπένδυμα C: ἐπένδυμα v. — 28 εἶχεν Sch: ἦν εἶχεν v. — 318, 15 τῇ πτήσει ὄρθιον] τὴν πτήσιν ὄρθιον Benseleus. — 319, 9 διαφυγεῖν C et codex: διαφεύγειν v. — 320, 7 Βαβυλωνίαν C et codices duo: Βαβυλωνίων v. — 9 ἐν Ἐκβατάνοις del S. — 14 ἐξαπτόμενος R: ἐξαπτομένης v. — 17 ἐλαφρῶ] ἐλαφρῶς R. — 321, 13 ἐγγύθεν Br: ἐκεῖθεν v. — 16 ἐν δὲ τοῖς R: ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις v. — 19 lacunam indicavit Amiotus. — 23 χαμόθεν] χαμᾶθεν G. Dindorfius. — 322, 2 κατηγορήσουσιν C et codex: κατηγοροῦσιν v. — 6 φασὶ C et codex: φησὶ v. — 24 λύκος Sch: Λύκος C, Λύκιος v. — 324, 14 ὀλίγων. Ἀρίστων R: ὀλίγων ἀρίστων v. — 31 ἔβαλλε C et codices tres: ἔβαλε v. — 325, 2 ἔδωκε Sch: δέδωκεν v. — 8 εἶχον C et codices duo: εἶχεν v. — 23 τὸν Βαγῶου ἔδωκεν οἶκον, ἐν ᾧ λέγεται τῶν περὶ Σοῦσα χιλίων ταλάντων εὐρεθῆναι [ματισμὸν] τὸν Βαγῶου τῶν περὶ Σοῦσα ἔδωκεν οἶκον, ἐν ᾧ λέγεται χιλίων ταλάντων [ματισμὸν εὐρεθῆναι S. — 327, 4 τὰ C et codex: τὰ μὲν v. — 17 ἔθυσεν Sch et codices tres: ἔθυεν v. — κἀκεῖνω θῦσαι ἐκέλευσεν] κἀκεῖνον ἐκέλευσεν vel κἀκεῖνον ἐκέλευσε θῦσαι S. — 20 χρήσεται C: χρήσεται v. — 31 ἔλευθέρως] ἔλευθέρων anonymus. — 328, 12 πάροδον R: παρόδων πίστιν v. — 16 τότε δὲ ἐξήλυνεν Sch: τότε δὲ ἐξήλυνεν v. — 32 τὸ ποτὸν Sch et codex: ποτὸν v. — 329, 9 συνεισπεσεῖν Sch: συνεκπεσεῖν v. — 330, 10 στρατείας pro στρατιᾶς St. — 18 ἄγοντες S: αὐτῶ ἄγοντες v. — 331, 14 ἐπὶ] ἵππῳ S. — 17 Πολύκλειτος C: Πολύκριτος v. — 21 Θεαγγελεὺς Reinesius: εἰσαγγελεὺς v. — 332, 5 λέγων] λόγον So. — 9 ἐφήκε C: ἔφη καὶ v, servato ἔφη Bekkerus ἀφιέναι pro ἀπιέναι. — 17 ὁμοίου τε R: ὁμοιοῦτο v. — 25 χόρω Wyttenbachius: χρόνω v. — 334, 14 τοῦτο S: τοῦτο v. — 17 καὶ πρὸς] πρὸς R. — 24 χαλεπῶς del R. — 28 Κεβαλίω anonymus: Βαλείω v. —

335, 1 ἐποίησεν pro ἐποίησαν St. — ὑποψίαν Br: ὑπεροψίαν v. — 2 ἕτερον] Μέτρωνα anonymus. — 17 ἀναπετάσαντος anonymus: ἀναπετιάσαντες v. — 336, 7 κατὰ Φιλώταν ἀγριώτερα C et codices tres: κατὰ Φιλώτα ἀγριώτερα v. — 10 εὐρίσκομεν pro εὐρίσκοντες anonymus. — 19 Κλεομάντει] Κλεομένη Wyttenbachius. — 22 ἰδεῖν Heldius: εἶδεν v. — 338, 2 Ἀριστοφάνους] Ἀριστόνου Palmerius. — 339, 16 πολλὰ] τάλλα Emperius. — 22 τοῖς So: τοῖς δὲ v. — 340, 25 πικρὸν καὶ βαρὺ ἐγγενέσθαι] βαρὺ καὶ πικρὸν ἐγγενέσθαι vel πικρὸν καὶ βαρὺ γενέσθαι S. — 341, 16 ἐν τῷ συμποσίῳ del S. — 25 ὑπογενομένης C: ὑπογινομένης v. — 342, 3 προβαλόντι R: προβάλλοντι v. — 4 εἶπεν R: εἶπεῖν v. — 26 ἐν — Ὄξυδράκαις del Sch. — 343, 16 αὐτοῖ So: αὐτοῦ v. — 344, 4 γεύσει ἐλαίου διαφέρειν] γεύσει διαφέρειν ἐλαίου S. — στιλπνότητα R et codex: στιλβότητα v. — 12 στρατείας Br: στρατιᾶς v. — 22 Σισιμῆθρου C et codices tres et post: Σισιμῆθρου v. — 23 ἀπρόσβατον] ἀπρόσμαχον Sch, ἀπότομον C, quod pro ἄβατον scribendum suspicatur S. — 345, 5 ἤδη ἔχων] ἔχων ἤδη S. — 346, 31 αὐτοῦς Sch: αὐτὸς v. — 347, 18 Κοῖνον Blancardus: κοινῆ v. — 30 προσμαχομένους Br et codex: προμαχομένους v. — 348, 2 ἐξήρει C: ἐξήρε v. — 7 καὶ τοὺς] τοὺς C. — 14 ἀπὸ S: ὑπὸ v. — 349, 17 Πραισίων C et codex: Πραισιαίων v. — 350, 13 καὶ τὸ σῶμα R: τὸ σῶμα καὶ v. — 15 προσέστησαν Br: προσέστησαν v. — 26 ἐν del R. — 351, 2 ἀνήχθη R: ἀνήλθε v. — 9 ἀποκρινόμενον C et codex: ἀποκρινόμενον v. — 19 βουλόμενος Br: βουλόμενον v. — 22 οὔτος anonymus: οὔτως v. — 27 ἀνθρώπων] ἀνθρώπου S. — 31 ἀνθρώπῳ C et codex: ἀνθρώπων v. — ἔχον] ἔχοι Br. — 352, 5 ἀποκρινόμενον R et codex: ἀποκρινόμενον v. — 354, 11 ταῖς φιάλαις om Amiotus, ὁ φάλης T. Faber. — 28 στρατεία pro στρατιὰ St. — 29 τραῦμα R et Zonaras: στρατεύμα v. — 32 ἐνεποίησε C: ἐποίησε v. — 355, 8 πολέμων] πόλεων R. — 29 μοι add C et Zonaras. — 356, 7 Βαβυλῶνι ὄψεσθαι hiant. — 20 ταλαντιαῖον S: τάλαντον v. — 26 καλὸν] ἄλλον C. — 31 διαλύσας] διέλυσε anonymus. — 358, 10 κίρανον] κάρανον C. — 24 ἅμα S: ἀλλὰ v. — 359, 4 Κοσσαίων C: Κουσσαῖον v. — 16 ἐξεργάσεσθαι Br: ἐξεργάσασθαι v. — 360, 9 οἱ νεανίσκοι οἱ] τῶν νεανίσκων οἱ? S. — σφαιρίζοντες] συσφαιρίζοντες R. — 16 χρόνον γεγρονέναι ἐν] γεγρονέναι χρόνον ἐν Benselerus. — 18 προαγαγεῖν Sch et

codex: προάγειν v. — 24 Ἴόλας S: Ἰόλαος v. — 361, 21 ἡ δεισιδαιμονία, ἥ, δίκην ὕδατος ἀεὶ πρὸς τὸ ταπεινούμενον καταρρέοντος, ἀνεπλήρου ἀβελτερίας κατάφοβον τὸν Ἀλέξανδρον γενόμενον C. — 362, 3 φρενιτιᾶσαι R: φρενητιᾶσαι v. — 6 τὰ add C. — 363, 13 Νωνάκριδι οὔσης hiant.

Vitae Caesaris initium mutilum esse intellexit Emperius et Emperio prior Niebuhrius. — 364, 20 προῆλθεν So et codices tres: προσῆλθεν v. — 365, 3 Φαρμακοῦσσαν C: Φαρμακοῦσαν v. — 9 τὸν τῶν R: τῶν v. — 14 ἡμέραις — δεούσαις] ἡμέρας — δεούσας S. — 366, 6 ἡμρόατο Cobetus v. l. 391: ἡμροᾶτο v. — 11 ἀλλ' del St, ἄλλοις Br. — 20 πολλαὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος R: πολλαὶ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τῶν. — 367, 8 ἡγητέον] ἡγητέον οὔτω St. — 22 Ποπίλιον X: Πόπλιον v. — 368, 7 Βέτερι X: Βαίτωρι v. — 27 διέσπαστο R et codex: διεσπᾶτο v. — 369, 3 ἄδηλος R: ἄδηλον v. — 8 εἰ τετιθάσσευται R: εἴτε τιθασσεύεται v. — 14 εἴη ὁ propter hiatum suspecta. — 370, 28 παρέξει C et codex: πράξει v. — 373, 4 δὴ Br et codex: δὲ v. — 374, 6 γράμμασι C et codices tres: πράγμασι v. — ἀποδόντων C et codices quatuor: ἀποδιδόντων v. — 18 ὑπερβάλλοντος Sch et codex: ὑπερβαλόντος v. — 20 λυπρὸν C: λυπρῶν v. — παρερχομένου R: παρερχομένους v. — 375, 3 γοῦν] δ' οὖν S. — 17 στρατειῶν Sch: στρατηγιῶν v. — 376, 2 ἀπ' R: ὑπ' v. — 30 τῆς — εὐλαβείας] τῇ — εὐλαβεῖα St. — 377, 1 ὑπόδραττόμενος] ἐπιδραττόμενος C. — 3 Καίπλιον pro Σκηπίωνι St. — 32 ἔφη ὁ Καῖσαρ] ἔφη Καῖσαρ vel εἶπεν ὁ Καῖσαρ S. — 378, 26 καθωμίλησε Wytttenbachius et codex: καθωμάλισε v. — 379, 12 Σκεύας Amiotus: Σκευάξ v. — 32 ἐλόντες S: ἔχοντες v. — 380, 6 λήματα R et codex: λήματα v. — 381, 31 ὀμαλῶς] ὀμαλεῖς R. — 382, 17 περιόντων Br: παρόντων v. — 27 ἐπινεμήσεσθαι Br et codex: ἐπινομήσεσθαι v. — 383, 2 πορεύσεσθαι C: πορεύεσθαι v. — 13 μὴ Br: ὁ μὴ v. — 21 συμβαλεῖν C et codices duo: συμβάλλειν v. — 31 ἀπέλιπε C et codices tres: ἀπέλειπε v. — 385, 1 δοκεῖ pro δοκῆ St. — 12 Καῖσαρ δ' S: καὶ γὰρ v. — 17 διαφθείροντες C et codices: διαφθείραντες v. — 386, 9 Οὐσίπας X: οὐς ἵπας v. — 387, 10 ἀσπασζομένους] ἀσπασζομένους Οὐβλίους Emperius. — 388, 13 Τιτύριον S: Τηγύριον v. — 26 ἀνοικοδομεῖν] ἀποικοδομεῖν? S. — 389, 11 πάγοι So: πάγοις v. — 14 ἀσάφεια πολλῇ Br: ἀσάφεια πολλῇ v. — 17 Ἀρβέρνοι C: Ἀρβέννοι v. — 29 δοκῶν

del R. — 390, 3 χρόνω πολλῶ ἦν] χρόνων πολλῶν ἦν? S. — 16 ὅλοις R: ἄλλοις v. altius latere vitium suspicatur S. — 17 φόνω R: φόβω v. — 19 Ἀρβέροι C: Ἀρουβηνοὶ v. — 391, 25 ἀφαλόμενος R: ἀφαλλόμενος pars codicum, ἀφελόμενος v. — 392, 5 ἀπὸ R: ἐπὶ v. — 17 ὥσπερ] ὡσπερ ναῦν R. — 393, 14 Καίσαρι κελεύει S: Καίσαρι ἐκέλευε v. — 18 ὑπατεύουσι S: ὑπάτω ὄντι v. — 20 προσεκόσμησεν So: προσεκόμισεν v. — 394, 24 βία Muretus: διὰ v. — 395, 11 καὶ ante Κικέρων del Sch. — 396, 8 καὶ del R. — 397, 17 ὡς] ὦν Bekkerus. — 398, 15 ἐξέλειπον C: ἐξέλιπον v. — 399, 17 καὶ del Sch. — 400, 14 τῷ σώματι C et codices: σώματι v. — 401, 7 πολέμων X: πολεμίων v. — 11 θυρεοῦ τίς ἐστι φειδῶ ἐν] θυρεοῦ φειδῶ τις ἐστὶν ἐν? S. — 32 Ἀώου Dacerius: Ἀλίου v. — 402, 13 ad ἐλάθοντο aliquid desiderabat R. — 403, 8 ἐκινδύνευσεν R: ἐκινδύνευσε μὲν v. — 20 ἐπήρατο R: ἐπειράτο v. — 404, 6 ἐπισπάσασθαι pro ἐπισπάσασθαι St. — 18 τειχομαχοῦντες] τειχοφυλακοῦντες pars codicum, τειχοδομοῦντες S. — 27 Πομπηίου — βουλόμενον C: Πομπηῖω — βουλομένω v. — 32 παρῶξινον C et codices: παρῶξιναν v. — 405, 25 ἐδόκει — Ῥωμαίων del So, aliis visa est oratio manca esse. — 406, 9 Κορφίνιος] Κορνιφίνιος X. — 407, 8 Καλβῖνον pro Καλβίνιον St. — 408, 2 προκαλούμενον R et codices: προσκαλούμενον v. — 3 ἄμιλλαν Emperius: ἄμυναν v. — 7 δὲ So: γὰρ v. — 15 οἱ Πομπηίου ἱππεῖς] οἱ ἱππεῖς τοῦ Πομπηίου? S. — 29 ἀπεστρέφοντο Br et codex: ἐπεστρέφοντο v. — 409, 5 ἢ — τεθαμβημένος del S. — 14 οἶαι R: ταῖς v. — 16 γράμμασιν del S. — 19 ἔτι κτεινομένους Hasius: ἐπικτεινομένους v. — 29 τὰ add C. — 410, 13 εἶπεν ὅτι codices: ἔφη ὅτι v. — 411, 27 ἐμβᾶσα Br et codices: ἐκβᾶσα v. — 412, 3 συμβασιλεύουσας C et codex: συμβασιλεύουσαν v. — 413, 27 Ἀντώνιος καὶ Κορφίνιος] Κορφίνιος καὶ Ἀντώνιος X. — 414, 9 λαθῶν Schmiederus: καὶ λαθῶν v. — 30 τερπόμενοι καθήντο S: τερπόμενοι ἐκάθηντο v. — 415, 4 ὅτε] ὅ τι Bekkerus. — 17 προσέβαλλε pro προσέβαλε St. — ὑφ' R: ἐφ' v. — 29 αἰσθησιν ἤδη σειομένην S: αἰσθησιν, ἤδη σειόμενον v. — 416, 24 Κάτωνα] Κικέρωνα R et codex suspectae fidei. — 417, 19 συνειλοχότας Orellius: συνειληγότας v. — 25 λαβόντες R: λαβόντας v. — 418, 13 δημοσία R: δημόσια v. — 20 μὲν del S. — 32 ἀνέγκλητον] ἀνέγκλητον ἑαυτὸν R. — 419, 11 κάλλιστον ἅμα codices: κάλλιστὸν ἑαυτοῦ

ἄμα v. — 420, 13 Ταρρακίνη R: Ταρρακίνην v. — 16 Πωμεν-
 τῖνον S: Πωμέντιον So, Νωμεντῖνον v. — Σητίαν pro Σήτιον
 anonymus. — 421, 2 Μερκεθόνιον] Μερκεθόνιον? S cl. Num.
 18. — 11 τοῦτο anonymus: παρὰ libri plerique, περὶ v. num
 καὶ παρὰ τοῖς βασκαίνουσι καὶ βαρνομένοις τὴν δύναμιν
 αἰτίας εἶχε? — 12 γοῦν S: οὖν pars codicum, γὰρ v. — 29
 αὐτῶ R et codices: αὐτοῦ v. — 422, 12 ἐπισπᾶσθαι C et codi-
 ces: ἐπισπᾶσθαι v. — 30 ἐπὶ τῶν] ὑπὲρ τῶν Bekkerus. —
 423, 23 δὲ post μητρὸς del C. — 25 ἐξ ἑαυτοῦ μὲν ὀρμηῆσαι co-
 dices: μὲν ἐξ ἑαυτοῦ ὀρμηῆσαι v. — 424, 15 αὐτὸς pro αὐτοῦς
 anonymus. — 426, 21 ἐντύχη C et codices: ἐντύχοι v. — 26
 παρελθόντα S: προελθόντα v. — 427, 22 προσκεκοσμημένων
 So: προκεκοσμημένων v. — 428, 3 Τυλλίω S: Τυλλίω C, Με-
 τιλλίω v et mox Μετίλλιος. — 11 βαθεῖαν Br: βαρεῖαν v. —
 31 ἀπὸ R: ὑπὸ v. — ὑπὸ τῶν So et codex: ἀπὸ τῶν v. —
 429, 1 αὐτήν] αὐτῆς R. — 8 ἐλθόντος Βρούτου codex: Βρού-
 του ἐλθόντος v. — 430, 4 ἐψηφίσατο C: ἐψηφίσαντο v. — 14
 πλήθος] πένθος Emperius. — 431, 8 παντὶ ἀρχὴν καὶ δυνα-
 στεῖαν] παντὶ δυναστείαν καὶ ἀρχὴν? S.



Ν Ι Κ Ι Α Σ .

I. Ἐπει δοκοῦμεν οὐκ ἀτόπως τῷ Νικίᾳ τὸν Κράσσον
 παραβάλλειν καὶ τὰ Παρθικὰ παθήματα τοῖς Σικελι-
 κοῖς, ὥρα παραιτεῖσθαι καὶ παρακαλεῖν ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦς
 ἐντυγχάνοντας τοῖς συγγράμμασι τούτοις, ὅπως ἐπὶ ταῖς
 διηγήσεσιν αἷς Θουκυδίδης, αὐτὸς αὐτοῦ περὶ ταῦτα 5
 παθητικώτατος, ἐναργέστατος, ποικιλώτατος γενόμενος,
 ἀμιμήτως ἐξενήνοχε, μηδὲν ἡμᾶς ὑπολάβωσι πεπονθέναι
 Τιμαίῳ πάθος ὅμοιον, ὃς ἐλπίσας τὸν μὲν Θουκυδίδην
 ὑπερβαλεῖσθαι δεινότητι, τὸν δὲ Φίλιστον ἀποδείξειν
 παντάπασι φορτικὸν καὶ ἰδιώτην, διὰ μέσων ὠθεῖται 10
 τῇ ἱστορίᾳ τῶν μάλιστα κατωρθωμένων ἐκείνοις ἀγῶ-
 νων καὶ ναυμαχιῶν καὶ δημηγοριῶν, οὐ μὰ Δία
 παρὰ Λύδιον ἄρμα
 πεξὸς οἰχνεύων

ὡς φησι Πίνδαρος, ἀλλ' ὅλως τις ὄψιμαθῆς καὶ μειρα- 15
 κιώδης φαινόμενος ἐν τούτοις καὶ κατὰ τὸν Δίφιλον
 παχὺς, ἄνθυλευμένος στέατι Σικελικῷ,
 πολλαχοῦ δ' ὑπορρέων εἰς τὸν Ξέναρχον, ὥσπερ ὅταν
 λέγη τοῖς Ἀθηναίοις οἰωνὸν ἠγγήσασθαι γεγονέναι τὸν
 ἀπὸ τῆς νίκης ἔχοντα τοῦνομα στρατηγὸν ἀντειπόντα 20
 πρὸς τὴν στρατηγίαν, καὶ τῇ περικοπῇ τῶν Ἑρμῶν
 προσημαίνειν αὐτοῖς τὸ δαιμόνιον, ὡς ὑπὸ Ἑρμοκρά-
 τος τοῦ Ἑρμῶνος πλείστα πείσονται παρὰ τὸν πόλε-
 μον· ἔτι δ' εἰκὸς εἶναι τὸν Ἡρακλέα τοῖς μὲν Συρακου-
 σίοις βοηθεῖν διὰ τὴν Κόρην, παρ' ἧς ἔλαβε τὸν Κέρ- 25
 βερρον, ὀργίζεσθαι δὲ τοῖς Ἀθηναίοις, ὅτι τοῦς Αἰγε-
 στέας, ἀπογόνους ὄντας Τρώων, ἔσωξον, αὐτὸς δ' ὑπὸ

Λαομέδοντος ἀδικηθεὶς ἀνάστατον ἐποίησε τὴν πόλιν.
 Ἀλλὰ τούτῳ μὲν ἴσως ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐμμελείας ταῦτά
 τε γράφειν ἐπήει καὶ τὴν Φιλίστου διάλεκτον εὐθύναι
 καὶ τοῖς περὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην λοιδορεῖσθαι
 5 ἔμοι δ' ὅλως μὲν ἢ περὶ λέξιν ἄμιλλα καὶ ζηλοτυπία
 πρὸς ἑτέρους μικροπρεπὲς φαίνεται καὶ σοφιστικόν, ἂν
 δὲ πρὸς τὰ ἀμίμητα γίννηται, καὶ τελῶς ἀναίσθητον.
 Ἄς γοῦν Θουκυδίδης ἐξήνεγκε πράξεις καὶ Φίλιστος,
 ἐπεὶ παρελθεῖν οὐκ ἔστι, μάλιστα γὰρ δὴ τὸν τρόπον καὶ
 10 τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων πα-
 θῶν καλυπτομένην περιεχούσας, ἐπιδραμῶν βραχέως
 καὶ διὰ τῶν ἀναγκαίων, ἵνα μὴ παντάπασιν ἀμελῆς
 δοκῶ καὶ ἀργὸς εἶναι, τὰ διαφεύγοντα τοὺς πολλοὺς,
 ὑφ' ἑτέρων δ' εἰρημένα σποράδην ἢ πρὸς ἀναθήμασιν
 15 ἢ ψηφίσμασιν εὐρημένα παλαιοῖς πεπεύραμαι συναγα-
 γεῖν, οὐ τὴν ἄχρηστον ἀθροίζων ἱστορίαν, ἀλλὰ τὴν
 πρὸς κατανόησιν ἡθῶν καὶ τρόπου παραδιδούσας.

II. Ἐνεστὶν οὖν περὶ Νικίου πρῶτον εἰπεῖν ὃ γέ-
 γραφεν Ἀριστοτέλης, ὅτι τρεῖς ἐγένοντο βέλτιστοι τῶν
 20 πολιτῶν καὶ πατρικὴν ἔχοντες εὐνοίαν καὶ φιλίαν πρὸς
 τὸν δῆμον, Νικίας ὁ Νικηράτου καὶ Θουκυδίδης ὁ Με-
 λησίου καὶ Θηραμένης ὁ Ἄγωνος, ἧττον δὲ οὗτος ἢ
 ἐκεῖνοι· καὶ γὰρ εἰς δυσγένειαν ὡς ξένος ἐκ Κέω λειο-
 δόρηται, καὶ διὰ τὸ μὴ μόνιμον, ἀλλ' ἐπαμφοτερι-
 25 ζον ἀεὶ τῇ προαιρέσει τῆς πολιτείας ἐπεκλήθη Κόθορ-
 νος. Ἐκείνων δὲ πρεσβύτερος μὲν ὁ Θουκυδίδης ἦν, καὶ
 πολλὰ καὶ Περικλεῖ δημαγωγοῦντι τῶν καλῶν καὶ ἀγα-
 θῶν προϊστάμενος ἀντεπολιτεύσατο, νεώτερος δὲ Νι-
 κίας γενόμενος ἦν μὲν ἐν τινι λόγῳ καὶ Περικλέους
 30 ζῶντος, ὥστε καὶ κείνῳ συστρατηγῆσαι καὶ καθ' αὐτὸν
 ἄρξαι πολλάκις, Περικλέους δ' ἀποθανόντος εὐθύς εἰς
 τὸ πρωτεύειν προήχθη, μάλιστα μὲν ὑπὸ τῶν πλουσίων

καὶ γνωρίμων, ἀντίταγμα ποιουμένων αὐτόν πρὸς τὴν Κλέωνος βδελυρίαν καὶ τόλμαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον εἶχεν εὖνουν καὶ συμφιλοτιμούμενον. Ἴσχυε μὲν γὰρ ὁ Κλέων μέγα γερονταγωγῶν κἀναμισθαροεῖν διδούς, ὅμως δὲ καὶ τὴν πλεονεξίαν αὐ- 5 τοῦ καὶ τὴν ἰταμότητα καὶ θράσος ὀρῶντες αὐτοί, οἷς πρὸς χάριν ἔπραττεν, οἱ πολλοὶ τὸν Νικίαν ἐπήγοντο. Καὶ γὰρ οὐκ ἦν αὐστηρὸν οὐδ' ἐπαχθῆς ἄγαν αὐτοῦ τὸ σεμνόν, ἀλλ' εὐλαβεία τινὶ μεμιγμένον αὐτῷ τῷ δεδιέναι δοκοῦντι τοὺς πολλοὺς δημαγωγοῦν. Τῇ φύσει γὰρ 10 ὦν ἀθαρσῆς καὶ δύσελπις ἐν μὲν τοῖς πολεμικοῖς ἀπέκρυπτεν εὐτυχία τὴν δειλίαν· κατώρθου γὰρ ὁμαλῶς στρατηγῶν· τὸ δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ ψοφοδεῆς καὶ πρὸς τοὺς συκοφάντας εὐθορύβητον αὐτοῦ καὶ δημοτικὸν ἐδόκει καὶ δύναμιν οὐ μικρὰν ἀπ' εὐνοίας τοῦ δήμου 15 παρείχε τῷ δεδιέναι τοὺς ὑπερορῶντας, αὔξειν δὲ τοὺς δεδιότας. Τοῖς γὰρ πολλοῖς τιμὴ μεγίστη παρὰ τῶν μειζόνων τὸ μὴ καταφρονεῖσθαι.

III. Περικλῆς μὲν οὖν ἀπὸ τε ἀρετῆς ἀληθινῆς καὶ λόγου δυνάμεως τὴν πόλιν ἄγων οὐδενὸς ἐδεῖτο σχη- 20 ματισμοῦ πρὸς τὸν ὄχλον οὐδὲ πιθανότητος, Νικίας δὲ τούτοις μὲν λειπόμενος, οὐσία δὲ προέχων ἀπ' αὐτῆς ἐδημαγῶγει. Καὶ τῇ Κλέωνος εὐχερεια καὶ βωμολοχία πρὸς ἡδονὴν μεταχειριζομένη τοὺς Ἀθηναίους διὰ τῶν ὁμοίων ἀντιπαρεξάγειν ἀπίθανος ὦν, χορηγίαις ἀνελάμ- 25 βανε καὶ γυμνασιαρχίαις ἐτέραις τε τοιαύταις φιλοτιμίαις τὸν δῆμον, ὑπερβαλλόμενος πολυτελείᾳ καὶ χάριτι τοὺς πρὸ ἑαυτοῦ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἄπαντας. Εἰστήκει δὲ καὶ τῶν ἀναθημάτων αὐτοῦ καθ' ἡμᾶς τό τε Παλλάδιον ἐν ἀκροπόλει, τὴν χρύσωσιν ἀποβεβληκός, καὶ ὁ τοῖς 30 χορηγικοῖς τρίποσιν ὑποκείμενος ἐν Διονύσου νεώς· ἐνίκησε γὰρ πολλάκις χορηγήσας, ἐλείφθη δὲ οὐδέποτε.

Λέγεται δ' ἔν τινι χορηγία παρελθεῖν οἰκίτης αὐτοῦ
 κεκοσμημένος εἰς σχῆμα Διονύσου, κάλλιστος ὀφθῆναι
 καὶ μέγιστος, οὐπω γενειῶν· ἡσθέντων δὲ τῶν Ἀθη-
 ναίων τῇ ὄψει καὶ κροτούντων ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀνα-
 5 στάς ὁ Νικίας εἶπεν, ὡς οὐχ ὅσιον ἡγοῖτο δουλεύειν
 καταπεφημισμένου θεῶ σῶμα, καὶ τὸν νεανίσκον ἀπη-
 λευθέρωσε. Μνημονεύεται δ' αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ Δῆ-
 λου, ὡς λαμπρὰ καὶ θεοπρεπῆ φιλοτιμήματα. Τῶν γὰρ
 χορῶν, οὓς αἱ πόλεις ἐπεμπον ἄσομένους τῷ θεῷ,
 10 προσπλέοντων μὲν ὡς ἔτυχεν, εὐθύς δ' ὄχλου πρὸς
 τὴν ναῦν ἀπαντῶντος ἄδειν κελευομένων κατ' οὐδένα
 κόσμον, ἀλλ' ὑπὸ σπουδῆς ἀσυντάκτως ἀποβαινόντων
 ἅμα καὶ στεφανομένων καὶ μεταμφιευνυμένων, ἐκεῖ-
 νος, ὅτε τὴν θεωρίαν ἤγεν, αὐτὸς μὲν εἰς Ῥήνειαν ἀ-
 15 ἔβη τὸν χορὸν ἔχων καὶ τὰ ἱερεῖα καὶ τὴν ἄλλην παρα-
 σκευὴν, ζευγμα δὲ πεποιημένον Ἀθήνησι πρὸς τὰ μέτρα
 καὶ κεκοσμημένον ἐκπρεπῶς χρυσώσεσι καὶ βαφαῖς καὶ
 στεφάνοις καὶ αὐλαίαις κομίζων, διὰ νυκτὸς ἐγεφύρωσε
 τὸν μεταξὺ Ῥηνεῖας καὶ Δήλου πόρον οὐκ ὄντα μέγαν·
 20 εἶθ' ἅμα ἡμέρα τὴν τε πομπὴν τῷ θεῷ καὶ τὸν χορὸν
 ἄγων κεκοσμημένον πολυτελῶς καὶ ἄδοντα διὰ τῆς γε-
 φύρας ἀπεβίβαζε. Μετὰ δὲ τὴν θυσίαν καὶ τὸν ἀγῶνα
 καὶ τὰς ἐστιάσεις τὸν τε φοῖνικα τὸν χαλκοῦν ἐστησεν
 ἀνάθημα τῷ θεῷ, καὶ χωρίον μυρίων δραχμῶν πριάμε-
 25 νος καθιέρωσεν, οὗ τὰς προσόδους ἔδει Δηλίους κατα-
 θύοντας ἐστιᾶσθαι, πολλὰ καὶ ἀγαθὰ Νικία παρὰ τῶν
 θεῶν αἰτουμένους· καὶ γὰρ τοῦτο τῇ στήλῃ ἐνέγραψεν,
 ἣν ὡσπερ φύλακα τῆς δωρεᾶς ἐν Δήλῳ κατέλιπεν. Ὁ δὲ
 φοῖνιξ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν πνευμάτων ἀποκλασθεὶς ἐνέ-
 30 πεσε τῷ Ναξίῳ ἀνδριάντι τῷ μεγάλῳ καὶ ἀνέτρψε.

IV. Τούτοις δ' ὅτι μὲν πολὺ τὸ πρὸς δόξαν καὶ
 φιλοτιμίαν πανηγυρικὴν καὶ ἀγοραῖον ἔνεστιν, οὐκ ἄδη-

λον, ἀλλὰ τῷ λοιπῷ τρόπῳ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἦθει πιστεύ-
 σειεν ἂν τις εὐσεβείας ἐπακολούθημα τὴν τοιαύτην χά-
 ριν καὶ δημαγωγίαν γενέσθαι· σφόδρα γὰρ ἦν τῶν ἐκ-
 πεπληγμένων τὰ δαιμόνια καὶ θειασμῶ προσκείμενος,
 ὡς φησι Θουκυδίδης. Ἐν δέ τινι τῶν Πασιφῶντος δια- 5
 λόγων γέγραπται, ὅτι καθ' ἡμέραν ἔθνε τοῖς θεοῖς, καὶ
 μάντιν ἔχων ἐπὶ τῆς οἰκίας προσεποιεῖτο μὲν ἀεὶ σκέ-
 πτεσθαι περὶ τῶν δημοσίων, τὰ δὲ πλεῖστα περὶ τῶν
 ἰδίων καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἀργυρείων μετὰλλων· ἐκέ-
 κτητο γὰρ ἐν τῇ Λαυρεωτικῇ πολλά, μεγάλα μὲν εἰς 10
 πρόσοδον, οὐκ ἀκινδύνους δὲ τὰς ἐργασίας ἔχοντα· καὶ
 πλῆθος ἀνδραπόδων ἔτρεφεν αὐτόθι, καὶ τῆς οὐσίας ἐν
 ἀργυρίῳ τὸ πλεῖστον εἶχεν. Ὅθεν οὐκ ὀλίγοι περὶ αὐ-
 τὸν ἦσαν αἰτουῦντες καὶ λαμβάνοντες. Ἐδίδου γὰρ οὐχ
 ἦττον τοῖς κακῶς ποιεῖν δυναμένοις ἢ τοῖς εὖ πάσχειν 15
 ἀξίοις, καὶ ὅλως πρόσοδος ἦν αὐτοῦ τοῖς τε πονηροῖς ἢ
 δειλίᾳ καὶ τοῖς χρηστοῖς ἢ φιλανθρωπία. Λαβεῖν δὲ
 περὶ τούτων μαρτυρίαν καὶ παρὰ τῶν κωμικῶν ἔστι.
 Τηλεκλείδης μὲν γὰρ εἰς τινα τῶν συκοφαντῶν ταυτὶ
 πεποίηκε·

20

Χαρικλέης μὲν οὖν ἔδωκε μνᾶν, ἵν' αὐτὸν μὴ λέγη,
 ὡς ἔφν τῇ μητρὶ παίδων πρῶτος ἐκ βαλλαυτίου.

τέσσαρας δὲ μνᾶς ἔδωκε Νικίας Νικηράτου·

ῶν δ' ἕκατι τοῦτ' ἔδωκε, καίπερ εὖ εἰδὼς ἐγὼ

οὐκ ἐρῶ, φίλος γὰρ ἄνῆρ, σωφρονεῖν δέ μοι δοκεῖ. 25

Ὁ δ' ὑπ' Εὐπόλιδος κωμωδούμενος ἐν τῷ Μαρικᾷ
 παράγων τινὰ τῶν ἀπραγμόνων καὶ πενήτων λέγει·

A. Πόσου χρόνου γὰρ συγγεγένησαι Νικία;

B. οὐδ' εἶδον, εἰ μὴ ἄναγχος ἐστῶτ' ἐν ἀγορᾷ.

A. ἄνῆρ ὁμολογεῖ Νικίαν ἑορακέναί.

30

καίτοι τί παθῶν ἂν εἶδεν, εἰ μὴ προὔδιδου;

Γ. ἠκούσατ', ὦ ξυνήλικες,

ἐπ' αὐτοφώρῳ Νικίαν εἰλημμένον.

B. ὑμεῖς γάρ, ὧ φρενοβλαβεῖς,
λάβοιτ' ἂν ἄνδρ' ἄριστον ἐν κακῷ τινι;

Ὁ δ' Ἀριστοφάνους Κλέων ἀπειλῶν λέγει

5 Λαρυγγιῶ τοὺς ῥήτορας καὶ Νικίαν ταράξω.

Ἵπποδηλοῖ δὲ καὶ Φρόνιχος τὸ ἀθαρσές αὐτοῦ καὶ κατα-
πεπληγμένον ἐν τούτοις

Ἦν γὰρ πολίτης ἀγαθός, ὡς εὖ οἶδ' ἐγώ,
κούχ ὑποταγείς ἐβάδιζεν, ὥσπερ Νικίας.

10 V. Οὕτω δὴ διακειμένος εὐλαβῶς πρὸς τοὺς συκο-
φάντας οὔτε συνεδειπνεῖ τινὲ τῶν πολιτῶν οὔτε κλινο-
λογίαις οὔτε συνδιημερεύσειν ἐνέβαλλεν ἑαυτὸν οὐδ'
ὄλως ἐσχόλαζε ταῖς τοιαύταις διατριβαῖς, ἀλλ' ἄρχων
μὲν ἐν τῷ στρατηγίῳ διετέλει μέχρι νυκτός, ἐκ δὲ βου-

15 λῆς ὑστάτος ἀπῆει πρῶτος ἀφικνούμενος. Εἰ δὲ μηδὲν
ἐν κοινῷ πράττειν ἔχοι, δυσπρόσοδος ἦν καὶ δυσέντευ-
κτος οἰκουρῶν καὶ κατακεκλεισμένος. Οἱ δὲ φίλοι τοῖς
ἐπὶ ταῖς θύραις φοιτῶσιν ἐνετύγχανον καὶ παρητοῦντο
συγγνώμην ἔχειν, ὡς καὶ τότε Νικίου πρὸς δημοσίας

20 χρείας τινὰς καὶ ἀσχολίας ὄντος. Καὶ ὁ μάλιστα ταῦτα
συντραγωδῶν καὶ συμπεριτιθεὶς ὄγκον αὐτῷ καὶ δόξαν
Ἰέρων ἦν, ἀνὴρ τεθραμμένος ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦ Νικίου
περὶ τε γράμματα καὶ μουσικὴν ἐξησκημένος ὑπ' αὐτοῦ,
προσποιοῦμενος δ' υἱὸς εἶναι Διονυσίου τοῦ Χαλκοῦ

25 προσαγορευθέντος, οὗ καὶ ποιήματα σώζεται, καὶ τῆς
εἰς Ἰταλίαν ἀποικίας ἡγεμῶν γενόμενος ἔκτισε Θου-
ρίους. Οὗτος οὖν ὁ Ἰέρων τὰ τε πρὸς τοὺς μάντις
ἀπόρρητα διεπράττετο τῷ Νικίᾳ, καὶ λόγους ἐξέφερεν
εἰς τὸν δῆμον, ὡς ἐλίπονόν τινα καὶ ταλαίπωρον διὰ

30 τὴν πόλιν ζῶντος αὐτοῦ βίου· ᾧ γ' ἔφη καὶ περὶ λου-
τρὸν ὄντι καὶ περὶ δεῖπνον αἰεὶ τι προσπίπτειν δημό-
σιον· „ἀμελῶν δὲ τῶν ιδίων ὑπὸ τοῦ τὰ κοινὰ φροντί-

ζειν μόλις ἄρχεται καθεύδειν περὶ πρῶτον ὕπνον. Ὅθεν αὐτῷ καὶ τὸ σῶμα διάκειται κακῶς, καὶ τοῖς φίλοις οὐ προσηνῆς οὐδὲ ἡδύς ἐστίν, ἀλλὰ καὶ τούτους προσαποβέβληκε τοῖς χρήμασι πολιτευόμενος. Οἱ δ' ἄλλοι καὶ φίλους κτώμενοι καὶ πλουτίζοντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βή- 5 ματος εὐπαθοῦσι καὶ προσπαίξουσι τῇ πολιτείᾳ. “ Τῷ δ' ὄντι τοιοῦτος ἦν ὁ Νικίου βίος, ὥστ' αὐτὸν εἰπεῖν τὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος εἰς αὐτόν

προστάτην δὲ τοῦ βίου

τὸν ὄγκον ἔχομεν, τῷ δ' ὄχλῳ δουλεύομεν. 10

VI. Ὅρῶν δὲ τῶν ἐν λόγῳ δυνατῶν ἢ τῷ φρονεῖν διαφερόντων ἀποχρώμενον εἰς ἕνια ταῖς ἐμπειρίαις τὸν δῆμον, ὑφορώμενον δ' αἰεὶ καὶ φυλαττόμενον τὴν δεινότητα καὶ κολούοντα τὸ φρόνημα καὶ τὴν δόξαν, ὡς δῆλον ἦν τῇ Περικλέους καταδίκη καὶ τῷ Δάμωνος 15 ἐξοστρακισμῷ καὶ τῇ πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν Ῥαμνούσιον ἀπιστία τῶν πολλῶν, καὶ μάλιστα δὴ τοῖς περὶ Πάχητα τὸν ἐλόντα Λέσβον, ὃς εὐθύνας διδοὺς τῆς στρατηγίας ἐν αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ σπασάμενος ξίφος ἀνεῖλεν ἑαυτόν, τὰς μὲν ἐργώδεις πάνν καὶ μακρὰς ἐπειρᾶτο δια- 20 κρούεσθαι στρατηγίας, ὅπου δ' αὐτὸς στρατεύοιτο τῆς ἀσφαλείας ἐχόμενος καὶ τὰ πλεῖστα κατορθῶν, ὡς εἰκός, εἰς οὐδεμίαν αὐτοῦ σοφίαν ἢ δύναμιν ἢ ἀρετὴν ἀνέφερε τὰς πράξεις, ἀλλὰ παρεχώρει τῇ τύχῃ καὶ κατέφευγεν εἰς τὸ θεῖον τῷ φθόνῳ τῆς δόξης ὑφιέμενος. Ἐπεμαρ- 25 τύρει δὲ καὶ τὰ πράγματα· πολλῶν γὰρ τότε προσκρουσμάτων τῇ πόλει καὶ μεγάλων γενομένων οὐδενὸς ἀπλῶς ἐκεῖνος μετέσχευ, ἀλλὰ περὶ Θράκην μὲν ἠττήθησαν ὑπὸ Χαλκιδέων Καλλιιάδου τε καὶ Ξενοφάντος στρατηγούντων, το δ' Αἰτωλικὸν πταῖσμα συνέβη Δημοσθένους 30 ἄρχοντος, ἐν δὲ Δηλίῳ χιλίους αὐτῶν ἀπέβαλον Ἴπποκράτους ἡγουμένου, τοῦ δὲ λοιμοῦ τὴν πλείστην αἰτίαν

ἔλαβε Περικλῆς διὰ τὸν πόλεμον εἰς τὸ ἄστυ κατακλεί-
 σας τὸν ἀπὸ τῆς χώρας ὄχλον, ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν
 τόπων καὶ διαίτης ἀήθους γενομένου. Νικίας δὲ τού-
 των ἀπάντων ἀναίτιος ἔμεινε· καὶ στρατηγῶν εἶλε μὲν
 5 Κύθηρα, νῆσον εὖ κατὰ τῆς Λακωνικῆς πεφυκκυῖαν καὶ
 Λακεδαιμονίους ἔχουσαν οἰκήτορας, ἔλαβε δὲ καὶ πολλὰ 527
 τῶν ἐπὶ Θράκης ἀφεστώτων καὶ προσηγάγετο, κατα-
 κλείσας δὲ Μεγαρεῖς εἰς τὴν πόλιν εὐθύς μὲν ἔσχε Μί-
 νωφαν τὴν νῆσον, ὀλίγω δ' ὕστερον ἐκ ταύτης ὀρμώμε-
 10 νος Νισαίας ἐκράτησεν, εἰς δὲ τὴν Κορινθίαν ἀποβάς
 ἐνίκησε μάχῃ καὶ διέφθειρε Κορινθίων πολλοὺς καὶ
 Ἀνκόφρονα τὸν στρατηγόν. Ἐνθα δ' αὐτῷ συνέβη τῶν
 οἰκείων δύο νεκροὺς ἀπολιπεῖν διαλαθόντας περὶ τὴν
 ἀναίρεσιν. Ὡς οὖν τοῦτ' ἔγνω, τάχιστα τὸν στόλον
 15 ἐπιστήσας ἔπεμψε κήρυκα πρὸς τοὺς πολεμίους περὶ
 ἀναιρέσεως. Καίτοι κατὰ νόμον τινὰ καὶ συνήθειαν
 ἐδόκουν οἱ νεκρῶν ὑποσπόνδων λαβόντες ἀναίρεσιν
 ἀπολέγεσθαι τὴν νίκην, καὶ τρόπαιον ἰστάναι τοὺς
 20 τούτου τυχόντας οὐκ ἔνθεσμον ἦν· νικᾶν γὰρ τοὺς
 κρατοῦντας, μὴ κρατεῖν δὲ τοὺς αἰτουῦντας, ὡς λαβεῖν
 μὴ δυναμένους. Ἄλλ' ὅμως ἐκεῖνος ὑπέμεινε μᾶλλον
 προέσθαι τὸ νίκημα καὶ τὴν δόξαν ἢ καταλιπεῖν ἀτά-
 φους δύο τῶν πολιτῶν. Πορθήσας δὲ τὴν παραλίαν
 25 τῆς Λακωνικῆς καὶ τοὺς ἀντιστάντας Λακεδαιμονίων
 τρεψάμενος εἶλε Θυρέαν Αἰγινήτων ἐχόντων, καὶ τοὺς
 αἰρεθέντας ἀπήγαγε ζῶντας εἰς Ἀθήνας.

VII. Ἐπεὶ δὲ Δημοσθένους Πύλον τειχίσαντος ἐπε-
 στράτευσαν ἅμα περὶ καὶ ναυσὶ Πελοποννήσιοι, καὶ
 μάχης γενομένης ἀπελήφθησαν ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ νήσῳ
 30 Σπαρτιατῶν ἄνδρες ἀμφὶ τοὺς τετρακοσίους, μέγα μὲν,
 ὥσπερ ἦν, ἡγούμενοι τὸ λαβεῖν αὐτοὺς Ἀθηναῖοι, χα-
 λεπῆς δὲ καὶ δυσέργου τῆς πολιορκίας οὔσης ἐν χωρίοις

ἀνύδροις, καὶ θέρους μὲν μακρὰν καὶ πολυτελῆ τὴν πε-
 ριαγωγὴν τῶν ἐπιτηδείων ἐχούσης, σφαλερὰν δὲ χειμῶ-
 νος καὶ παντελῶς ἄπορον, ἤχθοντο καὶ μετεμέλοντο
 πρεσβείαν Λακεδαιμονίων ἀπώσάμενοι περὶ σπονδῶν
 καὶ εἰρήνης ἀφικομένην πρὸς αὐτούς. Ἀπεώσαντο δὲ 5
 Κλέωνος ἐναντιωθέντος οὐχ ἥμιστα διὰ Νικίαν· ἐχθρὸς
 γὰρ ὢν αὐτοῦ καὶ προθύμως ὄρων συμπράττοντα τοῖς
 Λακεδαιμονίοις ἐπεισε τὸν δῆμον ἀποψηφίσασθαι τὰς
 σπονδὰς. Ὡς οὖν ἦ τε πολιορκία μῆκος ἐλάμβανε καὶ
 δεινὰς ἀπορίας ἐπυυθάνοντο περιεστάναι τὸ στρατόπε- 10
 δον, δι' ὄργης εἶχον τὸν Κλέωνα. Τοῦ δ' εἰς τὸν Νικίαν
 ἐκτρέποντος τὴν αἰτίαν καὶ κατηγοροῦντος, ὅτι δειλία
 καὶ μαλακία προῖεται τοὺς ἄνδρας, ὡς αὐτοῦ γε στρατη-
 γοῦντος οὐκ ἂν περιγενομένους χρόνον τοσοῦτον, τοῖς
 Ἀθηναίοις εἰπεῖν παρέστη· „Τί δ' οὐχὶ καὶ νῦν αὐτὸς 15
 σὺ πλεῖς ἐπὶ τοὺς ἄνδρας;“ ὃ τε Νικίας ἀναστὰς ἐξί-
 στατο τῆς ἐπὶ Πύλον στρατηγίας αὐτῷ καὶ λαμβάνειν
 ὀπόσῃν βούλεται δύναμιν ἐκέλευσε καὶ μὴ θρασύνεσθαι
 λόγοις ἀκινδύνοις, ἀλλ' ἔργον τι τῇ πόλει παρασχεῖν
 ἄξιον σπουδῆς. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀνεδύετο τῷ μὴ 20
 προσδοκῆσαι τοῦτο θορυβούμενος· ἐγκελευομένων δὲ
 ταῦτά τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Νικίου καταβοῶντος.
 ἐξαρθεῖς καὶ ἀναφλεχθεῖς τὸ φιλότιμον ὑπεδέξατό τε
 τὴν στρατηγίαν καὶ προσδιωρίσατο πλεύσας ἐντὸς ἡμε-
 ρῶν εἴκοσιν ἢ κατακτενεῖν ἐκεῖ τοὺς ἄνδρας ἢ ζῶντας 25
 ἄξιον Ἀθήναζε. Τοῖς δ' Ἀθηναίοις ἐπῆλθε γελάσαι μέγα
 μᾶλλον ἢ πιστεῦσαι· καὶ γὰρ ἄλλως εἰώθεσαν αὐτοῦ τὴν
 κουφότητα καὶ μανίαν φέρειν μετὰ παιδιᾶς οὐκ ἀηδῶς.
 Λέγεται γὰρ ἐκκλησίας ποτὲ οὔσης τὸν μὲν δῆμον κα-
 θήμενον ἄνω περιμένειν πολὺν χρόνον, ὅψε δ' εἰσελθεῖν 30
 ἐκεῖνον ἐστεφανωμένον καὶ παρακαλεῖν ὑπερθέσθαι τὴν
 ἐκκλησίαν εἰς αὐρίον· „Ἀσχολοῦμαι γάρ“ ἔφη „σήμε-

ρον ἔστιαν μέλλων ξένους καὶ τεθυκῶς τοῖς θεοῖς· “
τοὺς δ’ Ἀθηναίους γελᾶσαντας ἀναστῆναι καὶ διαλύσαι
τὴν ἐκκλησίαν.

VIII. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε τύχη χρησάμενος ἀγα-
5 θῆ καὶ στρατηγήσας ἄριστα μετὰ Δημοσθένους ἐντὸς οὐ
προεῖπε χρόνου τῶν Σπαρτιατῶν ὅσοι μὴ κατὰ μάχην 528
ἔπεσον τὰ ὄπλα παραδόντας ἤγαγεν αἰχμαλώτους. Καὶ
τοῦτο τῷ Νικίᾳ μεγάλην ἠνεγκεν ἀδοξίαν. Οὐ γὰρ ἀσπί-
δος ῥῆψις, ἀλλ’ αἰσχιόν τι καὶ χειρὸν ἐδόκει τὸ δειλίᾳ
10 τὴν στρατηγίαν ἀποβαλεῖν ἐκουσίως καὶ προσέθαι τῷ
ἐχθρῷ τηλικούτου κατορθώματος ἀφορίας, αὐτὸν ἀπο-
χειροτονήσαντα τῆς ἀρχῆς. Σκώπτει δ’ αὐτὸν εἰς ταῦτα
πάλιν Ἀριστοφάνης ἐν μὲν Ὅρουσιν οὕτω πως λέγων·

Καὶ μὴν μὰ τὸν Δί’ οὐχὶ νυστάζειν γ’ ἔτι
15 ὦρα ὅστιν ἡμῖν οὐδὲ μελλονικίαν.

ἐν δὲ Γεωργοῖς ταῦτα γράφων·

A. Ἐθέλω γεωργεῖν. B. Εἶτα τίς σε κωλύει;

A. Ὑμεῖς· ἐπεὶ δίδωμι χιλίας δραχμάς,
ἐάν με τῶν ἀρχῶν ἀφῆτε. B. Δεχόμεθα·

20 δισχίλια γὰρ εἰσι σὺν ταῖς Νικίου.

Καὶ μέντοι καὶ τὴν πόλιν ἔβλαψεν οὐ μικρὰ τῷ Κλέωνι
τοσοῦτον προσγενέσθαι δόξης ἐάσας καὶ δυνάμεως, ὑφ’
ἧς εἰς βαρὺ φρόνημα καὶ θράσος ἐμπεσὼν ἀκάθεκτον
ἄλλας τε τῇ πόλει προσετρίψατο συμφοράς, ὧν οὐχ ἦκι-
25 στα καὶ αὐτὸς ἀπέλαυσε, καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ βήματος κό-
σμον ἀνελὼν καὶ πρῶτος ἐν τῷ δημηγορεῖν ἀνακραγῶν
καὶ περισπάσας τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν μηρὸν πατάξας καὶ
δρόμῳ μετὰ τοῦ λέγειν ἅμα χρησάμενος τὴν ὀλίγον
ὑστερον ἅπαντα τὰ πράγματα συγγέασαν εὐχέρειαν καὶ
30 ὀλιγογρίαν τοῦ πρόποντος ἐνεποίησε τοῖς πολιτενομέ-
νοις.

IX. Ἦδη δέ που καὶ Ἀλκιβιάδης ἐνεφύετο τηρικαντα

τοῖς Ἀθηναίοις δημαγωγὸς οὐχ ὁμοίως ἄκρατος, ἀλλ' οἷον ἢ Αἰγυπτίων χώρα λέγεται δι' ἀρετὴν ἐκφέρειν ὁμοῦ

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρὰ, οὕτως ἢ Ἀλκιβιάδου φύσις ἐπ' ἀμφοτέρα πολλὴ θύεισα 5 καὶ λαμπρὰ μεγάλων ἐνέδωκεν ἀρχὰς νεωτερισμῶν. Ὅθεν οὐδ' ἀπαλλαγείς τοῦ Κλέωνος ὁ Νικίας καιρὸν ἔσχε παντάπασιν ἀναπαῦσαι καὶ καταστορέσαι τὴν πόλιν, ἀλλ' εἰς ὁδὸν τὰ πράγματα σωτήριον καταστήσας ἐξέπεσε θύμῃ καὶ σφοδρότητι τῆς Ἀλκιβιάδου φιλοτι- 10 μίας αὐθις ἐξωσθεὶς εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπράχθη δὲ οὕτως. Οἱ μάλιστα προσπολεμοῦντες τῇ εἰρήνῃ τῆς Ἑλλάδος Κλέων καὶ Βρασίδας ἦσαν, ὧν ὁ πόλεμος τοῦ μὲν ἀπέκρουπε τὴν κακίαν, τοῦ δὲ τὴν ἀρετὴν ἐκόσμηι. Τῷ μὲν γὰρ ἀδικημάτων μεγάλων, τῷ δὲ κατορθωμάτων 15 ἀφορμὰς παρεῖχε. Τούτων οὖν ἅμα πεσόντων ἐν μάχῃ μιᾷ περὶ Ἀμφίπολιν εὐθύς ὁ Νικίας παραλαβὼν τοὺς μὲν Σπαρτιάτας ἔκπαλαι τῆς εἰρήνης ὀρεγομένους, τοὺς δ' Ἀθηναίους οὐκέτι τῷ πολέμῳ θαρροῦντας, ἀμφοτέρους δ' οἷον ἐκλελυμένους καὶ παρακαθιέντας ἐκουσίως 20 τὰς χεῖρας, ἔπραττεν, ὅπως εἰς φιλίαν τὰς πόλεις συναγαγὼν καὶ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ἀπαλλάξας κακῶν καὶ ἀναπασάμενος βέβαιον οὕτω τὸ τῆς εὐτυχίας ὄνομα πρὸς τὸν αὐθις χρόνον ποιοῖτο. Τοὺς μὲν οὖν εὐπόρους καὶ πρεσβυτέρους καὶ τῶν γεωργῶν τὸ πλῆθος αὐτόθεν 25 εἰρηνικὸν εἶχεν· ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολλοῖς ἐντυχάνων ἰδίᾳ καὶ διδάσκων ἀμβλυτέρους ἐποίησε πρὸς τὸν πόλεμον, οὕτως ἤδη τοῖς Σπαρτιάταις ἐλπίδας ἐνδιδούς προεκαλεῖτο καὶ προὔτρειπεν ἔχεσθαι τῆς εἰρήνης. Οἱ δ' ἐπίστευον αὐτῷ διὰ τε τὴν ἄλλην ἐπιείκειάν, καὶ 30 ὅτι τοῖς ἠλωκόσι περὶ Πύλον καὶ δεδεμένοις ἐπιμελόμενος καὶ περιέπων φιλανθρωπῶς ἐλαφροτέραν ἐποίει τὴν

ἀτυχίαν. Ἦσαν οὖν πρότερον πεπονημένοι τινὰ πρὸς ἀλλήλους ἐκεχειρίαν ἐνιαύσιον, ἐν ἧ συνιόντες εἰς ταῦτο καὶ γευόμενοι πάλιν ἀδείας καὶ σχολῆς καὶ πρὸς ξένους καὶ οἰκείους ἐπιμιξίας ἐπόθουν τὸν ἀμίαντον καὶ ἀπό- 529
5 λεμον βίον, ἠδέως μὲν ἀδόντων τὰ τοιαῦτα χορῶν ἀκούοντες

Κεῖσθω δόρον μοι μίτον ἀμφιπλέκειν ἀράχλαις ἠδέως δὲ μεμνημένοι τοῦ εἰπόντος, ὅτι τοὺς ἐν εἰρήνῃ καθεύδοντας οὐ σάλπιγγες, ἀλλ' ἀλεκτρούνες ἀφυπνίζουσι. Λοιδοροῦντες οὖν καὶ προβαλλόμενοι τοὺς λέγοντας, ὡς τρεῖς ἐννέα ἔτη διαπολεμηθῆναι πέπρωται τὸν πόλεμον, ἔπειθ' οὕτω περὶ παντὸς εἰς λόγους συμβαίνοντες ἐποίησαντο τὴν εἰρήνην, δόξα τε παρέστη τοῖς πλείστοις ἀπαλλαγὴν κακῶν σαφῆ γεγονέαι, καὶ τὸν 15 Νικίαν διὰ στόματος εἶχον, ὡς ἀνὴρ εἴη θεοφιλῆς καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτῷ δι' εὐσέβειαν ἐπανύμφγενέσθαι τοῦ μεγίστου καὶ καλλίστου τῶν ἀγαθῶν δέδωκε. Τῷ γὰρ ὄντι Νικίου τὴν εἰρήνην ἐνόμιζον ἔργον, ὡς Περικλέους τὸν πόλεμον. Ὁ μὲν γὰρ ἐπ' αἰτίαις μικραῖς εἰς συμφο- 20 ρὰς μεγάλας ἐμβαλεῖν ἐδόκει τοὺς Ἕλληνας, ὁ δὲ τῶν μεγίστων κακῶν ἔπεισεν ἐκλαθέσθαι φίλους γενομένους. Διὸ καὶ τὴν εἰρήνην ἐκείνην ἄχρι νῦν Νικίειον καλοῦσι.

Χ. Γενομένων δὲ συνθηκῶν, ὅπως τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις, ἃς εἶχον ἀλλήλων, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδιδῶσι, 25 προτέρων ἀποδιδόντων τῶν κλήρω λαχόντων, ὠνήσατο τὸν κλῆρον ὁ Νικίας κρύφα χρήμασι, ὥστε προτέρους ἀποδιδόναί τοὺς Λακεδαιμονίους. Καὶ τοῦτο μὲν ἱστορεῖ Θεόφραστος. Ἐπεὶ δὲ Κορίνθιοι καὶ Βοιωτοὶ πρὸς τὰ πραττόμενα δυσκολαίνοντες αἰτίαις καὶ μέμ- 30 ψεσιν αὐτῶν ἐδόκουν ἀκαλεῖσθαι τὸν πόλεμον, ἔπεισεν ὁ Νικίας τοὺς Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους τῇ εἰρήνῃ τὴν συμμαχίαν ὥσπερ κράτος ἢ δεσμὸν ἐπιθέντας

φοβερωτέρους τε τοῖς ἀφισταμένοις καὶ βεβαιοτέρους ἀλλήλοις γενέσθαι. Πραττομένων δὲ τούτων ὁ Ἀλκιβιάδης οὔτε πρὸς ἡσυχίαν εὖ πεφυκῶς καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀχθόμενος, ὅτι τῷ Νικίᾳ προσέκειντο καὶ προσεῖχον, αὐτὸν δ' ὑπερεώρων καὶ κατεφρόνουν, ἐν ἀρχῇ μὲν 5 εὐθύς ὑπεναντιωθεὶς τῇ εἰρήνῃ καὶ ἀντιστάς οὐδὲν ἐπέβαινε, ὀλίγῳ δ' ὕστερον ὁρῶν οὐκ ἔτι τοῖς Ἀθηναίοις ὁμοίως ἀρέσκοντας τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλ' ἀδικεῖν δοκοῦντας, ὅτι Βοιωτοῖς ἔθεντο συμμαχίαν καὶ Πάνακτον ἐστῶσαν οὐ παρέδωκαν οὐδ' Ἀμφίπολιν, ἐπε- 10 φύετο ταῖς αἰτίαις καὶ παρώξυνε τὸν δῆμον ἐφ' ἐκάστη. Τέλος δὲ πρεσβείαν μεταπεμπάμενος Ἀργείων ἐπραττε συμμαχίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπεὶ δὲ πρέσβεις ἐλθόντες ἐκ Λακεδαιμόνος αὐτοκράτορες καὶ τῇ βουλῇ προεντυγχάνοντες ἔδοξαν ἐπὶ πᾶσιν ἡκεῖν τοῖς δικαίοις, 15 δεισας ὁ Ἀλκιβιάδης, μὴ καὶ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν αὐτῶν λόγων ἐπαγάγῃται, περιῆλθεν αὐτοὺς δι' ἀπάτης καὶ ὄρκων ὡς ἅπαντα συμπράξων, ἂν μὴ φῶσι μηδ' ὁμολογήσωσιν ἡκεῖν αὐτοκράτορες· μάλιστα γὰρ οὕτως ἄβούλονται γενήσεσθαι. Πεισθέντων δὲ καὶ μεταστάντων 20 ἀπὸ τοῦ Νικίου πρὸς ἐκεῖνον, ἐμβαλὼν αὐτοὺς εἰς τὸν δῆμον ἠρώτα πρῶτον, εἰ περὶ πάντων ἡκουσιν αὐτοκράτορες· ὡς δ' ἠροῦντο, παρ' ἐλπίδας μεταβαλόμενος τὴν τε βουλήν ἐπεκαλεῖτο μάρτυρα τῶν λόγων καὶ τὸν δῆμον ἐκέλευε μὴ προσέχειν μηδὲ πιστεύειν οὔτω περι- 25 φανῶς ψευδομένοις καὶ νῦν μὲν ταῦτα, νῦν δὲ τὰναντία περὶ τῶν αὐτῶν λέγουσι. Θορυβουμένων δ', ὡς εἰκός, αὐτῶν καὶ τοῦ Νικίου μηδὲν ἔχοντος εἰπεῖν, ἀλλ' ἄχει καὶ θαύματι πεπληγότες, ὁ μὲν δῆμος εὐθύς ὄρμητο τοὺς Ἀργεῖους καλεῖν καὶ ποιεῖσθαι συμμαχούς, ἐβόη- 30 θησε δὲ τῷ Νικίᾳ σεισμός τις διὰ μέσου γενόμενος καὶ διαλύσας τὴν ἐκκλησίαν. Τῇ δ' ὕστεραία πάλιν τοῦ δή-

μου συνελθόντος πολλὰ ποιήσας καὶ εἰπὼν ἔπεισε μόλις
 ἐπισχεῖν τὰ πρὸς Ἀργείους, αὐτὸν δὲ πέμψαι πρὸς Λα- 530
 κεδαιμονίους, ὡς πάντων καλῶς γενησομένων. Ἐλθὼν
 δ' εἰς Σπάρτην τὰλλα μὲν ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πρόθυ-
 5 μος εἰς αὐτοὺς ἐτιμήθη, πράξας δ' οὐδέν, ἀλλὰ κρατη-
 θεὶς ὑπὸ τῶν βοιωτιαζόντων ἐπανῆλθεν, οὐ μόνον ἀδο-
 ξῶν καὶ κακῶς ἀκούων, ἀλλὰ καὶ δεδιῶς τοὺς Ἀθηναί-
 ουσ λυπουμένους καὶ ἀγανακτοῦντας, ὅτι πεισθέντες
 ὑπ' ἐκείνου τοσοῦτους καὶ τοιούτους ἄνδρας ἀπέδωκαν.
 10 οἱ γὰρ ἐκ Πύλου κομισθέντες ἦσαν ἐξ οἴκων τε πρώτων
 τῆς Σπάρτης καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς τοὺς δυνατωτά-
 τους ἔχοντες. Οὐ μὴν ἔπραξάν τι τραχύτερον ὀργῇ πρὸς
 ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸν Ἀλκιβιάδην στρατηγὸν εἶλοντο, καὶ
 Μαντινεῖς καὶ Ἡλείους Λακεδαιμονίων ἀποστάντας
 15 ἐποίησαντο συμμάχους μετ' Ἀργείων, καὶ ληστὰς εἰς Πύ-
 λον ἔπεμψαν κακουργεῖν τὴν Λακωνικὴν· ἐξ ὧν αὐτίς
 εἰς πόλεμον κατέστησαν.

XI. Ἀκμαζούσης δὲ τῆς πρὸς τὸν Νικίαν τοῦ Ἀλκι-
 βιάδου διαφορᾶς καὶ γιγνομένης ὀστρακοφορίας, ἣν εἰ-
 20 ὥθει διὰ χρόνου τινὸς ὁ δῆμος ποιεῖσθαι, ἕνα τῶν ὑπό-
 πτων ἢ διὰ δόξαν ἄλλως ἢ πλοῦτον ἐπιφθόνων ἀνδρῶν
 τῷ ὀστράκῳ μεθιστὰς εἰς δέκα ἔτη, πολὺς θόρυβος ἀμ-
 φοτέρους περιέστατο καὶ κίνδυνος, ὡς θατέρου πάντως
 ὑποπεσομένου τῷ ἔξοστρακισμῷ. Τοῦ μὲν γὰρ Ἀλκι-
 25 βιάδου καὶ τὸν βίον ἐβδελύττοντο καὶ τὸ θράσος ὠρρώ-
 δουν, ὡς μᾶλλον ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γραφομένοις δη-
 λοῦται, τὸν δὲ Νικίαν ὅ τε πλοῦτος ἐπίφθονον ἐποίει
 καὶ μάλιστα τῆς διαίτης τὸ μὴ φιλάνθρωπον μηδὲ δη-
 μοτικόν, ἀλλ' ἄμικτον καὶ ὀλιγαρχικὸν ἀλλόκοτον ἐδό-
 30 κει, πολλὰ δ' ἤδη ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν ἀντιτείνων
 παρὰ γνώμην βιαζόμενος πρὸς τὸ συμφέρον ἐπαχθῆς
 ἦν. Ὡς δ' ἀπλῶς εἰπεῖν, νέων ἦν καὶ πολεμοποιῶν ἄμιλλα

πρὸς εἰρηνοποιούς καὶ πρεσβυτέρους, τῶν μὲν εἰς τοῦτον, τῶν δ' εἰς ἐκεῖνον τὸ ὄστρακον τρεπόντων.

Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς ὡς πού καὶ τότε διαστάς ὁ δῆμος δίχα χώραν ἔδωκε τοῖς ἰταμωτάτοις καὶ πανουρογοτάτοις, ὧν ἦν καὶ Ὑπέρβολος 5 ὁ Περιθοίδης, ἄνθρωπος ἀπ' οὐδεμιᾶς τολμῶν δυνάμεως, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τολμᾶν εἰς δύναιμι προελθὼν καὶ γενόμενος δι' ἣν εἶχεν ἐν τῇ πόλει δόξαν ἀδοξία τῆς πόλεως. Οὗτος ἐν τῷ τότε χρόνῳ τοῦ μὲν ὄστράκου πόρρω τιθέμενος ἑαυτόν, ἅτε δὴ τῷ κύφῳι μᾶλλον προσήκων, 10 ἐλπίζων δὲ θατέρου τῶν ἀνδρῶν ἐκπεσόντος αὐτὸς ἀντίπαλος τῷ λειπομένῳ γενέσθαι, καταφανῆς ἦν ἠδόμενός τε τῇ διαφορᾷ καὶ παροξύνων τὸν δῆμον ἐπ' ἀμφοτέρους. Συνιδόντες οὖν τὴν μοχθηρίαν οἱ περὶ τὸν Νικίαν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην, καὶ λόγον δόντες ἀλλήλοις 15 κρύφα, καὶ τὰς στάσεις συναγαγόντες εἰς ἓν ἀμφοτέρας καὶ ἀναμίξαντες, ἐκράτησαν, ὥστε μηδέτερον αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν Ὑπέρβολον ἐξοστρακισθῆναι. Καὶ παραντίκα μὲν ἠδονὴν τοῦτο καὶ γέλωτα τῷ δήμῳ παρέσχεν, ὕστερον δὲ ἠγανάκτου ὡς καθυβρισμένον τὸ πρᾶγμα τοῦτο 20 πρὸς ἄνθρωπον ἀνάξιον γεγονέναι νομίζοντες, εἶναι γάρ τι καὶ κολάσεως ἀξίωμα, μᾶλλον δὲ κόλασιν τὸν ἐξοστρακισμὸν ἠγούμενοι Θουκυδίδῃ καὶ Ἀριστείδῃ καὶ τοῖς ὁμοίοις, Ὑπερβόλῳ δὲ τιμὴν καὶ προσποίησιν ἀλαξουείας, εἰ διὰ μοχθηρίαν ἔπαθε ταῦτ' αὐτοῖς ἀρίστοις, 25 ὡς πού καὶ Πλάτων ὁ κωμικὸς εἶρηκε περὶ αὐτοῦ·

Καίτοι πέπραχε τῶν τρόπων μὲν ἄξια,
αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν στιγμάτων ἀνάξια·
οὐ γὰρ τοιούτων εἶνεκ' ὄστραχ' εὐρέσθη.

Καὶ τὸ πέρας οὐδεὶς ἔτι τὸ παράπαν ἐξοστρακίσθη μετὰ 30
31 Ὑπέρβολον, ἀλλ' ἔσχατος ἐκεῖνος, πρῶτος δ' Ἰππαρχος ὁ Χολαργεὺς συγγενῆς τις ὦν τοῦ τυράννου. Ἀκριτον δ'

ἡ τύχη πρᾶγμα καὶ ἄληπτον λογισμῶ. Νικίας γάρ, εἰ τὸν περὶ ὄστράκου κίνδυνον ἀνέρριψε πρὸς Ἀλκιβιάδην, ἢ κρατήσας ἂν ἀσφαλῶς ᾤκει τὴν πόλιν ἐκεῖνον ἐξελάσας, ἢ κρατηθεὶς αὐτὸς ἐξήει πρὸ τῶν ἐσχάτων ἀτυχιῶν, 5 τὸ δοκεῖν ἄριστος εἶναι στρατηγὸς διαφυλάξας. Οὐκ ἄγνωσθ' ὅτι Θεόφραστος ἐξοστρακισθῆναι φησι τὸν Ὑπέροβλον Φαίακος, οὐ Νικίου, πρὸς Ἀλκιβιάδην ἐρίσαντος. Ἄλλ' οἱ πλείονες οὕτω γεγράφασιν.

XII. Ὁ δ' οὖν Νικίας, τῶν Αἰγεστέων πρέσβεων καὶ 10 Λεοντίνων παραγενομένων καὶ πειθόντων τοὺς Ἀθηναίους στρατεύειν ἐπὶ Σικελίαν, ἀνθιστάμενος ἡττάτο τῆς βουλῆς Ἀλκιβιάδου καὶ φιλοτιμίας, πρὶν ὅπως ἐκκλησίαν γενέσθαι κατασχόντος ἤδη πλήθος ἐλπῖσι καὶ λόγοις προδιεφθαρμένον, ὥστε καὶ νέους ἐν παλαιίστραις 15 καὶ γέροντας ἐν ἐργαστηρίοις καὶ ἡμικυκλίοις συγκαθεζομένους ὑπογράφειν τὸ σχῆμα τῆς Σικελίας καὶ τὴν φύσιν τῆς περὶ αὐτὴν θαλάσσης καὶ λιμένας καὶ τόπους, οἷς τέτραπται πρὸς Λιβύην ἢ νῆσος. Οὐ γὰρ ἄθλον ἐποιοῦντο τοῦ πολέμου Σικελίαν, ἀλλ' ὄρμητήριοι, ὡς 20 ἀπ' αὐτῆς διαγωνισόμενοι πρὸς Καρχηδονίους καὶ σχήσοντες ἅμα Λιβύην καὶ τὴν ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θάλασσαν. Ὡς οὖν ὄρμητο πρὸς ταῦτα, ὁ Νικίας ἐναντιούμενος οὔτε πολλοὺς οὔτε δυνατοὺς εἶχε συναγωνιστάς. Οἱ γὰρ εὐποροὶ δεδιότες, μὴ δοκῶσι τὰς λειτουρ- 25 γίας καὶ τριηραρχίας ἀποδιδράσκειν, παρὰ γνώμην ἡσύχαζον. Ὁ δ' οὐκ ἔκαμνευ οὐδ' ἀπηγόρευεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ψηφίσασθαι τὸν πόλεμον Ἀθηναίους καὶ στρατηγὸν ἐλέσθαι πρῶτον ἐκεῖνον μετ' Ἀλκιβιάδου καὶ Λαμάχου πάλιν ἐκκλησίας γενομένης ἀναστὰς ἀπέτρεπε 30 καὶ διεμαρτύρητο, καὶ τελευτῶν διέβαλε τὸν Ἀλκιβιάδην ἰδίων ἔνεκα κερδῶν καὶ φιλοτιμίας τὴν πόλιν εἰς χαλεπὸν ἐξωθεῖν καὶ διαπόντιον κίνδυνον. Ἐπραξε δ' οὐδὲν

μᾶλλον, ἀλλ' ὑπὸ ἐμπειρίας δόξας ἐπιτηδειότερος εἶναι καὶ πολλὴν ἀσφάλειαν ἔξειεν πρὸς τὴν Ἀλκιβιάδου τόλμαν καὶ τὴν Λαμάχου πραότητα τῆς ἐκείνου συγκεραννυμένης εὐλαβείας, βεβαιοτέραν ἐποίησε τὴν χειροτονίαν. Ἀναστὰς γὰρ ὁ μάλιστα τῶν δημαγωγῶν ἐπὶ τὸν πόλε- 5 μον παροξύνων τοὺς Ἀθηναίους Δημόστρατος ἔφη τὸν Νικίαν προφάσεις λέγοντα παύσειν· καὶ ψήφισμα γράψας, ὅπως αὐτοκράτορες ὦσιν οἱ στρατηγοὶ κἀνταῦθα κἀκεῖ βουλευόμενοι καὶ πράττοντες, ἔπεισε τὸν δῆμον ψηφίσασθαι. 10

XIII. Καίτοι λέγεται πολλὰ καὶ παρὰ τῶν ἱερέων ἐναντιοῦσθαι πρὸς τὴν στρατείαν· ἀλλ' ἑτέρους ἔχων μάντις ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκ δὴ τινων λογίων προὔφερε παλαιῶν μέγα κλέος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ Σικελίας ἔσεσθαι. Καὶ θεοπρόποι τινὲς αὐτῷ παρ' Ἀμμωνος ἀφίκοντο 15 χρησμὸν κομίζοντες, ὡς λήψονται Συρακουσίους ἅπαντας Ἀθηναῖοι· τὰ δ' ἐναντία φοβούμενοι δυσφημεῖν ἔκρυπτον. Οὐδὲ γὰρ τὰ προὔπτα καὶ καταφανῆ τῶν σημείων ἀπέτρεπεν, ἧ τε τῶν Ἑρμῶν περικοπή μιᾶ νυκτὶ πάντων ἀκρωτηριασθέντων πλὴν ἑνός, ὃν Ἀνδοκίδου 20 καλοῦσιν, ἀνάθημα μὲν τῆς Αἰγυπτίδος φυλῆς, κείμενον δὲ πρὸ τῆς τότε οὔσης Ἀνδοκίδου οἰκίας, καὶ τὸ πραχθὲν περὶ τὸν βωμὸν τῶν δώδεκα θεῶν. Ἄνθρωπος γάρ τις ἐξαίφνης ἀναπηδήσας ἐπ' αὐτόν, εἶτα περιβὰς ἀπέκοψεν αὐτοῦ λίθῳ τὸ αἰδοῖον. Ἐν δὲ Δελφοῖς Παλλά- 25 διον ἔστηκε χρυσοῦν ἐπὶ φοῖνικος χαλκοῦ βεβηκός, ἀνάθημα τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν Μηδικῶν ἀριστείων· τοῦτ' ἔκοπτον ἐφ' ἡμέρας πολλὰς προσπετόμενοι κόρακες, καὶ τὸν καρπὸν ὄντα χρυσοῦν τοῦ φοῖνικος ἀπέτρωγον καὶ 30 κατέβαλλον. Οἱ δὲ ταῦτα μὲν ἔφασαν εἶναι Δελφῶν πλάσματα πεπεισμένων ὑπὸ Συρακουσίων· χρησμοῦ δέ τινος κελεύοντος αὐτοὺς ἐκ Κλαζομενῶν τὴν ἰέρειαν τῆς

Ἀθηναῖς ἄγειν μετεπέμψαντο τὴν ἄνθρωπον· ἐκαλεῖτο δὲ Ἑσυχία. Καὶ τοῦτο ἦν, ὡς ἔοικεν, ὃ παρῆνει τῇ πύλει τὸ δαιμόνιον, ἐν τῷ παρόντι τὴν Ἑσυχίαν ἄγειν. Εἶτε δὴ ταῦτα δεῖσας εἴτ' ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ τὴν στρατείαν 5 φοβηθεὶς ὁ ἀστρολόγος Μέτων (ἦν γὰρ ἐφ' ἡγεμονίας τινὸς τεταγμένος) προσεποιεῖτο τὴν οἰκίαν ὑφάπτειν ὡς μεμηνῶς. Οἱ δὲ φασιν οὐ μανίαν σκηψάμενον, ἀλλὰ νύκτωρ ἐμπρήσαντα τὴν οἰκίαν προελθεῖν εἰς τὴν ἀγορὰν ταπεινόν, καὶ δεῖσθαι τῶν πολιτῶν, ὅπως ἐπὶ συμ- 10 φορᾶ τοσαύτη τὸν υἱὸν αὐτοῦ μέλλοντα πλεῖν τριήραρχον εἰς Σικελίαν ἀφῶσι τῆς στρατείας. Σωκράτει δὲ τῷ σοφῷ τὸ δαιμόνιον οἷς εἰώθει συμβόλοις χρησάμενον πρὸς αὐτὸν ἐμήνυσε κάκεῖνα, τὸν ἐκπλουν ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς πόλεως πραττόμενον. Ὁ δὲ τοῖς συνήθεσι καὶ φίλοις 15 ἔφρασε, καὶ διῆλθεν εἰς πολλοὺς ὁ λόγος. Οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ τὰ τῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς τὸν στόλον ἐξέπεμπον, ὑπέθραττεν. Ἀδῶνια γὰρ εἶχον αἱ γυναῖκες τότε, καὶ προὔκειτο πολλαχόθι τῆς πόλεως εἰδῶλα, καὶ ταφαὶ περὶ αὐτὰ καὶ κοπετοὶ γυναικῶν ἦσαν, ὥστε τοὺς ἐν λόγῳ 20 ποιουμένους τινὲ τὰ τοιαῦτα δυσχεραίνειν καὶ δεδιέναι περὶ τῆς παρασκευῆς ἐκείνης καὶ δυνάμεως, μὴ λαμπρότητα καὶ ἀκμὴν ἐπιφανεστάτην σχοῦσα ταχέως μαρνανθῆ.

XIV. Τὸ μὲν οὖν ἐναντιωθῆναι ψηφιζομένη τῇ στρατεία τὸν Νικίαν καὶ μήθ' ὑπ' ἐλπίδων ἐπαρθέντα μήτε 25 πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος ἐκπλαγέντα μεταθέσθαι τὴν γνώμην ἀνδρὸς ἦν χρηστοῦ καὶ σώφρονος· ἐπεὶ δ' οὔτε τοῦ πολέμου τὸν δῆμον ἀποτρέψαι πειρώμενος οὔθ' αὐτὸν ἐξελέσθαι τῆς στρατηγίας δεόμενος ἴσχυσεν, ἀλλ' ὥσπερ ἀράμενος καὶ φέρων αὐτὸν ὁ δῆμος ἐπέθηκε τῇ 30 δυνάμει στρατηγόν, οὐδεὶς ἔτι καιρὸς ἦν τῆς πολλῆς εὐλαβείας καὶ μελλήσεως, ὥστε παιδὸς δίκην ἀπὸ τῆς νεῶς ὀπίσω βλέποντα καὶ τὸ μὴ κρατηθῆναι τοῖς λογι-

σμοῖς ἀναλαμβάνοντα καὶ στρέφοντα πολλάκις ἐναμ-
 βλῦναι καὶ τοὺς συνάρχοντας αὐτῶ καὶ τὴν ἀκμὴν δια-
 φθεῖραι τῶν πράξεων, ἀλλ' εὐθύς ἔδει τοῖς πολεμίοις
 ἐμφύντα καὶ προσκείμενον ἐλέγχειν τὴν τύχην ἐπὶ τῶν
 ἀγῶνων. Ὁ δὲ, Λαμάχου μὲν ἀντικρὺς ἀξιοῦντος πλεῖν 5
 ἐπὶ Συρακούσας καὶ μάχην ἔγγιστα τῆς πόλεως τιθέναι,
 Ἀλκιβιάδου δὲ τὰς πόλεις ἀφιστάναι Συρακουσίων, εἶθ'
 οὕτως ἐπ' αὐτοὺς βαδίζειν, τὰ ἐναντία λέγων καὶ κε-
 λεύων ἀτρέμα παρὰ τὴν Σικελίαν κομιζομένους καὶ πε-
 ριπλέοντας ἐπιδείξασθαι τὰ ὄπλα καὶ τὰς τριήρεις, εἶτ' 10
 ἀποπλεῖν Ἀθήναζε μικρὸν τῆς δυνάμεως Αἰγεστευσῖν
 ἀπαρξασμένους, αὐτίκα τε τὴν γνώμην ὑπεξέλυσε καὶ
 κατέβαλε τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν. Καὶ μετ' ὀλίγον χρό-
 νον Ἀλκιβιάδην Ἀθηναίων μεταπεμψασμένων εἰς κρίσιν,
 λόγῳ μὲν ἀποδειχθεὶς δεύτερος ἡγεμῶν, δυνάμει δὲ μό- 15
 νος ὢν οὐκ ἐπαύσατο καθήμενος ἢ περιπλέων ἢ βουλευ-
 ὄμενος, πρὶν ἔργηρᾶσαι μὲν αὐτῶν τὴν ἀκμὴν τῆς ἐλ-
 πίδος, ἐκρουῆναι δὲ τῶν πολεμίων τὸ θάμβος καὶ τὸν
 φόβον, ὃν ἡ πρώτη παρέθηκεν αὐτοῖς ὄψις τῶν δυνά-
 μεων. Ἐτι δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου παρόντος ἐξήκοντα ναυσὶ 20
 πλεύσαντες ἐπὶ Συρακούσας τὰς μὲν ἄλλας ἀνεῖχον ὑπὲρ
 τοῦ λιμένος ἕξω παρατάξαντες, δέκα δὲ κατήλαννον εἰσω
 κατασκοπῆς εἴνεκα· καὶ Λεοντίνοὺς ἐπὶ τὴν οἰκίαν
 ἀποκαλοῦσαι διὰ κήρυκος αὐταὶ λαμβάνουσι ναῦν πο-
 λεμίαν σανίδας κομίζουσαν, εἰς ἃς ἀπεγράφοντο κατὰ 25
 φυλὰς αὐτοὺς οἱ Συρακούσιοι· κείμεναι δ' ἄπωθεν τῆς
 πόλεως ἐν ἱερῶ Διὸς Ὀλυμπίου τότε πρὸς ἐξέτασιν καὶ
 533 κατάλογον τῶν ἐν ἡλικίᾳ μετεπέμφθησαν. Ὡς οὖν ὑπὸ
 τῶν Ἀθηναίων ἀλοῦσαι πρὸς τοὺς στρατηγοὺς ἐκομίσθη-
 σαν καὶ τὸ πλῆθος ὤφθη τῶν ὀνομάτων, ἡχθέσθησαν 30
 οἱ μάντις, μὴ ποτε ἄρα τὸ χρεῶν ἐνταῦθα τοῦ χρησμοῦ
 περαῖνοι, λέγοντος, ὡς Ἀθηναῖοι λήφονται Συρακουσίους

ἅπαντας. Οὐ μὴν ἀλλ' ἕτεροί φασιν ἔργῳ τοῦτο τοῖς Ἀθηναίοις γενέσθαι ἐπιτελὲς καθ' ὃν χρόνον ἀποκτείννας Δίωνα Κάλλιππος ὁ Ἀθηναῖος ἔσχε Συρακούσας.

XV. Ἀποπλεύσαντος δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου μετ' ὀλίγον 5 ἐν Σικελίας, τὸ πᾶν ἤδη κράτος ὁ Νικίας ἔσχευ. Ὁ δὲ Λάμαχος ἦν μὲν ἀνδρώδης καὶ δίκαιος ἀνὴρ καὶ τῇ χειρὶ χρώμενος ἀφειδῶς κατὰ τὰς μάχας, πένης δὲ τοσοῦτον καὶ λιτὸς, ὥστε καθ' ἐκάστην στρατηγίαν ἀπολογίζεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις μικρὸν ἀργύριον εἰς ἐσθῆτα καὶ κρηπί- 10 δας ἑαυτῷ. Τοῦ δὲ Νικίου καὶ διὰ τᾶλλα μέγας ἦν καὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ διὰ τὴν δόξαν ὁ ὄγκος. Λέγεται δ' ἐν τῷ στρατηγίῳ ποτὲ βουλευομένων τι κοινῇ τῶν συναρχόντων κελευσθεῖς ὑπ' αὐτοῦ πρῶτος εἰπεῖν γνώμη Σοφοκλῆς ὁ ποιητῆς ὡς πρεσβύτατος ὢν τῶν συστρα- 15 τήγων „Ἐγὼ“ φάναι „παλαιότατος εἰμί, σὺ δὲ πρεσβύτατος.“ Οὕτω δὴ καὶ τότε τὸν Λάμαχον ἄγων ὑφ' ἑαυτῷ στρατηγικώτερον ὄντα, καὶ χρώμενος εὐλαβῶς καὶ διὰ μελλήσεως ἀεὶ τῇ δυνάμει, πρῶτον μὲν ἀπωτάτω τῶν πολεμίων ἐκπεριπλέων Σικελίαν θάρσος ἔδωκεν αὐτοῖς, 20 ἔπειτα προσβαλὼν Ἰβλη πολιχνίῳ μικρῷ καὶ πρὶν ἐλεῖν ἀποστὰς κομιδῇ κατεφρονήθη. Καὶ τέλος εἰς Κατάνην ἀπῆλθε πράξας οὐδὲν ἢ καταστρεψάμενος Ἰγκαρα, βαρβαρικὸν χωρίον, ὅθεν λέγεται καὶ Λαῖδα τὴν ἐταίραν ἔτι κόρην ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις πρᾶθεισαν εἰς Πελοπόν- 25 νησον κομισθῆναι.

XVI. Τοῦ δὲ θέρους διελθόντος, ἐπεὶ τοὺς Συρακουσίους ἐπυυθάνετο προτέρους ἐπ' αὐτοὺς ἀφίξεσθαι τεθαρρηκότας, οἱ δ' ἱππεῖς ὕβρει προσελαύνοντες ἤδη πρὸς τὸ στρατόπεδον ἠρώτων, εἰ Καταναίοις συνοική- 30 σοντες ἢ Λεοντίνοισι κατοικιοῦντες ἤκουσι, μόλις ὁ Νικίας ὤρμησε πλεῖν ἐπὶ Συρακούσας. Καὶ βουλόμενος ἀδεῶς καὶ καθ' ἡσυχίαν ἰδρῦσαι τὸν στρατόν, ὑπέπεμ-

φεν ἄνθρωπον ἐκ Κατάνης κελεύοντα τοὺς Συρακου-
 σίους, εἰ βούλονται λαβεῖν ἔρημον ἀνδρῶν τὸ στρατό-
 πεδον καὶ τὰ ὄπλα τῶν Ἀθηναίων, ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ πρὸς
 Κατάνην πανστρατιᾷ παραγενέσθαι, τῶν δ' Ἀθηναίων
 ἐν τῇ πόλει τὰ πλεῖστα διατριβόντων ἐγνωκέναι τοὺς 5
 Συρακουσίων φίλους, ὅταν ἐκείνους προσιόντας αἵ-
 σθανται, τὰς τε πύλας καταλαμβάνειν ἅμα καὶ τὸν ναύ-
 σταθμον ὑποπιμπράναι· πολλοὺς δὲ εἶναι τοὺς συννε-
 στῶτας ἤδη καὶ τὴν ἐκείνων περιμένοντας ἄφιξιν. Τοῦτ'
 ἄριστα Νικίας ἐστρατήγησε περὶ Σικελίαν. Πανστρατιᾷ 10
 γὰρ ἔξαγαγὼν τοὺς πολεμίους καὶ τὴν πόλιν ὁμοῦ τι-
 ποιήσας ἔρημον ἀνδρῶν, αὐτὸς ἐκ Κατάνης ἀναχθεὶς
 τῶν τε λιμένων ἐκράτησε καὶ τῷ στρατοπέδῳ κατέλαβε
 χώραν, ὅθεν ἤκιστα βλαπτόμενος οἷς ἐλείπετο τῶν πο-
 λεμίων, ἤλπιζεν ἐξ ὧν ἐθάρρει πολεμήσειν ἀκωλύτως. 15
 Ἐπεὶ δ' ἀναστρέψαντες ἐκ Κατάνης οἱ Συρακούσιοι παρ-
 ετάξαντο πρὸ τῆς πόλεως, ἐπαγαγὼν ταχὺ τοὺς Ἀθη-
 ναίους ἐκράτησε. Καὶ πολλοὺς μὲν οὐκ ἀπέκτεινε τῶν
 πολεμίων· οἱ γὰρ ἵππεῖς ἐμποδῶν ἐγένοντο τῇ διώξει·
 τοῦ δὲ ποταμοῦ διαφθείρων καὶ ἀποκόπτων τὰς γεφύ- 20
 ρας παρέσχεν Ἐρμοκράτει λέγειν παραθαροῦνοντι τοὺς
 Συρακουσίους, ὅτι γελοῖός ἐστιν ὁ Νικίας, ὅπως οὐ μα-
 χεῖται στρατηγῶν, ὥσπερ οὐκ ἐπὶ μάχῃ πεπλευκός. Οὐ
 μὴν ἀλλὰ φόβον τε καὶ κατάπληξιν ἰσχυρὰν ἐνειργάσατο
 τοῖς Συρακουσίοις, ὥστ' ἀντὶ τῶν ὄντων τότε πεντεκαί- 25
 δεκα στρατηγῶν ἐτέρους ἐλέσθαι τρεῖς, οἷς πίστιν ἔδω-
 534 κεν ὁ δῆμος δι' ὄρκων, ἧ μὴν ἐάσειν ἄρχειν αὐτοκράτο-
 ρας. Τοῦ δ' Ὀλυμπιείου πλησίον ὄντος ὥρμησαν οἱ
 Ἀθηναῖοι καταλαβεῖν, πολλῶν ὄντων ἐν αὐτῷ χρυσῶν
 καὶ ἀργυρῶν ἀναθημάτων. Ὁ δὲ Νικίας ἐπίτηδες ἀνα- 30
 βαλλόμενος ὑστέρησε καὶ περιεῖδε φρουρὰν εἰσελθοῦ-
 σαν παρὰ τῶν Συρακουσίων, ἡγούμενος, ἐὰν τὰ χρήματα

διαρπάσωσιν οἱ στρατιῶται, τὸ μὲν κοινὸν οὐκ ὠφελή-
 θήσεσθαι, τὴν δ' αἰτίαν αὐτὸς ἔξιν τοῦ ἀσεβήματος.
 Τῇ δὲ νίκη περιβοήτῳ γενομένη χρησάμενος εἰς οὐδέν,
 ὀλίγων ἡμερῶν διαγενομένων αὐτῆς ἀνεχώρησεν εἰς
 5 Νάξου, κακεῖ διεχείμασε, πολλὰ μὲν ἀναλίσκων στρατιᾶ
 τοσαύτη, πράττων δὲ μικρὰ πρὸς Σικελούς τινας ἀφι-
 σταμένους πρὸς αὐτόν, ὥστε τοὺς Συρακουσίους αὐτῆς
 ἀναθαρρήσαντας ἐξελάσαι πρὸς Κατάνην καὶ τὴν τε χώ-
 ραν τεμεῖν καὶ τὸ στρατόπεδον κατακαῦσαι τῶν Ἀθη-
 10 ναίων. Ἄ δὴ πάντες ἠτιῶντο τὸν Νικίαν, ὡς ἐν τῷ δια-
 λογίζεσθαι καὶ μέλλειν καὶ φυλάττεσθαι τὸν τῶν πρά-
 ξεων ἀπολλύντα καιρὸν· ἐπεὶ τὰς γε πράξεις οὐδεὶς ἂν
 ἐμέμψατο τοῦ ἀνδρός· ὀρμήσας γὰρ ἦν ἐνεργὸς καὶ δρα-
 στήριος, τολμηῆσαι δὲ μελλητῆς καὶ ἄτολμος.

15 XVII. Ὡς δ' οὖν ἐκίνησε τὴν στρατιάν ἀπάλιν ἐπὶ τὰς
 Συρακούσας, οὕτως ἐστρατήγησε καὶ μετὰ τοσαύτης
 ὀξύτητος ἅμα καὶ ἀσφαλείας ἐπῆλθεν, ὥστε λαθεῖν μὲν
 εἰς Θάψου ταῖς ναυσὶ προσμιξίας καὶ ἀποβάς, φθάσαι δὲ
 τὰς Ἐπιπολὰς κατασχών, τῶν δὲ προσβοηθούντων λο-
 20 γάδων κρατήσας ἐλείν μὲν τριακοσίους, τρέψασθαι δὲ
 καὶ τὴν ἵππων τῶν πολεμίων ἅμαχον εἶναι δοκοῦσαν. Ὁ
 δὲ πάντων μάλιστα καὶ Σικελιώτας ἐξέπληξε καὶ τοῖς
 Ἑλλησιν ἀπιστίαν παρέσχεν, ὀλίγῳ χρόνῳ περιετείχισε
 Συρακούσας, πόλιν Ἀθηναίων οὐκ ἐλάττονα, δυσεργοτέ-
 25 ραν δὲ χωρίων ἀνωμαλίαις καὶ θαλάσση γειτυνιώσῃ καὶ
 παρακειμένοις ἔλεσι τεῖχος κύκλῳ περὶ αὐτὴν τοσοῦτου
 ἀγαγεῖν. Ἀλλὰ τοῦτ' ἐξεργάσασθαι μικρὸν ἐδέησε τοῦ
 παντὸς ἀνθρώπου οὐδ' ὑγιαίνοντι χρώμενος ἑαυτῷ πρὸς
 τοσαύτας φροντίδας, ἀλλὰ νόσον νοσῶν νεφροῖτιν, ἧς τὸ
 30 μὴ προσεκπονηθὲν λείμμα ποιεῖσθαι δίκαιόν ἐστι. Θαν-
 μάξω δὲ τοῦ στρατηγοῦ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν τῶν
 στρατιωτῶν ἀνδραγαθίαν ἐν οἷς κατώρθουν. Ὁ μὲν γὰρ

Εὐριπίδης μετὰ τὴν ἤτταν αὐτῶν καὶ τὸν ὄλεθρον γράφων ἐπικήδειον ἐποίησεν

Οἶδε Συρακοσίους ὀκτὼ νίκας ἐκράτησαν

Ἄνδρες, ὅτ' ἦν τὰ θεῶν ἐξ ἴσου ἀμφοτέροις·

οὐκ ὀκτὼ δὲ νίκας, ἀλλὰ πλείονας ἂν τις εὔροι Συρα- 5
κουσίους νενικημένους ὑπ' αὐτῶν, πρὶν ἐκ θεῶν ὄντως
ἢ τύχης ἀντίστασιν τινα γενέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις ἐπὶ
πλείστον αἰρομένοις δυνάμεως.

XVIII. Ταῖς μὲν οὖν πλείσταις πράξεσι βιαζόμενος
τὸ σῶμα παρῆν ὁ Νικίας· ἀκμὴν δὲ ποτε τῆς ἀρρωστίας 10
λαβούσης ὁ μὲν ἐν τείχεσι μετ' ὀλίγων ὑπηρετῶν κατέ-
κειτο, τὴν δὲ στρατιὰν ἔχων ὁ Λάμαχος προσεμάχετο
τοῖς Συρακουσίοις ἐκ τῆς πόλεως τεῖχος ἀνάγουσι πρὸς
τὸ τῶν Ἀθηναίων, ὃ κωλύσειν ἔμελλε διὰ μέσου τὸν
ἀποτειχισμόν. Τῷ δὲ κρατεῖν τῶν Ἀθηναίων ἀτακτότε- 15
ρον φερομένων πρὸς τὰς διώξεις, ἀπομονωθεὶς ὁ Λάμα-
χος ὑπέστη τῶν Συρακουσίων τοὺς ἵππεῖς ἐπιφερομέ-
νους. Ἦν δὲ πρῶτος αὐτῶν Καλλικράτης, ἀνὴρ πολεμι-
κὸς καὶ θυμοειδής. Πρὸς τοῦτον ἐκ προκλήσεως κατα-
στάς ὁ Λάμαχος ἐμονομάχησε, καὶ λαβὼν πληγὴν πρότε- 20
ρος, εἶτα δούς καὶ πεσὼν ὁμοῦ συναπέθανε τῷ Καλλι-
κράτει. Καὶ τὸ μὲν σῶμα κρατήσαντες αὐτοῦ μετὰ τῶν
535 ὀπλων ἐξῆραν οἱ Συρακούσιοι, δρόμῳ δ' ἐφέροντο πρὸς
τὰ τείχη τῶν Ἀθηναίων, ἐν οἷς ὁ Νικίας ἦν οὐκ ἔχων
τοὺς βοηθοῦντας. Ὅμως δ' ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐξαναστάς 25
καὶ κατιδὼν τὸν κίνδυνον ἐκέλευσε τοὺς καθ' ἑαυτόν,
ὅσα ξύλα πρὸ τῶν τειχῶν ἐτύγγανεν εἰς μηχανὰς παρα-
βεβλημένα, καὶ τὰς μηχανὰς αὐτὰς πῦρ κομίσαντας ἄψαι.
Τοῦτο τοὺς Συρακουσίους ἐπέσχε καὶ τὸν Νικίαν ἔσωσε
καὶ τὰ τείχη καὶ τὰ χρήματα τῶν Ἀθηναίων· φλόγα 30
γὰρ ἀρθεῖσαν διὰ μέσου πολλὴν ἰδόντες ἀπετράπησαν
οἱ Συρακούσιοι. Τούτων δὲ πραχθέντων ἀπολέλειπτο

μὲν ὁ Νικίας μόνος τῶν στρατηγῶν, ἦν δ' ἐλπίδος μεγά-
 λης. Καὶ γὰρ πόλεις μεθίσταντο καὶ πλοῖα μεστὰ σίτου
 πολλαχόθεν [ἤλθεν*] εἰς τὸ στρατόπεδον, τοῖς πράγμα-
 σιν εὖ φερομένοις πάντων προστιθεμένων. Καὶ λόγοι
 5 τινὲς ἤδη παρὰ τῶν Συρακουσίων ἐγίνοντο περὶ συμ-
 βάσεως πρὸς αὐτὸν, ἀπεγνωκότων τὴν πόλιν. Ὅπου καὶ
 Γύλιππος ἐκ Λακεδαιμόνος πλέων βοηθὸς αὐτοῖς, ὡς
 ἤκουσε κατὰ πλοῦν τὸν ἀποτερισμὸν καὶ τὰς ἀπορίας,
 οὕτως ἔπλει τὸ λοιπὸν, ὡς ἐχομένης μὲν ἤδη τῆς Σικε-
 10 λίας, Ἰταλιώταις δὲ τὰς πόλεις διαφυλάξων, εἰ καὶ τοῦ-
 τό πως ἐγγένοιτο. Μεγάλη γὰρ ἡ δόξα διεφοῖτα τοῦ
 κρατεῖν πάντα τοὺς Ἀθηναίους καὶ στρατηγὸν ἔχειν
 ἄμαχον δι' εὐτυχίαν καὶ φρόνησιν. Ὁ δὲ Νικίας εὐθύς
 αὐτὸς καὶ παρὰ φύσιν ὑπὸ τῆς ἐν τῷ παρόντι θώμης καὶ
 15 τύχης ἀνατεταραχθεὶς, μάλιστα δὲ τοῖς ἐκ Συρακουσῶν
 διαλεγομένοις κρύφα καὶ πέμπουσι πρὸς αὐτὸν ὅσον
 οὕτω τὴν πόλιν ἐνδίδοσθαι κατὰ συμβάσεις νομίζων,
 οὐδένα τοῦ Γυλίππου λόγον ἔσχε προσπλέοντος οὐδὲ
 φυλακὴν ἐποιήσατο καθαρὰν, ἀλλὰ τῷ παντελῶς ὑπερο-
 20 ρᾶσθαι καὶ καταφρονεῖσθαι λαθῶν αὐτὸν ὁ ἀνὴρ εἰσέ-
 πλευσε διὰ πορθμοῦ, καὶ προσκομισθεὶς ἀπωτάτω τῶν
 Συρακουσῶν στρατιὰν συνηγάγετο πολλήν, οὐδ' εἰ πάρ-
 εστι τῶν Συρακουσίων ἐπισταμένων οὐδὲ προσδοκῶν-
 των. Διὸ καὶ παρήγγελο μὲν αὐτοῖς ἐκκλησίαι περὶ τῶν
 25 πρὸς τὸν Νικίαν ὁμολογιῶν, καὶ τινες ἐβάδιζον ἤδη, πρὶν
 ἢ παντελῶς ἀποτερισθῆναι τὴν πόλιν οἰόμενοι δεῖν γε-
 νέσθαι τὰς διαλύσεις· βραχὺ γὰρ ἦν κομιδῇ τὸ ἀπολει-
 πόμενον τοῦ ἔργου, καὶ τοῦτο παραβεβλημένην εἶχε τὴν
 παρασκευὴν τῆς τειχοδομίας σύμπασαν.

30 XIX. Ἐν τούτῳ δὲ καιροῦ παρόντος τοῦ κινδύνου
 ἀφικνεῖται Γογγύλος ἐκ Κορίνθου μιᾷ τριήρει· καὶ συν-
 δραμόντων πρὸς αὐτόν, ὡς εἰκός, πάντων ἔφραξεν, ὅτι

Γύλιππος ἀφίξεται διὰ ταχέων καὶ νῆες ἄλλαι βοηθοὶ
 προσπλέουσιν. Οὐπω δὲ τῷ Γογγύλῳ πιστευόντων βε-
 βαίως ἤκεν ἄγγελος παρὰ τοῦ Γυλίππου κελεύοντος
 ἀπαντᾶν. Οἱ δὲ θαρρήσαντες ἐξωπλίζοντο· καὶ προσῆ-
 γεν εὐθύς ὁ Γύλιππος ἐξ ὁδοῦ παρατεταγμένος ἐπὶ τοὺς 5
 Ἀθηναίους. Ὡς δὲ κάκείνους ἀντέταξεν ὁ Νικίας, θέ-
 μενος ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους ὁ Γύλιππος τὰ ὄπλα καὶ κή-
 ρυκα πέμψας ἔλεγε διδόναι τοῖς Ἀθηναίοις ἄδειαν ἀπι-
 οῦσιν ἐκ Σικελίας. Ὁ μὲν οὖν Νικίας οὐθὲν ἠξίωσεν
 ἀποκρίνασθαι· τῶν δὲ στρατιωτῶν τινες καταγελῶντες 10
 ἠρώτων, εἰ διὰ παρουσίαν ἐνὸς τρίβωνος καὶ βακτηρίας
 Λακωνικῆς οὕτως ἰσχυρὰ τὰ Συρακουσίων ἐξαίφνης γέ-
 γουεν, ὥστ' Ἀθηναίων καταφρονεῖν, οἷ πολὺ ῥωμα-
 λεωτέρους Γυλίππου καὶ μᾶλλον κομῶντας τριακοσίους
 ἔχοντες ἐν πέδαις δεδεμένους ἀπέδωκαν Λακεδαιμονί- 15
 οἰς. Τίμαιος δὲ καὶ τοὺς Σικελιώτας φησὶν ἐν μηδενὶ
 λόγῳ ποιῆσθαι τὸν Γύλιππον, ὕστερον μὲν αἰσχροκέρ-
 δειαν αὐτοῦ καὶ μικρολογίαν καταγρόντας, ὡς δὲ πρῶ-
 του ὄφθη, σκώπτοντας εἰς τὸν τρίβωνα καὶ τὴν κόμην.
 Εἶτα μέντοι φησὶν αὐτός, ὅτι τῷ Γυλίππῳ φανέντι κα- 20
 θάπερ γλαυκὶ πολλοὶ προσέπησαν ἐτοιμῶς στρατευό-
 μενοι. Καὶ ταῦτα τῶν πρώτων ἀληθέστερά εἰσιν· ἐν
 536 γὰρ τῇ βακτηρίᾳ καὶ τῷ τρίβωνι τὸ σύμβολον καὶ τὸ
 ἀξίωμα τῆς Σπάρτης καθορῶντες συνίσταντο. Κάκείνου
 τὸ πᾶν ἔργον γεγονέναι φησὶν οὐ Θουκυδίδης μόνον, 25
 ἀλλὰ καὶ Φίλιστος, ἀνὴρ Συρακούσιος καὶ τῶν πραγμά-
 των ὄρατῆς γενόμενος. Τῇ μὲν οὖν πρώτῃ μάχῃ κρα-
 τήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι τῶν Συρακουσίων ὀλίγους τινὰς
 ἀπέκτειναν καὶ Γογγύλον τὸν Κορίνθιον, εἰς δὲ τὴν
 ἐπιουσαν ἡμέραν ἔδειξεν ὁ Γύλιππος οἷόν ἐστιν ἐμπει- 30
 ρία. Τοῖς γὰρ αὐτοῖς ὄπλοις καὶ ἵπποις καὶ χωρίοις χρη-
 σάμενος οὐχ ὡσαύτως, ἀλλὰ μεταθεὶς τὴν τάξιν ἐνίκησε

τοὺς Ἀθηναίους· καὶ φυγόντων εἰς τὸ στρατόπεδον
 ἐπιστήσας τοὺς Συρακουσίους, τοῖς λίθοις οἷς ἐκεῖνοι
 προσεκόμιζον καὶ τῇ ὕλῃ παροικοδομῶν εἰς διαστολὰς
 ἀπέκοψε τὸν ἐκείνων περιτειχισμόν, ὥστ' αὐτοῖς μηδὲν
 5 εἶναι πλέον κρατοῦσιν. Ἐκ τούτου δὲ θαρρήσαντες οἱ
 Συρακούσιοι τὰς τεναῦς ἐπλήρουν καὶ τοῖς ἰππεῦσι τοῖς
 ἑαυτῶν καὶ ἀκολουθοῖσι περιελαύνοντες πολλοὺς ἤρουν.
 Καὶ ὁ Γύλιππος ἐπιὼν ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτὸς ἐξώρμα καὶ
 συνίστη πάντας ἐρρωμένως ὑπακούοντας αὐτῷ καὶ συλ-
 10 λαμβανομένους, ὥστε τὸν Νικίαν αὐτίς εἰς ἐκείνους
 ἀποτρεπόμενον τοὺς πρώτους λογισμοὺς καὶ συμφρο-
 νοῦντα τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολὴν ἀθυμεῖν, καὶ
 γράφειν τοῖς Ἀθηναίοις κελεύοντα πέμπειν ἕτερον
 στρατὸν ἢ καὶ τοῦτον ἀπαγαγεῖν ἐκ Σικελίας, αὐτῷ
 15 δὲ πάντως αἰτούμενον τῆς στρατηγίας ἄφεσιν διὰ τὴν
 νόσον.

XX. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι καὶ πρότερον μὲν ὄρμητο
 πέμπειν ἑτέραν δύναμιν εἰς Σικελίαν, φθόνῳ δὲ τῶν
 πρώτων πραττομένων πρὸς εὐτυχίαν τοῦ Νικίου τοσαύ-
 20 τὴν πολλὰς διατριβὰς ἐμβαλόντων τότε γοῦν ἔσπευδον
 βοηθεῖν. Καὶ Δημοσθένης μὲν ἔμελλε μεγάλῳ στόλῳ
 πλεῖν ἐκ χειμῶνος, Εὐρυμέδων δὲ διὰ χειμῶνος προ-
 εξέπλευσε χρήματα κομίζων καὶ συστρατήγους ἀποφαί-
 νων ἠρημένους τῷ Νικίᾳ τῶν αὐτόθι στρατευομένων
 25 Εὐθύδημον καὶ Μένανδρον. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ κατὰ γῆν
 καὶ κατὰ θάλατταν ἐξαίφνης ἐπιχειρούμενος ὁ Νικίας
 ταῖς μὲν ναυσὶν ἠττώμενος τὸ πρῶτον ὅμως ἐξέωσε καὶ
 κατέδυσε πολλὰς τῶν πολεμίων, πρὸς δὲ τὸ πεζὸν οὐκ
 ἔφθασε βοηθῶν, ἀλλ' ἄφνω προσπεσὼν ὁ Γύλιππος
 30 εἶλε τὸ Πλημμύριον, ἐν ᾧ σκευῶν τριηρικῶν καὶ χρη-
 μάτων πολλῶν ἀποκειμένων ἐκράτησε πάντων καὶ διέ-
 φθειρεν ἄνδρας οὐκ ὀλίγους καὶ ζῶντας ἔλαβε· τὸ δὲ

μέγιστον, ἀφείλετο τοῦ Νικίου τῆς ἀγορᾶς τὴν εὐπέ-
 τειαν. Ἦν γὰρ ἡ κομιδὴ παρὰ τὸ Πλημμύριον ἀσφαλῆς
 καὶ ταχεῖα τῶν Ἀθηναίων κρατούντων, ἐκπεσόντων δὲ
 χαλεπὴ καὶ μετὰ μάχης ἐγίνετο πρὸς τοὺς πολεμίους
 ἐκεῖ ναυλοχοῦντας. Ἔτι δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν τοῖς Συρα- 5
 κουσίοις οὐκ ἀπὸ κράτους ἐφαίνετο νευικημένον, ἀλλ'
 ἀταξία περὶ τὴν δίωξιν. Αὐθις οὖν ἐπεχείρουν παρα-
 σκευαζόμενοι λαμπρότερον. Ὁ δὲ Νικίας οὐκ ἐβού-
 λετο ναυμαχεῖν, ἀλλὰ πολλὴν ἀβελτερίαν ἔλεγεν εἶναι,
 στόλου τοσοῦτου προσπλέοντος αὐτοῖς καὶ δυνάμεως 10
 ἀκραιφνοῦς, ἣν ἤγε Δημοσθένης σπεύδων, ἀπ' ἐλατ-
 τόνων καὶ χορηγούμενων φαύλως διαγωνίσασθαι. Τοῖς
 δὲ περὶ τὸν Μένανδρον καὶ τὸν Εὐθύδημον ἀρτίως εἰς
 τὴν ἀρχὴν καθισταμένοις φιλοτιμία καὶ ζῆλος ἦν πρὸς
 ἀμφοτέρους τοὺς στρατηγούς, τὸν μὲν Δημοσθένην 15
 φθῆναι πράξαντάς τι λαμπρόν, ὑπερβαλέσθαι δὲ τὸν
 Νικίαν. Πρόσχημα δ' ἦν ἡ δόξα τῆς πόλεως, ἣν ἀπόλ-
 λυσθαι καὶ καταλύεσθαι παντάπασι φάσκοντες, εἰ φο-
 βηθήσονται Συρακουσίους ἐπιπλέοντας, ἐξεβιάσαντο
 ναυμαχεῖν. Καὶ καταστρατηγηθέντες ὑπ' Ἀρίστωνος 20
 τοῦ Κορινθίων κυβερνήτου τοῖς περὶ τὸ ἄριστον, ὡς
 εἶρηκε Θουκυδίδης, κατὰ κράτος ἠττήθησαν καὶ πολ-
 37 λούς ἀπέβαλον· καὶ ἀθυμία πολλὴ περιεστήκει τὸν Νι-
 κίαν τῇ τε μοναρχίᾳ κακοπαθοῦντα καὶ σφαλλόμενον
 αὐθις ὑπὸ τῶν συναρχόντων.

25

XXI. Ἐν τούτῳ δὲ Δημοσθένης ὑπὲρ τῶν λιμένων
 ἐπεφαίνετο λαμπρότατος τῇ παρασκευῇ καὶ δεινότατος
 τοῖς πολεμίοις, ἐπὶ νεῶν ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν ἄγων
 ὀπλίτας πεντακισχιλίους, ἀκοντιστὰς δὲ καὶ τοξότας
 καὶ σφενδονήτας τρισχιλίων οὐκ ἐλάττους, ὄπλων δὲ 30
 κόσμῳ καὶ παρασήμοις τριήρων καὶ πλήθει κελευστῶν
 καὶ αὐλητῶν θεατρικῶς καὶ πρὸς ἐκπληξιν πολεμίων

ἐξησκημένος. Ἦν οὖν, ὡς εἰκός, αὐθις ἐν φόβῳ μεγά-
 λῳ τὰ Συρακουσίων εἰς οὐδὲν πέρας οὐδὲ ἀπαλλαγὴν,
 ἀλλὰ πονοῦντας ἄλλως καὶ φθειρομένους αὐτοὺς μάτην
 ὀρώντων. Τὸν δὲ Νικίαν οὐ πολὺν χρόνον εὐφρανευ
 5 ἡ παρουσία τῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἅμα τῷ πρώτῳ ἐν λό-
 γοις γενέσθαι, τοῦ Δημοσθένους εὐθύς ἐπιχειρεῖν τοῖς
 πολεμίοις κελεύοντας καὶ τῷ ταχίστῳ τῶν κινδύνων
 περὶ τοῦ παντὸς διαγωνισαμένους ἐλεῖν Συρακούσας ἢ
 ἀποπλεῖν οἴκαδε, δεισας καὶ θαυμάσας τὴν ὀξύτητα
 10 καὶ τόλμαν ἐδεῖτο μηδὲν ἀπεγνωσμένως πράττειν μηδὲ
 ἀνοήτως. Τὴν γὰρ τριβὴν εἶναι κατὰ τῶν πολεμίων
 οὔτε χρήματα κεκτημένων ἔτι, μήτε τῶν συμμάχων αὐ-
 τοῖς πολὺν χρόνον παραμενούτων, εἰ δὲ θλίβοντο ταῖς
 ἀπορίαις, ταχὺ πάλιν ἐπ' αὐτὸν ἐπὶ συμβάσεις τραπη-
 15 σομένων, ὡς πρότερον. Καὶ γὰρ ἦσαν ἄνδρες οὐκ ὀλί-
 γοι τῶν ἐν Συρακούσαις διαλεγόμενοι τῷ Νικίᾳ κρύφα
 καὶ μένειν κελεύοντες, ὡς καὶ νῦν ὑπερπονούντων τῷ
 πολέμῳ καὶ τὸν Γύλιππον βαρυνομένων, ἐὰν δὲ μικρὸν
 ἐπιτείνωσιν αἱ ἀνάγκαι, παντάπασιν ἀπαγορευσόντων.
 20 Τούτων ὁ Νικίας τὰ μὲν αἰνιττόμενος, τὰ δ' οὐ θέλων
 ἐν φανερωῷ λέγειν, ἀτολμίας παρέσχε τοῖς στρατηγοῖς
 δόξαν, καὶ ταῦτ' ἐκεῖνα πάλιν ἦκειν φάσκοντες αὐτοῦ,
 μελλήματα καὶ διατριβὰς καὶ ἀκριβολογίας, αἷς ἀπώ-
 λεσε τὴν ἀκμὴν οὐκ εὐθύς ἐπιχειρῶν τοῖς πολεμίοις,
 25 ἀλλ' ἔωλος καὶ καταφρονούμενος, τῷ Δημοσθένει προσ-
 ετίθεντο. Καὶ ὁ Νικίας μόλις συνεχώρησεν ἐκβια-
 σθεῖς. Οὕτω δὴ τὴν πεξὴν στρατιὰν ἀναλαβὼν ὁ Δη-
 μοσθένης νυκτὸς ἐπεχείρει ταῖς Ἐπιπολαῖς· καὶ τοὺς
 μὲν φθάσας πρὶν αἰσθῆσθαι τῶν πολεμίων ἀπέκτεινε,
 30 τοὺς δ' ἀμυνομένους ἐτρέψατο. Καὶ κρατῶν οὐκ ἔμενευ,
 ἀλλ' ἐχώρει προσωτέρῳ, μέχρι οὗ τοῖς Βοιωτοῖς ἐνέ-
 τυχε. Πρῶτοι γὰρ οὔτοι συστρέψαντες ἑαυτοὺς καὶ

συνδραμόντες εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐναντίοις τοῖς δόρασι
 μετὰ βοῆς ἐώσαντο καὶ πολλοὺς αὐτοῦ κατέβαλον. Δι'
 ὅλου δὲ τοῦ στρατεύματος εὐθύς ἦν πτοία καὶ ταραχῆ,
 καὶ τοῦ φεύγοντος ἤδη καταπιμπλάμενον τὸ ἔτι νικῶν
 καὶ τὸ ἐπιβαῖνον καὶ προσφερόμενον ὑπὸ τῶν πεφοβη- 5
 μένων ἀνακοπτόμενον ἑαυτῷ περιέπιπτε, τοὺς μὲν φεύ-
 γοντας οἴομενον διώκειν, τοῖς δὲ φίλοις ὡς πολεμίοις
 χρώμενον. Ἡ γὰρ ἄτακτος ἀνάμιξις ἐν ταύτῳ μετὰ φό-
 βου καὶ ἀγνοίας καὶ τὸ τῆς ὕψεως ἄπιστον ἐν νύκτι
 μήτε σκότος ἄκρατον μήτε φῶς ἐχούση βέβαιον, ἀλλ' 10
 οἶαν εἰκὸς ἤδη καταφερομένης σελήνης καὶ περισκιαζο-
 μένης ὄπλοις πολλοῖς καὶ σώμασι κινουμένοις διὰ τοῦ
 φωτὸς μὴ διασαφοῦσαν τὰ εἶδη φόβῳ τοῦ πολεμίου καὶ
 τὸ οἰκεῖον ποιεῖν ὑποπτον, εἰς δεινὰς ἀπορίας καὶ περι-
 πετείας καθίστη τοὺς Ἀθηναίους. Ἐτυχον δὲ πως καὶ 15
 τὴν σελήνην ἔχοντες ὀπισθεν· ὅθεν αὐτοὶ μὲν αὐτοῖς
 τὰς σκιάς ἐπιβάλλοντες ἀπέκρυπτον τὸ πλῆθος τῶν
 ὄπλων καὶ τὴν λαμπρότητα, τοὺς δ' ἐναντίους ὁ πρὸς
 τὴν σελήνην τῶν ἀσπίδων ἀντιφωτισμὸς πολὺ πλείονας
 538 ὄρασθαι καὶ λαμπροτέρους ἐποίει. Τέλος δὲ πανταχόθεν 20
 αὐτοῖς, ὡς ἐνέδοσαν, προσκειμένων τῶν πολεμίων φεύ-
 γοντες οἱ μὲν ὑπ' ἐκείνων, οἱ δ' ὑπ' ἀλλήλων ἀπέθνη-
 σκον, οἱ δὲ κατὰ τῶν κρημνῶν ὀλισθαίνοντες· τοὺς δ'
 ἀποσκεδασθέντας καὶ πλανωμένους ἡμέρας ἐπιγενομέ-
 νης οἱ ἵππεῖς καταλαμβάνοντες διέφθειρον. Ἐγένοντο 25
 δὲ νεκροὶ δισχίλιοι, καὶ τῶν περιγενομένων ὀλίγοι μετὰ
 τῶν ὄπλων ἀπεσώθησαν.

XXII. Ὁ μὲν οὖν Νικίας πληγεὶς οὐκ ἀπροσδοκή-
 τως ἤτιστα τοῦ Δημοσθένους τὴν προπέτειαν· ἐκεῖνος
 δὲ περὶ τούτων ἀπολογησάμενος ἐκέλευσεν ἀποπλεῖν 30
 τὴν ταχίστην· οὔτε γὰρ ἄλλην ἀφίξασθαι δύναμιν αὐ-
 τοῖς οὔτ' ἀπὸ τῆς παρούσης τῶν πολεμίων κρατεῖν,

ὅπου γε καὶ κρατοῦντας ἐκείνων ἔδει μεταστῆναι καὶ
 φυγεῖν τὸ χωρίον, αἰεὶ μὲν, ὡς πυνθάνονται, βαρὺ καὶ
 νοσῶδες ὄν στρατοπέδω, νῦν δ', ὡς βλέπουσι, καὶ διὰ
 τὴν ὄραν ὀλέθριον. Μετοπώρου γὰρ ἦν ἡ ἀρχή· καὶ
 5 πολλοὶ μὲν ἠσθένουν ἤδη, πάντες δὲ ἠθύμουν. Ὁ δὲ
 Νικίας χαλεπῶς ἤκουε τὴν φυγὴν καὶ τὸν ἀπόπλουν,
 οὐ τῷ μὴ δεδιέναι τοὺς Συρακουσίους, ἀλλὰ τῷ μᾶλλον
 τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰς ἐκείνων δίκας καὶ συκοφαντίας
 φοβεῖσθαι. Δεινὸν μὲν οὖν οὐδὲν αὐτόθι προσδοκᾶν
 10 ἔφασκεν, εἰ δὲ συμβαίῃ, μᾶλλον αἰρεῖσθαι τὸν ὑπὸ τῶν
 πολεμίων θάνατον ἢ τὸν ὑπὸ τῶν πολιτῶν, οὐχ ὅμοια
 φρονῶν οἷς ὕστερον ὁ Βυζάντιος Λέων εἶπε πρὸς τοὺς
 ἑαυτοῦ πολίτας· „Βούλομαι“ γὰρ ἔφη „μᾶλλον ὑφ'
 ὑμῶν ἢ μεθ' ὑμῶν ἀποθανεῖν“· περὶ μέντοι τόπου καὶ
 15 χώρας, εἰς ἣν μετατάξουσι τὸ στρατόπεδον, βουλευσε-
 σθαι καθ' ἡσυχίαν. Ταῦτα δ' αὐτοῦ λέγοντος ὁ μὲν
 Δημοσθένης οὐδὲ τῇ προτέρᾳ γνώμῃ κατετυχησας
 ἐπαύσατο βιαζόμενος, τοῖς δ' ἄλλοις παρέσχε τὸν Νι-
 κίαν προσδοκῶντα καὶ πιστεύοντα τοῖς ἔνδον οὕτως ἐρ-
 20 ρωμένως ἀναμάχεσθαι περὶ τῆς ἀποβάσεως· διὸ καὶ συν-
 εχώρησαν. Ὡς μέντοι στρατιὰ Συρακουσίοις ἐπῆλθεν
 ἄλλη καὶ μᾶλλον ἤπτετο τῶν Ἀθηναίων ἢ νόσος, ἤδη
 καὶ τῷ Νικίᾳ συνεδόκει μεθίστασθαι, καὶ παρήγγειλε
 τοῖς στρατιώταις εὐτρεπεῖς εἶναι πρὸς ἀπόπλουν.

25 **XXIII.** Ὡς δ' ἦν ἔτοιμα ταῦτα πάντα καὶ τῶν πο-
 λεμίων οὐδεὶς παρεφύλαττεν, ἅτε δὴ μὴ προσδοκῶν-
 των, ἐξέλιπεν ἡ σελήνη τῆς νυκτός, μέγα δέος τῷ Νικίᾳ
 καὶ τῶν ἄλλων τοῖς ὑπὸ ἀπειρίας ἢ δεισιδαιμονίας ἐκ-
 πεπληγμένοις τὰ τοιαῦτα. Τοῦ μὲν γὰρ ἡλίου τὴν περὶ
 30 τὰς τριακάδας ἐπισκότησιν ἀμῶς γέ πως ἤδη συνεφρό-
 νουν καὶ οἱ πολλοὶ γενομένην ὑπὸ τῆς σελήνης· αὐτὴν
 δὲ τὴν σελήνην, ὧτιμι συντυγχάνουσα καὶ πῶς αἰφνί-

διον ἐκ πανσελήνου τὸ φῶς ἀπόλλυσι καὶ χροῖας ἴησι
 παντοδαπὰς, οὐ ῥάδιον ἦν καταλαβεῖν, ἀλλ' ἀλλόκοτον
 ἤγοῦντο καὶ πρὸ συμφορῶν τινῶν μεγάλων ἐκ θεοῦ γι-
 νόμενον σημεῖον. Ὁ γὰρ πρῶτος σαφέστατόν τε πάν-
 των καὶ θαρραλεώτατον περὶ σελήνης καταναγασμῶν καὶ 5
 σκιᾶς λόγον εἰς γραφὴν καταθέμενος Ἀναξαγόρας οὗτ'
 αὐτὸς ἦν παλαιὸς οὔτε ὁ λόγος ἔνδοξος, ἀλλ' ἀπόρητος
 ἔτι καὶ δι' ὀλίγων καὶ μετ' εὐλαβείας τινὸς ἢ πίστεως
 βαδίζων. Οὐ γὰρ ἠνείχοντο τοὺς φυσικοὺς καὶ μετεω-
 ρολέσχας τότε καλουμένους, ὡς εἰς αἰτίας ἀλόγους καὶ 10
 δυνάμεις ἀπρονοήτους καὶ κατηναγασμένα πάθη δια-
 τρίβοντας τὸ θεῖον, ἀλλὰ καὶ Πρωταγόρας ἔφυγε καὶ
 Ἀναξαγόραν εἰρχθέντα μόλις περιεποιήσατο Περικλῆς
 καὶ Σωκράτης, οὐδὲν αὐτῶ τῶν γε τοιούτων προσῆκον,
 ὅμως ἀπώλετο διὰ φιλοσοφίαν. Ὅψὲ δ' ἡ Πλάτωνος 15
 ἐκλάμψασα δόξα διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρός, καὶ ὅτι ταῖς
 539 θεαῖς καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς
 ἀνάγκας, ἀφείλε τὴν τῶν λόγων τούτων διαβολὴν καὶ
 τοῖς μαθήμασιν εἰς ἅπαντας ὁδὸν ἐνέδωκεν. Ὁ γοῦν
 ἑταῖρος αὐτοῦ Δίων, καθ' ὃν χρόνον ἔμελλεν ἄρας ἐκ 20
 Ζακύνθου πλεῖν ἐπὶ Διονύσιον ἐκλιπούσης τῆς σελή-
 νης, οὐδὲν διαταραχθεὶς ἀνήχθη, καὶ κατασχὼν ἐν Συ-
 ρακούσαις ἐξέβαλε τὸν τύραννον. Τῷ μέντοι Νικίᾳ συν-
 ηνέχθη τότε μηδὲ μάντιν ἔχειν ἔμπειρον· ὁ γὰρ συνή-
 θης αὐτοῦ καὶ τὸ πολὺ τῆς δεισιδαιμονίας ἀφαιρῶν 25
 Στιλβίδης ἐτεθνήκει μικρὸν ἔμπροσθεν. Ἐπεὶ τὸ ση-
 μεῖον, ὡς φησι Φιλόχορος, φεύγουσιν οὐκ ἦν πονηρὸν,
 ἀλλὰ καὶ πάνυ χρηστόν· ἐπικρύψεως γὰρ αἱ σὺν φόβῳ
 πράξεις δέονται, τὸ δὲ φῶς πολέμιόν ἐστιν αὐταῖς. Ἄλ-
 λως τε καὶ τῶν περὶ ἥλιον καὶ σελήνην ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας 30
 ἐποιοῦντο φυλακὴν, ὡς Αὐτοκλείδης διέγραψεν ἐν τοῖς
 ἐξηγητικοῖς· ὁ δὲ Νικίας ἄλλην ἔπεισε σελήνης ἀναμέ-

νειν περίοδον, ὥσπερ οὐκ εὐθύς θεασάμενος αὐτὴν ἀποκαθαρθεῖσαν, ὅτε τὸν σκιερὸν τόπον καὶ ὑπὸ τῆς γῆς ἀντιφραττόμενον παρῆλθε.

XXIV. Μικροῦ δὲ πάντων ἀφόμενος τῶν ἄλλων
 5 ἔθνε τε καὶ διεμαντεύετο καθήμενος, ἕως ἐπῆλθον αὐ-
 τοῖς οἱ πολέμιοι, τῷ μὲν πεζῷ τὰ τεῖχη καὶ τὸ στρατό-
 πεδον αὐτῶν πολιορκοῦντες, ταῖς δὲ ναυσὶ κύκλω τὸν
 λιμένα περιλαμβάνοντες, οὐκ αὐτοὶ μόνον ταῖς τριήρε-
 σιν, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδάρια πανταχόθεν ἐπιβαίνοντα τῶν
 10 ἀλιάδων καὶ ταῖς σκάφαις προσπλέοντα προὔκαλεῖτο
 τοὺς Ἀθηναίους καὶ προὔπηλάκιζεν. Ὡν ἓνα, παῖδα
 γνωρίμων γονέων, Ἡρακλείδην, προεξελάσαντα τῷ
 πλοίῳ ναῦς Ἀττικὴ διώκουσα κατελάμβανε. Δείσας δὲ
 15 περὶ αὐτῷ Πόλλιχος ὁ θεῖος ἀντελαύνει δέκα τριήρε-
 σιν, ὧν ἦρχεν· οἱ δ' ἄλλοι περὶ τοῦ Πολλίχου φοβηθέν-
 τες ὡσαύτως ἀνήγοντο. Καὶ ναυμαχίας ἰσχυρᾶς γενο-
 μένης ἐνίκησαν οἱ Συρακούσιοι, καὶ τὸν Εὐρυμέδοντα
 πολλῶν μετ' ἄλλων διέφθειραν. Ἦν οὖν οὐκέτι μένειν
 ἀνασχετὰ Ἀθηναίους, ἀλλὰ τῶν στρατηγῶν κατεβόων
 20 πεζῇ κελεύοντες ἀναχωρεῖν. Καὶ γὰρ οἱ Συρακούσιοι
 νικήσαντες εὐθύς ἐνέφραξαν καὶ ἀπέκλεισαν τὸν διέκ-
 πλουν τοῦ λιμένος. Οἱ δὲ περὶ τὸν Νικίαν τοῦτο μὲν
 οὐκ ἐπέιθοντο· δεινὸν γὰρ ἦν ἀπολιπεῖν ὀλκάδας τε
 25 πολλὰς καὶ τριήρεις ὀλίγον ἀριθμῷ διακοσίων ἀποδεού-
 σας· ἐμβιβάσαντες δὲ τῶν πεζῶν τοὺς ἀρίστους καὶ τῶν
 ἀκοντιστῶν τοὺς ἀκτιμωτάτους ἐπλήρωσαν ἑκατὸν καὶ
 δέκα τριήρεις· αἱ γὰρ ἄλλαι ταρσῶν ἐνδεεῖς ἦσαν. Τὸν
 δὲ λοιπὸν ὄχλον ἔστησε παρὰ θάλασσαν ὁ Νικίας ἐκλι-
 πῶν τὸ μέγα στρατόπεδον καὶ τὰ τεῖχη τὰ συνάπτοντα
 30 πρὸς τὸ Ἡράκλειον, ὥστε, μὴ τεθυκότων τὴν εἰδισμέ-
 νην θυσίαν τῷ Ἡρακλεῖ τῶν Συρακουσίων, θῦσαι τότε
 τοὺς ἱερεῖς καὶ στρατηγούς ἀναβάντας ἤδη πληρουμέ-
 νων τῶν τριήρων.

XXV. Ἐπεὶ δ' οἱ μάντις τοῖς Συρακουσίοις ἀπήγγειλαν ἐκ τῶν ἱερῶν λαμπρότητα καὶ νίκην μὴ καταρχομένοις μάχης, ἀλλ' ἀμυνομένοις (καὶ γὰρ τὸν Ἡρακλέα πάντων κρατεῖν ἀμυνόμενον καὶ προεπιχειρούμενον), ἀνήχθησαν. Ἡ δὲ ναυμαχία πολὺ μεγίστη καὶ 5 καρτερωτάτη γενομένη, καὶ μηδὲν ἐλάττονα πάθη καὶ θορύβους παρασχούσα τοῖς θεωμένοις ἢ τοῖς ἀγωνιζομένοις διὰ τὴν παντὸς ἐπίβλεψιν τοῦ ἔργου ποικίλας μεταβολὰς καὶ ἀπροσδοκίτους ἐν ὀλίγῳ λαμβάνοντας, ἔβλαπτε ταῖς αὐτῶν παρασκευαῖς οὐχ ἥττον τῶν πολε- 10 μίων τοὺς Ἀθηναίους. Ἀθρόαις γὰρ ἐμάχοντο ταῖς ναυσὶ καὶ βαρελαῖς πρὸς κούφας ἀλλαχόθεν ἄλλας ἐπιφερομένας, καὶ βαλλόμενοι λίθοις ὁμοίαν ἔχουσι τὴν πληγὴν πανταχόθεν ἀντέβαλλον ἀκοντίοις καὶ τοξεύμασιν, ὧν ὁ σάλος τὴν εὐθυβολίαν διέστρεφεν, ὥστε 15 μὴ πάντα κατ' αἰχμὴν προσφέρεισθαι. Ταῦτα δ' Ἀρίστων ὁ Κορίνθιος κυβερνήτης ἐδίδαξε τοὺς Συρακουσίους, καὶ παρὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἀγωνιζόμενος προθύμως ἔπεσεν ἤδη κρατούντων τῶν Συρακουσίων. Γενομένης δὲ μεγάλης τροπῆς καὶ φθορᾶς ἢ μὲν κατὰ 20 θάλασσαν φυγὴ τοῖς Ἀθηναίοις ἀποκέκοπτο· χαλεπὴν δὲ καὶ διὰ γῆς τὴν σωτηρίαν ὀρῶντες οὔτε ναῦς ἀφέλκοντας ἐγγύθεν ἔτι τοὺς πολεμίους ἐκώλνον οὔτε νεκρῶν ἤτησαν ἀναίρεσιν, ἅτε δὴ τῆς ἐκείνων ἀταφίας τὴν τῶν νοσοῦντων καὶ τετραμένων ἀπόλειψιν οἰκτρο- 25 τέραν οὔσαν ἤδη πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, αὐτοὺς δὲ κἀκείνων ἐπιπουωτέρους ἠγούμενοι, μετὰ πλειόνων κακῶν ἐπὶ ταὐτὸ πάντως ἀφιζομένους τέλος.

XXVI. Ὁρμημένων δ' αὐτῶν ἀπαίρειν διὰ νυκτὸς οἱ μὲν περὶ τὸν Γύλιππον, ὀρῶντες ἐν θυσίαις καὶ πό- 30 τοις τοὺς Συρακουσίους διὰ τε τὴν νίκην καὶ τὴν ἐορτὴν ὄντας, οὔτε πείσειν οὔτε βιάσεσθαι προσεδόκων

ἀναστάντας ἤδη προσφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις ἀπιούσιν,
 Ἐρμοκράτης δ' αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ συνθεὶς ἐπὶ τὸν Νι-
 κίαν ἀπάτην ἐπεμψέ τινας τῶν ἐταίρων πρὸς αὐτόν, ἀπ'
 ἐκείνων μὲν ἤκειν τῶν ἀνδρῶν φάσκοντας, οἳ καὶ πρό-
 5 τερον εἰώθεσαν κρύφα τῷ Νικίᾳ διαλέγεσθαι, παραι-
 νοῦντας δὲ μὴ πορεύεσθαι διὰ τῆς νυκτός, ὡς τῶν Συ-
 ρακουσίων ἐνέδρας πεποιημένων αὐτοῖς καὶ προκατε-
 χόντων τὰς παρόδους. Τούτῳ δὲ καταστρατηγηθεὶς ὁ
 Νικίας ὑπέμενευ ἄψευδῶς ἔδεισεν ὑπὸ τῶν πολεμίων
 10 ἀληθῶς παθεῖν. Προελθόντες γὰρ ἅμ' ἡμέρᾳ τὰς δυσ-
 χωρίας τῶν ὁδῶν κατέλαβον καὶ τὰς διαβάσεις τῶν
 ποταμῶν ἀπετείχισαν τὰς τε γεφύρας ἀπέκοψαν, ἐν δὲ
 τοῖς ὀμαλοῖς καὶ πεδινοῖς τοὺς ἰππεῖς ἔταξαν, ὥστε μη-
 δένα λελεῖφθαι τοῖς Ἀθηναίοις τόπον ἀμαχεὶ προελ-
 15 θεῖν. Οἳ δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν νύκτα τὴν
 ἑτέραν ἐπιμείναντες ἐπορεύοντο κλαυθμῷ καὶ ὀλοφυρ-
 μῷ, καθάπερ ἐκ πατρίδος, οὐ πολεμίας, ἀνιστάμενοι,
 διὰ τὰς ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων καὶ τὰς ἀπολείψεις τῶν
 ἀδυνάτων φίλων καὶ συνήθων, ὅμως τὰ παρόντα κακὰ
 20 κουφότερα τῶν προσδοκωμένων νομίζοντες εἶναι. Πολ-
 λῶν δὲ δεινῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ φαινομένων οὐδὲν ἦν
 οἰκτρότερον αὐτοῦ Νικίου θέαμα, κεκακωμένου μὲν
 ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, συνεσταλμένου δὲ παρ' ἀξίαν εἰς
 ἀναγκαίαν δίαιταν καὶ τὰ μικρότατα τῶν ἐφοδίων εἰς τὸ
 25 σῶμα πολλῶν διὰ τὴν νόσον δεόμενον, πρᾶττοντος δὲ
 μετ' ἀρρωστίας καὶ καρτεροῦντος ἂ πολλοὶ τῶν ἐρρω-
 μένων μόλις ὑπέμενον, καταφανοῦς δὲ πᾶσιν ὄντος οὐ
 δι' αὐτὸν οὐδὲ τῷ φιλοψυχεῖν τοῖς πόνοις ἐμμένοντος,
 ἀλλὰ δι' ἐκείνους τὴν ἐλπίδα μὴ προἰεμένου. Καὶ γὰρ
 30 εἰς δάκρυα καὶ ὄδυρμους τῶν ἄλλων ὑπὸ φόβου καὶ λύ-
 πης τρεπομένων, ἐκείνος, εἴ ποτε βιασθείη τοῦτο ποιη-
 σαι, δῆλος ἦν τὸ αἰσχρὸν καὶ τὸ ἀκλεῆς τῆς στρατείας

ἀναλογιζόμενος πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν δόξαν ὧν ἤλπιζε κατορθώσειν. Οὐ μόνον δ' αὐτοῦ τὴν ὄψιν ὄρωντες, ἀλλὰ καὶ τῶν λόγων μνημονεύοντες καὶ τῶν παραινέσεων, ἃς ἐποίησατο κωλύων τὸν ἔκπλου, ἔτι μᾶλλον ἐνόμιζον ἀναξίως ταλαιπωρεῖν· καὶ πρὸς τὰς ἐκ θεῶν 5 ἐλπίδας ἀθύμως εἶχον, ἐννοοῦντες, ὡς ἀνὴρ θεοφιλῆς καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα λαμπρυνάμενος πρὸς τὸ θεῖον οὐδενὸς ἐπιεικεστέρα τύχη χρηταί τῶν κακίστων ἐν τῷ στρατεύματι καὶ ταπεινοτάτων.

XXVII. Οὐ μὴν ἀλλ' ὅ γε Νικίας ἐπειρᾶτο καὶ 10 φωνῇ καὶ προσώπῳ καὶ δεξιώσει κρείττων ὄρασθαι τῶν δεινῶν. Καὶ παρὰ πᾶσάν γε τὴν πορείαν ἐφ' ἡμέρας οὐκ ἄβαλλόμενος καὶ τραυματιζόμενος ὑπὸ τῶν πολε-
541 μίων ἀήττητον ἐφύλαττε τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἄχρι οὗ Δημοσθένης ἐάλω καὶ τὸ μετ' ἐκείνου στρατεύμα, 15 περὶ τὴν Πολυζήλειον ἀγλήν ἐν τῷ διαμάχεσθαι καὶ ὑπολείπεσθαι κνκλωθέν. Αὐτὸς δὲ Δημοσθένης σπασάμενος τὸ ξίφος ἔπληξε μὲν ἑαυτόν, οὐ μὴν ἀπέθανε, ταχὺ τῶν πολεμίων περισχόντων καὶ συλλαβόντων αὐτόν. Ὡς δὲ τῷ Νικίᾳ προσελάσαντες ἔφραζον οἱ Συρα- 20 κούσιοι καὶ πέμψας ἰπέας ἔγνω τὴν ἐκείνου τοῦ στρατεύματος ἄλωσιν, ἠξίου σπείσασθαι πρὸς τὸν Γύλιππον, ὅπως ἀφῶσι τοὺς Ἀθηναίους ἐκ Σικελίας ὄμηρα λαβόντες ὑπὲρ τῶν χρημάτων, ὅσα Συρακουσίοις ἀνά-
λωτο πρὸς τὸν πόλεμον. Οἱ δ' οὐ προσεῖχον, ἀλλὰ πρὸς 25 ὕβριν καὶ μετ' ὀργῆς ἀπειλοῦντες καὶ λοιδοροῦντες ἔβαλλον ἤδη πάντων ἐνδεῶς ἔχοντα τῶν ἀναγκαίων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα διεκαρτέρησε καὶ τὴν ἐπι-
οῦσαν ἡμέραν προῆει βαλλόμενος πρὸς τὸν Ἀσίναρον ποταμόν. Ἐκεῖ δὲ τοὺς μὲν οἱ πολέμιοι συνενεγκόντες 30 ἐνέσεισαν εἰς τὸ ρεῖθρον, οἱ δὲ φθάνοντες ὑπὸ δίψους ἔρριπτον ἑαυτούς· καὶ πλεῖστος ἐνταῦθα μόρος ἦν καὶ

- ὀμότατος ἐν τῷ ποταμῷ πινόντων ἅμα καὶ σφαττομέ-
 νων, ἄχρι Νικίας Γυλίππῳ προσπεσὼν εἶπεν· „Ἐλεος
 ὑμᾶς, ὦ Γύλιππε, λαβέτω νικῶντας, ἐμοῦ μὲν μηδεὶς,
 ὃς ἐπὶ τηλικαύταις εὐτυχίαις ὄνομα καὶ δόξαν ἔσχον, τῶν
 5 δ' ἄλλων Ἀθηναίων, ἐννοηθέντας, ὅτι κοινὰ μὲν αἱ
 τύχαι τοῦ πολέμου, μετρίως δ' αὐταῖς καὶ πράως ἐχρή-
 σαντο ἐν οἷς εὐτύχουν Ἀθηναῖοι πρὸς ὑμᾶς.“ Τοιαῦτα
 τοῦ Νικίου λέγοντος ἔπαθε μὲν τι καὶ πρὸς τὴν ὄψιν
 αὐτοῦ καὶ πρὸς τοὺς λόγους ὁ Γύλιππος· ἦδει γὰρ τοὺς
 10 Λακεδαιμονίους εὖ πεπονθότας ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὰς γε-
 νομένας διαλύσεις· μέγα δ' ἠγρεῖτο πρὸς δόξαν, εἰ ζῶν-
 τας ἀπαγάγοι τοὺς ἀντιστρατήγους. Διὸ τὸν τε Νικίαν
 ἀναλαβὼν ἐθάρρυνε καὶ τοὺς ἄλλους ζωγρεῖν παρήγ-
 γειλε. Βραδέως δὲ τοῦ παραγγέλματος διῖκνουμένου
 15 πολλῷ τῶν φονευθέντων ἐλάττονες οἱ διασωθέντες ἐγέ-
 νοντο· καίτοι πολλοὶ διεκλάπησαν ὑπὸ τῶν στρατιω-
 τῶν. Τοὺς δὲ φανερωῶς ἐαλωκότας ἀθροίσαντες τὰ μὲν
 κάλλιστα καὶ μέγιστα δένδρα τῶν περὶ τὸν ποταμὸν
 ἀνέδησαν αἰχμαλώτοις πανοπλίαις, ἐστεφανωμένοι δὲ
 20 αὐτοὶ καὶ κοσμήσαντες ἵππους διαπρεπῶς, κείραντες δὲ
 τοὺς τῶν πολεμίων εἰσήλαννον εἰς τὴν πόλιν, ἀγῶνα
 λαμπρότατον, ὧν Ἕλληνας πρὸς Ἕλληνας ἠγωνίσαντο
 καὶ νίκην τελεωτάτην κράτει πλείστῳ καὶ ρώμῃ μεγίστῃ
 προθυμίας καὶ ἀρετῆς κατορθωκότες.
- 25 XXVIII. Ἐκκλησίας δὲ πανδήμου Συρακουσίων καὶ
 τῶν συμμάχων γενομένης, Εὐρυκλῆς ὁ δημαγωγὸς ἔγρα-
 ψε πρῶτον μὲν τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ τὸν Νικίαν ἔλαβον,
 ἱερὰν ἔχειν θύοντας καὶ σχολάζοντας ἔργων, Ἀσιναρίαν
 τὴν ἑορτὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καλοῦντας· ἡμέρα δ' ἦν
 30 τετρὰς φθίνοντος τοῦ Καρνείου μηνός, ὃν Ἀθηναῖοι
 Μεταγειτνιῶνα προσαγορεύουσι· τῶν δ' Ἀθηναίων
 τοὺς μὲν οἰκέτας ἀποδόσθαι καὶ τοὺς ἄλλους συμμά-

χοις, αὐτοὺς δὲ καὶ τοὺς ἀπὸ Σικελίας φρουρεῖν ἐμβα-
 λόντας εἰς τὰς λατομίας πλὴν τῶν στρατηγῶν, ἐκείνους
 δὲ ἀποκτεῖναι. Ταῦτα προσδεχομένων τῶν Συρακου-
 σίων Ἐρμοκράτης μὲν εἰπὼν, ὅτι τοῦ νικᾶν κρείττον
 ἐστὶ τὸ καλῶς χρῆσθαι τῇ νίκῃ, οὐ μετρίως ἐθορυβήθη, 5
 Γύλιππον δὲ τοὺς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων ἐξαιτού-
 μενον ζῶντας ἀγαγεῖν Λακεδαιμονίοις ὑβρίζοντες ἤδη
 τοῖς εὐτυχήμασιν οἱ Συρακούσιοι κακῶς ἔλεγον, ἄλλως
 τε καὶ παρὰ τὸν πόλεμον αὐτοῦ τὴν τραχύτητα καὶ τὸ
 Λακωνικὸν τῆς ἐπιστασίας οὐ φραδίως ἐνηνοχότες, ὡς δὲ 10
 542 Τίμαιός φησι, καὶ μικρολογίαν τινὰ καὶ πλεονεξίαν κα-
 τεγνωκότες, ἀρρώστημα πατρῶον, ἐφ' ᾧ καὶ Κλεανδρί-
 δης ὁ πατὴρ αὐτοῦ δῶρων ἄλους ἐφυγε, καὶ οὗτος αὐ-
 τὸς ἀπὸ τῶν χιλίων ταλάντων, ἃ Λύσανδρος ἐπεμφεν
 εἰς Σπάρτην, ὑφελόμενος τριάκοντα καὶ κρύψας ὑπὸ 15
 τὸν ὄροφον τῆς οἰκίας, εἶτα μηνυθεὶς, αἰσχίστα πάν-
 των ἐξέπεσεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῷ Λυσάνδρου βίῳ
 μᾶλλον διηκρίβωται. Δημοσθένην δὲ καὶ Νικίαν ἀπο-
 θανεῖν Τίμαιος οὐ φησιν ὑπὸ Συρακουσίων κελευσθέν-
 τας, ὡς Φίλιστος ἔγραψε καὶ Θουκυδίδης, ἀλλ' Ἐρμο- 20
 κράτους πέμψαντος, ἔτι τῆς ἐκκλησίας συνεστῶσης, καὶ
 δι' ἐνὸς τῶν φυλάκων παρέντων αὐτοὺς δι' αὐτῶν
 ἀποθανεῖν· τὰ μέντοι σώματα πρὸς ταῖς πύλαις ἐκβλη-
 θέντα κεισθαι φανερὰ τοῖς δεομένοις τοῦ θεάματος.
 Πυνθάνομαι δὲ μέχρι νῦν ἐν Συρακούσαις ἀσπίδα κει- 25
 μένην πρὸς ἱερῶ δείκνυσθαι, Νικίου μὲν λεγομένην,
 χρυσοῦ δὲ καὶ πορφύρας εὖ πως πρὸς ἄλληλα μεμιγμέ-
 νων δι' ὑφῆς συγκεκροτημένην.

XXIX. Τῶν δ' Ἀθηναίων οἱ μὲν πλεῖστοι διεφθά-
 ρησαν ἐν ταῖς λατομίαις ὑπὸ νόσου καὶ διαίτης πονηρᾶς, 30
 εἰς ἡμέραν ἐκάστην κοτύλας δύο κριθῶν λαμβάνοντες
 καὶ μίαν ὕδατος, οὐκ ὀλίγοι δ' ἐπράθησαν διακλαπέν-

τες ἢ καὶ διαλαθόντες ὡς οἰκείται. Καὶ τούτους ὡς οἰ-
 κέτας ἐπώλουν στίζοντες ἵππου εἰς τὸ μέτωπον· ἀλλ'
 ἦσαν οἱ καὶ τοῦτο πρὸς τῷ δουλεύειν ὑπομένοντες.
 Ἐβοήθει δὲ καὶ τούτοις ἢ τ' αἰδῶ καὶ τὸ κόσμιον· ἢ
 5 γὰρ ἠλευθεροῦντο ταχέως ἢ τιμώμενοι παρέμενον τοῖς
 κεκτημένοις. Ἐνιοὶ δὲ καὶ δι' Εὐριπίδην ἐσώθησαν.
 Μάλιστα γάρ, ὡς ἔοικε, τῶν ἐκτὸς Ἑλλήνων ἐπόθησαν
 αὐτοῦ τὴν μοῦσαν οἱ περὶ Σικελίαν· καὶ μικρὰ τῶν
 ἀφικνουμένων ἐκάστοτε δείγματα καὶ γέυματα κομι-
 10 ζόντων ἐκμανθάνοντες ἀγαπητῶς μετεδίδοσαν ἀλλή-
 λους. Τότε γοῦν φασὶ τῶν σωθέντων οἴκαδε συχνούς
 ἀσπάσασθαι τὸν Εὐριπίδην φιλοφρόνως, καὶ διηγείσθαι
 τοὺς μὲν, ὅτι δουλεύοντες ἀφείθησαν ἐκδιδάξαντες ὅσα
 τῶν ἐκείνου ποιημάτων ἐμέμνηντο, τοὺς δ', ὅτι πλανώ-
 15 μενοι μετὰ τὴν μάχην τροφῆς καὶ ὕδατος μετέλαβον τῶν
 μελῶν ἄσαντες. Οὐ δεῖ δὴ θαυμάζειν, ὅτι τοὺς Καννίους
 φασὶ πλοίου προσφερομένου τοῖς λιμέσιν ὑπὸ ληστρί-
 δων διωκομένου μὴ δέχεσθαι τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἀπείρ-
 γειν, εἶτα μέντοι διαπνυθανομένους, εἰ γινώσκουσιν
 20 ἄσματα τῶν Εὐριπίδου, φησάντων ἐκείνων, οὕτω παρ-
 εἶναι καὶ καταγαγεῖν τὸ πλοῖον.

XXX. Ἀθηναίοις δὲ φασὶ τὴν συμφορὰν οὐχ ἦκιστα
 διὰ τὸν ἄγγελον ἄπιστον γενέσθαι. Ξένος γάρ τις, ὡς
 ἔοικεν, ἀποβάς εἰς Πειραιᾶ καὶ καθίσας ἐπὶ κουρείου
 25 ὡς ἐγνωκότων ἤδη τῶν Ἀθηναίων λόγους ἐποιεῖτο περὶ
 τῶν γεγονότων. Ὁ δὲ κουρεὺς ἀκούσας, πρὶν ἄλλους
 πνυθάνεσθαι, δρόμῳ συντείνας εἰς τὸ ἄστυ καὶ προσ-
 βαλὼν τοῖς ἄρχουσιν εὐθύς κατ' ἀγορὰν ἐνέβαλε τὸν
 λόγον. Ἐκπλήξεως δὲ καὶ ταραχῆς, ὡς εἰκός, γενομέ-
 30 νης οἱ μὲν ἄρχοντες ἐκκλησίαν συναγαγόντες εἰσήγαγον
 τὸν ἄνθρωπον· ὡς δ' ἐρωτώμενος, παρ' οὗ πύθοιτο,
 σαφὲς οὐδὲν εἶχε φράζειν, δόξας λογοποιὸς εἶναι καὶ

ταράττειν τὴν πόλιν, εἰς τὸν τροχὸν καταδεθεῖς ἐστρεβλοῦτο πολὺν χρόνον, ἕως ἐπῆλθον οἱ τὸ πᾶν κακὸν, ὡς εἶχεν, ἀπαγγέλλοντες. Οὕτω μάλιστα ὁ Νικίας ἐπιστεύθη παθῶν ἅ πολλάκις αὐτοῖς προεῖπεν.

5

ΚΡΑΣΣΟΣ.

10

543 I. Μάρκος δὲ Κράσσος ἦν τιμητικοῦ καὶ θριαμβικοῦ πατρός, ἐτράφη δ' ἐν οἰκίᾳ μικρᾷ μετὰ δύοιν ἀδελφῶν. Καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ γυναῖκες ἦσαν ἔτι τῶν γονέων ζώντων, καὶ πάντες ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐφοίτων τράπεζαν, ὅθεν οὐχ ἥκιστα δοκεῖ καὶ διὰ τοῦτο σώφρων 15 καὶ μέτριος γενέσθαι περὶ τὴν δίαιταν. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἐτέρου τῶν ἀδελφῶν τῇ γυναικὶ συνώκησε καὶ τοὺς παῖδας ἐξ ἐκείνης ἔσχεν, οὐδενὸς ἤττου καὶ περὶ ταῦτα Ῥωμαίων εὐτακτος γενόμενος. Καίτοι προῖαν καθ' ἡλικίαν αἰτίαν ἔσχε Λικιννία συνιέναι τῶν Ἑστιά- 20 δων μιᾷ παρθένων· καὶ δίκην ἔφυγεν ἢ Λικιννία Πλωτίου τινὸς διώκουτος. Ἦν δὲ προάστειον αὐτῇ καλόν, ὃ βουλόμενος λαβεῖν ὀλίγης τιμῆς ὁ Κράσσος καὶ διὰ τοῦτο προσκείμενος αἰεὶ τῇ γυναικὶ καὶ θεραπεύων εἰς τὴν ὑποψίαν ἐκείνην ἐνέπεσε· καὶ τρόπον τινὰ τῇ φιλο- 25 πλουτίᾳ τὴν αἰτίαν τῆς φθορᾶς ἀπολυσάμενος ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀφείθη. Τὴν δὲ Λικιννίαν οὐκ ἀνῆκε πρότερον ἢ τοῦ κτήματος κρατῆσαι.

II. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν λέγουσι πολλαῖς ἀρεταῖς τοῦ Κράσσου κακίαν μόνην ἐπισκοτῆσαι τὴν φιλοπλουτίαν· 30 ἔοικε δὲ μία πασῶν ἐρρωμενεστέρα τῶν ἐν αὐτῷ κακιῶν γενομένη τὰς ἄλλας ἀμαυρῶσαι. Τεκμήρια δὲ τῆς φιλο-

πλουτίας αὐτοῦ μέγιστα ποιοῦνται τὸν τε τρόπον τοῦ
 πορισμοῦ καὶ τῆς οὐσίας τὸ μέγεθος. Τριακοσίων γὰρ
 οὐ πλείω κεκτημένος ἐν ἀρχῇ ταλάντων, εἶτα παρὰ τὴν
 ὑπατείαν ἀποθύσας μὲν τῷ Ἡρακλεῖ τὴν δεκάτην καὶ
 5 τὸν δῆμον ἐστιάσας, τρεῖς δὲ μῆνας ἐκάστῳ Ῥωμαίων
 σιτηρέσιον ἐκ τῶν αὐτοῦ παρασχών, ὅμως πρὸ τῆς ἐπὶ
 Πάρθους στρατείας αὐτὸς αὐτῷ θέμενος ἐκλογισμὸν τῆς
 οὐσίας εὔρεν ἑκατὸν ταλάντων τίμημα πρὸς ἑπτακισχι-
 λίοις. Τὰ δὲ πλείστα τούτων, εἰ δεῖ μετὰ βλασφημίας
 10 εἰπεῖν τὸ ἀληθές, ἐκ πυρὸς συνήγαγε καὶ πολέμου, ταῖς
 κοιναῖς ἀτυχίαις προσόδῳ τῇ μεγίστῃ χρησάμενος. Ὅτε
 γὰρ Σύλλας ἐλὼν τὴν πόλιν ἐπώλει τὰς οὐσίας τῶν ἀνη-
 ρημένων ὑπ' αὐτοῦ, λάφυρα καὶ νομίζων καὶ ὀνομάζων,
 καὶ βουλόμενος ὅτι πλείστοις καὶ κρατίστοις προσομοί-
 15 ξασθαι τὸ ἄγος, οὔτε λαμβάνων οὔτ' ὠνούμενος ἀπέειπε.
 Πρὸς δὲ τούτοις ὁρῶν τὰς συγγενεῖς καὶ συνοίκους τῆς
 Ῥώμης κῆρας ἐμπρησμοὺς καὶ συνιζήσεις διὰ βάρος καὶ
 πληθὸς οἰκοδομημάτων, ἐβωεῖτο δούλους ἀρχιτέκτονας
 καὶ οἰκοδόμους. Εἴτ' ἔχων τούτους ὑπὲρ πεντακοσίους
 20 ὄντας, ἐξηγόραξε τὰ καιόμενα καὶ γειννιῶντα τοῖς καιο-
 μένοις, διὰ φόβον καὶ ἀδηλότητα τῶν δεσποτῶν ἀπ' ὀλί-
 γης τιμῆς προἰεμένων, ὥστε τῆς Ῥώμης τὸ πλεῖστον μέ-
 ρος ὑπ' αὐτῷ γενέσθαι. Τοσοῦτους δὲ κεκτημένος τε-
 χνίτας οὐδὲν ἠκοδόμησεν αὐτὸς ἢ τὴν ἰδίαν οἰκίαν, ἀλλ'
 25 ἔλεγε τοὺς φιλοοικόμους αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῶν καταλύε-
 σθαι χωρὶς ἀνταγωνιστῶν. Ὅντων δ' αὐτῷ παμπόλλων
 ἀργυρείων, πολυτιμήτου δὲ χώρας καὶ τῶν ἐργαζομέ-
 νων ἐν αὐτῇ, ὅμως ἄν τις ἠγῆσαιτο μηδὲν εἶναι ταῦτα
 πάντα πρὸς τὴν τῶν οἰκετῶν τιμὴν· τοσοῦτους ἐκέκτητο 544
 30 καὶ τοιούτους, ἀναγνώστας, ὑπογραφεῖς, ἀργυρογνώμο-
 νας, διοικητάς, τραπεζοκόμους, αὐτὸς ἐπιστατῶν μαν-
 θάνουσι καὶ προσέχων καὶ διδάσκων καὶ ὅπως νομίζων

τῷ δεσπότῃ προσήκειν μάλιστα τὴν περὶ τοὺς οἰκέτας ἐπιμέλειαν ὡς ὄργανα ἔμψυχα τῆς οἰκονομικῆς. Καὶ τοῦτο μὲν ὀρθῶς ὁ Κράσσος, εἶπερ, ὡς ἔλεγεν, ἠγείτο τὰ μὲν ἄλλα διὰ τῶν οἰκετῶν χοῆμαι, τοὺς δὲ οἰκέτας δι' αὐτοῦ κυβερνᾶν· τὴν γὰρ οἰκονομικὴν ἐν ἀψύχοις 5 χορηματιστικὴν οὖσαν ἐν ἀνθρώποις πολιτικὴν γιγνομένην ὀρῶμεν· ἐκεῖνο δὲ οὐκ εὖ, τὸ μηδένα νομίζειν μηδὲ φάσκειν εἶναι πλούσιον, ὅς οὐ δύναται τρέφειν ἀπὸ τῆς οὐσίας στρατόπεδον (ὁ γὰρ πόλεμος οὐ τεταγμένα σιτεῖται, κατὰ τὸν Ἀρχίδαμον, ὥσθ' ὁ πρὸς πόλεμον πλοῦ-10 τος ἀόριστος), καὶ πολὺ τῆς Μαρίου γνώμης ἀπηρητημένως. Ἐκεῖνος γάρ, ἐπεὶ κατ' ἄνδρα νείμας ἐκάστῳ δέκα καὶ τέσσαρα πλέθρα γῆς ἔγνω πλεον ἐπιζητοῦντας, „Μηδεῖς“ ἔφη „γένοιτο Ῥωμαίων ὀλίγην ἠγούμενος τὴν τρέφειν ἀρκοῦσαν.“

15

III. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ ξένους ἦν φιλότιμος ὁ Κράσσος· ἀνέωκτο γὰρ ἢ οἰκία πᾶσι, καὶ τοῖς φίλοις ἐδάνειζεν ἄνευ τόκων, ἀπῆτει δ' ἀποτόμως τοῦ χρόνου παρελθόντος, εἰς ὃν ἐδάνεισε, καὶ τὸ προῖκα πολλῶν ἐγίνετο τόκων ἐπαχθέστερον. Ἐν δὲ τοῖς δείπνοις ἢ μὲν 20 κλησῖς ἦν ὡς τὰ πολλὰ δημοτικὴ καὶ λαώδης, ἢ δ' εὐτέλεια τὴν καθαριότητα καὶ τὴν φιλοφροσύνην ἠδίονα τοῦ πολυτελοῦς εἶχε. Παιδείας δὲ τῆς περὶ λόγον μάλιστα μὲν τὸ ρητορικὸν καὶ χρεῖῳδες εἰς πολλοὺς ἤσκησε, καὶ γενόμενος δεινὸς εἰπεῖν ἐν τοῖς μάλιστα Ῥω-25 μαίων ἐπιμελεία καὶ πόνῳ τοὺς εὐφρευτάτους ὑπερέβαλεν. Οὐδεμίαν γὰρ οὕτω δίκην φασὶ μικρὰν οὐδ' εὐκαταφρόνητον γενέσθαι, πρὸς ἣν ἀπαράσκενος ἦλθεν, ἀλλὰ καὶ Πομπηίου πολλάκις ὀκνοῦντος καὶ Καίσαρος ἐξαναστῆναι καὶ Κικέρωνος ἐκεῖνος ἀνεπλήρου 30 τὴν συνηγορίαν. Καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ἠρεσκεν ὡς ἐπιμελῆς καὶ βοηθητικός. Ἦρεσκε δὲ καὶ τὸ περὶ τὰς

δεξιώσεις καὶ προσαγορεύσεις φιλόανθρωπον αὐτοῦ καὶ δημοτικόν. Οὐδενὶ γὰρ οὕτως ἀπήνητησε Ῥωμαίων ἀδόξω καὶ ταπεινῷ Κράσσος, ὃν ἀσπασάμενον οὐκ ἀντιπροσηγόρευσεν ἐξ ὀνόματος. Λέγεται δὲ καὶ πολυμαθῆς καθ' 5 ἱστορίαν γενέσθαι, καὶ τι καὶ φιλοσοφῆσαι τοῖς Ἀριστοτέλους λόγοις προσθέμενος, ὧν διδάσκαλον εἶχεν Ἀλέξανδρον, ἄνθρωπον εὐκολίας καὶ πραότητος ἀπόδειξιν διδόντα τὴν πρὸς Κράσσον συνήθειαν. Οὐ γὰρ ἦν ἀποφήνασθαι ῥαδίως, πότερον προσῆλθεν αὐτῷ πενέστερος 10 ἢ προσελθὼν ἐγένετο. Μόνος γοῦν αἰεὶ τῶν φίλων αὐτῷ συναποδημῶν στέγαστρον ἐλάμβανεν εἰς τὴν ὁδὸν καὶ τοῦτ' ἐπανελθὼν ἀπητεῖτο. [Φεῦ τῆς ὑπομονῆς, οὐδὲ τὴν πενίαν ὁ τλήμων ἀδιάφορον ἡγούμενος.] Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

15 IV. Ἐπεὶ δὲ Κίννας καὶ Μάριος κρατήσαντες εὐθύς ἦσαν ἐνδηλοὶ κατιόντες οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος, ἐπ' ἀναιρέσει δ' ἀντικρυς καὶ ὀλέθρῳ τῶν ἀρίστων, οἱ μὲν ἐγκαταληφθέντες ἀπέθνησκον, ὧν ἦν καὶ ὁ πατήρ Κράσσου καὶ ὁ ἀδελφός, αὐτὸς δὲ νέος ὧν παντάπασι 20 τὸ μὲν αὐτίκα δεινὸν ἐξέφυγε, πάντη δὲ περιβαλλόμενον ἑαυτὸν αἰσθανόμενος καὶ κυνηγετούμενον ὑπὸ τῶν τυράννων τρεῖς φίλους ἀναλαβὼν καὶ θεράποντας δέκα, τάχει δ' ὑπερβάλλοντι χρησάμενος εἰς Ἰβηρίαν ἔφυγε, γεγωναὶς πάλαι στρατηγοῦντος τοῦ πατρὸς αὐτόθι καὶ 25 φίλους πεποιημένος. Εὐρῶν δὲ πάντας περιδεεῖς καὶ τὴν ὀμότητα τὴν Μαρίου καθάπερ ἐφροσῶτος αὐτοῖς τρέμοντας, οὐδενὶ γενέσθαι φανερὸς ἐθάρορσεν, ἀλλ' εἰς 545 ἀγροὺς ἐμβαλὼν παραλίους Οὐῖβίου Πακιακοῦ σπήλαιον ἔχοντας εὐμέγεθες ἔκρυψεν ἑαυτόν. Πρὸς δὲ τὸν 30 Οὐῖβιον ἔπεμψεν ἓνα δοῦλον ἀποπειρώμενος, ἥδη καὶ τῶν ἐφοδίων ἐπιλιπόντων. Ὁ δὲ Οὐῖβιος ἀκούσας ἤσθη τε σωζομένῳ καὶ πυθόμενος τὸ πλῆθος τῶν σὺν αὐτῷ

καὶ τὸν τόπον αὐτὸς μὲν οὐκ ἤλθεν εἰς ὄψιν, τὸν δὲ τῶν
 χωρίων ἐπίτροπον προσαγαγὼν ἐγγὺς ἐκέλευσε καθ'
 ἡμέραν δεῖπνον πεποιημένον κομίζειν, καὶ τιθέντα παρὰ
 τὴν πέτραν ἀπέρχεσθαι σιωπῇ καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν
 μηδ' ἐξετάζειν, προειπὼν πολυπραγμονοῦντι θάνατον, 5
 συμπράττουσι δὲ τοῦτο πιστῶς ἔλευθερίαν. Τὸ δὲ σπή-
 λαιον οὐκ ἄπωθεν μὲν ἐστὶ θαλάσσης, κρημνοὶ δὲ περὶ
 αὐτὸ συμφερόμενοι λεπτήν καὶ ἀσαφῆ παραπέμπουσι
 λάυραν ἄγουσαν εἶσω, παρελθόντι δ' ὕψος τε θαυμα-
 στὸν ἀναπέπταται καὶ κατ' εὖρος ἔχει κόλπους δι' ἀλ-
 λήλων ἀνοιγομένους μεγάλαις περιφερείαις. Ἀμοιρεῖ δ'
 οὔτε ὕδατος οὔτε φωτός, ἀλλὰ πηγὴ μὲν ἡδίστου νάμα-
 τος ὑπορρεῖ παρὰ τὸν κρημνόν, αὐτοφυεῖς δὲ ῥωχμοὶ
 τῆς πέτρας ἢ μάλιστα περιπίπτει τὸ φῶς ἔξωθεν ὑπο-
 λαμβάνουσι, καὶ καταλάμπεται ἡμέρας τὸ χωρίον. Ὁ δ' 15
 ἐντὸς ἀῆρ ἀστάλακτος καὶ καθαρός, πυκνότητι τῆς πέ-
 τρας τὸ νοτερόν καὶ ἀποτηκόμενον εἰς τὴν πηγὴν ἐκ-
 πιεξούσης.

V. Ἐνταῦθα διατρίβουσι τῷ Κράσσῳ τὰ ἐπιτήδεια
 καθ' ἡμέραν ἐφοῖτα κομίζων ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς μὲν 20
 οὐχ ὁρῶν ἐκείνους οὐδὲ γινώσκων, ὑπ' ἐκείνων δὲ κα-
 θορώμενος εἰδότην καὶ παραφυλαττόντων τὸν καιρόν.
 Ἦν δ' ἄφθονα καὶ πρὸς ἡδονήν, οὐ μόνον χρεῖαν, ποιού-
 μενα τὰ πρὸς τὸ δεῖπνον. Ἐγνώκει γὰρ ὁ Οὐῆβιος ἀπά-
 σῃ φιλοφροσύνῃ θεραπεύειν τὸν Κράσσον, ᾧ γε καὶ τὸ 25
 τῆς ὥρας ἐν νῶ λαβεῖν ἐπῆλθεν, ὡς παντάπασι νεανίας
 εἶη καὶ τι καὶ ταῖς καθ' ἡλικίαν ἡδοναῖς αὐτοῦ χαρι-
 στέον, ἐπεὶ τὴν γε χρεῖαν ἀναγκαίως μᾶλλον ἢ προθύ-
 μως ὑπουργοῦντος εἶναι. Δύο δὲ θεραπευίδας εὐπρε-
 πεῖς ἀναλαβὼν ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν θάλασσαν. Ὡς δ' ἤλθεν 30
 ἐπὶ τὸν τόπον, δείξας τὴν ἀνοδὸν ἐκέλευεν εἶσω πορεύ-
 εσθαι καὶ θαρρεῖν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Κράσσον ἰδόντες

προσερχομένας ἔδεισαν, μὴ καταφανὲς καὶ γνώριμον εἶη τὸ χωρίον· ἀνέκρινον οὖν αὐτάς, τί βούλονται καὶ τίνες εἰσίν. Ὡς δ' ἀπεκρίναντο δεδιδαγμένοι δεσπότην ζητεῖν ἐνταῦθα κρυπτόμενον, μαθῶν ὁ Κράσσος τοῦ Οὐίβιου 5 τὴν πρὸς αὐτὸν παιδιὰν καὶ φιλοφροσύνην ἀνέλαβε τὰς παιδίσκας· καὶ συνῆσαν αὐτῷ τὸν λοιπὸν χρόνον ὧν ἔδειτο φράξουσαι καὶ διαγγέλλουσαι πρὸς τὸν Οὐίβιον. Τούτων φησὶ τὴν ἑτέραν ἤδη πρεσβῦτιν οὔσαν ὁ Φαινεστέλλας ἰδεῖν αὐτός, καὶ πολλάκις ἀκοῦσαι μεμνημέ-

10 νης ταῦτα καὶ διεξιούσης προθύμως.

VI. Ὁ δὲ Κράσσος ὀκτῶ μῆνας οὕτω διαγαγὼν καὶ διακλαπεῖς, ἅμα τῷ πνθῆσθαι τὴν Κίinna τελευτὴν φανερός γενόμενος, συνδραμόντων πρὸς αὐτὸν οὐκ ὀλίγων ἀνθρώπων, ἐπιλεξάμενος δισχιλίους καὶ πεντακοσίους 15 ἐπήρχετο τὰς πόλεις· καὶ μίαν γε διήρπασε Μαλάκην, ὡς πολλοὶ γεγράφασιν, αὐτὸν δὲ φασιν ἀρνεῖσθαι καὶ διαμάχεσθαι πρὸς τοὺς λέγοντας. Ἐκ τούτου συναγαγὼν πλοῖα καὶ διαπεράσας εἰς Λιβύην ἀφίκετο πρὸς Μέτελλον Πίον, ἔνδοξον ἄνδρα, συνειλοχότα στρατιὰν 20 οὐκ εὐκαταφρόνητον. Οὐ πολὺν δὲ χρόνον ἐνταῦθα παρέμεινεν, ἀλλὰ στασιάσας τῷ Μετέλλῳ πρὸς Σύλλαν ἀπῆρε καὶ συνῆν ἐν τοῖς μάλιστα τιμώμενος. Ἐπεὶ δὲ διαβὰς εἰς Ἰταλίαν ὁ Σύλλας πάντας ἐβούλετο τοὺς σὺν αὐτῷ νέους ἔχειν ἐνεργοὺς καὶ πρὸς ἄλλην ἄλλον ἔτατ-

25 τε πρῶξιν, ἀποστελλόμενος εἰς Μαρσοὺς ἐπὶ στρατιὰν ὁ Κράσσος ἦτει φύλακας· ἢ γὰρ πάροδος ἦν παρὰ τοὺς πολεμίους. Εἰπόντος δὲ τοῦ Σύλλα σὺν ὀργῇ καὶ σφό- 546
δρα πρὸς αὐτόν „Δίδωμί σοι φύλακας τὸν πατέρα, τὸν ἀδελφόν, τοὺς φίλους, τοὺς συγγενεῖς, ὧν παρανόμως 30 καὶ ἀδίκως ἀναιρεθέντων ἔργῳ μετέρχομαι τοὺς φονεῖς,“ οὕτω παθῶν τι καὶ παροξυνθεὶς ὁ Κράσσος εὐθύς ἐξῆλθε, καὶ διὰ τῶν πολεμίων ὠσάμενος εὐρώστως δύναμιν

τε συχνὴν ἤθροισε καὶ πρόθυμον αὐτὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι
 τῷ Σύλλᾳ παρεῖχεν. Ἀπ' ἐκείνων δὲ τῶν πράξεων λέ-
 γουσιν αὐτῷ πρῶτον ἐγγενέσθαι τὴν πρὸς Πομπηίου
 ὑπὲρ δόξης ἄμιλλαν καὶ φιλοτιμίαν. Ὁ γὰρ Πομπηῖος
 ἡλικία τε λειπόμενος αὐτοῦ καὶ πατὴρ γεροντῶς ἀδοξή- 5
 σαντος ἐν Ῥώμῃ καὶ μισηθέντος ἔσχατον μῖσος ὑπὸ τῶν
 πολιτῶν, ἐν ἐκείνοις τοῖς πράγμασιν ἐξέλαμψε καὶ διε-
 φάνη μέγας, ὥστε Σύλλαν, ἃ πρεσβυτέροις καὶ ἰσοτίμοις
 οὐ πάνυ πολλάκις παρεῖχεν, ὑπεξανίστασθαι προσιόν-
 τος αὐτοῦ καὶ κεφαλὴν ἀποκαλύπτεσθαι καὶ προσειπεῖν 10
 αὐτοκράτορα. Ταῦτα διέκαιε καὶ παρῴξυνε τὸν Κράσ-
 σου οὐκ ἀλόγως ἐλασσούμενον. Ἐμπειρίας τε γὰρ ἐνδεὴς
 ἦν καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ τὴν χάριν ἀφήρουν αἱ συγ-
 γενεῖς κῆρες ἐπιφερόμεναι, φιλοκέρδεια καὶ μικρολογία.
 Καὶ γὰρ πόλιν Ὀμβρικὴν Τουδερτίαν ἐλὼν ἔδοξε πλεῖ- 15
 στα τῶν χρημάτων σφετερίσασθαι, καὶ διεβλήθη πρὸς
 Σύλλαν. Ἄλλ' ἐν γε τῷ περὶ τὴν Ῥώμην ἀγῶνι πάντων
 γενομένῳ μερίστῳ καὶ τελευταίῳ Σύλλας μὲν ἠττήθη,
 τῶν κατ' αὐτὸν ὡσθέντων καὶ συντριβέντων, Κράσ-
 σος δὲ τὸ δεξιὸν κέρασ ἔχων ἐνίκησε καὶ μέχρι νυ-
 κτὸς διώξας τοὺς πολεμίους ἔπεμψε πρὸς Σύλλαν, δεῖ-
 πνον αἰτῶν τοῖς στρατιώταις καὶ τὸ κατόρθωμα φράζων.
 Ἐν δὲ ταῖς προγραφαῖς καὶ δημεύσεσι πάλιν κακῶς
 ἤκουσεν, ἀνούμενός τε τιμῆς βραχείας μεγάλα πράγματα
 καὶ δῶρεάς αἰτῶν. Ἐν δὲ Βρεττίοις λέγεται καὶ προ- 25
 γράφαι τινὰ οὐ Σύλλα κελεύσαντος, ἀλλ' ἐπὶ χρηματι-
 σμῶ, δι' ὃ καὶ Σύλλαν καταγνόντα πρὸς μηθὲν ἔτι χοῆ-
 σθαι δημόσιον αὐτῷ. Καίτοι δεινότατος ἦν Κράσσος
 πάντας ἀνθρώπους κολακεία κατεργάσασθαι, πάλιν δ'
 αὐτὸς ὑπὸ πάντων διὰ κολακείας εὐάλωτος. Ἴδιον δὲ 30
 κάκεινο περὶ αὐτοῦ λέγεται, φιλοκερδέστατον ὄντα μά-
 λιστα μισεῖν καὶ λοιδορεῖν τοὺς ὁμοίους.

VII. Ἦνία δὲ Πομπήϊος αὐτὸν εὐήμερῶν ἐν ἡγεμονίαις καὶ πρὶν ἢ βουλῆς μεταλαβεῖν θριαμβεύων καὶ Μάγνος, ὅπερ ἐστὶ μέγας, ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἀναγορευθεῖς. Καί ποτε καὶ φήσαντός τινος, ὡς Πομπήϊος Μάγνος
 5 πρόσσεισι, γελάσας ἠρώτησεν, ὀπηλίκος. Ἀπογνοὺς δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἐξισώσασθαι πρὸς ἐκείνους ὑπεδύετο τὴν πολιτείαν, σπουδαῖς καὶ συνηγορίαις καὶ δανεισμοῖς καὶ τῷ συμπαραγγέλλειν καὶ συνεξετάζεσθαι τοῖς δεομένοις τι τοῦ δήμου κτώμενος δύναμιν ἀντίπαλον καὶ δόξαν ἢ
 10 Πομπήϊος εἶχεν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων στρατειῶν. Καὶ πρῶγμα συνέβαινεν αὐτοῖς ἴδιον. Μείζον γὰρ ἦν ἀπόντος ὄνομα τοῦ Πομπηίου καὶ κράτος ἐν τῇ πόλει διὰ τὰς στρατείας· παρῶν δὲ πολλάκις ἠλαττοῦτο τοῦ Κράσσου, διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὸ πρόσχημα τοῦ βίου φεύ-
 15 γων τὰ πλήθη καὶ ἀναδυόμενος ἐξ ἀγορᾶς καὶ τῶν δεομένων ὀλίγοις καὶ μὴ πάνυ προθύμως βοηθῶν, ὡς ἀκμαιοτέρων ἔχει τὴν δύναμιν ὑπὲρ αὐτοῦ χρώμενος. Ὁ δὲ Κράσος ἐνδελεχὲς τὸ χρήσιμον ἔχων καὶ σπάνιος οὐκ ὦν οὐδὲ δυσπρόσοδος, ἀλλ' ἐν μέσαις αἰεὶ ταῖς σπου-
 20 δαῖς ἀναστρεφόμενος, τῷ κοινῷ καὶ φιλανθρωπῶ περιερίνετο τῆς ἐκείνου σεμνότητος. Σώματος δὲ ἀξίωμα καὶ λόγου πειθῶ καὶ προσώπου χάριν ἀγωγὸν ἀμφοτέροις ὁμοίως προσεῖναι λέγουσιν. Οὐ μέντοι πρὸς ἔχθραν τι-
 547 νὰ τὸν Κράσσον ἢ κακόνοιαν ἐξήνεγκεν οὗτος ὁ ζῆλος,
 25 ἀλλὰ καὶ Πομπηῖον καὶ Καῖσαρι τιμωμένοις μὲν ὑπὲρ αὐτὸν ἤχθετο, τῇ δὲ φιλοτιμίᾳ ταύτῃ δυσμένειαν ἢ κακοήθειαν οὐ συνῆπτε· καίτοι Καῖσαρ ὑπὸ ληστῶν ἀλοῦς ἐν Ἀσίᾳ καὶ φρουρούμενος ἀνεβόησεν· „Ἠλίκης, ὦ Κράσσε, χαρᾶς ἀπολαύσεις πυθόμενος τὴν ἐμὴν ἄλωσιν.“
 30 Ἄλλ' ὕστερόν γε φιλικῶς ἀλλήλοις προσεφέροντο· καὶ ποτε τῷ Καίσαρι μέλλοντι μὲν εἰς Ἰβηρίαν ἐξιέναι στρατηγῷ, χρήματα δ' οὐκ ἔχοντι τῶν δανειστῶν ἐπιπεσόν-

των καὶ τῆς παρασκευῆς ἐπιλαμβανομένων ὁ Κράσσος οὐ περιεΐδεν, ἀλλ' ἀπήλλαξεν ὑποθεὶς αὐτὸν ἐγγυον τριακοντα καὶ ὀκτακοσίων ταλάντων. Καθόλου δὲ τῆς Ῥώμης εἰς τρεῖς νενεμημένης δυνάμεις, τὴν Πομπηίου, τὴν Καίσαρος, τὴν Κράσσου (Κάτωνος γὰρ ἡ δόξα μεί- 5 ζων ἦν τῆς δυνάμεως καὶ τὸ θαυμαζόμενον πλέον ἰσχυ- εν), ἡ μὲν ἔμφρων καὶ καθεστῶσα μερὶς ἐν τῇ πόλει Πομπηίου ἐθεράπευε, τὸ δ' ὄξυ καὶ φερόμενον μετ' εὐ- χειρίας ταῖς Καίσαρος ἐλπίσιν ἐπηκολούθει, Κράσσος δὲ μέσος ὦν ἀμφοτέραις ἐχρῆτο, καὶ πλείστας μεταβολὰς 10 ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταβαλλόμενος οὔτε φίλος ἦν βέβαιος οὔτε ἀνήκεστος ἐχθρός, ἀλλὰ ῥαδίως καὶ χάριτος καὶ ὀργῆς ἐξέπιπτεν ὑπὸ τοῦ συμφέροντος, ὥστε πολλάκις μὲν ἀνθρώπων, πολλάκις δὲ νόμων ἐν ὀλίγῳ φανῆναι τῶν αὐτῶν συνήγορος καὶ ἀντίδικος. Ἴσχυε δὲ καὶ χά- 15 ριτι καὶ φόβῳ, φόβῳ δ' οὐκ ἔλαττον. Ὅ γοῦν πλεῖστα πράγματα παρασχὼν τοῖς καθ' αὐτὸν ἄρχουσι καὶ δη- μαγωγοῖς, Σικίννιος, πρὸς τὸν εἰπόντα, τί δὴ μόνον οὐ σπαράττει τὸν Κράσσον, ἀλλὰ παρήσι, χόρτον αὐτὸν ἔχειν ἔφησεν ἐπὶ τοῦ κέρατος. Εἰώθεισαν δὲ Ῥωμαῖοι 20 τὸν κυρίττοντα τῶν βοῶν ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρας.

VIII. Ἡ δὲ τῶν μονομάχων ἐπανάστασις καὶ λεηλα- σία τῆς Ἰταλίας, ἣν οἱ πολλοὶ Σπαρτάκειον πόλεμον ὀνο- μάξουσιν, ἀρχὴν ἔλαβεν ἐκ τοιαύτης αἰτίας. Λέντλου 25 τινὸς Βατιάτου μονομάχου ἐν Καπύῃ τρέφοντος, ὦν οἱ πολλοὶ Γαλάται καὶ Θραῖκες ἦσαν, ἐξ αἰτιῶν οὐ πονη- ρῶν, ἀλλ' ἀδικία τοῦ πριαμένου συνειροχθέντες ὑπ' ἀνάγκης ἐπὶ τῷ μονομαχεῖν, ἐβουλεύσαντο μὲν διακό- σιοι φεύγειν, γενομένης δὲ μηνύσεως οἱ προαισθόμενοι 30 καὶ φθάσαντες ὀγδοήκοντα δυεῖν δέοντες ἕκ τινος ὀπα- νείου κοπίδας ἀράμενοι καὶ ὀβελίσκους ἐξεπήδησαν,

- έντυχόντες δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἀμάξαις ὄπλα κομιζούσαις
 μονομάχων εἰς ἑτέραν πόλιν ἀφήρπασαν καὶ ὠπλίσαντο·
 καὶ τόπον τινὰ καρτερόν καταλαβόντες ἠγεμόνας εἶλον-
 το τρεῖς, ὧν πρῶτος ἦν Σπάρτακος, ἀνὴρ Θοῤῥᾶξ τοῦ Νο-
 5 μαδικοῦ γένους, οὐ μόνον φρόνημα μέγα καὶ ῥώμην
 ἔχων, ἀλλὰ καὶ συνέσει καὶ πραότητι τῆς τύχης ἀμείνων
 καὶ τοῦ γένους Ἑλληνικώτερος. Τοῦτῳ δὲ λέγουσιν, ὅτε
 πρῶτον εἰς Ῥώμην ὄντιος ἤχθη, δράκοντα κοιμωμένῳ
 περιπεπλεγμένον φανῆναι περὶ τὸ πρόσωπον, ἢ γυνὴ δ'
 10 ὁμόφυλος οὔσα τοῦ Σπαρτάκου, μαντικὴ δὲ καὶ κάτοχος
 τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς, ἔφραξε τὸ σημεῖον
 εἶναι μεγάλης καὶ φοβερᾶς περὶ αὐτὸν εἰς ἀτυχὲς τέλος
 ἔσομένης δυνάμεως· ἢ καὶ τότε συνῆν αὐτῷ καὶ συνέ-
 φευγε.
- 15 IX. Καὶ πρῶτον μὲν τοὺς ἐκ Καπύης ἐλθόντας ὠσά-
 μενοι καὶ πολλῶν ὄπλων ἐπιλαβόμενοι πολεμιστηρίων
 ἄσμενοι ταῦτα μετελάμβανον, ἀπορρίψαντες ὡς ἄτιμα
 καὶ βάρβαρα τὰ τῶν μονομάχων· ἔπειτα Κλωδίου στρα-
 τηγοῦ μετὰ τρισχιλίων πεμφθέντος ἐκ Ῥώμης καὶ πο-
 20 λιορκοῦντος αὐτοὺς ἐν ὄρει μίαν ἔχοντι καὶ χαλεπὴν καὶ
 στενὴν ἄνοδον, ἣν ὁ Κλωδῖος ἐφρούρει, τὰ δ' ἄλλα 548
 κρημνοὺς ἀποτόμους καὶ λισσάδας, ἄμπελον δὲ πολλὴν
 ἀγρίαν ἐπιπολῆς πεφυκυῖαν, ἔτεμνον τῶν κλημάτων τὰ
 χρήσιμα, καὶ συμπλέκοντες ἐξ αὐτῶν κλιμακίδας εὐτό-
 25 νους καὶ βαθείας, ὥστ' ἄνωθεν ἀνηρημένας παρὰ τὸ
 κρημνῶδες ἄπτεσθαι τῶν ἐπιπέδων, κατέβαινον ἀσφα-
 λῶς δι' αὐτῶν πλὴν ἑνός. Οὗτος δὲ τῶν ὄπλων ἕνεκα
 μείνας, ἐπεὶ κατέβησαν, ἠφίει κάτω τὰ ὄπλα καὶ βαλὼν
 ἅπαντα τελευταῖος ἀπεσώζετο καὶ αὐτός. Ταῦτ' ἠγνῶσιν
 30 οἱ Ῥωμαῖοι· διὸ καὶ περιελθόντες αὐτοὺς ἐξέπληξαν τῷ
 αἰφνιδίῳ, καὶ φυγῆς γενομένης ἔλαβον τὸ στρατόπεδον.

Καὶ προσεγίνοντο πολλοὶ τῶν αὐτόθι βοτήρων καὶ ποι-
 μένων αὐτοῖς, πλήηται καὶ ποδώκεις ἄνδρες, ὧν τοὺς
 μὲν ὠπλιζον, τοῖς δὲ προδρομοῖς καὶ ψιλοῖς ἐχρῶντο.
 Δεύτερος ἐκπέμπεται πρὸς αὐτοὺς στρατηγὸς Πούπλιος
 Βαρῖνος, οὗ πρῶτα μὲν ὑποστρατηγὸν τινα Φούριον 5
 ἔχοντα δισχιλίους στρατιώτας ἐτρέψαντο συμβαλόντες·
 ἔπειτα σύμβουλον αὐτῷ καὶ συνάροντα Κοσσίνιον
 ἀποσταλέντα μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐπιτηρήσας ὁ Σπάρ-
 τακος λουόμενον περὶ Σαλίνας μικρὸν ἐδέησε συναρ-
 πάσαι. Χαλεπῶς δὲ καὶ μόλις ἐκφυγόντος εὐθύς μὲν 10
 ἐκράτησε τῆς ἀποσκευῆς, ἐκ ποδὸς δὲ κατέχων καὶ διώ-
 κων φόνῳ πολλῷ τὸ στρατόπεδον εἶλεν. Ἔπεσε δὲ καὶ
 Κοσσίνιος. Αὐτὸν δὲ τὸν στρατηγὸν ἄλλαις μάχαις πολ-
 λαῖς καταγωνισάμενος, τέλος δὲ τοὺς τε θραβδούχους καὶ
 τὸν ἵππον αὐτοῦ λαβών, ἤδη μὲν μέγας καὶ φοβερὸς ἦν, 15
 ἐφρόνει δὲ τὰ εἰκότα, καὶ μὴ προσδοκῶν ὑπερβαλέσθαι
 τὴν Ῥωμαίων δύναμιν ἤγεν ἐπὶ τὰς Ἄλπεις τὸν στρατὸν,
 οἰόμενος δεῖν ὑπερβαλόντας αὐτὰς ἐπὶ τὰ οἰκεία χω-
 ρεῖν, τοὺς μὲν εἰς Θράκην, τοὺς δ' εἰς Γαλατίαν. Οἱ δὲ
 πλήθει τε ὄντες ἰσχυροὶ καὶ μέγα φρονούντες οὐχ ὑπή- 20
 κουν, ἀλλ' ἐπόρθουν ἐπιπορευόμενοι τὴν Ἰταλίαν. Οὐκ-
 ἐτ' οὖν τὸ παρ' ἀξίαν καὶ τὸ αἰσχρὸν ἠνώχλει τῆς ἀπο-
 στάσεως τὴν σύγκλητον, ἀλλὰ δὴ διὰ φόβον τε καὶ
 κίνδυνον ὡς πρὸς ἓνα τῶν δυσκολωτάτων πολέμων καὶ
 μεγίστων ἀμφοτέρους ἐξέπεμπον τοὺς ὑπάτους. Ὡν 25
 Γέλλιος μὲν τὸ Γερμανικὸν ὕβρει καὶ φρονήματι τῶν
 Σπαρτακείων ἀποσχισθὲν ἐξαίφνης ἐμπεσὼν ἅπαν διέ-
 φθειρε, Λέντλου δὲ τὸν Σπάρτακον μέγαλοις στρατο-
 πέδοις περιλαβόντος ὁρμήσας ὁμόσε καὶ μάχην συνάψας
 ἐκράτησε μὲν τῶν πρεσβευτῶν, ἔλαβε δὲ τὴν ἀποσκευὴν 30
 ἅπασαν. Ὡθουμένῳ δ' αὐτῷ πρὸς τὰς Ἄλπεις Κάσσιος
 ὁ τῆς περὶ Πάδον Γαλατίας στρατηγὸς ἔχων μυρίους

ἀπήντησε· καὶ γενομένης μάχης κρατηθεῖς καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν μόλις αὐτὸς ἐξέφυγε.

Χ. Ταῦθ' ἡ βουλὴ πυθομένη τοὺς μὲν ὑπάτους πρὸς ὀργὴν ἐκέλευσεν ἡσυχίαν ἄγειν, Κράσσου δὲ τοῦ πολέ-
 5 μου στρατηγὸν εἴλετο· καὶ πολλοὶ διὰ δόξαν αὐτῷ καὶ φιλίαν συνεστράτευον τῶν ἐπιφανῶν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὑπέμεινε πρὸ τῆς Πικηνίδος ὡς τὸν Σπάρτακον ἐκεῖ φερόμενον δεξιόμενος, Μόμμιον δὲ πρεσβευτὴν ἄγοντα
 10 δύο τάγματα κύκλω περιέπεμψεν, ἐπεσθαι κελεύσας τοῖς πολεμίοις, συμπλέκεσθαι δὲ μὴ μὴδὲ ἀψιμαχεῖν. Ὁ δ' ἅμα τῷ πρῶτον ἐπ' ἐλπίδος γενέσθαι μάχην θέμενος ἠτήθη· καὶ πολλοὶ μὲν ἔπεσον, πολλοὶ δὲ ἄνευ τῶν ὅπλων φεύγοντες ἐσώθησαν. Ὁ δὲ Κράσσος αὐτόν τε τὸν Μόμμιον ἐδέξατο τραχέως, καὶ τοὺς στρατιώτας ὀπλί-
 15 ζῶν αὐτίς ἐγγυητὰς ἦται τῶν ὅπλων, ὅτι φυλάξουσιν, πεντακοσίους δὲ τοὺς πρώτους, καὶ μάλιστα τοὺς τρέσαντας, εἰς πεντήκοντα διανείμας δεκάδας ἀφ' ἐκάστης ἀπέκτεινεν ἕνα τὸν κλήρω λαχόντα, πάτριόν τι τοῦτο διὰ πολλῶν χρόνων κόλασμα τοῖς στρατιώταις ἐπαγα-
 20 γών. Καὶ γὰρ αἰσχύνη τοῦ θανάτου τῷ τρόπῳ πρόσεστι, καὶ δρᾶται πολλὰ φρικώδη καὶ σκυθρωπὰ περὶ τὴν κόλασιν ἀπάντων θεωμένων. Οὕτω δ' ἐπιστρέψας τοὺς
 25 ἄνδρας ἤγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Ὁ δὲ Σπάρτακος ὑπέξεχώρει διὰ Λευκανίας εἰς τὴν θάλασσαν· ἐν δὲ πορθμῷ ληστρίσι Κιλίσσαις ἐπιτυχῶν ὄρμησεν ἄψασθαι Σικελίας καὶ δισχιλίους ἄνδρας ἐμβαλὼν εἰς τὴν νῆσον αὐτίς ἐκξωπύρῃσαι τὸν δουλικὸν ἐκεῖ πόλεμον, οὐπω πολὺν χρόνον ἀπεσβηκότα καὶ μικρῶν πάλιν ὑπεκκαυμάτων δεόμενον. Ὁμολογήσαντες δὲ οἱ Κίλικες αὐτῷ καὶ δῶρα
 30 λαβόντες ἐξηπάτησαν καὶ ἀπέπλευσαν. Οὕτω δὲ πάλιν ἀπὸ θαλάσσης ἀναξεύξας ἐκάθισε τὸν στρατὸν εἰς τὴν Ῥηγίνων χειρόνησον. Ἐπελθὼν δ' ὁ Κράσσος, καὶ τοῦ

τόπου τὴν φύσιν ὁρῶν ὑφηγουμένην τὸ δέον, ὥρμησεν ἀποτειχίσαι τὸν ἰσθμόν, ἅμα καὶ τὴν σχολὴν τῶν στρατιωτῶν ὑφαιρῶν καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν πολεμίων. Μέγα μὲν οὖν ἦν καὶ χαλεπὸν τὸ ἔργον, ἦνυσε δὲ καὶ κατειργάσατο παρὰ δόξαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, τάφρον ἐμβαλὼν ἐκ 5 θαλάσσης εἰς θάλασσαν διὰ τοῦ ἀυχένος σταδίων τριακοσίων, εὖρος δὲ καὶ βάθος ἴσον πεντεκαίδεκα ποδῶν· ὑπὲρ δὲ τῆς τάφρου τεῖχος ἔστησεν ὕψει καὶ ῥώμῃ θαυμαστόν. Ὡν ὁ Σπάρτακος ἡμέλει καὶ κατεφρόνει τὸ πρῶτον· ὡς δὲ τῆς λείας ἐπιλειπούσης προϊέναι βουλό-10 μενος συνειδε τὸν ἀποτειχισμόν καὶ λαμβάνειν οὐδὲν ἦν ἐκ τῆς χειρονήσου, νύκτα νιφετώδη καὶ πνεῦμά τι χειμέριον παραφυλάξας ἔχωσε τῆς τάφρου μέρος οὐ πολὺ γῆ καὶ ὕλη καὶ κλάδοις δένδρων, ὥστε τῆς στρατιᾶς περαιῶσαι τὸ τρίτον.

15

XI. Ἐφοβήθη μὲν οὖν ὁ Κράσσος, μὴ λάβοι τις ὁρμὴ τὸν Σπάρτακον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν, ἐθάρρησε δὲ πολλῶν ἐκ διαφορᾶς ἀποστάντων αὐτοῦ καὶ στρατοπεδευσαμένων καθ' αὐτοὺς ἐπὶ Λευκανίδος λίμνης, ἦν φασὶ τρέπεσθαι διὰ χρόνου γινομένην γλυκεῖαν καὶ αὐ-20 θις ἄλμυρὰν καὶ ἄποτον. Τούτοις ἐπελθὼν ὁ Κράσσος ἐξέωσε μὲν ἀπὸ τῆς λίμνης, ἀφηρέθη δὲ τὸν φόνον καὶ τὴν δίωξιν αὐτῶν ἐπιφανέντος ὀξέως τοῦ Σπαρτάκου καὶ τὴν φυγὴν ἐπιστήσαντος. Γεγραφὼς δὲ τῇ βουλῇ πρότερον, ὡς χρὴ καὶ Λούκουλλον ἐκ Θράκης καλεῖν 25 καὶ Πομπήιον ἐξ Ἰβηρίας, μετενόει, καὶ πρὶν ἤκειν ἐκείνους ἔσπευδε διαπράξασθαι τὸν πόλεμον, εἰδὼς ὅτι τοῦ προσγενομένου καὶ βοηθήσαντος, οὐκ αὐτοῦ τὸ κατόρθωμα δόξει. Πρῶτον μὲν οὖν διαγνοὺς τοῖς ἀφεστῶσι καὶ κατ' ἰδίαν στρατευομένοις, ὧν ἀφηγοῦντο Γάϊος 30 Καννίκιος καὶ Κάστος, ἐπιθέσθαι, λόφον τινα προκαταληφουμένους ἄνδρας ἐξακισχιλίους ἀπέστειλε, λανθάνειν

πειραῖσθαι κελεύσας. Οἱ δ' ἐπειρῶντο μὲν τὴν αἰσθησιν ἀποκρύπτειν τὰ κράνη καταμπέχοντες, ὄφθέντες δ' ὑπὸ
 5 δυεῖν γυναικῶν προθυομένων τοῖς πολεμίοις ἐκινδύνευ-
 σαν, εἰ μὴ Κράσσος ὀξέως ἐπιφανεῖς μάχην ἔθετο πασῶν
 10 Κόϊντος τῶν περὶ Κράσσον ἡγεμόνων καὶ Σκρώφας τα-
 μίας ἔξαπτόμενοι παρηκολούθουν. Ἐπιστρέψαντος δὲ
 γίνεται φυγὴ μεγάλη τῶν Ῥωμαίων, καὶ μόλις τρωθέντα
 τὸν ταμίαν ἀρπάσαντες ἀπεσώθησαν. Τοῦτο τὸν Σπάρ-
 5 τακὸν ἀπώλεσε τὸ κατόρθωμα, φρονήματος ἐπιγενομένου
 τοῖς δραπέταις. Οὐκέτι γὰρ ἠξίουν φυγομαχεῖν οὐδ'
 ἐπεΐθοντο τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλ' ἤδη καθ' ὁδὸν ὄντας ἐν
 τοῖς ὅπλοις περισχόντες ἠνάγκασαν αὐτοὺς ὀπίσω διὰ τῆς
 Λευκανίας ἄγειν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, εἰς ταῦτ' οὗ Κράσ-
 20 σφ σπεύδοντες. Ἦδη γὰρ ὁ Πομπηῖος προσιῶν ἀπηγ-550
 20 γέλλετο· καὶ δὴ ἀρχαιρεσιάζοντες ἦσαν οὐκ ὀλίγοι τὴν
 νίκην ἐκείνῳ τοῦ πολέμου προσήκειν· ἐλθόντα γὰρ εὐ-
 θὺς μαχεῖσθαι καὶ καταλύσειν τὸν πόλεμον. Ἐπειγόμε-
 νος οὖν διαγωνίσασθαι καὶ παραστρατοπεδεύσας τοῖς
 25 πολεμίοις ὄρυσσε τάφρον, πρὸς ἣν ἐκπηδῶντες οἱ δοῦ-
 25 λοι προσεμάχοντο τοῖς ἐργαζομένοις. Ἀεὶ δὲ πλειόνων
 ἐκατέρωθεν ἐκβοηθούντων ὄρων τὴν ἀνάγκην ὁ Σπάρ-
 τακὸς ἅπαν παρέταξε τὸ στράτευμα. Καὶ πρῶτον μὲν
 τοῦ ἵππου προσαχθέντος αὐτῷ σπασάμενος τὸ ξίφος καὶ
 εἰπῶν, ὅτι νικῶν μὲν ἔχοι πολλοὺς ἵππους καὶ καλοὺς
 30 τῶν πολεμίων, ἠττώμενος δὲ οὐ δεῖται, κατέσφαξε τὸν
 ἵππον· ἔπειτα πρὸς Κράσσον αὐτὸν ὠθούμενος διὰ
 πολλῶν ὅπλων καὶ τραυμάτων ἐκείνου μὲν οὐκ ἔτυχεν,

ἑκατοντάρχας δὲ δύο συμπεσόντας ἀνείλε. Τέλος δὲ φυγόντων τῶν περὶ αὐτόν, αὐτὸς ἐστῶς καὶ κυκλωθεὶς ὑπὸ πολλῶν ἀμυνόμενος κατεκόπη. Κράσσου δὲ τῇ τύχῃ χρησαμένου καὶ στρατηγήσαντος ἄριστα καὶ τὸ σῶμα τῷ κινδύνῳ παρασχόντος, ὅμως οὐ διέφυγε τὸ κατόρθωμα 5 τὴν Πομπηίου δόξαν. Οἱ γὰρ δια[φυγόντες ἐμ*]πεσόντες αὐτῷ διεφθάρησαν, ὥστε καὶ γράψαι πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι μάχῃ μὲν τοὺς δραπέτας φανερᾷ Κράσσος νενίκηκεν, αὐτὸς δὲ τοῦ πολέμου τὴν ῥίζαν ἀνήρηκε. Πομπηῖος μὲν οὖν ἀπὸ Σερωρίου καὶ Ἰβηρίας ἐπιφα- 10 νῶς ἐθριάμβευσε, Κράσσος δὲ τὸν μὲν μέγαν θρίαμβον οὐδ' αὐτὸς αἰτεῖν ἐπεχείρησεν, ἐδόκει δὲ καὶ τὸν πεζόν, οὐοῦαν δὲ καλούμενον, ἀγεννῶς καὶ παρ' ἀξίαν ἐπὶ δουλικῷ πολέμῳ θριαμβεῦσαι. Τί δ' οὗτος ἐκείνου διαφέρει, καὶ περὶ τῆς κλήσεως, ἐν τῷ Μαρκέλλου βίῳ γέγραπται. 15

XII. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Πομπηίου αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ὑπατείαν καλουμένου, ἐλπίδας ἔχων ὁ Κράσσος συνάροξιν ὅμως οὐκ ᾤκησε τοῦ Πομπηίου δεηθῆναι. Δεξιόμενος δὲ τὴν χρεῖαν ἀσμένως ἐκείνος (ἐπεθύμει γὰρ αἰμῶς γέ πως αἰεὶ χάριτός τινος ὀφειλέτην λαβεῖν τὸν 20 Κράσσου) ἐσπούδασε προθύμως, καὶ τέλος εἶπεν ἐκκλησιάζων, ὡς οὐκ ἐλάττονα περὶ τοῦ συνάροχοντος ἔξει χάριν ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς. Οὐ μὴν ἔμειναν ἐπὶ ταύτης τῆς φιλοφροσύνης εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάντες, ἀλλ' ὀλίγον δεῖν περὶ πάντων διαφερόμενοι καὶ πάντα δυσκολαίνου- 25 τες ἀλλήλοις καὶ φιλουεικοῦντες ἀπολίτευτον καὶ ἄπρακτον αὐτοῖς τὴν ὑπατείαν ἐποίησαν, πλὴν ὅτι Κράσσος Ἡρακλεῖ μεγάλην θυσίαν ποιησάμενος εἰστίασε τὸν δῆμον ἀπὸ μυρίων τραπεζῶν καὶ σίτων ἐμέτρησεν εἰς τρίμηνον. Ἦδη δὲ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς τελευτώσης ἔτυχον μὲν 30 ἐκκλησιάζοντες, ἀνὴρ δέ τις οὐ τῶν ἐπιφανῶν, ἱππεὺς Ῥωμαίων, ἀγροῖκος δὲ τῷ βίῳ καὶ ἰδιώτης, Ὀνάτιος Αὐ-

ρήλιος, ἀναβάς ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ προσελθὼν ὄψιν διηγεῖτο κατὰ τοὺς ὕπνουσ ἀὐτῷ γενομένην. „Ὁ γὰρ Ζεὺς“ ἔφη „μοι φανείς προσέταξεν εἰς κοινὸν εἰπεῖν, ὅπως μὴ πρότερον περιῖδητε τοὺς ὑπάτους ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν 5 ἢ φίλους γενέσθαι.“ Ταῦτα λέγοντος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ δήμου διαλλάττεσθαι κελεύοντος ὁ μὲν Πομπήϊος ἡσυχίαν ἤγεν ἐστώσ, ὁ δὲ Κράσσος ἐμβαλὼν τὴν δεξιὰν ἀὐτῷ πρότερος „Οὐδέν“ εἶπεν „ὦ ἄνδρες, οἶμαι, πολι-
ται, ταπεινὸν πράττειν οὐδ’ ἀνάξιον ἐμαυτοῦ καταρχόμενος εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς Πομπήϊου, ὃν ὑμεῖς μήπω γενειῶντα Μέγαν ἀνηγορεύσατε καὶ μήπω μετέχοντι βουλῆς ἐψηφίσασθε θρίαμβον.“

XIII. Ἡ μὲν οὖν ὑπατεία τοῦ Κράσσου ταῦτ’ ἔσχεν ἄξια μνήμης, ἣ δὲ τιμητεία παντάπασιν ἀτελής καὶ 15 ἄπρακτος ἀὐτῷ διῆλθεν, οὔτε γὰρ βουλῆς ἐξέτασιν οὔθ’ ἰπέων ἐπίσκεψιν οὔτ’ ἀποτίμησιν πολιτῶν ἐποιήσατο, 551 καίτοι συνάρχοντα Ῥωμαίων ἔχοντι τὸν πρῶτατον Λου-
τάτιον Κάτλον. Ἀλλὰ φασιν ἐπὶ δεινὸν ὀρμήσαντι τῷ Κράσσῳ πολίτευμα καὶ βίαιον, Αἴγυπτον ποιεῖν ὑποτε-
20 λῆ Ῥωμαίοις, ἀντιβῆναι τὸν Κάτλον ἐρρωμένως· ἐκ δὲ τούτου γενομένης διαφορᾶς ἐκόντας ἀποθέσθαι τὴν ἀρ-
χήν. Ἐν δὲ τοῖς περὶ Κατιλίαν πράγμασι μεγάλοις καὶ μικροῦ δεήσασιν ἀνατρέψαι τὴν Ῥώμην ἤψατο μὲν τις ὑπόνοια τοῦ Κράσσου καὶ προσῆλθεν ἄνθρωπος ὀνομά-
25 ζων ἀπὸ τῆς συννομοσίας, οὐδεὶς δὲ ἐπίστευσεν. Ὅμως δ’ ὁ Κικέρων ἐν τινι λόγῳ φανερός ἦν Κράσσῳ καὶ Καί-
σαρι τὴν αἰτίαν προστριβόμενος. Ἀλλ’ οὗτος μὲν ὁ λόγος ἐξεδόθη μετὰ τὴν ἀμφοῖν τελευτήν, ἐν δὲ τῷ Περὶ ὑπατείας ὁ Κικέρων νύκτωρ φησὶ τὸν Κράσσον ἀφι-
30 κέσθαι πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν κομίζοντα τὰ περὶ τὸν Κατιλίαν ἐξηγουμένην, ὡς ἤδη βεβαιοῦντα τὴν συν-
νομοσίαν. Ὁ δ’ οὖν Κράσσος αἰεὶ μὲν ἐμίσει τὸν Κικέρωνα

διὰ τοῦτο, τοῦ δὲ βλάπτειν ἀναφανδὸν ἐμποδῶν εἶχε τὸν υἱόν. Ὁ γὰρ Πόπλιος ὢν φιλολόγος καὶ φιλομαθῆς ἐξήρτητο τοῦ Κικέρωνος, ὥστε καὶ συμμεταβαλεῖν αὐτῷ τὴν ἐσθῆτα κρινομένῳ καὶ τοὺς ἄλλους νέους ταῦτα ποιοῦντας παρασχεῖν. Τέλος δὲ τὸν πατέρα πείσας φί- 5 λον ἐποίησεν.

XIV. Ὁ δὲ Καῖσαρ ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας, παρασκευαζόμενος ὑπατεῖαν μετιέναι καὶ Κράσσου ὄρων καὶ Πομπήϊου αὐθις ἐν διαφοραῖς πρὸς ἀλλήλους ὄντας, οὔτε θατέρου δεηθεὶς ἐβούλετο λαβεῖν ἐχθρὸν τὸν ἔτε- 10 ρον, οὔτε μηδετέρου συνεργοῦντος ἤλπιζε κατορθῶσειν. Ἐπραττεν οὖν διαλλαγὰς αὐτοῖς προσκείμενος καὶ διδάσκων, ὡς καταλύοντες ἀλλήλους αὔξουσι Κικέρωνας καὶ Κάτλους καὶ Κάτωνας, ὧν οὐδεὶς λόγος, ἂν ἐκεῖνοι συνενεγκόντες εἰς ταῦτό τὰς φιλίας καὶ τὰς εταιρείας 15 ἐνὶ κράτει καὶ μιᾷ γνώμῃ τὴν πόλιν ἄγωσι. Πείσας δὲ καὶ διαλλάξας συνήγαγε καὶ συνέστησεν ἐκ τῶν τριῶν ἰσχὺν ἄμαχον, ἣ κατέλυσε Ῥωμαίων τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον, οὐκ ἐκείνους δι' ἀλλήλων μείζονας, ἀλλὰ δι' ἐκείνων ἑαυτὸν μέγιστον ἀπεργασάμενος. Εὐθύς γὰρ ἀρ- 20 θεὶς ὑπ' ἀμφοτέρων ὑπατος ἀπεδείχθη λαμπρῶς. Ὑπατεύοντι δ' αὐτῷ [καλῶς] ψηφισάμενοι στρατευμάτων ἡγεμονίαν καὶ Γαλατίαν ἐγχειρίσαντες ὥσπερ εἰς ἀκρόπολιν κατέστησαν, οἴομενοι καθ' ἡσυχίαν νεμήσεσθαι τὰ λοιπὰ πρὸς ἀλλήλους ἐκείνῳ βεβαιοῦντες ἦν ἔλαχεν ἀρ- 25 χήν. Πομπήϊος μὲν οὖν ὑπὸ φιλαρχίας ἀμέτρον ταῦτ' ἐπραττε· τῶν δὲ Κράσσου νοσημάτων τὸ ἀρχαῖον ἢ φιλοπλουτία καινὸν ἔρωτα προσλαβοῦσα καὶ ζῆλον ἐπιταῖς Καίσαρος ἀριστεύειν τροπαίων καὶ θριάμβων, οἷς γε μόνοις ἐλαττοῦσθαι προὔχοντα τοῖς ἄλλοις, αὐτὸν 30 οὐκ ἀνῆκεν οὐδ' ἐλώφησε πρὶν εἰς ὄλεθρον ἀκλεῆ καὶ δημοσίας συμφορὰς τελευτῆσαι. Καίσαρος γὰρ εἰς Λου-

καν πόλιν ἐκ Γαλατίας καταβάντος ἄλλοι τε πολλοὶ Ῥωμαίων ἀφίκοντο, καὶ Πομπήϊος καὶ Κράσσος ἰδίᾳ συγγενόμενοι πρὸς αὐτὸν ἔγνωσαν ἐγκρατέστερον ἔχεσθαι τῶν πραγμάτων καὶ πᾶσαν ὑφ' ἑαυτοῖς ποιεῖσθαι τὴν ἡγεμονίαν, Καίσαρος μὲν ἐν τοῖς ὄπλοις μένοντος, ἄλλας δὲ ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα Πομπήϊου καὶ Κράσσου λαβόντων. Ἐνταῦθα δ' ὁδοῦς ἦν μία δευτέρας ὑπατείας αἰτησίς· ἦν μετιόντων ἐκείνων ἔδει συμπράττειν Καίσαρα, τοῖς τε φίλοις γράφοντα καὶ τῶν στρατιωτῶν πέμ-
10 ποντα πολλοὺς ἀρχαιρεσιάζοντας.

XV. Ἐπὶ τούτοις οἱ περὶ Κράσσου εἰς Ῥώμην ἐπανελθόντες εὐθύς ἦσαν ὑποπτοί, καὶ πολὺς ἐχώρει διὰ πάντων λόγος οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ γεγονέναι τὴν σύννο-
δον αὐτῶν. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ Μαρκελλίνου καὶ Δομιτίου
15 Πομπήϊου ἐρωτῶντων, εἰ μέτεισιν ὑπατείαν, ἀπεκρίνα-552
το τυχὸν μὲν μετιέναι, τυχὸν δὲ μὴ μετιέναι· καὶ πάλιν ἐρωτώμενος ἔφη μετιέναι τοῖς δικαίοις πολίταις, μὴ μετιέναι δὲ τοῖς ἀδίκτοις. Τούτου δὲ δόξαντος ὑπερηφάνους ἀποκρίσεις καὶ τετυφωμένας ποιεῖσθαι μετριώτε-
20 ρον ὁ Κράσσος εἶπεν, εἰ τῇ πόλει συμφέρει, μετιέναι τὴν ἀρχήν, εἰ δὲ μὴ, πεπαύσεσθαι. Διὸ καὶ τινες ἐθάρρησαν ὑπατείαν μετελθεῖν, ὧν ἦν καὶ Δομίτιος. Γενομένων δὲ φανερῶν ἐκείνων ἐν ταῖς παραγγελίαις οἱ μὲν ἄλλοι δεισαντες ἀπέστησαν, Δομίτιον δὲ Κάτων οἰκείον
25 ὄντα καὶ φίλον ἐθάρρυνεν ἐγκελευόμενος καὶ παρορμῶν ἔχεσθαι τῆς ἐλπίδος ὡς ὑπερμαχοῦντα τῆς κοινῆς ἐλευθερίας· οὐ γὰρ ὑπατείας Πομπήϊου δεῖσθαι καὶ Κράσσου, ἀλλὰ τυραννίδος, οὐδ' ἀρχῆς αἰτησιν, ἀλλ' ἀρπαγὴν ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέδων εἶναι τὰ πραττόμενα. Ταῦτα
30 δὲ καὶ λέγων οὕτω καὶ φρονῶν ὁ Κάτων μονοноῦ βία προῆγεν εἰς ἀγορὰν τὸν Δομίτιον, καὶ συνίσταντο πολλοὶ πρὸς αὐτούς. Καὶ τὸ θαυμάζον οὐκ ὀλίγον ἦν, „Τί

δὴ δευτέρας οὔτοι χορήξουσιν ὑπατείας; τί δὲ πάλιν μετ' ἀλλήλων; τί δ' οὐ μεθ' ἑτέρων; πολλοὶ δ' εἰσὶν ἄνδρες ἡμῖν οὐκ ἀνάξιοι δῆπου Κράσσω καὶ Πομπηίῳ συνάρχειν. “ Ἐκ τούτου δείσαντες οἱ περὶ Πομπηίου οὐδενὸς ἀπείχοντο τῶν ἀκοσμοτάτων καὶ βιαιοτάτων, ἀλλὰ πρὸς 5 πᾶσι τοῖς ἄλλοις λόγον ὑφέντες τῷ Διομίτῳ νυκτὸς ἔτι μετὰ τῶν ἄλλων κατερχομένῳ κτείνουσι μὲν τὸν ἀνέχοντα τὸ φῶς πρὸ αὐτοῦ, συντιτρώσκουσι δὲ πολλούς, ὧν ἦν καὶ Κάτων. Τρεψάμενοι δὲ καὶ κατακλείσαντες εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνου ἀνηγορεύθησαν ὑπατοὶ· καὶ μετ' 10 οὐ πολὺν χρόνον αὐτίς ὄπλοις περισχόντες τὸ βῆμα καὶ τὸν Κάτωνα τῆς ἀγορᾶς ἐκβαλόντες καὶ τινὰς ὑποστάντας ἀποκτείναντες, Καίσαρι μὲν ἄλλην ἐπέδοσαν πενταετίαν τῆς ἀρχῆς, αὐτοῖς δὲ τῶν ἐπαρχιῶν ἐψηφίσαντο Συρίαν καὶ Ἰβηρίας συναμφοτέρας. Κληρουμένων δὲ 15 Συρίαν ἔλαχε Κράσσος, τὰ δ' Ἰβηρικὰ Πομπηίος.

XVI. Ἦν δὲ οὐκ ἀκούσιος ὁ κλῆρος ἅπασιν. Οἱ τε γὰρ πολλοὶ Πομπηίου μὴ μακρὰν εἶναι τῆς πόλεως ἐβούλονται, καὶ Πομπηίος ἐρωῶν τῆς γυναικὸς αὐτόθι τὰ πολλὰ διατρίβειν ἔμελλε, Κράσσος δὲ ὑπὸ χαρᾶς εὐθύς ἐκπε- 20 σόντι τῷ κλήρῳ καταφανῆς ἦν οὐδὲν εὐτύχημα λαμπρότερον ἑαυτῷ γεγονέναι τοῦ παρόντος ἠγρούμενος, ὡς μάλιστα ἐν ἀλλοτρίοις καὶ πολλοῖς ἡσυχίαν ἄγειν, πρὸς δὲ τοὺς συνήθεις πολλὰ κενὰ καὶ μειρακιώδη λέγειν παρ' ἡλικίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ φύσιν, ἥκιστα κομπαστῆς ἢ σο- 25 βαρὸς τῷ βίῳ γεγονώς. Τότε δ' ἐπηρομένος κομιδῆ καὶ διεφθαρμένος οὐ Συρίαν οὐδὲ Πάρθους ὄρον ἐποιεῖτο τῆς εὐπραξίας, ἀλλ' ὡς παιδιὰν ἀποφανῶν τὰ Λουκούλου πρὸς Τιγράνην καὶ Πομπηίου πρὸς Μιθριδάτην ἄχρι Βακτριῶν καὶ Ἰνδῶν καὶ τῆς ἕξω θαλάσσης ἀνήγεν 30 ἑαυτὸν ταῖς ἐλπίσι. Καίτοι τῷ γραφέντι περὶ τούτων νόμῳ Παρθικὸς πόλεμος οὐ προσῆν. Ἦιδεσαν δὲ πάν-

τες, ὅτι πρὸς τοῦτο Κράσσος ἐπτόηται· καὶ Καῖσαρ ἐκ
 Γαλατίας ἔγραφεν αὐτῷ τὴν ὁρμὴν ἐπαινῶν καὶ παρο-
 ξύνων ἐπὶ τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ δὲ δημαρχῶν Ἀτήτος
 ἐμελλε πρὸς τὴν ἔξοδον ἐναντιώσεσθαι, καὶ συνίσταντο
 5 πολλοὶ χαλεπαίνοντες, εἴ τις ἀνθρώποις οὐδὲν ἀδικουῖ-
 σιν, ἀλλ' ἐνσπόνδοις πολεμήσων ἄπεισι, δεισας ὁ Κράσ-
 σος ἐδεήθη Πομπηίου παραγενέσθαι καὶ συμπροπέμ-
 ψαι. Μέγα γὰρ ἦν ἐκείνου τὸ πρὸς τὸν ὄχλον ἀξίωμα·
 καὶ τότε παρεσκευασμένους πολλοὺς ἐνίστασθαι καὶ κα-
 10 ταβοᾶν ὁρώμενος πρὸ αὐτοῦ φαιδρῷ βλέμματι καὶ προ-
 σῶπῳ κατεπράυνεν ὁ Πομπηῖος, ὥσθ' ὑπέικειν σιωπῇ
 δι' αὐτῶν προϋούσιν. Ὁ δ' Ἀτήτος ἀπαντήσας πρῶτον 553
 μὲν ἀπὸ φωνῆς ἐκώλυε καὶ διεμαρτύρετο μὴ βαδίζειν,
 ἔπειτα τὸν ὑπηρέτην ἐκέλευεν ἀψάμενον τοῦ σώματος
 15 κατέχειν. Ἄλλων δὲ δημάρχων οὐκ ἐώντων, ὁ μὲν ὑπη-
 ρέτης ἀφῆκε τὸν Κράσσον, ὁ δ' Ἀτήτος προδραμῶν ἐπὶ
 τὴν πύλην ἔθηκεν ἐσχαρίδα καιομένην, καὶ τοῦ Κράσ-
 σου γενομένου κατ' αὐτὴν ἐπιθυμιῶν καὶ κατασπένδων
 ἀρὰς ἐπηρᾶτο δεινὰς μὲν αὐτὰς καὶ φορικώδεις, δεινοὺς
 20 δέ τινας θεοὺς καὶ ἀλλοκότους ἐπ' αὐταῖς καλῶν καὶ
 ὀνομάζων. Ταύτας φασὶ Ῥωμαῖοι τὰς ἀρὰς ἀποθέτους
 καὶ παλαιὰς τοιαύτην ἔχειν δύναμιν, ὡς περιφυγεῖν
 μηδένα τῶν ἐνσχεθέντων αὐταῖς, κακῶς δὲ πράσσειν καὶ
 τὸν χρησάμενον, ὅθεν οὐκ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν αὐτὰς οὐδ'
 25 ὑπὸ πολλῶν ἀρᾶσθαι. Καὶ τότε οὖν ἐμέμφοντο τὸν
 Ἀτήτιον, εἰ δι' ἦν ἐχαλέπαινε τῷ Κράσσῳ πόλιν, εἰς αὐ-
 τὴν ἀρὰς ἀφῆκε καὶ δεισιδαιμονίαν τοσαύτην.

XVII. Ὁ δὲ Κράσσος εἰς Βρεντέσιον ἦλθεν. Ἐτι δ'
 ἀστατούσης χειμῶσι τῆς θαλάσσης οὐ περιέμεινε, ἀλλ'
 30 ἀνήχθη καὶ συχνὰ τῶν πλοίων ἀπέβαλε, τὴν δ' ἄλλην
 ἀναλαβὼν δύναμιν ἠπέιγετο περὶ διὰ Γαλατίας. Εὐ-
 ρῶν δὲ τὸν βασιλέα Δηϊόταρον πάνυ μὲν ὄντα γηραιὸν

ἤδη, κτίζοντα δὲ νέαν πόλιν, ἐπέσκωψεν εἰπών· „ὦ βασιλεῦ, δωδεκάτης ὥρας οἰκοδομεῖν ἄρχη.“ Γελάσας δ' ὁ Γαλάτης· „Ἄλλ' οὐδ' αὐτός“ εἶπεν „ὦ αὐτόκρατορ, ὡς ὄρω, πρωτὶ λίαν ἐπὶ Πάρθους ἐλαύνεις.“ Ἦν δ' ὁ Κράσσος ἐξήκοντα μὲν ἔτη παραλλάττων, πρεσβύτερος 5 δὲ τὴν ὄψιν ἢ καθ' ἡλικίαν. Ἀφικόμενον δ' αὐτὸν ἐδέξατο τὰ πράγματα τῆς ἐλπίδος ἀξίως τὸ πρῶτον. Καὶ γὰρ ἔξευξε ραδίως τὸν Εὐφράτην καὶ διήγαγε τὸν στρατὸν ἀσφαλῶς, καὶ πόλεις πολλὰς ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ κατέσχεν ἐκουσίως προσθεμένας. Ἐν μιᾷ δ', ἧς Ἀπολλώ-10 νιος ἐτυράννει, στρατιωτῶν ἑκατὸν ἀναιρεθέντων ἐπαγαγὼν τὴν δύναμιν αὐτοῖς καὶ κρατήσας διήρπασε τὰ χρήματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπέδοτο· Ζηνοδοτίαν ἐκάλουν τὴν πόλιν οἱ Ἕλληνες. Ἐπὶ ταύτης ἀλούσης δεξάμενος αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἀναγορευθῆναι 15 πολλὴν ὄφλεν αἰσχύνην, καὶ ταπεινὸς ἐφάνη καὶ περὶ τὰ μείζονα δύσελπις οὕτω πλεονέκτημα μικρὸν ἠγαπηκώς. Ἐμβαλὼν δὲ φρουρὰς ταῖς προσκεχωρηκυῖαις πόλεσιν, ὧν ἀριθμὸς ἦν ἑπτακισχίλιοι πεξοί, χίλιοι δ' ἵππεῖς, ἀνεχώρησεν αὐτὸς ἐν Συρίᾳ διαχειμάσων καὶ δε-20 ξόμενος αὐτόθι τὸν υἱὸν ἦκοντα παρὰ Καίσαρος ἐκ Γαλατίας αὐτὸν τε κεκοσμημένον ἀριστείοις καὶ χιλίους ἵππεῖς ἐπιλέκτους ἄγοντα. Τοῦτο πρῶτον ἀμαρτεῖν ἔδοξεν ὁ Κράσσος μετὰ γε τὴν στρατείαν αὐτὴν μέγιστον ἀμάρτημα τῶν γενομένων, ὅτι πρόσω χωρεῖν δέον ἔχε-25 σθαί τε Βαβυλῶνος καὶ Σελευκείας, δυσμενῶν ἀεὶ Πάρθοις πόλεων, χρόνον ἐνέδωκε τοῖς πολεμίοις παρασκευῆς. Ἐπειτα τὰς ἐν Συρίᾳ διατριβὰς ἠτιῶντο χρηματιστικὰς μᾶλλον οὔσας ἢ στρατηγικάς· οὐ γὰρ ὄπλων ἀριθμὸν ἐξετάζων οὐδὲ γυμνασιῶν ποιούμενος ἀμίλλας, 30 ἀλλὰ προσόδους πόλεων ἐκλογιζόμενος καὶ τὰ χρήματα τῆς ἐν Ἱεραπόλει θεοῦ σταθμοῖς καὶ τρυτάναις μεταχει-

ριζόμενος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐπιγράφων δὲ καὶ δήμοις
καὶ δυνάσταις στρατιωτῶν καταλόγους, εἴτ' ἀνιείς ἀρ-
γύριον διδόντας ἠδόξει καὶ κατεφρονεῖτο τούτοις. Γίνε-
ται δὲ πρῶτον αὐτῷ σημεῖον ἀπὸ τῆς θεοῦ ταύτης, ἣν
5 οἱ μὲν Ἀφροδίτην, οἱ δὲ Ἥραν, οἱ δὲ τὴν ἀρχὰς καὶ
σπέρματα πᾶσιν ἐξ ὑγρῶν παρασχοῦσαν αἰτίαν καὶ φύ-
σιν νομίζουσι καὶ τὴν πάντων εἰς ἀνθρώπους ἀρχὴν
ἀγαθῶν καταδείξασαν. Ἐξιόντων γὰρ ἐκ τοῦ ἱεροῦ πρῶ-
τος ἐσφάλῃ κατὰ τὰς πύλας ὁ νεανίας Κράσσος, εἴτ' ἐπ'
10 αὐτῷ περιπεσὼν ὁ πρεσβύτερος.

554

XVIII. Ἦδη δὲ τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν χειμαδίων συν-
αθροίζοντος αὐτοῦ πρέσβεις ἀφίκοντο παρ' Ἀρσάκου
βραχύν τινα λόγον κομίζοντες. Ἐφασαν γάρ, εἰ μὲν
ὑπὸ Ῥωμαίων ὁ στρατὸς ἀπέσταλται, πόλεμον ἄσπον-
15 δον εἶναι καὶ ἀδιάλλακτον, εἰ δὲ τῆς πατρίδος ἀκούσης,
ὡς πυνθάνονται, Κράσσος ἰδίων ἔνεκα κερδῶν ὄπλα
Πάρθοις ἐπενήνοχε καὶ χώραν κατεῖληφε, μετριάξειν
Ἀρσάκην καὶ τὸ μὲν Κράσσου γῆρας οἰκτεῖρειν, ἀφιέναι
δὲ Ῥωμαίοις τοὺς ἀνδρας, οὓς ἔχει φρουρομένους μᾶλ-
20 λου ἢ φρουροῦντας. Πρὸς ταῦτα Κράσσου κομπάσαν-
τος, ὡς ἐν Σελευκείᾳ δώσει τὰς ἀποκρισεις, γελάσας ὁ
πρεσβύτατος τῶν πρέσβεων Οὐαγίσσης καὶ τῆς χειρὸς
ὑπτίας δείξας τὸ μέσον „Ἐντεῦθεν“ εἶπεν „ὦ Κράσσε,
φύσονται τρίχες πρότερον ἢ σὺ ὄψει Σελεύκειαν.“
25 Οὗτοι μὲν οὖν ἀπήλαννον ὡς βασιλέα Ἰρῶδην πολε-
μητέα φράσοντες, ἐκ δὲ τῶν πόλεων, ἃς ἐφρούρου
Ῥωμαῖοι τῆς Μεσοποταμίας, παραβόλως τινὲς διεκπε-
σόντες ἄξια φροντίδων ἀνήγγελλον, αὐτόπται μὲν γεγο-
νότες τοῦ τε πλήθους τῶν πολεμίων καὶ τῶν ἀγώνων,
30 ἃν ἠγωνίσαντο προσμαχόμενοι ταῖς πόλεσιν, οἷα δὲ φι-
λεῖ πάντα πρὸς τὸ δεινότερον ἐξαγγέλλοντες, ὡς ἄφυ-
κτοι μὲν οἱ ἄνδρες διώκοντες, ἄληπτοι δὲ φεύγοντες,

βέλη δὲ πτηνὰ προθέοντα τῆς ὄψεως καὶ πρὶν ὀφθῆναι τὸν βάλλοντα χωροῦντα διὰ τοῦ προστυχόντος, τῶν δὲ καταφράκτων ὄπλα τὰ μὲν διὰ παντὸς ᾤθεϊσθαι, τὰ δὲ πρὸς μηδὲν ἐνδιδόναι πεποιημένα. Ταῦτα τῶν στρατιωτῶν ἀκουόντων τὸ θράσος ὑπέπιπτε. Πεπεισμένοι 5 γὰρ οὐδὲν Ἀρμενίων διαφέρειν Πάρθους οὐδὲ Καππαδοκῶν, οὓς ἄγων καὶ φέρων Λούκουλλος ἀπεῖπε, καὶ τοῦ πολέμου τὸ χαλεπώτατον ἠγούμενοι μακρὰν ὁδὸν ἔσεσθαι καὶ δίωξιν ἀνθρώπων εἰς χεῖρας οὐκ ἀφιξομένων, παρ' ἐλπίδας ἀγῶνα καὶ κίνδυνον μέγαν προσεδό- 10 κων, ὥστε καὶ τῶν ἐν τέλει τινὰς οἶεσθαι δεῖν ἐπισχόντα τὸν Κράσσον αὐτίς ὑπὲρ τῶν ὄλων γνώμην προθέσθαι. Τούτων ἦν Κάσσιος ὁ ταμίας. Ἡσυχῆ δὲ παρεδήλου καὶ οἱ μάντις, ὡς αἰὲν πονηρὰ σημεῖα καὶ δυσέκθυτα προφαίνοιτο τῷ Κράσσῳ διὰ τῶν ἱερῶν. Ἄλλ' οὔτε τού- 15 τοις προσεῖχεν οὔτε τοῖς ἑτερόν τι πλὴν ἐπέλεγσθαι παραινούσιν.

XIX. Οὐχ ἥκιστα δ' αὐτὸν Ἀρταβάξης ὁ Ἀρμενίων βασιλεὺς ἐπέρωσεν· ἦλθε γὰρ εἰς τὸ στρατόπεδον μεθ' ἑξακισχιλίων ἱπέων. Καὶ οὗτοι μὲν ἐλέγοντο φύλακες 20 καὶ προπομποὶ βασιλέως· ἑτέρους δὲ μυρίους ὑπισχνεῖτο καταφράκτους καὶ τρισμυρίους πεζοὺς οἰκοσίτους. Ἐπειθε δὲ Κράσσον ἐμβαλεῖν δι' Ἀρμενίας εἰς τὴν Παρθίαν· οὐ γὰρ μόνον ἐν ἀφθόνοις διάξειν τὴν στρατιὰν αὐτοῦ παρέχοντος, ἀλλὰ καὶ πορεύσεσθαι δι' 25 ἀσφαλείας, ὄρη πολλὰ καὶ λόφους συνεχεῖς καὶ χωρία δύσιππα πρὸς τὴν ἵππον, ἢ μόνη Πάρθων ἀλκή, προβαλλόμενον. Ὁ δὲ τὴν προθυμίαν αὐτοῦ καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς βοηθείας μετριῶς ἠγάπησε, βαδιεῖσθαι δ' ἔφη διὰ Μεσοποταμίας, ὅπου πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Ῥω- 30 μαίων ἀνδρας ἀπέλιπεν. Ὁ μὲν οὖν Ἀρμένιος ἐπὶ τούτοις ἀπήλανε. Τῷ δὲ Κράσσῳ διαβιβάζοντι τὴν στρα-

- τιὰν κατὰ τὸ Ζεῦγμα πολλαὶ μὲν ὑπερφυεῖς βρονταὶ
 περιερρήγνυντο, πολλὰ δὲ κατήστραπτεν ἐναντία τῷ
 στρατῷ, πνεῦμα δὲ νέφει καὶ προσητῆρι μεμιγμένον
 ἐρεῖσαν αὐτοῦ κατὰ τῆς σχεδίας ἀνέρορξε πολλὰ καὶ
 5 συνέτριψεν. Ἐβλήθη δὲ καὶ κεραυνοῖς δυσὶν ὁ χῶρος,
 οὗ στρατοπεδεύειν ἔμελλεν. Ἴππος δὲ τῶν στρατηγικῶν
 ἐπιφανῶς κεκοσμημένος βία συνεπισπάσας τὸν ἠνίοχον
 εἰς τὸ ρεῖθρον ὑποβρύχιος ἠφανίσθη. Λέγεται δὲ καὶ
 τῶν αἰετῶν ὁ πρῶτος ἀρθεῖς ἀπὸ ταυτομάτου μεταστρα- 555
 10 φῆναι. Πρὸς δὲ τούτοις συνέπεσε μετὰ τὴν διάβασιν
 μετρουμένοις τὰ ἐπιτήδεια τοῖς στρατιώταις πρῶτα πάν-
 των δοθῆναι φακοὺς καὶ ἄλας, ἃ νομίζουσι Ῥωμαῖοι
 πένδιμα καὶ προτίθενται τοῖς νέκυσιν, αὐτοῦ τε Κράσ-
 σου δημηγοροῦντος ἐξέπεσε φωνὴ δεινῶς συγχέασα τὸν
 15 στρατόν. Ἐφη γὰρ τὸ ζεῦγμα τοῦ ποταμοῦ διαλύειν
 ὅπως μηδεὶς αὐτῶν ἐπανέλθη. Καὶ δέον, ὡς ἤσθετο τοῦ
 ῥήματος τὴν ἀτοπίαν, ἀναλαβεῖν καὶ διασαφῆσαι πρὸς
 τοὺς ἀποδειλιῶντας τὸ εἰρημένον, ἠμέλησεν ὑπὸ αὐθα-
 δειας. Τέλος δὲ τὸν εἰθισμένον καθαυτὸν ἐσφαγιάζετο,
 20 καὶ τὰ σπλάγχνα τοῦ μάντεως αὐτῷ προσδόντος ἐξέ-
 βαλε τῶν χειρῶν· ἐφ' ᾧ καὶ μάλιστα δυσχεραίνοντας
 ἰδὼν τοὺς παρόντας ἐμειδίασε καὶ, „Τοιοῦτον“ ἔφη
 „τὸ γῆρας· ἀλλὰ τῶν γε ὄπλων οὐδὲν ἂν ἐκφύγοι τὰς
 χεῖρας.“
- 25 XX. Ἐκ τούτου παρὰ τὸν ποταμὸν ἐξήλαυνεν ἑπτὰ
 μὲν ἔχων ὀπλιτῶν τάγματα καὶ τετρακισχιλίων ὀλίγων
 ἀποδέοντας ἱππεῖς, ψιλούς δὲ τοῖς ἱππεῦσι παραπλη-
 σίους. Τῶν δὲ προδρομῶν τινὲς ἀπὸ σκοπιᾶς ἐпанελ-
 θόντες ἠγγελλον ἀνθρώπων μὲν ἔρημον εἶναι τὴν χῶ-
 30 ραν, ἵππων δ' ἐντετυχηκέναι πολλῶν ἴχνησιν οἷον ἐκ
 μεταβολῆς ὀπίσω διωκομένων. Ὅθεν αὐτός τε Κράσ-
 σος ἔτι μᾶλλον εὐέλπις ἦν, καὶ τοῖς στρατιώταις παντά-

πασι τῶν Πάρθων παρέστη καταφρονεῖν, ὡς οὐκ ἀφι-
 ξομένων εἰς χεῖρας. Ὅμως δ' οἱ περὶ Κράσσου ἀνδρῶν
 διελέγοντο τῷ Κράσσῳ, καὶ παρήνουν μάλιστα μὲν ἐν
 πόλει τινὶ τῶν φρουρουμένων ἀναλαβεῖν τὴν δύναμιν,
 ἄχρι οὗ τι πύθῃται περὶ τῶν πολεμίων βέβαιον, εἰ δὲ ὅ-
 μῃ, χωρεῖν ἐπὶ Σελευκείας παρὰ τὸν ποταμόν· εὐπο-
 ρίαν γὰρ τὰ σιτηγὰ τῆς ἀγορᾶς παρέξειν ἅμα συγκατα-
 ροντα πρὸς τὸ στρατόπεδον, καὶ φύλακα τοῦ μὴ κυκλω-
 θῆναι τὸν ποταμὸν ἔχοντας ἀπ' ἴσης αἰεὶ πρὸς ἐναντίους
 μαχεῖσθαι τοὺς πολεμίους.

10

XXI. Ταῦτα τοῦ Κράσσου διασκοποῦντος ἔτι καὶ
 βουλευομένου παραγίνεται φύλαρχος Ἀράβων, Ἀριά-
 μνης ὄνομα, δολερὸς καὶ παλίμβολος ἀνὴρ καὶ πάντων,
 ὅσα συνήνεγκεν εἰς ὄλεθρον ἢ τύχη κακά, μέγιστον αὐ-
 τοῖς καὶ τελειότατον γενόμενον· τοῦτον δ' ἤδεσαν ἔνιοι
 τῶν Πομπηϊῶν συνεστρατευμένων ἀπολαύσαντά τι τῆς
 ἐκείνου φιλανθρωπίας καὶ δόξαντα φιλορρώμαιοι ἐ-
 ναι· τότε δ' ὑφείτο τῷ Κράσσῳ μετὰ γνώμης τῶν βασι-
 λέως στρατηγῶν, εἰ δύναίτο παρατρέψας αὐτὸν ἀπω-
 τάτω τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν ὑπωρειῶν εἰς πεδίον ἐκβα-
 λεῖν ἀχανὲς καὶ περιελαυνόμενον. Πάντα γὰρ διανο-
 οῦντο μᾶλλον ἢ κατὰ στόμα προσφέρεισθαι Ῥωμαίοις.
 Ἐλθὼν οὖν πρὸς τὸν Κράσσον ὁ βάρβαρος (ἦν δὲ καὶ
 πιθανὸς εἰπεῖν) Πομπηϊοῦ μὲν ὡς εὐεργέτην ἐπήνει,
 Κράσσον δὲ τῆς δυνάμεως μακαρίσας ἐμέμφετο τῆς δια-
 τριβῆς μέλλοντα καὶ παρασκευαζόμενον, ὥσπερ ὄπλων
 αὐτῷ δεῆσον, οὐ χειρῶν οὐδὲ ποδῶν τῶν ταχίστων ἐπ'
 ἀνθρώπους, οἳ πάσαι ζητοῦσιν ἀρπάσαντες τὰ τιμιώ-
 τατα τῶν χρημάτων καὶ σωματίων εἰς Σκύθας ἢ Ἵρκου-
 νοὺς ἀναπτέσθαι. „Καίτοι μάχεσθαι μέλλοντας“ ἔφη
 „σπεύδειν ἔδει, πρὶν ἅπασαν ἐν ταῦτῳ γενέσθαι τὴν
 δύναμιν ἀναθαρσῆσαντος βασιλέως· ἐπεὶ νῦν γε Σου-

30

ρήνας ὑμῖν προβέβληται καὶ Σιλλάκης ἐφ' αὐτοὺς ἀνα-
 δεξάμενοι τὴν δίωξιν, ὁ δ' οὐδαμῆ φανερός ἐστι. “
 Ταῦτα δὲ ἦν ψευδῆ πάντα. Διχῆ γὰρ εὐθύς Ἐρωδῆς
 διελὼν τὴν δύναμιν αὐτὸς μὲν Ἀρμενίαν ἐπόρθει τι-
 5 νύμενος Ἀρταουάσδην, Σουρήναν δ' ἀφῆκεν ἐπὶ Ῥω-
 μαίους, οὐχ ὑπερφροσύνῃ χρώμενος, ὡς ἔνιοί φασιν·
 οὐ γὰρ ἦν τοῦ αὐτοῦ Κράσσου μὲν ἀπαξιούῃ ἀνταγωνι-
 στήν, ἄνδρα Ῥωμαίων πρῶτον, Ἀρταουάσδην δὲ προσπο- 556
 λεμεῖν καὶ ταῖς Ἀρμενίων ἐπιόντα κώμαις ἐξαιρεῖν,
 10 ἀλλὰ καὶ πάννυ δοκεῖ καταδείσας τὸν κίνδυνον αὐτὸς
 μὲν ἐφεδρεῦειν καὶ καταδοκεῖν τὸ μέλλον, Σουρήναν
 δὲ προκαθεῖναι πειρασόμενον μάχης καὶ περιέλξοντα
 τοὺς πολεμίους. Οὐδὲ γὰρ ἦν τῶν τυχόντων ὁ Σουρή-
 νας, ἀλλὰ πλούτῳ μὲν καὶ γένει καὶ δόξῃ μετὰ βασιλεῖα
 15 δεύτερος, ἀνδρεία δὲ καὶ δεινότητι τῶν καθ' αὐτὸν ἐν
 Πάρθοις πρῶτος, ἔτι δὲ μεγέθει καὶ κάλλει σώματος ὡς
 οὐδεὶς ἕτερος. Ἐξήλαυνε δὲ καθ' ἑαυτὸν αἰεὶ χιλίας
 σκευοφορούμενος καμήλοις, καὶ διακοσίας ἀπήνας ἐπή-
 γετο παλλακίδων, ἵππεῖς δὲ κατάφρακτοι χίλιοι, πλειό-
 20 νες δὲ τῶν κούφων παρέπεμπον, εἶχε δὲ τοὺς σύμπαν-
 τας ἵππεῖς ὁμοῦ πελάτας τε καὶ δούλους μυριάων οὐκ
 ἀποδέοντας. Κατὰ γένος μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς ἐκέκμητο βα-
 σιλεῖ γενομένῳ Πάρθων ἐπιτιθέναι τὸ διάδημα πρῶτος,
 Ἐρωδῆν δὲ τοῦτον αὐτὸν ἐξεληλαμένον εἰς Πάρθους
 25 κατήγαγε, καὶ Σελεύκειαν αὐτῷ τὴν μεγάλην εἶλε πρῶ-
 τος ἐπιβὰς τοῦ τείχους καὶ τρεψάμενος ἰδίᾳ χειρὶ τοὺς
 ἀντιστάντας. Οὐπω δὲ γεγονῶς ἔτη τριακόντα κατ'
 ἐκείνον τὸν χρόνον εὐβουλίας καὶ συνέσεως δόξαν εἶχε
 30 μεγίστην, οἷς οὐχ ἦκιστα καὶ τὸν Κράσσον ἔσφηλε, διὰ
 θάρσος καὶ φρόνημα πρῶτον, εἶτα ὑπὸ δέους καὶ συμ-
 φορῶν ταῖς ἀπάταις εὐχείρωτον γενόμενον.

XXII. Τότ' οὖν ὁ βάρβαρος, ὡς ἐπεισεν αὐτόν, ἀπο-

σπάσας τοῦ ποταμοῦ διὰ μέσων ἤγε τῶν πεδίων ὁδὸν ἐπιεικῆ καὶ κούφην τὸ πρῶτον, εἶτα μοχθηράν, ἄμμου βαθείας ὑποδεχομένης καὶ πεδίων ἀδένδρων καὶ ἀνύδρων καὶ πρὸς οὐδὲν οὐδαμῆ πέρας ἐφικτὸν αἰσθησεὶ παυομένων, ὥστε μὴ μόνον δίψει καὶ χαλεπότητι τῆς 5 πορείας ἀπαγορεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ὕψεως ἀπαρμύθητον ἀθυμίαν παρέχειν οὐ φυτὸν ὄρωσιν, οὐ ῥεῖθρον, οὐ προβολὴν ὄρους καθιέντος, οὐ πόαν διαβλαστάνουσαν, ἀλλ' ἀτεχνῶς πελάγιόν τι χεῦμα θινῶν τινων ἐρήμων περιεχόντων τὸν στρατόν. Ἦν μὲν οὖν καὶ 10 ἀπὸ τούτων ὁ δόλος ὑποπτος· ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ Ἀρταουάσδου τοῦ Ἀρμενίου παρῆσαν ἄγγελοι φράζοντες, ὡς πολλῶ συνέχοιτο πολέμῳ ἑνέτος ἐπ' αὐτὸν Ἐρῶδου, καὶ πέμπειν μὲν ἐκείνῳ βοήθειαν οὐ δύναται, παραινεῖ δὲ Κράσῳ μάλιστα μὲν ἐκεῖ τραπέσθαι καὶ γενόμενον 15 μετ' Ἀρμενίων ὁμοῦ διαγωνίσασθαι πρὸς τὸν Ἐρῶδην, εἰ δὲ μὴ, πορεύεσθαι καὶ στρατοπεδεύειν αἰεὶ τὰ ἱππασίμα φεύγοντα καὶ προσχωροῦντα τοῖς ὄρεινοις, Κράσος μὲν οὐδὲν ἀντιγράψας ὑπ' ὀργῆς καὶ σκαιότητος ἀπεκρίνατο νῦν μὲν Ἀρμενίοις μὴ σχολάζειν, αὐτίς δ' 20 ἀφίξεσθαι δίκην ἐπιθήσων Ἀρταουάσδῃ τῆς προδοσίας. Οἱ δὲ περὶ Κάσσιον αὐτίς ἠγανάκτου, καὶ Κράσσον μὲν ἀχθόμενον αὐτοῖς ἐπαύσαντο νουθετοῦντες, ἰδίᾳ δὲ τὸν βάρβαρον ἐλοιδόφουν· „Τίς σε δαίμων πονηρός, ὦ κάκιστε ἀνθρώπων, ἤγαγε πρὸς ἡμᾶς; τίσι δὲ φαρμάκοις 25 καὶ γοητείαις ἐπεισας Κράσσον εἰς ἐρημίαν ἀχανῆ καὶ βύθιον ἐκχέαντα τὴν στρατιὰν ὁδὸν ὀδεύειν Νομάδι ληστιάρχῃ μᾶλλον ἢ Ῥωμαίων αὐτοκράτορι προσήμουσαν;“ Ὁ δὲ βάρβαρος ἀνῆρ ὢν ποικίλος ἐκείνους μὲν ὑποπίπτων ἐθάροννε καὶ παρεκάλει μικρὸν ἔτι καρτερῆσαι, 30 τοὺς δὲ στρατιώτας ἅμα συμπαραθέων καὶ παραβοηθῶν ἐπέσκωπτε μετὰ γέλωτος· „Τμεῖς δὲ διὰ Καμπανίας

ὄδεύειν οἴεσθε κρήνας καὶ νάματα καὶ σκιάς καὶ λου-
 τρὰ δηλαδὴ καὶ πανδοκεῖα ποθοῦντες; οὐ μέμνησθε δὲ
 τὴν Ἀράβων διεξιόντες καὶ Ἀσσυρίων μεθορίαν;“
 Οὕτω μὲν ὁ βάρβαρος διεπαιδαγωγῆσε τοὺς Ῥωμαί-
 5 οὺς, καὶ πρὶν ἢ γενέσθαι φανερὸς ἔξαπατῶν ἀφίππευ-
 σεν, οὐ λαθὼν τὸν Κράσσον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πείσας, ὡς 557
 ὑπεργάσεται καὶ διαταράξει τὰ τῶν πολεμίων.

XXIII. Λέγεται δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸν Κράσσον
 οὐχ ὥσπερ ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων στρατηγοῖς ἐν φοινικίδι
 10 προελθεῖν, ἀλλ' ἐν ἱματίῳ μέλανι, καὶ τοῦτο μὲν εὐ-
 θύς ἀλλάξαι προνοήσαντα, τῶν δὲ σημαιοῶν ἐνίας μόλις
 ὥσπερ πεπηγνίας πολλὰ παθόντας ἀνελέσθαι τοὺς φέ-
 ροντας. Ὡν ὁ Κράσσος καταγελαῶν ἐπετάχυνε τὴν πο-
 ρεῖαν, προσβιαζόμενος ἀκολουθεῖν τὴν φάλαγγα τοῖς
 15 ἵππεῦσι, πρὶν γε δὴ τῶν ἐπὶ κατασκοπὴν ἀποσταλέν-
 των ὀλίγοι προσπελάσαντες ἀπήγγειλαν ἀπολωλέναι
 τοὺς ἄλλους ὑπὸ τῶν πολεμίων, αὐτοὺς δὲ μόλις ἐκ-
 φυγεῖν, ἐπιέναι δὲ μαχουμένους πλήθει πολλῶ καὶ
 θάρσει τοὺς ἄνδρας. Ἄπαντες μὲν οὖν ἔθορυβήθησαν,
 20 ὁ δὲ Κράσσος ἐξεπλάγη παντάπασι καὶ διὰ σπουδῆς οὐ
 πάνυ καθεστηκῶς παρέταττε, πρῶτον μὲν, ὡς οἱ περὶ
 Κάσσιον ἠξίουν, ἀραιὰν τὴν φάλαγγα τῶν ὀπλιτῶν
 ἐπὶ πλείστον ἀνάγων τοῦ πεδίου πρὸς τὰς κυκλώσεις,
 τοὺς δ' ἵππεῖς διανέμων τοῖς κέρασιν· ἔπειτα μετέδοξε,
 25 καὶ συναγαγὼν ἀμφίστομον ἐποίησε καὶ βαθὺ πλινθίον
 ἐν δώδεκα σπείραις προερχομένης τῶν πλευρῶν ἐκά-
 στης. Παρὰ δὲ σπείραν ἰλην ἵππέων ἔταξεν, ὡς μηδὲν
 ἔχοι μέρος ἐνδεὲς ἱπικῆς βοηθείας, ἀλλὰ πανταχόθεν
 ὁμαλῶς προσφέροίτο πεφραγμένος. Τῶν δὲ κεράτων τὸ
 30 μὲν Κασσίῳ, τὸ δὲ τῷ νέῳ Κράσσῳ παρέδωκεν, αὐτὸς
 δ' εἰς μέσον κατέστη. Καὶ προάγοντες οὕτως ἐπὶ ῥεῖ-
 θρον ἦλθον ὃ καλεῖται Βάλισσος, οὐ πολὺ μὲν ἄλλως

οὐδὲ ἄφθονον, ἀσμένοις δὲ τότε τοῖς στρατιώταις φανέν
 ἐν αὐχμῶ καὶ κἀνματι καὶ παρὰ τὴν ἄλλην ἐπίπονον
 καὶ ἄνυδρον πορείαν. Οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν ἠγεμό-
 νων ᾤοντο δεῖν ἐνταῦθα καταυλισαμένους καὶ νυκτε-
 ρεύσαντας καὶ πυθομένους, ἐφ' ὅσον οἶόν τε, πλῆθος 5
 καὶ τάξιν τῶν πολεμίων, ἅμ' ἡμέρα χωρεῖν ἐπ' αὐτούς.
 Κράσσος δὲ τῶ παιδὶ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἰππεῦσιν
 ἐγκελευομένοις ἄγειν καὶ συνάπτειν ἐπαρθεῖς ἐκέλευ-
 σεν ἐστῶτας ἐν τάξει φαγεῖν καὶ πιεῖν τοὺς δεομένους.
 Καὶ πρὶν ἢ τοῦτο διὰ πάντων γενέσθαι καλῶς, ἤγειν οὐ 10
 σχέδην οὐδ' ὡς ἐπὶ μάχην διαναπαύων, ἀλλ' ὄξεια καὶ
 συντόνω χρώμενος τῇ πορείᾳ μέχρι οὗ κατώφθησαν οἱ
 πολέμιοι, παρὰ δόξαν οὔτε πολλοὶ φανέντες οὔτε σοβαροὶ
 τοῖς Ῥωμαίοις. Τὸ μὲν γὰρ πλῆθος ὑπέστειλε τοῖς προ-
 τάκτοις Σουρήνας, τὴν δὲ λαμπρότητα κατέκρυβε τῶν 15
 ὅπλων ἱμάτια καὶ διφθέρας προῖσχεσθαι κελεύσας. Ὡς
 δ' ἐγγὺς ἐγένοντο καὶ σημεῖον ἤρθη παρὰ τοῦ στρατη-
 γοῦ, πρῶτον μὲν ἐπίμπλαντο φθογγῆς βαρείας καὶ
 βρόμου φρικώδους τὸ πεδίον. Πάρθοι γὰρ οὐ κέρασιν
 οὐδὲ σάλπιγγιν ἐποτρύνουσιν ἑαυτοὺς εἰς μάχην, ἀλλὰ 20
 ῥόπτρα βυρσοπαγῆ καὶ κοῖλα περιτείναντες ἠχείοις χαλ-
 κοῖς ἅμα πολλαχόθεν ἐπιδουποῦσι, τὰ δὲ φθέγγεται
 βύθιόν τι καὶ δεινόν, ὠρυγῆ θηριώδει καὶ τραχύτητι
 βροντῆς μεμιγμένον, εὖ πως συνεωρακότες, ὅτι τῶν
 αἰσθητηρίων ἀκοὴ ταρακτικώτατόν ἐστι τῆς ψυχῆς καὶ 25
 τὰ περὶ ταύτην πάθη τάχιστα κινεῖ καὶ μάλιστα ἐξίστησι
 τὴν διάνοιαν.

XXIV. Ἐκπεπληγμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὸν
 ἦχον ἐξαίφνης τὰ προκαλύμματα τῶν ὅπλων καταβα-
 λόντες ὠφθησαν αὐτοῖ τε φλογοειδεῖς κράνεσι καὶ θώ- 30
 ραξι, τοῦ Μαργιανοῦ σιδήρου στίλβοντος ὄξυ καὶ περι-
 λαμπές, οἱ δ' ἵπποι καταπεφραγμένοι χαλκοῖς καὶ σιδη-

ροῖς σκεπάσασιν, ὁ δὲ Σουρήνας μέγιστος καὶ κάλ-
 λιστος αὐτός, τῇ δὲ κατ' ἀνδρείαν δόξῃ τὴν θηλότητα
 τοῦ κάλλους οὐκ εἰκώς, ἀλλὰ Μηδικώτερον ἐσκενα-
 σμένος ἐντρίμμασι προσώπου καὶ κόμης διακρίσει, τῶν
 5 ἄλλων Πάρθων ἔτι Σκυθικῶς ἐπὶ τὸ φοβερόν τῶν ἀνα- 558
 σίλλων κομῶντων. Καὶ πρῶτον μὲν διεννοοῦντο τοῖς
 κοντοῖς εἰσελαύνοντες ὠθεῖν καὶ βιάζεσθαι τοὺς προ-
 τάκτους· ὡς δ' ἐώρων τό τε βᾶθος τοῦ συνασπισμοῦ
 καὶ τῶν ἀνδρῶν τὸ μόνιμον καὶ παρεστηκός, ἀνήγору
 10 ὀπίσω καὶ σκίδνασθαι δοκοῦντες ἅμα καὶ διαλύειν τὴν
 τάξιν ἐλάνθανον ἐν κύκλῳ περιβάλλοντες τὸ πλινθίον
 αὐτῶν. Κράσσου δὲ τοὺς ψιλοὺς ἐκδραμεῖν κελεύσαν-
 τος οὗτοι μὲν οὐ πολὺ προῆλθον, ἀλλὰ πολλοῖς τοξεύ-
 μασιν ἐντυχόντες ταχὺ καὶ συμπαρέντες αὐθις ἐνε-
 15 δύνοντο τοῖς ὀπλίταις, καὶ παρεῖχον ἀκοσμίας ἀρχὴν καὶ
 δέους ὀρῶσι τὸν τόνον τῶν ὀιστῶν καὶ τὴν φώμην ὄπλα
 τε φηγνύντων καὶ διὰ παντὸς φερομένων ὁμοίως ἀντι-
 τύπου καὶ μαλακοῦ στεγάσματος. Οἱ δὲ Πάρθοι δια-
 στάντες ἐκ μήκους ἤρξαντο τοξεύειν ἅμα πανταχόθεν,
 20 οὐ τὴν ἀκριβῆ τοξείαν (ἢ γὰρ συνέχεια καὶ πικνότης
 τῶν Ῥωμαίων οὐδὲ τῷ βουλομένῳ διαμαρτάνειν ἀνδρὸς
 παρεῖχεν), εὐτόνους δὲ τὰς πληγὰς καὶ βιαίους διδόντες
 ἀπὸ τόξων κραταιῶν καὶ μεγάλων καὶ τῇ σκολιότητι τῆς
 καμπῆς ἠναγκασμένον τὸ βέλος ἀποστελλόντων. Ἦν
 25 οὖν αὐτόθεν ἤδη μοχθηρὰ τὰ Ῥωμαίων· καὶ γὰρ μέ-
 νοντες ἐν τάξει συνεπιτρώσκοντο, καὶ χωρεῖν ὁμοσε πει-
 ρώμενοι τοῦ μὲν ποιεῖν ἴσον ἀπεῖχον, ὁμοίως δ' ἔπασχον.
 Ὑπέφευγον γὰρ ἅμα βάλλοντες οἱ Πάρθοι, καὶ τοῦτο
 κράτιστα ποιοῦσι μετὰ Σκύθας· καὶ σοφώτατόν ἐστιν
 30 ἀμυνομένους ἔτι σώζεσθαι καὶ τῆς φυγῆς ἀφαιρεῖν τὸ
 αἰσχρόν.

XXV. Ἄχρι μὲν οὖν ἤλπιζον αὐτοὺς ἐκχεαμένους

τὰ βέλη σήσεσθαι μάχης ἢ συνάψειν εἰς χεῖρας ἑκα-
 τέρου· ὡς δ' ἔγνωσαν, ὅτι πολλαὶ κάμηλοι παρεστᾶσι
 τοξευμάτων πλήρεις, ἀφ' ὧν περιελάνοντες οἱ πρῶτοι
 λαμβάνουσιν, οὐδὲν πέρας ὄρωῖν ὁ Κράσσος ἠθύμει, καὶ
 σκοπεῖν ἐκέλευεν, ἀγγέλους πέμψας πρὸς τὸν υἱόν, ὅπως 5
 προσμιῖξαι βιάσεται τοῖς ἐναντίοις πρὶν ἢ κυκλωθῆναι·
 μάλιστα γὰρ ἐκείνῳ προσέπιπτον καὶ περιῖπενον τὸ
 κέρας ὡς κατὰ νότου γενησόμενοι. Λαβὼν οὖν ὁ νεα-
 νίας ἱππεῖς τε χιλίους τριακοσίους, ὧν οἱ χίλιοι παρὰ
 Καίσαρος ἦσαν, καὶ τοξότας πεντακοσίους καὶ τῶν ἔγ- 10
 ριστα θυροφόρων ὀκτὼ σπείρας συνήγαγεν εἰς ἐμβο-
 λήν. Τῶν δὲ Πάρθων οἱ περιελάνοντες, εἴτε τέλμασιν
 ἐντυχόντες, ὡς ἐνιοὶ φασιν, εἴτε λαβεῖν τὸν Κράσσον
 ἀπωτάτω τοῦ πατρὸς στρατηγοῦντες, ὀπίσω στρέψαντες
 ἐδίωκον. Ὁ δὲ βοήσας, ὡς οὐ μένουσιν οἱ ἄνδρες, 15
 ἤλαυνε, καὶ σὺν αὐτῷ Κηνσωρῖνός τε καὶ Μεγάβακχος,
 ὁ μὲν εὐψυχία καὶ ῥώμῃ διαφέρων, Κηνσωρῖνος δὲ
 βουλευτικὸν ἔχων ἀξίωμα καὶ δεινὸς εἶπειν, ἑταῖροι δὲ
 Κράσσου καὶ παραπλήσιοι καθ' ἡλικίαν. Ἐπισπομένων
 δὲ τῶν ἱππέων οὐδὲ τὸ πεζὸν ἀπελείπετο προθυμία καὶ 20
 χαρᾷ τῆς ἐλπίδος· νικᾶν γὰρ ᾤοντο καὶ διώκειν, ἄχρι
 οὐ πολὺν προελθόντες ἤσθοντο τὴν ἀπάτην, μεταβαλ-
 λομένων ἅμα τῶν φεύγειν δοκούντων καὶ πλειόνων ἄλ-
 λων ἐπιφερομένων. Ἐνταῦθα ἔστησαν, οἰόμενοι συνά-
 ψειν αὐτοῖς εἰς χεῖρας ὀλίγοις οὔσι τοὺς πολεμίους. Οἱ 25
 δὲ τοὺς καταφράκτους προτάξαντες ἐναντίους τοῖς Ῥω-
 μαίοις, τὴν δ' ἄλλην ἵππον ἄτακτον περὶ αὐτοὺς ἐλαύν-
 οντες, καὶ συνταράττοντες τὸ πεδίον, ἀνίστασαν ἐκ βυ-
 θοῦ θῖνας ἄμμου κονιορτὸν ἐπαγούσας ἄπλετον, ὡς
 μήτε διορᾶν ῥαδίως μήτε φθέγγεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, 30
 εἰλουμένους δὲ ἐν ὀλίγῳ καὶ συμπίπτοντας ἀλλήλοις
 βάλλεσθαι καὶ ἀποθνήσκειν οὐ ῥάδιον οὐδ' ὀξὺν θά-

νατον, ἀλλ' ὑπὸ σπασμοῦ καὶ ὀδύνης δυσανασχετοῦντας
 καὶ κυλινδουμένους περὶ τοῖς ὀίστοις ἐναποθραύειν τοῖς
 τραύμασι, βία τε πειρωμένους ἐξέλκειν ἠγκιστρωμένους 559
 ἀκίδας καὶ δεδυκνίας διὰ φλεβῶν καὶ νεύρων προσα-
 5 ναρορηγνύναι καὶ λυμαίνεσθαι σφᾶς αὐτούς. Οὕτω δὲ
 πολλῶν ἀποθνησκόντων ἄπρακτοι καὶ οἱ ζῶντες ἦσαν
 πρὸς ἀλκὴν· καὶ τοῦ Ποπλίου παρακαλοῦντος ἐμβαλεῖν
 εἰς τὴν κατάφρακτον, ἐπεδείκνυσαν ἑαυτῶν χεῖρας τε
 θυρεοῖς συμπεπερονημένας καὶ πόδας διαμπᾶξ προσε-
 10 ληλαμένους πρὸς τοῦδαφος, ὥστε καὶ πρὸς φυγὴν ἀμη-
 χάνους εἶναι καὶ πρὸς ἄμυναν. Αὐτὸς οὖν τοὺς ἵππεῖς
 παρορμήσας προσέβαλε μὲν ἐρρωμένως καὶ συνῆψε τοῖς
 ἀνδράσιν, ἣν δὲ ἄνισος ἐν τε ταῖς πληγαῖς καὶ τῷ φυ-
 λάττεσθαι, παίων μὲν ἀσθενέσι καὶ μικροῖς δορατίοις
 15 θώρακας ὠμοβύρσους καὶ σιδηροῦς, παίόμενος δὲ κον-
 τοῖς εἰς εὐσταλῆ καὶ γυμνὰ σώματα τῶν Γαλατῶν· τού-
 τοις γὰρ ἐθάρρει μάλιστα, καὶ μετὰ τούτων ἔργα θαυ-
 μαστὰ διεπράττετο. Τῶν τε γὰρ κοντῶν ἐπελαμβάνοντο,
 καὶ συμπλεκόμενοι τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τῶν ἵππων ἐώθουν
 20 τῇ βαρύτητι τοῦ ὀπλισμοῦ δυσκινήτους ὄντας, πολλοὶ
 δὲ τοὺς ἑαυτῶν ἀπολείποντες ἵππους καὶ ὑποδύομενοι
 τοῖς ἐκείνων ἔτυπτον εἰς τὰς γαστέρας· οἱ δ' ἀνεσκίρ-
 ταν ὑπ' ὀδύνης, καὶ συμπατοῦντες ἐν ταύτῳ τοὺς ἐπι-
 βάτας καὶ τοὺς πολεμίους ἀναπεφυρμένους ἀπέθνη-
 25 σκον. Ἐπίεξε δὲ τοὺς Γαλάτας μάλιστα τό τε θάλπος
 καὶ τὸ δίψος, ἀμφοτέρων ἀήθεις ὄντας· καὶ τῶν ἵππων
 ἀπολώλεισαν οἱ πλεῖστοι πρὸς ἐναντίους ἐλαυνόμενοι
 τοὺς κοντούς. Ἐβιάσθησαν οὖν ἀναχωρῆσαι πρὸς τοὺς
 ὀπλίτας, ἔχοντες τὸν Πόπλιον ὑπὸ τραυμάτων ἤδη κα-
 30 κῶς διακείμενον. Ἰδόντες δὲ θῖνα βουνῶδη πλησίον
 ἐχώρουν ἐπ' αὐτήν, καὶ τοὺς μὲν ἵππους ἐν μέσῳ κατέ-
 δησαν, ἔξωθεν δὲ τοῖς θυρεοῖς συγκλείσαντες ᾤοντο

ῥᾶον ἀμυνεῖσθαι τοὺς βαρβάρους. Ἀπέβαινε δὲ τοῦ-
 ναντίον. Ἐν μὲν γὰρ τῷ ὀμαλῷ τοῖς ὀπισθεν ἀμῶς γέ-
 πως παρέχουσιν οἱ πρότακτοι ῥαστώνην, ἐκεῖ δ' ἄλλον
 ὑπὲρ ἄλλον διὰ τὴν ἀνωμαλίαν ἀνέχοντος τοῦ χωρίου
 καὶ μᾶλλον ἀεὶ τὸν κατόπιν ἐξαίροντος οὐδὲν ἦν τὸ δια-5
 φεῦγον, ἀλλ' ἐβάλλοντο πάντες ὀμαλῶς ὀδυρόμενοι τὴν
 ἀκλεῆ καὶ ἄπρακτον αὐτῶν τελευτήν. Ἦσαν δὲ περὶ
 τὸν Πόπλιον ἄνδρες Ἕλληνες δύο τῶν αὐτόθι κατοι-
 κούντων ἐν Κάροαις, Ἰερώνυμος καὶ Νικόμαχος, οἱ
 συνέπειθον αὐτὸν ὑπεξελεθεῖν μετ' αὐτῶν καὶ διαφεύ-10
 γειν εἰς Ἴχνας, πόλιν ἠρημένην τὰ Ῥωμαίων καὶ οὐ
 μακρὰν οὔσαν. Ὁ δὲ φήσας οὐδένα δεινὸν οὕτως ἔσε-
 σθαι θάνατον, ὃν φοβηθεὶς Πόπλιος ἀπολείπει τοὺς
 ἀπολλυμένους δι' αὐτόν, ἐκείνους μὲν ἐκέλευσε σώζε-
 σθαι καὶ δεξιωσάμενος ἀπέλυσεν, αὐτὸς δὲ τῇ χειρὶ 15
 χρήσασθαι μὴ δυνάμενος (διελέηλατο γὰρ βέλει), τὸν
 ὑπασπιστήν ἐκέλευσε πατάξαι τῷ ξίφει παρασχὼν τὸ
 πλευρόν. Ὁμοίως δὲ καὶ Κηνσωρῖνον ἀποθανεῖν λέ-
 γουσι· Μεγάβακχος δ' αὐτὸς αὐτὸν διεχορήσατο καὶ τῶν
 ἄλλων οἱ δοκιμώτατοι. Τοὺς δ' ὑπολελειμμένους ἀνα-20
 βαίνοντες οἱ Πάρθοι τοῖς κοντοῖς διήλανον μαχομέ-
 νους· ζῶντας δ' οὐ πλείονας ἀλῶναι φασὶ πεντακοσίων.
 Τὰς δὲ κεφαλὰς τῶν περὶ τὸν Πόπλιον ἀποκόψαντες
 ἤλανον εὐθύς ἐπὶ τὸν Κράσσου.

XXVI. Εἶχε δὲ τὰ κατ' αὐτὸν οὕτως. Ὡς ἐκέλευσε 25
 τὸν υἱὸν ἐμβαλεῖν τοῖς Πάρθοις καὶ τις ἠγγειλεν αὐτῷ
 μακρὰν τροπὴν εἶναι καὶ δίωξιν ἰσχυρὰν τῶν πολεμίων,
 ἑώρα δὲ καὶ τοὺς καθ' αὐτὸν οὐκέτι προσκειμένους
 ὀμοίως (ἐκεῖ γὰρ ἐρρῶησαν οἱ πλείστοι), μικρὸν ἀνε-
 θάρρησε, καὶ συναγαγὼν ὑπέστειλεν ἐν χωρίοις προσ-30
 ἄντεσι τὸν στρατὸν, αὐτίκα προσδοκῶν τὸν υἱὸν ἐπανή-
 ξειν ἀπὸ τῆς διώξεως. Τῶν δὲ πεμφθέντων ὑπὸ τοῦ

Ποπλίου πρὸς αὐτόν, ὡς ἐκινδύνευεν, οἱ μὲν πρῶτοι
 διεφθάρησαν ἐμπεσόντες εἰς τοὺς βαρβάρους, οἱ δ'
 ὕστεροι μόγις διαφυγόντες ἀπήγγελλον οἴχεσθαι τὸν
 Πόπλιον, εἰ μὴ ταχεῖα καὶ πολλὴ βοήθεια παρ' ἐκείνου 560
 5 γένοιτο. Τὸν δὲ Κράσσου ἅμα πολλὰ πάθη κατέσχε·
 καὶ λογισμῶ μὲν οὐδὲν ἔτι τῶν πραγμάτων ἑώρα, φόβῳ
 δὲ περὶ τοῦ σύμπαντος ἅμα καὶ πόθῳ τοῦ παιδὸς ἐλκό-
 μενος βοηθεῖν καὶ μὴ βοηθεῖν τέλος, ὥρμησε προάγειν
 τὴν δύναμιν. Ἐν τούτῳ δ' οἱ πολέμιοι προσεφέροντο
 10 κλαγγῇ καὶ παιᾶνι φοβερώτεροι, καὶ πολλὰ τῶν τυμπά-
 νων αὐτίς περιεμυκάτο τοὺς Ῥωμαίους ἐτέρας μάχης
 ἀρχὴν προσδοκῶντας. Οἱ δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ποπλίου
 κομίζοντες ὑπὲρ αἰχμῆς ἀναπεπηγυῖαν ἐγγὺς προσελά-
 σαντες ἀνέδειξαν, ὕβρει πυνθανόμενοι τοκέας αὐτοῦ καὶ
 15 γένος· οὐ γὰρ δὴ πρόπειν γε Κράσσου πατρὸς ἀνανδρο-
 τάτου καὶ κακίστου γενναῖου οὕτω παῖδα καὶ λαμπρὸν
 ἀρετῇ γενέσθαι. Τοῦτο τὸ θέαμα Ῥωμαίων ὑπὲρ ἅπαν-
 τα τᾶλλα δεινὰ τὰς ψυχὰς κατέκλασε καὶ παρέλυσεν, οὐ
 θυμοῦ πρὸς ἄμυναν, ὥσπερ ἦν εἰκός, ἀλλὰ φρίκης καὶ
 20 τρόμου πᾶσιν ἐγγενομένου. Καίτοι τὸν γε Κράσσου αὐ-
 τοῦ λαμπρότατον ἐν τῷ τότε πάθει φανῆναι λέγουσιν·
 ἐβόα γὰρ ἐπιὼν τὰς τάξεις· „Ἐμὸν, ὦ Ῥωμαῖοι, τοῦτο
 τὸ πένθος ἰδίόν ἐστιν· ἡ δὲ μεγάλη τύχη καὶ δόξα τῆς
 Ῥώμης ἐν ὑμῖν ἔστηκε σωζομένοις ἄθραυστος καὶ ἀήτ-
 25 τητος. Εἰ δὲ καὶ ἐμοῦ τις οἶκτος ἀφηρημένου παῖδα
 πάντων ἄριστον, ἐπιδείξασθε τοῦτο ὄργῃ πρὸς τοὺς
 πολεμίους. Ἀφέλεσθε τὴν χαρὰν αὐτῶν, τιμωρήσασθε
 τὴν ἀμότητα, μὴ καταπλαγῆτε τοῖς γεγενημένοις, εἰ δεῖ
 τι καὶ παθεῖν μεγάλων ἐφιεμένους. Οὐδὲ Λούκουλλος
 30 Τιγράνην ἀναιμωτὶ καθεῖλεν, οὐδὲ Σκηπίων Ἀντίοχον,
 χιλίας δὲ ναῦς οἱ παλαιοὶ περὶ Σικελίαν ἀπώλεσαν, ἐν
 δ' Ἰταλίᾳ πολλοὺς αὐτοκράτορας καὶ στρατηγούς, ὧν

οὐδεις προητηθεὶς ἐκάλυσεν αὐτοὺς κρατῆσαι τῶν νενικηκότων. Οὐ γὰρ εὐτυχία τὰ Ῥωμαίων, ἀλλὰ τλημοσύνη καὶ ἀρετὴ πρὸς τὰ δεινὰ χωρούντων εἰς τοῦτο προῆλθε δυνάμεως.“

XXVII. Τοιαῦτα λέγων καὶ παραθαρσύνων ὁ Κράσ- 5
 σος οὐ πολλοὺς ἐώρα προθύμως ὑπακούοντας, ἀλλὰ καὶ
 συναλαλάξαι κελεύσας ἤλεγξε τοῦ στρατοῦ τὴν κατή-
 φειαν, ὡς ἀσθενῆ καὶ ὀλίγην καὶ ἀνώμαλον κραυγὴν
 ἐποιήσαντο· ἢ δὲ παρὰ τῶν βαρβάρων λαμπρὰ καὶ θρα-
 σεῖα κατεῖχε. Τραπομένων δὲ πρὸς ἔργον οἱ μὲν οἰκέται 10
 καὶ πελάται πλάγιοι περιελάνουτες ἐτόξευον, αὐτοὶ δὲ
 τοῖς κοντοῖς οἱ πρότακτοι χρώμενοι συνέστελλον εἰς ὀλί-
 γον τοὺς Ῥωμαίους, πλὴν ὅσοι τὸν ὑπὸ τῶν τοξευμάτων
 φεύγοντες θάνατον ἀπετόλμων παραβόλως εἰς αὐτοὺς
 φέρεσθαι, μικρὰ μὲν βλάπτουτες, ὀξέως δὲ θνήσκουτες 15
 ὑπὸ τραυμάτων μεγάλων καὶ καιρίων, παχὺν ἐπωθούν-
 των τῷ σιδήρῳ τὸν κόντον εἰς τοὺς ἵππους, πολλάκις
 δὲ καὶ διὰ θυεῖν ἀνδρῶν ὑπὸ ῥύμης διαπορευόμενον.
 Οὕτω δὲ ἀγωνισάμενοι νυκτὸς ἐπιούσης ἀπηλλάγη-
 σαν, εἰπόντες ὅτι Κράσσω χαρίζονται νύκτα μίαν ἀπο- 20
 θρηνησαι τὸν υἱόν, ἦν ἄρα μὴ βέλτιον ὑπὲρ ἑαυτοῦ
 σκεψάμενος ἐλθεῖν μᾶλλον ἐθελήσῃ πρὸς Ἀρσάκην ἢ
 κοιμισθῆναι. Οὗτοι μὲν οὖν ἐπαυλισάμενοι πλησίον ἐν
 ἐλπίσι μεγάλας ἦσαν· νύξ δὲ χαλεπὴ τοὺς Ῥωμαίους
 κατελάμβανεν, οὔτε ταφῆς τῶν κειμένων οὔτε θεραπείας 25
 τῶν τετρωμένων καὶ ψυχορραγούντων ποιουμένους λό-
 γον, ἐκάστου δ' ἑαυτὸν ἀποκλαίοντος. Ἄφνικα γὰρ
 ἐφαίνετο τὴν τε ἡμέραν αὐτοῦ προσμείνασι καὶ νύκτωρ
 εἰς πεδίον ἀχανὲς ἐμβαλοῦσιν· οἳ τε τραυματῖαι πολλὴν
 ἀπορίαν παρεῖχον, καὶ κοιμίζειν, ἐμποδῶν τῷ τάχει τῆς 30
 φυγῆς ἐσόμενοι, καὶ ἀπολείπειν, βοῆ τὴν ἀπόδρασιν ἐξ-
 αγγελοῦντες. Τοῦ δὲ Κράσσου, καίπερ αἴτιον ἀπάντων

νομίζοντες, ἐπόθουν ὅμως τὴν τε ὄψιν καὶ τὴν φωνήν.
 Ὁ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐγκεκαλυμμένος ὑπὸ σκότους ἔκειτο, 561
 παράδειγμα τοῖς πολλοῖς τύχης, τοῖς δ' εὖ φρονοῦσιν
 ἀβουλίας καὶ φιλοτιμίας, δι' ἣν οὐκ ἠγάπα πρῶτος
 5 ὧν καὶ μέγιστος ἐν μυριάσιν ἀνθρώπων τοσαύταις, ἀλλ'
 ὅτι δυεῖν μόνον ἀνδρῶν ὕστερος ἐκρίνετο τοῦ παντὸς
 ἀποδεῖν νομίζων. Τότε δ' οὖν αὐτὸν Ὀκταούϊος ὁ πρε-
 σβευτῆς καὶ Κάσσιος ἀνίστασαν καὶ παρεθάρρουνον. Ὡς
 δ' ἀπηγορεύει παντάπασιν, αὐτοὶ συγκαλέσαντες ἑκα-
 10 τοντάρχας καὶ λοχαγούς, ὡς ἔδοξε βουλευομένοις μὴ
 μένειν, ἀνίστασαν τὸν στρατὸν ἄνευ σάλπιγγος καὶ δι'
 ἡσυχίας τὸ πρῶτον· εἴτ' αἰσθόμενων ὡς ἀπελείποντο
 τῶν ἀδυνάτων, ἀκοσμία δεινὴ καὶ σύγχυσις μετ' οἰμω-
 γῆς καὶ βοῆς τὸ στρατόπεδον κατεῖχεν. Ἐκ τούτου δὲ
 15 ταραχὴ καὶ πτοία προϋόντας αὐτοὺς ὑπελάμβανεν, ὡς
 ἐπιφερομένων τῶν πολεμίων. Καὶ πολλάκις μὲν ἐκτρε-
 πόμενοι, πολλάκις δὲ εἰς τάξιν καθιστάμενοι, τῶν δὲ
 τραυματιῶν ὅσοι παρηκολούθουν τοὺς μὲν ἀναλαμβάν-
 νοντες, τοὺς δὲ ἀποτιθέμενοι διατριβὴν εἶχον, πλὴν
 20 τριακοσίων ἰπέων, οὓς Ἰγνάτιος ἔχων προσέμιξε ταῖς
 Κάρραις περὶ μέσας νύκτας. Φθεργάμενος δὲ Ῥωμαῖστί
 τοῖς τειχοφυλακοῦσιν, ὡς ὑπήκουσαν, ἐκέλευσε Κοπω-
 νίῳ τῷ ἄρχοντι φράζειν, ὅτι γέγονε μάχη μεγάλη Κράσ-
 σω πρὸς Πάρθους, ἄλλο δ' οὐδὲν εἰπὼν οὐδ' αὐτὸν
 25 ὅστις ἦν ἀπήλαυνεν ἐπὶ τὸ Ζεῦγμα, καὶ διέσωσε μὲν
 τοὺς σὺν αὐτῷ, κακῶς δ' ἤκουσε καταλιπὼν τὸν στρα-
 τηγόν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὤνησέ γε τὸν Κράσσον ἢ προσρι-
 φεῖσα τότε τῷ Κοπωνίῳ φωνή· συμφρονήσας γάρ, ὅτι
 οὐδὲν χρηστὸν ἀγγέλλειν ἔχοντας ἐστὶ τὸ τάχος καὶ τὸ
 30 συγκεχυμένον τοῦ λόγου, παρήγγειλεν εὐθὺς ἐξοπλίξε-
 σθαι τοὺς στρατιώτας· καὶ ἅμα τῷ πρῶτον αἰσθῆσθαι

τὸν Κράσσον ἐν ὁδῷ γεγενημένον ἀπαντήσας ἀνελάμβανε καὶ παρέπεμπε τὴν στρατιὰν εἰς τὴν πόλιν.

XXVIII. Οἱ δὲ Πάρθοι νυκτὸς μὲν αἰσθόμενοι τὴν ἀπόδρασιν οὐκ ἐδίωκον, ἅμα δ' ἡμέρα τοὺς μὲν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καταλειφθέντας οὐ μείους τετρακισχιλίων 5 ἐπελθόντες ἀπέσφαξαν, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πλανωμένους πολλοὺς ἱππασάμενοι συνέλαβον. Τέσσαρας δ' ὁμοῦ σπείρας, ἃς ἔτι νυκτὸς ἀπέροηξε Βαργοντήιος ὁ πρεσβευτής, ἐκπεσούσας τῆς ὁδοῦ περισχόντες ἐν τινι λόφῳ διέφθειραν ἀμυνομένας πλὴν ἀνδρῶν εἴκοσι. Τού- 10 τούς δὲ γυμνοῖς τοῖς ξίφεσιν ὠθουμένους δι' αὐτῶν θαυμάσαντες εἶξαν, καὶ διέξοδον ἀπιούσι βιάδην εἰς τὰς Κάρας ἐδίδοσαν. Τῷ δὲ Σουρήνῃ προσέεπεσε ψευδῆς λόγος ἐκπεφευγέναι Κράσσον μετὰ τῶν ἀρίστων, τὸ δ' εἰς Κάρας συνερρηγὸς ὄχλον εἶναι σύμμικτον οὐκ 15 ἀξίων σπουδῆς ἀνθρώπων. Οἰόμενος οὖν ἀποβεβληκῆναι τὸ τῆς νίκης τέλος, ἔτι δ' ἀμφιδοξῶν καὶ μαθεῖν βουλούμενος τὰ ληθῆς, ὅπως ἢ προσμένων ἐνταῦθα πολιορκοῖα Κράσσον ἢ διώκοι χαίρειν ἑάσας Καρρηνοὺς, ὑποπέμπει τινὰ τῶν παρ' αὐτῷ διγλώττων πρὸς τὰ 20 τείχη, κελεύσας ἰέντα Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον καλεῖν Κράσσον αὐτὸν ἢ Κάσσιον, ὡς Σουρήνῃ διὰ λόγων ἐθέλοντος αὐτοῖς συγγενέσθαι. Ταῦτα τοῦ διγλώττου φράσαντος, ὡς ἀπηγγέλη τοῖς περὶ Κράσσον, ἐδέχοντο τὰς προκλήσεις· καὶ μετὰ μικρὸν ἤκον ἀπὸ τῶν βαρβάρων 25 Ἄραβες, οἱ Κράσσον εὖ καὶ Κάσσιον ἀπ' ὄψεως ἐγνώριζον, ἐν τῷ στρατοπέδῳ πρὸ τῆς μάχης γεγονότες. Οὗτοι τὸν Κάσσιον ἰδόντες ἀπὸ τοῦ τείχους ἔλεγον, ὅτι Σουρήνας σπένδεται καὶ δίδωσιν αὐτοῖς φίλοις οὔσι βασιλέως σώζεσθαι Μεσοποταμίαν ἐκλιποῦσι· τοῦτο γὰρ 30 ὄρα ἄν λυσιτελεῖς ἀμφοτέροις πρὸ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης. Δεξαμένου δὲ τοῦ Κασσίου, καὶ τόπον ὀρισθῆναι καὶ

χρόνον ἀξιοῦντος, ἐν ᾧ συνίασι Σουρήνας καὶ Κράσ-562
σος, οὕτω φάμενοι ποιήσειν ἀπήλαννον.

XXIX. Ἦσθεῖς οὖν ὁ Σουρήνας ἐπὶ τῷ τοὺς ἄνδρας
ἐνέχεσθαι τῇ πολιορκίᾳ, μεθ' ἡμέραν ἐπῆγε τοὺς Πάρ-
5 θους πολλὰ καθυβρίζοντας καὶ κελεύοντας, εἰ βούλου-
ται τυχεῖν σπονδῶν Ῥωμαῖοι, Κράσσον ἐγχειρίσαι σφίσι
καὶ Κάσσιον δεδεμένους. Οἱ δ' ἤχθοντο μὲν ἡπατημέ-
νοι, μακρὰς δὲ καὶ κενὰς τὰς Ἀρμενίων ἐλπίδας κατα-
βάλλειν τῷ Κράσσῳ φράσαντες εἶχοντο δρασμοῦ· καὶ
10 τοῦτ' ἔδει μηδένα πρὸ καιροῦ Καρρηνηῶν πυθέσθαι.
Πυνθάνεται δ' ὁ πάντων ἀπιστότατος Ἀνδρόμαχος, ὑπὸ
Κράσσου καὶ τοῦτο πιστευθεὶς καὶ τῆς ὁδοῦ τὴν ἡγε-
μονίαν. Οὐδὲν οὖν ἔλαθε τοὺς Πάρθους, ἐξαγγέλλοντος
τοῦ Ἀνδρομάχου καθ' ἕκαστον. Ἐπεὶ δὲ νυκτομαχεῖν
15 οὐ πάτριον αὐτοῖς ἐστὶν οὐδὲ ρᾶδιον, ἐξήει δὲ νύκτωρ
ὁ Κράσσος, ὅπως μὴ καθυστερήσωσι πολὺ τῇ διώξει
στρατηγῶν ὁ Ἀνδρόμαχος ἄλλοτε ἄλλας ὁδοὺς ὑφηγεῖτο,
καὶ τέλος ἐξέτρεψεν εἰς ἔλη βαθεῖα καὶ χωρία τάφρων
μεστὰ τὴν πορείαν, χαλεπὴν καὶ πολυπλανῆ γινομένην
20 τοῖς ἐπισπομένοις. Ἐγένοντο γάρ τινες, οἳ μηδὲν ὑγιᾶς
τὸν Ἀνδρόμαχον στρέφειν καὶ περιελίττειν εἰκάσαντες
οὐκ ἠκολούθησαν, ἀλλὰ Κάσσιος μὲν ἐπανῆλθεν εἰς
Κάρρας πάλιν, καὶ τῶν ὁδηγῶν (Ἀραβες δ' ἦσαν) ἀνα-
μένειν κελεύοντων, ἄχρι ἂν σελήνη παραλλάξῃ τὸν
25 σκορπίον, „Ἄλλ' ἔγωγε“ εἰπὼν „ἔτι τούτου μᾶλλον
φοβοῦμαι τὸν τοξότην“ ἀπήλανθεν εἰς Συρίαν μεθ'
ἱπέων πεντακοσίων· ἄλλοι δὲ χρησάμενοι πιστοῖς ὁδη-
γοῖς ἐλάβοντο χωρίων ὄρεινῶν, ἃ καλεῖται Σίννακα,
καὶ κατέστησαν ἐν ἀσφαλεῖ πρὸς ἡμέρας. Οὗτοι περὶ
30 πεντακισχιλίους ἦσαν· ἡγεῖτο δ' αὐτῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς
Ὀκταούτιος. Τὸν δὲ Κράσσον ἡμέρα κατελάμβανεν ἐπι-
βουλευόμενον ὑπ' Ἀνδρομάχου περὶ τὰς δυσχωρίας καὶ

τὸ ἔλος. Ἦσαν δὲ τέσσαρες σπεῖραι σὺν αὐτῷ θυρεοφόρων, ἵππεῖς δὲ παντελῶς ὀλίγοι καὶ πέντε ῥαβδοῦχοι, μεθ' ὧν ἐπιπόνως εἰς τὴν ὁδὸν καὶ μόλις καταστάς, ἤδη τῶν πολεμίων ἐπικειμένων, ὅσον δώδεκα σταδίους ἀπολιπὼν τοῦ συμμιῆσαι τοῖς περὶ τὸν Ὀκταοῦτον ἐπ' ἄλλον 5 ἀναφεύγει λόφον, οὐχ οὔτω μὲν ἄφιππον οὐδ' ὄχυρόν, ὑποκείμενον δὲ τοῖς Σιννάκοις καὶ συνηρητημένον ἀχένι μακροῦ δια μέσου κατατείνοντι τοῦ πεδίου πρὸς τοῦτον. Ἦν οὖν ἐν ὄψει τοῖς περὶ τὸν Ὀκταοῦτον ὁ κίνδυνος αὐτοῦ. Καὶ πρῶτος Ὀκταοῦτος ἔθει μετ' ὀλίγων 10 ἄνωθεν ἐπιβοηθῶν, εἶτα οἱ λοιποὶ κακίσαντες ἑαυτοὺς ἐπεφέροντο, καὶ προσπεσόντες καὶ ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους ἀπὸ τοῦ λόφου περιέσχον ἐν μέσῳ τὸν Κράσσον καὶ προεβάλλοντο τοὺς θυρεοὺς μεγαληγοροῦντες, ὡς οὐκ ἔστι Πάρθοις βέλος, ὃ προσπεσεῖται τῷ σώματι 15 τοῦ αὐτοκράτορος πρὶν ἢ σφᾶς ἅπαντας ὑπὲρ αὐτοῦ μαχομένους ἀποθανεῖν.

XXX. Ὅρῶν οὖν ὁ Σουρήνας τοὺς τε Πάρθους ἀμβλύτερον ἤδη κινδυνεύοντας, καὶ ἦν ἢ τε νύξ ἐπίσχη καὶ τῶν ὀρῶν οἱ Ῥωμαῖοι λάβωνται, παντάπασιν αὐτοὺς 20 ἔσομένους ἀλήπτους, ἐπῆγε τῷ Κράσσῳ δόλον. Ἀφείθησαν μὲν γὰρ ἔνιοι τῶν αἰχμαλώτων ἀκηκοότες ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν βαρβάρων πρὸς ἀλλήλους ἐπίτηδες διαλεγομένων, ὡς οὐ βούλεται βασιλεὺς ἄσπονδον αὐτῷ τὸν πόλεμον εἶναι πρὸς Ῥωμαίους, τὴν δὲ φιλίαν 25 ἀναλαβεῖν χάριτι, Κράσσῳ χρησάμενος φιλανθρωπῶς, ἔσχοντο δὲ μάχης οἱ βάρβαροι, Σουρήνας δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων προσελάσας ἀτρέμα τῷ λόφῳ τοῦ μὲν τόξου τὸν τόνον ἀνῆκε, τὴν δὲ δεξιὰν προὔτεινεν, ἐκάλει δὲ τὸν Κράσσον ἐπὶ συμβάσεις, εἰπὼν, ὅτι τῆς μὲν ἀνδρείας καὶ 30 δυνάμεως ἄκοντος πεπείραται βασιλέως, πρᾶότητα δ' αὐτοῖς καὶ φιλοφροσύνην ἐκὼν ἐπιδείκνυται σπενδόμε-

νος ἀπιοῦσι καὶ παρέχων σώζεσθαι. Ταῦτα τοῦ Σου-563
 ρήνα λέγοντος οἱ μὲν ἄλλοι προθύμως ἐδέξαντο καὶ
 περιχαρεῖς ἦσαν, ὁ δὲ Κράσσος οὐδὲν ὅτι μὴ δι' ἀπά-
 τῆς ἐσφαλμένος ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὸ αἰφνίδιον τῆς μετα-
 5 βολῆς ἄλογον ἠγούμενος, οὐχ ὑπήκουεν, ἀλλ' ἐβου-
 λεύετο. Τῶν δὲ στρατιωτῶν βοῶντων καὶ κελευόντων,
 εἶτα λοιδορούντων καὶ κακιζόντων ὡς προβάλλοντα
 μαχουμένους αὐτοὺς οἷς αὐτὸς ἀνόπλιος εἰς λόγους οὐ
 θαρρεῖ συνελθεῖν, πρῶτον μὲν ἐπειρᾶτο δεῖσθαι καὶ
 10 λέγειν, ὅτι τὸ λειπόμενον μέρος τῆς ἡμέρας διακαρτε-
 ρήσαντες ἐν τοῖς ὄρεινοῖς καὶ τραχέσι δύνανται διὰ
 νυκτὸς ἰέναι, καὶ τὴν ὁδὸν ἐδείκνυε, καὶ παρεκάλει τὴν
 ἐλπίδα μὴ προέσθαι τῆς σωτηρίας ἐγγὺς οὔσης. Ὡς δὲ
 χαλεπαίνοντες αὐτῷ καὶ τὰ ὄπλα κρούοντες ἠπέιλουν,
 15 φοβηθεῖς ἐχώρει, καὶ τοσοῦτον εἶπε μεταστραφεῖς·
 „Ὀκταοῦτε καὶ Πετρῶνιε καὶ ὅσοι πάρεστε Ῥωμαίων
 ἄρχοντες, ὑμεῖς ὁρᾶτε τῆς ἐμῆς ὁδοῦ τὴν ἀνάγκην, καὶ
 σύνιστε παρόντες, ὡς αἰσχροῦ πάσχω καὶ βίαια, τοῖς δ'
 ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις λέγετε σωθέντες, ὡς Κράσ-
 20 σος ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων, οὐκ ἐκδοθεὶς ὑπὸ
 τῶν πολιτῶν ἀπώλετο.“

XXXI. Οὐ μὴν ἔμειναν οἱ περὶ τὸν Ὀκταοῦτιον, ἀλλὰ
 συγκατέβαινον ἀπὸ τοῦ λόφου· τοὺς δὲ βαβδούχους ἐπο-
 μένους ὁ Κράσσος ἀπήλασε. Πρῶτοι δὲ τῶν βαρβάρων
 25 ἀπήντησαν αὐτῷ δύο μιξέλληνες, οἱ καὶ προσεκύνησαν
 τὸν Κράσσον ἀπὸ τῶν ἵππων ἀλόμενοι, καὶ προσαγορεύ-
 σαντες ἐλλάδι φωνῇ παρεκάλουν προπέμψαι τινάς, οἷς
 ἐπιδείξεται Σουρήνας ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀνό-
 πλους καὶ ἀσιδήρους προσερχομένους. Ὁ δὲ Κράσσος
 30 ἀπεκρίνατο μὲν ὡς, εἰ καὶ τὸν ἐλάχιστον εἶχε τοῦ ζῆν
 λόγον, οὐκ ἂν εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἦλθεν, ὅμως δὲ δύο
 Ῥωσκίους ἀδελφοὺς ἔπεμψε πεισομένους, ἐπὶ τίσι καὶ

πόσοι συνίασιν. Οὓς εὐθύς συλλαβὼν ὁ Σουρήνας κατέσχευ, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων ἰππότης προσήει καὶ „ Τί τοῦτ’ “ ἔφη „ πεζὸς ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ, ἡμεῖς δὲ ὀχοῦμεθα ; “ καὶ προσαγαγεῖν ἐκέλευσεν ἵππον αὐτῷ. Τοῦ δὲ Κράσσου φήσαντος, οὔτε αὐτὸν ἀμαρ- 5 τάνειν οὔτ’ ἐκείνον, ὡς ἑκατέρῳ πάτριόν ἐστι ποιουμένους τὴν σύνοδον, εἶναι μὲν αὐτόθεν ἔφη σπονδὰς καὶ εἰρήνην ὁ Σουρήνας Ἐρώδη τε βασιλεῖ καὶ Ῥωμαίοις, δεῖν δὲ γράψασθαι τὰς συνθήκας ἐπὶ τὸν ποταμὸν προσελθόντας· „ οὐ γὰρ ὑμεῖς γε “ ἔφη „ πάνυ μνή- 10 μονες ὁμολογιῶν οἱ Ῥωμαῖοι “, καὶ προὔτεινε τὴν δεξιὰν αὐτῷ. Μεταπεμπομένου δ’ ἵππον οὐδὲν ἔφη δεῖν· „ βασιλεὺς γὰρ σοι δίδωσι τοῦτον. “ Ἄμα δ’ ἵππος τε τῷ Κράσσῳ παρέστη χρυσοχάλινος, οἱ τε ἀναβολεῖς αὐτὸν ἀράμενοι περιεβίβασαν καὶ παρείποντο 15 πληγῇ τὸν ἵππον ἐπιταχύνοντες. Ὀκταούτιος δὲ πρῶτος ἀντιλαμβάνεται τῶν χαλινῶν, καὶ μετ’ ἐκείνον εἰς τῶν χιλιάρχων Πετρώνιος, εἶτα οἱ λοιποὶ περιῖσταντο τὸν τε ἵππον ἀνακόπτειν πειρώμενοι καὶ τοὺς πιεζοῦντας τὸν Κράσσον ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀφέλκοντες. Ὠθισμοῦ 20 δὲ γενομένου καὶ ταραχῆς, εἶτα πληγῶν, Ὀκταούτιος μὲν ἀνασπᾶσας τὸ ξίφος ἐνὸς τῶν βαρβάρων κτείνει τὸν ἵπποκόμον, ἕτερος δὲ τὸν Ὀκταούτιον ἐκ τῶν ὀπισθεν πατάξας. Πετρώνιος δὲ ὄπλου μὲν οὐκ εὐπόρησεν, εἰς δὲ τὸν θώρακα πληγεὶς ἀπεπήδησεν ἄτρωτος· 25 τὸν δὲ Κράσσον ὄνομα Πομαξάθρης Πάρθως ἀπέκτεινεν. Οἱ δ’ οὐ φασιν, ἀλλ’ ἕτερον μὲν εἶναι τὸν ἀποκτείναντα, τοῦτον δὲ κειμένου τὴν κεφαλὴν ἀποκόψαι καὶ τὴν δεξιάν. Εἰκάζεται δὲ ταῦτα μᾶλλον ἢ γινώσκεται· τῶν γὰρ παρόντων οἱ μὲν ἐκεῖ μαχόμενοι περὶ τὸν 30 Κράσσον ἀνηρέθησαν, οἱ δ’ εὐθύς ἀνεπήδησαν ἐπὶ τὸν

564 λόφον. Ἐπελθόντων δὲ τῶν Πάρθων καὶ λεγόντων, ὅτι

Κράσσος μὲν δίκην δέδωκε, τοὺς δ' ἄλλους κελεύει
 Σουρήνας κατιέναι θαρροῦντας, οἱ μὲν ἐνεχείρισαν
 αὐτοὺς καταβάντες, οἱ δὲ τῆς νυκτὸς ἐσπάρησαν, καὶ
 τούτων ὀλίγοι παντάπασι διεσώθησαν· τοὺς δ' ἄλλους
 5 ἐκθηρεύοντες οἱ Ἄραβες συνελάμβανον καὶ διέφθειρον.
 Λέγονται δ' οἱ πάντες δισμύριοι μὲν ἀποθανεῖν, μύ-
 ριοι δὲ ἀλῶναι ζῶντες.

XXXII. Ὁ δὲ Σουρήνας τὴν κεφαλὴν τοῦ Κράσσου
 καὶ τὴν χεῖρα πρὸς Ἰσθμὸν ἐπέμψεν εἰς Ἀρμενίαν, αὐ-
 10 τὸς δὲ διαδοὺς λόγον ὑπ' ἀγγέλων εἰς Σελεύκειαν, ὡς
 ζῶντα Κράσσον ἄγοι, παρεσκευάζετο πομπὴν τινα γε-
 λοῖαν ὕβρει προσαγορευῶν θρίαμβον. Ὁ μὲν γὰρ ἐμ-
 φερέστατος Κράσσω τῶν αἰχμαλώτων Γάτος Πακκιανός,
 ἐσθῆτα βασιλικὴν γυναικὸς ἐνδύς καὶ διδαχθεὶς Κράσ-
 15 σος ὑπακούειν καὶ αὐτοκράτωρ τοῖς καλοῦσιν, ἐφ' ἵππου
 καθήμενος ἤγετο· πρὸ αὐτοῦ δὲ σαλπικταὶ καὶ ῥα-
 βδοῦχοί τινες ὀχούμενοι καμήλοις ἤλαννον· ἐξήρητο δὲ
 τῶν ῥάβδων βαλάντια καὶ παρὰ τοὺς πελέκεις πρόσφα-
 τοι κεφαλαὶ Ῥωμαίων ἀποτετημέναι. Κατόπιν δ' εἴ-
 20 ποντο Σελευκίδες ἑταῖραι μουσουργοί, πολλὰ βωμο-
 λόχα καὶ γελοῖα δι' ἄσμάτων εἰς θηλότητα καὶ ἀναν-
 δρίαν τοῦ Κράσσου λέγουσαι. Ταῦτα μὲν οὖν πάντες
 ἐθεῶντο. Τὴν δὲ γερουσίαν τῶν Σελευκέων ἀθροίσας
 εἰσήνεγκεν ἀκόλαστα βιβλία τῶν Ἀριστείδου Μιλησια-
 25 κῶν, οὗτι ταῦτά γε καταψευδάμενος· εὐρέθη γὰρ ἐν
 τοῖς Ῥωσίου σκευοφόροις, καὶ παρέσχε τῷ Σουρήνα
 καθυβρίσαι πολλὰ καὶ κατασκῶψαι τοὺς Ῥωμαίους, εἰ
 μηδὲ πολεμοῦντες ἀπέχεσθαι πραγμάτων καὶ γραμμά-
 των δύνανται τοιούτων. Τοῖς μέντοι Σελευκεῦσιν ἐδό-
 30 κει σοφὸς ἀνὴρ Αἴσωπος εἶναι, τὸν Σουρήναν ὁρῶσι τὴν
 τῶν Μιλησιακῶν ἀκολαστημάτων πήραν ἐξηρητημένον
 πρόσθεν, ὅπισθεν δὲ Παρθικὴν Σύβαριν ἐφελκόμενον

ἐν τοσαύταις παλλακίδων ἀμάξαις, τρόπον τινὰ ταῖς λεγομέναις ἐχίδναις καὶ σκυτάλαις ἀντιμόρφως τὰ μὲν ἐμφανῆ καὶ πρόσθια μέρη φοβερὰ καὶ θηριώδη δόρασι καὶ τόξοις καὶ ἵπποις προβαλλομένην, κατ' οὐρανὸν δὲ τῆς φάλαγγος εἰς χορείας καὶ κρόταλα καὶ ψαλμοὺς καὶ 5 παννυχίδας ἀκολάστους μετὰ γυναικῶν τελευτῶσαν. Ψεκτὸς μὲν γὰρ ὁ Ῥώσκιος, ἀναιδεῖς δὲ Πάρθοι τὰ Μιλησιακὰ ψέγοντες, ὧν πολλοὶ βεβασιλεύκασιν ἐκ Μιλησίων καὶ Ἰωνίδων ἐταιρῶν γερονότες Ἀρσακίδαι.

XXXIII. Τούτων δὲ πραττομένων Ἐρωδῆς ἐτύγγα-10 νεν ἤδη διηλλαγμένος Ἀρταουάσδῃ τῷ Ἀρμενίῳ καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ γυναικίκα Πακόρῳ τῷ παιδί καθωμολογημένος, ἐστιάσεις τε καὶ πότοι δι' ἀλλήλων ἦσαν αὐτοῖς, καὶ πολλὰ παρεισήγετο τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀκουσμάτων. Ἦν γὰρ οὔτε φωνῆς οὔτε γραμμάτων 15 Ἐρωδῆς Ἑλληνικῶν ἄπειρος, ὁ δ' Ἀρταουάσδης καὶ τραγωδίας ἐποίει καὶ λόγους ἔγραφε καὶ ἱστορίας, ὧν ἔνιαι διασώζονται. Τῆς δὲ κεφαλῆς τοῦ Κράσσου κομισθείσης ἐπὶ θύρας ἀπηρμέναι μὲν ἦσαν αἱ τράπεζαι, τραγωδιῶν δὲ ὑποκριτῆς Ἰάσων ὄνομα Τραλλιανὸς ἦδεν 20 Εὐριπίδου Βακχῶν τὰ περὶ τὴν Ἀγούην. Εὐδοκιμοῦντος δ' αὐτοῦ Σιλλάκης ἐπιστὰς τῷ ἀνδρῶνι καὶ προσκυνήσας προὔβαλεν εἰς μέσον τοῦ Κράσσου τὴν κεφαλὴν. Κρότῳ δὲ τῶν Πάρθων μετὰ κραυγῆς καὶ χαρᾶς ἀραμένων, τὸν μὲν Σιλλάκην κατέκλιναν οἱ ὑπηρέται 25 βασιλέως κελεύσαντος, ὁ δ' Ἰάσων τὰ μὲν τοῦ Πενθέως σκευοποιήματα παρέδωκέ τιμι τῶν χορευτῶν, τῆς δὲ τοῦ Κράσσου κεφαλῆς λαβόμενος καὶ ἀναβακχεύσας ἐπέραινεν ἐκεῖνα τὰ μέλη μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ᾠδῆς

Φέρομεν ἐξ ὄρεος

30

ἔλικα νεότομον ἐπὶ μέλαθρα,

μακαρίαν θήραν.

Καὶ ταῦτα μὲν πάντας ἕτερεπεν· ἀδομένων δὲ τῶν ἔφε- 565
ξῆς ἀμοιβαίων πρὸς τὸν χορόν

A. τίς ἐφόνευσεν;

B. ἔμὸν τὸ γέρας·

5 ἀναπηδήσας ὁ Πομαξάδης (ἐτύγγανε δὲ δειπνῶν) ἀν-
τελαμβάνετο τῆς κεφαλῆς, ὡς ἑαυτῷ λέγειν ταῦτα μᾶλ-
λου ἢ ἐκείνῳ προσῆκον. Ἡσθεῖς δ' ὁ βασιλεὺς τὸν μὲν
οἷς πάτριόν ἐστιν ἐδωρήσατο, τῷ δ' Ἰάσονι τάλαντον
ἔδωκεν. Εἰς τοιοῦτό φασιν ἐξόδιον τὴν Κράσσου στρα-
10 τηγίαν ὥσπερ τραγωδίαν τελευτῆσαι. Δίκη μέντοι καὶ
τῆς ὠμότητος Ἰσθμίου καὶ τῆς ἐπιτοκίας Σουρήναν
ἀξία μετῆλθε. Σουρήναν μὲν γὰρ οὐ μετὰ πολὺν χρό-
νον Ἰσθμίου φθόνῳ τῆς δόξης ἀπέκτεινε, Ἰσθμίου δὲ
ἀποβαλόντι Πάκορον ὑπὸ Ῥωμαίων μάχῃ κρατηθέντα,
15 καὶ νοσήσαντι νόσον εἰς ὕδρωπα τραπεῖσαν, Φραάτης ὁ
υἱὸς ἐπιβουλεύων ἀκόνιτον ἔδωκεν. Ἀναδεξαμένης δὲ
τῆς νόσου τὸ φάρμακον εἰς ἑαυτήν, ὥστε συνεκκριθῆ-
ναι, καὶ τοῦ σώματος κουφισθέντος, ἐπὶ τὴν ταχίστην
τῶν ὁδῶν ἐλθὼν ὁ Φραάτης ἀπέπνιξε αὐτόν.

20

[ΝΙΚΙΟΥ ΚΑΙ ΚΡΑΣΣΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.]

25

I. Ἐν δὲ τῇ συγκρίσει πρῶτον ὁ Νικίου πλοῦτος τῷ
Κράσσου παραβαλλόμενος ἀμεμπτοτέρα ἔχει τὴν κτῆ-
σιν. Ἄλλως μὲν γὰρ οὐκ ἂν τις δοκιμάσειε τὴν ἀπὸ με-
τάλλων ἐργασίαν, ἧς τὰ πλεῖστα περαίνεται διὰ κακούρ-
30 γων ἢ βαρβάρων, ἐνίων δεδεμένων καὶ φθειρομένων ἐν
τόποις ὑπούλοις καὶ νοσεροῖς· παραβαλλομένη δὲ πρὸς
τὰ Σύλλα δημιόπρατα καὶ τὰς περὶ τὸ πῦρ ἐργολαβίας

ἐπιεικεστέρα φανεῖται. Ταύταις γὰρ ὁ Κράσσος ἀνα-
 φανδὸν ὡς τῷ γεωργεῖν ἐχοῖτο καὶ τῷ δανεῖζειν· ἃ δὲ
 ἕξαρον ἦν ἐλεγχόμενος, ἐπὶ κέρδεσιν ἐν βουλῇ λέγειν
 καὶ τοὺς συμμάχους ἀδικεῖν καὶ γύναια περιϋὼν κολα-
 κεύειν καὶ συνεπικρύπτειν τοὺς πονηροὺς, τούτων αἰ- 5
 τίαν οὐδὲ ψευδῆ ποτε Νικίας ἔλαβεν, ἄλλως δὲ διδοὺς
 καὶ προεῖμενος ἀργύριον ὑπὸ δειλίας τοῖς συκοφάνταις
 ἐχλευάζετο, πρᾶγμα ποιῶν Περικλεῖ μὲν ἴσως καὶ Ἀρι-
 στείδῃ μὴ πρόπον, αὐτῷ δ' ἀναγκαῖον οὐκ εὖ πεφυκότι
 πρὸς τὸ θαρρεῖν. Ὡς καὶ Λυκούργος ὕστερον ὁ δῆτωρ 10
 ἐπαρησιάζατο πρὸς τὸν δῆμον αἰτίαν ἔχων ἐξωνήσα-
 σθαί τινα τῶν συκοφαντῶν· „Ἡδομαι γάρ“ εἶπεν „εἰ
 τοσοῦτον χρόνον πεπολιτευμένος παρ' ὑμῖν διδοὺς πε-
 φώραμαι πρότερον ἢ λαμβάνων.“ Ἦν δὲ ταῖς δαπάναις
 πολιτικώτερος μὲν ὁ Νικίας ἀναθήμασι καὶ γυμνασιαρ- 15
 χίαις καὶ διδασκαλίαις χορῶν φιλοτιμούμενος, ὧν δ' ὁ
 Κράσσος ἀνάλωσεν ἐστιάσας ἅμα τοσαύτας μυριάδας
 ἀνθρώπων, εἶτα θρέψας πάλιν, οὐδὲν ἦν μέρος ἃ Νικίας
 ἐκέκτητο σὺν οἷς ἀνάλωσεν, ὥστε θαυμάζειν, εἰ τινα λέ-
 ληθε τὸ τὴν κακίαν ἀνωμαλίαν εἶναι τινα τρόπου καὶ 20
 ἀνομολογίαν, ὁρῶντα τοὺς αἰσχροῦς συλλέγοντας εἴτ'
 ἀχρήστως ἐκχέοντας.

II. Περὶ μὲν τοῦ πλούτου τοσαῦτα· τοῖς δὲ πολιτεύ-
 μασι τοῦ μὲν Νικίου πανοῦργον οὐδὲν οὐδὲ ἀδικον οὐδὲ
 βίαιον πρόσεστιν οὐδὲ θρασύτης, ἀλλ' ἐξηπατάτο μᾶλ- 25
 λον ὑπὸ Ἀλκιβιάδου καὶ τῷ δήμῳ προσῆει μετ' εὐλα-
 βείας. Τοῦ δὲ Κράσσου πολλὴν μὲν ἐν ταῖς πρὸς ἔχθραν
 καὶ φιλίαν μεταβολαῖς ἀπιστίαν καὶ ἀνελευθερίαν κα-
 τηγοροῦσι, βία δ' οὐδ' αὐτὸς ἤρνεῖτο τὴν ὑπατείαν με-
 τιέναι μισθωσάμενος ἄνδρας τοὺς Κάτωνι καὶ Δομιτίῳ 30
 τὰς χεῖρας προσοίσοντας. Ἐν δὲ τῇ περὶ τῶν ἐπαρχιῶν
 ψηφοφορίᾳ τοῦ δήμου πολλοὶ μὲν ἐτρώθησαν, ἔπεσον δὲ

τέσσαρες, αὐτὸς δ', ὅπερ ἡμᾶς ἐν τῇ διηγήσει παρελή-
 λυθε, Δεύκιον Ἀννάλιον, ἄνδρα βουλευτὴν, ἀντιλέγοντα
 πύξ πατάξας εἰς τὸ πρόσωπον ἐξέβαλεν ἡμαγμένον. Ὡς
 δὲ περὶ ταῦτα βίαιος ὁ Κράσσος καὶ τυραννικός, οὕτως
 5 αὖ πάλιν ἐκείνου τὸ ψοφοδεὲς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἄτολ-566
 μου καὶ τοῖς κακίστοις ὑφειμένον τῶν μεγίστων ἐπιλή-
 ψεων ἄξιον· ὁ δὲ Κράσσος ὑψηλὸς περὶ γε ταῦτα καὶ
 μεγαλόφρων, οὐ πρὸς Κλέωνα οὐδ' Ὑπερβόλους, μὰ
 Δία, τοῦ ἀγῶνος ὄντος, ἀλλὰ πρὸς τὴν Καίσαρος λαμ-
 10 πρότητα καὶ τρεῖς τοῦ Πομπηίου θριάμβους, οὐχ ὑπέ-
 ξας, ἀλλ' ἀντάρας ἑκατέρω τὴν δύναμιν, ἀξιώματι δὲ τῆς
 τιμητικῆς ἀρχῆς καὶ Πομπηίου ὑπερβαλόμενος. Δεῖ γὰρ
 ἐπὶ μεγίστοις οὐ τὸ ἀνεπίφθονον, ἀλλὰ τὸ λαμπρὸν ἐν πο-
 λιτείᾳ λαμβάνειν μεγέθει δυνάμεως ἐξαμαυροῦντα τὸν
 15 φθόνον. Εἰ δ' ἐξ ἅπαντος ἀγαπᾷς ἀσφάλειαν καὶ ἡσυ-
 χίαν καὶ δέδιαις Ἀλκιβιάδην μὲν ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐν δὲ
 Πύλῳ Λακεδαιμονίους, Περδίκκην δ' ἐν Θοράκῃ, πολλήν
 εὐρυχωρίαν ἢ πόλιν ἔχει σχολῆς ἐκ μέσου γενόμενον κα-
 θῆσθαι πλέκοντα τῆς ἀταραξίας σεαυτῷ στέφανον, ὡς
 20 ἔνιοι σοφισταὶ λέγουσιν. Ὁ μὲν γὰρ τῆς εἰρήνης ἔρωσ
 θεῖος ἦν ὡς ἀληθῶς, καὶ τὸ λῦσαι τὸν πόλεμον Ἑλληνι-
 κώτατον πολίτευμα· καὶ τῆς πράξεως ἕνεκα ταύτης οὐκ
 ἄξιον Νικίᾳ παραβαλεῖν Κράσσον, οὐδ' εἰ τὸ Κάσπιον
 φέρων πέλαγος ἢ τὸν Ἴνδον ὠκεανὸν τῇ Ῥωμαίων ἡγε-
 25 μονίᾳ προσώρισε·

III. πόλει μέντοι χρώμενον ἀρετῆς αἰσθανομένη καὶ
 κρείττονα ὄντα τῇ δυνάμει χῶραν οὐ δοτέον τοῖς πονη-
 ροῖς οὐδ' ἀρχὴν μὴ ἄρχουσιν οὐδὲ πίστιν ἀπιστουμένοις,
 ὅπερ ἐποίησεν ὁ Νικίας, τὸν Κλέωνα μὴδὲν ὄντα πλεον
 30 ἐν τῇ πόλει τῆς ἀπὸ τοῦ βήματος ἀναισχυντίας καὶ
 κραυγῆς αὐτὸς εἰς τὸ στρατηγεῖν καταστήσας. Οὐκ ἐπαι-
 νῶ μὲν ἐγὼ τὸν Κράσσον ἐν τοῖς Σπαρτακείοις ἐπει-

χθέντα θᾶσσον ἢ ἀσφαλέστερον διαγωνίσασθαι, καίτοι
 φιλοτιμίας ἦν τὸ δεῖσαι, μὴ Πομπήϊος ἐλθὼν ἀφέληται
 τὴν δόξαν αὐτοῦ, καθάπερ ἀφείλετο Μετέλλου Μόμμιος
 τὴν Κόρινθον· τὸ δὲ τοῦ Νικίου παντάπασιν ἄτοπον καὶ
 δεινόν. Οὐ γὰρ ἐλπίδας οὐδὲ φραστώνην ἐχούσης ἐξέστη 5
 τῷ ἐχθρῷ φιλοτιμίας καὶ ἀρχῆς, ἀλλὰ κίνδυνον ὑφορώ-
 μενος ἐν τῇ στρατηγίᾳ μέγαν ἠγάπησε τὸ καθ' αὐτὸν ἐν
 ἀσφαλεῖ θέμενος προέσθαι τὸ κοινόν. Καίτοι ὅ γε Θε-
 μιστοκλῆς, ἵνα μὴ φαῦλος ἄνθρωπος ἐν τοῖς Περσικοῖς
 καὶ ἄφρων στρατηγήσας ἀπολέσῃ τὴν πόλιν, ἀργυρίῳ 10
 τῆς ἀρχῆς ἀπέστησεν αὐτόν, καὶ Κάτων ὅτε μάλιστα
 ἐώρα πράγματα καὶ κινδύνους ἔχουσιν ὑπὲρ τῆς πόλεως
 τὴν δημορχίαν μετήλθεν· ὁ δ' αὐτὸν ἐπὶ τὴν Μίνφραν
 καὶ Κύθηρα καὶ Μηλίους τοὺς ταλαιπώρους φυλάττων
 στρατηγόν, εἰ δέοι μάχεσθαι Λακεδαιμονίοις, ἀποδνόμε- 15
 νος τὴν χλαμύδα καὶ τῇ Κλέωνος ἀπειρία καὶ θρασύτητι
 ναῦς καὶ ἄνδρας καὶ ὅπλα καὶ στρατηγίαν ἐμπειρίας
 ἄκρας δεομένην παραδιδούς, οὐ τὴν ἑαυτοῦ προῖεται
 δόξαν, ἀλλὰ τῆς πατρίδος ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν.
 Ὅθεν ὕστερον οὐχ ἑκὼν οὐδὲ βουλόμενος Συρακουσίοις 20
 πολεμεῖν ἠναγκάζετο, δοκῶν οὐ λογισμῷ τοῦ συμφέρον-
 τος, ἀλλὰ φραστώνῃ καὶ μαλακίᾳ τὸ παρ' αὐτὸν ἀποστε-
 ρεῖν Σικελίας τὴν πόλιν. Ἐκεῖνο μέντοι μεγάλης ἐπιει-
 κείας σημεῖον, ὅτι δυσχεραίνοντα τὸ πολεμεῖν αἰεὶ καὶ
 φεύγοντα τὸ στρατηγεῖν οὐκ ἐπαύοντο χειροτονοῦντες 25
 ὡς ἐμπειρότατον καὶ βέλτιστον· τῷ δὲ Κράσῳ παρὰ
 πάντα τὸν χρόνον ἐφιεμένῳ στρατηγίας οὐχ ὑπῆρξε τυ-
 χεῖν, πλὴν ἐπὶ τὸν δουλικὸν πόλεμον ἐξ ἀνάγκης, Πομ-
 πηίου καὶ Μετέλλου καὶ Λουκούλλων ἀμφοτέρων ἀπόν-
 των, καίτοι τότε τιμωμένῳ μάλιστα καὶ δυναμένῳ πλεῖ- 30
 στον. Ἄλλ', ὡς ἔοικε, καὶ τοῖς σπουδάξουσιν περὶ αὐτὸν
 ἐδόκει κατὰ τὸν κωμικὸν ἀνῆρ

ἄριστος εἶναι τὰλλα πλὴν ἐν ἀσπίδι.

Καὶ τοῦτο Ῥωμαίους οὐδὲν ᾠνησεν ἐκβιασθέντας ὑπὸ 567
τῆς φιλαρχίας αὐτοῦ καὶ φιλοτιμίας. Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ
ἄκουτα Νικίαν ἐξέπεμψαν ἐπὶ τὸν πόλεμον, Ῥωμαίους
5 δὲ Κράσσος ἄκοντας ἐξήγαγε· καὶ διὰ μὲν τοῦτου ἡ πό-
λις, ἐκεῖνος δὲ διὰ τὴν πόλιν ἠτύχησεν.

IV. Οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον ἔστιν ἐν τούτοις τὸν Νικίαν
ἐπαινεῖν ἢ ψέγειν τὸν Κράσσον. Ὁ μὲν γὰρ ἐμπειρία καὶ
λογισμῶ χρησάμενος ἠγεμόνος ἔμφρονος οὐ συνηπατήθη
10 ταῖς ἐλπίσι τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἀπέϊπε καὶ ἀπέγνω λήψε-
σθαι Σικελίαν· ὁ δ' ὡς ἐπὶ ῥᾶστον ἔργον τὸν Παρθικὸν
ὀρμήσας πόλεμον ἤμαρτεν. Ὡρέχθη δὲ μεγάλων, Καί-
σαρος τὰ ἑσπέρια καὶ Κελτοὺς καὶ Γερμανοὺς καταστρε-
φομένου καὶ Βρεττανίαν, αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν Ἰν-
15 δικὴν ἐλάσαι θάλασσαν καὶ προσεργάσασθαι τὴν Ἀσίαν
οἷς Πομπήϊος ἐπῆλθε καὶ Δούκουλλος ἀντέσχευ, ἄνδρες
εὐμενεῖς καὶ πρὸς πάντας ἀγαθοὶ διαμείναντες, προσελό-
μενοι δ' ὅμοια Κράσσῳ καὶ τὰς αὐτὰς ὑποθέσεις λαβόν-
τες, ἐπεὶ καὶ Πομπήϊω τῆς ἀρχῆς διδομένης ἡ σύγκλη-
20 τος ἠναντιοῦτο, καὶ Καίσαρα μυριάδας τριάκοντα Γερ-
μανῶν τρεψάμενον συνεβούλευεν ὁ Κάτων ἐκδοῦναι
τοῖς ἠττημένοις καὶ τρέψαι τὸ μῆνιμα τοῦ παρασπονδή-
ματος εἰς ἐκεῖνον· ὁ δὲ δῆμος ἐροῶσθαι φράσας Κάτωνι
πεντεκαίδεκα ἡμέρας ἔθνευ ἐπινίκια καὶ περιχαρῆς ἦν.
25 Πῶς οὖν ἂν διετέθη καὶ πόσας ἔθνευ ἡμέρας, εἰ Κράσ-
σος ἐκ Βαβυλῶνος ἔγραψε νικᾶν, εἴτ' ἐπελθὼν Μηδίαν,
Περσίδα, Ἰρκανοὺς, Σοῦσα, Βάκτρα, Ῥωμαίων ἐπαρχίας
ἀπέδειξεν; εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρή, κατὰ τὸν Εὐρι-
πίδην, ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυναμένους μηδὲ χρῆσθαι τοῖς
30 παροῦσιν ἀγαθοῖς εἰδότας, οὐ Σκάνδειαν, οὐ Μένδην
ἐκκοπτέον, οὐδὲ φεύγοντας Αἰγινήτας ἀπολελοιπότας
τὴν ἑαυτῶν, ὥσπερ ὄρνιθας εἰς ἑτέραν χώραν ἀποκε-

κρυμμένους, ἐκθηρατέον, ἀλλὰ πολλοῦ τιμητέον τὸ ἀδικεῖν, μὴ ῥαδίως μῆδ' ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν, ὥς τι φαῦλον ἢ μικρὸν, προἰεμένους τὸ δίκαιον. Οἱ δὲ τὴν μὲν τῆς Ἀλεξάνδρου στρατείας ὁρμὴν ἐπαινοῦντες, τὴν δὲ Κράσσου ψέγοντες, οὐκ εὖ τὰ πρῶτα κρίνουσιν ἀπὸ τῶν τελευταίων.

V. Ἐν δὲ ταῖς στρατηγίαις αὐταῖς Νικίου μὲν οὐκ ὀλίγα γενναῖα· καὶ γὰρ μάχαις πολλαῖς ἐνίκησε τοὺς πολεμίους, καὶ τοῦ λαβεῖν Συρακούσας ὀλίγον ἐδέησε, καὶ πάντα δι' αὐτὸν οὐκ ἔπταισεν, ἀλλὰ καὶ νόσον ἂν τις αἰτιάσαιτο καὶ φθόνον τῶν οἴκοι πολιτῶν· Κράσσος δὲ διὰ πλῆθος ἁμαρτημάτων οὐδὲν τῇ τύχῃ χρηστὸν ἀποδείξασθαι παρήκεν, ὥστε θαυμάζειν αὐτοῦ τὴν ἀβελτερίαν οὐ τῆς Πάρθων δυνάμεως ἠττηθεῖσαν, ἀλλὰ τῆς Ῥωμαίων εὐτυχίας περιγενομένην. Ἐπεὶ δ' ὁ μὲν μηδενὸς τῶν ἀπὸ μαντικῆς καταφρονῶν, ὁ δὲ πάντα ὑπερορῶν ὁμοίως ἀπώλοντο, χαλεπὴ μὲν ἐν τούτοις ἡ ἀσφάλεια καὶ δύσκριτος, ἐπιεικέστερον δὲ αὐτῆς τοῦ παρὰ νόμου καὶ αὐθάδους τὸ μετὰ δόξης παλαιᾶς καὶ συνηθους δι' εὐλάβειαν ἁμαρτανόμενον. Περὶ μέντοι τὴν τελευτὴν ἀμεμπτότερος ὁ Κράσσος οὐ παραδοὺς ἑαυτὸν οὐδὲ δεθεὶς οὐδὲ φευκαισθεὶς, ἀλλ' εἶξας τοῖς φίλοις δεομένοις καὶ παρασπονδηθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὁ δὲ Νικίας αἰσχρᾶς καὶ ἀκλεοῦς ἐλπίδι σωτηρίας ὑποπεσῶν τοῖς πολεμίσις αἰσχίονα ἑαυτῷ τὸν θάνατον ἐποίησεν. 25

Σ Ε Ρ Τ Ω Ρ Ι Ο Σ.

68 I. Θαυμαστὸν μὲν ἴσως οὐκ ἔστιν, ἐν ἀπέριφῳ τῷ χρόνῳ τῆς τύχης ἄλλοτε ἄλλως θεούσης, ἐπὶ ταῦτα συμ-

πτώματα πολλάκις καταφέρεσθαι τὸ αὐτόματον. Εἴτε
 γὰρ οὐκ ἔστι τῶν ὑποκειμένων ὠρισμένον τὸ πλῆθος,
 ἄφθονον ἔχει τῆς τῶν ἀποτελουμένων ὁμοιότητος χορη-
 γὸν ἢ τύχη τὴν τῆς ὕλης εὐπορίαν, εἴτ' ἔκ τινων ὠρι-
 5 σμένων ἀριθμῶν συμπλέκεται τὰ πράγματα, πολλάκις
 ἀνάγκη ταῦτ' ἀγίνεσθαι διὰ τῶν αὐτῶν περαινόμενα.
 Ἐπεὶ δ' ἀγαπῶντες ἔνιοι τὰ τοιαῦτα συνάγουσιν ἱστορίαι
 καὶ ἀκοῇ τῶν κατὰ τύχην γεγονότων ὅσα λογισμοῦ καὶ
 προνοίας ἔργοις ἔοικεν, οἷον ὅτι δυεῖν Ἄττεων γενομέ-
 10 νων ἐμφανῶν, τοῦ μὲν Σύρου, τοῦ δὲ Ἀρκάδος, ἐκάτε-
 ρος ὑπὸ συδὸς ἀπώλετο, δυεῖν δὲ Ἀχαιῶνων, ὁ μὲν ὑπὸ
 τῶν κυνῶν, ὁ δ' ὑπὸ τῶν ἐραστῶν διεσπάσθη, δυεῖν δὲ
 Σκηπιῶνων, ὑφ' οὗ μὲν ἐνικήθησαν Καρχηδόνιοι πρό-
 τερον, ὑφ' οὗ δὲ ὕστερον ἄρδην ἀνῆρέθησαν, ἐάλω δὲ
 15 τὸ Ἴλιον ὑφ' Ἡρακλέους διὰ τὰς Λαομέδοντος ἵππους
 καὶ ὑπὸ Ἀγαμέμνονος διὰ τοῦ δουρείου προσαγορευ-
 θέντος ἵππου, τρίτον δ' ὑπὸ Χαριδήμου, ταῖς πύλαις
 ἵππου τινὸς ἐμπεσόντος ἀποκλείσαι ταχὺ τῶν Ἰλιέων μὴ
 δυνηθέντων, δυεῖν δὲ ὁμωνύμων τοῖς εὐωδεστάτοις
 20 φυτοῖς πόλεων, Ἴου καὶ Σμύρνης, τὸν ποιητὴν Ὀμηρον
 ἐν ἧ μὲν γενέσθαι λέγουσιν, ἐν ἧ δὲ ἀποθανεῖν, φέρε
 καὶ τοῦτο προσθῶμεν αὐτοῖς, ὅτι καὶ τῶν στρατηγῶν οἱ
 πολεμικώτατοι καὶ πλεῖστα δόλω κατεργασάμενοι μετὰ
 δεινότητος ἑτερόφθαλμοι γεγόνασι, Φίλιππος, Ἀντίγο-
 25 νος, Ἀντίβας [καὶ *] περὶ οὗ τὸδε τὸ σύγγραμμα Σερ-
 τῶριος, ὃν Φιλίππου μὲν ἂν τις ἀποφαίνοιτο σωφρο-
 νέστερον περὶ τὰς γυναῖκας, Ἀντιγόνου δὲ πιστότερον
 περὶ φίλους, Ἀντίβου δὲ ἡμερώτερον πρὸς πολεμίους,
 λειπόμενον δὲ συνέσει μὲν οὐδενὸς τούτων, τύχη δὲ
 30 πάντων, ἧ πολὺ τῶν ἐμφανῶν πολεμίων χαλεπωτέρα
 περὶ πάντα χρησάμενος ἐπανίσωσεν ἑαυτὸν ἐμπειρία μὲν
 τῇ Μετέλλου, τόλμη δὲ τῇ Πομπηίου, τύχη δὲ τῇ Σύλλα,

δυνάμει δὲ τῇ Ῥωμαίων, φυγὰς καὶ βαρβάρων ἐπηλυς ἄρχων ἀντιταξάμενος. Τούτῳ δὴ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων τὸν Καρδιανὸν ὁμοιοῦμεν Εὐμένην· ἀμφοτέρω γὰρ ἀρχικοί καὶ σὺν δόλῳ πολεμικοί, καὶ τῆς μὲν αὐτῶν ἀποξενωθέντες, ἠγησάμενοι δ' ἄλλοδαπῶν, τύχῃ δὲ χρησάμενοι βιαίῳ καὶ ἀδίκῳ περὶ τὴν τελευταίαν· ἐπιβουλευθέντες γὰρ ἀμφοτέρω, μεθ' ὧν τοὺς πολεμίους ἐνίκων, ὑπὸ τούτων ἀνηρέθησαν.

II. Κοῖντῳ Σερτωρίῳ γένος ἦν οὐκ ἀσημότατον ἐν πόλει Νούσσοις τῆς Σαβίνων· τραφεὶς δὲ κοσμίως ὑπὸ μητρὶ χήρᾳ πατρὸς ὄρφανὸς ὑπερφυῶς δοκεῖ φιλομήτῳ γενέσθαι. Ὄνομα τῆς μητρὸς Ῥέαν λέγουσιν. Ἦσκητο μὲν οὖν καὶ περὶ δίκας ἱκανῶς, καὶ τινα καὶ δύναιμι ἐν 569 τῇ πόλει μειράκιον ὧν ἀπὸ τοῦ λέγειν ἔσχεν· αἱ δὲ περὶ τὰ στρατιωτικὰ λαμπρότητες αὐτοῦ καὶ κατορθώσεις 15 ἐνταῦθα τὴν φιλοτιμίαν μετέστησαν.

III. Πρῶτον μὲν οὖν Κίμβρων καὶ Τεντόνων ἐμβεβληκότων εἰς Γαλατίαν στρατευόμενος ὑπὸ Καιπίωνι, κακῶς ἀγωνισαμένων τῶν Ῥωμαίων καὶ τροπῆς γενομένης ἀποβεβληκῶς τὸν ἵππον καὶ κατατετρωμένος τὸ σῶμα τὸν Ῥοδανὸν διεπέρασεν, αὐτῷ τε τῷ θώρακι καὶ θυρεῷ πρὸς ἐναντίον ρεῦμα πολὺ νηχόμενος· οὕτω τὸ σῶμα ῥωμαλέον ἦν αὐτῷ καὶ διάπονον τῇ ἀσκήσει. Δεύτερον δὲ τῶν αὐτῶν ἐπερχομένων μυριάσι πολλαῖς καὶ δειναῖς ἀπειλαῖς, ὥστε καὶ τὸ μένειν ἄνδρα Ῥωμαῖον ἐν τάξει τότε καὶ τὸ πείθεσθαι τῷ στρατηγῷ μέγα ἔργον εἶναι, Μάριος μὲν ἠγείτο, Σερτώριος δὲ κατασκοπὴν ὑπέστη τῶν πολεμίων. Ἐσθῆτι δὲ Κελτικῇ σκευασάμενος καὶ τὰ κοινότατα τῆς διαλέκτου πρὸς ἔντευξιν ἐπὶ καιροῦ παραλαβῶν, ἀναμίγνυται τοῖς βαρβάρους· καὶ τὰ μὲν ἰδῶν, τὰ δ' ἀκοῇ πυθόμενος τῶν ἐπειγόντων ἐπανῆλθε πρὸς Μάριον. Τότε μὲν οὖν ἀρι-

στείων ἔτυχεν· ἐν δὲ τῇ λοιπῇ στρατείᾳ πολλὰ καὶ συνέσεως ἔργα καὶ τόλμης ἀποδειξάμενος εἰς ὄνομα καὶ πίστιν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ προήχθη. Μετὰ δὲ τὸν Κίμβρων καὶ Τευτόνων πόλεμον ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Δειδίου
 5 στρατηγῶ χιλιάρχος ἐπὶ Ἰβηρίας ἐν τῇ πόλει Καστλῶν παρεχρίμαζε τῆς Κελτιβήρων. Ἐπεὶ δὲ τῶν στρατιωτῶν ἐν ἀφθόνοις ὑβριζόντων καὶ τὰ πολλὰ μεθυόντων καταφρονήσαντες οἱ βάρβαροι μετεπέμψαντο νυκτὸς ἐπικουρίαν παρὰ τῶν ἀστυγειτόνων Γυρισοινῶν καὶ κατ' οἰ-
 10 κίας ἐπιόντες ἔκτεινον αὐτούς, ὑπεκδύς ὁ Σερωώριος μετ' ὀλίγων καὶ τοὺς ἐκπίπτοντας συναγαγὼν κύκλῳ τὴν πόλιν περιῆλθε· καὶ καθ' ἃς οἱ βάρβαροι πύλας ἔλαθον παρεισπεσόντες ἀνεωγμένας εὗρων οὐ ταῦτὸν ἐκείνοις ἔπαθεν, ἀλλὰ φρουρὰς ἐπιστήσας καὶ καταλα-
 15 βῶν πανταχόθεν τὴν πόλιν ἔκτεινε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάντας. Ὡς δὲ ἀνηρέθησαν, ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας πάντας τὰ μὲν αὐτῶν ὄπλα καὶ τὴν ἐσθῆτα καταθέσθαι, τοῖς δὲ τῶν βαρβάρων ἐνσκευασαμένους ἔπεσθαι πρὸς τὴν πόλιν ἐκείνην, ἐξ ἧς ἀπεστάλησαν οἱ νύκτωρ ἐπιπε-
 20 σόντες αὐτοῖς. Ψευδάμενος δὲ τῇ τῶν ὀπλων ὄψει τοὺς βαρβάρους τὰς τε πύλας ἀνεωγμένας εὗρε καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἔλαβεν οἰομένων ἀπαντᾶν εὖ πεπραχόσι φίλοις καὶ πολίταις. Διὸ πλεῖστοι μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐσφάττοντο περὶ τὰς πύλας, οἱ δὲ λοιποὶ παραδόντες
 25 ἑαυτοὺς ἐπράθησαν.

IV. Ἐκ τούτου Σερωώριος ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ διεβοήθη· καὶ ὅτε πρῶτον ἐπανῆκεν εἰς Ῥώμην ταμίας ἀποδείκνυται τῆς περὶ Πάδον Γαλατίας ἐν δέοντι. Τοῦ γὰρ Μαρσικοῦ πολέμου συνισταμένου, στρατιώτας τε προστα-
 30 χθὲν αὐτῷ καταλέγειν καὶ ὄπλα ποιεῖσθαι, σπουδὴν καὶ τάχος προσθεὶς τῷ ἔργῳ παρὰ τὴν τῶν ἄλλων νέων βραδυτῆτα καὶ μαλακίαν ἀνδρὸς ἐμπράκτως βιωσομένου

δόξαν ἔσχευ. Οὐ μὴν ὑφήκατο τῆς στρατιωτικῆς τόλ-
 μης εἰς ἀξίωμα προεληλυθὼς ἡγεμόνος, ἀλλὰ καὶ χειρὸς
 ἐπιδεικνύμενος ἔργα θανμαστὰ καὶ τὸ σῶμα τοῖς ἀγῶ-
 σιν ἀφειδῶς ἐπιδιδούς τῶν ὕψεων ἀπέβαλε τὴν ἑτέραν
 ἔκκοπεῖσαν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ καλλωπιζόμενος αἰεὶ διε- 5
 τέλει· τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους οὐκ αἰεὶ τὰ μαρτύρια τῶν
 ἀριστειῶν περιφέρειν, ἀλλὰ καὶ ἀποτίθεσθαι στρεπτά
 καὶ δόρατα καὶ στεφάνους, αὐτῷ δὲ τῆς ἀνδραγαθίας
 παραμένειν τὰ γνωρίσματα τοὺς αὐτοὺς ἔχοντι τῆς ἀρε-
 τῆς ἅμα καὶ τῆς συμφορᾶς θεατάς. Ἀπέδωκε δὲ καὶ ὁ 10
 δῆμος αὐτῷ τιμὴν πρέπουσαν. Εἰσελθόντα γὰρ εἰς θέα-
 τρον ἐξεδέξαντό τε κρότῳ καὶ κατευφήμησαν, ὧν οὐδὲ
 τοῖς πάνυ προήκουσιν ἡλικία τε καὶ δόξη τυχεῖν ἦν ῥά-
 διον. Δημαρχίαν μέντοι μετιῶν Σύλλα καταστασιάσαν-
 570 τος αὐτὸν ἐξέπεσε· διὸ καὶ δοκεῖ γενέσθαι μισοσύλλας. 15
 Ἐπεὶ δὲ Μάριος μὲν ὑπὸ Σύλλα κρατηθεὶς ἔφευγε, Σύλ-
 λας δὲ Μιθριδάτῃ πολεμήσων ἀπῆρε, τῶν δὲ ὑπάτων
 Ὀκτάβιος μὲν ἐπὶ τῆς Σύλλα προαιρέσεως ἔμενε, Κίν-
 νας δὲ νεωτερίζων ὑποφερομένην ἀνεκαλεῖτο τὴν Μα-
 ρίου στάσιν, τούτῳ προσένειμεν αὐτὸν ὁ Σερτώριος, 20
 ἄλλως τε καὶ τὸν Ὀκτάβιον ὁρῶν αὐτὸν μὲν ἀμβλύτε-
 ρον ὄντα, τοῖς δὲ Μαρίου φίλοις ἀπιστοῦντα. Γενομέ-
 νης δὲ τοῖς ὑπάτοις ἐν ἀγορᾷ μάχης μεγάλης Ὀκτάβιος
 μὲν ἐκράτησε, Κίννας δὲ καὶ Σερτώριος οὐ πολλῶ ἑλάτ-
 τους τῶν μυρίων ἀποβαλόντες ἔφυγον· καὶ τῶν περὶ 25
 τὴν Ἰταλίαν ἔτι διεσπαρμένων στρατοπέδων προσαγό-
 μενοι τὰ πλεῖστα πειθοῖ ταχὺ κατέστησαν ἀξιόμαχοι τοῖς
 περὶ τὸν Ὀκτάβιον.

V. Μαρίου δὲ καταπλεύσαντος ἐκ Λιβύης καὶ τῷ
 Κίννα προστιθέντος ἑαυτὸν ὡς ἰδιώτην ὑπάτῳ, τοῖς 30
 μὲν ἄλλοις ἐδόκει δέχεσθαι, Σερτώριος δὲ ἀπηγόρευεν,
 εἴτε τὸν Κίνναν ἤττον οἰόμενος ἑαυτῷ προσέξειν, ἀν-

δρὸς ἡγεμονικωτέρου παρόντος, εἴτε τὴν βαρύτητα τοῦ
 Μαρίου δεδοικῶς, μὴ πάντα τὰ πράγματα συγχέη θυμῷ
 μέτρον οὐκ ἔχοντι πέρα δίκης ἐν τῷ κρατεῖν προερχόμε-
 νος. Ἐλεγεν οὖν μικρὸν εἶναι τὸ ὑπολειπόμενον ἔργον
 5 αὐτοῖς ἤδη κρατοῦσι, δεξαμένων δὲ τὸν Μάριον τὸ σύμ-
 παν οἴσεσθαι τῆς δόξης ἐκεῖνον καὶ τῆς δυνάμεως, χαλε-
 πὸν ὄντα πρὸς κοινωνίαν ἀρχῆς καὶ ἄπιστον. Εἰπόντος
 δὲ τοῦ Κίννα, ταῦτα μὲν ὀρθῶς ὑπολογίζεσθαι τὸν
 Σερτώριον, αἰδεῖσθαι δὲ καὶ διαπορεῖν, ὅπως ἀπόσεται
 10 τὸν Μάριον αὐτὸς ἐπὶ κοινωνίᾳ πραγμάτων κεκληκῶς,
 ὑπολαβὼν ὁ Σερτώριος εἶπεν· „Ἄλλ’ ἐγὼ μὲν αὐτὸν
 ἀφ’ ἑαυτοῦ Μάριον ἤκειν νομίζων εἰς Ἰταλίαν τὸ συμ-
 φέρον ἐσκόπουν, σοὶ δὲ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ βουλευέσθαι
 καλῶς εἶχεν ἤκοντος ὃν αὐτὸς ἐλθεῖν ἠξίωσας, ἀλλὰ
 15 χρῆσθαι καὶ δέχεσθαι, τῆς πίστεως μηδενὶ λογισμῷ χῶ-
 ραν διδούσης.“ Οὕτως μεταπέμπεται τὸν Μάριον Κίν-
 νας· καὶ τριχῇ τῆς δυνάμεως διανεμηθείσης ἦρχον οἱ
 τρεῖς. Διαπολεμηθέντος δὲ τοῦ πολέμου καὶ τῶν περὶ
 τὸν Κίνναν καὶ Μάριον ἐμφορουμένων ὕβρεώς τε καὶ
 20 πικρίας ἀπάσης, ὥστε χρυσὸν ἀποδειξάι Ῥωμαίοις τὰ
 τοῦ πολέμου κακὰ, Σερτώριος λέγεται μόνος οὔτε ἀπο-
 κτεῖναί τινα πρὸς ὀργὴν οὔτε ἐνυβρίσαι κρατῶν, ἀλλὰ
 καὶ τῷ Μαρῖῳ δυσχεραίνειν καὶ τὸν Κίνναν ἐντυγχά-
 νων ἰδίᾳ καὶ δεόμενος μετριώτερον ποιεῖν. Τέλος δὲ
 25 τῶν δούλων, οὓς Μάριος συμμάχους μὲν ἐν τῷ πολέμῳ,
 δορυφόρους δὲ τῆς τυραννίδος ἔχων ἰσχυροὺς καὶ πλου-
 σίους ἐποίησε, τὰ μὲν ἐκεῖνου διδόντος καὶ κελεύοντος,
 τὰ δὲ καὶ βία παρανομούντων εἰς τοὺς δεσπότης, σφατ-
 τόντων μὲν αὐτούς, ταῖς δὲ δεσποίναις πλησιαζόντων
 30 καὶ βιαζομένων τοὺς παῖδας, οὐκ ἀνασχετὰ ποιούμενος
 ὁ Σερτώριος ἅπαντας ἐν ταύτῳ στρατοπεδεύοντας κατη-
 κόντισεν, οὐκ ἐλάττους τετρακισχιλίων ὄντας.

VI. Ἐπεὶ δὲ Μάριος μὲν ἐτελεύτησε καὶ Κίννας ἀνηρέθη μικρὸν ὕστερον, ὃ δὲ νεανίας Μάριος ἄκουτος αὐτοῦ παρὰ τοὺς νόμους ὑπατεῖαν ἔλαβε, Κάρβωνες δὲ καὶ Νωρβανοὶ καὶ Σκηπίωνες ἐπιόντι Σύλλα κακῶς ἐπολέμουν, καὶ τὰ μὲν ἀνανδρία καὶ μαλακία τῶν στρα- 5
 τηγῶν ἐφθείρετο, τὰ δὲ οἱ προδιδόντες ἀπώλλυσαν, ἔργον δὲ οὐδὲν ἦν αὐτοῦ παρόντος τοῖς πράγμασι μο-
 χθηρῶς ὑποφερομένοις διὰ τὸ χεῖρον φρονεῖν τοὺς μᾶλ-
 λον δυναμένους, τέλος δὲ Σύλλας Σκηπίωνι παραστρα-
 τοπεδεύσας καὶ φιλοφρονούμενος, ὡς εἰρήνης ἐσομέ- 10
 νης, διέφθειρε τὸ στράτευμα, καὶ ταῦτα προλέγων Σκη-
 πίωνι καὶ διδάσκων Σερτώριος οὐκ ἔπειθε, παντάπασι
 ἀπογνοὺς τὴν πόλιν ὤρμησεν εἰς Ἰβηρίαν, ὡς, εἰ φθά-
 σει τὴν ἐκεῖ κρατυνάμενος ἀρχὴν, καταφυγὴ τοῖς πταί-
 571 οῦσιν ἐνταῦθα τῶν φίλων ἐσόμενος. Χειμῶσι δὲ χαλε- 15
 ποῖς χρησάμενος ἐν χωρίοις ὄρεινοῖς ὑπὸ βαρβάρων
 ἐπράττετο τέλη καὶ μισθοὺς τοῦ παρελθεῖν τὴν ὁδόν.
 Ἀγανακτοῦντων δὲ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ δεινολογουμέ-
 νων, εἰ Ῥωμαίων ἀνθύπατος τέλη καταβαλεῖ βαρβάροις
 ὀλέθροις, μικρὰ φροντίσας τοῦ δοκοῦντος αἰσχροῦ καὶ 20
 καιρὸν ὠνεῖσθαι φήσας, οὗ σπανιώτερον οὐδὲν ἀνδρὶ
 μεγάλων ἐφιεμένῳ, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐθεράπευσε
 χρήμασι, τὴν δ' Ἰβηρίαν ἐπειχθεὶς κατέσχε. Παραλα-
 βῶν δὲ ἔθνη πλήθει μὲν καὶ ἡλικία ἀκμάζοντα, πλεουε-
 ξία δὲ καὶ ὕβρει τῶν πεμπομένων ἐκάστοτε στρατηγῶν 25
 πρὸς ὄλην κακῶς διακείμενα τὴν ἡγεμονίαν, ἀνελάμ-
 βανεν ὀμιλία τε τοὺς δυνατοὺς καὶ φόρων ἀνέσει τοὺς
 πολλοὺς. Μάλιστα δὲ τῶν ἐπισταθμίων ἀπαλλάξας
 ἠγαπήθη· τοὺς γὰρ στρατιώτας ἠνάγκαζεν ἐν τοῖς προα-
 στείοις χειμάδια πῆγνυσθαι, πρῶτος αὐτὸς οὕτω κατα- 30
 σκηναῶν. Οὐ μὴν ἐπὶ τῇ τῶν βαρβάρων εὐνοίᾳ τὸ πᾶν
 ἐποιήσατο, Ῥωμαίων δὲ τῶν αὐτόθι μετοικούντων τοὺς

ἐν ἡλικίᾳ καθοπλίσας μηχανάς τε παντοδαπὰς καὶ ναυπηγίας τριήρων ὑποβαλόμενος διὰ χειρὸς εἶχε τὰς πόλεις, ἡμερος μὲν ὢν ἐν ταῖς εἰρηνικαῖς χρεῖαις, φοβερός δὲ τῇ παρασκευῇ κατὰ τῶν πολεμίων φαινόμενος.

- 5 VII. Ὡς δὲ Σύλλαν μὲν ἐπυνθάνετο τῆς Ῥώμης κρατεῖν, ἔρρειν δὲ τὴν Μαρίου καὶ Κάθωνος στάσιν, αὐτίκα προσδοκῶν στρατιὰν διαπολεμήσουσαν αὐτῷ μεθ' ἡγεμόνος ἀφίξεσθαι φράγγνυται τὰ Πυρρηναῖα ὄρη
- 10 διὰ Ἰουλίου Σαλινάτορος ἑξακισχιλίους ὀπλίτας ἔχοντος. Καὶ μετ' οὐ πολὺ Γάϊος Ἄννιος ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Σύλλα καὶ τὸν Ἰούλιον ἀπρόσμαχον ὄρων ἐν ἀπόρῳ καθῆστο παρὰ ταῖς ὑπωρεῖαις. Καλπουρνίου δέ τινος ἐπίκλησιν
- 15 Ἀναρίου δολοφονήσαντος τὸν Ἰούλιον καὶ τῶν στρατιωτῶν τὰ ἄκρα τῆς Πυρρήνης ἐκλιπόντων, ὑπερβαλὼν Ἄννιος ἐπήγει χεῖρὶ μεγάλη τοὺς ἐμποδῶν ἀνιστάς. Σερωτίριος δὲ οὐκ ὢν ἀξιόμαχος μετὰ τρισχιλίων εἰς Καρχηδόνα τὴν νέαν καταφυγών, κάκειθεν ἐπιβὰς τῶν νεῶν καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος, Διβύη κατὰ τὴν Μαυρουσίαν προσέσχεν. Ἀφυλάκτοις δὲ τοῖς στρατιώταις
- 20 ὕδρευομένοις τῶν βαρβάρων ἐπιπεσόντων, συχνοὺς ἀποβαλὼν αὐτίς εἰς Ἰβηρίαν ἀπέπλει· καὶ ταύτης μὲν ἀποκρούεται, Κιλισσῶν δὲ ληστριδίων αὐτῷ προσγενομένων Πιτυούσση νήσῳ προσέβαλε, καὶ ἀπέβη τὴν παρ' Ἄννίου φρουρὰν βιασάμενος. Ἄννιος δὲ μετ' οὐ πολὺ παρῆν
- 25 ναυσὶ τε πολλαῖς καὶ πεντακισχιλίους ὀπλίταις, πρὸς ὃν ἐπεχείρησε μὲν διαναναμαχεῖν, καίπερ ἑλαφροῖς καὶ πρὸς τάχος, οὐ πρὸς ἀλκῆν, πεποιημένοις σκάφεσι χρώμενος, ξεφύρω δὲ λαμπρῷ τοῦ πελάγους ἀνισταμένου καὶ τὰ πολλὰ τῶν τοῦ Σερωτίριου πλοίων ὑπὸ κουφότητος
- 30 πλάγια ταῖς ῥαχίαις περιβάλλοντος, αὐτὸς ὀλίγαις ναυσὶ τῆς μὲν θαλάσσης ὑπὸ τοῦ χειμῶνος εἰργόμενος, τῆς δὲ γῆς ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἡμέρας δέκα σαλεύων πρὸς

ἐναντίον κῦμα καὶ κλύδωνα τραχὺν ἐπιπόνως διεκαρτέρησεν.

VIII. Ἐνδόντος δὲ τοῦ πνεύματος φερόμενος νήσοις τισὶν ἐναυλίζεται σποράσιν ἀνύδροις· κάκειθεν ἄρας καὶ διεκβαλὼν τὸν Γαδειραῖον πορθμὸν ἐν δεξιᾷ τοῖς 5 ἐκτὸς ἐπιβάλλει τῆς Ἰβηρίας, μικρὸν ὑπὲρ τῶν τοῦ Βαίτιος ἐκβολῶν, ὃς εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν ἐκφερόμενος θάλατταν ὄνομα τῇ περὶ αὐτὸν Ἰβηρία παρέσχευ. Ἐνταῦθα ναῦται τινες ἐντυγχάνουσιν αὐτῷ νέον ἐκ τῶν Ἀτλαντικῶν νήσων ἀναπεπλευκότες, αἱ δὲ δύο μὲν εἰς 10 λεπτῷ παντάπασι πορθμῷ διαιρούμεναι, μυρίους δ' ἀπέχουσι Λιβύης σταδίους καὶ ὀνομάζονται Μακάρων. 572 Ὀμβροὶς δὲ χρώμεναι μετρίοις σπανίως, τὰ δὲ πλεῖστα πνεύμασι μαλακοῖς καὶ δροσοβόλοις, οὐ μόνον ἀροῦν καὶ φυτεύειν παρέχουσιν ἀγαθὴν καὶ πίονα χώραν, ἀλλὰ 15 καὶ καρπὸν αὐτοφυῆ φέρουσιν ἀποχρῶντα πλήθει καὶ γλυκύτητι βόσκειν ἄνευ πόνων καὶ πραγματείας σχολάζοντα δῆμον. Ἀἴθρ δὲ ἄλυπος ὥρων τε κράσει καὶ μεταβολῆς μετριότητι κατέχει τὰς νήσους. Οἱ μὲν γὰρ ἐνθύνδε τῆς γῆς ἀποπνέοντες ἔξω βορέαι καὶ ἀπηλιῶται 20 διὰ μῆκος ἐκπεσόντες εἰς τόπον ἀχανῆ διασπείρονται καὶ προαπολείπουσι, πελάγιοι δὲ περιορρόντες ἀργέσται καὶ ξέφυροι βληχρὸς μὲν ὑετοὺς καὶ σποράδας ἐκ θαλάττης ἐπάγοντες, τὰ δὲ πολλὰ νοτεραῖς αἰθρῆσις ἐπιψύχοντες ἡσυχῇ τρέφουσιν, ὥστε μέχρι τῶν βαρβάρων 25 διύχθαι πίστιν ἰσχυρὰν αὐτόθι τὸ Ἠλύσιον εἶναι πεδίου καὶ τὴν τῶν εὐδαιμόνων οἴκησιν, ἣν Ὀμηρος ὕμνησε.

IX. Ταῦθ' ὁ Σερτώριος ἀκούσας ἔρωτα θαυμαστὸν ἔσχευ οἰκῆσαι τὰς νήσους καὶ ζῆν ἐν ἡσυχίᾳ τυραννίδος ἀπαλλαγείς καὶ πολέμων ἀπαύστων. Αἰσθόμενοι δὲ οἱ 30 Κίλικες οὐθὲν εἰρήνης δεόμενοι καὶ σχολῆς, ἀλλὰ πλούτου καὶ λαφύρων, εἰς Λιβύην ἀπέπλευσαν, Ἀσκαλιν

τὸν Ἴφθα κατάξουτες ἐπὶ τὴν Μαυρουσίων βασιλείαν. Οὐ μὴν ἀπέκαμεν ὁ Σερτώριος, ἀλλὰ τοῖς πρὸς τὸν Ἄσκαλιν διαπολεμοῦσιν ἔγνω βοηθεῖν, ὡς οἱ σὺν αὐτῷ καινὴν τινα λαβόντες ἐλπίδων ἀρχὴν καὶ πράξεων ἐτέρων ὑπόθεσιν μὴ διαλυθεῖεν ὑπὸ τῆς ἀπορίας. Ἀσμένοις δὲ τοῖς Μαυρουσίοις ἀφικόμενος εἶχετο ἔργου, καὶ καταμαχεσάμενος τὸν Ἄσκαλιν ἐπολιόρκει. Σύλλα δὲ Πακκιανὸν ἐκπέμψαντος βοηθῆσαι τοῖς περὶ τὸν Ἄσκαλιν μετὰ δυνάμεως, συμβαλὼν ὁ Σερτώριος τὸν μὲν

10 Πακκιανὸν ἀπέκτεινε, τὴν δὲ στρατιὰν κρατήσας προσηγάγετο, καὶ τὴν Τίγγιν, εἰς ἣν ὁ Ἄσκαλις συνέφυγε μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ἐξεπολιόρκησεν. Ἐνταῦθα τὸν Ἄνταῖον οἱ Λίβυες ἱστοροῦσι κείσθαι· καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ Σερτώριος διέσκαψε τοῖς βαρβάροις ἀπιστῶν διὰ

15 μέγεθος. Ἐντυχὼν δὲ τῷ σώματι πηχῶν ἐξήκοντα μῆκος, ὡς φασι, κατεπλάγη, καὶ σφάγιον ἐντεμὼν συνέχασε τὸ μνήμα, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ τιμὴν τε καὶ φήμην συνηύξησε. Τιγγῖται δὲ μυθολογοῦσιν Ἄνταίου τελευτήσαντος τὴν γυναῖκα Τίγγην Ἡρακλεῖ συνελθεῖν,

20 Σόφακα δ' ἐξ αὐτῶν γενόμενον βασιλεῦσαι τῆς χώρας καὶ πόλιν ἐπάνυμον τῆς μητρὸς ἀποδείξει, Σόφακος δὲ παῖδα γενέσθαι Διόδωρον, ᾧ πολλὰ τῶν Λιβυκῶν ἔθνῶν ὑπήκουσεν Ἑλληνικὸν ἔχοντι στρατεύμα τῶν αὐτόθι κατοικισμένων ὑφ' Ἡρακλέους Ὀλβιανῶν καὶ Μυ

25 κηναίων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀνακείσθω τῇ Ἰόβα χάριτι τοῦ πάντων ἱστορικωτάτου βασιλέων· ἐκείνου γὰρ ἱστοροῦσι τοὺς προγόνους Διοδώρου καὶ Σόφακος ἀπογόνους εἶναι· Σερτώριος δὲ πάντων ἐγκρατὴς γενόμενος τοὺς δεηθέντας αὐτοῦ καὶ πιστεύσαντας οὐκ

30 ἠδίκησεν, ἀλλὰ καὶ χρήματα καὶ πόλεις καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπέδωκεν αὐτοῖς, ὅσα καλῶς εἶχε δεξάμενος διδόντων.

X. Ἐντεῦθεν ὅποι χρὴ τραπέσθαι βουλευόμενον
 ἐκάλουν Λυσιτανοὶ πρέσβεις πέμψαντες ἐφ' ἡγεμονία,
 πάντως μὲν ἄρχοντος ἀξίωμα μέγα καὶ ἐμπειρίαν ἔχον-
 τος δεόμενοι πρὸς τὸν ἀπὸ Ῥωμαίων φόβον, ἐκείνῳ δὲ
 πιστεύοντες αὐτοὺς μόνῳ [καὶ] πυνθανόμενοι παρὰ τῶν 5
 συγγεγονότων τὸ ἦθος αὐτοῦ. Λέγεται δὲ ὁ Σερτώριος
 οὔτε ὑφ' ἡδονῆς οὔτε ὑπὸ δέους εὐάλωτος γενέσθαι,
 φύσει δὲ ἀνέκπληκτος ὢν παρὰ τὰ δεινὰ καὶ μέτριος εὐ-
 τυχίαν ἐνεργεῖν, καὶ πρὸς μὲν εὐθυμαχίαν οὐδενὸς
 ἀτολμότερος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων, ὅσα δὲ κλω- 10
 πείας ἐν πολέμοις ἔργα καὶ πλεονεξίας περὶ τόπους ἐχυ-
 ροὺς καὶ διαβάσεις τάχους δεομένας ἀπάτης τε καὶ ψευ-
 573 δῶν ἐν δέοντι, σοφιστῆς δεινότατος. Ἐν δὲ ταῖς τιμαῖς
 τῶν ἀνδραγαθημάτων δαψιλῆς φαινόμενος, περὶ τὰς τι-
 μωρίας ἐμετρίαζε τῶν ἀμαρτημάτων. Καίτοι δοκεῖ περὶ 15
 τὸν ἔσχατον αὐτοῦ βίον ὠμότητος καὶ βαρυθυμίας τὸ
 περὶ τοὺς ὀμήρουςπραχθὲν ἔργον ἐπιδείξει τὴν φύσιν
 οὐκ οὔσαν ἡμερον, ἄλλ' ἐπαμπεχομένην λογισμῶν διὰ
 τὴν ἀνάγκην. Ἐμοὶ δὲ ἀρετὴν μὲν εἰλικρινῆ καὶ κατὰ
 λόγον συνεστῶσαν οὐκ ἂν ποτε δοκεῖ τύχη τις ἐκστῆσαι 20
 πρὸς τοῦναντίον, ἄλλως δὲ προαιρέσεις καὶ φύσεις χρη-
 στάς ὑπὸ συμφορῶν μεγάλων παρ' ἀξίαν κακωθείσας
 οὐκ ἀδύνατον τῷ δαίμονι συμμεταβαλεῖν τὸ ἦθος. Ὅ
 καὶ Σερτώριον οἶμαι παθεῖν ἤδη τῆς τύχης αὐτὸν ἐπι-
 λειπούσης, ἐκτραχυνόμενον ὑπὸ τῶν πραγμάτων γινο- 25
 μένων πονηρῶν πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας.

XI. Οὐ μὴν ἀλλὰ τότε γε τῶν Λυσιτανῶν κα-
 λούντων ἀπῆρεν ἐκ Λιβύης. Καὶ τούτους συνέταπτεν
 εὐθύς αὐτοκράτωρ στρατηγός, καὶ τὴν ἐγγὺς Ἰβηρίαν
 ὑπήκοον ἐποιεῖτο, τῶν πλείστων ἐκουσίως προστιθεμέ- 30
 νων, μάλιστα μὲν διὰ τὸ πρῶτον αὐτοῦ καὶ δραστήριον,
 ἔστι δὲ ἂ καὶ σοφιστικῶς αὐτὸς εἰς ἀπάτην καὶ κήλησιν

ἐμηχανᾶτο. Καὶ πρῶτόν γε πάντων τὸ περὶ τὴν ἔλαφον.
 Ἦν δὲ τοιούδε· Σπανὸς ἀνὴρ δημότης τῶν ἐπὶ χώρας
 βιούντων ἐλάφῳ νεοτόκῳ φευγούσῃ κνηηγέτας ἐπιτυχῶν
 αὐτῆς μὲν ἀπελείφθη, τὴν δὲ νεβρὸν ἐκπλαγεὶς τῇ και-
 5 νότητι τῆς χροᾶς (λευκὴ γὰρ ἦν πᾶσα) λαμβάνει διώξας.
 Κατὰ τύχην δὲ Σερωρίου τοῖς τόποις ἐναυλισαμένον
 καὶ πᾶν ὅ τις ἐξ ἄγρας ἢ γεωργίας ἤκοι κομίζων δῶρον
 ἀσμένως δεχομένου καὶ φιλοφρόνως ἀμειβομένου τοὺς
 θεραπεύοντας, ἐγχειρίζει φέρων αὐτῷ τὴν νεβρὸν. Ὁ
 10 δὲ δεξάμενος ἀντίκα μὲν ἤσθη μετρίως, χρόνῳ δὲ ποιη-
 σάμενος τιθασὸν οὕτω καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε καὶ κα-
 λούντος ἀκούειν καὶ βαδίζοντί ποι παρακολουθεῖν, ὄχλου
 τε καὶ θορύβου παντὸς ἀνέχεσθαι στρατιωτικοῦ, κατὰ
 μικρὸν ἐξεθείαζε φάσκων Ἀρτέμιδος δῶρον τὴν ἔλαφον
 15 εἶναι, καὶ πολλὰ τῶν ἀδήλων ἐπεφήμιζεν αὐτῷ δηλοῦν,
 γινώσκων εὐάλωτον εἰς δεισιδαιμονίαν εἶναι φύσει τὸ
 βαρβαρικόν. Ὁ δὲ καὶ προσετεχνᾶτο τοιάδε· γνοὺς γὰρ
 ἂν κρύφα τοὺς πολεμίους ἐμβεβληκότας ποι τῆς ὑπ' αὐ-
 τὸν χώρας ἢ πόλιν ἀφιστάντας, προσεποιεῖτο τὴν ἔλαφον
 20 αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους διειλέχθαι, κελεύουσαν ἐν ἐτοί-
 μῳ τὰς δυνάμεις ἔχειν. Αὐτὸς δὲ νίκην τινὰ τῶν ἐαυ-
 τοῦ στρατηγῶν ἀκούσας τὸν μὲν ἄγγελον ἐκρυπτε, τὴν
 δὲ ἔλαφον ἐστεφανωμένην ἐπ' εὐαγγελίοις προῆγεν, εὐ-
 θυμείσθαι παρακαλῶν καὶ τοῖς θεοῖς θύειν ὡς ἀγαθὸν
 25 τι πευσομένους.

XII. Οὕτω δὲ χειροήθεις ποιησάμενος αὐτοὺς ἐχρῆτο
 πρὸς ἅπαντα μετριωτέροις, οὐχ ὑπ' ἀνδρὸς ἀλλοδαποῦ
 λογισμῶν, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ στρατηγεῖσθαι πειθομένοις,
 ἅμα καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιμαρτυρούντων τῷ παρὰ λό-
 30 γον τὴν δύναμιν ἀξάνεσθαι. Δισχιλίους γὰρ ἑξακο-
 σίοις, οὓς ὠνόμαζε Ῥωμαίους, συμμίκτοις δὲ ἑπτακο-
 σίοις Λιβύων εἰς Λυσιτανίαν αὐτῷ συνδιαβάσι πελτα-

στὰς τετρακισχιλίους *Λυσιτανῶν* καὶ ἱππεῖς ἑπτακοσίους
 προσλαβὼν ἐπολέμει τέτταρσι Ῥωμαίων στρατηγοῖς, ὑφ'
 οἷς ἦσαν πεζῶν μὲν δώδεκα μυριάδες, ἱππεῖς δὲ ἑξακισ-
 χίλιοι, τοξόται δὲ καὶ σφενδονῆται δισχίλιοι, πόλεις δὲ
 ἀναρίθμητοι τὸ πλῆθος, αὐτὸς εἴκοσι τὰς πάσας ἐν ἀρχῇ 5
 κερτημένος. Ἄλλ' ὅμως ἀσθενὴς οὕτω καὶ μικρὸς ἀρξά-
 μενος οὐ μόνον ἔθνῶν ἐκράτησε μεγάλων καὶ πόλεις
 εἶλε πολλὰς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιστρατήγων *Κότταν* μὲν
 ἐν τῷ περὶ τὴν *Μελλαρίαν* πορθμῶ κατεναυμάχησε,
 574 *Φουφίδιον* δὲ τὸν ἄρχοντα τῆς *Βαιτικῆς* περὶ τὸν *Βαϊ-* 10
τιν ἐτρέψατο δισχιλίους ἀποκτείνας Ῥωμαίων, *Δομέτιον*
 δὲ *Λεύκιον* ἀνθύπατον ὄντα τῆς ἐτέρας *Ἰβηρίας* διὰ
 τοῦ ταμίου καταγωνισάμενος καὶ *Θωράνιον*, ἄλλον ἡγε-
 μόνα τῶν ὑπὸ *Μετέλλου* πεμφθέντων μετὰ δυνάμεως,
 ἀνεῖλεν, αὐτόν τε τὸν *Μέτελλον*, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν 15
 τοῖς τότε μέγιστον καὶ δοκιμώτατον, οὐκ ὀλίγοις σφάλ-
 μασι περιβαλὼν εἰς τοσαύτην ἀπορίαν κατέστησεν, ὥστε
Λεύκιον μὲν *Μάλλιον* ἐκ τῆς περὶ *Ναρβῶνα* *Γαλατίας*
 ἐλθεῖν αὐτῷ βοηθόν, *Πομπήιον* δὲ *Μάγνον* ἐκ Ῥώμης
 κατὰ τάχος ἀποσταλῆναι μετὰ δυνάμεως. Οὐ γὰρ εἶχεν 20
 ὁ *Μέτελλος* ὅ τι χρήσαιτο προσπολεμῶν ἀνδρὶ τολμητῇ
 πάσης ἐξαναδυομένῳ φανερᾶς μάχης, πᾶσαν δὲ μετα-
 βαλλομένῳ μεταβολὴν εὐσταλεία καὶ κουφότητι τῆς *Ἰβη-*
ρικῆς στρατιᾶς, αὐτὸς ὀπλιτικῶν καὶ νομίμων ἀσκητῆς
 γεγυμνασμένος ἀγώνων καὶ στρατηγὸς ἐμβριθοῦς καὶ μουίμου 25
 φάλαγγος, ὥσασθαι μὲν εἰς χεῖρας ἐλθόντας πολεμίους
 καὶ καταβαλεῖν ἄριστα γεγυμνασμένης, ὀρειβατεῖν δὲ
 καὶ συνηρητῆσθαι διώξεσι καὶ φυγαῖς ἀπαύστοις ἀνθρώ-
 πων ὑπηρεμίων καὶ λιμὸν ἀνέχεσθαι καὶ δίαιταν ἄπυ-
 ρον καὶ ἄσκηνον, ὥσπερ ἐκεῖνοι, μὴ δυναμένης. 30

XIII. Ἐτι δὲ αὐτὸς μὲν ἤδη πρεσβύτερος ἦν καὶ τι
 καὶ πρὸς ἀνειμένην ἤδη καὶ τρυφερὰν δίαιταν ἐκ πολ-

λῶν ἀγώνων καὶ μεγάλων ἐνδεδωκώς, τῷ δὲ Σερτωρίῳ
 συνειστήκει πνεύματος ἀκμαίου γέμοντι καὶ κατεσκευα-
 σμένον ἔχοντι θαυμασίως τὸ σῶμα ῥώμῃ καὶ τάχει καὶ
 λιτότητι. Μέθης μὲν γὰρ οὐδὲ ῥαθυμῶν ἤπτετο, πό-
 5 νους δὲ μεγάλους καὶ μακρὰς ὁδοιπορίας καὶ συνεχεῖς
 ἀγρυπνίας ὀλίγοις εἶθιστο καὶ φαύλοις ἀρκούμενος σι-
 τίοις διαφέρειν, πλάνοις δὲ χρώμενος αἰὲ καὶ κνηγε-
 σίοις, ὁπότε σχολάζοι, πάσης διεκδύσεως φεύγοντι καὶ
 διώκοντι κυκλώσεως ἀβάτων τε καὶ βασίμων τόπων ἐμ-
 10 πειρίαν προσειλήφει. Διὸ τῷ μὲν εἰργομένῳ μάχης ὅσα
 νικώμενοι πάσχουσιν ἄνθρωποι βλάπτεσθαι συνέβαι-
 νεν, ὁ δὲ τῷ φεύγειν εἶχε τὰ τῶν διωκόντων. Καὶ γὰρ
 ὑδρείας ἀπέκοπτε καὶ σιτολογίας εἶργε, καὶ προϊόντι μὲν
 ἐκποδῶν ἦν, ἐκίνει δὲ ἰδρυνθέντα, πολιορκοῦντι δὲ
 15 ἄλλους ἐπιφαινόμενος ἀντεπολιόρκει ταῖς τῶν ἀναγ-
 καίων ἀπορίαις, ὥστε τοὺς στρατιώτας ἀπαγορεύειν
 καὶ τοῦ Σερτωρίου μονομαχῆσαι προκαλουμένου τὸν
 Μέτελλον βοᾶν καὶ κελεύειν μάχεσθαι στρατηγὸν στρα-
 τηγῷ καὶ Ῥωμαῖον Ῥωμαίῳ, ἀναδυόμενον δὲ χλευάζειν.
 20 Ὁ δὲ τούτων μὲν, εὖ ποιῶν, κατεγέλα· στρατηγοῦ γάρ,
 ὡς ἔφη Θεόφραστος, δεῖ θάνατον ἀποθνήσκειν τὸν
 στρατηγόν, οὐ πελταστοῦ τοῦ τυχόντος· ὁρῶν δὲ τοὺς
 Λαγγοβρίτας οὐ μικρὰ τῷ Σερτωρίῳ συλλαμβανομέ-
 νους, δίψῃ δὲ ὄντας εὐαλώτους (ἐν γὰρ ἦν αὐτοῖς φρέαρ
 25 ἐν τῇ πόλει, τῶν δ' ἐν τοῖς προαστείοις καὶ παρὰ τὰ
 τείχη ναμάτων ὁ πολιορκῶν ἐπικρατεῖν ἐμελλεν), ἤκεν
 ἐπὶ τὴν πόλιν ὡς ἡμέραις δυσὶ συναιρήσων τὴν πολιορ-
 κίαν, ὕδατος οὐκ ὄντος. Διὸ καὶ πέντε ἡμερῶν ἐπιφέ-
 ρεσθαι σιτία μόνον προεἴρητο τοῖς στρατιώταις. Ὁ
 30 Σερτώριος δ' ὀξέως βοηθήσας ἐκέλευσε δισχιλίους
 ἀσκούς ὕδατος ἐμπληῆσαι, καθ' ἕκαστον ἀσκὸν ἀργύριον
 συχνὸν τάξας. Καὶ πολλῶν μὲν Ἰβήρων, πολλῶν δὲ

Μαυρουσίαν ὑφισταμένων τὸ ἔργον, ἐπιλεξάμενος ἄνδρας εὐρώστους ἅμα καὶ ποδώκεις ἔπεμψε διὰ τῆς ὄρεινης, κελεύσας, ὅταν παραδῶσι τοὺς ἄσκους τοῖς ἐν τῇ πόλει, τὸν ἄχρηστον ὑπεξαγαγεῖν ὄχλον, ὅπως ἐξαρκῆ τοῖς ἀμυνομένοις τὸ ποτόν. Ἐκπύστου δὲ τούτου γενο- 5
 575 δεια τῶν στρατιωτῶν ὑπαναλωκότων, ἐξέπεμψε δὲ ἐπὶ σιτολογίαν Ἀκύνον ἐξακισχιλίων ἡγούμενον. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Σερτώριος καὶ προλοχίσας τὴν ὁδὸν ἐπανερχο-
 μένω τῷ Ἀκύνῳ τρισχιλίους ἄνδρας ἔκ τινος συσκίου 10
 χαράδρας ἐπανίστησιν, αὐτὸς δὲ κατὰ στόμα προσβαλὼν τρέπεται, καὶ τοὺς μὲν διαφθείρει, τοὺς δὲ λαμβάνει ζῶντας. Ἀκύνον δὲ μετὰ τῶν ὀπλων καὶ τὸν ἵππου ἀποβεβληκότα δεξάμενος Μέτελλος αἰσχροῶς ἀπήει, πολλὰ χλευαζόμενος ὑπὸ τῶν Ἰβήρων. 15

XIV. Ἐκ τε δὴ τούτων θαυμαζόμενος ἠγαπᾶτο παρὰ τοῖς βαρβάροις ὁ Σερτώριος, καὶ ὅτι Ῥωμαῖκοῖς ὀπλισμοῖς καὶ τάξεσι καὶ συνθήμασιν ἀφαιρῶν τὸ μανικὸν καὶ θηριῶδες αὐτῶν τῆς ἀλκῆς ἀντὶ ληστηρίου μεγάλου στρατὸν ἐποιεῖτο τὴν δύναμιν. Ἔτι δ' ἀργύρῳ χρώμε- 20
 νος ἀφειδῶς καὶ χρυσῷ κράνη τε κατεκόσμη καὶ θυρεοὺς αὐτῶν διεποίκιλλε, καὶ χλαμύσιν ἀνθιναῖς καὶ χιτῶσι χρῆσθαι διδάσκων καὶ χορηγῶν εἰς ταῦτα καὶ συμφιλοκαλῶν ἐδημαγῶγει. Μάλιστα δὲ εἶλεν αὐτοὺς τὰ τῶν παίδων. Τοὺς γὰρ εὐγενεστάτους ἀπὸ τῶν 25
 ἔθνων συναγαγὼν εἰς Ὀσκαν, πόλιν μεγάλην, διδασκάλους ἐπιστήσας Ἑλληνικῶν τε καὶ Ῥωμαϊκῶν μαθημάτων ἔργῳ μὲν ἐξωμηρεύσατο, λόγῳ δὲ ἐπαίδευεν, ὡς ἀνδράσι γενομένοις πολιτείας τε μεταδώσων καὶ ἀρχῆς. Οἱ δὲ πατέρες ἤδοντο θαυμαστῶς τοὺς παῖδας ἐν περι- 30
 πορφύροις ὀρῶντες μάλα κοσμίως φοιτῶντας εἰς τὰ διδασκαλεῖα καὶ τὸν Σερτώριον ὑπὲρ αὐτῶν μισθοὺς τε-

λοῦντα καὶ πολλάκις ἀποδείξεις λαμβάνοντα καὶ γέγρα-
 τοῖς ἀξίοις νέμοντα καὶ τὰ χρυσᾶ περιδέραια δωροῦμε-
 νον, ἃ Ῥωμαῖοι βούλλας καλοῦσιν. Ἔθους δ' ὄντος
 Ἰβηρικοῦ, τοὺς περὶ τὸν ἄρχοντα τεταγμένους συναπο-
 5 θνήσκειν αὐτῷ πεσόντι, καὶ τοῦτο τῶν ἐκεῖ βαρβάρων
 κατάσπεισιν ὀνομαζόντων, τοῖς μὲν ἄλλοις ἡγεμόσιν
 ὀλίγοι τῶν ὑπασπιστῶν καὶ τῶν ἐταίρων, Σερτωρίῳ δὲ
 πολλαὶ μυριάδες ἀνθρώπων κατεσπεικότων ἑαυτοὺς ἠκο-
 λούθουν. Λέγεται δὲ πρὸς τινὶ πόλει τροπῆς γενομέ-
 10 νης καὶ τῶν πολεμίων ἐπικειμένων τοὺς Ἰβήρας ἀμε-
 λήσαντας αὐτῶν τὸν Σερτώριον σῶζειν καὶ τοῖς ὤμοις
 ἐπαραμένους ἄλλους πρὸ ἄλλων ἀνακουφίσει πρὸς τὰ
 τεῖχη, γενομένου δ' ἐν ἀσφαλεῖ τοῦ ἄρχοντος, οὕτω τρέ-
 πεσθαι πρὸς φυγὴν ἕκαστον αὐτῶν.

15 XV. Οὐ μόνον δὲ τοῖς Ἰβηρσιν ἦν ποθεινός, ἀλλὰ
 καὶ τοῖς ἐξ Ἰταλίας στρατευομένοις. Περπέννα γοῦν
 Οὐέντωνος ἀπὸ τῆς αὐτῆς Σερτωρίῳ στάσεως εἰς Ἰβη-
 ρίαν παραγενομένου μετὰ χρημάτων πολλῶν καὶ μεγά-
 λης δυνάμεως, ἰδίᾳ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐγνωκός πολεμεῖν
 20 πρὸς τὸν Μέτελλον, ἐδυσχέραινον οἱ στρατιῶται, καὶ
 πολὺς ἦν τοῦ Σερτωρίου λόγος ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὸν
 Περπένναν ἀνιῶν εὐγενεῖα καὶ πλούτῳ τετυφωμένον.
 Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ Πομπηῖος ἠγγέλλετο τὴν Πυρρήνην
 ὑπερβάλλων, ἀναλαβόντες οἱ στρατιῶται τὰ ὄπλα καὶ
 25 τὰ σημεῖα τῶν τάξεων ἀναρπάσαντες κατεβόησαν τοῦ
 Περπέννα, κελεύοντες ὡς τὸν Σερτώριον ἄγειν αὐτούς·
 εἰ δὲ μή, καταλιπόντες ἐκεῖνον ἠπείλουν αὐτοὶ βαδιεῖ-
 σθαι πρὸς ἄνδρα σῶζεσθαι καὶ σῶζειν δυνάμενον.
 Συγχωρήσας δὲ ὁ Περπέννας ἤγαγεν αὐτούς, καὶ συνέ-
 30 μιξε τῷ Σερτωρίῳ πεντήκοντα καὶ τρεῖς ἔχων σπείρας.

XVI. Σερτώριος δέ, τῶν ἐντὸς Ἰβήρος αὐτῷ ποτα-
 μοῦ πάντων ὁμοῦ τι προστιθεμένων, πλήθει μὲν ἦν

μέγας· ἐπέφθοντο γὰρ αἰεὶ καὶ συνεφέροντο πανταχόθεν πρὸς αὐτόν· ἀταξία δὲ βαρβαρικῇ καὶ θρασύτητι ταραττόμενος ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις βοώντων καὶ τὴν τριβὴν δυσανασχετούτων ἐπειράτο παραμυθεῖσθαι διὰ λόγων. Ὡς δὲ ἑώρα χαλεπαίνοντας καὶ βιαζομένους 5
 576 ἀκαίρως, προήκατο καὶ περιεΐδε συμπλεκομένους τοῖς πολεμίοις ἐν οἷς οὐ παντελῶς συντριβέντας, ἀλλὰ πληγὰς λαβόντας ἤλπιζε πρὸς τὰ λοιπὰ κατηκόους μᾶλλον ἔξειν. Ὡν δὲ εἴκαζε γενομένων, ἐπιβοηθήσας ἀνέλαβέ τε φεύγοντας αὐτοὺς καὶ κατέστησεν ἀσφαλῶς εἰς τὸ 10
 στρατόπεδον. Βουλόμενος δὲ καὶ τὴν ἀδυμίαν ἀφελεῖν, μεθ' ἡμέρας ὀλίγας πάνδημον ἐκκλησίαν ἀθροίσας ἵππους εἰσήγαγε δύο, τὸν μὲν ἀσθενῆ τελέως καὶ πρεσβύτερον ἤδη, τὸν δὲ ἕτερον εὐμεγέθη μὲν αὐτόν καὶ ἰσχυρόν, θαυμαστὴν δὲ πυκνότητι καὶ κάλλει τριχῶν οὐρανῶν 15
 ἔχοντα. Παρειστήκει δὲ τῷ μὲν ἀσθενεῖ μέγας ἀνὴρ καὶ ῥωμαλέος, τῷ δὲ ἰσχυρῷ μικρὸς ἕτερος καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος. Σημείου δὲ δοθέντος αὐτοῖς ὁ μὲν ἰσχυρὸς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τοῦ ἵππου τὴν κέρκον ὡς ἀπορρήξων εἴλκε βίᾳ πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ ἀσθενὴς τοῦ 20
 ἰσχυροῦ κατὰ μίαν τῶν τριχῶν ἐξέτιλλεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν οὐκ ὀλίγα πράγματα μάτην ἑαυτῷ καὶ πολὺν γέλωτα τοῖς θεωμένοις παρασχὼν ἀπεῖπεν, ὁ δὲ ἀσθενὴς ἀκαρῆ καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ ψιλὴν τριχῶν ἀπέδειξε τὴν οὐρανῶν, ἀναστὰς ὁ Σερτώριος „Ὁρᾶτε“ εἶπεν „ἄνδρες 25
 σύμμαχοι, τὴν ἐπιμονὴν ἀνυσιμωτέραν τῆς βίας οὐσαν καὶ πολλὰ τῶν ἀθρόως ἀλήπτων ἐνδιδόντα τῷ κατὰ μικρόν. Ἄμαχον γὰρ τὸ ἐνδελεχές, ᾧ πᾶσαν ἐπιὼν ὁ χρόνος αἶρεῖ καὶ κατεργάζεται δύναμιν, εὐμενὴς ὢν σύμμαχος τοῖς δεχομένοις λογισμῷ τὸν καιρὸν αὐτοῦ, τοῖς 30
 δὲ ἀκαίρως ἐπειγομένοις πολεμιώτατος.“ Τοιαῦτα μὲν ὁ

Σερτώριος-ἐκάστοτε πλέκων παραμύθια τοῖς βαρβάροις διεπαιδαγώγει τὸν καιρόν.

- XVII. Οὐδενὸς δὲ ἦττον αὐτοῦ τῶν πολεμικῶν ἔργων ἐθανυμάσθη τὸ περὶ τοὺς λεγομένους Χαρακιτανούς.
- 5 Εἰσὶ δὲ δῆμος ὑπὲρ τὸν Ταγάνιον ποταμόν, οὐκ ἄσπεσιν οὐδὲ κώμαις ἐνοικοῦντες, ἀλλὰ λόφος ἐστὶν εὐμεγέθης καὶ ὑψηλὸς ἄντρα καὶ κοιλώματα πετρῶν βλέποντα πρὸς βορέαν περιέχων. Ἡ δ' ὑποκειμένη πᾶσα χώρα πηλὸν ἀργιλώδη καὶ γῆν ὑπὸ χαννότητος εὐθροπτον
- 10 ἀναδίδωσιν, οὔτε τοὺς ἐπιβαίνοντας ἀνέχεσθαι καρτεράν, καὶ μικρὸν ἀψαμένων, ὥσπερ ἄσβεστον ἢ τέφραν, ἐπὶ πολὺ διαχεομένην. Τῶν οὖν βαρβάρων, ὁσάκις φόβῳ πολέμου καταδύντες εἰς τὰ σπήλαια καὶ τὴν λείαν εἶσω συναγαρόντες ἀτρεμοῖεν, ὄντων ἀλήπτων ὑπὸ
- 15 βίας, τὸν δὲ Σερτώριον τότε διακεκριμένον ἀπὸ τοῦ Μετέλλου καὶ καταστρατοπεδεύσαντα παρὰ τὸν λόφον ὑπερφρονούντων ὡς κεκρατημένον, εἶτε ὑπ' ὀργῆς ἐκεῖνος εἶτε μὴ δοκεῖν φεύγειν βουλόμενος ἅμ' ἡμέραν προσελάσας κατεσκέπτετο τὸν τόπον. Οὐδαμῶθεν δὲ
- 20 προσβολὴν ἔχοντος, ἄλλως ἀλύων καὶ κεναῖς χρώμενος ἀπειλαῖς ὀρᾷ τῆς γῆς ἐκείνης κονιορτὸν ἄνω πολὺν ὑπὸ πνεύματος ἐπ' αὐτοὺς φερόμενον. Τέτραπαι μὲν γάρ, ὡς ἔφην, τὰ σπήλαια πρὸς βορέαν, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς ἄρκτου ῥέων ἄνεμος, Καικίαν ἔνιοι καλοῦσιν, ἐπέχει μάλιστα
- 25 καὶ πλεῖστός ἐστι τῶν ἐκεῖ πνευμάτων, ἐξ ὑγρῶν πεδίων καὶ νιφοβόλων συμφυσώμενος ὀρῶν, τότε δὲ καὶ θεῖρους ἀκμάζοντος ἰσχύων καὶ τρεφόμενος τῇ τῶν ὑπαρκτίων ἀνέσει πάγων ἠδιστος ἐπέπνει καὶ κατεῖχεν αὐτούς τε καὶ βοτὰ δι' ἡμέρας ἀναψύχων. Ταῦτα δὲ συλ-
- 30 λογιζόμενος ὁ Σερτώριος καὶ παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἀκούων ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας τῆς ἄραιᾶς καὶ τεφρώδους γῆς ἐκείνης ἀποσπῶντας καὶ παραφέροντας καταντικρῶ

τοῦ λόφου θῖνα ποιεῖν, ἦν οἱ βάββαροι χόματος ἐπ' αὐ-
 τοὺς εἶναι κατασκευεῖν ὑπονοοῦντες ἐχλεύαζον. Τότε
 μὲν οὖν ἐργασαμένους τοὺς στρατιώτας ἄχρι νυκτὸς
 ἀπήγαγεν· ἅμα δ' ἡμέρα πρῶτον μὲν αὖρα μαλακὴ
 προαπέπνει διακινουῖσα τῆς συμπεφορημένης γῆς τὸ 5
 λειότατον ὥσπερ ἄχνην σκιδνάμενον, ἔπειτα σοβαροῦ
 τοῦ Καικίου πρὸς τὸν ἥλιον ἐκχεομένου καὶ τῶν λόφων
 577 κονιωμένων ἐπιστάντες οἱ στρατιῶται τὸν τε χοῦν ἀνέ-
 τρεπον διὰ βάθους καὶ τὸν σπῖλον ἔκοπτον, ἐνιοὶ δὲ καὶ
 τοὺς ἵππους ἄνω καὶ κάτω διεξήλασαν ἀνιστάντες τὸ 10
 χαλύνωμα καὶ τῇ πνοῇ μετέωρον παραδιδόντες. Ἡ δ'
 ὑπολαμβάνουσα πᾶν τὸ θρυπτόμενον καὶ κινούμενον
 ἄνω προσέβαλλε τοῖς οἰκήμασι τῶν βαρβάρων κατὰ θύ-
 ρας δεχομένοις τὸν Καικίαν. Οἱ δὲ, ἅτε δὴ τῶν σπη-
 λαίων μίαν ἐκείνην ἀναπνοὴν ἐχόντων, ἧ τὸ πνεῦμα 15
 προσέπιπτε, ταχὺ μὲν ἀπεσκοτοῦντο τὰς ὄψεις, ταχὺ δ'
 ἀνεπίμπλαντο πνιγώδους ἄσθματος, τραχὺν ἀέρα καὶ
 πολλῇ κόνει συμπεφυρμένον ἔλκοντες. Ὅθεν ἡμέρας
 δύο μόλις ἀνασχόμενοι τῇ τρίτῃ παρέδωκαν ἑαυτούς,
 οὐ τοσοῦτον Σερτωρίῳ δυνάμεως, ὅσον δόξης, προσ- 20
 θέντες, ὡς τὰ δι' ὀπλων ἀνάλωτα σοφία κατεργασα-
 μένω.

XVIII. Μέχρι μὲν οὖν τοῖς περὶ Μέτελλον ἐπολέ-
 μει, τὰ πλεῖστα κατευτυχεῖν ἐδόκει, γῆρα καὶ φυσικῇ
 βραδυτῆτι τοῦ Μετέλλου πρὸς ἄνδρα τολμητὴν καὶ λη- 25
 στρικῆς μᾶλλον ἢ στρατιωτικῆς ἠγρούμενον δυνάμεως
 οὐκ ἀναφέροντος· ἐπεὶ δὲ καὶ Πομπηῖα τὴν Πυρρήνην
 ὑπερβαλόντι παραστρατοπεδεύσας καὶ πᾶσαν ἅμα μὲν
 διδοὺς, ἅμα δὲ λαμβάνων στρατηγικῶν παλαισμάτων
 πείραν, ἀντιτεχνώμενός τε καὶ φυλαττόμενος πλεῖον 30
 εἶχε, κομιδῇ διεβοήθη μέχρι Ῥώμης ὡς δεινότατος ὢν
 πόλεμον μεταχειρίσασθαι τῶν τότε στρατηγῶν. Οὐ γάρ

τι μικρὸν ἦν τὸ Πομπηίου κλέος, ἀλλ' ἦνθει τότε μάλιστα πρὸς δόξαν ἐκ τῶν περὶ Σύλλα ἀνδραγαθημάτων, ἐφ' οἷς καὶ Μάγνος ὑπ' αὐτοῦ, τουτέστι μέγας, ἐπωνομάσθη τιμῶν τε θριαμβικῶν οὔπω γενειῶν ἔτυ-
 5 χεν. Ὄθεν καὶ πολλαὶ τῶν ὑπὸ Σερτωρίῳ πόλεων ἀποβλέψασαι πρὸς αὐτὸν ὄρμην μεταβολῆς ἔσχον, εἶτα ἐπαύσαντο, τοῦ περὶ Λαύρωνα πάθους παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα συμβάντος. Σερτωρίου γὰρ πολιορκουῖντος αὐ-
 10 λόφου εὖ δοκοῦντα πεφυκέναι κατὰ τῆς πόλεως προληψόμενος, ὁ δὲ τοῦτο κωλύσων ἠπειγέτο. Τοῦ δὲ Σερτωρίου φθάσαντος ἐπιστήσας τὸν στρατὸν ὁ Πομπηῖος ἔχαιρε τῇ συντυχίᾳ, νομίζων ἐν μέσῳ τῆς πόλεως καὶ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς ἀπειληθῆναι τὸν Σερτώριον· καὶ πρὸς
 15 τοὺς Λαυρωνίτας εἰσέπεμψε θαρρεῖν κελεύων καὶ καθῆσθαι περὶ τὰ τεῖχη θεωμένους πολιορκούμενον Σερτώριον. Ἐκεῖνος δ' ἀκούσας ἐγέλασε, καὶ τὸν Σύλλα μαθητὴν (οὕτω γὰρ τὸν Πομπηῖον ἐπισκώπτων προσηγόρευεν) αὐτὸς ἔφη διδάξειν, ὅτι δεῖ τὸν στρατηγὸν κα-
 20 τόπιν μᾶλλον ἢ κατὰ πρόσωπον βλέπειν. Ταῦτα δὲ λέγων ἅμα τοῖς πολιορκουμένοις ἐπεδείκνυεν ἑξακισχιλίους ὀπλίτας ὑπ' αὐτοῦ καταλελειμμένους ἐπὶ τοῦ προτέρου χάρακος, ὅθεν ὀρμηθεὶς κατειλήφει τὸν λόφον, ὅπως ἐπὶ σφᾶς τρεπομένῳ τῷ Πομπηίῳ κατὰ νό-
 25 του προσπέσοιεν. Ὁ δὲ καὶ Πομπηῖος ὄψὲ μάλᾳ συμφρονήσας ἐπιχειρεῖν μὲν οὐκ ἐθάρρει κύκλωσιν δεδοικώς, ἀπολιπεῖν δὲ ἠσχύνετο κινδυνεύοντας ἀνθρώπους, παρῶν δὲ καὶ καθήμενος ἠναγκάζετο ὄραν ἀπολυμένους· ἀπέγνωσαν γὰρ αὐτοὺς οἱ βάρβαροι καὶ τῷ
 30 Σερτωρίῳ παρέδωκαν. Ὁ δὲ τῶν μὲν σωμάτων ἐφείσατο καὶ πάντα ἀφῆκε, τὴν δὲ πόλιν κατέπερησεν, οὐχ ὑπ' ὄργῆς οὐδ' ὤμότητος, ἐλάχιστα γὰρ δοκεῖ θυμῷ

χαρίσασθαι τῶν στρατηγῶν οὗτος ἀνὴρ, ἀλλ' ἐπ' αἰσχύνη καὶ κατηφεία τῶν τεθναυμακότων Πομπήϊου, ἵνα ἢ λόγος ἐν τοῖς βαρβάροις, ὅτι παρῶν ἐγγὺς καὶ μονουοῦ θερμοαινόμενος τῷ πυρὶ τῶν συμμαχῶν οὐ προσήμυνεν.

5

XIX. Ἦτται μὲν οὖν τῷ Σερτωρίῳ πλείονες συνέ-
 578 βαινον, αὐτὸν μὲν ἀήττητον αἰεὶ φυλάττοντι καὶ τοὺς καθ' αὐτόν, θραυομένῳ δὲ περὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας· ἐκ δὲ ὧν ἐπληρωθοῦτο τὰς ἡττας μᾶλλον ἐθαυμάζετο νικῶντων τῶν ἀντιστρατήγων, οἷον ἐν τῇ περὶ Σού-
 10 κρωνι μάχῃ πρὸς Πομπήϊου, καὶ πάλιν ἐν τῇ περὶ Τουρίαν πρὸς τε τοῦτον ὁμοῦ καὶ Μέτελλον. Ἡ μὲν οὖν περὶ Σούκρωνι μάχῃ λέγεται γενέσθαι τοῦ Πομπήϊου κατεπείξαντος, ὥς μὴ μετάσχοι τῆς νίκης Μέτελλος. Ὁ δὲ Σερτωρίος ἐβούλετο μὲν τῷ Πομπήϊῳ, πρὶν ἐπελθεῖν
 15 τὸν Μέτελλον, διαγωνίσασθαι, παραγαγὼν δὲ ἐσπέρας ἤδη συνέβαλεν, οἰόμενος ξένοις οὔσι καὶ ἀπείροις τῶν χωρίων τοῖς πολεμίοις τὸ σκότος ἔσσεσθαι καὶ φεύγουσιν ἐμπόδιον καὶ διώκουσι. Γενομένης δὲ τῆς μάχης ἐν χειρσὶν ἔτυχε μὲν οὐ πρὸς Πομπήϊου αὐτός, ἀλλὰ πρὸς
 20 Ἀφράνιον ἐν ἀρχῇ συνεστηκῶς ἔχοντα τὸ ἀριστερόν, αὐτὸς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τεταγμένος. Ἀκούσας δὲ τῷ Πομπήϊῳ τοὺς συνεστῶτας ὑποχωρεῖν ἐγκειμένῳ καὶ κρατεῖσθαι, τὸ μὲν δεξιὸν ἐπ' ἄλλοις ἐποιήσατο στρατηγοῖς, πρὸς δὲ ἐκεῖνο τὸ νικώμενον αὐτὸς ἐβοηδρόμει. Καὶ
 25 τοὺς μὲν ἤδη τρεπομένους, τοὺς δὲ ἔτι μένοντας ἐν τάξει συναγαγὼν καὶ ἀναθαρρύνας ἐξ ὑπαρχῆς ἐνέβαλε τῷ Πομπήϊῳ διώκοντι, καὶ φυγὴν ἐποιήσατο πολλήν, ὅτε καὶ Πομπήϊος ἐγγὺς ἐλθὼν ἀποθανεῖν καὶ τραυματισθεὶς παραλόγως διέφυγεν. Οἱ γὰρ μετὰ Σερτωρίου
 30 Λίβνες, ὡς ἔλαβον αὐτοῦ τὸν ἵππον χρυσῷ κεκοσμημένον καὶ φαλάρων ἀνάπλεων πολυτελῶν, ἐν τῷ διανέμε-

σθαι καὶ διαφέρεσθαι πρὸς ἀλλήλους προήκοντο τὴν δῖωξιν. Ἀφράνιος δὲ τοὺς ἀνθεστῶτας πρὸς αὐτὸν ἅμα τῷ Σερωτίριον ἀπελθεῖν ἐπὶ θάτερα βοηθοῦντα τρεψάμενος εἰς τὸ στρατόπεδον κατήραξε· καὶ συνεισπεσὼν
 5 ἐπόρθει σκότους ἤδη ὄντος, μήτε τὴν Πομπηίου φυγὴν εἰδὼς μήτε τοὺς στρατιώτας τῆς ἄρπαγῆς ἐπισχεῖν δυνάμενος. Ἐν τούτῳ δὲ Σερωτίριος ἀνέστρεψε τὸ καθ' αὐτὸν νενικηκῶς· καὶ τοῖς Ἀφρανίου δι' ἀταξίαν ταρασσομένοις ἐπιπεσὼν πολλοὺς διέφθειρε. Πρωῖ δὲ αὐ-
 10 θις ἐξοπλισθεὶς ἐπὶ μάχην κατέβαινε, εἶτα Μέτελλον αἰσθόμενος ἐγγὺς εἶναι λύσας τὴν τάξιν ἀνέξεν, εἰπὼν „Ἄλλ' ἔγωγε τὸν παῖδα τοῦτον, εἰ μὴ παρῆν ἢ γραῦς ἐκείνη, πληγαῖς ἂν νουθετήσας εἰς Ῥώμην ἀπεστάλκειν.“

15 XX. Ἡθύμει δὲ δεινῶς διὰ τὸ μηδαμοῦ φανερὰν τὴν ἔλαφον ἐκείνην εἶναι· μηχανῆς γὰρ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἐστέρητο θαυμαστῆς, τότε δὴ μάλιστα παραμυθίας δεομένους. Εἶτα μέντοι νυκτὸς ἄλλως πλανώμενοί τινες ἐπιτυγχάνουσιν αὐτῇ, καὶ γνωρίσαντες ἀπὸ τῆς
 20 χροῆς λαμβάνουσιν. Ἀκούσας δὲ ὁ Σερωτίριος ἐκείνοις μὲν ὠμολόγησεν, ἂν μηδενὶ φράσωσι, χρήματα πολλὰ δώσειν, ἀποκρούσας δὲ τὴν ἔλαφον καὶ διαλιπὼν ὀλίγας ἡμέρας προῆει μάλα φαιδρὸς ἀπ' ὄψεως ἐπὶ τὸ βῆμα, διηγούμενος τοῖς ἡγεμόσι τῶν βαρβάρων, ὡς ἀγαθὸν τι
 25 μέγα τοῦ θεοῦ προμηνύοντος αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους· εἶτα ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐχορημάτιζεν. Ἡ δὲ ἔλαφος ὑπὸ τῶν φυλαττόντων αὐτὴν ἐγγὺς ἀφειθεῖσα καὶ κατιδοῦσα τὸν Σερωτίριον ἐχώρει δρόμῳ περιχαρῆς πρὸς τὸ βῆμα, καὶ παραστᾶσα τὴν κεφαλὴν
 30 ἐπέθηκε ταῖς γόνασιν αὐτοῦ καὶ τῷ στόματι τῆς δεξιᾶς ἔψαυεν, εἰθισμένη καὶ πρότερον τοῦτο ποιεῖν. Ἀντιφιλοφρονουμένου δὲ τοῦ Σερωτίριου πιθανῶς καὶ τι καὶ

δακρῦσαντος, ἐκπλήξῃς εἶχε τοὺς παρόντας τὸ πρῶτον, εἶτα κρότῳ καὶ βοῇ τὸν Σερτώριον, ὡς δαιμόνιον ἄνδρα καὶ θεοῖς φίλον οἴκαδε προπέμψαντες ἐν εὐθυμίαις καὶ χρησταῖς ἐλπίσιν ἦσαν.

XXI. Ἐν δὲ τοῖς τῶν Σαγονντίνων πεδίοις εἰς τὰς 5
 ἐσχάτας ἀπορίας κατακεκλεικῶς τοὺς πολεμίους ἠναγκά-
 579 σθη συμβαλεῖν αὐτοῖς καταβαίνουσιν ἐφ' ἀρπαγὴν καὶ
 σιτολογίαν. Ἡγωνίσθη δὲ λαμπρῶς παρ' ἀμφοτέρων.
 Καὶ Μέμμιος μὲν ὁ τῶν ὑπὸ Πομπητῶ στρατηγῶν ἠγε-
 μονικώτατος ἐν τῷ καρτερωτάτῳ τῆς μάχης ἔπεσεν, 10
 ἐκράτει δὲ Σερτώριος καὶ φόνῳ πολλῶ τῶν ἔτι συνε-
 στώτων ἐώθειτο πρὸς αὐτὸν Μέτελλον. Ὁ δὲ παρ' ἡλι-
 κίαν ὑποστὰς καὶ περιφανῶς ἀγωνιζόμενος παίεται δό-
 ρατι. Τοῦτο τοὺς μὲν ἰδόντας τῶν Ῥωμαίων, τοὺς δὲ
 ἀκούσαντας αἰδῶς ἔσχευ ἐγκαταλιπεῖν τὸν ἠγεμόνα, καὶ 15
 θυμὸς ἅμα πρὸς τοὺς πολεμίους παρέστη. Προθέμενοι
 δὲ τοὺς θυρεοὺς καὶ συνεξενεγκόντες εὐρώστως ἐξω-
 θοῦσι τοὺς Ἴβηρας· καὶ γενομένης οὕτω καλιντρόπου
 τῆς νίκης, ὁ Σερτώριος ἐκείνοις τε φυγὰς ἀδεεῖς μηχα-
 νώμενος καὶ τεχνάζων ἐτέραν αὐτῷ δύναμιν συνελθεῖν 20
 ἐφ' ἡσυχίας, εἰς πόλιν ὄρεινὴν καὶ καρτεράν ἀναφυγῶν
 ἐφράγγυτο τὰ τεῖχη καὶ τὰς πύλας ὠχυροῦτο, πάντα
 μᾶλλον ἢ πολιορκίαν ὑπομένειν διανοούμενος, ἀλλ' ἐξη-
 πάτα τοὺς πολεμίους. Ἐκείνῳ γὰρ προσκαθεζόμενοι καὶ
 τὸ χωρίον οὐ χαλεπῶς λήψεσθαι προσδοκῶντες, τοὺς τε 25
 φεύγοντας τῶν βαρβάρων προΐεντο καὶ τῆς ἀθροισμέ-
 νης αὐτῆς τῷ Σερτωρίῳ δυνάμεως ἠμέλησαν. Ἡθροί-
 ζετο δὲ πέμψαντος ἠγεμόνας ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτοῦ καὶ
 κελεύοντος, ὅταν ἤδη πολλοὺς ἔχωσιν, ἄγγελον ἀπο-
 στείλαι πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ ἀπέστειλαν, σὺν οὐδενὶ 30
 πόνῳ διεκπαισάμενος τοὺς πολεμίους συνέμιξε τοῖς ἐαν-
 τοῦ· καὶ πάλιν ἐπήει πολὺς γεγωνῶς καὶ περιέκοπτεν

αὐτῶν τὴν μὲν ἀπὸ τῆς γῆς εὐπορίαν ἐνέδραιοι καὶ κυ-
κλώσεσι καὶ τῷ πανταχόσε φοιτῶν ὄξυνς ἐπιῶν, τὰ δ' ἐκ
θαλάττης ληστροικοῖς σκάφεσι κατέχων τὴν παραλίαν,
ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ στρατηγοὶ διαλυθέντες ὁ μὲν εἰς
5 Γαλατίαν ἀπελθεῖν, Πομπήϊος δὲ περὶ Βακκαίου δια-
χειμάσαι μοχθηρῶς ὑπὸ ἀρχηματίας, γράφων πρὸς τὴν
σύγκλητον, ὡς ἀπάξει τὸν στρατόν, εἰ μὴ πέμποιεν ἀρ-
γύριον αὐτῷ· καταναλωκέναι γὰρ ἤδη τὰ αὐτοῦ προ-
πολεμῶν τῆς Ἰταλίας. Καὶ πολὺς ἦν οὗτος ἐν Ῥώμῃ
10 λόγος, ὡς Πομπήϊου πρότερος εἰς Ἰταλίαν ἀφίξειτο
Σερτώριος· εἰς τοσοῦτον τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτά-
τους τῶν τότε στρατηγῶν ἢ Σερτωρίου δεινότης κατέ-
στησεν.

XXII. Ἐδήλωσε δὲ καὶ Μέτελλος ἐκπεπληγμένος
15 τὸν ἄνδρα καὶ μέγαν ἠγούμενος. Ἐπεκήρuxe γὰρ, εἴ-
τις αὐτὸν ἀνέλοι Ῥωμαῖος, ἑκατὸν ἀργυρίου τάλαντα
δώσειν καὶ πλέθρα δισμύρια γῆς· εἰ δὲ φυγᾶς, κάθοδον
εἰς Ῥώμην, ὡς ἀπογνώσει φανερᾶς ἀμύνης ὠνούμενος
τὸν ἄνδρα διὰ προδοσίας. Ἔτι δὲ νικῆσας ποτὲ μάχη
20 τὸν Σερτώριον οὕτως ἐπήρθη καὶ τὴν εὐτυχίαν ἠγάπη-
σεν, ὥστε αὐτοκράτωρ ἀναγορευθῆναι, θυσίαις δ' αὐ-
τὸν αἱ πόλεις ἐπιφοιτῶντα καὶ βωμοῖς ἐδέχοντο. Λέγε-
ται δὲ καὶ στεφάνων ἀναδέσεις προσίεσθαι καὶ δείπνων
σοβαρωτέρων ὑποδοχᾶς, ἐν οἷς ἐσθῆτα θριαμβικὴν ἔχων
25 ἔπινε καὶ Νίκαι πεποιημέναι δι' ὀργάνων ἐπιδρόμων
χρῦσεα τρόπαια καὶ στεφάνους διαφέρουσαι κατήγοντο,
καὶ χοροὶ παίδων καὶ γυναικῶν ἐπινικίους ὕμνους ἤδον
εἰς αὐτόν. Ἐφ' οἷς εἰκότως ἦν καταγέλαστος, εἰ δρα-
πέτην Σύλλα καὶ λείψανον τῆς Κάρβωνος φυγῆς ἀπο-
30 καλῶν τὸν Σερτώριον οὕτω κεχαύνωται καὶ περιχαρῆς
γέγονεν, ὑποχωρήσαντος αὐτοῦ περιγενόμενος. Μεγα-
λοφροσύνης δὲ τοῦ Σερτωρίου προῶτον μὲν τὸ τοὺς φεύ-

γοντας ἀπὸ Ῥώμης βουλευτὰς καὶ παρ' αὐτῷ διατρέ-
 βοντας σύγκλητον ἀναγορευῆσαι, ταμίας τε καὶ στρατη-
 γοὺς ἐξ ἐκείνων ἀποδεικνύειν, καὶ πάντα τοῖς πατρίοις
 νόμοις τὰ τοιαῦτα κοσμεῖν· ἔπειτα τὸ χρώμενον ὄπλοις
 καὶ χρήμασι καὶ πόλεσι ταῖς Ἰβήρων μηδ' ἄχρι λόγου 5
 580 τῆς ἄκρας ἐξουσίας ὑφίεσθαι πρὸς αὐτούς, Ῥωμαίους
 δὲ καθιστάναι στρατηγούς καὶ ἄρχοντας αὐτῶν, ὡς Ῥω-
 μαίοις ἀνακτώμενον τὴν ἐλευθερίαν, οὐκ ἐκείνους αὔ-
 ξοντα κατὰ Ῥωμαίων. Καὶ γὰρ ἦν ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ
 πολὺν ἔχων ἴμερον τοῦ κατελθεῖν· ἀλλὰ δυσπραγῶν 10
 μὲν ἠνδραγάθει καὶ ταπεινὸν οὐδὲν ἔπραττε πρὸς τοὺς
 πολεμίους, ἐν δὲ ταῖς νίκαις διεπέμπετο πρὸς Μέτελλον
 καὶ πρὸς Πομπήϊον ἔτοιμος ὦν τὰ ὄπλα καταθέσθαι καὶ
 βιοῦν ἰδιώτης καθόδου τυχάν· μᾶλλον γὰρ ἐθέλειν
 ἀσημότατος ἐν Ῥώμῃ πολίτης ἢ φεύγων τὴν ἑαυτοῦ 15
 πάντων ὁμοῦ τῶν ἄλλων αὐτοκράτωρ ἀναγορευέσθαι.
 Λέγεται δὲ οὐχ ἥμισυ τῆς πατρίδος ἐπιθυμεῖν διὰ τὴν
 μητέρα, τραφεὶς ὄρφανὸς ὑπ' αὐτῇ καὶ τὸ σύμπαν ἀνα-
 κείμενος ἐκείνῃ. Καλούντων δὲ τῶν περὶ τὴν Ἰβηρίαν
 φίλων αὐτὸν ἐφ' ἡγεμονίᾳ, πνυθόμενος τὴν τελευταίην τῆς 20
 μητρὸς ὀλίγον ἐδέησεν ὑπὸ λύπης προέσθαι τὸν βίον.
 Ἐπτά γὰρ ἡμέρας οὔτε σύνθημα δοὺς οὔτε ὀφθαίς τιμι
 τῶν φίλων ἔκειτο, καὶ μόλις οἱ συστράτηγοι καὶ ὁμοτί-
 μοι τὴν σικηνὴν περιστάντες ἠνάγκασαν αὐτὸν προελ-
 θόντα τοῖς στρατιώταις ἐντυχεῖν καὶ τῶν πραγμάτων 25
 εὖ φερομένων ἀντιλαμβάνεσθαι. Διὸ καὶ πολλοῖς ἔδο-
 ξεν ἡμέρος ἀνὴρ φύσει γεγωνῶς καὶ πρὸς ἡσυχίαν ἔχων
 ἐπιεικῶς δι' αἰτίας παρὰ γνώμην ταῖς στρατηγικαῖς ἀρ-
 χαῖς χρῆσθαι, καὶ μὴ τυγχάνων ἀδείας, ἀλλὰ συνελαι-
 νόμενος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰ ὄπλα φρουρὰν ἀναγ- 30
 καίαν τοῦ σώματος περιβάλλεσθαι τὸν πόλεμον.

XXIII. Ἦν δὲ καὶ τὰ πρὸς Μιθριδάτην αὐτοῦ πο-

λιτεύματα μεγαλοφροσύνης. Ἐπεὶ γὰρ ἐκ τοῦ κατὰ
 Σύλλαν σφάλματος ὁ Μιθριδάτης ὥσπερ εἰς πάλαισμα
 δεύτερον ἀνιστάμενος αὐτῆς ἐπεχείρησε τῇ Ἀσίᾳ, μέγα
 δὲ ἤδη τὸ Σερτωρίου κλέος ἐφοίτα πανταχόσε καὶ τῶν
 5 περὶ αὐτοῦ λόγων ὥσπερ φορτίων ξενικῶν οἱ πλείοντες
 ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἀναπεπλήκυσαν τὸν Πόντον, ὥρμητο
 διαπρεσβεύεσθαι πρὸς αὐτόν, ἐπηρμένος μάλιστα ταῖς
 τῶν κολάκων ἀλαζονείαις, οἳ τὸν μὲν Σερτώριον Ἀν-
 νίβα, τὸν δὲ Μιθριδάτην Πύρρῳ παρεικάζοντες οὐκ ἂν
 10 ἔφασαν Ῥωμαίους πρὸς τηλικαύτας ὁμοῦ φύσεις τε καὶ
 δυνάμεις ἐπιχειρουμένους διχόθεν ἀντισχεῖν, τοῦ δει-
 νοτάτου στρατηγοῦ τῷ μεγίστῳ τῶν βασιλέων προσγε-
 νομένου. Πέμπει δὴ πρέσβεις ὁ Μιθριδάτης εἰς Ἰβη-
 ρίαν γράμματα Σερτωρίῳ καὶ λόγους κομίζοντας, δι' ὧν
 15 αὐτὸς μὲν ἐπηγγέλλετο χρήματα καὶ ναῦς παρέξειν εἰς
 τὸν πόλεμον, ὑπ' ἐκείνου δὲ ἡξίου τὴν Ἀσίαν αὐτῷ βε-
 βαιοῦσθαι πᾶσαν, ἧς ὑπεχώρησε Ῥωμαίοις κατὰ τὰς
 πρὸς Σύλλαν γενομένας συνθήκας. Ἀθροίσαντος δὲ
 Σερτωρίου βουλήν, ἣν σύγκλητον ἠνόμαζε, καὶ τῶν
 20 ἄλλων δέχεσθαι τὰς προκλήσεις καὶ ἀγαπᾶν κελευόντων
 (ὄνομα γὰρ καὶ γράμμα κενὸν αἰτουμένους περὶ τῶν οὐκ
 ὄντων ἐπ' αὐτοῖς ἀντὶ τούτων λαμβάνειν ὧν μάλιστα
 δεόμενοι τυγχάνουσιν), οὐκ ἠνέσχετο ὁ Σερτώριος,
 ἀλλὰ Βιθυνίαν μὲν ἔφη καὶ Καππαδοκίαν λαμβάνουσι
 25 Μιθριδάτη μὴ φθονεῖν, ἔθνη βασιλευόμενα καὶ μηδὲν
 προσήκοντα Ῥωμαίοις, ἣν δὲ τῷ δικαιοτάτῳ τρόπῳ Ῥω-
 μαίων κεντημένων ἐπαρχίαν ἀφελόμενος καὶ κατασχῶν
 πολεμῶν μὲν ἐξέπεσεν ὑπὸ Φιμβρίου, σπενδόμενος δὲ
 πρὸς Σύλλαν ἀφῆκε, ταύτην οὐκ ἔφη περιόψεσθαι πά-
 30 λιν ὑπ' ἐκείνῳ γενομένην· δεῖν γὰρ αὖξεσθαι τὴν πό-
 λιν ὑπ' αὐτοῦ κρατοῦντος, οὐκ ἐλαττώσει τῶν ἐκείνης

κρατεῖν αὐτόν· γενναίῳ γὰρ ἀνδρὶ μετὰ τοῦ καλοῦ νικᾶν αἰρετόν, αἰσχροῦς δὲ οὐδὲ σώζεσθαι.

581 XXIV. Ταῦτα ἀπαγγελθέντα Μιθριδάτης διὰ θάμβους ἐποιεῖτο· καὶ λέγεται μὲν εἰπεῖν πρὸς τοὺς φίλους· „Τί δῆτα προστάξει Σερτώριος ἐν Παλατίῳ καθεζόμε- 5
νος, εἰ νῦν εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν ἕξεωσμένος θάλασσαν ὄρους ἡμῶν τῇ βασιλείᾳ τίθησι καὶ πειρωμένοις Ἀσίας ἀπειλεῖ πόλεμον;“ οὐ μὴν ἀλλὰ γίνονται γε συνθηκαὶ καὶ ὄρκοι, Καππαδοκίαν καὶ Βιθυνίαν ἔχειν Μιθριδά-
την, Σερτωρίου στρατηγὸν αὐτῷ καὶ στρατιώτας πέμ- 10
ποντος, Σερτώριον δὲ παρὰ Μιθριδάτου λαβεῖν τρισχίλια τάλαντα καὶ τεσσαράκοντα ναῦς. Πέμπεται δὲ καὶ στρατηγὸς εἰς Ἀσίαν ὑπὸ Σερτωρίου τῶν ἀπὸ βουλῆς πεφευγόντων πρὸς αὐτὸν Μάρκος Μάριος, ᾧ συνεξελὼν τινὰς πόλεις τῶν Ἀσιάδων ὁ Μιθριδάτης εἰσελαύνοντι 15
μετὰ ῥάβδων καὶ πελέκεων αὐτὸς εἶπετο δευτέραν τάξιν καὶ σχῆμα θεραπεύοντος ἐκουσίως ἀνελιηφῶς. Ὁ δὲ τὰς μὲν ἤλευθέρου, ταῖς δὲ ἀτέλειαν γράφων χάριτι Σερ-
τωρίου κατήγγελεν, ὥστε τὴν Ἀσίαν αὐθις ἐνοχλουμέ-
νην μὲν ὑπὸ τῶν τελωνῶν, βαρυνομένην δὲ ταῖς πλεο- 20
νεξίαις καὶ ὑπερηφανίαις τῶν ἐπισκῆνων, ἀναπτοηθῆ-
ναι πρὸς τὴν ἐλπίδα καὶ ποθεῖν τὴν προσδοκωμένην μεταβολὴν τῆς ἡγεμονίας.

XXV. Ἐν δ' Ἰβηρίᾳ τῶν περὶ Σερτώριον συγκλη-
τικῶν καὶ ἰσοτίμων, ὡς πρῶτον εἰς ἀντίπαλον ἐλπίδα 25
κατέστησαν, ἐπανεῖντος τοῦ φόβου, φθόνος ἤπτετο καὶ
ζῆλος ἀνόητος τῆς ἐκείνου δυνάμεως. Ἐνήγε δὲ Περ-
πέννας δι' εὐγένειαν ἐπαιρούμενος φρονήματι κενῷ πρὸς
τὴν ἡγεμονίαν, καὶ λόγους μοχθηροὺς διεδίδου κρούφα
τοῖς ἐπιτηδεύουσιν· „Τίς ἄρα πονηρὸς ἡμᾶς ὑπολαβὼν ἐκ 30
κακῶν εἰς χεῖρονα φέρει δαίμων, οἱ Σύλλα μὲν ὁμοῦ τι
συμπάσης ἄρχοντι γῆς καὶ θαλάττης ποιεῖν τὸ προστα-

τόμενον οὐκ ἤξιούμεν οἴκοι μένοντες, δεῦρο δὲ φθα-
 ρέντες ὡς ἐλεύθεροι βιωσόμενοι δουλεύομεν ἐκουσίως
 τὴν Σερτωρίου δορυφοροῦντες φυγὴν, ὄνομα χλευασό-
 μενον ὑπὸ τῶν ἀκούοντων, σύγκλητος, ὄντες, ὕβρεις
 5 δὲ καὶ προστάγματα καὶ πόνους οὐκ ἐλάττονας Ἰβήρων
 καὶ Ἀρσιτανῶν ὑπομένοντες;“ Τοιούτων ἀναπιμπλά-
 μενοι λόγων οἱ πολλοὶ φανερωῶς μὲν οὐκ ἀφίσταντο, δε-
 δοικότες αὐτοῦ τὴν δύναμιν, κρύφα δὲ τὰς τε πράξεις
 ἐλυμαίνοντο καὶ τοὺς βαρβάρους ἐκάκουν κολάζοντες
 10 πικρῶς καὶ δασμολογοῦντες, ὡς Σερτωρίου κελεύον-
 τος. Ἐξ ὧν ἀποστάσεις ἐγίνοντο καὶ ταραχαὶ περὶ τὰς
 πόλεις. Οἱ δὲ πεμπόμενοι ταῦτα θεραπεύειν καὶ ἀπο-
 πραῦναι ἐπανήρχοντο πλείονας ἐξειργασμένοι πολέ-
 μους καὶ τὰς ὑπαρχούσας ἠϋξηκότες ἀπειθείας, ὥστε
 15 τὸν Σερτώριον ἐκ τῆς προτέρας ἐπιεικειᾶς καὶ πραότη-
 τος μεταβαλόντα περὶ τοὺς ἐν Ὀσκη τρεφομένους παρα-
 νομηῆσαι παῖδας τῶν Ἰβήρων, τοὺς μὲν ἀνελόντα, τοὺς
 δὲ ἀποδόμενον.

XXVI. Ὁ δ' οὖν Περπένας πλείονας ἐνωμότους
 20 ἔχων πρὸς τὴν ἐπίθεσιν προσάγεται καὶ Μάλλιον, ἓνα
 τῶν ἐφ' ἡγεμονίας. Οὗτος ἐρῶν τινος τῶν ἐν ὄρω μει-
 ρακίου καὶ φιλοφρονούμενος πρὸς αὐτὸ φράζει τὴν ἐπι-
 βουλήν, κελεύων ἀμελήσαντα τῶν ἄλλων ἐραστῶν αὐτῷ
 μόνῳ προσέχειν ὡς ἐντὸς ἡμερῶν ὀλίγων μεγάλῳ γενη-
 25 σομένῳ. Τὸ δὲ μειράκιον ἐτέρῳ τινὶ τῶν ἐραστῶν Ἀύ-
 φιδίῳ μᾶλλον προσπεπονθὸς ἐκφέρει τὸν λόγον. Ἀκού-
 σας δὲ ὁ Αὐφίδιος ἐξεπλάγη· καὶ γὰρ αὐτὸς μετεῖχε τῆς
 ἐπὶ Σερτώριον συνωμοσίας, οὐ μέντοι τὸν Μάλλιον ἐγί-
 νωσκε μετέχοντα. Περπέναν δὲ καὶ Γρακῖνον καί τι-
 30 νας ἄλλους, ὧν αὐτὸς ἤδει συνωμοτῶν, ὀνομάζοντος
 τοῦ μειρακίου, διαταραχθεὶς πρὸς ἐκεῖνον μὲν ἐξεφλαύ-
 ρισε τὸν λόγον, καὶ παρεκάλει τοῦ Μαλλίου καταφρο-

νεῖν ὡς κενοῦ καὶ ἀλαζόνοσ, αὐτὸς δὲ πρὸς τὸν Περ-
 πένναν πορευθεὶς καὶ φράσας τὴν ὀξύτητα τοῦ καιροῦ
 καὶ τὸν κίνδυνον ἐκέλευσεν ἐπιχειρεῖν. Οἱ δὲ ἐπέ-
 θοντο, καὶ παρασκευάσαντες ἄνθρωπον γράμματα κομι-
 582 ζοντα τῷ Σερτωρίῳ προσήγαγον. Ἐδήλου δὲ τὰ γράμ- 5
 ματα νίκην τινὸς τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατηγῶν καὶ φόνον
 πολὺν τῶν πολεμίων. Ἐφ' οἷς τοῦ Σερτωρίου περιχα-
 ροῦς ὄντος καὶ θύοντος εὐαγγέλια, Περπέννας ἐστίασιν
 αὐτῷ καὶ τοῖς παροῦσι φίλοις (οὗτοι δὲ ἦσαν ἐκ τῆς
 συνωμοσίας) ἐπηγγέλλετο, καὶ πολλὰ λιπαρήσας ἔπεισεν 10
 ἔλθειν. Ἀεὶ μὲν οὖν τὰ μετὰ Σερτωρίου δεῖπνα πολ-
 λὴν εἶχεν αἰδῶ καὶ κόσμον, οὔτε ὄρᾱν τι τῶν αἰσχυρῶν
 οὔτε ἀκούειν ὑπομένοντος, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνόντας εὐ-
 τάκτοις καὶ ἀνυβρίστοις παιδιαῖς χρῆσθαι καὶ φιλοφρο-
 σύναις ἐθίζοντος· τότε δὲ, τοῦ πότου μεσοῦντος, ἀρχὴν 15
 ἀψιμαχίας ζητοῦντες ἀναφανδὸν ἀκολάστοις ἐχρῶντο
 ῥήμασι, καὶ πολλὰ προσποιούμενοι μεθύειν ἠσέλγαινον
 ὡς παροξυνοῦντες ἐκείνον. Ὁ δὲ εἴτε δυσχεραίνων τὴν
 ἀκοσμίαν, εἴτε τὴν διάνοιαν αὐτῶν τῇ θρασύτητι τῆς
 λαλιᾶς καὶ τῇ παρὰ τὸ εἰωθὸς ὀλιγωρίᾳ συμφρονήσας, 20
 μετέβαλε τὸ σχῆμα τῆς κλισίας, ὑπτίον ἀνεῖς ἑαυτόν, ὡς
 οὔτε προσέχων οὔτε κατακούων. Ἐπεὶ δὲ ὁ Περπέννας
 φιάλην τινὰ λαβὼν ἀκράτου [καὶ] μεταξὺ πίνων ἀφῆ-
 κεν' ἐκ τῶν χειρῶν καὶ ψόφου ἐποίησεν, ὅπερ ἦν αὐτοῖς
 σύμβολον, Ἀντώνιος ὑπερκατακείμενος παίει τῷ ξίφει 25
 τὸν Σερτώριον. Ἀναστρέψαντος δὲ πρὸς τὴν πληγὴν
 ἐκείνου καὶ συνεξανισταμένου, περιπεσῶν εἰς τὸ στῆ-
 θος κατέλαβε τὰς χεῖρας ἀμφοτέρως, ὥστε μηδὲ ἀμυνό-
 μενον πολλῶν παιόντων ἀποθανεῖν.

XXVII. Οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν Ἰβήρων εὐθύς 30
 ᾤχοντο καὶ παρέδωκαν ἑαυτοὺς ἐπιπρεσβευσάμενοι τοῖς
 περὶ Πομπήϊου καὶ Μέτελλον· τοὺς δὲ συμμείναντας ὁ

Περπέννας ἀναλαβὼν ἐπεχείρει τι πράττειν. Χρησάμενος δὲ ταῖς Σερτωρίου παρασκευαῖς ὅσον ἐνασχημονῆσαι καὶ φανερὸς γενέσθαι μῆτε ἄρχειν μῆτε ἄρχεσθαι πεφυκῶς, Πομπηῖω προσέβαλε· καὶ ταχὺ συντριβείς
 5 ὑπ' αὐτοῦ καὶ γενόμενος αἰχμάλωτος οὐδὲ τὴν ἐσχάτην ὑπέμεινε συμφορὰν ἡγεμονικῶς, ἀλλὰ τῶν Σερτωρίου γραμμάτων κύριος γεγονὼς ὑπισχνεῖτο Πομπηῖω δείξειν ὑπατικῶν ἀνδρῶν καὶ μέγιστον ἐν Ῥώμῃ δυναμένων αὐτογράφους ἐπιστολάς, καλούντων Σερτώριον εἰς Ἰτα-
 10 λίαν, ὡς πολλῶν ποθοῦντων τὰ παρόντα κινῆσαι καὶ μεταβαλεῖν τὴν πολιτείαν. Ἔργον οὖν ὁ Πομπηῖος οὐ νέας φρενός, ἀλλ' εὖ μάλα βεβηκυίας καὶ κατηρτυμένης ἐργασάμενος μεγάλων ἀπήλλαξε τὴν Ῥώμην φόβων καὶ νεωτερισμῶν. Τὰς μὲν γὰρ ἐπιστολάς ἐκέλευς καὶ
 15 τὰ γράμματα τοῦ Σερτωρίου συναγαγὼν ἅπαντα κατέκαυσεν οὔτε ἀναγνοὺς οὔτε ἐάσας ἕτερον· αὐτὸν δὲ τὸν Περπένναν κατὰ τάχος ἀνεῖλε, φοβηθεὶς μὴ τῶν ὀνομάτων ἐξενεχθέντων πρὸς τινὰς ἀποστάσεις καὶ ταραχαὶ γένωνται. Τῶν δὲ τῷ Περπέννα συνομοσαμένων
 20 οἱ μὲν ἐπὶ Πομπηῖον ἀναχθέντες διεφθάρησαν, οἱ δὲ φεύγοντες εἰς Λιβύην ὑπὸ Μαυρουσίων κατηκοντίσθησαν. Διέφυγε δ' οὐδεὶς πλὴν Αὐφίδιος ὁ τοῦ Μαλλίου ἀντεραστής· οὗτος δὲ ἢ λαθῶν ἢ παραμεληθεὶς ἐν τινὶ βαρβάρῳ κώμῃ πενόμενος καὶ μισούμενος κατεγέγρασεν.

25

ΕΥΜΕΝΗΣ.

30

Ι. Εὐμένη δὲ τὸν Καρδιανὸν ἱστορεῖ Δοῦρις πα-583
 τρὸς μὲν ἀμαξεύοντος ἐν Χερρονήσῳ διὰ πενίαν γενέ-

σθαι, τραφήναι δὲ ἐλευθέρως ἐν γράμμασι καὶ περὶ παλαιστραν· ἔτι δὲ παιδὸς ὄντος αὐτοῦ Φίλιππον παρῆ-
 πιδημοῦντα καὶ σχολὴν ἄγοντα τὰ τῶν Καρδιανῶν θεά-
 σασθαι παγκράτια μειρακίων καὶ παλαίσματα παίδων,
 ἐν οἷς εὐημερήσαντα τὸν Εὐμένη καὶ φανέντα συνετὸν 5
 καὶ ἀνδρεῖον ἀρέσαι τῷ Φιλίπῳ καὶ ἀναληφθῆναι.
 Δοκοῦσι δὲ εἰκότα λέγειν μᾶλλον οἱ διὰ ξενίαν καὶ φι-
 λίαν πατρώαν τὸν Εὐμένη λέγοντες ὑπὸ τοῦ Φιλίππου
 προαχθῆναι. Μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν οὔτε συν-
 ἔσει τινὸς οὔτε πίστει λείπεσθαι δοκῶν τῶν περὶ Ἀλέ- 10
 ξανδρον ἐκαλεῖτο μὲν ἀρχιγραμματεὺς, τιμῆς δὲ ὥσπερ
 οἱ μάλιστα φίλοι καὶ συνήθεις ἐτύγχανεν, ὥστε καὶ
 στρατηγὸς ἀποσταλῆναι κατὰ τὴν Ἰνδικὴν ἐφ' ἑαυτοῦ
 μετὰ δυνάμεως καὶ τὴν Περδίκκου παραλαβεῖν ἱππαρ-
 χίαν, ὅτε Περδίκκας ἀποθανόντος Ἡφαιστίωνος εἰς τὴν 15
 ἐκείνου προῆλθε τάξιν. Διὸ καὶ Νεοπτολέμου τοῦ ἀρ-
 χιυπασπιστοῦ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν λέγοντος,
 ὡς αὐτὸς μὲν ἀσπίδα καὶ λόγχην, Εὐμένης δὲ γραφεῖον
 ἔχων καὶ πινακίδιον ἠκολούθει, κατεγέλων οἱ Μακεδό-
 νες, μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν τὸν Εὐμένη καὶ τῆς κατὰ 20
 τὸν γάμον οἰκειότητος ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰδότες ἀξιω-
 θέντα. Βαρσίνην γὰρ τὴν Ἀρταβάζου πρώτην ἐν Ἀσίᾳ
 γνοὺς ὁ Ἀλέξανδρος, ἐξ ἧς υἱὸν ἔσχευ Ἡρακλέα, τῶν
 ταύτης ἀδελφῶν Πτολεμαίῳ μὲν Ἀπάμαν, Εὐμένει δὲ
 Βαρσίνην ἐξέδωκεν, ὅτε καὶ τὰς ἄλλας Περσίδας διέ- 25
 νειμε καὶ συνώκισε τοῖς ἑταίροις.

II. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσέκρουσε πολλάκις Ἀλε-
 ξάνδρῳ καὶ παρεκινδύνευσε δι' Ἡφαιστίωνα. Πρῶτον
 μὲν γὰρ Εὐῖῳ τῷ ἀυλητῇ τοῦ Ἡφαιστίωνος οἰκίαν κα-
 τανείμαντος, ἣν οἱ παῖδες ἔτυχον τῷ Εὐμένει προκατει- 30
 ληφότες, ἐλθὼν ὑπὸ ὀργῆς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Εὐ-
 μένης ἐβόα μετὰ Μέντορος, ὡς αὐλεῖν εἶη κράτιστον ἢ

τραγωδεῖν τὰ ὄπλα ῥίψαντας ἐκ τῶν χειρῶν, ὥστε Ἀλέ-
 ξανδρον αὐτῷ συναγανακτεῖν καὶ λαιδορεῖσθαι τῷ
 Ἡφαιστίῳ. Ταχὺ μέντοι μεταπεσὼν αὐθις εἶχε τὸν
 Εὐμένη δι' ὀργῆς, ὡς ὕβρει μᾶλλον πρὸς ἑαυτὸν ἢ
 5 παρρησίᾳ πρὸς Ἡφαιστίωνα χρησάμενον. Ἐπειτα Νέαρχον
 ἐκπέμπων μετὰ νεῶν ἐπὶ τὴν ἔξω θάλασσαν ἦται
 χρήματα τοὺς φίλους· οὐ γὰρ ἦν ἐν τῷ βασιλείῳ. Τοῦ
 δ' Εὐμένους αἰτηθέντος μὲν τριακόσια τάλαντα, δόντος
 δὲ ἑκατὸν μόνα, καὶ ταῦτα γλίσχρως καὶ μόλις αὐτῷ συν-
 10 ειλέχθαι διὰ τῶν ἐπιτρόπων φάσκοντος, οὐδὲν ἐγκα-
 λέσας οὐδὲ δεξάμενος ἐκέλευσε τοὺς παῖδας κρύφα τῇ
 σκηνῇ τοῦ Εὐμένους πῦρ ἐνεῖναι, βουλόμενος ἐκκομιζο-
 μένων τῶν χρημάτων λαβεῖν ἐπ' αὐτοφώρῳ ψευδόμε-
 νον. Ἐφθη δὲ ἡ σκηνὴ καταφλεχθεῖσα, καὶ μετενόησε
 15 τῶν γραμμάτων διαφθαρέντων ὁ Ἀλέξανδρος. Τὸ δὲ
 συγχυθὲν χρυσίον καὶ ἀργύριον ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἀνευρέθη
 πλεῖον ἢ χιλίων τάλαντων. Ἐλαβε δὲ οὐδέν, ἀλλὰ καὶ
 γράφας τοῖς πανταχοῦ σατράπαις καὶ στρατηγοῖς ἀντί-
 γραφα τῶν διεφθαρμένων ἀποστέλλειν πάντα παρα-584
 20 λαμβάνειν ἐκέλευσε τὸν Εὐμένη. Πάλιν δὲ περὶ δωρεᾶς
 τινος εἰς διαφορὰν καταστάς πρὸς τὸν Ἡφαιστίωνα, καὶ
 πολλὰ μὲν ἀκούσας κακῶς, πολλὰ δὲ εἰπὼν, τότε μὲν
 οὐκ ἔλαττον ἔσχε· μετ' ὀλίγου δὲ τελευτήσαντος Ἡφαι-
 στίωνος περιπαθῶν ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶσιν, οὓς ἐδόκει
 25 ζῶντι μὲν ἐκείνῳ φθονεῖν, ἐπιχαίρειν δὲ τεθνηκότι
 τραχέως ὁμιλῶν καὶ χαλεπὸς ὢν, μάλιστα τὸν Εὐμένη
 δι' ὑποψίας εἶχε, καὶ προῦφερε πολλάκις τὰς διαφορὰς
 καὶ λαιδορίας ἐκείνας. Ὁ δὲ πανοῦργος ὢν καὶ πιθα-
 νὸς ἐπεχείρησεν οἷς ἀπώλλυτο σώζειν ἑαυτόν. Κατ-
 30 ἐφυγε γὰρ εἰς τὴν πρὸς Ἡφαιστίωνα φιλοτιμίαν Ἀλε-
 ξάνδρου καὶ χάριν, ὑφηγούμενός τε τιμᾶς, αἱ μάλιστα

κοσμείν ἔμελλον τον τεθνηκότα, καὶ χρήματα τελῶν εἰς τὴν τοῦ τάφου κατασκευὴν ἀφειδῶς καὶ προθύμως.

• III. Ἀποθανόντος δὲ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς φάλαγγος διεστρώσης πρὸς τοὺς ἑταίρους, τῇ μὲν γνώμῃ τοῦτοις προσένειμεν ἑαυτὸν ὁ Εὐμένης, τῷ δὲ λόγῳ κοινός τις ἦν πρὸς ἀμφοτέρους καὶ ἰδιώτης, ὡς οὐδὲν αὐτῷ προσῆκον ξένῳ ὄντι πολυπραγμονεῖν ταῖς Μακεδόνων διαφοραῖς. Καὶ τῶν ἄλλων ἑταίρων ἐκ Βαβυλῶνος ἀνασκευασαμένων αὐτὸς ὑπολειφθεὶς ἐν τῇ πόλει κατεπράϋνε πολλοὺς τῶν πεζῶν καὶ πρὸς τὰς διαλύσεις ἠδί-10 οὺς ἐποίησεν. Ἐπεὶ δὲ ἀναμιχθέντες ἀλλήλοις οἱ στρατηγοὶ καὶ καταστάντες ἐκ τῶν πρώτων ταραχῶν διενέμονται σατραπείας καὶ στρατηγίας, Εὐμένης λαμβάνει Καππαδοκίαν καὶ Παφλαγονίαν καὶ τὴν ὑποκειμένην τῇ Ποντικῇ θαλάττῃ μέχρι Τραπεζοῦντος, οὐπω τότε 15 Μακεδόνων οὐσαν, Ἀριαράθης γὰρ αὐτῆς ἐβασίλευεν, ἀλλ' ἔδει Λεοννάτου καὶ Ἀντίγονου χειρὶ μεγάλη τὸν Εὐμένην κατάγοντας ἀποδειξαι τῆς χώρας σατραπῆν. Ἀντίγονος μὲν οὖν οὐ προσέσχε τοῖς γραφεῖσιν ὑπὸ Περδίκκου, μετέωρος ὢν ἤδη καὶ περιφρουῶν ἀπάντων, 20 Λεοννάτος δὲ κατέβη μὲν ἄνωθεν εἰς Φρυγίαν ἀναδεξόμενος Εὐμένει τὴν στρατείαν, Ἐκαταίου δὲ τοῦ Καρδιανῶν τυράννου συμμίξαντος αὐτῷ καὶ δεομένου βοηθεῖν μᾶλλον Ἀντιπάτρῳ καὶ Μακεδόνων τοῖς ἐν Λαμίας πολιορκουμένοις, ὥρμητο διαβαίνειν καὶ τὸν Εὐμένην 25 παρεκάλει καὶ διήλαττε πρὸς τὸν Ἐκαταῖον. Ἦν γὰρ αὐτοῖς πατρικὴ τις ἐκ πολιτικῶν διαφορῶν ὑποψία πρὸς ἀλλήλους· καὶ πολλάκις ὁ Εὐμένης ἐγγερόναι φανερὸς κατηγορῶν τοῦ Ἐκαταίου τυραννοῦντος καὶ παρακαλῶν Ἀλέξανδρον ἀποδοῦναι τοῖς Καρδιανοῖς τὴν ἐλευθε-30 ρίαν. Διὸ καὶ τότε τοῦ Εὐμένους παραιτουμένου τὴν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας στρατείαν καὶ δεδιέναι φάσκοντος Ἀν-

τίπατρον, μήπως Ἐκαταίῳ χαριζόμενος καὶ πάλαι μισῶν
 αὐτὸν ἀνέλη, πιστεύσας ὁ Λεοννάτος οὐδὲν ὦν ἐφρόνει
 πρὸς αὐτὸν ἀπεκρούφατο. Λόγος μὲν γὰρ ἦν ἡ βοήθεια
 καὶ πρόφασις, ἐγνώκει δὲ διαβάς εὐθύς ἀντιποιεῖσθαι
 5 Μακεδονίας· καὶ τινὰς ἐπιστολάς ἔδειξε Κλεοπάτρας
 μεταπεμπομένης αὐτὸν εἰς Πέλλαν ὡς γαμησομένης. Ὁ
 δ' Εὐμένης, εἴτε τὸν Ἀντίπατρον δεδοικῶς εἴτε τὸν
 Λεοννάτον ἐμπληκτον ὄντα καὶ φορᾶς μεστὸν ἀβεβαίου
 καὶ ὀξείας ἀπογνοῦς, νύκτωρ ἀνέξευξε τὴν ἑαυτοῦ λα-
 10 βῶν ἀποσκευὴν. Εἶχε δὲ τριακοσίους μὲν ἵππεις, δια-
 κοσίους δὲ τῶν παίδων ὀπλοφόρους, ἐν δὲ χρυσοῖς εἰς
 ἀργυρίου λόγον τάλαντα πεντακισχίλια. Φυγῶν δὲ οὐ-
 τως πρὸς Περδίκκην καὶ τὰ Λεοννάτου βουλευμάτα κα-
 τειπῶν εὐθύς μὲν ἴσχυε-μέγα παρ' αὐτῷ καὶ τοῦ συνε-
 15 δρίου μετεῖχεν, ὀλίγον δὲ ὕστερον εἰς Καππαδοκίαν
 κατήχθη μετὰ δυνάμεως, αὐτοῦ Περδίκκου παρόντος καὶ 585
 στρατηγούντος. Ἀριαράθου δὲ ληφθέντος αἰχμαλώτου
 καὶ τῆς χώρας ὑποχειρίου γενομένης ἀποδείκνυται σα-
 τράπης. Καὶ τὰς μὲν πόλεις τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις παρέ-
 20 δωκε καὶ φρουράρχους ἐγκατέστησε καὶ δικαστὰς ἀπέ-
 λιπε καὶ διοικητὰς οὓς ἐβούλετο, τοῦ Περδίκκου μηδὲν
 ἐν τούτοις πολυπραγμονοῦντος, αὐτὸς δὲ συνανέξευξεν
 ἐκεῖνόν τε θεραπεύων καὶ τῶν βασιλέων ἀπολείπεσθαι
 μὴ βουλόμενος.

25 IV. Οὐ μὲν ἄλλ' ὁ Περδίκκας ἐφ' ἃ μὲν ὄρητο
 πιστεύων δι' αὐτοῦ προσάξεσθαι, τὰ δὲ ὑπολειπόμενα
 δεῖσθαι δραστηρίου τε καὶ πιστοῦ φύλακος οἰόμενος,
 ἀπέπεμψεν ἐκ Κιλικίας τὸν Εὐμένην, λόγῳ μὲν ἐπὶ τὴν
 ἑαυτοῦ σατραπείαν, ἔργῳ δὲ τὴν ὁμορον Ἀρμενίαν τε-
 30 ταραγμένην ὑπὸ Νεοπτολέμου διὰ χειρὸς ἔξοντα. Τοῦ-
 τον μὲν οὖν ὁ Εὐμένης, καίπερ ὄγκῳ τινὶ καὶ φρονήματι
 κενῶ διεφθαρμένον, ἐπειράτο ταῖς ὀμιλίαις κατέχειν·

αὐτὸς δὲ τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων ἐπηρμένην καὶ
 θρασεῖαν εὐρών, ὥσπερ ἀντίταγμα κατεσκευάζεν αὐτῇ
 δύναμιν ἰππικὴν, τῶν μὲν ἐγχωρίων τοῖς ἰππεύειν δυ-
 ναμένοις ἀνεισφορίας διδοὺς καὶ ἀτελείας, τῶν δὲ περὶ
 αὐτὸν οἷς μάλιστα ἐπίστευεν ὠνητοὺς διανέμων ἵππους, 5
 φιλοτιμίαις τε καὶ δωρεαῖς τὰ φρονήματα παροξύνων
 καὶ τὰ σώματα κινήσει καὶ μελέταις διαπονῶν, ὥστε
 τοὺς μὲν ἐκπλαγῆναι, τοὺς δὲ θαρρηῆσαι τῶν Μακεδό-
 νων, ὁρῶντας ὀλίγω χρόνῳ περὶ αὐτὸν ἠθροισμένους ἰπ-
 πεῖς οὐκ ἐλάττους ἑξακισχιλίων καὶ τριακοσίων. 10

V. Ἐπεὶ δὲ Κρατερὸς καὶ Ἀντίπατρος τῶν Ἑλλήνων
 περιγενομένοι διεβῆαινον εἰς Ἀσίαν τὴν Περδίκκου κα-
 ταλύσοντες ἀρχὴν καὶ προσηγγέλλοντο μέλλοντες ἐμβα-
 λεῖν εἰς Καππαδοκίαν, ὁ Περδίκκας αὐτὸς ἐπὶ Πτολε-
 μαίου στρατεύων ἀπέδειξε τὸν Εὐμένη τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ 15
 καὶ Καππαδοκίᾳ δυνάμεων αὐτοκράτορα στρατηγόν·
 καὶ περὶ τούτων ἐπιστολὰς ἔπεμψεν, Ἀλκέταν μὲν καὶ
 Νεοπτόλεμον Εὐμένει προσέχειν κελεύσας, Εὐμένη δὲ
 χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ὅπως αὐτὸς ἔγνωκεν. Ἀλκέτας
 μὲν οὖν ἀντικρὺς ἀπέπατο τὴν στρατείαν, ὡς τῶν ὑπ' 20
 αὐτῷ Μακεδόνων Ἀντιπάτρῳ μὲν αἰδουμένων μάχε-
 σθαι, Κρατερόν δὲ καὶ δέχεσθαι δι' εὐνοίαν ἐτοίμων
 ὄντων· Νεοπτόλεμος δὲ βουλευὼν μὲν ἐπ' Εὐμένει
 προδοσίαν οὐκ ἔλαθε, καλούμενος δὲ οὐχ ὑπήκουεν,
 ἀλλὰ παρέταττε τὴν δύναμιν. Ἐνθα πρῶτον ὁ Εὐμέ- 25
 νης ἀπέλαυσε τῆς ἑαυτοῦ προνοίας καὶ παρασκευῆς·
 ἠττώμενος γὰρ ἤδη κατὰ τὸ πεζὸν ἐτρέψατο τοῖς ἰππεῦσι
 τὸν Νεοπτόλεμον καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἔλαβεν αὐτοῦ, καὶ
 τῇ φάλαγγι διεσπαρμένη περὶ τὴν δίωξιν ἄθρους ἐπε-
 λάσας ἠνάγκασε τὰ ὄπλα θέσθαι καὶ [δόντας καὶ*] λα- 30
 βόντας ὄρκους αὐτῷ συστρατεύειν. Ὁ μὲν οὖν Νεο-
 πτόλεμος ὀλίγους τινας συναγαγὼν ἐκ τῆς τροπῆς ἔφυγε

πρὸς Κρατερόν καὶ Ἀντίπατρον, παρ' ἐκείνων δὲ ἀπέσταλτο πρεσβεία πρὸς Εὐμένη παρακαλοῦσα μεταθέσθαι πρὸς αὐτούς, καρπούμενον μὲν ἄς εἶχε σατραπείας, προσλαβόντα δὲ στρατιὰν καὶ χώραν παρ' αὐτῶν, Ἀντιπάτρῳ μὲν αὐτ' ἐχθροῦ φίλον γενόμενον, Κρατερῷ δὲ μὴ γενόμενον ἐκ φίλου πολέμιον. Ταῦτα ὁ Εὐμένης ἀκούσας Ἀντιπάτρῳ μὲν οὐκ ἂν ἔφη παλαιὸς ὢν ἐχθρὸς νῦν γενέσθαι φίλος, ὅτε αὐτὸν ὄρα τοῖς φίλοις ὡς ἐχθροῖς χρώμενον, Κρατερόν δὲ Περδίκκᾳ διαλλάττειν 10 ἔτοιμος εἶναι καὶ συνάγειν ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις, ἄρχοντος δὲ πλεονεξίας τῷ ἀδικουμένῳ βοηθήσειν, μέχρι ἂν ἐμπνέῃ, καὶ μᾶλλον τὸ σῶμα καὶ τὸν βίον ἢ τὴν πίστιν προήσεσθαι.

VI. Οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν Ἀντίπατρον πυθόμενοι 15 ταῦτα κατὰ σχολὴν ἐβουλεύοντο περὶ τῶν ὅλων, ὁ Νεοπτόλεμος δὲ μετὰ τὴν φυγὴν ἀφικόμενος πρὸς αὐτούς 586 τὴν τε μάχην ἀπήγγελλε καὶ παρακάλει βοηθεῖν, μάλιστα μὲν ἀμφοτέρους, πάντως δὲ Κρατερόν· ποθεῖσθαι γὰρ ὑπερφυῶς ἐκείνου ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, κἂν μόνου 20 ἴδωσι τὴν καυσίαν αὐτοῦ καὶ τὴν φωνὴν ἀκούσωσι, μετὰ τῶν ὅπλων ἤξειν φερομένους. Καὶ γὰρ ἦν ὄντως ὄνομα τοῦ Κρατεροῦ μέγα, καὶ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν τοῦτον ἐπόθησαν οἱ πολλοὶ μνημονεύοντες, ὅτι καὶ πρὸς Ἀλέξανδρον ὑπὲρ αὐτῶν ἀνεδέξατο πολλά- 25 κισ ἀπεχθείας πολλὰς, ὑποφερομένου πρὸς τὸν Περσικὸν ξῆλον ἀντιλαμβανόμενος καὶ τοῖς πατρίοις ἀμύνων διὰ τρυφὴν καὶ ὄγκον ἤδη περιυβριζομένοις. Τότε δ' οὖν ὁ Κρατερὸς τὸν μὲν Ἀντίπατρον εἰς Κιλικίαν ἀπέστειλεν, αὐτὸς δὲ τῆς δυνάμεως ἀναλαβὼν πολὺ μέρος ἐπὶ 30 τὸν Εὐμένη μετὰ τοῦ Νεοπτολέμου προῆγεν, οἴομενος οὐ προσδεχομένῳ καὶ μετὰ πρόσφατον νίκην ἐν ἀταξίᾳ καὶ περὶ πότους ἔχοντι τὴν δύναμιν ἐπιπεσεῖσθαι. Τὸ

μὲν οὖν προαισθῆσθαι τὴν ἔφοδον αὐτοῦ τὸν Εὐμένην
 καὶ προπαρασκευάσασθαι νηφούσης ἂν τις ἡγεμονίας,
 οὐ μὴν ἄκρας θείῃ δεινότητος· τὸ δὲ μὴ μόνον τοὺς πο-
 λεμίους ἂ μὴ καλῶς εἶχεν αἰσθῆσθαι διαφυγεῖν, ἀλλὰ
 καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατευομένους ἀγνοοῦντας ᾧ⁵
 μαχοῦνται προενσεῖσαι τῷ Κρατερῷ καὶ ἀποκρούσαι τὸν
 ἀντιστράτηγον, ἴδιον δοκεῖ τούτου τοῦ ἡγεμόνος ἔργον
 γενέσθαι. Διέδωκε μὲν οὖν λόγον, ὡς Νεοπτόλεμος
 αὐτῆς ἐπίοι καὶ Πίργης ἔχοντες ἵππεις καὶ Καππαδοκῶν
 καὶ Παφλαγόνων. Νυκτὸς δὲ ἀναξεῦξαι βουλόμενος, 10
 εἶτα καταδαρθῶν ὄψιν εἶδεν ἀλλόκοτον. Ἐδόκει γὰρ
 ὄραν Ἀλεξάνδρους δύο παρασκευαζομένους ἀλλήλοις
 μάχεσθαι, μιᾶς ἑκάτερον ἡγούμενον φάλαγγος· εἶτα τῷ
 μὲν τὴν Ἀθηναῖαν, τῷ δὲ τὴν Δήμητραν βοηθοῦσαν ἐλ-
 θεῖν, γενομένου δὲ ἀγῶνος ἰσχυροῦ κρατηθῆναι τὸν 15
 μετὰ τῆς Ἀθηναῖας, τῷ δὲ νικῶντι σταχύων δρεπομένην
 τὴν Δήμητραν συμπλέκειν στέφανον. Αὐτόθεν μὲν οὖν
 τὴν ὄψιν εἶκαζεν εἶναι πρὸς αὐτοῦ μαχομένου περὶ γῆς
 ἀρίστης καὶ τότε πολὺν καὶ καλὸν ἐχούσης ἐν κάλυκι
 στάχυν· ἅπαντα γὰρ κατέσπαρτο καὶ παρείχευ εἰρήνην 20
 πρέπουσαν ὄψιν ἀμφιλαφῶς τῶν πεδίων κομώντων·
 μᾶλλον δὲ ἐπερρώσθη πυθόμενος σύνθημα τοῖς πολε-
 μίοις Ἀθηναῖαν καὶ Ἀλέξανδρον εἶναι. Δήμητραν δὴ καὶ
 αὐτὸς ἐδίδου σύνθημα καὶ Ἀλέξανδρον, ἀναδεῖσθαι τε
 πάντας ἐκέλευε καὶ καταστῆσαι τὰ ὄπλα τῶν σταχύων 25
 λαμβάνοντας. Ὁρμήσας δὲ πολλάκις ἔξαγορευσαι καὶ
 φράσαι τοῖς περὶ αὐτὸν ἡγεμόσι καὶ στρατηγοῖς πρὸς
 ὃν ἔμελλεν ὁ ἀγὼν ἔσεσθαι, καὶ μὴ μόνος ἐν αὐτῷ θέμε-
 νος ἀποκρούσαι καὶ κατασχεῖν ἀπόρρητον οὕτως ἀναγ-
 καῖον, ὅμως ἐνέμεινε τοῖς λογισμοῖς καὶ διεπίστευσε 30
 τῇ γνώμῃ τὸν κίνδυνον.

VII. Ἀντέταξε δὲ Κρατερῷ Μακεδόνων μὲν οὐδένα,

δύο δὲ ἰππαρχίας ξενικάς, ὧν Φαρνάβαζος ὁ Ἀρταβά-
 ζου καὶ Φοῖνιξ ὁ Τενέδιος ἠγοῦντο, διακελευσάμενος
 ὀφθέντων τῶν πολεμίων ἐλαύνειν κατὰ τάχος καὶ συμ-
 πλέκεσθαι, μὴ διδόντας ἀναστροφὴν μηδὲ φωνὴν μηδὲ
 5 κήρυκα πεμπόμενον προσιεμένους. Ἐδεδίει γὰρ ἰσχυ-
 ρῶς τοὺς Μακεδόνας, μὴ γνωρίσαντες τὸν Κρατερόν
 οἴχωνται μεταβαλόμενοι πρὸς ἐκεῖνον. Αὐτὸς δὲ τοὺς
 ἐρωωμενεστάτους ἵππεις τριακοσίους εἰς ἄγλημα συντά-
 ξας καὶ παρελάσας ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἐμελλε τοῖς περὶ Νεο-
 10 πτόλεμον ἐπιχειρεῖν. Ὡς δὲ τὸν ἐν μέσῳ λόφον ὑπερ-
 βαλόντες ὄφθησαν ὀξεῖαν καὶ μεθ' ὀρμῆς σφοδρότερας
 ποιούμενοι τὴν ἔφοδον, ἐκπλαγεῖς ὁ Κρατερός καὶ πολ-
 λὰ λουδορήσας τὸν Νεοπτόλεμον, ὡς ἐξηπατημένος
 ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν Μακεδόνων μεταβολῆς, ἐγκε- 587
 15 λευσάμενος ἀνδραγαθεῖν τοῖς περὶ αὐτὸν ἠγεμόσιν ἀν-
 τεξήλασε. Γενομένης δὲ τῆς πρώτης συρράξεως βαρείας
 καὶ τῶν δοράτων ταχὺ συντριβέντων, τοῦ δὲ ἀγῶνος ἐν
 τοῖς ξίφεσιν ὄντος, οὐ κατασχύνας ὁ Κρατερός τὸν
 Ἀλέξανδρον, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν καταβαλὼν, πολλάκις
 20 δὲ τρεψάμενος τοὺς ἀντιτεταγμένους, τέλος δὲ πληγεῖς
 ὑπὸ Θρακὸς ἐκ πλαγίων προσελάσαντος ἀπερρῦν τοῦ
 ἵππου. Πεσόντα δὲ αὐτὸν οἱ μὲν ἄλλοι παρήλασαν ἀγνο-
 οῦντες, Γοργίας δὲ τῶν Εὐμέρους στρατηγῶν ἔγνω τε
 καὶ καταβὰς περιέστησε φρουρὰν τῷ σώματι κακῶς ἤδη
 25 διακειμένον καὶ δυσθανατοῦντος. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ
 Νεοπτόλεμος Εὐμένει συνήρχετο. Μισοῦντες γὰρ ἀλ-
 λήλους πάλαι καὶ δι' ὀργῆς ἔχοντες ἐν μὲν δυσὶν ἀνα-
 στροφαῖς οὐ κατείδον, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ γνωρίσαντες εὐ-
 θὺς ἤλανον σπασάμενοι τὰ ἐγχειρίδια καὶ βοῶντες.
 30 Τῶν δ' ἵππων ἕξ ἐναντίας βία συμπεσόντων ὥσπερ
 τριήρων, τὰς ἠνίας ἀφέντες ἀλλήλων ἐπεδράξαντο ταῖς
 χερσί, τά τε κράνη περισπῶντες καὶ περιορηγνύντες ἐκ

τῶν ἐπωμίδων τοὺς θώρακας. Πρὸς δὲ τὸν σπαραγμὸν ὑπεκδρομόντων ἅμα τῶν ἵππων, ἀπορρύντες εἰς γῆν καὶ περιπεσόντες ἀλλήλοις ἐν λαβαῖς ἦσαν καὶ διεπάλαιον. Εἶτα ὁ μὲν Εὐμένης τοῦ Νεοπολέμου προεξανισταμένου τὴν ἰγνύαν ὑπέκοψεν αὐτὸς εἰς ὄρθον φθάσας καταστῆναι, ὁ δὲ Νεοπόλεμος εἰς θάτερον ἐρεισάμενος γόνυ, θάτερον δὲ πεπηρωμένος ἡμύνετο μὲν εὐρώστως κάτωθεν, οὐ θανασίμους δὲ πληγὰς ὑποφέρων, πληγείς δὲ παρὰ τὸν τράχηλον ἔπεσε καὶ παρεΐθη. Τοῦ δὲ Εὐμένους δι' ὀργὴν καὶ μῖσος παλαιὸν τὰ τε ὄπλα 10 περισπῶντος αὐτοῦ καὶ κακῶς λέγοντος, ἔτι τὸ ξίφος ἔχων ἔλαθεν ὑπὸ τὸν θώρακα τρώσας ἢ παρέψαυσε τοῦ βουβῶνος ἀποβάς. Ἡ δὲ πληγὴ μᾶλλον ἐφόβησεν ἢ ἔβλαψε τὸν Εὐμένη δι' ἀσθένειαν ἀμυδρὰ γενομένη. Σκυλεύσας δὲ τὸν νεκρὸν εἶχε μὲν χαλεπῶς ὑπὸ τραυμάτων 15 μηροῦς καὶ βραχίονας διακεκομμένος, ὅμως δὲ ἀναβληθεὶς ἐπὶ τὸν ἵππον ἐδίωκε πρὸς θάτερον κέρασ, ὡς ἔτι συνεστῶτων τῶν πολεμίων. Πυθόμενος δὲ τὴν Κρατεροῦ τελευτὴν καὶ προσελάσας, ὡς εἶδεν ἐμπνέοντα καὶ συνιέντα, καταβὰς ἀπεδάκρυσσε καὶ τὴν δεξιὰν 20 ἐνέβαλε, καὶ πολλὰ μὲν ἐλοιδόρησε τὸν Νεοπόλεμον, πολλὰ δὲ ἐκεῖνον μὲν ᾤκτίσατο τῆς τύχης, αὐτὸν δὲ τῆς ἀνάγκης, δι' ἣν ἀνδρὶ φίλῳ καὶ συνήθει ταῦτα πεισόμενος ἢ δρᾶσων συνηνέχθη.

VIII. Ταύτην τὴν μάχην Εὐμένης ἡμέραις δέκα 25 σχεδόν τι μετὰ τὴν προτέραν ἐνίκησε· καὶ δόξη μὲν ἦρθη μέγας ἀπ' αὐτῆς, ὡς τὰ μὲν σοφία, τὰ δὲ ἀνδρεία κατειργασμένος, φθόνου δὲ πολὺν ἔσχε καὶ μῖσος ὁμαλῶς παρὰ τε τοῖς συμμάχοις καὶ τοῖς πολεμίοις, ὡς ἔπηλυς ἀνὴρ καὶ ξένος ὄπλοις καὶ χερσὶ τῶν Μακεδόνων 30 τὸν πρῶτον αὐτῶν καὶ δοκιμώτατον ἀνηρηκῶς. Ἄλλ' εἰ μὲν ἔφθη Πεοδίκκας πυθόμενος τὴν Κρατεροῦ τε-

λευτήν, οὐκ ἂν ἄλλος ἐπρώτευσε Μακεδόνων· νυνὶ δὲ
 ἀνηρημένου Περδίκκου κατὰ στάσιν ἐν Αἰγύπτῳ δυσὶν
 ἡμέραις πρότερον ἦκεν οὗτος ὁ περὶ τῆς μάχης λόγος
 εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ πρὸς ὄργην εὐθύς οἱ Μακεδό-
 5 νες θάνατον τοῦ Εὐμένους κατέγνωσαν. Ἀπεδείχθη δὲ
 τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς αὐτὸν Ἀντίγονος μετὰ Ἀντιπά-
 τρου στρατηγός. Ἐπεὶ δὲ Εὐμένης τοῖς βασιλικοῖς ἰπ-
 ποφορβίοις περὶ τὴν Ἴδην νεμομένοις ἐπιτυχῶν καὶ λα-
 βῶν ἵππους ὅσων ἔχρηξε τοῖς ἐπιμεληταῖς τὴν γραφὴν
 10 ἔπεμψε, λέγεται γελάσαι τὸν Ἀντίπατρον καὶ εἰπεῖν, ὅτι
 θαυμάζει τὸν Εὐμένην τῆς προνοίας, ἐλπίζοντα λόγον
 αὐτοῖς ἀποδώσειν τῶν βασιλικῶν ἢ λήψεσθαι παρ' αὐ-
 τῶν. Περὶ δὲ τὰς Σάρδεις ἐβούλετο μὲν ἰπποκρατῶν ὁ
 Εὐμένης τοῖς Λυδοῖς ἐναγωνίσασθαι πεδίοις, ἅμα καὶ 588
 15 τῇ Κλεοπάτρᾳ τὴν δύναμιν ἐπιδείξαι φιλοτιμούμενος·
 αὐτῆς δὲ ἐκείνης δεηθείσης (ἐφοβεῖτο γὰρ αἰτίαν τινὰ
 λαβεῖν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀντίπατρον) ἐξήλασεν εἰς τὴν
 ἄνω Φρυγίαν καὶ διεχείμαζεν ἐν Κελαιναῖς· ὅπου τῶν
 μὲν περὶ τὸν Ἀλκέταν καὶ Πολέμωνα καὶ Δόκιμον ὑπὲρ
 20 ἡγεμονίας διαφιλοτιμουμένων πρὸς αὐτὸν „Τοῦτο ἦν“
 ἔφη „τὸ λεγόμενον, Ὁλέθρου δ' οὐθ εἰς λόγος“,
 τοῖς δὲ στρατιώταις ὑποσχόμενος ἐν τρισὶν ἡμέραις τὸν
 μισθὸν ἀποδώσειν ἐπίπρασκεν αὐτοῖς τὰς κατὰ τὴν
 25 χώραν ἐπαύλεις καὶ τετραπυργίας σωμαίων καὶ βοσκη-
 μάτων γεμούσας. Ὁ δὲ προιάμενος ἡγεμῶν τάγματος ἢ
 ξεναγὸς ὄργανα καὶ μηχανὰς τοῦ Εὐμένους παρέχοντος
 ἐξεπολιόρκει· καὶ πρὸς τὸν ὀφειλόμενον μισθὸν οἱ
 στρατιῶται διενέμοντο τῶν ἀλισκομένων ἕκαστον. Ἐκ
 δὴ τούτου πάλιν ὁ Εὐμένης ἠγαπᾶτο· καὶ ποτε γραμ-
 30 μάτων ἐν τῷ στρατοπέδῳ φανέντων, ἃ διέκριψαν οἱ τῶν
 πολεμίων ἡγεμόνες, ἕκατὸν τάλαντα καὶ τιμὰς διδόντες
 τῷ κτείναντι τὸν Εὐμένην, σφόδρα παρωξύνθησαν οἱ

Μακεδόνες καὶ δόγμα ποιοῦνται χιλίους τῶν ἡγεμονικῶν περὶ αὐτὸν ἀεὶ δορυφοροῦντας εἶναι καὶ φυλάττειν ἐν περιόδῳ καὶ παρανυκτερεύειν. Οἱ δὲ ἐπέιθοντο καὶ τιμὰς ἡγάπων παρ' αὐτοῦ λαμβάνοντες ἄς οἱ φίλοι παρὰ τῶν βασιλέων. Ἐξῆν γὰρ Εὐμένει καὶ καυσίας 5 ἄλουργεῖς καὶ χλαμύδας διανέμειν, ἥτις ἦν δωρεὰ βασιλικωτάτη παρὰ Μακεδόσι.

IX. Τὸ μὲν οὖν εὐτυχεῖν καὶ τοὺς φύσει μικροῦς συνεπικουφίζει τοῖς φρονήμασιν, ὥστε φαίνεσθαι τι μέγεθος περὶ αὐτοὺς καὶ ὄγκον ἐκ πραγμάτων ὑπερ- 10 χόντων ἀποβλεπομένους· ὁ δὲ ἀληθῶς μεγαλόφρων καὶ βέβαιος ἐν τοῖς σφάλμασι μᾶλλον καὶ ταῖς δυσημερίαις ἀναφέρων γίνεται κατάδηλος, ὥσπερ Εὐμένης. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐν Ὀρκυνίοις τῆς Καππαδοκίας ἠττηθεὶς ὑπὸ Ἀντιγόνου διὰ προδοσίας καὶ διωκόμενος οὐ παρήκε 15 τὸν προδότην ἐκ τῆς φυγῆς διαπεσεῖν πρὸς τοὺς πολέμιους, ἀλλὰ συλλαβὼν ἐκρέμασε. Φεύγων δὲ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν τοῖς διώκουσι μετέβαλε λαθῶν, καὶ παραλλάξας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, οὗ τὴν μάχην συνέβη γενέσθαι, κατεστρατοπέδευσε, [καὶ*] συναγαγὼν τοὺς νε- 20 κροῦς καὶ τῶν ἐν κύκλῳ κωμῶν τὰ θυρώματα κατασχίσας ἔκαυσεν ἰδίᾳ μὲν ἡγεμόνας, ἰδίᾳ δὲ τοὺς πολλοὺς, καὶ πολυάνδρια χώσας ἀπῆλθεν, ὥστε καὶ τὸν Ἀντίγονον ὕστερον ἐπελθόντα θαυμάζειν τὸ θάρσος αὐτοῦ καὶ τὴν εὐστάθειαν. Ἐπειτα ταῖς ἀποσκευαῖς τοῦ Ἀντιγόπου 25 περιπεσῶν καὶ λαβεῖν ῥαδίως δυνάμενος πολλὰ μὲν ἐλεύθερα σώματα, πολλὴν δὲ θεραπείαν καὶ πλοῦτον ἐκ πολέμων τοσοῦτων καὶ λεηλασιῶν ἠθροισμένον, ἔδεισε μὴ καταπλησθέντες ὠφελείας καὶ λαφύρων οἱ σὺν αὐτῷ βαρεῖς γένωνται πρὸς τὴν φυγὴν καὶ μαλακώτεροι τὰς 30 πλάνας ὑπομένειν καὶ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ μάλιστα τοῦ πολέμου τὰς ἐλπίδας εἶχεν, ὡς ἀποστρέψων τὸν Ἀντί-

γονον. Ἐπεὶ δὲ ἄντικρυς χαλεπὸν ἦν ἀποτρέπειν Μακεδόνας χρημάτων ἐν ἐφικτῷ παρόντων, ἐκέλευσε θεραπεύσαντας αὐτοὺς καὶ τοῖς ἵπποις χιλὸν ἐμβαλόντας οὕτω βαδίξειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Αὐτὸς δὲ πέμπει 5 κρούφα πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς ἀποσκευῆς τῶν πολεμίων Μένανδρον, ὡς κηδόμενος αὐτοῦ φίλου γεγονότος καὶ συνήθους, φυλάξασθαι παραινῶν καὶ ἀναχωρῆσαι τὴν ταχίστην ἐκ τῶν ἐπιδρόμων καὶ ταπεινῶν πρὸς τὴν ἐγγύς ὑπώρειαν ἄφιππον οὖσαν καὶ κυκλώσεις οὐκ ἔχουσαν. Τοῦ δὲ Μένανδρου ταχὺ συμφρονήσαντος τὸν κίνδυνον καὶ ἀνασκευασαμένου, κατασκόπους ἐπέμπεν ὁ Εὐμένης φανερωῶς, καὶ παρήγγειλε τοῖς στρατιώταις 589 ὀπλίζεσθαι καὶ τοὺς ἵππους ἐγχαλινοῦν ὡς προσάξων τοῖς πολεμίους. Τῶν δὲ κατασκόπων ἀπαγγειλάντων, 15 ὅτι παντάπασιν ὁ Μένανδρος ἄληπτος εἶη καταπεφευγὼς εἰς τόπους χαλεπούς, ἄχθεσθαι προσποιούμενος ὁ Εὐμένης ἀπῆγε τὴν στρατιάν. Λέγεται δὲ, τοῦ Μένανδρου ταῦτα μαρτυρήσαντος πρὸς τὸν Ἀντίγονον καὶ τῶν Μακεδόνων ἐπαινούντων τὸν Εὐμένη καὶ φιλανθρω- 20 πότερον διατεθέντων, ὅτι καὶ παῖδας αὐτῶν ἀνδραποδίσασθαι καὶ γυναῖκας αἰσχῦναι παρὸν ἐφείσατο καὶ παρήκεν „Ἄλλ’ ἐκεῖνός γε“ φάναι τὸν Ἀντίγονον „οὐχ ἡμῶν, ᾧ μακάριοι, κηδόμενος παρήκεν, ἀλλ’ αὐτῷ φεύγοντι δεδιῶς περιθεῖναι πέδας τοσαύτας.

25 X. Ἐκ τούτου πλανώμενος ὁ Εὐμένης καὶ ὑποφεύγων ἔπεισε τοὺς πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν ἀπελθεῖν, εἴτε κηδόμενος αὐτῶν εἴτε ἐφέλκεσθαι μὴ βουλόμενος ἐλάττονας μὲν τοῦ μάχεσθαι, πλείονας δὲ τοῦ λανθάνειν ὄντας. Καταφυγὼν δὲ εἰς Νῶρα, χωρίον ἐν με- 30 θορίῳ Λυκαονίας καὶ Καππαδοκίας, μετὰ πεντακοσίῳν ἰππέων καὶ διακοσίῳν ὀπλιτῶν, κἀντεῦθεν αὖθις, ὅσοι τῶν φίλων ἐδεήθησαν ἀφεθῆναι τοῦ χωρίου τὴν χαλε-

πότητα καὶ τῆς διαίτης τὴν ἀνάγκην οὐ φέροντες, πάν-
 τας ἀσπασάμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς ἀπέπεμψεν. Ὡς
 δὲ ἐπελθὼν ὁ Ἀντίγονος εἰς λόγους αὐτὸν ἐκάλει πρὸ
 τῆς πολιορκίας, ἀπεκρίνατο πολλοὺς εἶναι τοὺς Ἀντι-
 γόνου φίλους καὶ μετὰ Ἀντίγονον ἡγεμόνας, ὧν δὲ αὐ- 5
 τὸς προπολεμεῖ μηδένα λείπεσθαι μετ' αὐτόν· ὁμήρους
 δὲ πέμπειν ἐκέλευσεν, εἰ χρήξει διὰ λόγων αὐτῷ γενέ-
 σθαι. Τοῦ δὲ Ἀντιγόνου κελεύοντος ὡς κρείττονι λα-
 λεῖν „Οὐδένα“ εἶπεν „ἐμαυτοῦ κρείττονα νομίζω, μέ-
 χρι ἂν ὦ τοῦ ξίφους κύριος.“ Ὅμως δὲ πέμψαντος τοῦ 10
 Ἀντιγόνου τὸν ἀδελφιδοῦν Πτολεμαῖον εἰς τὸ χωρίον,
 ὥσπερ ἠξίωσεν ὁ Εὐμένης, κατέβη, καὶ περιβαλόντες
 ἀλλήλους ἠσπάσαντο φιλικῶς καὶ οἰκείως, ἅτε δὴ ἀλλή-
 λους κεχρημένοι πολλὰ καὶ συνήθεις γεγονότες. Λόγων
 δὲ γενομένων πολλῶν καὶ τοῦ Εὐμένους οὐχ ὑπὲρ ἀσφα- 15
 λείας μεμνημένου καὶ διαλύσεως, ἀλλὰ καὶ τὰς σατρα-
 πείας ἀξιοῦντος αὐτῷ βεβαιουῦσθαι καὶ τὰς δωρεὰς ἀπο-
 δίδοσθαι, θαῦμα τοὺς παρόντας εἶχε τὸ φρόνημα καὶ
 τὴν εὐτολμίαν ἀγαμένους. Ἄμα δὲ πολλοὶ συνέτρεχον
 τῶν Μακεδόνων ἰδεῖν ὅστις ἐστὶ τὸν Εὐμένη ποθοῦν- 20
 τες· οὐ γὰρ ἑτέρου λόγος ἦν τοσοῦτος ἐν τῷ στρατῷ
 μετὰ τὴν τοῦ Κρατεροῦ τελευτήν. Δείσας δὲ ὁ Ἀντίγο-
 νος ὑπὲρ αὐτοῦ, μὴ τι πάθῃ βίαιον, πρῶτον μὲν ἀπη-
 γόρευε μὴ προσιέναι βοῶν, καὶ τοῖς λίθοις ἔβαλλε τοὺς
 ἐπιφερομένους, τέλος δὲ ταῖς χερσὶ τὸν Εὐμένη περιβα- 25
 λῶν καὶ τὸν ὄχλον ἀπερύκων τοῖς δορυφόροις μόλις εἰς
 τὸ ἀσφαλὲς ἀποκατέστησε.

XI. Τοῦντεῦθεν ὁ μὲν περιτειχίσας τὰ Νῶρα καὶ
 φρουρὰν καταλιπὼν ἀνέξευξεν· Εὐμένης δὲ πολιορ-
 κούμενος ἐγκρατῶς, τοῦ χωρίου [γέγονε] σίτον καὶ ὕδωρ 30
 ἄφθονον καὶ ἄλας καὶ ἄλλο μηδὲν ἔχοντος ἐδώδιμον
 μηδὲ ἠδυσμα πρὸς τὸν σίτον, ἐκ τῶν παρόντων ὅμως

κατεσκεύαζε τοῖς συνοῦσιν ἰλαρὰν τὴν δίαίταν, ἐν μέρει
 τε παραλαμβάνων πάντας ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τράπεζαν, καὶ
 τὸ συσσίτιον ὀμιλία χάριν ἐχούσῃ καὶ φιλοφροσύνην
 ἐφηδύνων. Ἦν δὲ καὶ τὸ εἶδος ἡδύς, οὐ πολεμικῶ καὶ
 5 τετριμμένῳ δι' ὄπλων ἔοικως, ἀλλὰ γλαφυρὸς καὶ νεο-
 πρεπὴς καὶ πᾶν τὸ σῶμα διηρθρωμένος ὡς ὑπὸ τέχνης
 ἀκριβῶς τοῖς μέλεσι θαυμαστὴν συμμετρίαν ἔχουσιν, εἰ-
 πεῖν δὲ οὐ δεινός, αἰμύλος δὲ καὶ πιθανός, ὡς ἐκ τῶν
 ἐπιστολῶν συμβάλλειν ἐστίν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς σὺν αὐτῶ
 10 πολιορκουμένους ἢ στενοχωρία μάλιστα πάντων ἔβλα- 590
 πτευ, ἐν οἰκῆμασι μικροῖς καὶ τόπῳ δυοῖν σταδίοις ἔχοντι
 τὴν περίμετρον ἀναστρεφομένους, τροφήν δὲ ἀγυμνά-
 στους μὲν αὐτοὺς λαμβάνοντας, ἀργοῖς δὲ τοῖς ἵπποις
 προσφέροντας, οὐ μόνον τὸν ἄλλον αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀπρα-
 15 ξίας μαραινομένων ἀπαλλάξαι βουλόμενος, ἀλλὰ καὶ
 πρὸς φυγὴν, εἰ παραπέσοι καιρὸς, ἀμῶς γέ πως ἡσκημέ-
 νοις χρήσασθαι, τοῖς μὲν ἀνθρώποις οἶκον, ὃς ἦν μέγι-
 στος ἐν τῷ χωρίῳ, δεκατεσσάρων πηχῶν τὸ μῆκος, ἀπέ-
 20 δειξε περίπατον, κατὰ μικρὸν ἐπιτείνειν τὴν κίνησιν κε-
 λεύων, τῶν δ' ἵππων ἕκαστον ῥυτῆρσι μεγάλοις εἰς τὴν
 ὄροφὴν ἀναδεδεμένοις ὑποζώσας ἐκ τῶν περὶ τὸν αὐ-
 χένα μερῶν ἐμετεώριζε καὶ παρήγειρε διὰ τροχιλίας,
 ὥστε τοῖς μὲν ὀπισθίοις σκέλεσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐρείδε-
 σθαι, τοῖς δὲ ἐμπροσθίοις ποσὶν ἀκρωνύχους ἐπιφανύειν.
 25 Οὕτω δ' ἀνηρτημένους οἱ ἵπποκόμοι παρεστῶτες ἅμα
 ταῖς τε κραυγαῖς καὶ ταῖς μάστιξιν ἐπηρέθιζον· οἱ δὲ
 πιμπλάμενοι θυμοῦ καὶ ὀργῆς τοῖς μὲν ὀπισθίοις ἐνήλ-
 λοντο καὶ διεσκίρτων σκέλεσι, τοῖς δὲ μετεώροις ἐφιέ-
 30 νοντο πᾶν τὸ σῶμα καὶ πολὺν ἠφίεσαν ἰδρωῶτα καὶ στα-
 λαγμῶν, οὔτε πρὸς τάχος οὔτε πρὸς ῥώμην γυμναζόμενοι

κακῶς. Τὰς δὲ κριθὰς ἐνέβαλλον αὐτοῖς ἐπισημένας, ἵνα κατεργάζωνται θᾶττον καὶ πέττωσι βέλτιον.

XII. Ἦδη δὲ τῆς πολιορκίας χρόνον λαμβανούσης Ἀντίγονος τεθνηκέναι πυνθανόμενος Ἀντίπατρον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τεταράχθαι τὰ πράγματα Κασάνδρου 5 καὶ Πολυσπέρχοντος διαφορομένων, οὐδὲν ἔτι μικρὸν ἐλπίζων, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ τὴν ὅλην περιβαλλόμενος ἡγεμονίαν, ἐβούλετο τὸν Εὐμένη φίλον ἔχειν καὶ συνεργὸν ἐπὶ τὰς πράξεις. Διὸ πέμψας Ἰερώνυμον ἐσπένδετο τῷ Εὐμένει, προτείνας ὄρκον, ὃν ὁ Εὐμένης διορθώσας ἐπέ- 10 τρεψεν ἐπικρῖναι τοῖς πολιορκουῦσιν αὐτὸν Μακεδόσι, πότερος εἴη δικαιότερος. Ἀντίγονος μὲν γὰρ ἀφοσιώσεως ἕνεκεν ἐν ἀρχῇ τῶν βασιλέων ἐπιμνησθεὶς τὸν λοιπὸν ὄρκον εἰς ἑαυτὸν ὠρκίζεν, Εὐμένης δὲ πρώτην μὲν ἐνέγραψε τοῖς ὄρκοις Ὀλυμπιάδα μετὰ τῶν βασιλέων, 15 ἔπειτα ὤμνυεν οὐκ Ἀντιγόνῳ μόνον εὐνοήσειν οὐδ' ἐκείνῳ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν ἔξειν καὶ φίλον, ἀλλὰ καὶ Ὀλυμπιάδι καὶ τοῖς βασιλεῦσιν. Ὡν δικαιότερων φανέντων, οἱ Μακεδόνες ταῦτα ὀρκίσαντες τὸν Εὐμένη τὴν πολιορκίαν ἔλυσαν, καὶ πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἀπέ- 20 στελλον, ὅπως καὶ αὐτὸς ἀποδῶ τῷ Εὐμένει τὸν ὄρκον. Ἐν τούτῳ δὲ Εὐμένης ὅσους εἶχεν ἐν Νώροις τῶν Καππαδοκῶν ὀμήρους ἀπεδίδου, λαμβάνων ἵππους καὶ ὑποζύγια καὶ σκηνὰς παρὰ τῶν κομιζομένων, καὶ συνῆγε τῶν στρατιωτῶν ὅσοι διασπαρέντες ἀπὸ τῆς φυγῆς ἐπλα- 25 νῶντο κατὰ τὴν χώραν, ὥστε περὶ αὐτὸν ἵππεῖς ὀλίγῳ τῶν χιλίων ἀποδέοντας γενέσθαι, μεθ' ὧν ἐξελάσας ἔφυγεν, ὀρθῶς φοβηθεὶς τὸν Ἀντίγονον. Οὐ γὰρ μόνον ἐκεῖνον ἐκέλευσε πολιορκεῖν αὐτίς περιτειχίσαντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς Μακεδόσι πικρῶς ἀντέγραψε δεξαμένοις 30 τοῦ ὄρκου τὴν διόρθωσιν.

XIII. Φεύγοντι δὲ Εὐμένει γράμματα κομίζεται

παρὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ τὴν Ἀντιγόνου δεδοικόντων αὔ-
 ξησιν, Ὀλυμπιάδος μὲν παρακαλῶσης ἐλθόντα τὸ Ἀλε-
 ξάνδρου παιδίον παραλαβεῖν καὶ τρέφειν ὡς ἐπιβου-
 λευόμενον, Πολυσπέρχοντος δὲ καὶ Φιλίππου τοῦ βασι-
 5 λέως κελευόντων Ἀντιγόνῳ πολεμεῖν τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ
 δυναμέως ἄρχοντα, καὶ τῶν ἐν Κουῦνδοις χρημάτων πεν-
 τακόσια μὲν τάλαντα λαβεῖν εἰς τὴν τῶν ἰδίων ἐπανόρ-
 θωσιν, εἰς δὲ τὸν πόλεμον ὁπόσοις βούλεται χρῆσθαι.
 Περὶ δὲ τούτων καὶ Ἀντιγένη καὶ Τεύταμον τοῖς τῶν
 10 ἄργυρασπίδων ἡγουμένοις ἐγεγράφεισαν. Ἐπεὶ δὲ λα- 591
 βόντες ἐκείνοι τὰ γράμματα τῷ μὲν λόγῳ φιλανθρωπῶς
 ἐδέξαντο τὸν Εὐμένη, φθόνου δὲ καὶ φιλονεικίας ἐφαί-
 νοντο μεστοί, δευτερεύειν ἀπαξιούντες ἐκείνῳ, τὸν μὲν
 φθόνου ὁ Εὐμένης ἐθεράπευε τῷ τὰ χρήματα μὴ λαβεῖν
 15 ὡς οὐδὲν δεόμενος, ταῖς δὲ φιλονεικίαις καὶ φιλαρχίαις
 αὐτῶν μήτε ἡγεῖσθαι δυναμένων μήτε ἔπεσθαι βουλο-
 μένων ἐπῆγε δεισιδαιμονίαν. Ἔφη γὰρ Ἀλέξανδρον
 αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους φανῆναι, καὶ δεῖξαι τινα σκη-
 νὴν κατεσκευασμένην βασιλικῶς καὶ θρόνον ἐν αὐτῇ
 20 κείμενον· εἶτα εἰπεῖν, ὡς ἐνταῦθα συνεδρεύουσιν αὐ-
 τοῖς καὶ χρηματίζουσιν αὐτὸς παρέσται καὶ συνεφάπεται
 βουλῆς τε πάσης καὶ πράξεως ἀρχομένοις ἀπ' αὐτοῦ.
 Ταῦτα ῥαδίως ἔπεισε τὸν Ἀντιγένη καὶ τὸν Τεύταμον,
 οὔτε ἐκείνων βαδίζειν βουλομένων πρὸς αὐτόν, οὔτε
 25 αὐτὸς ἀξιῶν ἐπὶ θύραις ἐτέρων ὀρᾶσθαι. Καὶ τιθέντες
 οὔτω σκηνὴν βασιλικὴν καὶ θρόνον Ἀλεξάνδρῳ κατα-
 πεφημισμένον ἐκεῖ συνεπορεύοντο βουλευόμενοι περὶ
 τῶν μεγίστων. Ἐπεὶ δὲ προϊούσιν αὐτοῖς εἰς τὴν ἄνω
 30 χώραν ὁ Πευκέστας μετὰ τῶν ἄλλων σατραπῶν ἀπήν-
 τησε φίλος ὢν καὶ συνεμίξαντο τὰς δυνάμεις, πλήθει
 μὲν ὀπλων καὶ λαμπρότητι παρασκευῆς ἐπέρρωσαν τοὺς
 Μακεδόνας, αὐτοὶ δὲ ἀνάγωγοι ταῖς ἐξουσίαις καὶ μα-

λακοὶ ταῖς διαίταις γεγονότες μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτήν καὶ φρονήματα τυραννικὰ καὶ τεθραμμένα βαρβαρικαῖς ἀλαζονείαις ἐπὶ ταῦτὸ συνενεγκάμενοι, πρὸς μὲν ἀλλήλους βαρεῖς ἦσαν καὶ δυσάρμοστοι, τοὺς δὲ Μακεδόνας κολακεύοντες ἐκκεχυμένως καὶ καταχορη- 5 γοῦντες εἰς δεῖπνα καὶ θυσίας ὀλίγου χρόνου τὸ στρατόπεδον ἀσωτίας πανηγυριζούσης καταγώγιον ἐποίησαν καὶ δημαγωγούμενον ἐπὶ αἰρέσει στρατηγῶν ὄχλον, ὥσπερ ἐν ταῖς δημοκρατίαις. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Εὐμένης αὐτοὺς ἀλλήλων μὲν καταφρονοῦντας, αὐτὸν δὲ 10 φοβουμένους καὶ παραφυλάττοντας ἀνελεῖν, εἰ γένοιτο καιρὸς, ἐσκήψατο χρημάτων δεῖσθαι καὶ συνεδανείσατο τάλαντα πολλὰ παρὰ τῶν μάλιστα μισούντων αὐτόν, ἵνα καὶ πιστεύωσι καὶ ἀπέχωνται περὶ τῶν δανείων ἀγωνιῶντες· ὥστε συνέβη τὸν ἀλλότριον πλοῦτον αὐτῷ 15 φύλακα τοῦ σώματος ἔχειν, καὶ τῶν ἄλλων ἐπὶ σωτηρίᾳ διδόντων μόνον ἐκ τοῦ λαβεῖν κτήσασθαι τὴν ἀσφάλειαν.

XIV. Οὐ μὴν ἀλλ' οἱ Μακεδόνες ἀδείας μὲν οὔσης ἐφθείροντο πρὸς τοὺς διδόντας καὶ τὰς ἐκείνων θύρας 20 ἐθεράπευον δορυφορουμένων καὶ στρατηγιόντων· ἐπεὶ δὲ Ἀντίγονος αὐτοῖς παρεστρατοπέδευσε μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ τὰ πράγματα φωνὴν ἀφιέντα τὸν ἀληθινὸν ἐκάλει στρατηγόν, οὐ μόνον οἱ στρατευόμενοι τῷ Εὐμένει προσεῖχον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ τρυφῇ 25 μεγάλων ἐκείνων ἕκαστος ἐνέδωκε καὶ παρεῖχεν ἑαυτὸν σιωπῇ τὴν δοθεῖσαν φυλάττοντα τάξιν. Καὶ γὰρ τοι περὶ τὸν Πασιτίγριον ποταμὸν ἐπιχειρήσαντα διαβαίνειν τὸν Ἀντίγονον οἱ μὲν ἄλλοι παραφυλάττοντες οὐδὲ ἦσθοντο, μόνος δὲ Εὐμένης ὑπέστη, καὶ συνάψας μάχην 30 πολλοὺς μὲν κατέβαλε καὶ νεκρῶν ἐνέπλησε τὸ ῥεῖθρον, ἔλαβε δὲ τετρακισχιλίους αἰχμαλώτους. Μάλιστα δὲ οἱ

Μακεδόνες περὶ τὴν συμβᾶσαν ἄρρωστιᾶν αὐτῶ κατα-
 φανεῖς ἐγένοντο τοὺς μὲν ἄλλους ἐστιᾶν λαμπρῶς καὶ
 πανηγυρίζειν, ἄρχειν δὲ καὶ πολεμεῖν δυνατὸν ἠγούμε-
 νοι μόνον ἐκείνον. Ὁ μὲν γὰρ Πευκέστας ἐν τῇ Περ-
 5 σίδι λαμπρῶς αὐτοὺς ἐστιάσας καὶ κατ' ἄνδρα διαδοὺς
 ἰερείου εἰς θυσίαν ἤλπιζεν εἶναι μέγιστος· ὀλίγαις δὲ
 ὕστερον ἡμέραις τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τοὺς πολεμίους
 βαδίζόντων, ἐτύγχανεν ὁ Εὐμένης ἐκ νόσου τινὸς ἐπι-
 σφαλοῦς ἐν φορείῳ κομιζόμενος ἔξω τοῦ στρατεύματος
 10 ἐν ἡσυχίᾳ διὰ τὰς ἀγρουπνίας. Μικρὸν δὲ προελθοῦσιν
 αὐτοῖς ἄφνω λόφους τινὰς ὑπερβάλλοντες ἐξεφάνησαν 592
 οἱ πολέμιοι, καταβαίνοντες εἰς τὸ πεδίον. Ὡς οὖν αἱ τε
 τῶν χρυσῶν ὄπλων ἀνγαὶ πρὸς τὸν ἥλιον ἐξέλαμψαν
 ἀπὸ τῶν ἄκρων τοῦ ἀγήματος ἐν τάξει πορευομένων καὶ
 15 τῶν θηρίων τοὺς πύργους ἄνω καὶ τὰς πορφύρας εἶδον,
 ὅσπερ ἦν αὐτοῖς κόσμος εἰς μάχην ἀγομένοις, ἐπιστή-
 σαντες οἱ πρῶτοι τὴν πορείαν ἐβόων Εὐμένην καλεῖν
 αὐτοῖς, οὐ γὰρ ἂν προελθεῖν ἐκείνου μὴ στρατηγοῦν-
 τος, καὶ τὰ ὄπλα πρὸς τὴν γῆν ἐρείσαντες ἀλλήλοις μέ-
 20 νεὶν διεκελεύοντο καὶ τοῖς ἡγεμόσιν ἡσυχίαν ἔχειν καὶ
 χωρὶς Εὐμένους μὴ μάχεσθαι μηδὲ κινδυνεύειν πρὸς
 τοὺς πολεμίους. Ἀκούσας δὲ ὁ Εὐμένης ἦκε πρὸς αὐ-
 τοὺς δρόμῳ τοὺς κομίζοντας ἐπιταχύνας, καὶ τοῦ φορείου
 τὰς ἐκατέρωθεν ἀυλαίας ἀνακαλύψας προὔτεινε τὴν δε-
 25 ξιᾶν γεγηθῶς. Οἱ δὲ ὡς εἶδον, εὐθύς ἀσπασάμενοι
 Μακεδονιστὶ τῇ φωνῇ τὰς τε ἀσπίδας ἀνείλοντο καὶ ταῖς
 σαρίσαις ἐπιδουπήσαντες ἠλάλαξαν, προκαλούμενοι τοὺς
 πολεμίους ὡς τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῖς παρόντος.

XV. Ἀντίγονος δὲ παρὰ τῶν ἀλισκομένων ἀκούων
 30 τὸν Εὐμένην νοσεῖν καὶ κομίζεσθαι κακῶς διακείμενον,
 οὐ μέγα ἔργον ἠγείτο συντρῖψαι τοὺς ἄλλους ἐκείνου
 νοσοῦντος. Διὸ καὶ σπεύδων ἐπὶ τὴν μάχην προσῆγεν.

Ὡς δὲ τῶν πολεμίων εἰς τάξιν καθισταμένων παρελά-
 σας κατείδε τὸ σχῆμα καὶ τὴν διακόσμησιν, ἐκπλαγείς
 ἐπέστη πλείω χρόνον· εἶτα ὤφθη τὸ φορεῖον ἀπὸ θατέ-
 ρου κέρως ἐπὶ θάτερον διαφερόμενον. Γελάσας οὖν ὁ
 Ἀντίγονος, ὥσπερ εἰώθει, μέγα καὶ πρὸς τοὺς φίλους 5
 εἰπὼν „τοῦτο ἦν τὸ φορεῖον, ὡς ἔοικε, τὸ ἀντιπαρατα-
 τόμενον ἡμῖν“, εὐθύς ἀπῆγε τὴν δύναμιν ὀπίσω καὶ
 κατεστρατοπέδευσεν. Οἱ δὲ μικρὸν ἀναπνεύσαντες ἀν-
 θις ἐδήμαγαγοῦντο, καὶ τοῖς ἡγεμόσιν ἐντροφῶντες σχε-
 δὸν ὅλην εἰς τὰ χειμάδια κατενεύμαντο τὴν Γαβηνῶν, 10
 ὥστε τοὺς ἐσχάτους τῶν πρώτων ἀποσκηνοῦν ὁμοῦ τι
 χιλίους σταδίους. Ταῦτα γνοὺς ὁ Ἀντίγονος ὥρμησεν
 ἐξαίφνης ἐπ’ αὐτοὺς ὑποστρέψας χαλεπὴν ὁδὸν καὶ ἀνυ-
 δρον, σύντομον δὲ καὶ βραχεῖαν, ἐλπίζων, εἰ διεσπαρ-
 μένοις ἐπιπέσοι περὶ τὰ χειμάδια, μηδ’ ἂν συνελθεῖν 15
 ἔτι τὸ πλῆθος ῥαδίως εἰς τὸ αὐτὸ τοῖς στρατηγοῖς. Ἐμ-
 βαλόντι δὲ εἰς γῆν ἀοίκητον αὐτῶ πνεύματά τε δεινὰ
 καὶ κρῦη μεγάλα διελυμαίνετο τὴν πορείαν ἐνοχλουμέ-
 νου τοῦ στρατεύματος. Ἦν οὖν ἀναγκαῖα βοήθεια πυρὰ
 πολλὰ καίειν· ὅθεν οὐκ ἔλαθε τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ 20
 τῶν βαρβάρων οἱ τὰ βλέποντα πρὸς τὴν ἀοίκητον ὄρη
 νεμόμενοι θανμάσαντες τὸ τῶν πυρῶν πλῆθος ἔπεμψαν
 ἱππαστρίαις καμήλοις ἀγγέλους πρὸς Πενκέσταν. Ὁ δὲ
 ὡς ἤκουσεν, αὐτὸς τε παντάπασιν ἔκφρων ὑπὸ δέους
 γενόμενος καὶ τοὺς ἄλλους ὁρῶν ὁμοίως ἔχοντας ὥρμητο 25
 φεύγειν, ἀναστήσας τοὺς καθ’ ὁδὸν ὄντας αὐτοῖς μά-
 λιστα τῶν στρατιωτῶν· Εὐμένης δὲ τὴν ταραχὴν ἀφή-
 ρει καὶ τὸν φόβον, ὑπισχνούμενος ἐπιστήσειν τῶν πο-
 λεμίων τὸ τάχος, ὥστε τρισὶν ὕστερον ἡμέραις ἢ προσ-
 δοκῶνται παραγενέσθαι. Πεισθέντων δὲ αὐτῶν ἅμα 30
 μὲν ἀγγέλους περιέπεμπε τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν χειμα-
 δίων καὶ τοὺς ἄλλους ἀθροίζεσθαι κατὰ τάχος κελεύων,

ἅμα δὲ αὐτὸς ἐξιππασάμενος μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων,
 καὶ τόπον ἐξ ἀπόπτου καταφανῆ τοῖς ὀδευούσι τὴν ἔρη-
 μον περιβαλλόμενος καὶ διαμετρήσας, ἐκέλευε πυρὰ πολλὰ
 καίειν ἐν διαστήμασιν, ὥσπερ οἱ στρατοπεδεύοντες.
 5 Γενομένου δὲ τούτου καὶ τῶν πυρῶν τοῖς περὶ Ἀντίγο-
 νον ἐκ τῆς ὄρεινῆς καταφανέντων, ἄχθος ἔσχε καὶ δυσ-
 θυμία τὸν Ἀντίγονον, οἴομενον ἡσθημένους ἔκπαλαι
 τοὺς πολεμίους ἀπαντᾶν. Ἴν' οὖν μὴ κατάκοπος καὶ τε-
 τρυμένος ἐκ πορείας ἀναγκάζεται μάχεσθαι πρὸς ἀν-
 10 θρώπους ἐτοιμούς καὶ καλῶς κεχειμακότας, προέμενος 593
 τὴν σύντομον ἤγε διὰ κωμῶν καὶ πόλεων καθ' ἡσυχίαν
 ἀναλαμβάνων τὸ στράτευμα. Μηδενὸς δὲ ἐμποδῶν ὄν-
 τος, ὥσπερ εἴωθεν ἀντικαθημένων πολεμίων, τῶν δὲ
 περιχώρων λερόντων στράτευμα μηδὲν ὦφθαι, πυρῶν
 15 δὲ κεκαυμένων μεστὸν εἶναι τὸν τόπον, ἡσθετο κατε-
 στρατηγημένος ὑπὸ Εὐμέρους, καὶ βαρέως φέρων προσ-
 ἦγεν ὡς φανερᾶ μάχῃ κριθησόμενος.

XVI. Ἐν τούτῳ δὲ τῆς δυνάμεως περὶ τὸν Εὐμένην
 τὸ πλείστον ἡθροισμένον ἐθαύμαζε τὴν σύνεσιν αὐτοῦ,
 20 καὶ μόνον ἐκέλευεν ἄρχειν· ἐφ' ᾧ λυπούμενοι καὶ φθο-
 νοῦντες οἱ τῶν ἀργυρασπίδων ἡγεμόνες, Ἀντιγένης καὶ
 Τεύταμος, ἐπεβούλευον αὐτῷ, καὶ τοὺς πλείστους τῶν
 τε σατραπῶν καὶ τῶν στρατηγῶν συναγαρόντες ἐβου-
 λεύοντο, πότε χρῆ καὶ πῶς τὸν Εὐμένην διαφθεῖραι.
 25 Συνδόξαν δὲ πᾶσιν ἀποχρήσασθαι πρὸς τὴν μάχην αὐ-
 τῷ, μετὰ δὲ τὴν μάχην εὐθύς ἀνελεῖν, Εὐδαμος ὁ τῶν
 ἐλεφάντων ἡγεμὼν καὶ Φαίδιμος ἐξαγγέλλουσι κρύφα
 τῷ Εὐμένει τὰ δεδογμένα, δι' εὐνοίαν μὲν οὐδεμίαν ἢ
 χάριν, εὐλαβούμενοι δέ, μὴ τῶν χρημάτων, ἃ δεδανεί-
 30 κεσαν αὐτῷ, στερηθῶσιν. Εὐμένης δὲ τούτους μὲν
 ἐπήνεσεν, εἰς δὲ τὴν σκηνὴν ἀπελθὼν καὶ πρὸς τοὺς
 φίλους εἰπῶν, ὡς ἐν πανηγύρει θηρίων ἀναστρέφοιτο,

διαθήκας ἔγραψε καὶ τὰ γραμματεῖα κατέσχισε καὶ διέ-
 φθειρεν, οὐ βουλόμενος αὐτοῦ τελευτήσαντος ἐκ τῶν
 ἀπορρήτων αἰτίας καὶ συκοφαντήματα τοῖς γράψασι γε-
 νέσθαι. Ταῦτα διοικησάμενος ἐβουλευέτο τὴν νίκην
 παρεῖναι τοῖς ἐναντίοις, ἢ φυγῶν διὰ Μηδίας καὶ Ἄρ- 5
 μενίας ἐμβαλεῖν εἰς Καππαδοκίαν. Οὐδὲν δὲ κυρώσας
 τῶν φίλων παρόντων, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰ τῇ γνώμῃ πολυ-
 τρόπῳ παρὰ τὰς τύχας οὔσῃ κινήσας αὐτὸν ἐξέταπτε τὴν
 δύναμιν, τοὺς μὲν Ἕλληνας καὶ τοὺς βαρβάρους παρορ-
 μῶν, ὑπὸ δὲ τῆς φάλαγγος καὶ τῶν ἀργυρασπίδων αὐ- 10
 τὸς παρακαλούμενος θαρρεῖν, ὡς οὐ δεξομένων τῶν
 πολεμίων. Καὶ γὰρ ἦσαν οἱ πρεσβύτατοι τῶν περὶ
 Φίλιππον καὶ Ἀλέξανδρον, ὥσπερ ἀθληταὶ πολέμων
 ἀήττητοι καὶ ἀπτῶτες εἰς ἐκεῖνο χρόνου, πολλοὶ μὲν
 ἐβδομήκοντα ἔτη γεγονότες, νεώτερος δὲ οὐδεὶς ἐξη- 15
 κονταετοῦς. Διὸ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀντίγονον ἐπιόντες
 ἐβόων· „Ἐπὶ τοὺς πατέρας ἀμαρτάνετε, ὧ κακαὶ κε-
 φαλαί“· καὶ μετ' ὀργῆς ἐμπεσόντες ὅλην ὁμοῦ τὴν
 φάλαγγα συνέτριψαν, οὐδενὸς ὑποστάντος αὐτούς, τῶν
 δὲ πλείστων ἐν χερσὶ διαφθαρέντων. Ταύτῃ μὲν οὖν 20
 ὁ Ἀντίγονος ἠττᾶτο κατὰ κράτος, τοῖς δ' ἱππεῦσιν ἐπε-
 κράτει· τοῦ δὲ Πευκέστου παντάπασιν ἐκλελυμένως καὶ
 ἀγεννῶς ἀγωνισαμένου καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἔλαβε πᾶ-
 σαν, αὐτῷ τε νήφοντι χρησάμενος παρὰ τὰ δεινὰ καὶ
 τοῦ τόπου συνεργοῦντος. Ἀχανὲς γὰρ ἦν τὸ πεδίον, 25
 οὔτε βαθύτερον οὔτε ἀπόκροτον καὶ στερεόν, ἀλλὰ θι-
 νῶδες καὶ μεστὸν ἀλμυρίδος ἀνχηρᾶς, ἢ τοσοῦτων
 μὲν ἵππων, τοσοῦτων δὲ ἀνθρώπων ξαινομένη δρόμοις
 ὑπὸ τὸν τῆς μάχης καιρὸν ἐξήνθει κόνιν ὥσπερ ἄσβε-
 στον, ἀπολευκαίνουσαν τὸν ἀέρα καὶ τὰς ὄψεις διαθο- 30
 λοῦσαν. Ἦι καὶ ῥάδιον λαθῶν ὁ Ἀντίγονος τῆς ἀπο-
 σκευῆς τῶν πολεμίων ἐκράτησε.

XVII. Πausαμένης δὲ τῆς μάχης εὐθύς οἱ περὶ τὸν
 Τεύταμον ἐπρεσβεύοντο περὶ τῆς ἀποσκευῆς. Ἀντιγό-
 νου δὲ καὶ ταύτην ἀποδώσειν ὑπισχνουμένου τοῖς ἀρ-
 5 γυράσπισι καὶ τὰλλα χρῆσεσθαι φιλανθρωπῶς, εἰ πα-
 594 ραλάβοι τὸν Εὐμένη, βούλευμα δεινὸν οἱ ἀργυράσπιδες
 ἐβουλεύσαντο, ἐγχειρίσαι ζῶντα τοῖς πολεμίοις τὸν ἄν-
 δρα. Καὶ πρῶτον μὲν ἀνυπόπτως προσεπέλαζον αὐτῷ
 καὶ παρεφύλαττον, οἱ μὲν ἀποδυρόμενοι περὶ τῆς ἀπο-
 σκευῆς, οἱ δὲ θαρρεῖν ὡς νενικηκότα κελεύοντες, οἱ δὲ
 10 τῶν ἄλλων ἡγεμόνων κατηγοροῦντες. Ἐπειτα προσπε-
 594 σόντες ἐξήρπασαν τὸ ἐγχειρίδιον αὐτοῦ καὶ τῇ ζώνῃ τὰς
 χεῖρας ἀποστρέψαντες ἔδησαν. Ἐπεὶ δὲ ὑπὸ Ἀντιγό-
 Νικάνωρ ἐπέμφθη παραληψόμενος αὐτόν, ἔδειτο λόγου
 τυχεῖν ἀρόμενος διὰ τῶν Μακεδόνων, οὐκ εἰς δέησιν ἢ
 15 παραίτησιν; ἀλλ' ὡς περὶ τῶν ἐκείνοις συμφερόντων
 διαλεξόμενος. Γενομένης δὲ σιωπῆς ἐν ὑψηλῷ τινι κα-
 ταστᾶς καὶ τὰς χεῖρας δεδεμένας προτείνας „Ποῖον“
 εἶπεν „ὦ κάκιστοι Μακεδόνων, τρόπαιον Ἀντιγόνοιο
 ἐθελήσας ἂν ἔστησε καθ' ὑμῶν, οἶον ὑμεῖς καθ' αὐτῶν
 20 ἀνίστατε τὸν στρατηγὸν αἰχμάλωτον ἐκδιδόντες; Οὐκ
 ἄρα δεινὸν ἦν κρατοῦντας ὑμᾶς ἦτταν ἐξομολογεῖσθαι
 διὰ τὰς ἀποσκευὰς, ὡς ἐν τοῖς χρήμασιν, οὐκ ἐν τοῖς
 ὅπλοις τοῦ κρατεῖν ὄντος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἡγεμόνα πέμ-
 πετε λύτρον τῆς ἀποσκευῆς. Ἐγὼ μὲν οὖν ἀήττητος
 25 ἄγομαι νικῶν τοὺς πολεμίους, ὑπὸ τῶν συμμάχων
 ἀπολλύμενος· ὑμεῖς δέ, πρὸς Διὸς στρατίου καὶ θεῶν
 ὀρκίων, ἐνταῦθά με δι' αὐτῶν κτείνατε. Πάντως κάκει
 κτεινόμενος ὑμέτερον ἔργον εἰμί. Μέμψεται δὲ οὐδὲν
 Ἀντιγόνοιο· νεκροῦ γὰρ Εὐμένους δεῖται καὶ οὐ ζῶν-
 30 τος. Εἰ δὲ φεῖδεσθε τῶν χειρῶν, ἀρκέσει τῶν ἐμῶν ἢ
 ἑτέρα λυθείσα πρᾶξαι τὸ ἔργον. Εἰ δὲ οὐ πιστεύετε μοι
 ξίφος, ὑπορρίψατε τοῖς θηρίοις δεδεμένον. Καὶ ταῦτα

πράξαντας ὑμᾶς ἀφίημι τῆς ἐπ' ἐμοὶ δίκης ὡς ἀνδρας ὀσιωτάτους καὶ δικαιοτάτους περὶ τὸν αὐτῶν στρατηγὸν γενομένους.“

XVIII. Ταῦτα τοῦ Εὐμένους λέγοντος τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος ἄχθει κατείχετο καὶ κλαυθμὸς ἦν, οἱ δὲ ἀργυ- 5
ράσπιδες ἄγειν ἐβόων καὶ μὴ φλυαροῦντι προσέχειν· οὐ γὰρ εἶναι δεινόν, εἰ Χερρονησίτης ὄλεθρος οἰμῶξε-
ται μυρίοις γυμνάσας πολέμοις Μακεδόνας, ἀλλ' εἰ τῶν
Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου στρατιωτῶν οἱ κράτιστοι το-
σαῦτα καμόντες ἐν γῆρα στέρονται τῶν ἐπάθλων καὶ 10
τροφὴν παρ' ἐτέρων λαμβάνουσιν, αἱ δὲ γυναῖκες αὐ-
τῶν ἤδη τρίτην νύκτα τοῖς πολεμίοις συγκαθεύδουσιν.
Ἄμα δὲ ἦγον αὐτὸν ἐπιταχύνοντες. Ἀντίγονος δὲ δει-
σας τὸν ὄχλον (ἀπελείφθη γὰρ οὐδεὶς ἐν τῷ στρατο-
πέδῳ) δέκα τοὺς κρατιστεύοντας ἐλέφαντας ἐξέπεμψε 15
καὶ λογχοφόρους συχνοὺς Μήδους καὶ Παρθυαίους δια-
κρουσομένους τὸ πλῆθος. Εἶτ' αὐτὸς μὲν ἰδεῖν οὐχ
ὑπέμεινε τὸν Εὐμένη διὰ τὴν προγεγενημένην φιλίαν
καὶ συνήθειαν, πυνθανομένων δὲ τῶν παρειληφόντων
τὸ σῶμα, πῶς φυλάξουσιν, „Οὕτως“ εἶπεν „ὡς ἐλέ- 20
φанта ἢ ὡς λέοντα.“ Μετὰ μικρὸν δὲ συμπαθῆς γενό-
μενος τῶν τε δεσμῶν τοὺς βαρεῖς ἐκέλευσεν ἀφελεῖν
καὶ παῖδα παραδέξασθαι τῶν συνήθων, ὅπως ἀλεί-
ψαιτο, καὶ τῶν φίλων ἐφῆκε τῷ βουλομένῳ συνδιημε-
ρεύειν καὶ κομίζειν τὰ ἐπιτήδεια. Βουλευόμενος δὲ 25
περὶ αὐτοῦ πλείους ἡμέρας προσίετο καὶ λόγους καὶ
ὑποσχέσεις, Νεάρχου τε τοῦ Κορητὸς καὶ Δημητρίου
τοῦ υἱοῦ φιλοτιμουμένων τὸν Εὐμένη σῶσαι, τῶν δὲ
ἄλλων ὁμοῦ τι πάντων ἐνισταμένων καὶ κελευόντων
ἀναιρεῖν. Λέγεται δὲ τὸν Εὐμένη τοῦ φυλάσσοντος αὐ- 30
τὸν Ὀνομάρχου πυνθέσθαι, τί δήποτε Ἀντίγονος ἐχθρὸν
ἄνδρα καὶ πολέμιον λαβὼν ὑποχείριον οὔτε ἀποκτίν-

νυσι ταχέως οὔτε εὐγενῶς ἀφήσι· τοῦ δὲ Ὀνομάρχου πρὸς ὕβριν εἰπόντος, ὡς οὐ νῦν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς μάχης ἔδει πρὸς θάνατον ἔχειν εὐθαρσῶς, „Ναὶ μὰ τὸν Δία“ φάναί τὸν Εὐμένη „καὶ τότε εἶχον· ἐροῦ δὲ τοὺς εἰς 5 χεῖρας ἔλθοντας· ἀλλ' οὐδενὶ κρείττονι προστυχῶν οἶδα.“ Καὶ τὸν Ὀνομάρχον „Οὐκοῦν ἐπεὶ νῦν“ φάναί „τὸν κρείττονα εὗρηκας, τί οὐκ ἀναμένεις τὸν ἐκείνου καιρὸν;“

XIX. Ὡς δ' οὖν ἔδοξε τῷ Ἀντιγόνῳ τὸν Εὐμένην 10 κτείνειν, ἐκέλευσεν αὐτοῦ τὴν τροφὴν ἀφελεῖν. Καὶ δύο 595 μὲν ἡμέρας ἢ τρεῖς ἄσιτος οὕτω προσήγετο πρὸς τὴν τελευτήν. Αἰφνίδιον δὲ ἀναζυγῆς γενομένης εἰσπέμψαντες ἄνθρωπον ἀποσφάττουσιν αὐτόν. Τὸ δὲ σῶμα τοῖς φίλοις παραδοὺς ὁ Ἀντίγονος ἐπέτρεψε καῦσαι καὶ τὰ 15 λείψανα συνθέντας εἰς ἀργυρᾶν ὑδρίαν κομίζειν, ἀποδοθησόμενα τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς παισίν. Οὕτω δὲ ἀποθανόντος Εὐμένους οὐκ ἐπ' ἄλλῳ τινὶ τὴν τιμωρίαν ἐποίησατο τῶν προδόντων αὐτὸν ἡγεμόνων καὶ στρατιωτῶν τὸ δαιμόνιον, ἀλλ' αὐτὸς Ἀντίγονος προβαλλόμενος ὡς ἀσεβεῖς καὶ θηριώδεις τοὺς ἀργυράσπιδας 20 παρέδωκε Σιβυρτίῳ τῷ διοικοῦντι τὴν Ἀραχωσίαν, πάντα τρόπον ἐκτροῖψαι καὶ καταφθεῖραι κελεύσας, ὅπως μηδεὶς αὐτῶν εἰς Μακεδονίαν ἄπεισι μηδὲ ὄψεται τὴν Ἑλληνικὴν θάλατταν.

25

[ΣΕΡΤΩΡΙΟΥ ΚΑΙ ΕΥΜΕΝΟΥΣ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.]

30

I. Ταῦτα ἔστιν, ἃ περὶ Εὐμένους καὶ Σερτωρίου μνήμης ἄξια παρειλήφαμεν. Ἐν δὲ τῇ συγκρίσει κοι-

νὸν μὲν ἀμφοτέροις ὑπάρχει τὸ ξένους καὶ ἀλλοδαποὺς
 καὶ φυγάδας ὄντας ἔθνῶν τε παντοδαπῶν καὶ στρατευ-
 μάτων μαχίμων τε καὶ μεγάλων δυνάμεων ἡγουμένους
 διατελεῖν, ἴδιον δὲ Σερτωρίῳ μὲν τὸ παρὰ πάντων τῶν
 συμμάχων δεδομένην ἔχειν διὰ τὸ ἀξίωμα τὴν ἀρχήν, 5
 Εὐμένει δὲ τὸ πολλῶν διαφορομένων περὶ τῆς ἡγεμο-
 νίας πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν πράξεων λαμβάνειν τὸ πρω-
 τεῖον· καὶ τῷ μὲν ἄρχεσθαι βουλόμενοι δικαίως εἴ-
 ποντο, τῷ δὲ ἄρχειν μὴ δυνάμενοι πρὸς τὸ συμφέρον
 ὑπήκουον. Καὶ γὰρ ὁ μὲν Ἰβήρων καὶ Λυσιτανῶν Ῥω- 10
 μαῖος, ὁ δὲ Χερρονησίτης Μακεδόνων ἦρχεν, ὧν οἱ μὲν
 ἐκπαλαί Ῥωμαίοις ἐδούλευον, οἱ δὲ τότε πάντας ἀν-
 θρώπους ἐδουλοῦντο. Καὶ Σερτώριος μὲν ἀπὸ βουλῆς
 καὶ στρατηγίας θαυμαζόμενος, Εὐμένης δὲ διὰ τὴν
 γραμματείαν καταφρονούμενος ἐφ' ἡγεμονίαν προῆλ- 15
 θεν. Οὐ μόνον τοίνυν ἐλάττωσι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἀφορ-
 μαῖς, ἀλλὰ καὶ μείζωσι πρὸς τὴν αὐξήσιν ἐχρήσατο κω-
 λύμασιν Εὐμένης. Καὶ γὰρ ἄντικρυς τοὺς ἐνισταμένους
 καὶ κρύφα τοὺς ἐπιβουλεύοντας εἶχε πολλοὺς, οὐχ ὥσ-
 περ τῷ ἐτέρῳ φανερωῶς μὲν οὐδεὶς, λάθρα δὲ ὕστερον 20
 καὶ ὀλίγοι τῶν συμμάχων ἐπανέστησαν. Διὸ τῷ μὲν ἦν
 πέρας τοῦ κινδυνεύειν τὸ νικᾶν τοὺς πολεμίους, τῷ δὲ
 ἐκ τοῦ νικᾶν ὁ κίνδυνος ὑπὸ τῶν φθονούντων.

II. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν στρατηγίαν ἐφάμιλλα καὶ
 παράλληλα· τῷ δὲ ἄλλῳ τρόπῳ φιλοπόλεμος μὲν ὁ Εὐ- 25
 μένης καὶ φιλόνεικος, ἡσυχίας δὲ καὶ πραότητος οἰκείου
 ὁ Σερτώριος. Ὁ μὲν γὰρ, ἀσφαλῶς καὶ μετὰ τιμῆς
 βιοῦν ἐξὸν ἐκποδῶν γενομένῳ τοῖς πρώτοις, μαχόμενος
 καὶ κινδυνεύων διετέλεσε, τῷ δὲ οὐδὲν δεομένῳ πραγ-
 μάτων ὑπὲρ αὐτῆς τῆς τοῦ σώματος ἀσφαλείας πρὸς 30
 οὐκ ἐῶντας εἰρήνην ἄγειν ἦν ὁ πόλεμος. Εὐμένει μὲν
 γὰρ Ἀντίγονος ἐκστάντι τῶν ὑπὲρ τοῦ πρωτεύειν ἀγῶ-

νων ἠδέως ἂν ἐχρῆτο τὴν μετ' αὐτὸν ἀγαπῶντι τάξιν, Σερωριῶ δὲ οἱ περὶ Πομπηίου οὐδὲ ζῆν ἀπραγμόνως ἐπέτρεπον. Διὸ τῷ μὲν ἐκοντὶ συνέβαινε πολεμεῖν ἐπ' ἀρχῇ, τῷ δὲ ἀκουσίως ἄρχειν διὰ τὸ πολεμεῖσθαι. Φι-
 5 λοπόλεμος μὲν οὖν ὁ τῆς ἀσφαλείας τὴν πλεονεξίαν προτιμῶν, πολεμικὸς δὲ ὁ τῷ πολέμῳ κτώμενος τὴν ἀσφάλειαν. Καὶ μὴν θανεῖν γε συνέβη τῷ μὲν οὐ προ-
 αισθημένῳ, τῷ δὲ καὶ προσδεχομένῳ τὴν τελευταίην, ὣν τὸ μὲν ἐπιεικείας, φίλοις γὰρ ἐδόκει πιστεύειν, τὸ δὲ
 10 ἀσθενείας, βουλόμενος γὰρ φυγεῖν συνελήφθη. Καὶ τοῦ μὲν οὐ κατήσχυνε τὸν βίον ὁ θάνατος πάσχοντος ὑπὸ τῶν συμμάχων ἢ τῶν πολεμίων αὐτὸν οὐδεὶς ἐποίη-
 σεν, ὁ δὲ φεύγειν μὲν πρὸ αἰχμαλωσίας μὴ δυνηθεῖς, 596
 ζῆν δὲ μετ' αἰχμαλωσίαν βουλευθεῖς, οὔτε ἐφυλάξατο
 15 καλῶς τὴν τελευταίην οὔθ' ὑπέμεινε, ἀλλὰ προσλιπα-
 ρῶν καὶ δεόμενος τοῦ σώματος μόνου κρατεῖν δοκοῦντα τὸν πολέμιον καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κύριον ἐποίησεν.

20

Α Γ Η Σ Ι Δ Α Ο Σ.

Ι. Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου βασιλεύσας ἐπιφανῶς
 25 Λακεδαιμονίων κατέλιπεν υἱὸν ἐκ γυναικὸς εὐδοκίμου
 Λαμπιδουῆς Ἄγιν, καὶ πολὺ νεώτερον ἐξ Εὐπωλίας τῆς
 Μελησιππίδα θυγατρὸς Ἀγησίλαου. Ἐπεὶ δὲ τῆς βασι-
 λείας Ἄγιδι προσηκούσης κατὰ τὸν νόμον ἰδιώτης ἐδό-
 κει βιοτεύσειν ὁ Ἀγησίλαος, ἤχθη τὴν λεγομένην ἀρω-
 30 γὴν ἐν Λακεδαίμονι, σκληρὰν μὲν οὔσαν τῇ διαίτῃ καὶ
 πολύπονον, παιδεύουσαν δὲ τοὺς νέους ἄρχεσθαι. Διὸ
 καὶ φασιν ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου τὴν Σπάρτην προσηγο-

ρεῦσθαι δαμασίμβροτον, ὡς μάλιστα διὰ τῶν ἐθνῶν
 τοὺς πολίτας τοῖς νόμοις πειθηνίους καὶ χειροήθεις
 ποιοῦσαν, ὥσπερ ἵππους εὐθύς ἐξ ἀρχῆς δαμαζομένους.
 Ταύτης ἀφήσιν ὁ νόμος τῆς ἀνάγκης τοὺς ἐπὶ βασιλείᾳ
 τρεφομένους παῖδας. Ἀγησιλάῳ δὲ καὶ τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ
 ἴδιον, ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ἄρχεῖν μὴ ἀπαίδευτον ἄρχεσθαι.
 Διὸ καὶ πολὺ τῶν βασιλέων εὐαρμοστότατον αὐτὸν τοῖς
 ὑπηκόοις παρέσχε, τῷ φύσει ἡγεμονικῷ καὶ βασιλικῷ
 προσκτισάμενος ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς τὸ δημοτικὸν καὶ φι-
 λάνθρωπον.

10

II. Ἐν δὲ ταῖς καλουμέναις ἀγέλαις τῶν συντρεφο-
 μένων παίδων Λύσανδρον ἔσχεν ἐραστήν, ἐκπλαγέντα
 μάλιστα τῷ κοσμίῳ τῆς φύσεως αὐτοῦ. Φιλονεικότατος
 γὰρ ὢν καὶ θυμοειδέστατος ἐν τοῖς νέοις καὶ πάντα
 πρωτεύειν βουλόμενος, καὶ τὸ σφοδρὸν ἔχων καὶ ῥαγ- 15
 δαῖον ἄμαχον καὶ δυσεκβίαστον, εὐπειθείᾳ πάλιν αὖ
 καὶ πραότητι τοιοῦτος ἦν, οἷος φόβῳ μηδέν, αἰσχύνῃ
 δὲ πάντα ποιεῖν τὰ προσταττόμενα, καὶ τοῖς ψόγοις ἀλ-
 γύνεσθαι μᾶλλον ἢ τοὺς πόνους βαρύνεσθαι. Τὴν δὲ
 τοῦ σκέλους πήρωσιν ἢ τε ὄρα τοῦ σώματος ἀνθούντος 20
 ἐπέκρουπε, καὶ τὸ ῥαδίως φέρειν καὶ ἰλαρῶς τὸ τοιοῦτο,
 παίζοντα καὶ σκώπτοντα πρῶτον ἑαυτὸν, οὐ μικρὸν ἦν
 ἐπανόρθωμα τοῦ πάθους, ἀλλὰ καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἐκ-
 δηλοτέραν ἐποίει, πρὸς μηδένα πόνον μηδὲ πρᾶξιν ἀπα-
 γορεύοντος αὐτοῦ διὰ τὴν χολότητα. Τῆς δὲ μορφῆς 25
 εἰκόνα μὲν οὐκ ἔχομεν (αὐτὸς γὰρ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ
 καὶ ἀποθνήσκων ἀπέειπε μῆτε πλαστὰν μῆτε μιμηλάν
 τινα ποιήσασθαι τοῦ σώματος εἰκόνα), λέγεται δὲ μικρὸς
 τε γενέσθαι καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος ἢ δὲ ἰλαρό-
 τος καὶ τὸ εὐθυμον ἐν ἅπαντι καιρῷ καὶ παιγνιῶδες, 30
 ἀχθεινὸν δὲ καὶ τραχὺ μηδέποτε μῆτε φωνῇ μῆτε ὄψει,
 τῶν καλῶν καὶ ὠραίων ἐρασμιώτερον αὐτὸν ἄχρι γή-

ως παρεῖχεν. Ὡς δὲ Θεόφραστος ἱστορεῖ, τὸν Ἀρχίδαμον ἐξημίωσαν οἱ ἔφοροι γήμαντα γυναιῖκα μικράν· „Οὐ γὰρ βασιλεῖς“ ἔφασαν „ἄμμιν, ἀλλὰ βασιλεῖδια 59 γεννάσει.“

5 III. Βασιλεύοντος δὲ Ἄγριδος ἦκεν Ἀλκιβιάδης ἐκ Σικελίας φυγὰς εἰς Λακεδαίμονα· καὶ χρόνον οὐπω πολὺν ἐν τῇ πόλει διάγων αἰτίαν ἔσχε τῇ γυναικὶ τοῦ βασιλέως Τιμαίᾳ συνεῖναι. Καὶ τὸ γεννηθὲν ἐξ αὐτῆς παιδάριον οὐκ ἔφη γινώσκειν ὁ Ἄγρις, ἀλλ' ἐξ Ἀλκιβιά-
 10 δου γεγονέναι. Τοῦτο δὲ οὐ πάνυ δυσκόλως τὴν Τιμαίαν ἐνεργεῖν φησι Δουῖρις, ἀλλὰ καὶ ψιθυρίζουσαν οἴκοι πρὸς τὰς εἰλωτίδας Ἀλκιβιάδην τὸ παιδίον, οὐ Λεωτυχίδην, καλεῖν· καὶ μέντοι καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην αὐτὸν οὐ πρὸς ὕβριν τῇ Τιμαίᾳ φάναι πλησιάζειν, ἀλλὰ
 15 φιλοτιμούμενον βασιλεύεσθαι Σπαρτιάτας ὑπὸ τῶν ἐξ ἑαυτοῦ γεγονότων. Διὰ ταῦτα μὲν τῆς Λακεδαίμονος Ἀλκιβιάδης ὑπεξῆλθε φοβηθεὶς τὸν Ἄγριν· ὁ δὲ παῖς τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ὑποπτος ἦν τῷ Ἄγριδι καὶ γνησίου τιμῆν οὐκ εἶχε παρ' αὐτῷ, νοσοῦντι δὲ προσπεσῶν
 20 καὶ δακρύων ἔπεισεν υἱὸν ἀποφῆναι πολλῶν ἐναντίον. Οὐ μὲν ἀλλὰ τελεντήσαντος τοῦ Ἄγριδος ὁ Λύσανδρος, ἤδη κατανεναυμαχηκῶς Ἀθηναίους καὶ μέγιστον ἐν Σπάρτῃ δυνάμενος, τὸν Ἀγησίλαον ἐπὶ τὴν βασιλείαν προῆγεν, ὡς οὐ προσήκουσαν ὄντι νόθῳ τῷ Λεωτυ-
 25 χίδῃ. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀγησίλαου καὶ τὸ συντέτράφθαι καὶ μετεσχηκέναι τῆς ἀγωγῆς ἐφιλοτιμοῦντο καὶ συνέπραττον αὐτῷ προθύμως. Ἦν δὲ Διοπείδης ἀνὴρ χρησμολόγος ἐν Σπάρτῃ μαντειῶν τε παλαιῶν ὑπόπλεως καὶ δοκῶν περὶ τὰ
 30 θεῖα σοφὸς εἶναι καὶ περιττός. Οὗτος οὐκ ἔφη θεμιτὸν εἶναι χωλὸν γενέσθαι τῆς Λακεδαίμονος βασιλέα καὶ χρησμὸν ἐν τῇ δίκῃ τοιοῦτον ἀνεγίνωσκε·

Φράξο δὴ, Σπάρτη, καίπερ μέγανχος ἐοῦσα,
 μὴ σέθεν ἀρτίποδος βλάστη χωλὴ βασιλεία·
 δηρὸν γὰρ νοῦσοί σε κατασχήσουσιν ἄελπτοι
 φθισιβρότου τ' ἐπὶ κῦμα κυλινδόμενον πολέμοιο.

Πρὸς ταῦτα Λύσανδρος ἔλεγεν, ὡς, εἰ πάνυ φοβοῖντο 5
 τὸν χρησμὸν οἱ Σπαρτιᾶται, φυλακτέον αὐτοῖς εἴη τὸν
 Λεωτυχίδην· οὐ γὰρ, εἰ προσπταίσας τις τὸν πόδα βα-
 σιλεύοι, τῷ θεῷ διαφέρειν, ἀλλ' εἰ μὴ γνήσιος ὢν μηδὲ
 Ἡρακλείδης, τοῦτο τὴν χωλὴν εἶναι βασιλείαν. Ὁ δὲ
 Ἀγησίλαος ἔφη καὶ τὸν Ποσειδῶ καταμαρτυρεῖν τοῦ 10
 Λεωτυχίδου τὴν νοθείαν ἐκβαλόντα σεισμῷ τοῦ θαλά-
 μου τὸν Ἄγιν· ἀπ' ἐκείνου δὲ πλέον ἢ δέκα μηνῶν
 διεληθόντων γενέσθαι τὸν Λεωτυχίδην.

IV. Οὕτω δὲ καὶ διὰ ταῦτα βασιλεὺς ἀποδειχθεὶς
 ὁ Ἀγησίλαος εὐθύς εἶχε καὶ τὰ χρήματα τοῦ Ἄγιδος, ὡς 15
 νόθου ἀπελάσας τὸν Λεωτυχίδην. Ὅρων δὲ τοὺς ἀπὸ
 μητρὸς οἰκείους ἐπιεικῆς μὲν ὄντας, ἰσχυρῶς δὲ πενο-
 μένους, ἀπένειμεν αὐτοῖς τὰ ἡμίσεια τῶν χρημάτων, εὐ-
 νοϊαν ἑαυτῷ καὶ δόξαν ἀντὶ φθόνου καὶ δυσμενείας ἐπὶ
 τῇ κληρονομίᾳ κατασκευαζόμενος. Ὁ δὲ φησὶν ὁ Ξενο- 20
 φῶν, ὅτι πάντα τῇ πατρίδι πειθόμενος ἴσχυε πλεῖστον,
 ὥστε ποιεῖν ὃ βούλοιο, τοιοῦτόν ἐστι. Τῶν ἐφόρων ἦν
 τότε καὶ τῶν γερόντων τὸ μέγιστον ἐν τῇ πολιτείᾳ κρά-
 τος, ὧν οἱ μὲν ἐνιαυτὸν ἀρχουσι μόνου, οἱ δὲ γέροντες
 διὰ βίου ταύτην ἔχουσι τὴν τιμὴν, ἐπὶ τῷ μὴ πάντα τοῖς 25
 βασιλεῦσιν ἐξεῖναι συνταχθέντες, ὡς ἐν τοῖς περὶ Λυ-
 κούργου γέγραπται. Διὸ καὶ πατρικὴν τινα πρὸς αὐ-
 τοὺς ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ διετέλουν εὐθύς οἱ βασιλεῖς φι-
 λουεικίαν καὶ διαφορὰν παραλαμβάνοντες. Ὁ δὲ Ἀγη-
 σίλαος ἐπὶ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ἦλθε, καὶ τὸ πολεμεῖν 30
 καὶ τὸ προσκρούειν αὐτοῖς ἐάσας ἐθεράπευε, πάσης μὲν
 ἀπ' ἐκείνων πράξεως ἀρχόμενος, εἰ δὲ κληθεῖη, θάπτον

ἢ βιάδην ἐπειγόμενος, ὅσάκις δὲ τύχοι καθήμενος ἐν τῷ βασιλικῷ θρόνῳ καὶ χρηματίζων, ἐπιούσι τοῖς ἐφόροις ὑπεξανίστατο, τῶν δ' εἰς τὴν γερούσιαν ἀεὶ καταταττο- 59
μένων ἐκάστῳ χλαῖναν ἔπεμπε καὶ βούην ἀριστεῖον. Ἐκ
5 δὲ τούτων τιμᾶν δοκῶν καὶ μεγαλύνειν τὸ ἀξίωμα τῆς ἐκείνων ἀρχῆς ἐλάνθανεν αὐξῶν τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν καὶ τῇ βασιλείᾳ προστιθέμενος μέγεθος ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας συγχωρούμενον.

V. Ἐν δὲ ταῖς πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας ὁμιλίαις
10 ἐχθρὸς ἦν ἀμεμπτότερος ἢ φίλος. Τοὺς μὲν γὰρ ἐχθροὺς ἀδίκως οὐκ ἔβλαπτε, τοῖς δὲ φίλοις καὶ τὰ μὴ δίκαια συνέπραττε. Καὶ τοὺς μὲν ἐχθροὺς ἡσχύνετο μὴ τιμᾶν κατορθοῦντας, τοὺς δὲ φίλους οὐκ ἐδύνατο ψέγειν ἀμαρτάνοντας, ἀλλὰ καὶ βοηθῶν ἠγάλλετο καὶ συνεξα-
15 μαρτάνων αὐτοῖς· οὐδὲν γὰρ ᾤετο τῶν φιλικῶν ὑπουργημάτων αἰσχρὸν εἶναι. Τοῖς δ' αὖ διαφόροις πταίσασι πρῶτος συναχθόμενος καὶ δεηθεῖσι συμπράττων προθύμως ἐδημαγῶγει καὶ προσήγετο πάντας. Ὀρωῶντες οὖν οἱ ἔφοροι ταῦτα καὶ φοβούμενοι τὴν δύναμιν ἐξη-
20 μίωσαν αὐτόν, αἰτίαν ὑπειπόντες, ὅτι τοὺς κοινούς πολίτας ἰδίους κτᾶται. Καθάπερ γὰρ οἱ φυσικοὶ τὸ νεῖκος οἴονται καὶ τὴν ἔριν, εἰ τῶν ὅλων ἐξαιρεθείη, στήναι μὲν ἂν τὰ οὐράνια, παύσασθαι δὲ πάντων τὴν γένεσιν καὶ κίνησιν ὑπὸ τῆς πρὸς πάντα πάντων ἀρμονίας, οὐ-
25 τως ἔοικεν ὁ Λακωνικὸς νομοθέτης ὑπέκκαυμα τῆς ἀρετῆς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πολιτείαν τὸ φιλότιμον καὶ φιλό-
νεικον, ἀεὶ τινα τοῖς ἀγαθοῖς διαφορὰν καὶ ἄμιλλαν εἶναι πρὸς ἀλλήλους βουλόμενος, τὴν δὲ ἀνθυπείκουσαν τῷ ἀνελέγκτῳ χάριν ἀργὴν καὶ ἀναγώνιστον οὐσαν
30 οὐκ ὀρθῶς ὁμόνοιαν λέγεσθαι. Τοῦτο δὲ ἀμέλει συνεωρακέναι καὶ τὸν Ὅμηρον οἴονται τινες· οὐ γὰρ ἂν τὸν Ἀγαμέμνονα ποιῆσαι χαίροντα τοῦ Ὀδυσσεῶς καὶ τοῦ

Ἀχιλλέως εἰς λαιδορίαν προαχθέντων ἐκ πάγλοις ἐπέ-
 εσσιν, εἰ μὴ μέγα τοῖς κοινοῖς ἀγαθὸν ἐνόμιζεν εἶναι
 τὸν πρὸς ἀλλήλους ζῆλον καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ἀρίστων.
 Ταῦτα μὲν οὖν οὐκ ἂν οὕτως τις ἀπλῶς συγχωρήσειεν·
 αἱ γὰρ ὑπερβολαὶ τῶν φιλονεικιῶν χαλεπαὶ ταῖς πόλεσι 5
 καὶ μεγάλους κινδύνους ἔχουσι.

VI. Τοῦ δὲ Ἀγησίλαου τὴν βασιλείαν νεωστὶ πα-
 ρειληφότος ἀπήγγελλον τινες ἐξ Ἀσίας ἦκοντες, ὡς ὁ
 Περσῶν βασιλεὺς παρασκευάζοιτο μέγα ἄσπερον στόλον Λακε-
 δαιμονίους ἐκβαλεῖν τῆς θαλάσσης. Ὁ δὲ Λύσανδρος 10
 ἐπιθυμῶν αὐτῶν εἰς Ἀσίαν ἀποσταλῆναι καὶ βοηθῆσαι
 τοῖς φίλοις, οὓς αὐτὸς μὲν ἄρχοντας καὶ κυρίους τῶν
 πόλεων ἀπέλιπε, κακῶς δὲ χρώμενοι καὶ βιαίως τοῖς
 πράγμασιν ἐξέπιπτον ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ ἀπέθνησκον,
 ἀνέπεισε τὸν Ἀγησίλαον ἐπιθέσθαι τῇ στρατείᾳ καὶ προ- 15
 πολεμῆσαι τῆς Ἑλλάδος, ἀπωτάτω διαβάντα καὶ φθά-
 σαντα τὴν τοῦ βαρβάρου παρασκευήν. Ἄμα δὲ τοῖς ἐν
 Ἀσίᾳ φίλοις ἐπέστελλε πέμπειν εἰς Λακεδαιμόνα καὶ
 στρατηγὸν Ἀγησίλαον αἰτεῖσθαι. Παρελθὼν οὖν εἰς τὸ
 πλῆθος Ἀγησίλαος ἀνεδέξατο τὸν πόλεμον, εἰ δοῖεν αὐ- 20
 τῷ τριάκοντα μὲν ἡγεμόνας καὶ συμβούλους Σπαρτιά-
 τας, νεοδαμῶδεις δὲ λογάδας δισχιλίους, τὴν δὲ συμμα-
 χικὴν εἰς ἑξακισχιλίους δύναμιν. Συμπράττοντος δὲ τοῦ
 Λυσάνδρου πάντα προθύμως ἐψηφίσαντο, καὶ τὸν Ἀγη-
 σίλαον ἐξέπεμπον ἔχοντα τοὺς τριάκοντα Σπαρτιάτας, 25
 ὧν ὁ Λύσανδρος ἦν εὐθύς πρῶτος, οὐ διὰ τὴν ἑαυτοῦ
 δόξαν καὶ δύναμιν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἀγησίλαου
 φιλίαν, ᾧ μείζον ἐδόκει τῆς βασιλείας ἀγαθὸν διαπε-
 πρᾶχθαι τὴν στρατηγίαν ἐκείνην. Ἀθροισομένης δὲ τῆς
 δυνάμεως εἰς Γεραιστὸν, αὐτὸς εἰς Αὐλίδαν κατελθὼν 30
 μετὰ τῶν φίλων καὶ νυκτερεύσας ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους
 εἰπεῖν τινα πρὸς αὐτόν, Ὡ βασιλεῦ Λακεδαιμονίων, ὅτι

μὲν οὐδείς τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ συμπάσης ἀπεδείχθη στρα-599
 τηγὸς ἢ πρότερον Ἀγαμέμνων καὶ σὺ νῦν μετ' ἐκείνον,
 ἐννοεῖς δὴ πούθεν· ἐπεὶ δὲ τῶν μὲν αὐτῶν ἄρχεις ἐκεί-
 νῳ, τοῖς δὲ αὐτοῖς πολεμεῖς, ἀπὸ δὲ τῶν αὐτῶν τόπων
 5 ὁρμᾶς ἐπὶ τὸν πόλεμον, εἰκὸς ἐστὶ καὶ θύσαι σε τῇ θεῷ
 θυσίαν ἣν ἐκείνος ἐνταῦθα θύσας ἐξέπλευσεν.“ Ἄμα
 δὲ πῶς ὑπῆλθε τὸν Ἀγησίλαον ὁ τῆς κόρης σφραγιασμός,
 ἣν ὁ πατήρ ἔσφαξε πεισθὲις τοῖς μάντεσιν. Οὐ μὴν διε-
 τάραξεν αὐτόν, ἀλλ' ἀναστὰς καὶ διηγησάμενος τοῖς φί-
 10 λοις τὰ φανέντα τὴν μὲν θεὸν ἔφη τιμήσειν οἷς εἰκὸς
 ἐστὶ χαίρειν θεὸν οὔσαν, οὐ μιμήσεσθαι δὲ τὴν ἀμαθίαν
 τοῦ τότε στρατηγοῦ. Καὶ καταστέψας ἑλαφον ἐκέλευσεν
 ἀπάρξασθαι τὸν ἑαυτοῦ μάντιν, οὐχ ὥσπερ εἰώθει τοῦτο
 ποιεῖν ὁ ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν τεταγμένος. Ἀκούσαντες οὖν
 15 οἱ βοιωτάρχαι πρὸς ὄργην κινηθέντες ἔπεμψαν ὑπηρέ-
 τας, ἀπαγορεύοντες τῷ Ἀγησίλαῳ μὴ θύειν παρὰ τοὺς
 νόμους καὶ τὰ πάτρια Βοιωτῶν. Οἱ δὲ καὶ ταῦτα ἀπήγ-
 γειλαν καὶ τὰ μηρία διέρριψαν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ. Χαλε-
 πῶς οὖν ἔχων ὁ Ἀγησίλαος ἀπέπλει, τοῖς τε Θηβαίοις
 20 διωρισμένος καὶ γεροντῶς δύσελπις διὰ τὸν οἰωνόν, ὡς
 ἀτελῶν αὐτῷ τῶν πράξεων γενησομένων καὶ τῆς στρα-
 τείας ἐπὶ τὸ προσῆκον οὐκ ἀφιξομένης.

VII. Ἐπεὶ δὲ ἦκεν εἰς Ἔφεσον, εὐθύς ἀξίωμα μέγα
 καὶ δύναμις ἦν ἐπαχθῆς καὶ βαρεῖα περὶ τὸν Λύσανδρον,
 25 ὄχλου φοιτῶντος ἐπὶ τὰς θύρας ἐκάστοτε καὶ πάντων
 παρακολουθούτων καὶ θεραπευόντων ἐκείνον, ὡς ὄνο-
 μα μὲν καὶ σχῆμα τῆς στρατηγίας τὸν Ἀγησίλαον ὄντα
 διὰ τὸν νόμον, ἔργῳ δὲ κύριον ἀπάντων καὶ δυνάμενον
 καὶ πράττοντα πάντα τὸν Λύσανδρον. Οὐδείς γὰρ δει-
 30 νότερος οὐδὲ φοβερώτερος ἐκείνου τῶν εἰς τὴν Ἀσίαν
 ἀποσταλέντων ἐγένετο στρατηγῶν, οὐδὲ μείζονα τοὺς
 φίλους ἀνήρ ἄλλος εὐεργέτησεν οὐδὲ κακὰ τηλικαῦτα

τοὺς ἐχθροὺς ἐποίησεν. Ὡν ἔτι προσφάτων ὄντων οἱ
 ἄνθρωποι μνημονεύοντες, ἄλλως δὲ τὸν μὲν Ἀγησίλαον
 ἀφελῆ καὶ λιτὸν ἐν ταῖς ὁμιλίαις καὶ δημοτικὸν ὁρῶντες,
 ἐκείνῳ δὲ τὴν αὐτὴν ὁμοίως σφοδρότητα καὶ τραχύτητα
 καὶ βραχυλογίαν παροῦσαν, ὑπέπιπτον αὐτῷ παντάπασι 5
 καὶ μόνῳ προσεῖχον. Ἐκ δὲ τούτου πρῶτον μὲν οἱ λοιποὶ
 Σπαρτιᾶται χαλεπῶς ἔφερον ὑπερέται Λυσάνδρου μᾶλ-
 λον ἢ σύμβουλοι βασιλέως ὄντες· ἔπειτα δ' αὐτὸς ὁ
 Ἀγησίλαος, εἰ καὶ μὴ φθονερός ἦν μηδὲ ἤχθετο τοῖς τι-
 μωμένοις, ἀλλὰ φιλότιμος ὢν σφόδρα καὶ φιλόνεικος 10
 ἐφοβεῖτο, μὴ, κὰν ἐνέγκωσί τι λαμπρὸν αἰ πράξεις,
 τοῦτο Λυσάνδρου γένηται διὰ τὴν δόξαν. Οὕτως οὖν
 ἐποίει· πρῶτον ἀντέκρουε ταῖς συμβουλίαις αὐτοῦ, καὶ
 πρὸς ἃς ἐκείνος ἐσπουδάκει μάλιστα πράξεις, ἑῶν χαίρειν
 καὶ παραμελῶν ἕτερα πρὸ ἐκείνων ἔπραττεν· ἔπειτα τῶν 15
 ἐντυγχανόντων καὶ δεομένων οὓς αἰσθοίτο Λυσάνδρῳ
 μάλιστα πεποιθότας ἀπράκτους ἀπέπεμπε· καὶ περὶ τὰς
 κρίσεις ὁμοίως οἷς ἐκείνος ἐπηρεάζει, τούτους ἔδει πλέον
 ἔχοντας ἀπελθεῖν, καὶ τὸνναντίον οὓς φανερός γένοιτο
 προθυμούμενος ὠφελεῖν χαλεπὸν ἦν μὴ καὶ ζημιωθῆναι. 20
 Γινομένων δὲ τούτων οὐ κατὰ τύχην, ἀλλ' οἷον ἐκ πα-
 ρασκευῆς καὶ ὁμαλῶς, αἰσθόμενος τὴν αἰτίαν ὁ Λύσαν-
 δρος οὐκ ἀπεκρούπτετο πρὸς τοὺς φίλους, ἀλλ' ἔλεγεν,
 ὡς δι' αὐτὸν ἀτιμάζονται, καὶ παρεκάλει θεραπεύειν ἰόν-
 τας τὸν βασιλέα καὶ τοὺς μᾶλλον αὐτοῦ δυναμένους. 25

VIII. Ὡς οὖν ταῦτα πράττειν καὶ λέγειν ἐδόκει
 φθόνον ἐκείνῳ μηχανώμενος, ἔτι μᾶλλον αὐτοῦ καθά-
 ψασθαι βουλούμενος Ἀγησίλαος ἀπέδειξε κρεοδαίτην καὶ
 προσεῖπεν, ὡς λέγεται, πολλῶν ἀκούοντων· „Νῦν οὖν
 θεραπευέτωσαν οὗτοι ἀπιόντες τὸν ἐμὸν κρεοδαίτην.“ 30
 Ἀχθόμενος οὖν ὁ Λύσανδρος λέγει πρὸς αὐτόν· „Ἥιδεις
 600 ἄρα σαφῶς, Ἀγησίλαε, φίλους ἐλαττοῦν.“ „Ἥιδειν“ ἔφη

„τοὺς ἐμοῦ μείζον δύνασθαι βουλομένους.“ Καὶ ὁ Ἀύσανδρος „Ἄλλ' ἴσως“ ἔφη „ταῦτα σοὶ λέλεκται βέλτιον ἢ ἐμοὶ πέπρακται. Δὸς δέ μοι τινὰ τάξιν καὶ χώραν, ἔνθα μὴ λυπῶν ἔσομαί σοι χρήσιμος.“ Ἐκ τούτου πέμ-
 5 πεται μὲν ἐφ' Ἑλλάσποντον, καὶ Σπιθριδάτην, ἄνδρα Πέρσην, ἀπὸ τῆς Φαρναβάξου χώρας μετὰ χρημάτων συχῶν καὶ διακοσίων ἰπέων ἤγαγε πρὸς τὸν Ἀγησί-
 λαον, οὐκ ἔληγε δὲ τῆς ὀργῆς, ἀλλὰ βαρέως φέρων ἤδη τὸν λοιπὸν χρόνον ἐβούλευεν, ὅπως τῶν δυεῖν οἴκων
 10 τὴν βασιλείαν ἀφελόμενος εἰς μέσον ἅπασιν ἀποδοίη Σπαρτιάταις. Καὶ ἐδόκει μεγάλην ἂν ἀπεργάσασθαι κίνησιν ἐκ ταύτης τῆς διαφορᾶς, εἰ μὴ πρότερον ἐτελεύτησεν εἰς Βοιωτίαν στρατεύσας. Οὕτως αἱ φιλότιμοι φύσεις ἐν ταῖς πολιτείαις τὸ ἄγαν μὴ φυλαξάμεναι τοῦ
 15 ἀγαθοῦ μείζον τὸ κακὸν ἔχουσι. Καὶ γὰρ εἰ Ἀύσανδρος ἦν φορτικός, ὥσπερ ἦν, ὑπερβάλλων τῇ φιλοτιμίᾳ τὸν καιρὸν, οὐκ ἠγνόει δήπουθεν Ἀγησίλαος ἑτέραν ἀμεμ-
 ποτέραν ἐπανόρθωσιν οὔσαν ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ φιλο-
 τίμου πλημμελοῦντος. Ἄλλ' ἔοικε ταύτῳ πάθει μήτε
 20 ἐκεῖνος ἄρχοντος ἐξουσίαν γινῶναι μήτε οὗτος ἄγνοιαν ἐνεργεῖν συνήθους.

ΙΧ. Ἐπεὶ δὲ Τισαφέρουης ἐν ἀρχῇ μὲν φοβηθεὶς τὸν Ἀγησίλαον ἐποίησατο σπονδάς, ὡς τὰς πόλεις αὐτῷ τὰς Ἑλληνίδας ἀφήσοντος αὐτονόμους βασιλέως, ὕστερον δὲ
 25 πεισθεὶς ἔχειν δύναμιν ἱκανὴν ἐξήνεγκε τὸν πόλεμον, ἄσμενος ὁ Ἀγησίλαος ἐδέξατο. Προσδοκία γὰρ ἦν μεγάλη τῆς στρατείας· καὶ δεινὸν ἠγείτο τοὺς μὲν σὺν Ξενοφῶντι μυρίους ἦκειν ἐπὶ θάλατταν, ὅσάκις ἐβου-
 λήθησαν αὐτοὶ τοσαυτάκις βασιλέα νενικηκότας, αὐτοῦ
 30 δὲ Λακεδαιμονίων ἄρχοντος ἠγουμένων γῆς καὶ θαλάσσης μηδὲν ἔργον ἄξιον μνήμης φανῆναι πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Εὐθύς οὖν ἀμυνόμενος ἀπάτη δικαία τὴν Τι-

σαφέρονος ἐπιτοκίαν ἐπέδειξεν ὡς ἐπὶ Καρίαν προάξων. Ἐκεῖ δὲ τὴν δύναμιν τοῦ βαρβάρου συναθροίσαντος ἄρας εἰς Φρυγίαν ἐνέβαλε. Καὶ πόλεις μὲν εἴλε συχνάς καὶ χρημάτων ἀφθόνων ἐκυρίευσεν, ἐπιδεικνύμενος τοῖς φίλοις, ὅτι τὸ μὲν σπεισάμενον ἀδικεῖν τῶν θεῶν ἔστι 5 καταφρονεῖν, ἐν δὲ τῷ παραλογίζεσθαι τοὺς πολεμίους οὐ μόνον τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ δόξα πολλή καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς κερδαίνειν ἔνεστι. Τοῖς δὲ ἱππεῦσιν ἐλαττωθεὶς καὶ τῶν ἱερῶν ἀλόβων φανέντων ἀναχωρήσας εἰς Ἔφεσον ἱππικὸν συνῆγε, τοῖς εὐπόροις προειπών, εἰ μὴ βού- 10 λονται στρατεύεσθαι, παρασχεῖν ἕκαστον ἵππον ἀνθ' ἑαυτοῦ καὶ ἄνδρα. Πολλοὶ δ' ἦσαν οὗτοι, καὶ συνέβαινε τῷ Ἀγησιλάῳ ταχὺ πολλοὺς καὶ πολεμικοὺς ἔχειν ἱππεῖς ἀντὶ δειλῶν ὀπλιτῶν. [Ἐμισθοῦντο γὰρ οἱ μὴ βουλό- 15 μενοι στρατεύεσθαι τοὺς βουλομένους στρατεύεσθαι, οἱ δὲ μὴ βουλόμενοι ἱππεύειν τοὺς βουλομένους ἱππεύειν.] Καὶ γὰρ τὸν Ἀγαμέμνονα ποιῆσαι καλῶς, ὅτι θήλειαν ἵππον ἀγαθὴν λαβὼν κακὸν ἄνδρα καὶ πλούσιον ἀπήλλαξε τῆς στρατείας. Ἐπεὶ δὲ κελεύσαντος αὐτοῦ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδύοντες ἐπίπρασκον οἱ λαφυροπῶλαι, 20 καὶ τῆς μὲν ἐσθῆτος ἦσαν ὠνηταὶ πολλοί, τῶν δὲ σωμάτων λευκῶν καὶ ἀπαλῶν παντάπασι διὰ τὰς σκιατραφίας γυμνουμένῳ κατεγέλων ὡς ἀχρήστων καὶ μηδενὸς ἀξίων, ἐπιστάς ὁ Ἀγησίλαος „Οὗτοι μὲν“ εἶπεν „οἷς μάχεσθε, ταῦτα δὲ ὑπὲρ ὧν μάχεσθε.“ 25

X. Καιροῦ δὲ ὄντος αὐτῆς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πολεμίαν προεῖπεν εἰς Λυδίαν ἀπάξειν, οὐκέτι ψευδόμενος ἐνταῦθα τὸν Τισαφέρην· ἀλλ' ἐκεῖνος ἑαυτὸν ἐξηπάτησε, διὰ τὴν ἐμπροσθεν ἀπάτην ἀπιστῶν τῷ Ἀγησιλάῳ 601 καὶ νῦν γοῦν αὐτὸν ἄψεσθαι τῆς Καρίας νομίζων οὔσης 30 δυσίππου πολὺ τῷ ἱππικῷ λειπόμενον. Ἐπεὶ δέ, ὡς προεῖπεν, ὁ Ἀγησίλαος ἦκεν εἰς τὸ περὶ Σάρδεις πεδίον,

ἠναγκάζετο κατὰ σπουδὴν ἐκεῖθεν αὐτῷ βοηθεῖν ὁ Τισα-
 φέρνης· καὶ τῇ ἵππῳ διεξελαύνων διέφθειρε πολλοὺς
 τῶν ἀτάκτως τὸ πεδίον πορθούντων. Ἐννοήσας οὖν ὁ
 Ἀγησίλαος, ὅτι τοῖς πολεμίοις οὐπω πάρεστι τὸ πεζόν,
 5 αὐτῷ δὲ τῆς δυνάμεως οὐδὲν ἄπεστιν, ἔσπευσε διαγω-
 νίσασθαι. Καὶ τοῖς μὲν ἵππεῦσιν ἀναμίξας τὸ πελταστι-
 κὸν ἐλαύνειν ἐκέλευσεν ὡς τάχιστα καὶ προσβάλλειν τοῖς
 ἐναντίοις, αὐτὸς δὲ εὐθύς τοὺς ὀπλίτας ἐπῆγε. Γενο-
 μένης δὲ τροπῆς τῶν βαρβάρων ἐπακολουθήσαντες οἱ
 10 Ἕλληνες ἔλαβον τὸ στρατόπεδον καὶ πολλοὺς ἀνεΐλον.
 Ἐκ ταύτης τῆς μάχης οὐ μόνον ὑπῆρξεν αὐτοῖς ἄγειν
 καὶ φέρειν ἀδεῶς τὴν βασιλέως χώραν, ἀλλὰ καὶ δίκην
 ἐπιδεῖν Τισαφέρνην διδόντα, μοχθηρὸν ἄνδρα καὶ τῷ
 γένει τῶν Ἑλλήνων ἀπεχθέστατον. Ἐπεμψε γὰρ εὐθέως
 15 ὁ βασιλεὺς Τιθραύστην ἐπ' αὐτόν, ὃς ἐκείνου μὲν τὴν
 κεφαλὴν ἀπέτεμε, τὸν δὲ Ἀγησίλαον ἠξίου διαλυσάμενον
 ἀποπλεῖν οἴκαδε, καὶ χρήματα διδοὺς αὐτῷ προσέπεμψεν.
 Ὁ δὲ τῆς μὲν εἰρήνης ἔφη τὴν πόλιν εἶναι κυρίαν, αὐτὸς
 δὲ πλουτίζων τοὺς στρατιώτας ἠδέσθαι μᾶλλον ἢ πλου-
 20 τῶν αὐτός· καὶ ἄλλως γε μέντοι νομίζειν Ἕλληνας κα-
 λὸν οὐ δῶρα λαμβάνειν, ἀλλὰ λάφυρα παρὰ τῶν πολε-
 μίων. Ὅμως δὲ τῷ Τιθραύστη χαρίζεσθαι βουλόμενος,
 ὅτι τὸν κοινὸν ἐχθρὸν Ἑλλήνων ἐτετιμώρητο Τισαφέρ-
 νην, ἀπήγαγεν εἰς Φρυγίαν τὸ στράτευμα, λαβὼν ἐφό-
 25 διον παρ' αὐτοῦ τριάκοντα τάλαντα. Καὶ καθ' ὁδὸν ὡν
 σκυτάλην δέχεται παρὰ τῶν οἴκοι τελῶν κελεύουσιν
 αὐτὸν ἄρχειν ἅμα καὶ τοῦ ναυτικοῦ. Τοῦτο μόνῳ πάν-
 των ὑπῆρξεν Ἀγησίλαῳ. Καὶ μέγιστος μὲν ἦν ὁμολο-
 γουμένως καὶ τῶν τότε ζώντων ἐπιφανέστατος, ὡς εἰ-
 30 ρηκέ που καὶ Θεόπομπος, ἑαυτῷ γε μὴν ἐδίδου δι' ἀρε-
 τὴν φρονεῖν μείζον ἢ διὰ τὴν ἡγεμονίαν. Τότε δὲ τοῦ
 ναυτικοῦ καταστήσας ἄρχοντα Πείσανδρον ἀμαρτεῖν

ἔδοξεν, ὅτι πρεσβυτέρων καὶ φρονιμωτέρων παρόντων οὐ σκεψάμενος τὸ τῆς πατρίδος, ἀλλὰ τὴν οἰκειότητα τιμῶν καὶ τῇ γυναικί χαριζόμενος, ἧς ἀδελφὸς ἦν ὁ Πείσανδρος, ἐκείνῳ παρέδωκε τὴν ναυαρχίαν.

XI. Αὐτὸς δὲ τὸν στρατὸν καταστήσας εἰς τὴν ὑπὸ 5
 Φαρναβάξῳ τεταγμένην χώραν οὐ μόνον ἐν ἀφθόνοις διῆγε πᾶσιν, ἀλλὰ καὶ χρήματα συνῆγε πολλά· καὶ προελθὼν ἄχρι Παφλαγονίας προσηγάγετο τὸν βασιλέα τῶν Παφλαγόνων Κότυν, ἐπιθυμήσαντα τῆς φιλίας αὐ- 10
 τοῦ δι' ἀρετὴν καὶ πίστιν. Ὁ δὲ Σπιθριδάτης, ὡς ἀπο-
 στὰς τοῦ Φαρναβάξου τὸ πρῶτον ἦλθε πρὸς τὸν Ἀγησί-
 λαον, αἰεὶ συναπεδήμει καὶ συνεστράτευεν αὐτῷ, κάλ-
 λιστον υἱὸν μὲν ἔχων Μεγαβάτην, οὗ παιδὸς ὄντος ἦρα σφοδρῶς Ἀγησίλαος, καλὴν δὲ καὶ θυγατέρα παρθένον ἐν ἡλικίᾳ γάμον. Ταύτην ἔπεισε γῆμαι τὸν Κότυν ὁ 15
 Ἀγησίλαος· καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χιλίους ἵππεις καὶ δισχιλίους πελταστὰς αὐτίς ἀνεχώρησεν εἰς Φρυγίαν καὶ κακῶς ἐποίει τὴν Φαρναβάξου χώραν οὐχ ὑπομένον-
 τος οὐδὲ πιστεύοντος τοῖς ἐρύμασιν, ἀλλὰ ἔχων αἰεὶ τὰ πλεῖστα σὺν ἑαυτῷ τῶν τιμίων καὶ ἀγαπητῶν ἐξεχώρει 20
 καὶ ὑπέφευγεν ἄλλοτε ἀλλαχόσε τῆς χώρας μεθιδρομέ-
 νος, μέχρι οὗ παραφυλάξας αὐτὸν ὁ Σπιθριδάτης καὶ παραλαβὼν Ἡριπίδαν τὸν Σπαρτιάτην ἔλαβε τὸ στρα-
 τόπεδον καὶ τῶν χρημάτων ἀπάντων ἐκράτησεν. Ἐνθα δὴ πικρὸς ὢν ὁ Ἡριπίδας ἐξεταστὴς τῶν κλαπέντων 25
 καὶ τοὺς βαρβάρους ἀναγκάζων ἀποτίθεσθαι καὶ πάντα ἐφορῶν καὶ διερευνώμενος παρῴξυνε τὸν Σπιθριδάτην, ὥστε ἀπελθεῖν εὐθύς εἰς Σάρδεις μετὰ τῶν Παφλαγό-
 602 νων. Τοῦτο λέγεται τῷ Ἀγησίλαῳ γενέσθαι πάντων ἀνιαρότατον. Ἦχθητο μὲν γὰρ ἄνδρα γενναῖον ἀποβε- 30
 βληκῶς τὸν Σπιθριδάτην καὶ σὺν αὐτῷ δύναμιν οὐκ ὀλίγην, ἠσχύνετο δὲ τῇ διαβολῇ τῆς μικρολογίας καὶ

ἀνελευθερίας, ἧς οὐ μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὴν πα-
 τρίδα καθαρεύουσαν ἀεὶ παρέχειν ἐφιλοτιμεῖτο. Χωρὶς
 δὲ τῶν ἐμφανῶν τούτων ἐκνιζεν αὐτόν οὐ μετρίως ὁ
 τοῦ παιδὸς ἔρως ἐνεσταγμένος, εἰ καὶ πάννυ παρόντος
 5 αὐτοῦ τῷ φιλονείκῳ χρώμενος ἐπειροῶτο νεανικῶς ἀπο-
 μάχεσθαι πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. Καὶ ποτε τοῦ Μεγαβά-
 του προσιόντος ὡς ἀσπασομένου καὶ φιλήσοντος ἐξέκλι-
 νεν. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος αἰσχυνθεὶς ἐπαύσατο καὶ τὸ λοι-
 πὸν ἄπωθεν ἤδη προσηγόρευεν, ἀχθόμενος αὖ πάλιν
 10 καὶ μεταμελόμενος τῇ φυγῇ τοῦ φιλήματος ὁ Ἀγησίλαος
 προσεποιεῖτο θαυμάζειν, ὅτι δὴ παθῶν αὐτόν ὁ Μεγα-
 βάτης ἀπὸ στόματος οὐ φιλοφρονοῖτο. „Σὺ γὰρ αἴτιος“
 οἱ συνήθεις ἔφασαν „οὐχ ὑποστάς, ἀλλὰ τρέσας τὸ φί-
 λημα τοῦ καλοῦ καὶ φοβηθεὶς· ἐπεὶ καὶ νῦν ἂν ἔλθοι
 15 σοι πεισθεὶς ἐκεῖνος ἐντὸς φιλήματος· ἀλλ’ ὅπως αὐτίς
 οὐκ ἀποδειλιάσεις.“ Χρόνον οὖν τινα πρὸς ἑαυτῷ γε-
 νόμενος ὁ Ἀγησίλαος καὶ διασιωπήσας „Οὐδέν“ ἔφη
 „δεινὸν πείθειν ὑμᾶς ἐκεῖνον· ἐγὼ γὰρ μοι δοκῶ τήναν
 τὰν μάχην τὰν περὶ τοῦ φιλήματος ἄδιον ἂν μάχεσθαι
 20 πάλιν ἢ πάντα ὅσα τεθέαμαι χρυσία μοι γενέσθαι.“ Τοι-
 οὔτος μὲν ἦν τοῦ Μεγαβάτου παρόντος, ἀπελθόντος γε
 μὴν οὕτω περικαῶς ἔσχευ, ὡς χαλεπὸν εἰπεῖν, εἰ πάλιν
 αὖ μεταβαλομένου καὶ φανέντος ἐνεκαρτέρησε μὴ φιλη-
 θῆναι.

25 XII. Μετὰ ταῦτα Φαρνάβαζος εἰς λόγους αὐτῷ συν-
 ελθεῖν ἠθέλησε, καὶ συνῆγεν ἀμφοτέρους ὦν ξένος ὁ
 Κυζικηνὸς Ἀπολλοφάνης. Πρῶτερος δὲ μετὰ τῶν φίλων
 ὁ Ἀγησίλαος ἐλθὼν εἰς τὸ χωρίον ὑπὸ σκιᾷ τιμὴ πόας
 οὔσης βαθείας καταβαλὼν ἑαυτὸν ἐνταῦθα περιέμενε
 30 τὸν Φαρνάβαζον. Ὁ δὲ ὡς ἐπῆλθεν, ὑποβεβλημένων
 αὐτῷ κωδίων τε μαλακῶν καὶ ποικίλων δαπίδων, αἰδε-
 σθεὶς τὸν Ἀγησίλαον οὕτω κατακείμενον κατεκλίνη καὶ

αὐτός, ὡς ἔτυχεν, ἐπὶ τῆς πόας χαμᾶζε, καίπερ ἐσθῆτα θανμαστὴν λεπτότητι καὶ βαφαῖς ἐνδεδυκώς. Ἀσπασάμενοι δὲ ἀλλήλους ὁ μὲν Φαρνάβαζος οὐκ ἠπόρει λόγων δικαίων, ἅτε δὴ πολλὰ καὶ μεγάλα Λακεδαιμονίοις χρήσιμος γεγονώς ἐν τῷ πρὸς Ἀθηναίους πολέμῳ, νῦν δὲ 5 πορθούμενος ὑπ' αὐτῶν· ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ὁρῶν τοὺς σὺν αὐτῷ Σπαρτιάτας ὑπ' αἰσχύνῃς κύπτοντας εἰς τὴν γῆν καὶ διαποροῦντας (ἀδικούμενον γὰρ ἐώρων τὸν Φαρνάβαζον), „Ἡμεῖς“ εἶπεν „ὦ Φαρνάβαζε, καὶ φίλοι ὄντες πρότερον βασιλέως ἐχρώμεθα τοῖς ἐκείνου πράγ- 10 μασι φιλικῶς καὶ νῦν πολέμιοι γεγονότες πολεμικῶς. Ἐν οὖν καὶ σὲ τῶν βασιλέως κτημάτων ὁρῶντες εἶναι βουλόμενον, εἰκότως διὰ σοῦ βλάπτομεν ἐκείνου. Ἀφ' ἧς δ' ἂν ἡμέρας σεαυτὸν ἀξιώσης Ἑλλήνων φίλον καὶ σύμμαχον μᾶλλον ἢ δοῦλον λέγεσθαι βασιλέως, ταύτην 15 νόμιξε τὴν φάλαγγα καὶ τὰ ὄπλα καὶ τὰς ναῦς καὶ πάντας ἡμᾶς τῶν σῶν κτημάτων φύλακας εἶναι καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἧς ἄνευ καλὸν ἀνθρώποις οὐδὲν οὐδὲ ξηλωτόν ἐστιν.“ Ἐκ τούτου λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Φαρνάβαζος ἣν εἶχε διάνοιαν. „Ἐγὼ γάρ“ εἶπεν „ἐὰν μὲν ἄλλον 20 ἐκπέμψῃ βασιλεὺς στρατηγόν, ἔσομαι μεθ' ὑμῶν, ἐὰν δ' ἐμοὶ παραδῶ τὴν ἡγεμονίαν, οὐδὲν ἐλλείψω προθυμίας ἀμυνόμενος ὑμᾶς καὶ κακῶς ποιῶν ὑπὲρ ἐκείνου.“ Ταῦτα δ' ἀκούσας ὁ Ἀγησίλαος ἤσθη, καὶ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος καὶ συνεξαναστάς „εἶθε“ εἶπεν „ὦ 25 Φαρνάβαζε, τοιοῦτος ὢν φίλος ἡμῖν γένοιο μᾶλλον ἢ πολέμιος.“

XIII. Ἀπιόντος δὲ τοῦ Φαρναβάζου μετὰ τῶν φίλων, ὁ υἱὸς ὑπολειφθεὶς προσέδραμε τῷ Ἀγησίλαῳ καὶ μειδιῶν εἶπεν „Ἐγὼ σε ξένον, ὦ Ἀγησίλαε, ποιούμαι.“ 30 καὶ παλτὸν ἔχων ἐν τῇ χειρὶ δίδωσιν αὐτῷ. Δεξιόμενος οὖν ὁ Ἀγησίλαος καὶ ἤσθεις τῇ τε ὄψει καὶ τῇ φιλοφρο-

σύνη τοῦ παιδὸς ἐπεσκόπει τοὺς παρόντας, εἴ τις ἔχοι
 τι τοιοῦτον, οἷον ἀντιδοῦναι καλῶ καὶ γενναίῳ δῶρον.
 Ἰδὼν δὲ ἵππον Ἀδαίου τοῦ γραφέως κεκοσμημένον φα-
 λάροις, ταχὺ ταῦτα περισπάσας τῷ μειρακίῳ δίδωσι. Καὶ
 5 τὸ λοιπὸν οὐκ ἐπαύετο μεμνημένος, ἀλλὰ καὶ χρόνῳ πε-
 ριῶντι τὸν οἶκον ἀποστερηθέντος αὐτοῦ καὶ φυγόντος
 ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν εἰς Πελοπόννησον ἰσχυρῶς ἐπεμε-
 λείτο· καί τι καὶ τῶν ἐρωτικῶν αὐτῷ συνέπραξεν. Ἡρά-
 σθη γὰρ ἀθλητοῦ παιδὸς ἐξ Ἀθηναίων· ἐπεὶ δὲ μέγας
 10 ὦν καὶ σκληρὸς Ὀλυμπίασιν ἐκινδύνευσεν ἐκκριθῆναι,
 καταφεύγει πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὁ Πέρσης δεόμενος ὑπὲρ
 τοῦ παιδός· ὁ δὲ καὶ τοῦτο βουλούμενος αὐτῷ χαρίζε-
 σθαι μάλα μόλις διεπράξατο σὺν πολλῇ πραγματείᾳ.
 Τάλλα μὲν γὰρ ἦν ἀκριβὴς καὶ νόμιμος, ἐν δὲ τοῖς φι-
 15 λικοῖς πρόφασιν ἐνόμιζεν εἶναι τὸ λίαν δίκαιον. [Ἀνα]-
 φέρεται γοῦν ἐπιστόλιον αὐτοῦ πρὸς Ἰδριέα τὸν Κᾶρα
 τοιοῦτο· „Νικίας εἰ μὲν μὴ ἀδικεῖ, ἄφες· εἰ δὲ ἀδικεῖ,
 ἡμῖν ἄφες, πάντως δὲ ἄφες.“ Ἐν μὲν οὖν τοῖς πλεί-
 στοις τοιοῦτος ὑπὲρ τῶν φίλων ὁ Ἀγησίλαος· ἔστι δὲ
 20 ὅπου πρὸς τὸ συμφέρον ἐχρήτο τῷ καιρῷ μᾶλλον, ὡς
 ἐδήλωσεν, ἀναξυγῆς αὐτῷ θορυβωδεστέρας γενομένης,
 ἀσθενοῦντα καταλιπὼν τὸν ἐρώμενον. Ἐκείνου γὰρ
 δεομένου καὶ καλοῦντος αὐτὸν ἀπιόντα μεταστραφεὶς
 εἶπεν, ὡς χαλεπὸν ἔλεεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν. Τουτὶ μὲν
 25 Ἱερώνυμος ὁ φιλόσοφος ἰστόρηκεν.

XIV. Ἦδη δὲ περιῶντος ἐνιαυτοῦ δευτέρου τῇ
 στρατηγίᾳ πολὺς ἄνω λόγος ἐχώρει τοῦ Ἀγησιλάου, καὶ
 δόξα θαυμαστὴ κατεῖχε τῆς τε σωφροσύνης αὐτοῦ καὶ
 εὐτελείας καὶ μετριότητος. Ἐσκήνου μὲν γὰρ ἀποδημῶν
 30 καθ' αὐτὸν ἐν τοῖς ἀγριωτάτοις ἰεροῖς, ἃ μὴ πολλοὶ κα-
 θορῶσιν ἄνθρωποι πράττοντας ἡμᾶς, τούτων τοὺς θεοὺς
 ποιούμενος ἐπόπτας καὶ μάρτυρας· ἐν δὲ χιλιάσι στρα-

τιωτῶν τοσαύταις οὐ ῥαδίως ἂν τις εἶδε φαυλοτέραι
 στιβάδα τῆς Ἀγησιλάου. Πρὸς τε θάλλπος οὕτω καὶ
 ψῦχος εἶχεν, ὥσπερ μόνος ἀεὶ χρῆσθαι ταῖς ὑπὸ τοῦ
 θεοῦ κεκραμέναις ὥραις πεφυκώς. Ἡδιστον δὲ θέαμα
 τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἀσίαν Ἑλλησιν ἦσαν οἱ πάλαι βα- 5
 ρεῖς καὶ ἀφόρητοι καὶ διαρρέοντες ὑπὸ πλούτου καὶ
 τρυφῆς ὑπαρχοὶ καὶ στρατηγοὶ δεδιότες καὶ θεραπεύον-
 τες ἄνθρωπον ἐν τρίβωνι περιϊόντα λιτῶ, καὶ πρὸς ἐν-
 ῥῆμα βραχὺ καὶ Λακωνικὸν ἀρμόζοντες ἑαυτοὺς καὶ με-
 τασχηματίζοντες, ὥστε πολλοῖς ἐπήγει τὰ τοῦ Τιμοθέου 10
 λέγειν, „Ἄρης τύραννος· χρυσὸν δὲ Ἑλλάς οὐ
 δέδοικε.“

XV. Κινουμένης δὲ τῆς Ἀσίας καὶ πολλαχοῦ πρὸς
 ἀπόστασιν ὑπεικούσης ἀρμολάμενος τὰς αὐτόθι πόλεις,
 καὶ ταῖς πολιτείαις δίχα φόνου καὶ φυγῆς ἀνθρώπων 15
 ἀποδοὺς τὸν προσήκοντα κόσμον, ἐγνώκει πρόσω χωρεῖν
 καὶ τὸν πόλεμον διάραι, ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς θαλάττης
 περὶ τοῦ σώματος βασιλεῖ καὶ τῆς ἐν Ἐκβατάνοις καὶ
 Σούσοις εὐδαιμονίας διαμάχεσθαι, καὶ περισπάσαι πρῶ-
 του αὐτοῦ τὴν σχολήν, ὡς μὴ καθέξοιτο τοὺς πολέμους 20
 βραβεύων τοῖς Ἑλλησι καὶ διαφθείρων τοὺς δημαγω-
 γοὺς. Ἐν τούτῳ δὲ ἀφικνεῖται πρὸς αὐτὸν Ἐπικυδίδας
 ὁ Σπαρτιάτης ἀπαγγέλλων, ὅτι πολὺς περιέστηκε τὴν
 Σπάρτην πόλεμος Ἑλληνικὸς καὶ καλοῦσιν ἐκεῖνον οἱ
 ἔφοροι καὶ κελεύουσι τοῖς οἴκοι βοηθεῖν. 25

Ἡ βάρβαρ' ἐξευρόντες Ἑλληνες κακά·
 τί γὰρ ἂν τις ἄλλο τὸν φθόνον ἐκεῖνον προσείποι καὶ
 τὴν τότε σύστασιν καὶ σύνταξιν ἐφ' ἑαυτοὺς τῶν Ἑλλή-
 νων; οἱ τῆς τύχης ἄνω φερομένης ἐπελάβοντο, καὶ τὰ
 ὄπλα πρὸς τοὺς βαρβάρους βλέποντα καὶ τὸν πόλεμον 30
 604 ἤδη τῆς Ἑλλάδος ἐξωρισμένον αὐθις εἰς ἑαυτοὺς ἔτρε-
 ψαν. Οὐ γὰρ ἔγωγε συμφέρομαι τῷ Κορινθίῳ Δημα-

ράτω μεγάλης ἡδονῆς ἀπολελεῖσθαι φήσαντι τοὺς μὴ
 θεασαμένους Ἑλληνας Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρό-
 νῳ καθήμενον, ἀλλ' εἰκότως ἂν οἶμαι δακρῦσαι συν-
 νοήσαντας, ὅτι ταῦτα Ἀλεξάνδρῳ καὶ Μακεδόσιν ἀπέ-
 5 λιπον οὐ τότε τοὺς τῶν Ἑλλήνων στρατηγούς περὶ Λεῦ-
 κτρα καὶ Κορώνειαν καὶ Κόρινθον καὶ Ἀρκαδίαν κατ-
 ανήλωσαν. Ἀγησιλάῳ μέντοι οὐδὲν κρείσσον ἢ μείζον
 ἐστὶ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκείνης διαπεπραγμένου, οὐδὲ γέ-
 γονε παράδειγμα πειθαρχίας καὶ δικαιοσύνης ἕτερον
 10 κάλλιον. Ὅπου γὰρ Ἀννίβας ἤδη κακῶς πράττων καὶ
 περιωθούμενος ἐκ τῆς Ἰταλίας μάλα μόλις ὑπήκουσε
 τοῖς ἐπὶ τὸν οἶκον πόλεμον καλοῦσιν, Ἀλέξανδρος δὲ
 καὶ προσεπέσκηψε πνθόμενος τὴν πρὸς Ἄγιν Ἀντιπά-
 τρου μάχην εἰπὼν „Ἐοικεν, ὦ ἄνδρες, ὅτε Δαρείου
 15 ἡμεῖς ἐνικῶμεν ἐνταῦθα, ἐκεῖ τις ἐν Ἀρκαδίᾳ γεγρονέ-
 ναι μυομαχία“ πῶς οὐκ ἦν ἄξιον τὴν Σπάρτην μακα-
 ρίσαι τῆς Ἀγησιλάου τιμῆς πρὸς ταύτην καὶ πρὸς τοὺς
 νόμους τῆς εὐλαβείας; ὅς ἅμα τῷ τὴν σκυτάλην ἐλθεῖν
 εὐτυχίαν τοσαύτην καὶ δύναμιν παροῦσαν καὶ τηλικαύ-
 20 τας ἐλπίδας ὑφηγουμένας ἀφείς καὶ προέμενος εὐθύς
 ἀπέπλευσεν ἀτελευτήτῳ ἐπὶ ἔργῳ, πολὺν ἑαυτοῦ
 πόθον τοῖς συμμάχοις ἀπολιπών, καὶ μάλιστα δὴ τὸν
 Ἐρασιστράτου τοῦ Φαίακος ἐλέγξας λόγον εἰπόντος, ὡς
 εἰσὶ δημοσίᾳ μὲν Λακεδαιμόνιοι βελτίονες, ἰδίᾳ δὲ Ἀθη-
 25 ναῖοι. Βασιλέα γὰρ ἑαυτὸν καὶ στρατηγὸν ἄριστον ἐπι-
 δειξάμενος, ἔτι βελτίονα καὶ ἡδίονα τοῖς χρωμένοις ἰδίᾳ
 φίλον καὶ συνήθη παρέσχε. Τοῦ δὲ Περσικοῦ νομίσμα-
 τος χάραγμα τοξότην ἔχοντος, ἀναξευγνύων ἔφη μυροῖς
 τοξόταις ὑπὸ βασιλέως ἐξελαύνεσθαι τῆς Ἀσίας· τοσού-
 30 των γὰρ εἰς Ἀθήνας καὶ Θήβας κομισθέντων καὶ δια-
 δοθέντων τοῖς δημαγωγοῖς ἐξεπολεμώθησαν οἱ δῆμοι
 πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας.

XVI. Ὡς δὲ διαβὰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐβάδιξε διὰ τῆς Θράκης, ἐδεήθη μὲν οὐδενὸς τῶν βαρβάρων, πέμπων δὲ πρὸς ἐκάστους ἐπυνθάνετο, πότερον ὡς φιλίαν ἢ ὡς πολεμίαν διαπορεύηται τὴν χώραν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες φιλικῶς ἐδέχοντο καὶ παρέπεμπον, ὡς ἕκα- 5 στος δυνάμεως εἶχεν· οἱ δὲ καλούμενοι Τράλλεις, οἷς καὶ Ξέρξης ἔδωκεν, ὡς λέγεται, δῶρα, τῆς διόδου μισθὸν ἤτουν τὸν Ἀγησίλαον ἑκατὸν ἀργυρίου τάλαντα καὶ τοσαύτας γυναικάς. Ὁ δὲ κατειρωνευσάμενος αὐτούς καὶ φήσας· „Τί οὖν οὐκ εὐθύς ἦλθον ληψόμε- 10 νοι;“ προῆγε, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς παρατεταγμένοις ἐτρέψατο καὶ διέφθειρε πολλούς. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῷ βασιλεῖ τῶν Μακεδόνων ἐρώτημα προσέπεμψε· φήσαντος δὲ βουλευέσθαι, „Βουλευέσθω τοίνυν ἐκεῖνος“ εἶπεν „ἡμεῖς δὲ δὴ πορευόμεθα.“ Θαυμάσας οὖν τὴν τόλ- 15 μαν αὐτοῦ καὶ δείσας ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν ὡς φίλον προάγειν. Τῶν δὲ Θετταλῶν τοῖς πολεμίοις συμμαχούντων ἐπόρθει τὴν χώραν. Εἰς δὲ Λάρισσαν ἔπεμψε Ξενοκλέα καὶ Σκύθην περὶ φιλίας· συλληφθέντων δὲ τούτων καὶ παραφυλασσομένων οἱ μὲν ἄλλοι βαρέως 20 φέροντες ᾤοντο δεῖν τὸν Ἀγησίλαον περιστρατοπεδεύσαντα πολιορκεῖν τὴν Λάρισσαν, ὁ δὲ φήσας οὐκ ἂν ἐθελῆσαι Θεσσαλίαν ὅλην λαβεῖν ἀπολέσας τῶν ἀνδρῶν τὸν ἕτερον ὑποσπόνδους αὐτούς ἀπέλαβε. Καὶ τοῦτο ἴσως ἐπ' Ἀγησιλάῳ θαυμαστὸν οὐκ ἦν, ὅς πυθόμενος 25 μάχην μεγάλην γεγυῖναι περὶ Κόρινθον καὶ [ἄνδρας τῶν πάντων ἐνδόξων ὡς ἐνὶ μάλιστα αἰφνίδιον ἀπολωλέναι καὶ] Σπαρτιατῶν μὲν ὀλίγους παντάπασι τεθνηκέναι, παμπόλλους δὲ τῶν πολεμίων, οὐκ ᾤφθη περιχαρῆς οὐδὲ ἐπηρμένος, ἀλλὰ καὶ πάνν βαρὺ στενάξας 30 „Φεῦ τῆς Ἑλλάδος“ ἔφη „τοσοῦτους ἄνδρας ἀπολωλεκυίας ὑφ' αὐτῆς, ὅσοι ζῶντες ἐδύναντο νικᾶν ὁμοῦ

σύμπαντας τοὺς βαρβάρους μαχόμενοι.“ Τῶν δὲ Φαρ-605
 σαλίων προσκειμένων αὐτῷ καὶ κακούντων τὸ στρα-
 τευμα, πεντακοσίοις ἰππεῦσιν ἐμβαλεῖν κελεύσας σὺν
 αὐτῷ καὶ τρεψάμενος ἔστησε τρόπαιον ὑπὸ τῷ Ναρθα-
 5 κίῳ. Καὶ τὴν νίκην ὑπερηγάπησεν ἐκείνην, ὅτι συστη-
 σάμενος ἰππικὸν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τούτῳ μόνῳ τοὺς μέ-
 γιστον ἔφ' ἰππικῇ φρονούντας ἐκράτησεν.

XVII. Ἐνταῦθα Διοφρίδας οἰκοθεν ἔφορος ὢν ἀπή-
 τησεν αὐτῷ κελεύων εὐθύς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Βοιωτίαν.
 10 Ὁ δὲ, καίπερ ἀπὸ μείζονος παρασκευῆς ὕστερον τοῦτο
 ποιῆσαι διανοούμενος, οὐδὲν ᾤετο δεῖν ἀπειθεῖν τοῖς
 ἄρχουσιν, ἀλλὰ τοῖς τε μεθ' ἑαυτοῦ προεῖπεν ἐγγὺς εἶ-
 ναι τὴν ἡμέραν, ἔφ' ἣν ἐξ Ἀσίας ἦκουσι, καὶ δύο μό-
 ρας μετεπέμψατο τῶν περὶ Κόρινθον στρατενομένων.
 15 Οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει Λακεδαιμόνιοι τιμῶντες αὐτὸν ἐκή-
 ρυξαν τῶν νέων ἀπογράφεσθαι τὸν βουλόμενον τῷ βα-
 σιλεῖ βοηθεῖν. Ἀπογραψαμένων δὲ πάντων προθύμως,
 οἱ ἄρχοντες πεντήκοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους καὶ ῥωμα-
 λεωτάτους ἐκλέξαντες ἀπέστειλαν. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος εἶσω
 20 Πυλῶν παρελθὼν καὶ διοδεύσας τὴν Φωκίδα φίλην οὐ-
 σαν, ἐπεὶ τῆς Βοιωτίας πρῶτον ἐπέβη καὶ περὶ τὴν Χαί-
 ρωνεῖαν κατεστρατοπέδευσεν, ἅμα μὲν τὸν ἥλιον ἐκλεί-
 ποντα καὶ γινόμενον μηνοειδῆ κατείδεν, ἅμα δὲ ἦκουσε
 τεθνάναι Πείσανδρον ἠττημένον ναυμαχίᾳ περὶ Κνίδου
 25 ὑπὸ Φαρναβάζου καὶ Κόνωνος. Ἠχθέσθη μὲν οὖν, ὡς
 εἰκός, ἐπὶ τούτοις καὶ διὰ τὸν ἄνδρα καὶ διὰ τὴν πόλιν,
 ὅπως δὲ μὴ τοῖς στρατιώταις ἐπὶ μάχην βαδίζουσιν ἀθυ-
 μία καὶ φόβος ἐμπέσῃ, τὰναντία λέγειν ἐκέλευσε τοὺς
 ἀπὸ θαλάττης ἦκοντας, ὅτι νικῶσι τῇ ναυμαχίᾳ· καὶ
 30 προελθὼν αὐτὸς ἔστεφανωμένος ἔθυσεν εὐαγγέλια καὶ
 διέπεμπε μερίδας τοῖς φίλοις ἀπὸ τῶν τεθυμένων.

XVIII. Ἐπεὶ δὲ προϊὼν καὶ γενόμενος ἐν Κορωνεῖα

κατείδε τοὺς πολεμίους καὶ κατώφθη, παρετάξατο δὸς Ὀρχομενίοις τὸ εὐώνυμον κέρας, αὐτὸς δὲ τὸ δεξιὸν ἐπῆγεν. Οἱ δὲ Θηβαῖοι τὸ μὲν δεξιὸν εἶχον αὐτοί, τὸ δὲ εὐώνυμον Ἀργεῖοι. Λέγει δὲ τὴν μάχην ὁ Ξενοφῶν ἐκείνην οἶαν οὐκ ἄλλην τῶν πώποτε γενέσθαι· καὶ παρῆν 5 αὐτὸς τῷ Ἀγησιλάῳ συναγωνιζόμενος ἐξ Ἀσίας διαβεβηκῶς. Ἡ μὲν οὖν πρώτη σύρραξις οὐκ ἔσχεν ὠθισμὸν οὐδὲ ἀγῶνα πολὺν, ἀλλὰ οἱ τε Θηβαῖοι ταχὺ τοὺς Ὀρχομενίους ἐτρέψαντο καὶ τοὺς Ἀργεῖους ὁ Ἀγησίλαος· ἐπεὶ δὲ ἀκούσαντες ἀμφοτέρωι τὰ εὐώνυμα πιέζεσθαι 10 καὶ φεύγειν ἀνέστρεψαν, ἐνταῦθα τῆς νίκης ἀκινδύνου παρούσης, εἰ τῆς κατὰ στόμα μάχης ὑφέσθαι τοῖς Θηβαίοις ἠθέλησε καὶ παίειν ἐπόμενος παραλλάξαντας, ὑπὸ θυμοῦ καὶ φιλονεικίας ἐναντίος ἐχώρει τοῖς ἀνδράσιν ὥσασθαι κατὰ κράτος βουλούμενος. Οἱ δὲ οὐχ ἦττον ἐρ- 15 ρωμένως ἐδέξαντο, καὶ μάχη γίνεται δι' ὅλου μὲν ἰσχυρὰ τοῦ στρατεύματος, ἰσχυροτάτη δὲ κατ' ἐκείνον αὐτὸν ἐν τοῖς πεντήκοντα τεταγμένον, ὧν εἰς καιρὸν ἔοικεν ἢ φιλοτιμία τῷ βασιλεῖ γενέσθαι καὶ σωτήριος. Ἀγωνιζόμενοι γὰρ ἐκθύμως καὶ προκινδυνεύοντες ἄτρωτον μὲν 20 αὐτὸν οὐκ ἐδυνήθησαν φυλάξαι, πολλὰς δὲ διὰ τῶν ὀπλων δεξάμενον εἰς τὸ σῶμα πληγὰς δόρασι καὶ ξίφεσι μόλις ἀνήρπασαν ζῶντα, καὶ συμφράξαντες πρὸ αὐτοῦ πολλοὺς μὲν ἀνήρουν, πολλοὶ δὲ ἔπιπτον. Ὡς δὲ μέγα ἔργον ἦν ὥσασθαι προτροπάδην τοὺς Θηβαίους, ἤναγ- 25 κάσθησαν ὅπερ ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐβούλουντο ποιῆσαι. Διέστησαν γὰρ αὐτοῖς τὴν φάλαγγα καὶ διέσχον, εἶτα ἀτακτότερον ἤδη πορευομένους, ὡς διεξέπεσον, ἀκολουθοῦντες καὶ παραθέοντες ἐκ πλαγίων ἔβαιον. Οὐ μὴν ἐτρέψαντό γε, ἀλλ' ἀπεχώρησαν οἱ Θηβαῖοι πρὸς τὸν 30 Ἐλικῶνα μέγα τῇ μάχῃ φρονοῦντες, ὡς ἀήττητοι καθ' αὐτοὺς γεγονότες.

XIX. Ἀγησίλαος δέ, καίπερ ὑπὸ τραυμάτων πολ- 606
 λῶν κακῶς τὸ σῶμα διακείμενος, οὐ πρότερον ἐπὶ σκη-
 νὴν ἀπῆλθεν ἢ φοράδην ἐνεχθῆναι πρὸς τὴν φάλαγγα
 καὶ τοὺς νεκροὺς ἰδεῖν ἐντὸς τῶν ὅπλων συγκεκομισμέ-
 5 νους. Ὅσοι μέντοι τῶν πολεμίων εἰς τὸ ἱερὸν κατέφυ-
 γον, πάντας ἐκέλευσεν ἀφεθῆναι. Πλησίον γὰρ ὁ νεῶς
 ἔστιν ὁ τῆς Ἰτωνίας Ἀθηναῖς, καὶ πρὸ αὐτοῦ τρόπαιον
 ἔστηκεν, ὃ πάλαι Βοιωτοὶ Σπάρτῳ στρατηγοῦντιος
 ἐνταῦθα νικῆσαντες Ἀθηναίους καὶ Τολμίδην ἀποκτεί-
 10 ναντες ἔστησαν. Ἄμα δ' ἡμέρα βουλόμενος ἐξελέγξει
 τοὺς Θηβαίους ὁ Ἀγησίλαος, εἰ διαμαχοῦνται, στεφα-
 νοῦσθαι μὲν ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας, αὐλεῖν δὲ τοὺς
 αὐλητάς, ἰστάναι δὲ καὶ κοσμεῖν τρόπαιον ὡς νενικηκό-
 τας. Ὡς δὲ ἔπεμψαν οἱ πολέμιοι νεκρῶν ἀναίρεσιν αἰ-
 15 τοῦντες, ἐσπείσατο, καὶ τὴν νίκην οὕτως ἐκβεβαιωσά-
 μενος εἰς Δελφοὺς ἀπεκομίσθη, Πυθίων ἀγομένων, καὶ
 τὴν τε πομπὴν ἐπετέλει τῷ θεῷ καὶ τὴν δεκάτην ἀπέθυε
 τῶν ἐκ τῆς Ἀσίας λαφύρων ἑκατὸν ταλάντων γενομέ-
 νην. Ἐπεὶ δὲ ἀπενόστησεν οἴκαδε, προσφιλῆς μὲν ἦν
 20 εὐθύς τοῖς πολίταις καὶ περίβλεπτος ἀπὸ τοῦ βίου καὶ
 τῆς διαίτης· οὐ γὰρ, ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τῶν στρατηγῶν,
 καινὸς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ξένης καὶ κεινημένος ὑπ'
 ἀλλοτρίων ἔθῶν καὶ δυσκολαίνων πρὸς τὰ οἴκοι καὶ ζυ-
 γομαχῶν, ἀλλὰ ὁμοίως τοῖς μηδεπώποτε τὸν Εὐρώταν
 25 διαβεβηκόσι τὰ παρόντα τιμῶν καὶ στέργων οὐ δεῖπνον
 ἤλλαξεν, οὐ λουτρόν, οὐ θεραπείαν γυναικός, οὐχ
 ὄπλων κόσμον, οὐκ οἰκίας κατασκευὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς
 θύρας ἀφῆκεν οὕτως οὔσας σφόδρα παλαιάς, ὡς δοκεῖν
 εἶναι ταύτας ἐκείνας, ἃς ἐπέθηκεν Ἀριστόδημος. Καὶ
 30 τὸ κάρναθρόν φησιν ὁ Ξενοφῶν οὐδέν τι σεμνότερον
 εἶναι τῆς ἐκείνου θυγατρὸς ἢ τῶν ἄλλων. Κάρναθρα
 δὲ καλοῦσιν εἰδῶλα γρουπῶν ξύλινα καὶ τραγελάφων, ἐν

οἷς κομίζουσι τὰς παῖδας ἐν ταῖς πομπαῖς. Ὁ μὲν οὖν Ξενοφῶν ὄνομα τῆς Ἀγησιλάου θυγατρὸς οὐ γέγραφε, καὶ ὁ Δικαίαρχος ἐπηγανάκτησεν, ὡς μήτε τὴν Ἀγησιλάου θυγατέρα μήτε τὴν Ἐπαμινώνδου μητέρα γινωσκόντων ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ εὗρομεν ἐν ταῖς Λακωνικαῖς 5 ἀναγραφαῖς ὀνομαζομένην γυναῖκα μὲν Ἀγησιλάου Κλεόραν, θυγατέρας δὲ Εὐπωλίαν καὶ Προλύταν. Ἔστι δὲ καὶ λόγῃην ἰδεῖν αὐτοῦ κειμένην ἄχρι νῦν ἐν Λακεδαίμονι μηδὲν τῶν ἄλλων διαφέρουσαν.

XX. Οὐ μὴν ἀλλὰ ὁρῶν ἐνίους τῶν πολιτῶν ἀπὸ 10 ἱπποτροφίας δοκοῦντας εἶναι τινὰς καὶ μεγάλα φρονοῦντας ἐπεισε τὴν ἀδελφὴν Κυνίσκαν ἄρμα καθεῖσαν Ὀλυμπίασιν ἀγωνίσασθαι, βουλόμενος ἐνδείξασθαι τοῖς Ἕλλησιν, ὡς οὐδεμιᾶς ἐστὶν ἀρετῆς, ἀλλὰ πλούτου καὶ δαπάνης ἢ νίκῃ. Ξενοφῶντα δὲ τὸν σοφὸν ἔχων μεθ' 1. ἑαυτοῦ σπουδαζόμενον ἐκέλευε τοὺς παῖδας ἐν Λακεδαίμονι τρέφειν μεταπεμψάμενον, ὡς μαθησομένους τῶν μαθημάτων τὸ κάλλιστον, ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν. Τοῦ δὲ Λυσάνδρου τετελευτηκότος εὐρῶν ἑταιρείαν πολλὴν συνεστῶσαν, ἣν ἐκεῖνος εὐθύς ἐπανελθὼν ἀπὸ 20 τῆς Ἀσίας συνέστησεν ἐπὶ τὸν Ἀγησίλαον, ὥρμησεν αὐτὸν ἐξελέγχειν, οἷος ἦν ζῶν πολίτης· καὶ λόγον ἀναγνοὺς ἐν βιβλίῳ ἀπολελειμμένον, ὃν ἔγραψε μὲν Κλέων ὁ Ἀλικαρνασσεύς, ἔμελλε δὲ λέγειν ἀναλαβὼν ὁ Λύσανδρος ἐν τῷ δήμῳ περὶ πραγμάτων καινῶν καὶ μεταστά- 25 σεως τοῦ πολιτεύματος, ἠθέλησεν εἰς μέσον ἐξενεγκεῖν. Ἐπεὶ δὲ τις τῶν γερόντων τὸν λόγον ἀναγνοὺς καὶ φοβηθεὶς τὴν δεινότητα συνεβούλευσε μὴ τὸν Λύσανδρον ἀνορύττειν, ἀλλὰ τὸν λόγον μᾶλλον αὐτῷ συγκατορύττειν, ἐπέισθη καὶ καθησύχαζε. Τοὺς δὲ ὑπεναντιου- 30 μένους αὐτῷ φανερῶς μὲν οὐκ ἔβλαπτε, διαπραττόμενος δὲ πέμπεσθαι τινὰς αἰὲ στρατηγούς καὶ ἄρχοντας ἐξ

αὐτῶν ἐπεδείκνυε γενομένους ἐν ταῖς ἐξουσίαις πονη-607
 ροὺς καὶ πλεονέκτας, εἶτα κρινομένοις πάλιν αὖ βοηθῶν
 καὶ συναγωνιζόμενος οἰκείους ἐκ διαφόρων ἐποιεῖτο καὶ
 μεθίστη πρὸς αὐτόν, ὥστε μηθένα ἀντίπαλον εἶναι. Ὁ
 5 γὰρ ἕτερος βασιλεὺς Ἀγησίπολις, ἅτε δὴ πατὴρ μὲν ὦν
 φυγάδος, ἡλικία δὲ παντάπασι μειράκιον, φύσει δὲ
 πρᾶος καὶ κόσμιος, οὐ πολλὰ τῶν πολιτικῶν ἐπραττεν.
 Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐποιεῖτο χειροῆθη. Συσσιτουῖσι
 γὰρ οἱ βασιλεῖς εἰς τὸ αὐτὸ φοιτῶντες φιδίτιον, ὅταν
 10 ἐπιδημῶσιν. Εἰδὼς οὖν ἔνοχον ὄντα τοῖς ἐρωτικοῖς
 τὸν Ἀγησίπολιν, ὥσπερ ἦν αὐτός, ἀεί τινος ὑπῆρχε λό-
 γου περὶ τῶν ἐν ὄρα· καὶ προῆγε τὸν νεανίσκον εἰς
 ταῦτό καὶ συνήρα καὶ συνέπραττε, τῶν Λακωνικῶν
 ἐρώτων οὐδὲν αἰσχροῦν, αἰδῶ δὲ πολλὴν καὶ φιλοτιμίαν
 15 καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἐχόντων, ὡς ἐν τοῖς περὶ Λυκούργου
 γέγραπται.

XXI. Μέγιστον οὖν δυνάμενος ἐν τῇ πόλει δια-
 πράττεται Τελετίαν τὸν ὁμομήτριον ἀδελφὸν ἐπὶ τοῦ
 ναυτικοῦ γενέσθαι. Καὶ στρατευσάμενος εἰς Κόρινθον
 20 αὐτὸς μὲν ἦρει κατὰ γῆν τὰ μακρὰ τεῖχη, ταῖς δὲ ναυ-
 σὶν ὁ Τελετίας Ἀργείων δὲ τὴν Κόρινθον ἐχόντων
 τότε καὶ τὰ Ἴσθμια συντελούντων, ἐπιφανεῖς ἐκείνους
 μὲν ἐξήλασεν ἄρτι τῷ θεῷ τεθυκότας, τὴν παρασκευὴν
 ἅπασαν ἀπολιπόντας· ἐπεὶ δὲ τῶν Κορινθίων ὅσοι φυ-
 25 γάδες ἔτυχον παρόντες ἐδεήθησαν αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα
 διαθεῖναι, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν, αὐτῶν δὲ ἐκείνων
 διατιθέντων καὶ συντελούντων παρέμεινε καὶ παρέσχευ
 ἀσφάλειαν. Ὑστερον δὲ ἀπελθόντος αὐτοῦ πάλιν ὑπ'
 Ἀργείων ἤχθη τὰ Ἴσθμια, καὶ τινες μὲν ἐνίκησαν πά-
 30 λιν, εἰσὶ δὲ οἱ νενικηκότες πρότερον, ἠττημένοι δὲ ὕστε-
 ρον ἀνεγράφησαν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ πολλὴν ἀπέφηνε δει-
 λίαν κατηγορεῖν ἑαυτῶν τοὺς Ἀργεῖους ὁ Ἀγησίλαος,

εἰ σεμνὸν οὕτω καὶ μέγα τὴν ἀγανοθεσίαν ἡγούμενοι μάχεσθαι περὶ αὐτῆς οὐκ ἐτόλμησαν. Αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτα πάντα μετρίως ᾤετο δεῖν ἔχειν· καὶ τοὺς μὲν οἴκοι χοροὺς καὶ ἀγῶνας ἐπεκόσμει καὶ συμπαροῖν ἀεὶ φιλοτιμίας καὶ σπουδῆς μεστὸς ὦν καὶ οὔτε παίδων οὔτε ὅ παρθένων ἀμίλλης ἀπολειπόμενος, ἃ δὲ τοὺς ἄλλους ἐώρα θανυμάζοντας ἐδόκει μηδὲ γινώσκειν. Καί ποτε Καλλιππίδης ὁ τῶν τραγωδιῶν ὑποκριτῆς ὄνομα καὶ δόξαν ἔχων ἐν τοῖς Ἑλλησι καὶ σπουδαζόμενος ὑπὸ πάντων, πρῶτον μὲν ἀπήντησεν αὐτῷ καὶ προσεῖπεν, ἔπειτα 10 σοβαρῶς εἰς τοὺς συμπεριπατοῦντας ἐμβαλὼν ἑαυτὸν ἐπεδείκνυτο νομίζων ἐκεῖνον ἄρξειν τινὸς φιλοφροσύνης, τέλος δὲ εἶπεν „Οὐκ ἐπιγινώσκεις με, ὦ βασιλεῦ;“ Κἀκεῖνος ἀποβλέψας πρὸς αὐτὸν εἶπεν· „Ἀλλὰ οὐ σύγε ἐσσι Καλλιππίδας ὁ δεικηλίκτας;“ οὕτω δὲ Λακεδαιμόνιοι τοὺς μίμους καλοῦσι. Παρακαλούμενος δὲ πάλιν ἀκοῦσαι τοῦ τὴν ἀηδὸνα μιμουμένου παρητήσατο φήσας „Αὐτᾶς ἄκουκα.“ Τοῦ δὲ ἰατροῦ Μενεκράτους, ἐπεὶ κατατυχῶν ἐν τισιν ἀπεγνωσμέναις θεραπειαῖς Ζεὺς ἐπεκλήθη, φορτικῶς ταύτῃ χρωμένου τῇ προσωνυμίᾳ 20 καὶ δὴ καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐπιστεῖλαι τολμήσαντος οὕτως· „Μενεκράτης Ζεὺς βασιλεῖ Ἀγησιλάῳ χαίρειν.“ ἀντέγραψε· „Βασιλεὺς Ἀγησίλαος Μενεκράτει ὑγιαίνειν.“

XXII. Διατρίβοντος δὲ περὶ τὴν Κορινθίων αὐτοῦ καὶ τὸ Ἡραῖον εἰληφότος καὶ τὰ αἰχμάλωτα τοὺς στρα- 25 τιώτας ἄγοντας καὶ φέροντας ἐπιβλέποντος, ἀφίκοντο πρέσβεις ἐκ Θηβῶν περὶ φιλίας. Ὁ δὲ μισῶν μὲν ἀεὶ τὴν πόλιν, οἴόμενος δὲ τότε καὶ συμφέρειν ἐνυβρίσαι, προσεποιεῖτο μήτε ὄραν αὐτοὺς μήτε ἀκούειν ἐντυγχανόντων. Ἐπαθε δὲ πρᾶγμα νεμεσητόν· οὐπω γὰρ ἀπηλ- 30 λαγμένων τῶν Θηβαίων ἤκόν τινες ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ τὴν μόραν ὑπὸ Ἴφικράτους κατακεκόφθαι. Καὶ πά-

θος τοῦτο μέγα διὰ πολλοῦ χρόνου συνέπεσεν αὐτοῖς· πολλοὺς γὰρ ἀνδρας ἀγαθοὺς ἀπέβαλον κρατηθέντας ὑπὸ τε πελταστῶν ὀπλίτας καὶ μισθοφόρων Λακεδαιμονίους. Ἀνεπήδησε μὲν οὖν εὐθύς ὁ Ἀγησίλαος ὡς βοη- 608
 5 θήσων· ἐπεὶ δὲ ἔγνω διαπεπραγμένους, αὐτίς εἰς τὸ Ἡραῖον ἦκε, καὶ τοὺς Βοιωτοὺς τότε προσελθεῖν κελεύσας ἐχρημάτιζεν. Ὡς δὲ ἀνθυβρίζοντες ἐκείνοι τῆς μὲν εἰρήνης οὐκ ἐμέμνητο, παρεθῆναι δὲ ἠξίου εἰς Κόρινθον, ὀργισθεὶς ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν· „Εἶγε βούλεσθε
 10 τοὺς φίλους ὑμῶν ἰδεῖν μέγα φρονοῦντας ἐφ’ οἷς εὐτυχοῦσιν, αὖριον ἀσφαλῶς ὑμῖν τοῦτο ὑπάρξει.“ Καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς τῇ ὑστεραίᾳ τὴν τε χώραν τῶν Κορινθίων ἐκοπτε καὶ πρὸς τὴν πόλιν αὐτὴν προσῆλθεν. Οὕτω δὲ τοὺς Κορινθίους ἐξελέγξας ἀμύνεσθαι μὴ τολμῶντας
 15 ἀφῆκε τὴν πρεσβείαν. Αὐτὸς δὲ τοὺς περιλελειμμένους ἀνδρας ἐκ τῆς μόρας ἀναλαβὼν ἀπήγευ εἰς Λακεδαίμονα, πρὸ ἡμέρας ποιούμενος τὰς ἀναζεύξεις καὶ πάλιν σκοταίους τὰς καταλύσεις, ὅπως οἱ μισοῦντες καὶ βασκαίνοντες τῶν Ἀρκάδων μὴ ἐπιχαίρωσιν. Ἐκ τούτου
 20 χαριζόμενος τοῖς Ἀχαιοῖς διέβαινε εἰς Ἀκαρνανίαν στρατιᾷ μετ’ αὐτῶν, καὶ πολλὴν μὲν ἠλάσατο λείαν, μάχη δὲ τοὺς Ἀκαρνανᾶς ἐνίκησε. Δεομένων δὲ τῶν Ἀχαιῶν, ὅπως τὸν χειμῶνα παραμείνας ἀφέληται τὸν σπόρον τῶν πολεμίων, τὸναντίον ἔφη ποιήσειν, μᾶλ-
 25 λον γὰρ φοβηθήσεσθαι τὸν πόλεμον αὐτούς, εἰάν ἐσπαρμένην τὴν γῆν εἰς ὄρας ἔχωσιν· ὃ καὶ συνέβη. Παραγγελλομένης γὰρ αὐτίς ἐπ’ αὐτοὺς στρατείας διηλλάγησαν τοῖς Ἀχαιοῖς.

XXIII. Ἐπεὶ δὲ Κόνων καὶ Φαρνάβαζος τῷ βασι-
 30 λέως ναυτικῷ θαλαττοκρατοῦντες ἐπόρθουν τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς, ἐτειχίσθη δὲ καὶ τὸ ἄστυ τῶν Ἀθηναίων Φαρναβάζου χορήματα δόντος, ἔδοξε τοῖς Λακε-

δαιμονίοις εἰρήνην ποιείσθαι πρὸς βασιλέα· καὶ πέμ-
 πουσιν Ἀνταλκίδα πρὸς Τιρίβαζον, αἰσχίστα καὶ παρα-
 νομώτατα τοὺς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦντας Ἕλληνας, ὑπὲρ
 ὧν ἐπολέμησεν Ἀγησίλαος, βασιλεῖ παραδιδόντες. Ὄθεν
 ἤκιστα συνέβη τῆς κακοδοξίας ταύτης Ἀγησίλαῳ μετα- 5
 σχεῖν. Ὁ γὰρ Ἀνταλκίδας ἐχθρὸς ἦν αὐτῷ καὶ τὴν εἰ-
 ρήνην ἐξ ἅπαντος ἐπραττεν, ὡς τοῦ πολέμου τὸν Ἀγη-
 σίλαον αὐξήσας καὶ ποιῶντος ἐνδοξότατον καὶ μέγι-
 στον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα τοὺς Λακε-
 δαιμονίους μηδίξιν ὁ Ἀγησίλαος ἀπεκρίνατο μᾶλλον 10
 τοὺς Μήδους λακωνίζειν. Τοῖς δὲ μὴ βουλομένοις δέχε-
 σθαι τὴν εἰρήνην ἀπειλῶν καὶ καταγγέλλων πόλεμον
 ἠνάγκασεν ἐμμένειν ἅπαντας οἷς ὁ Πέρσης ἐδικαίωσε,
 μάλιστα διὰ τοὺς Θηβαίους, ὅπως αὐτόνομον τὴν Βοιω-
 τίαν ἀφέντες ἀσθενέστεροι γένωνται. Δῆλον δὲ τοῦτο 15
 τοῖς ὕστερον ἐποίησεν. Ἐπεὶ γὰρ Φοιβίδας ἔργον εἰρ-
 γάσατο δεινὸν ἐν σπονδαῖς καὶ εἰρήνῃ τὴν Καδμείαν
 καταλαβών, καὶ πάντες μὲν ἠγανάκτουσιν οἱ Ἕλληνες, χα-
 λεπῶς δὲ ἔφερον οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ μάλιστα οἱ διαφε-
 ρόμενοι τῷ Ἀγησίλαῳ μετ' ὀργῆς ἐπυρθάνοντο τοῦ Φοι- 20
 βίδου, τίνος ταῦτα κελεύσαντος ἐπραξεν, εἰς ἐκεῖνον
 τὴν ὑπόνοιαν τρέποντες, οὐκ ὤκνησε τῷ Φοιβίδᾳ βοη-
 θῶν λέγειν ἀναφανδόν, ὅτι δεῖ τὴν προᾶξιν αὐτῆν, εἴ τι
 χρήσιμον ἔχει, σκοπεῖν· τὰ γὰρ συμφέροντα τῇ Λακε-
 δαίμονι καλῶς ἔχειν αὐτοματιζέσθαι, κἂν μηδεὶς κε- 25
 λεύσῃ. Καίτοι τῷ λόγῳ πανταχοῦ τὴν δικαιοσύνην ἀπέ-
 φαινε πρωτεύειν τῶν ἀρετῶν· ἀνδρείας μὲν γὰρ οὐδὲν
 ὄφελος εἶναι, μὴ παρούσης δικαιοσύνης, εἰ δὲ δίκαιοι
 πάντες γένοιτο, μηδὲν ἀνδρείας δεήσεσθαι. Πρὸς δὲ
 τοὺς λέγοντας, ὅτι ταῦτα δοκεῖ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ, „Τί 30
 δ' ἐκεῖνος ἐμοῦ“ εἶπε „μείζων, εἰ μὴ καὶ δικαιοτέρος;“
 ὀρθῶς καὶ καλῶς οἰόμενος δεῖν τῷ δικαίῳ καθάπερ μέ-

τρω βασιλικῶ μετρεῖσθαι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ μείζονος.
 Ἦν δὲ τῆς εἰρήνης γενομένης ἐπεμψεν αὐτῷ περὶ ξενίας 609
 καὶ φιλίας ἐπιστολὴν ὁ βασιλεὺς οὐκ ἔλαβεν, εἰπὼν ἕξα-
 κεῖν τὴν κοινὴν φιλίαν καὶ μηδὲν ἰδίᾳ δεήσεσθαι με-
 5 νούσης ἐκείνης. Ἐν δὲ τοῖς ἔργοις οὐκέτι ταύτην δια-
 φυλάττων τὴν δόξαν, ἀλλὰ τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ τῇ φιλο-
 νεικίᾳ πολλαχοῦ συνεκφερόμενος, καὶ μάλιστα τῇ πρὸς
 Θηβαίους, οὐ μόνον ἔσωσε τὸν Φοιβίδαν, ἀλλὰ καὶ τὴν
 πόλιν ἔπεισεν εἰς αὐτὴν ἀναδέξασθαι τὸ ἀδίκημα καὶ
 10 κατέχειν τὴν Καδμείαν δι' ἑαυτῆς, τῶν δὲ πραγμάτων
 καὶ τῆς πολιτείας Ἀρχίαν καὶ Λεοντίδαν ἀποδείξαι κυ-
 ρίους, δι' ὧν ὁ Φοιβίδας εἰσῆλθε καὶ κατέλαβε τὴν
 ἀκρόπολιν.

XXIV. Ἦν μὲν οὖν εὐθύς ἐκ τούτων ὑπόνοια Φοι-
 15 βίδου μὲν ἔργον εἶναι, βούλευμα δὲ Ἀγησιλάου τὸ πε-
 πραγμένον· αἱ δὲ ὕστερον πράξεις ὁμολογουμένην ἐ-
 ποίησαν τὴν αἰτίαν. Ὡς γὰρ ἐξέβαλον οἱ Θηβαῖοι τὴν
 φρουρὰν καὶ τὴν πόλιν ἠλευθέρωσαν, ἐγκαλῶν αὐτοῖς,
 ὅτι τὸν Ἀρχίαν καὶ τὸν Λεοντίδαν ἀπεκτόνεσαν, ἔργω
 20 μὲν τυράννου, λόγῳ δὲ πολεμάρχου ὄντας, ἐξήνεγκε
 πόλεμον πρὸς αὐτούς. Καὶ Κλεόμβροτος ἤδη βασιλεύων
 Ἀγησιπόλιδος τεθνηκότος εἰς Βοιωτίαν ἐπέμφθη μετὰ
 δυνάμεως· ὁ γὰρ Ἀγησίλαος, ὡς ἔτη τεσσαράκοντα γε-
 γουὼς ἀφ' ἠβῆς καὶ στρατείας ἔχων ἄφεσιν ὑπὸ τῶν νό-
 25 μων, ἔφυγε τὴν στρατείαν ἐκείνην, αἰσχυνόμενος, εἰ
 Φλιασίους ὀλίγον ἔμπροσθεν ὑπὲρ φυγάδων πεπολεμη-
 κῶς αὐτίς ὀφθήσεται Θηβαίους κακῶς ποιῶν διὰ τοὺς
 τυράννου. Ἦν δέ τις Λάκων Σφοδρίας ἐκ τῆς ὑπεναν-
 τίας στάσεως τῷ Ἀγησιλάῳ τεταγμένος ἐν Θεσπιαῖς ἀρ-
 30 μοστῆς, οὐκ ἄτολμος μὲν οὐδ' ἀφιλότιμος ἀνὴρ, ἀεὶ δ'
 ἐλπίδων μᾶλλον ἢ φρενῶν ἀγαθῶν μεστός. Οὗτος ἐπι-
 θυμῶν ὀνόματος μεγάλου καὶ τὸν Φοιβίδαν νομίζων

ἔνδοξον γεγονέναι καὶ περιβόητον ἀπὸ τοῦ περὶ Θήβας
 τολμήματος, ἐπέισθη πολὺ κάλλιον εἶναι καὶ λαμπρότε-
 ρον, εἰ τὸν Πειραιᾶ καταλάβοι δι' ἑαυτοῦ καὶ τῶν Ἀθη-
 ναίων ἀφέλοιτο τὴν θάλασσαν ἐκ γῆς ἀπροσδοκῆτως
 ἐπελθών. Λέγουσι δὲ τοῦτο μηχανήμα γενέσθαι τῶν 5
 περὶ Πελοπίδαν καὶ Μέλωνα βοιωταρχῶν. Ὑπέπεμψαν
 γὰρ ἀνθρώπους λακωνίζειν προσποιουμένους, οἱ τὸν
 Σφοδρίαν ἐπαινοῦντες καὶ μεγαλύνοντες ὡς ἔργου τη-
 λικούτου μόνου ἄξιον ἐπῆραν καὶ παρώρμησαν ἀνελέ-
 σθαι πρᾶξιν ἄδικον μὲν ὁμοίως ἐκείνη καὶ παράνομον, 10
 τόλμης δὲ καὶ τύχης ἐνδεᾶ γενομένην. Ἡμέρα γὰρ αὐ-
 τὸν ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ κατέλαβε καὶ κατέλαμψεν ἐλ-
 πίσαντα νυκτὸς προσμίξειν τῷ Πειραιεῖ· καὶ φῶς ἀφ'
 ἱερῶν τινῶν Ἐλευσινόθεν ἰδόντας λέγουσι φρεῖσαι καὶ
 περιφόβους γενέσθαι τοὺς στρατιώτας. Αὐτὸς δὲ τοῦ 15
 θράσους ἐξέπεσεν, ὡς οὐκέτι λαθεῖν ἦν, καὶ τινα βρα-
 χεῖαν ἀρπαγὴν θέμενος αἰσχυρῶς ἀνεχώρησε καὶ ἀδόξως
 εἰς τὰς Θεσπιάς. Ἐκ δὲ τούτου κατήγοροι μὲν ἐπέμ-
 φθησαν εἰς Σπάρτην ἐξ Ἀθηναίων, εὖρον δὲ κατηγόρων
 μηδὲν ἐπὶ τὸν Σφοδρίαν δεομένους τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ 20
 θανάτου κρίσιν αὐτῷ προειρηκότας, ἦν ἐκεῖνος ὑπομέ-
 νειν ἀπέγνω, φοβούμενος τὴν ὀργὴν τῶν πολιτῶν αἰσχυ-
 νομένων τοὺς Ἀθηναίους καὶ βουλομένων συναδικεῖ-
 σθαι δοκεῖν, ἵνα μὴ συναδικεῖν δοκῶσιν.

XXV. Εἶχεν οὖν υἱὸν ὁ Σφοδρίας Κλεώνυμον, οὗ 25
 παιδὸς ὄντος ἔτι καὶ καλοῦ τὴν ὄψιν Ἀρχίδαμος ὁ Ἀγη-
 σιλίου τοῦ βασιλέως υἱὸς ἦρα. Καὶ τότε συνηγωνία
 μὲν αὐτῷ κινδυνεύοντι περὶ τοῦ πατρὸς, συμπράττειν
 δὲ φανερῶς καὶ βοηθεῖν οὐκ εἶχεν· ἦν γὰρ ὁ Σφοδρίας
 ἐκ τῶν διαφόρων τοῦ Ἀγησιλάου. Τοῦ δὲ Κλεωνύμου 30
 προσελθόντος αὐτῷ καὶ μετὰ δεήσεως καὶ δακρύων ἐν-
 610 τυχόντος, ὅπως τὸν Ἀγησίλαον εὖνον παράσχη, μά-

- λιστα γὰρ ἐκεῖνον αὐτοῖς φοβερὸν εἶναι, τρεῖς μὲν ἢ
 τέσσαρας ἡμέρας αἰδούμενος τὸν πατέρα καὶ δεδιῶς
 σιωπῇ παρηκολούθει· τέλος δὲ τῆς κρίσεως ἐγγύς οὐ-
 σης ἐτόλμησεν εἰπεῖν πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, ὅτι Κλεώ-
 5 νυμος αὐτοῦ δεηθείη περὶ τοῦ πατρός. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος
 εἰδὼς ἐρῶντα τὸν Ἀρχίδαμον οὐκ ἔπαυσεν· ἦν γὰρ ὁ
 Κλεώνυμος εὐθύς ἐκ παίδων ἐπίδοξος, εἴ τις καὶ ἄλλος,
 ἀνὴρ ἔσσεσθαι σπουδαῖος. Οὐ μὴν ἐνέδωκέ τι τότε χρη-
 στὸν ἢ φιλάνθρωπον ἐλπῖσαι δεομένῳ τῷ παιδί, σκέψε-
 10 σθαι δὲ φήσας, ὅτι καλῶς ἔχοι καὶ πρεπόντως, ἀπῆλ-
 θεν. Αἰδούμενος οὖν ὁ Ἀρχίδαμος ἐξέλειπε τὸ προσί-
 ναι τῷ Κλεωνύμῳ, καίπερ εἰωθὼς πολλάκις τοῦτο τῆς
 ἡμέρας ποιεῖν πρότερον. Ἐκ δὲ τούτου κάκεινοι τὰ κατὰ
 τὸν Σφοδρίαν μᾶλλον ἀπέγνωσαν, ἄχρι οὗ τῶν Ἀγησι-
 15 λάου φίλων Ἐτυμοκλῆς ἐν τινι κοινολογίᾳ πρὸς αὐτοὺς
 ἀπεγύμνωσε τὴν γνώμην τοῦ Ἀγησιλάου· τὸ μὲν γὰρ
 ἔργον ὡς ἐνι μάλιστα ψέγειν αὐτόν, ἄλλως γε μὴν ἄνδρα
 τὸν Σφοδρίαν ἀγαθὸν ἠγεῖσθαι καὶ τὴν πόλιν ὄραν τοι-
 ούτων στρατιωτῶν δεομένην. Τούτους γὰρ ὁ Ἀγησί-
 20 λαος ἐκάστοτε τοὺς λόγους ἐποιεῖτο περὶ τῆς δίκης τῷ
 παιδί χαρίζεσθαι βουλόμενος, ὥστε καὶ τὸν Κλεώνυμον
 εὐθύς αἰσθάνεσθαι τὴν σπουδὴν τοῦ Ἀρχιδάμου καὶ
 τοὺς φίλους τοὺς τοῦ Σφοδρίου θαρροῦντας ἤδη βοη-
 θεῖν. Ἦν δὲ καὶ φιλότεκνος ὁ Ἀγησίλαος διαφερόντως·
 25 καὶ περὶ ἐκείνου τὸ τῆς παιδιᾶς λέγουσιν, ὅτι μικροῖς
 τοῖς παιδίοις οὕσι κάλαμον περιβεβηκῶς ὥσπερ ἵππου
 οἴκοι συνέπαιζεν, ὀφθαῖς δὲ ὑπὸ τινος τῶν φίλων πα-
 ρεκάλει μηδενὶ φράσαι, πρὶν ἂν καὶ αὐτὸς πατὴρ παί-
 δων γένηται.
- 30 XXVI. Ἀπολυθέντος δὲ τοῦ Σφοδρίου καὶ τῶν
 Ἀθηναίων, ὡς ἐπύθοντο, πρὸς πόλεμον τραπομένων,
 σφόδρα κακῶς ὁ Ἀγησίλαος ἤκουσε δι' ἐπιθυμίαν ἄτο-

πον καὶ παιδαριώδη δοκῶν ἐμποδῶν γεγονέναι κρίσει
 δικαίᾳ καὶ τὴν πόλιν παραίτιον ἀπειργάσθαι παρανο-
 μημάτων τηλικούτων εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπεὶ δὲ τὸν
 Κλεόμβροτον οὐχ εἴωρα πρόθυμον ὄντα πολεμεῖν τοῖς
 Θηβαίοις, οὕτω δὴ χαίρειν τὸν νόμον ἐάσας, ᾧ πρόσθεν 5
 ἐχρήτο περὶ τῆς στρατείας, αὐτὸς εἰς Βοιωτίαν ἐνέβα-
 λεν ἤδη καὶ κακῶς ἐποίει τοὺς Θηβαίους καὶ πάλιν ἀν-
 τέπασχεν, ὥστε καὶ τρωθέντος αὐτοῦ ποτε τὸν Ἀνταλ-
 κίδακον εἰπεῖν, Ἡ καλὰ τὰ διδασκάλια παρὰ Θηβαίων
 ἀπολαμβάνεις μὴ βουλομένους μηδὲ ἐπισταμένους μά- 10
 χεσθαι διδάξας. Τῷ γὰρ ὄντι Θηβαίους αὐτοὺς ἑαυ-
 τῶν πολεμικωτάτους τότε γενέσθαι φασί, ταῖς πολλαῖς
 στρατείαις τῶν Λακεδαιμονίων ἐπ' αὐτοὺς ὥσπερ ἐγ-
 γυμνασαμένους. Διὸ καὶ Λυκοῦργος ὁ παλαιὸς ἐν ταῖς
 καλουμέναις τρισὶ ῥήτραις ἀπεῖπε μὴ πολλάκις ἐπὶ τοὺς 15
 αὐτοὺς στρατεύειν, ὅπως μὴ πολεμεῖν μανθάνωσιν. Ἦν
 δὲ καὶ τοῖς συμμάχοις τῶν Λακεδαιμονίων ἐπαχθῆς ὁ
 Ἀγησίλαος, ὡς δι' οὐδὲν ἐγκλημα δημόσιον, ἀλλὰ θυμῷ
 τινι καὶ φιλονεικίᾳ τοὺς Θηβαίους ἀπολέσαι ζητῶν. Οὐ-
 δὲν οὖν ἔλεγον δεόμενοι φθείρεσθαι δεῦρο κάκεισε καθ' 20
 ἕναστος ἐνιαυτὸν ὀλίγοις τοσοῦτοι συνακολουθοῦντες.
 Ἐνθα δὲ δὴ λέγεται τὸν Ἀγησίλαον ἐξελέγξαι βουλόμε-
 νον αὐτῶν τὸ πλῆθος τόδε μηχανήσασθαι. Πάντας ἐκέ-
 λευσε καθίσαι τοὺς συμμάχους μετ' ἀλλήλων ἀναμειγ-
 μένους, ἰδίᾳ δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐφ' ἑαυτῶν. Εἶτα 25
 ἐκήρυττε τοὺς κερამεῖς ἀνίστασθαι πρῶτον· ὡς δὲ ἀνέ-
 στησαν οὗτοι, δεῦτερον ἐκήρυττε τοὺς χαλκεῖς, εἶτα
 τέκτονας ἐφεξῆς καὶ οἰκοδόμους καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν
 ἑκάστην. Πάντες οὖν ὀλίγου δεῖν ἀνέστησαν οἱ σύμμα-
 611 χοι, τῶν δὲ Λακεδαιμονίων οὐδεὶς· ἀπείρητο γὰρ αὐτοῖς 30
 τέχνην ἐργάζεσθαι καὶ μανθάνειν βάνανσον. Οὕτω δὴ

γελάσας ὁ Ἀγησίλαος „Ὅρατε“ εἶπεν „ὦ ἄνδρες, ὅσα πλείονας ὑμῶν στρατιώτας ἐκπέμπομεν ἡμεῖς.“

XXVII. Ἐν δὲ Μεγάροις, ὅτε τὴν στρατιὰν ἀπῆγεν ἐκ Θηβῶν, ἀναβαίνοντος αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρχεῖον εἰς τὴν 5 ἀκρόπολιν σπάσμα καὶ πόνον ἰσχυρὸν ἔλαβε τὸ ὑγιὲς σκέλος· ἐκ δὲ τούτου διογκωθὲν μεστὸν αἵματος ἔδοξε γεγονέναι καὶ φλεγμονὴν ὑπερβάλλουσαν παρῆχεν. Ἰατροῦ δέ τινος Συρακουσίου τὴν ὑπὸ τῷ σφυρῷ φλέβα σχάσαντος, αἱ μὲν ἀλγηδόνες ἔληξαν, αἵματος δὲ πολ- 10 λοῦ φερομένου καὶ ῥέοντος ἀνεπισχέτως λιποψυχία πολλή καὶ κίνδυνος ὄξυς ἀπ’ αὐτῆς περιέστη τὸν Ἀγησίλαον. Οὐ μὴν ἀλλὰ τότε γε τὴν φορὰν τοῦ αἵματος ἔπαυσε· καὶ κομισθεὶς εἰς Λακεδαίμονα πολὺν χρόνον ἔσχεν ἀρρώστως καὶ πρὸς τὰς στρατείας ἀδυνάτως. Ἐν 15 δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ πολλὰ συνέβη πταίσματα τοῖς Σπαρτιάταις καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· ὧν ἦν τὸ περὶ Τεγύρας μέγιστον, ὅπου πρῶτον ἐκ παρατάξεως κρατηθέντες ὑπὸ Θηβαίων ἠττήθησαν. Ἐδοξεν οὖν πᾶσι θεῖσθαι πρὸς πάντας εἰρήνην· καὶ συνῆλθον ἀπὸ τῆς 20 Ἑλλάδος πρέσβεις εἰς Λακεδαίμονα ποιησόμενοι τὰς διαλύσεις. Ὡν εἷς ἦν Ἐπαμεινώνδας, ἀνὴρ ἔνδοξος ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ, στρατηγίας δὲ πείραν οὐπω δεδωκώς. Οὗτος ὁρῶν τοὺς ἄλλους ἅπαντες ὑποκατακλινομένους τῷ Ἀγησίλαῳ, μόνος ἐχρήσατο φρονήματι παρ- 25 ρησίαν ἔχοντι, καὶ διεξῆλθε λόγον, οὐχ ὑπὲρ Θηβαίων, ἀλλὰ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ κοινόν, τὸν μὲν πόλεμον ἀποδεικνύων αὖξοντα τὴν Σπάρτην ἐξ ὧν ἅπαντες οἱ λοιποὶ κακῶς πάσχουσι, τὴν δὲ εἰρήνην ἰσότητι καὶ τῷ δικαίῳ κτᾶσθαι κελεύων· οὕτω γὰρ αὐτὴν διαμενεῖν, 30 ἴσων ἀπάντων γενομένων.

XXVIII. Ὅρῶν οὖν ὁ Ἀγησίλαος ὑπερφυῶς ἀγαμέηνους καὶ προσέχοντας αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας, ἠρώτησεν,

εἰ νομίζει δίκαιον εἶναι καὶ ἴσον αὐτονομεῖσθαι τὴν Βοιωτίαν. Ἀντερωτήσαντος δὲ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ταχὺ καὶ τεθαρορηκότως, εἰ κάκεῖνος οἴεται δίκαιον αὐτονομεῖσθαι τὴν Λακωνικὴν, ἀναπηδήσας ὁ Ἀγησίλαος μετ' ὀργῆς ἐκέλευσε λέγειν σαφῶς αὐτόν, εἰ τὴν Βοιωτίαν ἀφίησιν αὐτόνομον. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο πάλιν τοῦ Ἐπαμεινώνδου φήσαντος, εἰ τὴν Λακωνικὴν ἀφίησιν αὐτόνομον, οὕτω τραχέως ἔσχευεν ὁ Ἀγησίλαος καὶ τὴν προφασιν ἠγάπησεν, ὡς εὐθύς ἐξαλείψαι τὸ τῶν Θηβαίων ὄνομα τῆς εἰρήνης καὶ προειπεῖν πόλεμον αὐτοῖς· τοὺς 10 δὲ ἄλλους Ἕλληνας διαλλαγέοντας ἐκέλευσεν ἀπιέναι, τὰ μὲν ἀκεστὰ τῆς εἰρήνης, τὰ δὲ ἀνήκεστα τοῦ πολέμου ποιοῦντας. Ἔργον γὰρ ἦν πάσας ἐκκαθᾶραι καὶ διαλύσαι τὰς ἀμφιλογίας. Ἐτυχε δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐν Φωκεῦσιν ὧν ὁ Κλεόμβροτος μετὰ δυνάμεως. Εὐθύς 15 οὖν ἔπεμπον οἱ ἔφοροι κελεύοντες αὐτὸν ἐπὶ Θηβαίους ἄγειν τὸ στράτευμα· καὶ τοὺς συμμαχοὺς περιπέμποντες ἠθροίζον, ἀπροθύμους μὲν ὄντας καὶ βαρυνομένους τὸν πόλεμον, οὕτω δὲ θαροῦντας ἀντιλέγειν οὐδὲ ἀπειθεῖν τοῖς Λακεδαιμονίοις. Πολλῶν δὲ σημείων μο- 20 χθηρῶν γενομένων, ὡς ἐν τῷ περὶ Ἐπαμεινώνδου γέγραπται, καὶ Προθόου τοῦ Λάκωνος ἐναντιουμένου πρὸς τὴν στρατείαν, οὐκ ἀνῆκεν ὁ Ἀγησίλαος, ἀλλ' ἐξέπραξε τὸν πόλεμον, ἐλπίζων αὐτοῖς μὲν, [αὐτονόμου] τῆς Ἑλλάδος ὅλης ὑπαρχούσης, ἐκσπόνδων δὲ τῶν Θηβαίων γε- 25 νομένων, καιρὸν εἶναι δίκην λαβεῖν παρ' αὐτῶν. Δηλοῖ δὲ τὸ σὺν ὀργῇ μᾶλλον ἢ λογισμῷ γενέσθαι τὴν στρατείαν ἐκείνην ὁ καιρὸς. Τῇ γὰρ τετράδι ἐπὶ δέκα τοῦ

612 Σκίροφοριῶνος μηνὸς ἐποιήσαντο τὰς σπονδὰς ἐν Λακεδαιμόνι, τῇ δὲ πέμπτῃ τοῦ Ἐκατομβαιῶνος ἠττήθησαν 30 ἐν Λεύκτροις ἡμερῶν εἴκοσι διαγενομένων. Ἀπέθανον δὲ χίλιοι Λακεδαιμονίων καὶ Κλεόμβροτος ὁ βασιλεὺς

καὶ περὶ αὐτὸν οἱ κράτιστοι τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐν οἷς καὶ Κλεώνυμόν φασι τὸν Σφοδρίου τὸν καλὸν τρὶς πεσόντα πρὸ τοῦ βασιλέως καὶ τοσαντάκις ἑξαναστάντα καὶ μαχόμενον τοῖς Θηβαίοις ἀποθανεῖν.

- 5 XXIX. Συμβάντος δὲ τοῖς τε Λακεδαιμονίοις πταίσματος ἀπροσδοκῆτου καὶ τοῖς Θηβαίοις παρὰ δόξαν εὐτυχήματος οἶον οὐ γέγονεν ἄλλοις Ἑλλησι πρὸς Ἑλληνας ἀγωνισαμένοις, οὐδὲν ἂν τις ἦττον ἐξήλωσε τῆς ἀρετῆς καὶ ἠγάσθη τὴν ἠττημένην πόλιν ἢ τὴν νικῶσαν.
- 10 Ὁ μὲν γὰρ Ξενοφῶν φησι τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔχειν τι καὶ τὰς ἐν οἴνῳ καὶ παιδιᾷ φωνὰς καὶ διατριβὰς ἀξιωμασιμῶνευτον, ὀρθῶς λέγων· ἔστι δὲ οὐχ ἦττον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἄξιον κατανοεῖν καὶ θεᾶσθαι τῶν ἀγαθῶν ἢ παρὰ τὰς τύχας πράττουσι καὶ λέγουσι διευσχημονοῦν-
- 15 τες. Ἐτυχε μὲν γὰρ ἡ πόλις ἑορτὴν ἄρουσα καὶ ξένων οὔσα μεστή· γυμνοπαιδία γὰρ ἦσαν ἀγωνιζομένων χορῶν ἐν τῷ θεάτρῳ· παρῆσαν δ' ἀπὸ Λεύκτρων οἱ τὴν συμφορὰν ἀπαγγέλλοντες. Οἱ δὲ ἔφοροι, καίπερ εὐθύς ὄντος καταφανοῦς, ὅτι διέφθαρται τὰ πράγματα καὶ
- 20 τὴν ἀρχὴν ἀπολωλέκασιν, οὔτε χορὸν ἐξελθεῖν εἶασαν οὔτε τὸ σχῆμα τῆς ἑορτῆς μεταβαλεῖν τὴν πόλιν, ἀλλὰ κατ' οἰκίαν τῶν τεθνεώτων τοῖς προσήκουσι τὰ ὀνόματα πέμψαντες αὐτοὶ τὰ περὶ τὴν θείαν καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν χορῶν ἔπραττον. Ἄμα δὲ ἡμέρα φανερῶν ἤδη γεγονό-
- 25 των πᾶσι τῶν τε σωζομένων καὶ τῶν τεθνεώτων, οἱ μὲν τῶν τεθνεώτων πατέρες καὶ κηδεσταὶ καὶ οἰκειοὶ καταβαίνοντες εἰς ἀγορὰν ἀλλήλους ἐδεξιοῦντο λιπαροὶ τὰ πρόσωπα, φρονήματος μεστοὶ καὶ γήθους, οἱ δὲ τῶν σωζομένων, ὥσπερ ἐπὶ πένθει, μετὰ τῶν γυναικῶν οἴκοι
- 30 διέτριβον, εἰ δέ τις ὑπ' ἀνάγκης προέλθοι, καὶ σχήματι καὶ φωνῇ καὶ βλέμματι ταπεινὸς ἐφαίνετο καὶ συνεσταλμένος. Ἐτι δὲ μᾶλλον τῶν γυναικῶν ἰδεῖν ἦν καὶ πυθέ-

σθαι τὴν μὲν ζῶντα προσδεχομένην υἷον ἀπὸ τῆς μάχης κατηφῆ καὶ σιωπηλὴν, τὰς δὲ τῶν πεπτωκέναι λεγομένων ἐν τε τοῖς ἱεροῖς εὐθύς ἀναστρεφόμενας καὶ πρὸς ἀλλήλας ἰλαρῶς καὶ φιλοτίμως βαδιζούσας.

XXX. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς, ὡς ἀφίσταντο 5 μὲν οἱ σύμμαχοι, προσεδοκᾶτο δὲ νενικηκῶς Ἐπαμεινώνδας καὶ μεγαλοφρονῶν ἐμβαλεῖν εἰς Πελοπόννησον, ἐννοια τῶν χρησμῶν ἐνέπεσε τότε πρὸς τὴν χωλότητα τοῦ Ἀγησιλάου καὶ δυσθυμία πολλὴ καὶ πτοία πρὸς τὸ θεῖον, ὡς διὰ τοῦτο πραττούσης κακῶς τῆς πόλεως, ὅτι 10 τὸν ἀρίποδα τῆς βασιλείας ἐκβαλόντες εἴλοντο χωλὸν καὶ πεπηρωμένον· ὃ παντὸς μᾶλλον αὐτοὺς ἐδίδασκε φράζεσθαι καὶ φυλάττεσθαι τὸ δαιμόνιον. Διὰ δὲ τὴν ἄλλην δύναμιν αὐτοῦ καὶ ἀρετὴν καὶ δόξαν οὐ μόνον ἐχρῶντο βασιλεῖ καὶ στρατηγῷ τῶν κατὰ πόλεμον, ἀλλὰ 15 καὶ τῶν πολιτικῶν ἀποριῶν ἰατρῷ καὶ διαιτητῇ, τοῖς ἐν τῇ μάχῃ καταδειλιάσασιν, οὓς αὐτοὶ τρέσαντας ὀνομάζουσιν, ὀκνοῦντες τὰς ἐκ τῶν νόμων ἀτιμίας προσάγειν, πολλοῖς οὖσι καὶ δυνατοῖς, φοβούμενοι νεωτερισμὸν ἀπ' αὐτῶν. Οὐ γὰρ μόνον ἀρχῆς ἀπείρονται πάσης, ἀλλὰ 20 καὶ δοῦναί τιμι τούτων γυναιῖκα καὶ λαβεῖν ἄδοξόν ἐστι· παῖει δὲ ὁ βουλόμενος αὐτοὺς τῶν ἐντυγχανόντων. Οἱ δὲ καρτεροῦσι περιϋόντες ἀνχηροὶ καὶ ταπεινοί, τρίβωνάς τε προσεραμμένους χρώματος βαπτοῦ φοροῦσι καὶ ξυρῶνται μέρος τῆς ὑπῆνης, μέρος δὲ τρέφουσι. Δεινὸν 25 οὖν ἦν τοιούτους ἐν τῇ πόλει περιορᾶν πολλοὺς οὐκ ὀλίγων δεομένη στρατιωτῶν. Καὶ νομοθέτην αἰροῦνται τὸν Ἀγησίλαον. Ὁ δὲ μήτε προσθεῖς τι μήτε ἀφελὼν μήτε μεταγράψας εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν Λακε- 613 δαιμονίων· καὶ φήσας, ὅτι τοὺς νόμους δεῖ σήμερον 30 εἶναι καθεύδειν, ἐκ δὲ τῆς σήμερον ἡμέρας κυρίου εἶναι πρὸς τὸ λοιπόν, ἅμα τοὺς τε νόμους τῇ πόλει καὶ τοὺς

ἄνδρας ἐπιτίμους ἐφύλαξε. Βουλόμενος δὲ τὴν παροῦσαν ἄθνημίαν καὶ κατήφειαν ἀφελεῖν τῶν νέων ἐνέβαλεν εἰς Ἀρκαδίαν, καὶ μάχην μὲν ἰσχυρῶς ἐφυλάξατο συναψαι τοῖς ἐναντίοις, ἔλῶν δὲ πολίχνην τινὰ τῶν Μαν-
5 τινέων καὶ τὴν χώραν ἐπιδραμῶν ἐλαφροτέραν ἐποίησε ταῖς ἐλπίσι καὶ ἠδίω τὴν πόλιν ὥς οὐ παντάπασιν ἀπεγνωσμένην.

XXXI. Ἐκ δὲ τούτου παρῆν εἰς τὴν Λακωνικὴν ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ τῶν συμμάχων, οὐκ ἐλάττονας ἔχων
10 τετρακισμυρῶν ὀπλιτῶν. Πολλοὶ δὲ καὶ ψιλοὶ καὶ ἄνοπλοι πρὸς ἀρπαγὴν συνηκολούθουν, ὥστε μυριάδας ἐπὶ τοῦ σύμπαντος ὄχλου συνεισβαλεῖν εἰς τὴν Λακωνικὴν. Ἦν μὲν δὴ χρόνος οὐκ ἐλάττων ἐτῶν ἑξακοσίων, ἀφ' οὗ κατῴκουν τὴν Λακεδαίμονα Δωριεῖς· ἐν δὲ τού-
15 τῳ παντὶ τότε πρῶτον ὤφθησαν ἐν τῇ χώρᾳ πολέμιοι, πρότερον δὲ οὐδεὶς ἐτόλμησεν· ἀλλὰ ἀδήωτον καὶ ἀδικτον οὖσαν ἐμβαλόντες ἐπυρπόλουν καὶ διήρπαζον ἄχρι τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς πόλεως, μηδενὸς ἐπεξιόντος. Ὁ γὰρ Ἀγησίλαος οὐκ εἶα πρὸς τοσοῦτον, ὥς φησι Θεό-
20 πομπος, ρεῦμα καὶ κλύδωνα πολέμου μάχεσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλὰ τῆς πόλεως τὰ μέσα καὶ κυριώτατα τοῖς ὀπλίταις περιεσπειραμένος ἐκαρτέρει τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς μεγαλαυχίας τῶν Θηβαίων, προκαλουμένων ἐκεῖνον ὀνομαστὶ καὶ διαμάχεσθαι περὶ τῆς χώρας κε-
25 λευόντων, ὅς τῶν κακῶν αἰτιὸς ἐστὶν ἐκκαύσας τὸν πόλεμον. Οὐχ ἤττον δὲ τούτων ἐλύπουν τὸν Ἀγησίλαον οἱ κατὰ τὴν πόλιν θόρυβοι καὶ κραυγαὶ καὶ διαδρομαὶ τῶν τε πρεσβυτέρων δυσανασχετούντων τὰ γινόμενα καὶ τῶν γυναικῶν οὐ δυναμένων ἡσυχάζειν, ἀλλὰ παν-
30 τάπασιν ἐκφρόνων οὖσῶν πρὸς τε τὴν κραυγὴν καὶ τὸ πῦρ τῶν πολεμίων. Ἦνία δὲ καὶ τὸ τῆς δόξης αὐτόν, ὅτι τὴν πόλιν μεγίστην παραλαβὼν καὶ δυνατωτάτην ἐώρα

συνεσταλμένον αὐτῆς τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ αὐχῆμα κεκο-
 λουμένον, ᾧ καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο πολλάκις εἰπὼν, ὅτι
 γυνὴ Λάκαινα καπνὸν οὐχ ἑώρακε πολέμιον. Λέγεται
 δὲ καὶ Ἀνταλκίδας, Ἀθηναίου τινὸς ἀμφισβητοῦντος
 ὑπὲρ ἀνδρείας πρὸς αὐτὸν καὶ εἰπόντος „Ἡμεῖς μέντοι 5
 πολλάκις ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Κηφισοῦ ἐδιώξαμεν,“ ὑποτυ-
 χεῖν· „Ἄλλ’ ἡμεῖς γε οὐδέποτε ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα.“
 Παραπλησίως δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀργεῖον ἀπεκρίνατο τῶν
 ἀσημοτέρων τις Σπαρτιατῶν· ὁ μὲν γὰρ εἶπε· „Πολλοὶ
 ὑμῶν ἐν τῇ Ἀργολίδι κεῖνται,“ ὁ δὲ ἀπήντησεν „Ἰμῶν 10
 δέ γε οὐδεὶς ἐν τῇ Λακωνικῇ.“

XXXII. Τότε μέντοι τὸν Ἀνταλκίδα φασὶν ἔφορον
 ὄντα τοὺς παῖδας εἰς Κύθηρα ὑπεκθέσθαι περίφοβον
 γενόμενον. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ἐπιχειρούντων διαβαίνειν
 τὸν ποταμὸν τῶν πολεμίων καὶ βιάζεσθαι πρὸς τὴν πό- 15
 λιν, ἐκλιπὼν τὰ λοιπὰ παρετάξατο πρὸ τῶν μέσων καὶ
 ὑψηλῶν. Ἐρρῦη δὲ πλεῖστος ἑαυτοῦ καὶ μέριστος τότε
 ὁ Εὐρώτας, χιόνων γενομένων, καὶ τὸ θεῦμα μᾶλλον
 ὑπὸ ψυχρότητος ἢ τραχύτητος ἐγένετο σκληρὸν καὶ χα-
 λεπὸν τοῖς Θηβαίοις. Πορευόμενον δὲ πρῶτον τῆς φά- 20
 λαγγος τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἐδείκνυσάν τινες τῷ Ἀγησί-
 λάῳ· κἀκεῖνος, ὡς λέγεται, πολὺν χρόνον ἐμβλέψας αὐ-
 τῷ καὶ συμπαραπέμψας τὴν ὄψιν οὐδὲν ἢ τοσοῦτον μό-
 νον εἶπεν· „ὦ τοῦ μεγαλοπράγμονος ἀνθρώπου.“ Ἐπεὶ
 δὲ φιλοτιμούμενος ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐν τῇ πόλει μάχην 25
 συνάψαι καὶ στῆσαι τροπαιον οὐκ ἴσχυσεν ἐξαγαγεῖν
 οὐδὲ προκαλέσασθαι τὸν Ἀγησίλαον, ἐκεῖνος μὲν ἀνα-
 ζεύξας πάλιν ἐπόρθει τὴν χώραν, ἐν δὲ Λακεδαιμόνι
 τῶν πάλαι τινὲς ὑπούλων καὶ πονηρῶν ὡς διακόσιοι
 συστραφέντες κατελάβοντο τὸ Ἰσώριον, οὗ τὸ τῆς Ἀρ- 30
 614τέμιδος ἱερόν ἐστιν, εὐερκῆ καὶ δυσεκβίαστον τόπον.
 Ἐφ’ οὗς βουλομένων εὐθὺς ὠθειῆσθαι τῶν Λακεδαιμο-

νίων, φοβηθεὶς τὸν νεωτερισμὸν ὃ Ἀγησίλαος ἐκέλευσε
 τοὺς μὲν ἄλλους ἡσυχίαν ἄγειν, αὐτὸς δὲ ἐν ἱματίῳ καὶ
 μεθ' ἐνὸς οἰκέτου προσήει, βοῶν ἄλλως ἀκηκοέναι τοῦ
 προστάγματος αὐτούς· οὐ γὰρ ἐνταῦθα κελεῦσαι συν-
 5 ελθεῖν οὐδὲ πάντας, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐκεῖ (δείξας ἕτερον
 τόπον), τοὺς δὲ ἀλλαχόσε τῆς πόλεως. Οἱ δὲ ἀκούσαντες
 ἤσθησαν οἰόμενοι λανθάνειν, καὶ διαστάντες ἐπὶ τοὺς
 τόπους οὓς ἐκεῖνος ἐκέλευσεν ἀπεχώρουν. Ὁ δὲ τὸ μὲν
 Ἴσώριον εὐθύς μεταπεμψάμενος ἑτέρους κατέσχε, τῶν
 10 δὲ συστάντων ἐκείνων περὶ πεντεκαίδεκά τινας συλλα-
 βῶν νυκτὸς ἀπέκτεινεν. Ἄλλη δὲ μεῖζων ἐμηνύθη συν-
 ωμοσία καὶ σύνοδος ἀνδρῶν Σπαρτιατῶν ἐπὶ πράγμασι
 νεωτέροις εἰς οἰκίαν κρύφα συνερχομένων, οὓς καὶ κρί-
 νειν ἄπορον ἦν ἐν ταραχῇ τοσαύτῃ καὶ περιορᾶν ἐπι-
 15 βουλεύοντας. Ἀπέκτεινεν οὖν καὶ τούτους μετὰ τῶν
 ἐφόρων βουλευσάμενος ὃ Ἀγησίλαος ἀκρίτους, οὐδενὸς
 δίχα δίκης τεθανατωμένου πρότερον Σπαρτιατῶν. Ἐπεὶ
 δὲ πολλοὶ τῶν τεταγμένων εἰς τὰ ὄπλα περιοίκων καὶ
 εἰλώτων ἀπεδίδρασκον ἐκ τῆς πόλεως πρὸς τοὺς πολε-
 20 μίους καὶ τοῦτο πλείστην ἀθυμίαν παρεῖχεν, ἐδίδαξε
 τοὺς ὑπηρέτας περὶ ὄρθρον ἐπιφοιτᾶν ταῖς στιβάσι καὶ
 τὰ ὄπλα τῶν ἀποκεχωρηκότων λαμβάνειν καὶ ἀποκρύ-
 πτειν, ὅπως ἀγνοῆται τὸ πλῆθος. Ἀναχωρῆσαι δὲ τοὺς
 25 Θηβαίους ἐκ τῆς Λακωνικῆς οἱ μὲν ἄλλοι λέγουσι χει-
 μῶνων γενομένων καὶ τῶν Ἀρκάδων ἀρξάμενων ἀπιέ-
 ναι καὶ διαρρεῖν ἀτάκτως, οἱ δὲ τρεῖς μῆνας ἐμμεμενη-
 κότας ὄλους καὶ τὰ πλείστα τῆς χώρας διαπεπορθηκότας·
 Θεόπομπος δὲ φησιν, ἤδη τῶν βοιωταρχῶν ἐγνωκότων
 ἀπαίρειν, ἀφικέσθαι πρὸς αὐτοὺς Φρίξον, ἄνδρα Σπαρ-
 30 τιάτην, παρὰ Ἀγησιλάου δέκα τάλαντα κομίζοντα τῆς
 ἀναχωρήσεως μισθόν, ὥστε τὰ πάλαι δεδογμένα πρῶτ-

τουσιν αὐτοῖς ἐφόδιον παρὰ τῶν πολεμίων προσπεριγε-
νέσθαι.

XXXIII. Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ οἶδα ὅπως ἠγνόησαν οἱ
ἄλλοι, μόνος δὲ Θεόπομπος ἤσθετο. Τοῦ δὲ σωθῆναι
τὴν Σπάρτην τότε πάντες αἴτιον ὁμολογοῦσι γενέσθαι 5
τὸν Ἀγησίλαον, ὅτι τῶν ἐμφύτων αὐτῷ παθῶν, φιλο-
νεικίας καὶ φιλοτιμίας, ἀποστὰς ἐχρήσατο τοῖς πράγμα-
σιν ἀσφαλῶς. Οὐ μέντοι τὴν γε δύναμιν καὶ τὴν δόξαν
ἐδυνήθη τῆς πόλεως ἀναλαβεῖν ἐκ τοῦ πταίσματος, ἀλλ'
ὥσπερ σώματος ὑγιεινοῦ, λίαν δὲ ἀκριβεῖ καὶ κατησκη- 10
μένη κεχρημένου διαίτη παρὰ πάντα τὸν χρόνον, ἀμαρ-
τία μία καὶ ῥοπή τὴν πᾶσαν ἐκλινεν εὐτυχίαν τῆς πό-
λεως· οὐκ ἀλόγως. Πρὸς γὰρ εἰρήνην καὶ ἀρετὴν καὶ
ὁμόνοιαν ἄριστα συντεταγμένῳ πολιτεύματι προσαγα-
γόντες ἀρχὰς καὶ δυναστείας βιαίους, ὧν οὐδενὸς ἠγεῖτο 15
δεῖσθαι πόλιν εὐδαιμόνως βιωσομένην ὁ Λυκοῦργος,
ἐσφάλησαν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Ἀγησίλαος ἤδη πρὸς τὰς
στρατείας ἀπειρήκει διὰ τὸ γῆρας, Ἀρχίδαμος δὲ ὁ υἱὸς
αὐτοῦ τὴν ἐκ Σικελίας ἤκουσαν παρὰ τοῦ τυράννου
βοήθειαν ἔχων ἐνίκησεν Ἀρκάδας τὴν λεγομένην ἄδα- 20
κρον μάχην· οὐδεὶς γὰρ ἔπεσε τῶν μετ' αὐτοῦ, συχνοὺς
δὲ τῶν ἐναντίων ἀνεῖλεν. Αὕτη μάλιστα τὴν ἀσθενείαν
ἤλεγεξεν ἢ νίκη τῆς πόλεως. Πρότερον μὲν γὰρ οὕτω
σύνηθες ἠγοῦντο καὶ προσῆκον ἔργον αὐτοῖς εἶναι τὸ
νικᾶν τοὺς πολεμίους, ὥστε μήτε θύειν τοῖς θεοῖς πλὴν 25
ἀλεκτρονῶνα νικητήριον ἐν τῇ πόλει μήτε μεγαληγορεῖν
τοὺς ἀγωνισαμένους μήτε ὑπερχαίρειν τοὺς πυνθανο-
μένους, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης γενομένης, ἣν
Θουκυδίδης γέγραφε, τῷ πρώτῳ φράσαντι τὴν νίκην οἱ
615 ἄρχοντες ἐκ φιδιτίου κρέας ἔπεμψαν εὐαγγέλιον, ἄλλο 30
δὲ οὐδέν· τότε δὲ τῆς μάχης ἀγγελθείσης καὶ τοῦ Ἀρχι-
δάμου προσιόντος οὐδεὶς ἐκαρτέρησεν, ἀλλὰ πρῶτος ὁ

πατήρ ἀπήντα δακρύων ὑπὸ χαρᾶς καὶ μετ' ἐκείνους τὰ ἀρχαῖα, τῶν δὲ πρεσβυτέρων καὶ τῶν γυναικῶν τὸ πλῆθος ἐπὶ τὸν ποταμὸν κατήει τὰς τε χεῖρας ὀρεγόντων καὶ θεοκλυτούντων, ὥσπερ ἀπεωσμένης τὰ παρ' ἀξίαν
 5 ὄνειδη τῆς Σπάρτης καὶ λαμπρὸν αὐτίς ἐξ ἀρχῆς τὸ φῶς ὀρώσης· ἐπεὶ πρότερόν γε φασιν οὐδὲ ταῖς γυναιξὶν ἀντιβλέπειν τοὺς ἄνδρας αἰσχυνομένους ἐφ' οἷς ἔπταισαν.

XXXIV. Οἰκίζομένης δὲ Μεσσήνης ὑπὸ τῶν περὶ
 10 τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ τῶν ἀρχαίων πολιτῶν πανταχόθεν εἰς αὐτὴν συμπορευομένων, διαμάχεσθαι μὲν οὐκ ἐτόλμων οὐδὲ κωλύειν ἐδύναντο, χαλεπῶς δὲ καὶ βαρέως πρὸς τὸν Ἀγησίλαον εἶχον, ὅτι χώραν οὔτε πλήθει τῆς Λακωνικῆς ἐλάττονα καὶ πρωτεύουσαν ἀρετῇ τῆς
 15 Ἑλληνικῆς ἔχοντες καὶ καρπούμενοι χρόνον τοσοῦτον ἐπὶ τῆς ἐκείνου βασιλείας ἀπολωλέκασι. Διὸ καὶ προτεινομένην ὑπὸ τῶν Θηβαίων τὴν εἰρήνην ὁ Ἀγησίλαος οὐκ ἐδέξατο. Μὴ βουλόμενος δὲ τῷ λόγῳ προέσθαι τοῖς ἔργῳ κρατοῦσι τὴν χώραν, ἀλλὰ φιλουεικῶν, ἐκείνην
 20 μὲν οὐκ ἀπέλαβε, μικροῦ δὲ τὴν Σπάρτην προσαπέβαλε καταστρατηγηθεῖς. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Μαντινεῖς αὐτίς ἀπέστησαν τῶν Θηβαίων καὶ μετεπέμποντο τοὺς Λακεδαιμονίους, αἰσθόμενος ὁ Ἐπαμεινώνδας τὸν Ἀγησίλαον ἔξεστρατευμένον μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ προσιόντα, λα-
 25 θῶν τοὺς Μαντινεῖς ἀνέξεν ἐκ Τεγέας ἄγων ἐπ' αὐτὴν τὴν Λακεδαίμονα τὸ στράτευμα, καὶ μικρὸν ἐδέησε παραλλάξας τὸν Ἀγησίλαον ἔρημον ἐξαίφνης καταλαβεῖν τὴν πόλιν. Εὐθύνου δὲ Θεσπιέως, ὡς Καλλισθένης φησὶν, ὡς δὲ Ξενοφῶν, Κρητός τινος, ἔξαγ-
 30 γείλαντος τῷ Ἀγησίλαῳ, ταχὺ προπέμψας ἵππεά τοῖς ἐν τῇ πόλει φράσσοντα μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὸς παρῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον οἱ Θηβαῖοι διέ-

βαινον τὸν Εὐρώταν καὶ προσέβαλλον τῇ πόλει μάλα ἐρωμένως τοῦ Ἀγησιλάου καὶ παρ' ἡλικίαν ἐπαμύνοντος. Οὐ γάρ, ὡς πρότερον, ἀσφαλείας ἑώρα τὸν καιρὸν ὄντα καὶ φυλακῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπονοίας καὶ τόλμης, οἷς τὸν ἄλλον χρόνον οὐδέποτε πιστεύσας οὐδὲ χρησά- 5 μενος, τότε μόνοις ἀπεώσατο τὸν κίνδυνον, ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπαμεινώνδου τὴν πόλιν ἐξαρκάσας καὶ στήσας τρόπαιον καὶ τοῖς παισὶ καὶ ταῖς γυναιξὶν ἐπιδείξας τὰ κάλλιστα τροφεῖα τῇ πατρίδι τοὺς Λακεδαιμονίους ἀποδιδόντας, ἐν δὲ πρώτοις τὸν Ἀρχίδαμον ἀγωνιζόμενον 10 ὑπερηφάνως τῇ τε ῥώμῃ τῆς ψυχῆς καὶ τῇ κουφότητι τοῦ σώματος, ὀξέως ἐπὶ τὰ θλιβόμενα τῆς μάχης διαθέοντα διὰ τῶν στενωπῶν καὶ πανταχοῦ μετ' ὀλίγων ἀντερείδοντα τοῖς πολεμίοις. Ἰσίδαν δὲ δοκῶ, τὸν Φοιβίδου υἱόν, οὐ τοῖς πολίταις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολε- 15 μίοις θέαμα φανῆναι καλὸν καὶ ἀγαστόν. Ἦν μὲν γὰρ ἐκπρεπῆς τὸ εἶδος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, ὦραν δὲ ἐν ἧ τὸ ἥδιστον ἀνθούσιν ἀνθρώποι παριόντες εἰς ἀνδρας ἐκ παίδων εἶχε, γυμνὸς δὲ καὶ ὄπλων τῶν σκεπόντων καὶ ἱματίων λίπα χρισάμενος τὸ σῶμα καὶ τῇ μὲν 20 ἔχων χειρὶ λόγχην, τῇ δὲ ξίφος ἐξήλατο τῆς οἰκίας καὶ διὰ μέσων τῶν μαχομένων ὠσάμενος ἐν τοῖς πολεμίοις ἀνεστρέφετο παίων τὸν προστυχόντα καὶ καταβάλλων. Ἐτρώθη δὲ ὑπ' οὐδενός, εἴτε θεοῦ δι' ἀρετὴν φυλάττοντος αὐτόν, εἴτε μεῖζόν τι καὶ κρεῖττον ἀνθρώπου 25 φανεῖς τοῖς ἐναντίοις. Ἐπὶ τούτῳ δὲ λέγεται τοὺς ἐφόρους στεφανώσαντας αὐτόν εἶτα χιλίων δραχμῶν ἐπιβαλεῖν ζημίαν, ὅτι χωρὶς ὄπλων διακινδυνεύειν ἐτόλμησεν.

XXXV. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις περὶ τὴν Μαν- 30 τίνειαν ἐμαχέσαντο, καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἤδη κρα- 616 τοῦντα τῶν πρώτων, ἔτι δὲ ἐγκείμενον καὶ κατασπεύ-

- δοντα τὴν δίωξιν Ἀντικράτης Λάκων ὑποστὰς ἔπαισε δόρατι μὲν, ὡς Διοσκουρίδης ἰστόρηκε, Λακεδαιμόνιοι δὲ Μαχαιρίωνας ἔτι νῦν τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀντικράτους καλοῦσιν, ὡς μαχαίρα πατάξαντος. Οὕτω γὰρ
- 5 ἐθαύμασαν καὶ ὑπερηγάπησαν αὐτὸν φόβῳ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ζῶντος, ὥστε τιμὰς μὲν ἐκείνῳ καὶ δωρεὰς ψηφίσασθαι, γένει δ' ἀτέλειαν, ἣν ἔτι καὶ καθ' ἡμᾶς ἔχει Καλλικράτης, εἰς τῶν Ἀντικράτους ἀπογόνων. Μετὰ δὲ τὴν μάχην καὶ θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου γενομένης
- 10 εἰρήνης τοῖς Ἑλλησι πρὸς αὐτούς, ἀπήλαννον οἱ περὶ τὸν Ἀγησίλαον τοῦ ὄρκου τοὺς Μεσσηνίους, ὡς πόλιν οὐκ ἔχοντας. Ἐπεὶ δὲ οἱ λοιποὶ πάντες ἐδέχοντο καὶ τοὺς ὄρκους ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν, ἀπέστησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ μόνοις αὐτοῖς πόλεμος ἦν ἐλπίζουσιν
- 15 ἀναλήψεσθαι τὴν Μεσσηνίαν. Βίαιος οὖν ἐδόκει καὶ ἀτενὴς καὶ πολέμων ἄπληστος ὁ Ἀγησίλαος εἶναι, τὰς μὲν κοινὰς διαλύσεις πάντα τρόπον ὑπορύπτων καὶ ἀναβάλλων, πάλιν δὲ ὑπὸ χρημάτων ἀπορίας ἀναγκαζόμενος ἐνοχλεῖν τοῖς κατὰ πόλιν φίλοις καὶ δανείζεσθαι καὶ
- 20 συναραινέσθαι, δέον ἀπηλλάχθαι κακῶν εἰς τοῦτο περιήκοντι τῷ καιρῷ, καὶ μὴ τὴν ἅπασαν ἀρχὴν τοσαύτην γενομένην ἀφεικότα καὶ πόλεις καὶ γῆν καὶ θάλατταν ὑπὲρ τῶν ἐν Μεσσήνῃ κτημάτων καὶ προσόδων σφαδάζειν.
- 25 XXXVI. Ἐτι δὲ μᾶλλον ἠδόξεσε Τάχῳ τῷ Αἰγυπτίῳ στρατηγὸν ἐπιδοὺς ἑαυτόν. Οὐ γὰρ ἠξίουεν ἄνδρα τῆς Ἑλλάδος ἄριστον κεκριμένον καὶ δόξης ἐμπεπληκότα τὴν οἰκουμένην ἀποστάτη βασιλέως, ἀνθρώπῳ βαρβάρῳ, χρῆσαι τὸ σῶμα καὶ τοῦνομα καὶ τὴν δόξαν ἀποδο-
- 30 σθαι χρημάτων ἔργα μισθοφόρου καὶ ξεναγοῦ διαπρατόμενον. Κεῖ γὰρ ὑπὲρ ὀγδοήκοντα γεγονῶς ἔτη καὶ πᾶν ὑπὸ τραυμάτων τὸ σῶμα κατακεκομμένος ἐκείνην

αὐθις ἀνεδέξατο τὴν καλὴν καὶ περίβλεπτον ἡγεμο-
 νίαν ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας, οὐ πάμπαν
 ἄμεμπτον εἶναι τὴν φιλοτιμίαν· τοῦ γὰρ καλοῦ και-
 ρὸν οἰκεῖον εἶναι καὶ ὄραν, μᾶλλον δὲ ὅλως τὰ καλὰ
 τῶν αἰσχροῦν τῷ μετρίῳ διαφέρειν. Οὐ μὴν ἐφρόν-
 τιζε τούτων ὁ Ἀγησίλαος, οὐδὲ ᾤετο παρ' ἀξίαν εἶναι
 λειτούργημα δημοσίῳ οὐδέν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνάξιον
 ἑαυτοῦ τὸ ζῆν ἄπρακτον ἐν τῇ πόλει καὶ καθῆσθαι πε-
 ριμένοντα τὸν θάνατον. Ὅθεν ἠθροισε μισθοφόρους
 ἀφ' ὧν ὁ Τάχως αὐτῷ χρημάτων ἐπεμψε, καὶ πλοῖα 10
 πληρώσας ἀνήχθη, τριάκοντα συμβούλους ἔχων μεθ'
 ἑαυτοῦ Σπαρτιάτας, ὡς πρότερον. Ἐπεὶ δὲ κατέπλευ-
 σεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εὐθύς οἱ πρῶτοι τῶν βασιλικῶν
 ἡγεμόνων καὶ διοικητῶν ἐβάδιζον ἐπὶ ναῦν θεραπεύον-
 τες αὐτόν. Ἦν δὲ καὶ τῶν ἄλλων Αἴγυπτίων σπουδὴ τε 15
 μεγάλη καὶ προσδοκία διὰ τοῦνομα καὶ τὴν δόξαν τοῦ
 Ἀγησίλαου, καὶ συνετρόχαζον ἅπαντες ἐπὶ τὴν θεάν. Ὡς
 δὲ ἐώρων λαμπρότητα μὲν καὶ κατασκευὴν οὐδεμίαν,
 ἄνθρωπον δὲ πρεσβύτην κατακείμενον ἐν τιμὴ πῶα παρὰ
 τὴν θάλασσαν, εὐτελεῆ καὶ μικρὸν τὸ σῶμα, τραχὺ καὶ 20
 φαῦλον ἱμάτιον ἀμπεχόμενον, σκώπτειν αὐτοῖς καὶ γε-
 λωτοποιεῖν ἐπήει καὶ λέγειν, ὅτι τοῦτο ἦν τὸ μυθολο-
 γούμενον· ὠδίνειν ὄρος, εἶτα μὺν ἀποτεκεῖν. Ἔτι δὲ
 μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ἀτοπίαν ἐθαύμασαν, ὅτε ξενίων προσ-
 κομισθέντων καὶ προσαχθέντων ἄλευρα μὲν καὶ μό- 25
 σχους καὶ χῆνας ἔλαβε, τραγήματα δὲ καὶ πέμματα καὶ
 μύρα διώθειτο, καὶ βιαζομένων λαβεῖν καὶ λιπαρούντων
 ἐκέλευσε τοῖς ἔλλωσι διδόναι κομίζοντας. Τῇ μέντοι
 617 στεφανωτρίδι βύβλω φησὶν αὐτὸν ἡσθέντα Θεόφρα-
 στος διὰ τὴν λιτότητα καὶ καθαριότητα τῶν στεφάνων 30
 αἰτήσασθαι καὶ λαβεῖν, ὅτε ἀπέπλει, παρὰ τοῦ βασιλέως.

XXXVII. Τότε δὲ συμμίζας τῷ Τάχῳ παρασκευαζο-

μένω πρὸς τὴν στρατείαν, οὐχ, ὥσπερ ἤλπιζεν, ἀπάσης
 στρατηγὸς ἀπεδείχθη τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ τῶν μισθο-
 φόρων μόνων, τοῦ δὲ ναυτικοῦ Χαβρίας ὁ Ἀθηναῖος·
 ἡγεμῶν δὲ συμπάντων αὐτὸς ἦν ὁ Τάχως. Καὶ τοῦτο
 5 πρῶτον ἠνίασε τὸν Ἀγησίλαον· ἔπειτα τὴν ἄλλην ἀλα-
 ζονείαν καὶ κενοφροσύνην τοῦ Αἰγυπτίου βαρυνόμενος
 ἠναγκάζετο φέρειν· καὶ συνεξέπλευσεν ἐπὶ τοὺς Φοίνι-
 κας αὐτῷ, παρὰ τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ τὴν φύσιν
 ὑπέικων καὶ καρτερῶν, ἄχρι οὗ καιρὸν ἔλαβε. Νεκτά-
 10 ναβις γὰρ ἀνεψιὸς ὢν τοῦ Τάχου καὶ μέρος ἔχων ὑφ'
 ἑαυτῷ τῆς δυνάμεως ἀπέστη· καὶ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Αἰ-
 γυπτίων ἀναγορευθεὶς διεπέμπετο πρὸς τὸν Ἀγησίλαον
 ἀξιῶν αὐτῷ βοηθεῖν· τὰ δ' αὐτὰ καὶ τὸν Χαβρίαν πα-
 ρεκάλει, μεγάλας ὑπισχνούμενος ἀμφοτέροις δωρεάς.
 15 Αἰσθομένου δὲ ταῦτα τοῦ Τάχου καὶ τραπομένου πρὸς
 δέησιν αὐτῶν, ὁ μὲν Χαβρίας ἐπειρᾶτο καὶ τὸν Ἀγησί-
 λαον ἐν τῇ φιλίᾳ τοῦ Τάχου πείθων καὶ παραμυθούμε-
 νος κατέχειν, ὁ δὲ Ἀγησίλαος εἶπεν, ὅτι „Σοὶ μὲν, ὦ
 Χαβρία, κατὰ σεαυτὸν ἀφιγμένῳ χρῆσθαι τοῖς ἑαυτοῦ
 20 λογισμοῖς ἔξεστιν, ἐγὼ δὲ ὑπὸ τῆς πατρίδος ἐδόθην Αἰ-
 γυπτίοις στρατηγός. Οὐκ οὖν ἂν ἔχοι μοι καλῶς οἷς
 ἐπέμφθην σύμμαχος πολεμεῖν, ἐὰν μὴ πάλιν ἢ πατρίς
 κελεύσῃ.“ Ταῦτα δὲ εἰπὼν ἐπεμψεν εἰς Σπάρτην ἄν-
 25 δρας, οἱ τοῦ μὲν Τάχου κατηγορήσειν, ἐπαινέσεσθαι δὲ
 τὸν Νεκτάναβιν ἔμελλον. Ἐπεμψαν δὲ κάκεινοι δεόμε-
 νοι τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ μὲν ὡς πάλαι σύμμαχος γε-
 γονῶς καὶ φίλος, ὁ δὲ ὡς εὖνους καὶ προθυμότερος περὶ
 τὴν πόλιν ἐσόμενος. Ἀκούσαντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι
 30 περὶ τούτων μελήσειν, ἐκείνῳ δὲ ἐπέστειλαν ὄραν κε-
 λεύοντες, ὅπως πράξει τὸ τῇ Σπάρτῃ συμφέρον. Οὕτω
 δὲ λαβὼν τοὺς μισθοφόρους ὁ Ἀγησίλαος ἀπὸ τοῦ Τάχου

μετέστη πρὸς τὸν Νεκτάναβιν, ἀτόπου καὶ ἀλλοκότου πρᾶγματος παρακαλύμματι τῷ συμφέροντι τῆς πατρίδος χρησάμενος· ἐπεὶ ταύτης γε τῆς προφάσεως ἀφαιρέθεισης τὸ δικαιοτάτου ὄνομα τῆς πράξεως ἦν προδοσία. Λακεδαιμόνιοι δὲ τὴν πρώτην τοῦ καλοῦ μερίδα τῷ τῆς 5 πατρίδος συμφέροντι διδόντες οὔτε μανθάνουσιν οὔτε ἐπίστανται δίκαιον ἄλλο πλὴν ὃ τὴν Σπάρτην αὖξιν νομίζουσιν.

XXXVIII. Ὁ μὲν οὖν Τάχως ἐρημωθεὶς τῶν μισθοφόρων ἔφυγεν, ἐκ δὲ Μένδητος ἕτερος ἐπανίσταται τῷ 10 Νεκτανάβιδι βασιλεὺς ἀναγορευθεὶς· καὶ συναγαγὼν δέκα μυριάδας ἀνθρώπων ἐπήει. Θαρσύνοντος δὲ τοῦ Νεκτανάβιδος τὸν Ἀγησίλαον καὶ λέγοντος, ὅτι πολλοὶ μὲν εἰσιν οἱ πολέμιοι, μιγάδες δὲ καὶ βάνανσοι καὶ δι' ἀπειρίαν εὐκαταφρόνητοι „Καὶ μὴν οὐ τὸ πλῆθος αὐ- 15 τῶν“ ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν „ἀλλὰ τὴν ἀπειρίαν φοβοῦμαι καὶ τὴν ἀμαθίαν ὡς δυσεξαπάτητον. Αἱ γὰρ ἀπάται τὸ παράδοξον ἐπάγουσι τοῖς πρὸς ἄμυναν ὑπονοοῦσι καὶ προσδοκῶσι τρεπομένοις, ὁ δὲ μὴ προσδοκῶν μηδὲ ὑπονοῶν μηδὲν οὐ δίδωσι τῷ παραλογιζομένῳ λαβὴν, ὥσπερ 20 οὐδὲ τῷ παλαιόντι ῥοπήν ὃ μὴ κινούμενος.“ Ἐκ τούτου καὶ ὁ Μενδήσιος ἔπεμπε πειρῶν τὸν Ἀγησίλαον. Ἐδείσεν οὖν ὁ Νεκτάναβις, καὶ κελεύοντος αὐτοῦ διαμάχεσθαι τὴν ταχίστην καὶ μὴ χρόνῳ πολεμεῖν πρὸς ἀνθρώπους ἀπείρους ἀγῶνος, πολυχειρία δὲ περιελθεῖν καὶ 25 περιταφρεῦσαι καὶ φθάσαι πολλὰ καὶ προλαβεῖν δυναμένους, ἔτι μᾶλλον ἐν ὑποψία καὶ φόβῳ γενόμενος πρὸς αὐτὸν ἀπεχώρησεν εἰς πόλιν εὐερκῆ καὶ μέγαν 618 ἔχουσαν περίβολον. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἠγανάκτει μὲν ἀπιστούμενος καὶ βαρέως ἔφερον, αἰσχυνόμενος δὲ καὶ 30 πάλιν μεταστῆναι πρὸς τὸν ἕτερον καὶ τελέως ἀπελθεῖν ἄπρακτος ἠκολούθησε καὶ συνεισηλθεν εἰς τὸ τεῖχος.

XXXIX. Ἐπελθόντων δὲ τῶν πολεμίων καὶ περιταφρευόντων τὴν πόλιν, αὐθις αὐὶ δείσας τὴν πολιορκίαν ὁ Αἰγύπτιος ἐβούλετο μάχεσθαι καὶ τοὺς Ἕλληνας μάλα συμπροθυμουμένους εἶχεν· οὐ γὰρ ἦν ἐν τῷ χωρίῳ σί-
5 τος. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος οὐκ ἔων, ἀλλὰ κωλύων ἤκουε μὲν ἔτι μᾶλλον κακῶς ἢ πρότερον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ προδότης ἀπεκαλεῖτο τοῦ βασιλέως, ἔφερε δὲ πρότερον ἤδη τὰς διαβολὰς καὶ προσεῖχε τῷ καιρῷ τοῦ στρατηγήματος. Ἦν δὲ τοιόνδε. Τάφρον ἐξώθεν ἤγον οἱ πολέ-
10 μιοι περὶ τὸ τεῖχος βαθεῖαν ὡς παντάπασιν ἀποκλείουσιν αὐτούς. Ὡς οὖν ἐγγὺς ἦσαν αἱ τελευταῖαι τοῦ ὀρύγματος ἀπαντῶντος αὐτῷ καὶ περιϊόντος ἐν κύκλῳ τὴν πόλιν, ἐσπέραν ἀναμείνας γενέσθαι καὶ κελεύσας ἐξοπλίξεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἔλεγεν ἐλθῶν πρὸς τὸν Αἰγύ-
15 πτιον „Ὁ μὲν τῆς σωτηρίας, ὧ νεανία, καιρὸς οὗτός ἐστιν, ὃν ἐγὼ διαφθεῖραι φοβούμενος οὐκ ἔφραζον, πρὶν ἐλθεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἡμῖν οἱ πολέμιοι τὴν ἀσφάλειαν αὐτοὶ δια τῶν χειρῶν παρεσκευάκασιν τοσαύτην ὀρυξάμενοι τάφρον, ἧς τὸ μὲν ἐξειργασμένον ἐκείνοις ἐμποδῶν ἐστι
20 τοῦ πλήθους, τὸ δὲ διαλείπον ἡμῖν δίδωσιν ἴσῳ καὶ δικαίῳ μέτρῳ διαμάχεσθαι πρὸς αὐτούς, φέρε νῦν, προθυμηθεῖς ἀνὴρ ἀγαθὸς γενέσθαι καὶ μεθ' ἡμῶν ἐπισπόμενος δρόμῳ σῶζε σεαυτὸν ἅμα καὶ τὴν στρατιάν. Ἡμᾶς γὰρ οἱ μὲν κατὰ στόμα τῶν πολεμίων οὐχ ὑπομε-
25 νοῦσιν, οἱ δὲ ἄλλοι διὰ τὴν τάφρον οὐ βλάψουσιν.“ Ἐθαύμασεν οὖν ὁ Νεκτάναβις τοῦ Ἀγησιλάου τὴν δεινότητα, καὶ δοὺς ἑαυτὸν εἰς μέσα τὰ τῶν Ἑλλήνων ὄπλα καὶ προσπεσὼν ἐτρέψατο ῥαδίως τοὺς ἀντιστάντας. Ὡς δὲ ἅπαξ ἔλαβε πειθόμενον αὐτῷ τὸν Νεκτάναβιν ὁ Ἀγη-
30 σίλαος, αὐθις ἐπῆγε τὸ αὐτὸ στρατήγημα καθάπερ πάλαισμα τοῖς πολεμίοις. Τὰ μὲν γὰρ ὑποφεύγων καὶ ὑπάγων, τὰ δὲ ἀντιπεριχωρῶν ἐμβάλλει τὸ πλήθος ἀ-

τῶν εἰς τόπον ἔχοντα διώρυχα βαθεῖαν ἐξ ἑκατέρας πλευ-
 ρᾶς παραρρέουσαν, ὧν τὸ μέσον ἐμφράξας καὶ καταλα-
 βῶν τῷ μετώπῳ τῆς φάλαγγος ἐξίσωσε πρὸς τοὺς μαχο-
 μένους τῶν πολεμίων τὸ πλῆθος, οὐκ ἔχοντας περιδρο-
 μὴν καὶ κύκλωσιν. Ὅθεν οὐ πολὺν χρόνον ἀντιστάντες 5
 ἐτράποντο· καὶ πολλοὶ μὲν ἀνηρέθησαν, οἱ δὲ φεύγον-
 τες ἐσκεδάσθησαν καὶ διεσφύθησαν.

XL. Ἐκ δὲ τούτου καλῶς μὲν εἶχε τὰ πράγματα καὶ
 βεβαίως τῷ Αἰγυπτίῳ πρὸς ἀσφάλειαν· ἀγαπῶν δὲ καὶ
 φιλοφρονούμενος ἐδεῖτο μείναι καὶ συνδιαχειμάσαι μετ' 10
 αὐτοῦ τὸν Ἀγησίλαον. Ὁ δὲ ὥρμητο πρὸς τὸν οἴκοι πό-
 λεμον, εἰδὼς χρημάτων δεομένην τὴν πόλιν καὶ ξενο-
 τροφοῦσαν. Προὔπεμψεν οὖν αὐτὸν ἐντίμως καὶ μεγα-
 λοπρεπῶς, ἄλλας τε λαβόντα τιμὰς καὶ δωρεὰς καὶ πρὸς
 τὸν πόλεμον ἀργυρίου διακόσια καὶ τριάκοντα τάλαντα. 15
 Χειμῶνος δὲ ὄντος ἤδη τῆς γῆς ἐχόμενος ταῖς ναυσὶ καὶ
 παρὰ τὴν Λιβύην εἰς χωρίον ἔρημον κομισθεὶς, ὃ κα-
 λουῖσι Μενελάου λιμένα, θνήσκει, βιώσας μὲν ὄγδοή-
 κοντα καὶ τέσσαρα ἔτη, βασιλεύσας δὲ τῆς Σπάρτης ἐνὶ
 τῶν τεσσαράκοντα πλέον, καὶ τούτων ὑπὲρ τριάκοντα 20
 πάντων μέγιστος καὶ δυνατώτατος γενόμενος καὶ σχεδὸν
 ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡγεμὼν καὶ βασιλεὺς νομισθεὶς ἄχρι
 τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης. Ἔθους δὲ ὄντος Λακωνικοῦ
 τῶν μὲν ἄλλων ἐπὶ ξένης ἀποθανόντων αὐτοῦ τὰ σώ-
 ματα κηδεύειν καὶ ἀπολείπειν, τὰ δὲ τῶν βασιλέων οἱ- 25
 καδε κομίζειν, οἱ παρόντες Σπαρτιᾶται κηρὸν ἐπιτήξαν-
 τες τῷ νεκρῷ, μέλιτος οὐ παρόντος, ἀπῆγον εἰς Λακε-
 δαίμονα. Τὴν δὲ βασιλείαν Ἀρχίδαμος ὁ υἱὸς αὐτοῦ
 παρέλαβε, καὶ διέμεινε τῷ γένει μέχρις Ἀγιδος, ὃν ἐπι-
 χειροῦντα τὴν πάτριον ἀναλαβεῖν πολιτείαν ἀπέκτεινε 30
 Λεωνίδας πέμπτον ἀπ' Ἀγησιλάου γεγονότα.

Π Ο Μ Π Η Ι Ο Σ.

5

I. Πρὸς Πομπήϊον ἔοικε τοῦτο παθεῖν ὁ Ῥωμαίων δῆμος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὅπερ ὁ Αἰσχύλου Προμηθεὺς πρὸς τὸν Ἡρακλέα σωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ λέγων

Ἐχθροῦ πατρός μοι τοῦτο φίλτατον τέκνον.

10 Οὔτε γὰρ μῖσος οὕτως ἰσχυρὸν καὶ ἄγριον ἐπεδείξαντο Ῥωμαῖοι πρὸς ἕτερον στρατηγόν, ὡς τὸν Πομπήϊου πατέρα Στράβωνα, ζῶντος μὲν αὐτοῦ φοβούμενοι τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις δύναμιν (ἦν γὰρ ἀνὴρ πολεμικώτατος), ἐπεὶ δὲ ἀπέθανε κεραυνωθεὶς, ἐκκομιζόμενον τὸ σῶμα κα-
15 τασπάσαντες ἀπὸ τοῦ λέχους καὶ καθυβρίσαντες, οὔτε μὴν εὐνοίαν αὐτῷ πάλιν σφοδρότεραν ἢ θᾶσσον ἀρξάμενην ἢ μᾶλλον εὐτυχοῦντι συνακμάσασαν ἢ πταίσαντι παραμείναςαν βεβαιότερον ἄλλος ἔσχε Ῥωμαίων ἢ Πομπήϊος. Αἰτία δὲ τοῦ μὲν μίσους ἐκείνῳ μία, χρημάτων
20 ἄπληστος ἐπιθυμία, τούτῳ δὲ πολλὰ τοῦ ἀγαπᾶσθαι, σωφροσύνη περὶ δίκαιαν, ἄσκησις ἐν ὅπλοις, πιθανότης λόγου, πίστις ἡθους, εὐαρμοστία πρὸς ἔντευξιν, ὡς μηδενὸς ἀλυπότερον δεηθῆναι μηδὲ ἡδίων ὑπουργῆσαι δεομένῳ. Προσῆν γὰρ αὐτοῦ ταῖς χάρισι καὶ τὸ ἀνεπα-
25 χθὲς διδόντος καὶ τὸ σεμνὸν λαμβάνοντος.

II. Ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ τὴν ὄψιν ἔσχε οὐ μετρίως συνδημαγωγοῦσαν καὶ προεντυγχάνουσαν αὐτοῦ τῆς φωνῆς. Τὸ γὰρ ἐράσμιον ἀξιωματικὸν ἦν φιλανθρωπῶς, καὶ [ἐν*] τῷ νεαρῷ καὶ ἀνθοῦντι διέφαινε εὐθύς ἢ
30 ἀκμὴ τὸ γεραρὸν καὶ τὸ βασιλικὸν τοῦ ἡθους. Ἦν δέ τις καὶ ἀναστολή τῆς κόμης ἀτρέμα καὶ τῶν περὶ τὰ ὄμματα ὀφθαλμῶν ὑγρότης τοῦ προσώπου, ποιοῦσα μᾶλλον λεγο-

μένην ἢ φαινομένην ὁμοιότητα πρὸς τὰς Ἀλεξάνδρου
 τοῦ βασιλέως εἰκόνας. Ἦι καὶ τοῦνομα πολλῶν ἐν ἀρχῇ
 συνεπιφερόντων οὐκ ἔφευγεν ὁ Πομπήϊος, ὥστε καὶ
 χλευάζοντας αὐτὸν ἐνίοις ἤδη καλεῖν Ἀλέξανδρον. Διὸ
 καὶ Λεύκιος Φίλιππος, ἀνὴρ ὑπατικός, συνηγορῶν αὐ- 5
 τῷ μηδὲν ἔφη ποιεῖν παράλογον, εἰ Φίλιππος ὢν φιλα-
 λέξανδρός ἐστι. Φλώραν δὲ τὴν ἑταίραν ἔφασαν ἤδη
 προεσβυτέραν οὔσαν ἐπιεικῶς αἰεὶ μνημονεύειν τῆς γενο-
 μένης αὐτῇ πρὸς Πομπήϊον ὁμιλίας, λέγουσαν, ὡς οὐκ
 ἦν ἐκείνῳ συναναπαυσαμένην ἀδήκτως ἀπελθεῖν. Πρὸς 10
 δὲ τούτοις διηγείσθαι τὴν Φλώραν ἐπιθυμῆσαι τινα τῶν
 Πομπήϊου συνήθων αὐτῆς Γεμίσιον, καὶ πράγματα πολ-
 λὰ παρέχειν πειρῶντα· αὐτῆς δὲ φαιμένης οὐκ ἂν ἐθε-
 λῆσαι διὰ Πομπήϊον, ἐκείνῳ τὸν Γεμίσιον διαλέγεσθαι
 τὸν οὖν Πομπήϊον ἐπιτρέψαι μὲν τῷ Γεμισίῳ, μηκέτι 15
 δὲ αὐτὸν ἄψασθαι τὸ παράπαν μηδὲ ἐντυχεῖν αὐτῇ, καί-
 περ ἔρῳν δοκοῦντα· τοῦτο δὲ αὐτὴν οὐχ ἑταιρικῶς ἐνεγ-
 κείν, ἀλλὰ πολὺν ὑπὸ λύπης καὶ πόθου χρόνον νοσή-
 σαι. Καίτοι τὴν Φλώραν οὕτω λέγουσιν ἀνθῆσαι καὶ
 γενέσθαι περιβόητον, ὥστε Κεκίλιον Μέτελλον ἀν- 20
 δριάσι καὶ γραφαῖς κοσμοῦντα τὸν νεῶν τῶν Διοσκού-
 ρων κάκεινης εἰκόνα γραψάμενον ἀνάθειναι διὰ τὸ κάλ-
 620 λος. Πομπήϊος δὲ καὶ τῇ Δημητρίῳ τοῦ ἀπελευθέρου
 γυναικί, πλειστον ἰσχύσαντος παρ' αὐτῷ καὶ τετρακισχι-
 λίων ταλάντων ἀπολιπόντος οὐσίαν, ἐχρῆτο παρὰ τὸν 25
 αὐτοῦ τρόπον οὐκ ἐπιεικῶς οὐδὲ ἐλευθερίως, φοβηθεὶς
 τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς ἄμαχόν τινα καὶ περιβόητον οὐ-
 σαν, ὡς μὴ φανεῖη κεκρατημένος. Οὕτω δὲ πάνν πόρ-
 ρωθεν εὐλαβῆς ὢν πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ πεφυλαγμένος,
 ὅμως οὐ διέφυγε τῶν ἐχθρῶν τὸν ἐπὶ τούτῳ ψόγον, ἀλλ' 30
 ἐπὶ ταῖς γαμεταῖς ἐστυχοφαντεῖτο πολλὰ τῶν κοινῶν πα-
 ριδεῖν καὶ προέσθαι χαριζόμενος ἐκείναις. Τῆς δὲ περὶ

τὴν δίαιταν εὐκολίας καὶ λιτότητος καὶ ἀπομνημόνευμα
λέγεται τοιοῦτον. Ἰατροὺς αὐτῷ νοσοῦντι καὶ κακῶς
ἔχοντι πρὸς τὰ σιτία κίχλην προσέταξε λαβεῖν. Ὡς δὲ
ζητοῦντες οὐχ εὗρον ὄνιον (ἦν γὰρ παρ' ὄραν), ἔφη δὲ
5 τις εὐρεθῆσεσθαι παρὰ Λευκόλλῳ δι' ἔτους τρεφομέ-
νας, „Εἶτα“ εἶπεν „εἰ μὴ Λεύκολλος ἐτρόφα, Πομπήϊος
οὐκ ἂν ἔζησε;“ καὶ χαίρειν ἑάσας τὸν ἰατρὸν ἔλαβέ τι
τῶν εὐπορίστων. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

III. Ἐτι δὲ μειράκιον ὢν παντάπασι καὶ τῷ πατρὶ
10 συστρατευόμενος ἀντιτεταγμένῳ πρὸς Κίναν Λεύκιόν
τινα Τερέντιον εἶχεν ἑταῖρον καὶ σύσκηνον. Οὗτος ὑπὸ
Κίνα πεισθεὶς χρήμασιν αὐτὸς μὲν ἔμελλε Πομπήϊον
ἀποκτενεῖν, ἕτεροι δὲ τὴν σκηνην ἐμπρήσειν τοῦ στρα-
τηγοῦ. Μηνύσεως δὲ τῷ Πομπηῖῳ περὶ δεῖπνον ὄντι
15 προσπεσούσης, οὐδὲν διαταραχθεὶς, ἀλλὰ καὶ πιῶν
προθυμότερον καὶ φιλοφρονησάμενος τὸν Τερέντιον,
ἅμα τῷ τραπέσθαι πρὸς ἀνάπαυσιν ὑπεκρυεὶς τῆς σκη-
νῆς ἔλαθε, καὶ τῷ πατρὶ φρουρὰν περιστήσας ἠσύχαζεν.
Ὁ δὲ Τερέντιος, ὡς ἐνόμιζε καιρὸν εἶναι, σπασάμενος
20 τὸ ξίφος ἀνέστη καὶ τῇ στιβάδι τοῦ Πομπηῖου προσελ-
θὼν ὡς κατακειμένου πολλὰς ἐνεφόρει πληγὰς τοῖς
στρώμασιν. Ἐκ δὲ τούτου γίνεται μέγα κίνημα μίσει
τοῦ στρατηγοῦ καὶ πρὸς ἀπόστασιν ὄρμη τῶν στρατιω-
τῶν, τὰς τε σκηναὺς ἀνασπώντων καὶ τὰ ὄπλα λαμβανόν-
25 των. Ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς οὐ προΐει δεδιὼς τὸν θόρυ-
βον, ὁ δὲ Πομπήϊος ἐν μέσοις ἀναστρεφόμενος καὶ δα-
κρύων ἰκέτευε, τέλος δὲ ῥίψας ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα πρὸ
τῆς πύλης τοῦ χάρακος ἐμποδῶν ἔκειτο κλαίων καὶ πα-
τεῖν κελεύων τοὺς ἐξιόντας, ὥστε ἕκαστον ἀναχωρεῖν
30 ὑπ' αἰδοῦς καὶ πάντας οὕτω πλὴν ὀκτακοσίων μεταβα-
λέσθαι καὶ διαλλαγῆναι πρὸς τὸν στρατηγόν.

IV. Ἄμα δὲ τῷ τελευτῆσαι τὸν Στράβωνα δίκην

κλοπῆς ἔσχεν ὑπὲρ αὐτοῦ δημοσίων χρημάτων ὁ Πομπήιος. Καὶ τὰ μὲν πλεῖστα φωράσας ἕνα τῶν ἀπελευθέρων ὁ Πομπήιος νενοσφισμένον Ἀλέξανδρον ἀπέδειξε τοῖς ἄρχουσιν, αὐτὸς δὲ λίνα θηρατικὰ καὶ βιβλία τῶν ἐν Ἄσκλῳ ληφθέντων ἔχειν κατηγορεῖτο. Ταῦτα δὲ 5 ἔλαβε μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐλόντος τὸ Ἄσκλον, ἀπώλεσε δὲ τῶν Κίννα δορυφόρων, ὅτε κατηῆλθεν, ὡσαμένων εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ διαρπασάντων. Ἐγίνοντο δὲ τῆς δίκης αὐτῷ προαγῶνες οὐκ ὀλίγοι πρὸς τὸν κατηγορον. Ἐν οἷς ὄξυς ἅμα καὶ παρ' ἡλικίαν εὐσταθῆς 10 φαινόμενος δόξαν ἔσχε μεγάλην καὶ χάριν, ὥστε Ἀντίστιον στρατηγοῦντα καὶ βραβεύοντα τὴν δίκην ἐκείνην ἐρασθῆναι τοῦ Πομπηίου καὶ γυναῖκα διδόναι τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα καὶ περὶ τούτου τοῖς φίλοις διαλέγεσθαι. Δεξαμένον δὲ Πομπηίου καὶ γενομένων ἐν αὐτοῖς ἀπορ- 15 ρήτων ὁμολογιῶν, ὅμως οὐκ ἔλαθε τοὺς πολλοὺς τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν τοῦ Ἀντιστίου σπουδῆν. Τέλος δὲ τὴν γνώμην ἀναγορεύσαντος αὐτοῦ τῶν δικαστῶν ἀπολύουσιν, ὥσπερ ἐκ παραγγέλματος ὁ δῆμος ἐπεφώνησε τοῦτο δὴ τὸ τοῖς γαμοῦσιν ἐπιφωνούμενον ἐξ ἔθους πα- 20 λαιοῦ, Ταλασίῳ. Τὸ δὲ ἔθος ἀρχὴν λαβεῖν φασὶ τοιαύτην. Ὅτε τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων ἐπὶ θεῶν ἀγῶ- 621 νος εἰς Ῥώμην παραγενομένης οἱ πρωτεύοντες ἀρετῇ Ῥωμαίων ἤρπαζον ἑαυτοῖς γυναῖκας, ἄδοξοί τινες πελάται καὶ βοτῆρες ἀράμενοι κόρην καλὴν καὶ μεγάλην 25 ἐκόμιζον. Ὅπως οὖν μὴ προστυχῶν τις ἀφέληται τῶν κρειττόνων, ἐβόων θεόντες ἅμα Ταλασίῳ (τῶν δὲ χαριέντων καὶ γνωρίμων τις ἦν ὁ Ταλάσιος), ὥστε τοὺς ἀκούσαντας τοῦνομα κροτεῖν καὶ βοᾶν οἶον συνηδομένους καὶ συνεπαινοῦντας. Ἐκ τούτου φασὶ (καὶ γὰρ εὐ- 30 τυχῆς ὁ γάμος ἀπέβη τῷ Ταλασίῳ) ταύτην τὴν ἐπιφώνησιν μετὰ παιδιᾶς γενέσθαι τοῖς γαμοῦσιν. Οὗτος ὁ

λόγος πιθανώτατός ἐστι τῶν περὶ τοῦ Ταλασίου λεγομένων. Ὀλίγαις δ' οὖν ὕστερον ἡμέραις Πομπήϊος ἠγάγετο τὴν Ἀντιστίαν.

V. Ἐπεὶ δὲ πρὸς Κίνναν εἰς τὸ στρατόπεδον πορευ-
 5 θείς ἐξ αἰτίας τινὸς καὶ διαβολῆς ἔδεισε καὶ ταχὺ λαθῶν
 ἐκποδῶν ἐποίησεν ἑαυτὸν, οὐκ ὄντος ἐμφανοῦς αὐτοῦ
 θροῦς διῆλθεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ λόγος, ὡς ἀνηγή-
 κοι τὸν νεανίσκου ὁ Κίννας· ἐκ δὲ τούτου οἱ πάλοι βα-
 ρυνόμενοι καὶ μισοῦντες ὥρμησαν ἐπ' αὐτόν. Ὁ δὲ
 10 φεύγων καὶ καταλαμβανόμενος ὑπὸ τινος τῶν λοχαγῶν
 γυμνῷ τῷ ξίφει διώκοντος προσέπεσε τοῖς γόνασι καὶ
 τὴν σφραγίδα προὔτεινε πολῦτιμον οὔσαν. Ὁ δὲ καὶ
 μάλα ὑβριστικῶς εἰπὼν „Ἄλλ' οὐκ ἐγγύην ἔρχομαι
 σφραγιούμενος, ἀλλὰ ἀνόσιον καὶ παράνομον τιμωρη-
 15 σόμενος τύραννον,“ ἀπέκτεινε αὐτόν. Οὕτω δὲ τοῦ
 Κίννα τελευτήσαντος ἐδέξατο μὲν τὰ πράγματα καὶ συν-
 εἶχε Κάρβων ἐμπληκτότερος ἐκείνου τύραννος, ἐπήει
 δὲ Σύλλας τοῖς πλείστοις ποθεινός, ὑπὸ τῶν παρόντων
 κακῶν οὐδὲ δεσπότου μεταβολὴν μικρὸν ἠγουμένοις
 20 ἀγαθόν. Εἰς τοῦτο προήγαγον αἱ συμφοραὶ τὴν πόλιν,
 ὡς δουλείαν ἐπιεικεστέραν ζητεῖν ἀπογνώσει τῆς ἐλευ-
 θερίας.

VI. Τότε οὖν ὁ Πομπήϊος ἐν τῇ Πικηνίδι τῆς Ἰτα-
 λίας διέτριβεν, ἔχων μὲν αὐτόθι καὶ χωρία, τὸ δὲ πλεόν
 25 ταῖς πόλεσιν ἠδόμενος οἰκειῶς καὶ φιλικῶς πατρόθεν
 ἐχούσαις πρὸς αὐτόν. Ὅρῶν δὲ τοὺς ἐπιφανεστάτους
 καὶ βελτίστους τῶν πολιτῶν ἀπολείποντας τὰ οἰκεία καὶ
 πανταχόθεν εἰς τὸ Σύλλα στρατόπεδον ὥσπερ εἰς λι-
 μένα καταθέοντας, αὐτὸς οὐκ ἠξίωσεν ἀποδρᾶς οὐδὲ
 30 ἀσύμβολος οὐδὲ χρήζων βοηθείας, ἀλλὰ ὑπάρξας τινὸς
 χάριτος ἐνδόξως καὶ μετὰ δυνάμεως ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν.
 Ὅθεν ἐκίνει τοὺς Πικηνοὺς ἀποπειρώμενος. Οἱ δὲ ὑπή-

κουν αὐτῷ προθύμως καὶ τοῖς παρὰ Κάρβωνος ἤκου-
 σιν οὐ προσεῖχον. Οὐήδιον δέ τινος εἰπόντος, ὅτι δη-
 μαγωγὸς αὐτοῖς ἐκ παιδαγωγείου παραπεπήδηκεν ὁ
 Πομπήιος, οὕτως ἠγανάκτησαν, ὥστε εὐθύς ἀνελεῖν
 προσπεσόντες τὸν Οὐήδιον. Ἐκ τούτου Πομπήιος ἔτη 5
 μὲν τρία καὶ εἴκοσι γεγονῶς, ὑπ' οὐδενὸς δὲ ἀνθρώ-
 πων ἀποδεδειγμένος στρατηγός, αὐτὸς ἑαυτῷ δοὺς τὸ
 ἄρχειν ἐν Αὐξίμῳ, πόλει μεγάλη, βῆμα θεῖς ἐν ἀγορᾷ
 καὶ τοὺς πρωτεύοντας αὐτῶν ἀδελφοὺς δύο Οὐεντιδίου
 ὑπὲρ Κάρβωνος ἀντιπράττοντας διατάγματι μεταστῆναι 10
 τῆς πόλεως κελεύσας, στρατιώτας κατέλεγε, καὶ λοχαγοὺς
 καὶ ταξιάρχους κατὰ κόσμον ἀποδείξας ἐκάστοις τὰς
 κύκλῳ πόλεις ἐπήγει τὸ αὐτὸ ποιῶν. Ἐξανισταμένων δὲ
 καὶ ὑποχωρούντων ὅσοι τὰ Κάρβωνος ἐφρόνου, τῶν
 δὲ ἄλλων ἀσμένως ἐπιδιδόντων αὐτούς, οὕτω κατανεί- 15
 μας ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τρία τάγματα τέλεια, καὶ τροφήν
 πορίσας καὶ σκευαγωγὰ καὶ ἀμάξας καὶ τὴν ἄλλην πᾶ-
 σαν παρασκευῆν, ἤγε πρὸς Σύλλαν, οὐκ ἐπειγόμενος
 οὐδὲ τὸ λαθεῖν ἀγαπῶν, ἀλλὰ διατρίβων καθ' ὁδὸν ἐν
 τῷ κακῶς ποιεῖν τοὺς πολεμίους καὶ πᾶν ὅσον ἐπήγει 20
 τῆς Ἰταλίας πειρώμενος ἀφιστάναι τοῦ Κάρβωνος.

VII. Ἀνέστησαν οὖν ἐπ' αὐτὸν τρεῖς ἅμα στρατηγοὶ
 622 πολέμιοι, Καρίνας καὶ Κλοίλιος καὶ Βροῦτος, οὐκ ἐναν-
 τίοι πάντες οὐδὲ ὁμόθεν, ἀλλὰ κύκλῳ τρισὶ στρατοπέδοις
 περιχωροῦντες ὡς ἀναρπασόμενοι. Ὁ δὲ οὐκ ἔδρασε, 25
 ἀλλὰ πᾶσαν εἰς ταῦτὸ τὴν δύναμιν συναγαγὼν ὥρμησεν
 ἐφ' ἐν τὸ τοῦ Βρούτου στράτευμα τοὺς ἰππεῖς, ἐν οἷς
 ἦν αὐτός, προτάξας. Ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ τῶν πολεμίων
 ἀντεξίππευσαν οἱ Κελτοί, τὸν πρῶτον καὶ ῥωμαλεώ-
 τατον φθάνει παίσας ἐκ χειρὸς δόρατι καὶ καταβα- 30
 λῶν. Οἱ δὲ ἄλλοι τραπόμενοι καὶ τὸ πεζὸν συνετά-
 ραξαν, ὥστε φυγὴν γενέσθαι πάντων. Ἐκ δὲ τούτου

στασιάσαντες οἱ στρατηγοὶ πρὸς ἀλλήλους ἀνεχώρησαν, ὡς ἕκαστος ἔτυχε, Πομπηῖω δὲ προσεχώρουν αἱ πόλεις, ὡς διὰ φόβον ἐσκεδασμένων τῶν πολεμίων. Αὐτῷ δὲ Σκηπίωνος ἐπιόντος αὐτῷ τοῦ ὑπάτου, πρὶν ἐν ἐμβολαῖς ὑσσωῶν γενέσθαι τὰς φάλαγγας, οἱ Σκηπίωνος ἀσπασάμενοι τοὺς Πομπηίου μετεβάλλοντο, Σκηπίων δὲ ἔφυγε. Τέλος δὲ Κάρβωνος αὐτοῦ περὶ τὸν Ἄρσιν ποταμὸν ἰππέων συχνὰς ἴλας ἐφέντος, εὐρώστως ὑποστάς καὶ τρεψάμενος εἰς χαλεπὰ καὶ ἄφιππα χωρία πάντας ἐμβάλλει διώκων· οἱ δὲ τὴν σωτηρίαν ἀνέλπιστον ὄραντες ἐνεχείρισαν αὐτοὺς μετὰ τῶν ὀπλων καὶ τῶν ἵππων.

VIII. Οὐπω δὲ ταῦτα Σύλλας ἐπέπυστο, πρὸς δὲ τὰς πρώτας ἀγγελίας καὶ φήμας ὑπὲρ αὐτοῦ δεδοικῶς ἐν τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις ἀναστρεφόμενου στρατηγούσι πολεμίοις ἐδίωκε βοηθήσων. Γνοὺς δὲ ὁ Πομπηῖος ἐγγὺς ὄντα προσέταξε τοῖς ἡγεμόσιν ἐξοπλίζειν καὶ διακοσμεῖν τὴν δύναμιν, ὡς καλλίστη τῷ αὐτοκράτορι καὶ λαμπροτάτῃ φανείη· μεγάλας γὰρ ἠλπίζε παρ' αὐτοῦ τιμὰς· ἔτυχε δὲ μειζόνων. Ὡς γὰρ εἶδεν αὐτὸν ὁ Σύλλας προσιόντα καὶ τὴν στρατιὰν παρεστῶσαν εὐανδρία τε θαυμαστήν καὶ διὰ τὰς κατορθώσεις ἐπηρμένην καὶ ἱλαράν, ἀποπηδήσας τοῦ ἵππου καὶ προσαγορευθεὶς, ὡς εἰκός, αὐτοκράτωρ ἀντιπροσηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν Πομπηῖον, οὐδενὸς ἂν προσδοκῆσαντος ἀνδρὶ νέω καὶ μηδέπω βουλήσ μετέχοντι κοινώσασθαι τοῦ νομα τοῦτο Σύλλαν, περὶ οὗ Σκηπίωσι καὶ Μαρίοις ἐπολέμει. Καὶ τὰλλα δὲ ἦν ὁμολογοῦντα ταῖς πρώταις φιλοφροσύναις, ὑπεξανισταμένου τε προσιόντι τῷ Πομπηῖω καὶ τῆς κεφαλῆς ἀπάγοντος τὸ ἱμάτιον, ἢ πρὸς ἄλλον οὐ θάδιως ἐωρᾶτο ποιῶν, καίπερ ὄντων πολλῶν καὶ ἀγαθῶν περὶ αὐτόν. Οὐ μὴν ἐκουφίσθη γε τούτοις ὁ Πομπηῖος, ἀλλ' εὐθύς εἰς τὴν Κελτικὴν ὑπ' αὐτοῦ

πεμπόμενος, ἦν ἔχων ὁ Μέτελλος ἐδόκει μηδὲν ἄξιον πρᾶττειν τῆς παρασκευῆς, οὐ καλῶς ἔφη ἔχειν προσβύτερον καὶ προὔχοντα δόξῃ στρατηγίας ἀφαιρεῖσθαι, βουλομένῳ μόντοι τῷ Μετέλλῳ καὶ κελεύοντι συμπολεμεῖν καὶ βοηθεῖν ἔτοιμος εἶναι. Δεξαμένου δὲ τοῦ Μετέλλου καὶ γραφάντος ἦκειν, ἐμβαλὼν εἰς τὴν Κελτικὴν αὐτός τε καθ' ἑαυτὸν ἔργα θαυμαστὰ διεπράττετο καὶ τοῦ Μετέλλου τὸ μάχιμον καὶ θαρσαλέον ἤδη σβεννύμενον ὑπὸ γήρωσ ἀνδρῶν ἐξερρίπιζε καὶ συνεξεθέρμαινε, ὥσπερ ὁ ῥέων καὶ πεπυρωμένος χαλκὸς τῷ πεπηγῶτι καὶ ψυχρῶ περιχυθεὶς λέγεται τοῦ πυρὸς μᾶλλον ἀνυγραίνειν καὶ συνανατήκειν. Ἄλλὰ γάρ, ὥσπερ ἀθλητοῦ πρωτεύσαντος ἐν ἀνδράσι καὶ τοὺς πανταχοῦ καθελόντος ἐνδόξως ἀγῶνας εἰς οὐδένα λόγον τὰς παιδικὰς τίθενται νίκας οὐδ' ἀναγράφουσιν, οὕτως ἄς ἔπραξε τότε πράξεις ὁ Πομπήιος αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς ὑπερφυεῖς οὖσας, πλήθει δὲ καὶ μεγέθει τῶν ὑστέρων ἀγῶνων καὶ πολέμων κατακεχωσμένας ἐδεδίειν κινεῖν, μὴ περὶ τὰ πρῶτα πολλῆς διατριβῆς γενομένης τῶν μεγίστων καὶ μάλιστα δηλούντων τὸ ἦθος ἔργων καὶ παθημάτων τοῦ ἀνδρὸς ἀπολειφθῶμεν.

623 IX. Ἐπεὶ τοίνυν ἐκράτησε τῆς Ἰταλίας ὁ Σύλλας καὶ δικτάτωρ ἀνηγορεύθη, τοὺς μὲν ἄλλους ἠγεμόνας καὶ στρατηγούς ἡμίβητο πλουσίους ποιῶν καὶ προάγων ἐπὶ ἀρχὰς καὶ χαριζόμενος ἀφθόνως καὶ προθύμως ὧν ἕκαστος ἐδεῖτο, Πομπήιον δὲ θαυμάζων δι' ἀρετὴν καὶ μέγα νομίζων ὄφελος εἶναι τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασιν ἐσπούδασεν ἀμῶς γέ πως οἰκειότητι προσθέσθαι. Συμβουλομένης δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς Μετέλλης, πείθουσι τὸν Πομπήιον ἀπαλλαγέντα τῆς Ἀντιστίας λαβεῖν γυναῖκα τὴν Σύλλα πρόγονον Αἰμιλίαν, ἐκ Μετέλλης καὶ Σκαύρου γεγεννημένην, ἀνδρὶ δὲ συνοικοῦ-

σαν ἤδη καὶ κύουσαν τότε. Ἦν οὖν τυραννικὰ τὰ τοῦ γάμου καὶ τοῖς Σύλλα καιροῖς μᾶλλον ἢ τοῖς Πομπηίου τρόποις πρέποντα, τῆς μὲν Αἰμιλίας ἀγομένης ἐγκύμονος παρ' ἐτέρου πρὸς αὐτόν, ἐξελαυνομένης δὲ τῆς 5 Ἀντιστίας ἀτίμως καὶ οἰκτρῶς, ἅτε δὴ καὶ τοῦ πατρὸς ἔναγχος ἐστερημένης διὰ τὸν ἄνδρα· κατεσφάγη γὰρ ὁ Ἀντιστίας ἐν τῷ βουλευτηρίῳ δοκῶν τὰ Σύλλα φρονεῖν διὰ Πομπηίου· ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἐπιδοῦσα ταῦτα προήκατο τὸν βίον ἐκουσίως, ὥστε καὶ τοῦτο τὸ πάθος τῆ 10 περὶ τὸν γάμον ἐκεῖνον τραγῳδία προσγενέσθαι καὶ νῆ Δία τὸ τὴν Αἰμιλίαν εὐθύς διαφθαρεῖναι παρὰ τῷ Πομπηίῳ τίκτουσαν.

Χ. Ἐκ τούτου Σικελίαν ἠγγέλλετο Περπένας αὐτῷ κρατύνεσθαι καὶ τοῖς περιοῦσιν ἔτι τῆς ἐναντίας 15 στάσεως ὀρηγήριον παρέχειν τὴν νῆσον, αἰωρουμένου καὶ Κάρβωνος αὐτόθι ναυτικῷ καὶ Δομετίου Αιβύη προσπεπτωκότος, ἄλλων τε πολλῶν ἐπέκεινα μεγάλων ὠθουμένων φυγάδων, ὅσοι τὰς προγραφὰς ἐφθῆσαν ἀποδράντες. Ἐπὶ τούτους Πομπηῖος ἀπεστάλη μετὰ 20 πολλῆς δυνάμεως. Καὶ Περπένας μὲν εὐθύς αὐτῷ Σικελίας ἐξέστη, τὰς δὲ πόλεις ἀνελάμβανε τετροχωμένας καὶ φιλανθρώπως πάσαις ἐχρῆτο πλὴν Μαιμερτίωνων τῶν ἐν Μεσσήνῃ. Παραιτουμένων γὰρ αὐτοῦ τὸ βῆμα καὶ τὴν δικαιοδοσίαν, ὡς νόμῳ παλαιῷ Ῥω 25 μαίων ἀπειρημένα, „Οὐ παύσεσθε“ εἶπεν „ἡμῖν ὑπεξωσμένοις ξίφη νόμους ἀναγινώσκοντες;“ Ἔδοξε δὲ καὶ ταῖς Κάρβωνος οὐκ ἀνθρωπίνως ἐνυβρίσαι συμφοραῖς. Εἰ γὰρ ἦν ἀναγκαῖον αὐτόν, ὥσπερ ἦν ἴσως, ἀνελεῖν, εὐθύς ἔδει λαβόντα, καὶ τοῦ κελεύσαντος ἂν ἦν 30 τὸ ἔργον. Ὁ δὲ δέσμιον προαγαγὼν ἄνδρα Ῥωμαίου τρεῖς ὑπατεύσαντα καὶ πρὸ τοῦ βήματος στήσας καθεζόμενος αὐτὸς ἀνέκρινεν, ἀχθομένων καὶ βαρυνομένων

τῶν παρόντων· εἶτα ἐκέλευσεν ἀπαγαγόντας ἀνελεῖν. Ἀπαχθέντα μέντοι φασὶν αὐτὸν, ὡς εἶδεν ἐλκόμενον ἤδη τὸ ξίφος, δεῖσθαι τόπον αὐτῶ καὶ χρόνον βραχύν, ὡς ὑπὸ κοιλίας ἐνοχλουμένῳ, παρασχεῖν. Γάϊος δὲ Ὀππιος ὁ Καίσαρος ἐταῖρος ἀπανθρώπως φησὶ καὶ Κοῖντῳ 5 Οὐάλλερῳ χρήσασθαι τὸν Πομπήϊον. Ἐπιστάμενον γάρ, ὡς ἔστι φιλολόγος ἀνὴρ καὶ φιλομαθῆς ἐν ὀλίγοις ὁ Οὐάλλεριος, ὡς ἤχθη πρὸς αὐτὸν, ἐπισπασάμενον καὶ συμπεριπατήσαντα καὶ πυθόμενον ὧν ἔχρηξε καὶ μαθόντα, προστάξει τοῖς ὑπηρέταις εὐθύς ἀνελεῖν ἀπα- 10 γαγόντας. Ἄλλ' Ὀππίῳ μὲν, ὅταν περὶ τῶν Καίσαρος πολεμίων ἢ φίλων διαλέγηται, σφόδρα δεῖ πιστεύειν μετὰ εὐλαβείας· Πομπήϊος δὲ τοὺς μὲν ἐν δόξῃ μάλιστα τῶν Σύλλα πολεμίων καὶ φανερώς ἀλισκομένους ἀναγκαιώς ἐκόλαξε, τῶν δ' ἄλλων ὅσους ἐξῆν περιεώρα λαυ- 15 θάνοντας, ἐνίους δὲ καὶ συνεξέπεμπε. Τὴν δ' Ἰμεραίων πόλιν ἐγνωκότος αὐτοῦ κολάζειν γενομένην μετὰ τῶν πολεμίων, Σθένις ὁ δημαγωγὸς αἰτησάμενος λόγον οὐκ ἔφη δίκαια ποιήσειν τὸν Πομπήϊον, εἰὰ τὸν αἴτιον ἀφείς ἀπολέσῃ τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας. Ἐρομένου δὲ 20 624 ἐκείνου, τίνα λέγει τὸν αἴτιον, ἐαυτὸν ὁ Σθένις ἔφη, τοὺς μὲν φίλους πείσαντα τῶν πολιτῶν, τοὺς δ' ἐχθροὺς βιασάμενον. Ἀγασθεῖς οὖν τὴν παρρησίαν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρὸς ὁ Πομπήϊος ἀφῆκε τῆς αἰτίας πρῶτον ἐκείνου, εἶτα τοὺς ἄλλους ἅπαντας. Ἀκούων δὲ τοὺς 25 στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγίδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο.

XI. Ταῦτα πράττων ἐν Σικελίᾳ καὶ πολιτενόμενος ἐδέξατο δόγμα συγκλήτου καὶ γράμματα Σύλλα κελεύοντα εἰς Λιβύην πλεῖν καὶ πολεμεῖν Δομετίῳ κατὰ κρά- 30 τος, ἠθροικότει πολλαπλασίαν δύναμιν ἣς ἔχων Μάριος οὐ πάλα διεπέρασεν ἐκ Λιβύης εἰς Ἰταλίαν καὶ συνέχει

τὰ Ῥωμαίων πράγματα τύραννος ἐκ φυγάδος καταστάς. Ὁξέως οὖν ἅπαντα παρασκευασάμενος ὁ Πομπήϊος Σικελίας μὲν ἄρχοντα Μέμμιον κατέλιπε τὸν ἄνδρα τῆς ἀδελφῆς, αὐτὸς δὲ ἀνήγετο ναυσὶ μὲν μακραῖς ἑκατὸν 5 εἴκοσι, φορητοῖς δὲ σῖτον καὶ βέλη καὶ χρήματα καὶ μηχανὰς κομιζούσαις ὀκτακοσίαις. Κατασχόντι δὲ αὐτῶ ταῖς μὲν εἰς Ἰτύκην ναυσί, ταῖς δὲ εἰς Καρχηδόνα, τῶν πολεμίων ἀποστάντες ἑπτακισχίλιοι προσεχώρησαν, αὐτὸς δὲ ἤγεν ἕξ ἐντελῆ τάγματα. Συμβῆναι δὲ αὐτῶ 10 πρᾶγμα γελοῖον ἰστοροῦσι. Στρατιῶται γάρ τινες, ὡς ἔοικε, θησαυρῶ περιπεσόντες ἔλαβον συχνὰ χρήματα. Τοῦ δὲ πράγματος γενομένου φανεροῦ δόξα τοῖς ἄλλοις παρέστη πᾶσι χρημάτων μεστὸν εἶναι τὸν τόπον ἐν ταῖς ποτε τύχαις τῶν Καρχηδονίων ἀποτεθειμένων. Οὐδὲν 15 οὖν ὁ Πομπήϊος εἶχε χρῆσθαι τοῖς στρατιώταις ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας θησαυροὺς ζητοῦσιν, ἀλλὰ περιῆει γελῶν καὶ θεώμενος ὁμοῦ μυριάδας τοσαύτας ὀρουσούσας καὶ στρεφούσας τὸ πεδῖον, ἕως ἀπειπόντες ἐκέλευον αὐτοὺς ἄγειν ὅπῃ βούλεται τὸν Πομπήϊον, ὡς δίκην ἰκα- 20 νὴν τῆς ἀβελτερίας δεδωκότας.

XII. Ἀντιτεταγμένου δὲ τοῦ Δομετίου καὶ χαράδραν τινὰ προβεβλημένου χαλεπὴν περᾶσαι καὶ τραχεῖαν, ὄμβρος ἅμα πνεύματι πολλὸς ἔωθεν ἀρξάμενος κατεῖχεν, ὥστε ἀπογνόντα τῆς ἡμέρας ἐκείνης μαχέσα- 25 σθαι τὸν Δομέτιον ἀναζυγὴν παραγγεῖλαι. Πομπήϊος δὲ τοῦτον αὐτοῦ ποιούμενος τὸν καιρὸν ὀξέως ἐπήει καὶ διέβαινε τὴν χαράδραν. Οἱ δὲ ἀτάκτως καὶ θορυβούμενοι καὶ οὐ πάντες οὐδὲ ὁμαλῶς ὑφίσταντο, καὶ τὸ πνεῦμα περιῆει τὴν ζάλην αὐτοῖς προσβάλλον ἐναντίαν. 30 Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὁ χειμῶν ἐτάραξεν οὐ καθορῶντας ἀλλήλους ἀκριβῶς, αὐτὸς τε Πομπήϊος ἐκινδύνευσεν ἀγνοηθεὶς ἀποθανεῖν ἐρωτῶντι στρατιώτῃ

το σύνθημα βράδιον ἀποκρινάμενος. Ὡσάμενοι δὲ πολλῶ φόνῳ τοὺς πολεμίους (λέγονται γὰρ ἀπὸ δισμυρίων τρισχίλιοι διαφυγεῖν) αὐτοκράτορα τὸν Πομπήϊον ἠσπάσαντο. Φήσαντος δὲ ἐκείνου μὴ δέχεσθαι τὴν τιμὴν, ἕως ὁρθὸν ἔστηκε τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, 5 εἰ δὲ αὐτὸν ἀξιούσι ταύτης τῆς προσηγορίας, ἐκείνο χρῆναι πρότερον καταβαλεῖν, ὥρμησαν. εὐθύς ἐπὶ τὸν χάρακα· καὶ Πομπήϊος ἄνευ κράτους ἠγωνίζετο δεδοικῶς τὸ πρότερον πάθος. Ἀλίσκεται δὴ τὸ στρατόπεδον καὶ ἀποθνήσκει Δομέτιος. Τῶν δὲ πόλεων αἱ μὲν εὐ- 10 θύς ὑπήκουον, αἱ δὲ κατὰ κράτος ἐλήφθησαν. Εἶλε δὲ καὶ τῶν βασιλέων Ἰάρφαν τὸν συμμαχήσαντα Δομετίῳ, τὴν δὲ βασιλείαν Ἰάμψα παρέδωκε. Χρῶμενος δὲ τῇ τύχῃ καὶ τῇ φύμῃ τοῦ στρατεύματος εἰς τὴν Νομαδικὴν ἐνέβαλε· καὶ πολλῶν ὁδὸν ἡμερῶν ἐλάσας καὶ πάντων 15 κρατήσας, οἷς ἐνέτυχε, καὶ τὸ πρὸς Ῥωμαίους δέος ἤδη τῶν βαρβάρων ἐξερρηκὸς αὐτίς ἰσχυρὸν καὶ φοβερὸν ἐγκαταστήσας, οὐδὲ τὰ θηρία δεῖν ἔφη τὰ τὴν Λιβύην κατοικοῦντα τῆς τῶν Ῥωμαίων ἄπειρα φύμης καὶ τόλ- 625 μης ἀπολείπειν. Ὅθεν ἐν θήραις λεόντων καὶ ἐλεφάν- 20 των ἡμέρας διέτριψεν οὐ πολλὰς· ταῖς δὲ πάσαις, ὡς φασι, τεσσαράκοντα τοὺς πολεμίους συνείλε καὶ Λιβύην ἐχειρώσατο καὶ διήτησε τὰ τῶν βασιλέων, ἔτος ἄγων ἐκείνο τέταρτον καὶ εἰκοστόν.

XIII. Ἐπανελθόντι δὲ εἰς Ἰτύκην αὐτῷ γράμματα 25 κομίζεται Σύλλα προστάττοντος ἀφιέναι μὲν τὴν ἄλλην στρατιάν, αὐτὸν δὲ μεθ' ἑνὸς τάγματος περιμένειν αὐτόθι τὸν διαδεξόμενον στρατηγόν. Ἐπὶ τούτοις ἀδήλως μὲν αὐτὸς ἠχθετο καὶ βαρέως ἔφερεν, ἐμφανῶς δὲ ὁ στρατὸς ἠγανάκει· καὶ δεηθέντος τοῦ Πομπήϊου προ- 30 ελθεῖν τὸν τε Σύλλαν κακῶς ἔλεγον κάκεινον οὐκ ἔφασαν προήσεσθαι χωρὶς αὐτῶν οὐδὲ εἶων πιστεύειν τῷ

τυράννω. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὁ Πομπήϊος ἐπειρᾶτο
 πρᾶννεν καὶ παρηγορεῖν αὐτούς· ὡς δ' οὐκ ἔπειθε,
 καταβὰς ἀπὸ τοῦ βήματος ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἀπήει δεδα-
 κρυμένος. Οἱ δὲ συλλαβόντες αὐτὸν αὐτίς ἐπὶ τοῦ βή-
 5 ματος κατέστησαν· καὶ πολὺ μέρος τῆς ἡμέρας ἀνη-
 λώθη, τῶν μὲν μένειν καὶ ἄρχειν κελευόντων, τοῦ δὲ
 πείθεσθαι δεομένου καὶ μὴ στασιάζειν, ἄχρι οὗ προσ-
 λιπαρούντων καὶ καταβοώντων ὄμοσεν ἀναιρήσειν ἑαυ-
 τόν, εἰ βιάζοιντο, καὶ μόλις οὕτως ἐπαύσαντο. Τῷ δὲ
 10 Σύλλα πρώτη μὲν ἦλθεν ἀγγελία τὸν Πομπήϊον ἀφε-
 στάναι, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς ἄρα πεπρωμέ-
 νου ἦν αὐτῷ γενομένῳ γέροντι παίδων ἀγῶνας ἀγωνί-
 ζεσθαι, διὰ τὸ καὶ Μάριον αὐτῷ νέον ὄντα κομιδῆ
 πλεῖστα πράγματα παρασχεῖν καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους πε-
 15 ριστῆσαι κινδύνους, πυθόμενος δὲ τάληθῆ καὶ πάντας
 ἀνθρώπους αἰσθανόμενος δέχεσθαι καὶ παραπέμπειν
 τὸν Πομπήϊον ὠρημένους μετ' εὐνοίας, ἔσπευδεν ὑπερ-
 βαλέσθαι· καὶ προελθὼν ἀπήντησεν αὐτῷ, καὶ δεξιω-
 σάμενος ὡς ἐνῆν προθυμότατα μεγάλη φωνῇ Μάγνον
 20 ἠσπάσατο, καὶ τοὺς παρόντας οὕτως ἐκέλευσε προσαγο-
 ρεῦσαι. Σημαίνει δὲ τὸν μέγαν ὁ Μάγνος. Ἔτεροι δὲ φα-
 σιν ἐν Λιβύῃ πρῶτον ἀναφώνημα τοῦτο τοῦ στρατοῦ
 παντὸς γενέσθαι, κράτος δὲ λαβεῖν καὶ δύναμιν ὑπὸ
 Σύλλα βεβαιωθέν. Αὐτὸς μέντοι πάντων ὕστατος καὶ
 25 μετὰ πολὺν χρόνον εἰς Ἰβηρίαν ἀνθύπατος ἐκπεμφθεὶς
 ἐπὶ Σεργάριον ἤρξατο γράφειν ἑαυτὸν ἐν ταῖς ἐπιστο-
 λαῖς καὶ τοῖς διατάγμασι Μάγνον Πομπήϊον· οὐκέτι
 γὰρ ἦν ἐπίφθονον τοῦνομα σύνηθες γενόμενον. Ὅθεν
 εἰκότως ἀγασθεῖη καὶ θαυμάσειεν ἂν τις τοὺς πάλαι
 30 Ῥωμαίους, οἳ ταῖς τοιαύταις ἐπικλήσεσι καὶ προσωνυ-
 μίαις οὐ τὰς πολεμικὰς ἡμείβοντο καὶ στρατιωτικὰς κα-
 τορθώσεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ

ἀρετὰς ἐκόσμου. Δύο γοῦν Μαξίμους, ὅπερ ἐστὶ με-
 γρίστους, ἀνηγόρευσεν ὁ δῆμος· Οὐαλλέριον μὲν ἐπὶ
 τῷ διαλλάξει στασιάζουσιν αὐτῷ τὴν σύγκλητον, Φά-
 βιον δὲ Ῥοῦλλον, ὅτι πλουσίους τινὰς ἐξ ἀπελευθέρων
 γερονότας καὶ καταλελεγμένους εἰς τὴν σύγκλητον ἐξέ- 5
 βαλεν.

XIV. Ἐκ τούτου θρίαμβον ἤτει Πομπήϊος, ἀντέ-
 λεγε δὲ Σύλλας. Ἐπάτω γὰρ ἢ στρατηγῷ μόνον, ἄλλω
 δὲ οὐδενὶ δίδωσιν ὁ νόμος. Διὸ καὶ Σκηπίων ὁ πρῶτος
 ἀπὸ μειζόνων καὶ κρειττόνων ἀγώνων ἐν Ἰβηρίᾳ Καρχη- 10
 δονίων κρατήσας οὐκ ἤτησε θρίαμβον· ὕπατος γὰρ οὐκ
 ἦν οὐδὲ στρατηγός. Εἰ δὲ Πομπήϊος οὐπω πάνυ γε-
 νειῶν εἰσελαῖ θριαμβεύων εἰς τὴν πόλιν, ᾧ βουλήσ διὰ
 τὴν ἡλικίαν οὐ μέτεστι, παντάπασιν ἐπίφθονον ἔσεσθαι
 καὶ τὴν ἀρχὴν ἐαυτῷ καὶ τὴν τιμὴν ἐκείνω. Ταῦτα 15
 πρὸς Πομπήϊον ὁ Σύλλας ἔλεγεν, ὡς οὐκ ἔάσω, ἀλλὰ
 ἐνστησόμενος αὐτῷ καὶ κωλύσω τὸ φιλόνοιον ἀπει-
 θοῦντος. Ὁ δὲ Πομπήϊος οὐχ ὑπέπτηξεν, ἀλλ' ἐννοεῖν
 ἐκέλευσε τὸν Σύλλαν, ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλειό-
 626 νες ἢ δυόμενον προσκυνοῦσιν, ὡς αὐτῷ μὲν ἀύξανομέ- 20
 νης, μειουμένης δὲ καὶ μαραιομένης ἐκείνω τῆς δυνά-
 μεως. Ταῦτα ὁ Σύλλας οὐκ ἀκριβῶς ἔξακούσας, ὁρῶν
 δὲ τοὺς ἀκούσαντας ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σχήμα-
 τος ἐν θαύματι ποιουμένους, ἤρετο τί τὸ λεχθὲν εἶη.
 Πυθόμενος δὲ καὶ καταπλαγεὶς τοῦ Πομπήϊου τὴν τολ- 25
 μαν ἀνεβόησε δις ἐφεξῆς „Θριαμβευσάτω.“ Πολλῶν δὲ
 δυσχεραϊνόντων καὶ ἀγανακτούντων, ἐτι μᾶλλον αὐτούς,
 ὡς φασι, βουλόμενος ἀνιᾶν ὁ Πομπήϊος ἐπεχείρησεν
 ἐλεφάντων ἄρματι τεττάρων ἐπιβὰς εἰσελαύνειν· ἦγαγε
 γὰρ ἐκ Λιβύης τῶν βασιλικῶν συχνοὺς αἰχμαλώτους· 30
 ἀλλὰ τῆς πύλης στενωτέρας οὔσης ἀπέστη καὶ μετῆλθεν
 ἐπὶ τοὺς ἵππους. Ἐπεὶ δὲ οἱ στρατιῶται μὴ τυχόντες

ἡλικίων προσεδόκησαν ἐνοχλεῖν ἐβούλοντο καὶ θορυβεῖν, οὐδὲν ἔφη φροντίζειν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφήσειν τὸν θριάμβον ἢ κολακεύσειν ἐκείνους. Ὅτε δὴ καὶ Σερουῖλιος, ἀνὴρ ἐπιφανῆς καὶ μάλιστα πρὸς τὸν θριάμβον ἐνστάς
 5 τοῦ Πομπηίου, νῦν ἔφη τὸν Πομπηῖον ὄραϊν καὶ μέγαν ἀληθῶς καὶ ἄξιον τοῦ θριάμβου. Δῆλον δ' ἐστίν, ὅτι καὶ βουλῆς ἂν ἐθελήσας τότε ῥαδίως ἔτυχευ. Ἀλλ' οὐκ ἐσπούδασεν, ὡς λέγουσι, τὸ ἐνδοξον ἐκ τοῦ παραδόξου θηρώμενος. Οὐ γὰρ ἦν θαυμαστόν, εἰ πρὸ ἡλικίας
 10 ἐβούλευε Πομπηῖος, ἀλλ' ὑπέρλαμπρον, ὅτι μηδέπω βουλευῶν ἐθριάμβευε. Τοῦτο δὲ αὐτῷ καὶ πρὸς εὐνοϊαν ὑπῆρχε τῶν πολλῶν οὐ μικρόν· ἔχαιρε γὰρ ὁ δῆμος αὐτῷ μετὰ θριάμβου ἐν τοῖς ἰππικοῖς ἐξεταζομένῳ.

XV. Σύλλας δὲ ἠνιάτο μὲν ὄρων εἰς ὅσον δόξης
 15 πρόεισι καὶ δυνάμεως, ἀσχυνόμενος δὲ κωλύειν ἡσυχίαν ἦγε· πλήν, ὅτε βία καὶ ἄκοντος αὐτοῦ Λέπιδου εἰς ὑπατείαν κατέστησε συναρχαιρεσιάσας καὶ τὸν δῆμον εὐνοίᾳ τῇ πρὸς ἑαυτὸν ἐκείνῳ σπουδάζοντα παρασχών, θεασάμενος αὐτὸν ἀπίοντα μετὰ πλήθους δι' ἀγορᾶς
 20 ὁ Σύλλας· „Ὁρῶ σε“ εἶπεν „ὦ νεανία, χαίροντα τῇ νίκῃ· πῶς γὰρ οὐχὶ γενναῖα ταῦτα καὶ καλὰ, Κάτλου τοῦ πάντων ἀρίστου Λέπιδου τὸν πάντων κάκιστον ἀποδειχθῆναι πρότερον ὑπάτου, σοῦ τὸν δῆμον οὕτω παρασκευάσαντος; ὦρα μέντοι σοι μὴ καθεύδειν, ἀλλὰ
 25 προσέχειν τοῖς πράγμασιν· ἰσχυρότερον γὰρ τὸν ἀνταγωνιστὴν σεαυτῷ παρεσκευάκας.“ Ἐδήλωσε δὲ μάλιστα Σύλλας, ὅτι πρὸς Πομπηῖον οὐκ εὐμενῶς εἶχε ταῖς διαθήκαις ἃς ἔγραψεν. Ἐτέροις γὰρ φίλοις δωρεὰς ἀπολιπὼν καὶ τοῦ παιδὸς ἀποδείξας ἐπιτρόπους τὸν Πομπηῖον ὅλως παρήλθεν. Ἦνεγκε μέντοι τοῦτο μετρίως
 30 πάνν καὶ πολιτικῶς ἐκείνος, ὥστε, Λεπίδου καὶ τινῶν ἄλλων ἐνισταμένων μὴ ταφῆναι τὸν νεκρὸν ἐν τῷ πε-

δίῳ μὴδὲ δημοσίᾳ τὴν ἐκφορὰν γενέσθαι, βοηθῆσαι καὶ παρασχεῖν δόξαν ἅμα ταῖς ταφαῖς καὶ ἀσφάλειαν.

XVI. Ἐπεὶ δὲ ταχὺ τοῦ Σύλλα τελευτήσαντος εἰς φῶς παρήει τὰ μαντεύματα, καὶ Λέπιδος εἰσποιοῦν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐκείνου δύναμιν οὐ κύκλω περιῶν οὐδὲ 5 μετὰ σχήματος, ἀλλὰ εὐθύς ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν τὰ πάλαι νοσοῦντα καὶ διαφυγόντα τὸν Σύλλαν ὑπολείμματα τῶν στάσεων ἀνῆθις ἀνακινῶν καὶ περιβαλλόμενος, ὁ δὲ συνάρχων αὐτοῦ Κάτλος, ᾧ τὸ καθαρὸν καὶ ὑγιαῖνον μάλιστα τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου προσεῖχεν, ἦν μὲν 10 ἐν ἀξιώματι σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης μέγιστος τῶν τότε Ῥωμαίων, ἐδόκει δὲ πολιτικῆς ἡγεμονίας μᾶλλον ἢ στρατιωτικῆς οἰκεῖος εἶναι, τῶν πραγμάτων αὐτῶν ποθοῦντων τὸν Πομπηῖον οὐ διεμέλλησεν ὅπη τράπηται, προσθεὶς δὲ τοῖς ἀρίστοις ἑαυτὸν ἀπεδείχθη στρατεύ- 15 ματος ἡγεμῶν ἐπὶ τὸν Λέπιδον ἥδη πολλὰ τῆς Ἰταλίας κεινηκότα καὶ τὴν ἐντὸς Ἀλπεων Γαλατίαν κατέχοντα διὰ Βρούτου στρατεύματι. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἐκρά- 627 τησε φραδίως ἐπελθῶν ὁ Πομπηῖος· ἐν δὲ Μουτίνῃ τῆς Γαλατίας ἀντεκάθητο τῷ Βρούτῳ συχνὸν χρόνον· ἐν ᾧ 20 Λέπιδος ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὄνεις καὶ προσκαθήμενος ἔξωθεν ὑπάτειαν ἤτει δευτέραν, ὄχλῳ πολλῷ δεδιττόμενος τοὺς ἔνδον. Ἐλυσε δὲ τὸν φόβον ἐπιστολῇ παρὰ Πομπηῖου κοιμισθεῖσα κατωρθωκότος ἄνευ μάχης τὸν πόλεμον. Ὁ γὰρ Βρούτος, εἴτε παραδοὺς τὴν δύναμιν αὐ- 25 τός, εἴτε προδοθεὶς μεταβαλομένης ἐκείνης, ἐνεχείρισε τῷ Πομπηῖῳ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν ἵππεῖς προπομποὺς ἀπεχώρησεν εἰς πολίχνιον τι τῶν περὶ τὸν Πάδον, ὅπου μεθ' ἡμέραν μίαν, ἐπιπέμψαντος αὐτῷ τοῦ Πομπηῖου Γεμίνιον, ἀνηρέθη· καὶ πολλὴν ἔσχεν ἀπὸ τούτου Πομ- 30 πηῖος αἰτία. Γεγραφὼς γὰρ εὐθύς ἐν ἀρχῇ τῆς μεταβολῆς πρὸς τὴν σύγκλητον, ὡς ἐκὼν αὐτῷ πρόσθιοιο

Βροῦτος, ἑτέρας αὐτίς ἐπεμψεν ἐπιστολὰς ἀνηρημένου τοῦ ἀνθρώπου κατηγορούσας. Τούτου Βροῦτος ἦν υἱὸς ὁ Καίσαρα σὺν Κασσίῳ κτείνας, ἀνὴρ ὁμοίως τῷ πατρὶ μῆτε πολεμήσας μῆτε ἀποθανῶν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. Λέπιδος μὲν οὖν εὐθύς ἐκπεσὼν τῆς Ἰταλίας ἀπεπέρασεν εἰς Σαρδόνα· κακεῖ νοσήσας ἐτελεύτησε δι' ἀθυμίαν, οὐ τῶν πραγμάτων, ὡς φασιν, ἀλλὰ γραμματίῳ περιπεσὼν, ἐξ οὗ μοιχείαν τινὰ τῆς γυναικὸς ἐφώρασε.

10 XVII. Λεπίδῳ δὲ οὐδὲν ὅμοιος στρατηγὸς Ἰβηρίαν κατέχων Σερωτίριος ἐπηρεεῖτο Ῥωμαίοις φοβερός, ὥσπερ ἔσχατον νόσημα τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἰς τοῦτον τὸν ἄνδρα συνεργηκότων, πολλοὺς μὲν ἤδη τῶν ἐλαττόνων στρατηγῶν ἀνηρηκότα, Μετέλλῳ δὲ Πίῳ τότε
15 συμπεπλεγμένον, ἀνδρὶ λαμπρῷ μὲν καὶ πολεμικῷ, δοκοῦντι δὲ ἀργότερον ὑπὸ γήρωσ ἐπεσθαι τοῖς καιροῖς τοῦ πολέμου καὶ ἀπολείπεσθαι τῶν πραγμάτων ἀρπαζομένων ὀξύτητι καὶ τάχει τοῦ Σερωτίριου παραβόλως καὶ ληστρικώτερον αὐτῷ προσφερομένου, καὶ ταράττον-
20 τος ἐνέδραις καὶ περιδρομαῖς ἄνδρα νομίμων ἀθλητὴν ἀγῶνων καὶ δυνάμεως στασίμου καὶ βαρείας ἡγεμόνα. Πρὸς ταῦτα Πομπήϊος ἔχων τὴν στρατιὰν ὑφ' ἑαυτῷ διεπράττετο Μετέλλῳ πεμφθῆναι βοηθός· καὶ Κάτλου κελεύοντος οὐ διέλυεν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν περὶ τὴν
25 πόλιν αἰεὶ τινὰς ποιούμενος προφάσεις, ἕως ἔδωκαν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν Λευκίου Φιλίππου γνώμην εἰπόντος. Ὅτε καὶ φασιν ἐν συγκλήτῳ πνυθομένου τινὸς καὶ θαναμάζοντος, εἰ Πομπήϊον ἀνθύπατον οἶεται δεῖν ἐκπεμφθῆναι Φίλιππος· „Οὐκ ἔγωγε“ φάναι τὸν Φίλιππον
30 „ἀλλ' ἀνθ' ὑπάτων,“ ὡς ἀμφοτέρους τοὺς τότε ὑπατεύοντας οὐδενὸς ἀξιόους ὄντας.

XVIII. Ἐπεὶ δὲ τῆς Ἰβηρίας ἀψάμενος ὁ Πομπήϊος,

οἷα φιλεῖ πρὸς νέου δόξαν ἡγεμόνος, ἑτέρους ταῖς ἐλπίσιν ἐποίησε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ μὴ πάνυ βεβαίως τῷ Σερτωρίῳ συνεστῶτα τῶν ἐθνῶν ἐκινεῖτο καὶ μετεβάλλετο, λόγους ὑπερηφάνους ὁ Σερτώριος κατὰ τοῦ Πομπηίου διέσπειρε, καὶ σκώπτων ἔλεγε νάρθηκος ἂν 5 αὐτῷ δεῖσθαι καὶ σκύτους ἐπὶ τὸν παῖδα τοῦτον, εἰ μὴ τὴν γραῦν ἐκείνην ἐφοβεῖτο, λέγων τὸν Μέτελλον. Ἔργῳ μέντοι φυλαττόμενος σφόδρα καὶ δεδοικῶς τὸν Πομπηίου ἀσφαλέστερον ἐστρατήγει. Καὶ γὰρ ὁ Μέτελλος, ὅπερ οὐκ ἂν τις ᾤκηθη, διετέθρουπτο τῷ βίῳ 10 κομιδῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐνδεδικῶς, καὶ μεγάλη τις εἰς ὄγκου καὶ πολυτέλειαν ἐξαίφνης ἐγεγόνει μεταβολὴ περὶ αὐτόν, ὥστε τῷ Πομπηίῳ καὶ τοῦτο θαυμαστὴν εὐνοίαν ἅμα δόξῃ φέρειν, ἐπιτείνοντι τὴν εὐτέλειαν τῆς διαίτης οὐ πολλῆς ἐπιτηδεύσεως δεομένην· φύσει γὰρ ἦν σώ- 15 φρων καὶ τεταγμένος ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις. Τοῦ δὲ πολέμου πολλὰς ιδέας ἔχοντας, ἠνίασε μάλιστα τὸν Πομπηίου ἢ Λαύρωνος ἄλωσις ὑπὸ Σερτωρίου. Κυκλοῦσθαι γὰρ αὐτὸν οἰηθεὶς καὶ τι μεγαληγορήσας αὐτὸς ἐξαίφνης ἀνεφάνη περιεχόμενος κύκλῳ· καὶ διὰ τοῦτο κινεῖσθαι 20 δεδιῶς ἐπεῖθε καταπιμπραμένην τὴν πόλιν αὐτοῦ παρόντος. Ἐρέννιον δὲ καὶ Περπένναν, ἄνδρας ἡγεμονικούς τῶν πρὸς Σερτώριον καταπεφευγόντων καὶ στρατηγούντων ἐκείνῳ, νικήσας περὶ Οὐαλεντίαν ὑπὲρ μυρίους ἀπέκτεινεν. 25

XIX. Ἐπαρθεὶς δὲ τῇ πράξει καὶ μέγα φρονῶν ἐπ' αὐτὸν ἔσπευθε Σερτώριον, ὥς μὴ μετᾴσχοι τῆς νίκης Μέτελλος. Περὶ δὲ Σούκρωνι ποταμῷ τῆς ἡμέρας ἤδη τελευτώσης συνέβαλον τὰς δυνάμεις, δεδιότες ἐπελθεῖν τὸν Μέτελλον, ὁ μὲν ὡς μόνος, ὁ δὲ ὡς μόνῳ δια- 30 γωνίσαιτο. Τὸ μὲν οὖν τέλος ἀμφίδοξον ἔσχεν ὁ ἀγών· ἑκατέρου γὰρ θάτερον κέρως ἐνίκησε· τῶν δὲ στρατη-

γῶν πλέον ἠνέγκατο Σερωάριος· ἐτρέφατο γὰρ τὸ καθ' αὐτὸν ἐκεῖνος ἀντιταχθεὶς. Πομπηῖω δὲ ἀνὴρ μέγας ἰπ-
 πότη πεζὸς ἐφώρμησε· συμπεσόντων δ' εἰς τὸ αὐτὸ καὶ
 γενομένων ἐν λαβαῖς ἀπέσκηψαν αἱ πληγαὶ τῶν ξιφῶν
 5 εἰς τὰς χεῖρας ἀμφοῖν, οὐχ ὁμοίως· ἐτρώθη μὲν γὰρ ὁ
 Πομπηῖος μόνου, ἐκείνου δὲ ἀπέκοψε τὴν χεῖρα. Πλειό-
 νων δὲ συνδραμόντων ἐπ' αὐτόν, ἤδη τῆς τροπῆς γεγε-
 νημένης, ἀνελπίστως διέφυγε, προέμενος τὸν ἵππον τοῖς
 πολεμίοις φάλαρα χρυσᾶ καὶ κόσμον ἄξιον πολλοῦ πε-
 10 ρικεῖμενον. Ταῦτα γὰρ διανεμόμενοι καὶ περὶ τούτων
 μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἀπελείφθησαν. Ἄμα δὲ ἡμέρα
 παρετάξαντο μὲν ἀμφοτέροι πάλιν ἐκβεβαιοῦμενοι τὸ
 νίκημα, Μετέλλου δὲ προσιόντος ἀνεχώρησεν ὁ Σερ-
 τῶριος σκεδασθέντι τῷ στρατῷ. Τοιαῦται γὰρ ἦσαν αἱ
 15 διαλύσεις καὶ πάλιν συνδρομαὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε
 πολλάκις μόνον πλανᾶσθαι τὸν Σερωάριον, πολλάκις
 δὲ αὐτῶν ἐπιέναι μυριάσι πεντεκαίδεκα στρατιᾶς, ὥσ-
 περ χειμάρρου ἐξαίφνης πικπλάμενον. Ὁ δ' οὖν Πομ-
 πήιος, ἐπεὶ μετὰ τὴν μάχην ἀπήντα τῷ Μετέλλῳ καὶ
 20 πλησίον ἀλλήλων ἦσαν, ἐκέλευσεν ὑφεῖναι τὰς φάβδους,
 θεραπεύων ὡς προὔχοντα τιμῇ τὸν Μετέλλου. Ὁ δὲ
 καὶ τοῦτο διεκώλυσε καὶ τᾶλλα χρηστὸς ἦν ἀνὴρ περὶ
 αὐτόν, οὐδὲν ὡς ὑπατικῷ καὶ πρεσβυτέρῳ νέμων ἑαυτῷ
 πλέον, ἀλλ' ἢ τὸ σύνθημα κοινῇ στρατοπεδεύόντων εἰς
 25 ἅπαντας ἐξεπέμπετο παρὰ Μετέλλου· τὰ πολλὰ δὲ χωρὶς
 ἐστρατοπεδεύοντο. Διέκοπτε γὰρ αὐτοὺς καὶ διῖστη
 ποικίλος ὢν ὁ πολέμιος καὶ δεινὸς ἐν βραχεῖ πολλαχοῦ
 περιφανῆσαι καὶ μεταγαγεῖν ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλους ἀγῶ-
 νας. Τέλος δὲ περικόπτων μὲν ἀγορᾶς, ληϊζόμενος δὲ
 30 τὴν χώραν, ἐπικρατῶν δὲ τῆς θαλάσσης, ἐξέβαλεν ἀμ-
 φοτέρους τῆς ὑφ' ἑαυτὸν Ἰβηρίας, ἀναγκασθέντας εἰς
 ἀλλοτρίας καταφυγεῖν ἐπαρχίας ἀπορίας τῶν ἐπιτηδείων.

XX. Πομπήϊος δὲ τὰ πλεῖστα τῶν ἰδίων ἕξανηλω-
 κῶς καὶ κατακεκορημένος εἰς τὸν πόλεμον ἤτει χρήματα
 τὴν σύγκλητον, ὡς ἀφιζόμενος εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῆς δυ-
 νάμεως, εἰ μὴ πέμποιεν. Ὑπατεύων δὲ Λεύκολλος τότε
 καὶ Πομπηΐω μὲν ὦν διάφορος, μνῶμενος δ' ἑαυτῷ τὸν 5
 Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἔσπευσεν ἀποσταλῆναι τὰ χρή-
 ματα, φοβούμενος αἰτίαν Πομπηΐω παρασχεῖν δεομένῳ
 Σερτώριον ἀφεῖναι καὶ πρὸς Μιθριδάτην τραπέσθαι,
 λαμπρὸν μὲν εἰς δόξαν, εὐμεταχείριστον δὲ φαινόμενον
 ἀνταγωνιστήν. Ἐν τούτῳ δὲ θνήσκει Σερτώριος ὑπὸ 10
 τῶν φίλων δολοφονηθεὶς· ὦν Περπέννας ὁ κορυφαί-
 ος ἐπεχείρησεν ἐκείνῳ τὰ αὐτὰ ποιεῖν, ἀπὸ τῶν αὐ-
 τῶν μὲν ὀρμώμενος δυνάμεων καὶ παρασκευῶν, τὸν δὲ
 χρώμενον αὐταῖς ὁμοίως οὐκ ἔχων λογισμὸν. Εὐθύς
 οὖν ὁ Πομπήϊος ἐπεξελθὼν καὶ ἠεμβόμενον ἐν τοῖς 15
 629 πράγμασι τὸν Περπένναν καταμαθὼν δέλεαρ αὐτῷ δέκα
 σπείρας ὑφῆκεν, εἰς τὸ πεδίον διασπαρῆναι κελεύσας.
 Τραπομένου δὲ πρὸς ταύτας ἐκείνου καὶ διώκοντος,
 ἄθρους ἐπιφανεῖς καὶ συνάφας μάχην ἐκράτησε πάν-
 των. Καὶ διεφθάρησαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἠγεμόνων ἐν 20
 τῇ μάχῃ· τὸν δὲ Περπένναν ἀχθέντα πρὸς αὐτὸν ἀπέ-
 κτεινεν, οὐκ ἀχάριστος οὐδ' ἀμνήμων γενόμενος τῶν
 περὶ Σικελίαν, ὡς ἐγκαλοῦσιν ἔνιοι, μεγάλη δὲ δια-
 νοΐα καὶ σωτηρίῳ τῶν ὅλων γνώμη χρησάμενος. Ὁ γὰρ
 Περπέννας τῶν Σερτωρίου γραμμάτων γεγονὼς κύριος 25
 ἐδείκνυεν ἐπιστολὰς τῶν ἐν Ῥώμῃ δυνατωτάτων ἀν-
 δρῶν, οἳ τὰ παρόντα κινήσαι βουλόμενοι πράγματα καὶ
 μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν ἐκάλουν τὸν Σερτώριον εἰς
 τὴν Ἰταλίαν. Φοβηθεὶς οὖν ὁ Πομπήϊος ταῦτα, μὴ μεί-
 ζονας ἀναστήσῃ τῶν πεπανμένων πολέμων, τὸν τε Περ- 30
 πένναν ἀνείλε καὶ τὰς ἐπιστολὰς οὐδ' ἀναγνούς κατ-
 ἔκασεν.

XXI. Ἐκ δὲ τούτου παραμείνας χρόνον ὅσον τὰς
 μεγίστας κατασβέσαι ταραχὰς καὶ τὰ φλεγμονήοντα μάλ-
 λιστα κατασιῆσαι καὶ διαλυῖσαι τῶν πραγμάτων, ἀπῆγεν
 εἰς Ἰταλίαν τὸν στρατὸν, ἀκμάζοντι τῷ δουρικῷ πολέμῳ
 5 κατὰ τύχην φερόμενος. Διὸ καὶ Κράσσος ὁ στρατηγὸς
 ἤπειξε παραβόλως τὴν μάχην, καὶ κατεντύχησε δισχι-
 λίους τριακοσίους ἐπὶ μυρίοις κτείνας. Οὐ μὴν ἀλλὰ
 καὶ τούτῳ τὸν Πομπήϊον εἰσποιοῦσης ἀμῶς γέπως τῷ
 κατορθώματι τῆς τύχης, πεντακισχίλιοι φεύγοντες ἐκ
 10 τῆς μάχης ἐνέπεσον εἰς αὐτόν, οὓς ἅπαντας διαφθείρας
 ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον ὑποφθάσας, ὡς Κράσσος
 μὲν ἐκ παρατάξεως νενίκηκε τοὺς μονομάχους, αὐτὸς
 δὲ τὸν πόλεμον ἐκ ῥιζῶν παντάπασιν ἀνήρηκε. Καὶ
 ταῦτα βουλομένοις ἦν δι' εὐνοίαν ἀκροᾶσθαι καὶ λέ-
 15 γειν τοῖς Ῥωμαίοις. Ἰβηρίαν δὲ καὶ Σερτώριον οὐδὲ
 παίζων ἄν τις εἶπεν ἐτέρου καὶ μὴ Πομπηίου τὸ πᾶν
 ἔργον εἶναι. Ἐν τῷ ταύτῃ δὲ τιμῇ καὶ προσδοκίᾳ τοῦ
 ἀνδρὸς ὅμως ἐνῆν καὶ ὑποψία τις καὶ δέος, ὡς οὐ προ-
 ησομένου τὸ στράτευμα, βαδιουμένου δὲ δι' ὄπλων καὶ
 20 μοναρχίας ἀντικρυς ἐπὶ τὴν Σύλλα πολιτείαν. Ὅθεν
 οὐκ ἐλάττονες ἦσαν τῶν δι' εὐνοίαν τρεχόντων καὶ φι-
 λοφρονουμένων καθ' ὁδὸν οἱ φόβῳ ταῦτα ποιοῦντες.
 Ἐπεὶ δὲ καὶ ταύτην ἀνείλε τὴν ὑπόνοιαν ὁ Πομπηῖος
 προειπὼν ἀφήσειν τὸ στράτευμα μετὰ τὸν θρίαμβον,
 25 ἐν αἰτιᾶσθαι τοῖς βασκαίνουσι περιῆν ὑπόλοιπον, ὅτι
 τῷ δήμῳ προσνέμει μᾶλλον ἑαυτὸν ἢ τῇ βουλῇ, καὶ τὸ
 τῆς δημοκρατίας ἀξίωμα, Σύλλα καταβαλόντος, ἔγνωκεν
 ἀνιστάναί καὶ χαρίζεσθαι τοῖς πολλοῖς, ὅπερ ἦν ἀληθές.
 Οὐ γὰρ ἔστιν οὐτινος ἐμμανέστερον ὁ Ῥωμαίων ἠράσθη
 30 δῆμος καὶ μᾶλλον ἐπόθησεν ἢ τὴν ἀρχὴν αὐτίς ἐπιθεῖν
 ἐκείνην, ὥστε καὶ Πομπηῖον εὐτύχημα ποιεῖσθαι μέγα
 τὸν τοῦ πολιτεύματος καιρὸν, ὡς οὐκ ἂν εὐρόντα χάριν

ἄλλην, ἣ τὴν εὐνοίαν ἀμείψεται τῶν πολιτῶν, εἰ ταύτην ἕτερος προέλαβε.

XXII. Ψηφισθέντος οὖν αὐτῷ δευτέρου θριάμβου καὶ ὑπατείας οὐ διὰ ταῦτα θαυμαστός ἐδόκει καὶ μέγας, ἀλλ' ἐκεῖνο τεκμήριον ἐποιοῦντο τῆς λαμπρότητος, ὅτι 5 Κράσσος, ἀνὴρ τῶν τότε πολιτευομένων πλουσιώτατος καὶ δεινότατος εἶπειν καὶ μέγιστος, αὐτόν τε Πομπηίου ὑπερφρονῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, οὐκ ἐθάρρησεν ὑπατείαν μετιέναι πρότερον ἢ Πομπηίου δεηθῆναι. Καὶ μέντοι Πομπηῖος ἠγάπησε, πάλαι δεόμενος χρείας τινὸς 10 ὑπάρξει καὶ φιλανθρωπίας πρὸς αὐτόν· ὥστε καὶ δεξιουῖσθαι προθύμως καὶ παρακαλεῖν τὸν δῆμον, ἐπαγγελλόμενος χάριν ἕξειν οὐκ ἐλάττονα τοῦ συνάρχοντος ἢ τῆς ἀρχῆς. Οὐ μὴν ἀλλ' ἀποδειχθέντες ὑπατοὶ διε-
630 φέροντο πάντα καὶ προσέκρουον ἀλλήλοις· καὶ ἐν μὲν 15 τῇ βουλῇ μᾶλλον ἴσχυεν ὁ Κράσσος, ἐν δὲ τῷ δήμῳ μέγα τὸ Πομπηίου κράτος ἦν. Καὶ γὰρ ἀπέδωκε τὴν δημορχίαν αὐτῷ καὶ τὰς δίκας περιείδεν αὐτῷ εἰς τοὺς ἰππέας νόμῳ μεταφερομένας. Ἡδιστον δὲ θέαμα τῷ δήμῳ παρέσχεν αὐτὸς ἑαυτὸν τὴν στρατείαν παραιτού-
20 μενος. Ἔθος γὰρ ἐστὶ Ῥωμαίων τοῖς ἰππεῦσιν, ὅτι στρατεύσονται τὸν νόμιμον χρόνον, ἄγειν εἰς ἀγορὰν τὸν ἵππον ἐπὶ τοὺς δύο ἄνδρας, οὓς τιμητὰς καλοῦσι, καὶ καταριθμισαμένους τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρα-
τόρων ἕκαστον, ὑφ' οἷς ἐστρατεύσαντο, καὶ δόντας εὐ-
25 θύνας τῆς στρατείας ἀφίεσθαι. Νέμεται δὲ καὶ τιμὴ καὶ ἀτιμία προσήκουσα τοῖς βίοις ἑκάστων. Τότε δὲ προσεκάθηντο μὲν οἱ τιμηταὶ Γέλλιος καὶ Λέντλος ἐν κόσμῳ, καὶ πάροδος ἦν τῶν ἰππέων ἐξεταζομένων, ὥφθη δὲ Πομπηῖος ἄνωθεν ἐπ' ἀγορὰν κατερχόμενος, τὰ μὲν 30 ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δὲ διὰ χειρὸς ἄγων τὸν ἵππον. Ὡς δ' ἐγγὺς ἦν καὶ καταφανῆς ἐγε-

ρόνει, κελεύσας διασχεῖν τοὺς ῥαβδοφόρους τῷ βήματι προσήγαγε τὸν ἵππον. Ἦν δὲ τῷ δήμῳ θαῦμα καὶ σιωπὴ πᾶσα, τοὺς τε ἄρχοντας αἰδῶς ἅμα καὶ χαρὰ πρὸς τὴν ὄψιν ἔσχεν. Εἶτα ὁ μὲν πρεσβύτερος ἠρώ-
 5 τησε· „Πυνθάνομαί σου, ὦ Πομπήϊε Μάγνε, εἰ πάσας ἐστράτευσαι τὰς κατὰ νόμον στρατείας;“ Πομπήϊος δὲ μεγάλη φωνῇ· „Πάσας“ εἶπεν „ἐστράτευμαι, καὶ πά-
 σας ὑπ’ ἐμαυτῷ αὐτοκράτορι.“ Τοῦτο ἀκούσας ὁ δῆ-
 10 ῆν, ἀλλ’ ἀναστάντες οἱ τιμηταὶ προέπεμπον αὐτὸν οἰ-
 καδὲ, χαριζόμενοι τοῖς πολίταις ἐπομένοις καὶ κροτοῦσιν.

XXIII. Ἦδη δὲ τῆς ἀρχῆς περαινομένης τῷ Πομ-
 πηϊῷ, τῆς δὲ πρὸς Κράσσου ἀξιομένης διαφορᾶς, Γά-
 τός τις Ἀνρήλιος, ἀξίωμα μὲν ἵππικὸν ἔχων, βίῳ δὲ
 15 ἀπράγμονι κεκρημένος, ἐκκλησίας οὔσης ἀναβάς ἐπὶ τὸ
 βῆμα καὶ προσελθὼν ἔφη κατὰ τοὺς ὕπνουσιν αὐτῷ τὸν
 Δία φανῆναι κελεύοντα τοῖς ὑπάτοις φράσαι, μὴ πρό-
 20 τερον ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἢ φίλους ἀλλήλοις γενέ-
 σθαι. Ῥηθέντων δὲ τούτων ὁ μὲν Πομπήϊος ἡσυχίαν
 ἤγειν ἐστῶς, ὁ δὲ Κράσσοσ ἀρξάμενος δεξιούσθαι καὶ
 προσαγορεύειν αὐτόν· „Οὐδέν“ εἶπεν „οἶμαι ποιεῖν
 ἀγεννὲς οὐδὲ ταπεινόν, ὦ πολιταί, Πομπηϊῷ πρότερος
 ἐνδιδούς, ὃν ὑμεῖς μήπω μὲν γενειῶντα Μέγαν ἠξιώ-
 25 σατε καλεῖν, μήπω δὲ μετέχοντι βουλῆς ἐψηφίσασθε
 δύο θριάμβους.“ Ἐκ τούτου διαλλαγέντες ἀπέθεντο τὴν
 ἀρχὴν. Καὶ Κράσσοσ μὲν ὄνπερ ἐξ ἀρχῆς εἴλετο τρό-
 πον τοῦ βίου διεφύλαττε, Πομπηϊὸσ δὲ τὰς τε πολλὰς
 ἀνεδύετο συνηγορίας καὶ τὴν ἀγορὰν κατὰ μικρὸν ἀπέ-
 λειπε καὶ προῆει σπανίως εἰς τὸ δημόσιον, αἰεὶ δὲ μετὰ
 30 πλήθους. Οὐ γὰρ ἦν ἔτι ράδιον ὄχλου χωρὶς ἐντυ-
 χεῖν οὐδ’ ἰδεῖν αὐτόν, ἀλλ’ ἠδιστος ὁμοῦ πολλοῖσ καὶ
 ἀθρόοισ ἐφκίνετο σεμνότητα περιβαλλόμενος ἐκ τούτου

τῆ ὄψει καὶ ὄγκον, ταῖς δὲ τῶν πολλῶν ἐντεύξεισι καὶ
 συνηθείαις ἄδικτον οἰόμενος δεῖν τὸ ἀξίωμα διατηρεῖν.
 Ὁ γὰρ ἐν ἱματίῳ βίος ἐπισφαλῆς ἐστὶ πρὸς ἀδοξίαν τοῖς
 ἐκ τῶν ὄπλων μεγάλοις καὶ πρὸς ἰσότητα δημοτικὴν
 ἀσυμμέτροις· αὐτοὶ μὲν γὰρ καὶ ἐνταῦθα πρωτεύειν, 5
 ὡς ἐκεῖ, δικαιοῦσι, τοῖς δὲ ἐκεῖ φερομένοις ἔλαττον ἐν-
 ταῦθα γοῦν μὴ πλεόν ἔχειν οὐκ ἀνεκτόν ἐστι. Διὸ τὸν
 ἐν στρατοπέδοις καὶ θριάμβοις λαμπρόν, ὅταν ἐν ἀγορᾷ
 λάβωσιν, ὑπὸ χεῖρα ποιοῦνται καὶ καταβάλλουσι, τῷ
 δὲ ἀπολεγόμενῳ καὶ ὑποχωροῦντι τὴν ἐκεῖ τιμὴν καὶ 10
 δύναμιν ἀνεπίφθονον φυλάττουσιν. Ἐδήλωσε δὲ αὐτὰ
 τὰ πράγματα μετ' ὀλίγον χρόνον.

XXIV. Ἡ γὰρ πειρατικὴ δύναμις ὠρμήθη μὲν ἐκ
 Κιλικίας τὸ πρῶτον, ἀρχὴν παράβολον λαβοῦσα καὶ
 λανθάνουσαν, φρόνημα δὲ καὶ τόλμαν ἔσχεν ἐν τῷ Μι- 15
 θριδατικῷ πολέμῳ, χρήσασα ταῖς βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις
 631 ἑαυτήν. Εἴτα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις περὶ
 θύρας τῆς Ῥώμης συμπέσόντων, ἔρημος οὔσα φρουρᾶς
 ἢ θάλασσα κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἐφείλκετο καὶ προῆγεν,
 οὐκέτι τοῖς πλέουσι μόνον ἐπιτιθεμένους, ἀλλὰ καὶ νη- 20
 σους καὶ πόλεις παραλίους ἐκκόπτοντας. Ἦδη δὲ καὶ
 χρήμασι δυνατοὶ καὶ γένεσι λαμπροὶ καὶ τὸ φρονεῖν
 ἀξιούμενοι διαφέρειν ἄνδρες ἐνέβαινον εἰς τὰ ληστρικά
 καὶ μετεῖχον, ὡς καὶ δόξαν τινὰ καὶ φιλοτιμίαν τοῦ
 ἔργου φέροντος. Ἦν δὲ καὶ ναύσταθμα πολλαχόθι πει- 25
 ρατικά καὶ φρουκτώρια τετειχισμένα, καὶ στόλοι προσέ-
 πιπτον οὐ πληρωμάτων μόνον εὐανδρῶν οὐδὲ τέχναις
 κυβερνητῶν οὐδὲ τάχεσι νεῶν καὶ κουφότησιν ἐξησκη-
 μένοι πρὸς τὸ οἰκεῖον ἔργον, ἀλλὰ τοῦ φοβεροῦ μᾶλλον
 αὐτῶν τὸ ἐπίφθονον ἐλύπει καὶ ὑπερήφανον, στυλίσι 30
 χρυσαῖς καὶ παραπετάσμασιν ἀλουργοῖς καὶ πλάταις
 ἐπαργύροις ὥσπερ ἐντροφώντων τῷ κακουργεῖν καὶ

καλλωπιζομένων. Ἀύλοὶ δὲ καὶ ψαλμοὶ καὶ μέθαι παρα
 πᾶσαν ἀκτὴν καὶ σωμαίων ἡγεμονικῶν ἄρπαγαὶ καὶ
 πόλεων αἰχμαλώτων ἀπολυτρώσεις ὄνειδος ἦσαν τῆς
 Ῥωμαίων ἡγεμονίας. Ἐγένοντο δ' οὖν αἱ μὲν ληστρίδες
 5 νῆες ὑπὲρ χιλίας, αἱ δὲ ἀλοῦσαι πόλεις ὑπ' αὐτῶν τε-
 τρακόσiai. Τῶν δὲ ἀσύλων καὶ ἀβάτων πρότερον ἱερῶν
 ἐξέκοψαν ἐπιόντες τὸ Κλάριον, τὸ Διδυμαῖον, τὸ Σα-
 μοθράκιον, τὸν ἐν Ἐρμιόνη τῆς Χθονίας νεῶν καὶ τὸν
 ἐν Ἐπιδαύρῳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸν Ἴσθμοῖ καὶ Ται-
 10 νάρῳ καὶ Καλανρία τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ δὲ Ἀπόλλω-
 νος τὸν ἐν Ἀκτίῳ καὶ Λευκάδι, τῆς δὲ Ἥρας τὸν ἐν
 Σάμῳ, τὸν ἐν Ἄργει, τὸν ἐπὶ Λακινίῳ. Ξένας δὲ θυ-
 σίας ἔθνον αὐτοὶ τὰς ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ τελετάς τινὰς
 ἀπορρήτους ἐτέλουν, ὧν ἡ τοῦ Μίθρου καὶ μέχρι δεῦρο
 15 διασώζεται καταδειχθεῖσα πρῶτον ὑπ' ἐκείνων. Πλεῖ-
 στα δὲ Ῥωμαίοις ἐνυβρίσαντες ἔτι καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῶν
 ἀναβαίνοντες ἀπὸ θαλάσσης ἐληΐζοντο καὶ τὰς ἐγγυς
 ἐπαύλεις ἐξέκοπτον. Ἦρπασαν δὲ ποτε καὶ στρατηγούς
 δύο Σεξιλίλιον καὶ Βελλῖνον ἐν ταῖς περιπορφύροις, καὶ
 20 τοὺς ὑπηρέτας ἅμα καὶ ῥαβδοφόρους ᾤχοντο σὺν αὐτοῖς
 ἐκείνοις ἔχοντες. Ἦλω δὲ καὶ θυγάτηρ Ἀντωνίου, θρι-
 αμβικῶ ἀνδρός, εἰς ἀγρὸν βαδίζουσα, καὶ πολλῶν χρη-
 μάτων ἀπελυτρώθη. Ἐκεῖνο δὲ ἦν ὑβριστικώτατον.
 Ὅποτε γάρ τις ἐαλωκῶς ἀναβοήσειε Ῥωμαῖος εἶναι καὶ
 25 τοῦνομα φράσειεν, ἐκπεπληγχαὶ προσποιούμενοι καὶ
 δεδιέναι τούς τε μηρούς ἐπαίοντο καὶ προσέπιπτον αὐτῷ
 συγγνώμην ἔχειν ἀντιβολουῦντες· ὁ δὲ ἐπέειθετο ταπει-
 νούς ὄρῶν καὶ δεομένους. Ἐκ τούτου δὲ οἱ μὲν ὑπέ-
 δουν τοῖς καλκίοις αὐτὸν, οἱ δὲ τήβεννον περιέβαλλον,
 30 ὡς δὴ μὴ πάλιν ἀγνοηθεῖη. Πολὺν δὲ χρόνον οὕτω
 κατειρωνευσάμενοι καὶ ἀπολαύσαντες τοῦ ἀνθρώπου
 τέλος ἐν μέσῳ πελάγει κλίμακα προσβαλόντες ἐκέλευον

ἐκβαίνειν καὶ ἀπιέναι χαίροντα, τὸν δὲ μὴ βουλόμενον ὠθοῦντες αὐτοὶ κατέδνον.

XXV. Ἐπενείματο δὲ ἡ δύναμις αὕτη πᾶσαν ὁμοῦ
 τι τὴν καθ' ἡμᾶς θάλασσαν, ὥστε ἄπλουν καὶ ἄβατον
 ἐμπορία πάση γενέσθαι. Τοῦτο δὴ μάλιστα Ῥωμαίους 5
 ἐπέστρεψε, θλιβομένους τῇ ἀγορᾷ καὶ σπάνιῳ μεγάλην
 προσδοκῶντας, ἐκπέμψαι Πομπηίου ἀφαιρησόμενον τῶν
 πειρατῶν τὴν θάλασσαν. Ἐγραψε δὲ Γαβίνιος, εἰς τῶν
 Πομπηίου συνήθων, νόμον οὐ ναυαρχίαν, ἀντικρως δὲ
 μοναρχίαν αὐτῷ δίδόντα καὶ δύναμιν ἐπὶ πάντας ἀν- 10
 θρώπους ἀνυπεύθυνον. Ἐδίδου γὰρ ἄρχειν ὁ νόμος
 αὐτῷ τῆς ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θαλάσσης, ἡπίερον
 δὲ πάσης ἐπὶ σταδίους τετρακοσίους ἀπὸ θαλάσσης.
 Τοῦτο δὲ οὐ πάνυ πολλὰ χωρία τῆς ὑπὸ Ῥωμαίων οἰ-
 κουμένης τὸ μέτρον ἐξέφυγεν, ἀλλὰ τὰ μέγιστα τῶν 15
 ἐθνῶν καὶ τῶν βασιλέων οἱ δυνατώτατοι περιελαμβά-
 632 νοντο. Πρὸς δὲ τούτοις ἐλέσθαι πεντεκαίδεκα πρε-
 σβευτὰς αὐτὸν ἐκ βουλῆς ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος ἡγεμονίας,
 χρήματα δὲ λαμβάνειν ἐκ τῶν ταμιείων καὶ παρὰ τῶν
 τελωνῶν ὅσα βούλοιο καὶ ναῦς διακοσίας, κύριον ὄντα 20
 πλήθους καὶ καταλόγου στρατιᾶς καὶ πληρωμάτων ἐρε-
 τικῶν. Ἀναγνωσθέντων δὲ τούτων ὁ μὲν δῆμος ὑπερ-
 φυῶς ἐδέξατο, τῆς δὲ συγκλήτου τοῖς μεγίστοις καὶ δυ-
 νατωτάτοις ἔδοξε μείζον μὲν φόβου, φόβου δὲ ἄξιον
 εἶναι τὸ τῆς ἐξουσίας ἀπερίληπτον καὶ ἀόριστον. Ὅθεν 25
 ἐνίσταντο τῷ νόμῳ πλὴν Καίσαρος· οὗτος δὲ συνηγόρει
 τῷ νόμῳ, Πομπηίου μὲν ἐλάχιστα φροντίζων, ὑποδύο-
 μενος δὲ τὸν δῆμον ἐξ ἀρχῆς ἑαυτῷ καὶ κτώμενος. Οἱ
 δὲ ἄλλοι τοῦ Πομπηίου σφοδρῶς καθήπτοντο. Καὶ τῶν
 μὲν ὑπάτων ἄτερος εἰπὼν πρὸς αὐτόν, ὅτι Ῥωμύλον 30
 ζηλῶν οὐ φεύζεται ταυτόν ἐκείνῳ τέλος, ἐκινδύνευσεν
 ὑπὸ τοῦ πλήθους διαφθαρεῖναι· Κάτλου δὲ κατὰ τοῦ

νόμου προσελθόντος πολλὴν μὲν αἰδούμενος ὁ δῆμος ἠσυχίαν παρεῖχεν, ἐπεὶ δὲ πολλὰ μετὰ τιμῆς ἀνεπιφθό-
 νως ὑπὲρ τοῦ Πομπηίου διελθὼν συνεβούλευε φεῖδε-
 σθαι καὶ μὴ προβάλλειν τοιοῦτον ἄνδρα κινδύνοις
 5 ἐπαλλήλοις καὶ πολέμοις, „Ἡ τίνα“ εἶπεν „ἔξετε ἄλλον,
 ἂν ἀπολέσητε τοῦτον;“ ἐκ μιᾶς γνώμης ὑπεφώνησαν
 ἅπαντες „Σὲ αὐτόν.“ Ὁ μὲν οὖν Κάτλος, ὡς οὐκ ἐπει-
 θεν, ἀπέστη· Ῥωσκίου δὲ προσελθόντος οὐδεὶς ἤκου-
 σεν· ὁ δὲ τοῖς δακτύλοις διεσήμαινε μὴ μόνον, ἀλλὰ
 10 δεύτερον αἰρεῖσθαι Πομπήϊον. Ἐπὶ τούτῳ λέγεται δυσ-
 χεράναντα τὸν δῆμον τηλικούτου ἀνακραγεῖν, ὥστε
 ὑπερπετόμενον κόρακα τῆς ἀγορᾶς τυφωθῆναι καὶ κα-
 ταπεσεῖν εἰς τὸν ὄχλον. Ὅθεν οὐ δοκεῖ φήξει τοῦ ἀέρος
 καὶ διασπασμῶ κενὸν πολὺ λαμβάνοντος ἐνολισθαίνειν
 15 τὰ πίπτοντα τῶν ὀρνέων, ἀλλὰ τυπτόμενα τῇ πληγῇ
 τῆς φωνῆς, ὅταν ἐν τῷ ἀέρι σάλον καὶ κῦμα ποιήσῃ
 πολλὴ καὶ ἰσχυρὰ φερομένη.

XXVI. Τότε μὲν οὖν διελύθησαν· ἧ δὲ ἡμέρα
 τὴν ψῆφον ἐποίσειν ἔμελλον ὑπεξῆλθεν ὁ Πομπηῖος εἰς
 20 ἀγρόν. Ἀκούσας δὲ κεκυρωσθαι τὸν νόμον εἰσῆλθε νύ-
 κτωρ εἰς τὴν πόλιν, ὡς ἐπιφθόνου τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπαν-
 τήσεως καὶ συνδρομῆς ἐσομένης. Ἄμα δὲ ἡμέρα προσελ-
 θὼν ἔθυσε· καὶ γενομένης ἐκκλησίας αὐτῷ διεπράξατο
 προσλαβεῖν ἕτερα πολλὰ τοῖς ἐψηφισμένοις ἤδη, μικροῦ
 25 διπλασιάσας τὴν παρασκευήν. Πεντακόσiai μὲν γὰρ
 αὐτῷ νῆες ἐπληρώθησαν, ὀπλιτῶν δὲ μυριάδες δώδεκα
 καὶ πεντακισχίλιοι ἵππεις ἠθροίσθησαν. Ἡγεμονικοὶ δὲ
 καὶ στρατηγικοὶ κατελέγησαν ἀπὸ βουλῆς ἄνδρες εἰκο-
 σιτέσσαρες ὑπ' αὐτοῦ, δύο δὲ ταμίαι παρῆσαν. Αἱ δὲ
 30 τιμαὶ τῶν ὠνίων εὐθύς πεσοῦσαι λόγον ἠδομένῳ τῷ
 δήμῳ παρεῖχον, ὡς αὐτὸ τοῦνομα τοῦ Πομπηίου λέλυκε
 τὸν πόλεμον. Οὐ μὴν ἀλλὰ διελὼν τὰ πελάγη καὶ τὸ

διάστημα τῆς ἐντὸς θαλάσσης εἰς μέρη τρισκαίδεκα, καὶ νεῶν ἀριθμὸν ἐφ' ἑκάστῳ καὶ ἄρχοντα τάξας, ἅμα πανταχοῦ τῇ δυνάμει σκεδασθείσῃ τὰ μὲν ἐμπίπτοντα τῶν πειρατικῶν ἀθρόα περιλαμβάνων εὐθύς ἐξεθηράτο καὶ κατήγευ· οἱ δὲ φθάσαντες διαλυθῆναι καὶ διεκπεσόντες 5 ὥσπερ εἰς σμῆνος ἐδύοντο πανταχόθεν καταφερόμενοι τὴν Κιλικίαν, ἐφ' οὓς αὐτὸς ἐπέλλετο ναῦς ἔχων ἐξήκοντα τὰς ἀρίστας. Οὐ μὴν πρότερον ἐπ' ἐκείνους ἐξέπλευσεν ἢ παντάπασι καθῆραι τῶν αὐτόθι λησθηρίων τὸ Τυρρηρικὸν πέλαγος, τὸ Λιβυκόν, τὸ περὶ Σαρδόνα 10 καὶ Κύρνον καὶ Σικελίαν ἡμέραις τεσσαράκοντα ταῖς πάσαις, αὐτῷ τε χρώμενος ἀτρώτῳ καὶ τοῖς στρατηγοῖς προθύμοις.

XXVII. Ἐν δὲ Ῥώμῃ τοῦ ὑπάτου Πείσωνος ὀργῇ καὶ φθόνῳ λυμαιομένου τὴν παρασκευὴν καὶ διαλύου- 15 τος τὰ πληρώματα, τὸ μὲν ναυτικὸν εἰς Βρεντέσιον περιέπεμψεν, αὐτὸς δὲ διὰ Τυρρησίας εἰς Ῥώμην ἀνέβαι- 633 νεν. Αἰσθόμενοι δὲ πάντες ἐξεχύθησαν εἰς τὴν ὁδόν, ὥσπερ οὐ πρὸ ἡμερῶν ὀλίγων ἐκπέμψαντες αὐτόν. Ἐποίει δὲ τὴν χαρὰν τὸ παρ' ἐλπίδα τῆς μεταβολῆς 20 τάχος, ὑπερβάλλουσαν ἀφθονίαν τῆς ἀγορᾶς ἐχούσης. Ὅθεν ὁ Πείσων ἐκινδύνευσεν τὴν ὑπατείαν ἀφαιρεθῆναι, Γαβινίου νόμον ἔχοντος ἤδη συγγεγραμμένου. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο διεκώλυσεν ὁ Πομπήϊος καὶ τᾶλλα χρηματίσας ἐπιεικῶς καὶ διαπραξάμενος ὧν ἐδεῖτο καταβάς 25 εἰς Βρεντέσιον ἐξέπλευσεν. Ἐπειγόμενος δὲ τῷ καιρῷ καὶ παραπλέων τὰς πόλεις ὑπὸ σπουδῆς ὅμως οὐ παρέληθε τὰς Ἀθήνας, ἀναβάς δὲ καὶ θύσας τοῖς θεοῖς καὶ προσαγορεύσας τὸν δῆμον εὐθύς ἀπιῶν ἀνεγίνωσκεν εἰς αὐτὸν ἐπιγεγραμμένα μονόστιχα, τὸ μὲν ἐντὸς τῆς 30 πύλης·

Ἐφ' ὅσον ὦν ἄνθρωπος οἶδας, ἐπὶ τοσοῦτον εἶ θεός·
τὸ δ' ἐκτός·

Προσεδοκῶμεν, προσεκκυνοῦμεν, εἶδομεν, προπέμ-
πομεν.

Ἐπεὶ δὲ τῶν συνεστώτων ἔτι καὶ πλανωμένων ἔξω πει-
ρατηρίων ἐνίοις δεηθεῖσιν ἐπιεικῶς ἐχρήσατο καὶ παρα-
λαβὼν τὰ πλοῖα καὶ τὰ σώματα κακὸν οὐδὲν ἐποίησεν,
ἐπ' ἐλπίδος χρηστῆς οἱ λοιποὶ γενόμενοι τοὺς μὲν ἄλλους
διέφευγον ἠγεμόνας, Πομπηῖω δὲ φέροντες ἑαυτοὺς
10 μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἐνεχείριζον. Ὁ δὲ πάντων
ἐφείδετο, καὶ μάλιστα διὰ τούτων τοὺς ἔτι λανθάνοντας
ἐξιχνεύων καὶ λαμβάνων ἐκόλαζεν, ὡς αὐτοὺς ἑαυτοῖς
ἀνήκεστα συνειδότας.

XXVIII. Οἱ δὲ πλείστοι καὶ δυνατώτατοι γενεὰς μὲν
15 αὐτῶν καὶ χρήματα καὶ τὸν ἄχρηστον ὄχλον ἐν φρου-
ρίοις καὶ πολίσμασι καρτεροῖς περὶ τὸν Ταῦρον εἶχον
ἀποκείμενα, τὰς δὲ ναῦς πληρώσαντες αὐτοὶ περὶ τὸ
Κορακήσιον τῆς Κιλικίας ἐπιπλέοντα τὸν Πομπηῖον ἐδέ-
ξαντο· καὶ μάχης γενομένης νικηθέντες ἐπολιορκοῦντο.
20 Τέλος δὲ πέμψαντες ἱκετηρίας παρέδωκαν ἑαυτοὺς καὶ
πόλεις καὶ νήσους ὧν ἐπεκράτουν ἐντειχισάμενοι, χα-
λεπὰς βιασθῆναι καὶ δυσπροσπελάστους. Κατελύθη μὲν
οὖν ὁ πόλεμος καὶ τὰ πανταχοῦ ληστήρια τῆς θαλάσσης
ἐξέπεσεν οὐκ ἐν πλείονι χρόνῳ τριῶν μηνῶν, ναῦς δὲ
25 πολλὰς μὲν ἄλλας, ἐνενήκοντα δὲ χαλκεμβόλους παρέ-
λαβεν. Αὐτοὺς δὲ δισχυρίων πλείονας γενομένους ἀνε-
λεῖν μὲν οὐδὲ ἐβουλεύσατο, μεθεῖναι δὲ καὶ περιῦδειν
σκεδασθέντας ἢ συστάντας αὐθις ἀπόρους καὶ πολεμι-
κοὺς τοὺς πολλοὺς ὄντας οὐκ ᾔετο καλῶς ἔχειν. Ἐννοή-
30 σας οὖν, ὅτι φύσει μὲν ἄνθρωπος οὔτε γέγονεν οὔτ'
ἔστιν ἀνήμερον ζῶον οὐδ' ἄμικτον, ἀλλ' ἐξίσταται τῇ
κακίᾳ παρὰ φύσιν χρώμενος, ἔθεσι δὲ καὶ τόπων καὶ

βίων μεταβολαῖς ἐξεμεροῦται, καὶ θηρία [δὲ*] διαίτης κοινωνοῦντα προτέρας ἐκδύεται τὸ ἄγριον καὶ χαλεπὸν, ἔγνω τοὺς ἄνδρας εἰς γῆν μεταφέρειν ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ βίου γεύειν ἐπιεικοῦς, συνενθισθέντας ἐν πόλεσιν οἰκεῖν καὶ γεωργεῖν. Ἐπίους μὲν οὖν αἱ μικραὶ 5 καὶ ὑπέροημοι τῶν Κιλικίων πόλεις ἐδέξαντο καὶ κατέμειξαν ἑαυταῖς χώραν προσλαβοῦσαι, τὴν δὲ Σολίων ἡρημωμένην ἔναγχος ὑπὸ Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίων βασιλέως ἀναλαβῶν ἴδρουσε πολλοὺς ἐν αὐτῇ. Τοῖς δὲ πολλοῖς οἰκητήριον ἔδωκε Δύμην τὴν Ἀχαΐδα, χηρεύουσαν 10 ἀνδρῶν τότε, γῆν δὲ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἔχουσαν.

XXIX. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ βασκαίνοντες ἔψεγον· τοῖς δὲ περὶ Κρήτην πραχθεῖσι πρὸς Μέτελλον οὐδ' οἱ πάνυ φιλοῦντες αὐτὸν ἔχαιρον. Ὁ γὰρ Μέτελλος οἰκεῖος ὢν ἐκείνου τοῦ συνάρεξαντος ἐν Ἰβηρία τῷ Πομπήϊῳ στρα- 15 τηγὸς εἰς Κρήτην ἐπέμφθη πρότερον ἢ τὸν Πομπήϊον αἰρεθῆναι· δευτέρα γὰρ τις ἦν αὐτῆ τῶν πειρατηρίων πηγὴ μετὰ τὴν ἐν Κιλικίᾳ· καὶ πολλοὺς ἐγκαταλαβῶν ὁ 634 Μέτελλος ἐξήρει καὶ διέφθειρεν. Οἱ δὲ περιόντες ἔτι καὶ πολιορκούμενοι πέμψαντες ἱκετηρίαν ἐπεκαλοῦντο 20 τὸν Πομπήϊον εἰς τὴν νῆσον, ὡς τῆς ἐκείνου μέρος οὔσαν ἀρχῆς καὶ πανταχόθεν ἐμπίπτουσαν εἰς τὸ μέτρον τὸ ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ δὲ δεξάμενος ἔγραφε τῷ Μετέλλῳ κωλύων τὸν πόλεμον. Ἐγραφε δὲ καὶ ταῖς πόλεσι, μὴ προσέχειν Μετέλλῳ, καὶ στρατηγὸν ἐπέμψε τῶν ὑφ' 25 ἑαυτὸν ἀρχόντων ἓνα Δεύκιον Ὀκταοῦϊον, ὃς συνεισελθὼν εἰς τὰ τεῖχη τοῖς πολιορκουμένοις καὶ μαχόμενος μετ' αὐτῶν οὐ μόνον ἐπαχθῆ καὶ βαρύν, ἀλλὰ καὶ καταγέλαστον ἐπολεῖ τὸν Πομπήϊον, ἀνθρώποις ἀνοσίοις καὶ ἀθέοις τοῦνομα κυχράντα καὶ περιάπτοντα τὴν αὐ- 30 τοῦ δόξαν ὡσπερ ἀλεξιφάρμακον ὑπὸ φθόνου καὶ φιλοτιμίας τῆς πρὸς τὸν Μέτελλον. Οὐδὲ γὰρ τὸν Ἀχιλλεῖα

ποιεῖν ἀνδρὸς ἔργον, ἀλλὰ μειρακίου παντάπασιν ἐμπλήκτου καὶ σεσοβημένου πρὸς δόξαν, ἀνανεύοντα τοῖς ἄλλοις καὶ διακωλύοντα βάλλειν Ἐκτορα,

Μὴ τις κῦδος ἄροιτο βαλῶν, ὁ δὲ δεύτερος ἔλθοι·

5 Πομπήϊον δὲ καὶ σώζειν ὑπερμαχοῦντα τῶν κοινῶν πολεμίων ἐπὶ τῷ τὸν θρίαμβον ἀφελέσθαι στρατηγοῦ πολλὰ πεπονηκότος. Οὐ μὴν ἐνέδωκεν ὁ Μέτελλος, ἀλλὰ τοὺς τε πειρατὰς ἐξελὼν ἐτιμωρήσατο καὶ τὸν Ὀκταούϊον ἐν τῷ στρατοπέδῳ καθυβρίσας καὶ λοιδορήσας
10 ἀφῆκεν.

XXX. Ἀπαγγελθέντος δὲ εἰς Ῥώμην πέρας ἔχειν τὸν πειρατικὸν πόλεμον καὶ σχολὴν ἄγοντα τὸν Πομπήϊον ἐπέρχεσθαι τὰς πόλεις, γράφει νόμον εἷς τῶν δημάρχων Μάλλιος, ὅσης Λεύκολλος ἄρχει χώρας καὶ δυ
15 νάμεως Πομπήϊον παραλαβόντα πᾶσαν, προσλαβόντα δὲ καὶ Βιθυνίαν, ἣν ἔχει Γλαβρίων, πολεμεῖν Μιθριδάτῃ καὶ Τιγράνῃ τοῖς βασιλεῦσιν, ἔχοντα καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης ἐφ' οἷς ἔλαβεν ἐξ ἀρχῆς. Τοῦτο δ' ἦν ἐφ' ἐνὶ συλλήβδην γενέσθαι
20 τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν· ὧν γὰρ ἐδόκει μόνων ἐπαρχιῶν μὴ ἐφικνεῖσθαι τῷ προτέρῳ νόμῳ, Φρυγίας, Λυκαονίας, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Κιλικίας, τῆς ἄνω Κολχίδος, Ἀρμενίας, αὗται προσετίθεντο μετὰ στρατοπέδων καὶ δυνάμεων, αἷς Λεύκολλος κατεπολέμησε Μι
25 θριδάτῃν καὶ Τιγράνῃν. Ἀλλὰ Λευκόλλου μὲν ἀποστερουμένου τὴν δόξαν ὧν κατειργάσατο καὶ θρίαμβου μᾶλλον ἢ πολέμου διαδοχὴν λαμβάνοντος ἥττων λόγος ἦν τοῖς ἀριστοκρατικοῖς, καίπερ οἰομένοις ἄδικα καὶ ἀχάριστα πάσχειν τὸν ἄνδρα, τὴν δὲ δύναμιν τοῦ Πομπήϊου βαρέως φέροντες ὡς τυραννίδα καθισταμένην,
30 ἰδίᾳ παρεκάλουν καὶ παρεθάρρουνον αὐτοὺς ἐπιλαβέσθαι τοῦ νόμου καὶ μὴ προσέσθαι τὴν ἐλευθερίαν. Ἐν-

στάντος δὲ τοῦ καιροῦ τὸν δῆμον φοβηθέντες ἐξέλιποι καὶ κατεσιώπησαν οἱ λοιποί, Κάτλος δὲ τοῦ νόμου πολλὰ κατηγορήσας καὶ τοῦ δημάρχου, μηδένα δὲ πείθων, ἐκέλευε τὴν βουλήν ἀπὸ τοῦ βήματος κεκραγῶς πολλάκις ὄρος ζητεῖν, ὥσπερ οἱ πρόγονοι, καὶ κρημνόν, ὅπου 5 καταφυγοῦσα διασώσει τὴν ἐλευθερίαν. Ἐκυρώθη δ' οὖν ὁ νόμος, ὡς λέγουσι, πάσαις ταῖς φυλαῖς, καὶ κύριος ἀποδέδεικτο μὴ παρῶν ὁ Πομπήϊος ἀπάντων σχεδὸν ὧν ὁ Σύλλας ὄπλοις καὶ πολέμῳ τῆς πόλεως κρατήσας. Αὐτὸς δὲ δεξάμενος τὰ γράμματα καὶ πυθόμε- 10 νος τὰ δεδογμένα, τῶν φίλων παρόντων καὶ συνηδομένων, τὰς ὀφρῦς λέγεται συναγαγεῖν καὶ τὸν μηρὸν πατάξαι καὶ εἰπεῖν ὡς ἂν βαρυνόμενος ἤδη καὶ δυσχεραίνων τὸ ἄρχειν· „Φεῦ τῶν ἀνηνύτων ἄθλων, ὡς ἄρα κρεῖττον ἦν ἓνα τῶν ἀδόξων γενέσθαι, εἰ μηδέποτε 15 παύσομαι στρατευόμενος μηδὲ τὸν φθόνον τοῦτον ἐκδύς ἐν ἀγρῷ διαιτησομαι μετὰ τῆς γυναικός.“ Ἐφ' οἷς λεγομένοις οὐδ' οἱ πάνυ συνήθεις ἔφερον αὐτοῦ τὴν εἰρωνείαν, γινώσκοντες ὅτι τῆς ἐμφύτου φιλοτιμίας καὶ φιλαρχίας ὑπέκκαυμα τὴν πρὸς Λεύκολλον ἔχων διαφο- 20 ρὰν μειζόνως ἔχαιρεν.

XXXI. Ἀμέλει δὲ καὶ τὰ ἔργα ταχέως αὐτὸν ἀπεκάλυπτε. Πανταχοῦ γὰρ ἐκτιθεὶς διαγράμματα τοὺς στρατιώτας ἀνεκαλεῖτο καὶ μετεπέμπετο τοὺς ὑπηκόους δυνάστας καὶ βασιλεῖς ὡς ἑαυτόν. Ἐπιῶν τε τὴν χώραν 25 οὐδὲν ἀκίνητον εἶα τῶν ὑπὸ τοῦ Λευκόλλου γεγονότων, ἀλλὰ καὶ κολάσεις ἀνῆκε πολλοῖς καὶ δωρεὰς ἀφείλετο καὶ πάντα ὅλως ἔπραττεν ἐπιδειξαι τὸν ἄνδρα φιλονεικῶν τοῖς θαυμάζουσιν οὐθενὸς ὄντα κύριον. Ἐγκαλοῦντος δ' ἐκείνου διὰ τῶν φίλων ἔδοξε συνελθεῖν εἰς 30 ταῦτό· καὶ συνῆλθον περὶ τὴν Γαλατίαν. Οἷα δὲ μεγίστων στρατηγῶν καὶ μέγιστα κατωρθωκότων δάφναις

ἀνεστεμμένας ἔχοντες ὁμοῦ καὶ τὰς θάβδους οἱ ὑπηρέ-
 ται ἀπήντων· ἀλλὰ Λεύκολλος μὲν ἐκ τόπων χλοερῶν
 καὶ κατασκίων προσήει, Πομπήϊος δὲ πολλὴν ἄδενδρον
 καὶ κατεψυγμένην ἔτυχε διεληλυθῶς. Ἰδόντες οὖν οἱ
 5 τοῦ Λευκόλλου θραβδοφόροι τοῦ Πομπήϊου τὰς δάφνας
 ἀθαλλεῖς καὶ μεμαραμμένας παντάπασι, ἐκ τῶν ἰδίων
 προσφάτων οὐσῶν μεταδιδόντες ἐπεκόσμησαν καὶ κατέ-
 στεψαν τὰς ἐκείνου θάβδους. Ὁ σημεῖον ἔδοξεν εἶναι
 τοῦ τὰ Λευκόλλου νικητήρια καὶ τὴν δόξαν οἰσόμενον
 10 ἔρχεσθαι Πομπήϊον. Ἦν δὲ Λεύκολλος μὲν ἐν ὑπατείας
 τε τάξει καὶ καθ' ἡλικίαν πρεσβύτερος, τὸ δὲ τοῦ Πομ-
 πηϊοῦ μεῖζον ἀξίωμα τοῖς δυσι θριάμβοις. Οὐ μὴν ἀλλὰ
 τὴν πρώτην ἔντευξιν ὡς ἐνῆν μάλιστα πολιτικῶς καὶ
 φιλοφρόνως ἐποίησαντο, μεγαλύνοντες ἀλλήλων τὰ ἔργα
 15 καὶ συνηδόμενοι τοῖς κατορθώμασιν· ἐν δὲ τοῖς λόγοις
 πρὸς οὐδὲν ἐπεικῆς οὐδὲ μέτριον συμβάντες, ἀλλὰ καὶ
 λαιδορήσαντες, ὁ μὲν εἰς φιλαργυρίαν τὸν Λεύκολλον,
 ὁ δὲ εἰς φιλαρχίαν ἐκείνον, ὑπὸ τῶν φίλων μόλις διε-
 λύθησαν. Καὶ Λεύκολλος μὲν ἐν Γαλατία διέγραψε
 20 χώρας τῆς αἰχμαλώτου καὶ δωρεὰς ἄλλας οἷς ἐβούλετο,
 Πομπήϊος δὲ μικρὸν ἀπωτέρω στρατοπεδεύσας ἐκώλυε
 προσέχειν αὐτῷ, καὶ τοὺς στρατιώτας ἅπαντας ἀφείλετο
 πλὴν χιλίων ἑξακοσίων, οὓς ἐνόμιζεν ὑπ' αὐθαδείας
 ἀχρήστους μὲν ἑαυτῷ, τῷ Λευκόλλῳ δὲ δυσμενεῖς εἶναι.
 25 Πρὸς δὲ τούτοις διασύρων τὰ ἔργα ἐμφανῶς ἔλεγε τρα-
 γωδίαις καὶ σκιαγραφίαις πεπολεμηκέναι βασιλικαῖς
 τὸν Λεύκολλον, αὐτῷ δὲ πρὸς ἀληθινὴν καὶ σεσωφρο-
 νισμένην τὸν ἀγῶνα λείπεσθαι δύναμιν, εἰς θυρεοὺς καὶ
 ξίφη καὶ ἵππους Μιθριδάτου καταφεύγοντος. Ἀμυνό-
 30 μενος δὲ ὁ Λεύκολλος εἰδῶν καὶ σκιᾷ πολέμου τὸν
 Πομπήϊον ἔφη μαχοῦμενον βαδίζειν, εἰθισμένον ἄλλο-
 τρείοις νεκροῖς, ὥσπερ ὄρνιν ἀργόν, ἐπικαταίρειν καὶ

λείψανα πολέμων σπαράσσειν. Οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐπιγράψαι Σερτωρίῳ, Λεπίδῳ, τοῖς Σπαρτακείοις, τὰ μὲν Κράσσου, τὰ δὲ Μετέλλου, τὰ δὲ Κάτλου κατωρθωκότος. Ὅθεν οὐ θαυμάζειν, εἰ τῶν Ἀρμενικῶν καὶ Ποντικῶν πολέμων ὑποβάλλεται τὴν δόξαν ἄνθρωπος ἑαυτὸν εἰς 5 δραπετικὸν θρίαμβον ἀμῶς γέπως ἐμβαλεῖν μηχανησάμενος.

XXXII. Ἐκ τούτου Λεύκολλος μὲν ἀπῆρε, Πομπήϊος δὲ τῷ στόλῳ παντὶ τὴν μεταξὺ Φοινίκης καὶ Βοσπόρου θάλασσαν ἐπὶ φρουρᾷ διαλαβῶν αὐτὸς ἐβάδιζεν 10 ἐπὶ Μιθριδάτην, ἔχοντα τρισμυρίους πεζοὺς ἐν φάλαγγι καὶ δισχιλίους ἵππεῖς, μάχεσθαι δὲ μὴ θαρροῦντα. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτοῦ καρτερὸν ὄρος καὶ δύσμαχον, ἐν ᾧ στρατοπεδεύων ἔτυχεν, ὡς ἄνυδρον ἐκλιπόντος, αὐτὲ τοῦτο κατασχῶν ὁ Πομπήϊος, καὶ τῇ φύσει τῶν βλαστα- 15 νόντων καὶ ταῖς συγκλιναῖς τῶν τόπων τεκμαιρόμενος ἔχειν πηγὰς τὸ χωρίον, ἐκέλευσεν ἐμβαλεῖν πανταχοῦ φρέατα. Καὶ μεστὸν ἦν εὐθύς ὕδατος ἀφθόνου τὸ στρατόπεδον, ὥστε θαυμάζειν, εἰ τῷ παντὶ χρόνῳ τοῦτο 636 Μιθριδάτης ἠγνόησεν. Ἐπειτα περιστρατοπεδεύσας πε- 20 ριετείχιζεν αὐτόν. Ὁ δὲ πέντε καὶ τετταράκοντα πολιορκηθεὶς ἡμέρας ἔλαθεν ἀποδρᾶς μετὰ τῆς ἐρρωμενεστάτης δυνάμεως, κτείνας τοὺς ἀχρήστους καὶ νοσοῦντας. Εἶτα μέντοι περὶ τὸν Εὐφράτην καταλαβῶν αὐτὸν ὁ Πομπήϊος παρεστρατοπέδευσε· καὶ δεδιὼς μὴ φθάσῃ 25 περάσας τὸν Εὐφράτην, ἐκ μέσων νυκτῶν ἐπῆγεν ὠπλισμένην τὴν στρατιάν· καθ' ὃν χρόνον λέγεται τὸν Μιθριδάτην ὄψιν ἐν ὕπνοις ἰδεῖν τὰ μέλλοντα προδηλοῦσαν. Ἐδόκει γὰρ οὐρίῳ πνεύματι πλέων τὸ Ποντικὸν πέλαγος ἤδη Βόσπορον καθορᾶν καὶ φιλοφρονεῖσθαι 30 τοὺς συμπλέοντας, ὡς ἂν τις ἐπὶ σωτηρίᾳ σαφεῖ καὶ βεβαίῳ χαίρων· ἄφνω δὲ ἀναφανῆναι πάντων ἔρημος ἐπὶ

λεπτοῦ ναυαγίου διαφερόμενος. Ἐν τοιούτοις δὲ αὐτὸν
 ὄντα πάθεισι καὶ φάσμασιν ἐπιστάντες ἀνέστησαν οἱ φί-
 λοι, φράζοντες ἐπιέναι Πομπήϊον. Ἦν οὖν ἐξ ἀνάγκης
 μαχητέον ὑπὲρ τοῦ χάρακος, καὶ προαγαγόντες οἱ στρα-
 5 τηγοὶ τὴν δύναμιν ἔταξαν. Αἰσθόμενος δὲ τὴν παρα-
 σκευὴν αὐτῶν ὁ Πομπήϊος ὤκει κατὰ σκότος εἰς κίν-
 δυνον ἐλθεῖν, καὶ κύκλῳ μόνον ᾤετο δεῖν περιελαύνειν,
 ὅπως μὴ φεύγοιεν, ἡμέρας δὲ κρείττους ὄντας ἐπιχει-
 ρεῖν. Οἱ δὲ πρεσβύτατοι τῶν ταξιαρχῶν δεόμενοι καὶ
 10 παρακαλοῦντες ἐξώρμησαν αὐτόν· οὐδὲ γὰρ σκότος ἦν
 παντάπασιν, ἀλλὰ ἡ σελήνη καταφερομένη παρεῖχεν ἔτι
 τῶν σωμάτων ἱκανὴν ἔποψιν. Καὶ τοῦτο μάλιστα τοὺς
 βασιλικοὺς ἔσφηλεν. Ἐπήεσαν μὲν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ
 νώτου τὴν σελήνην ἔχοντες· πεπιεσμένον δὲ περὶ τὰς
 15 δύσεις τοῦ φωτὸς αἱ σκιαὶ πολὺ τῶν σωμάτων ἔμπρο-
 σθεν προῖοῦσαι τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλλον οὐ δυναμέ-
 νοις τὸ διάστημα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὡς ἐν χερσὶν
 ἤδη γεγονότων τοὺς ὑσσοὺς ἀφέντες μάτην οὐδενὸς
 ἐφίκοντο. Τοῦτο συνιδόντες οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ κραυγῆς
 20 ἐπέδραμον, καὶ μηκέτι μένειν τολμῶντας, ἀλλ' ἐκπεπληγ-
 μένους καὶ φεύγοντας ἔκτεινον, ὥστε πολὺ πλείονας
 μυρίων ἀποθανεῖν, ἀλῶναι δὲ τὸ στρατόπεδον. Αὐτὸς
 δὲ Μιθριδάτης ἐν ἀρχῇ μὲν ὀκτακοσίοις ἰππεῦσι διέ-
 κοψε καὶ διεξήλασε τοὺς Ῥωμαίους, ταχὺ δὲ τῶν ἄλλων
 25 σκεδασθέντων ἀπελείφθη μετὰ τριῶν. Ἐν οἷς ἦν Ὑψι-
 κράτεια παλλακίς, αἰεὶ μὲν ἀνδρώδης τις οὔσα καὶ παρά-
 τολμος· Ὑψικράτην γοῦν αὐτὴν ὁ βασιλεὺς ἐκάλει·
 τότε δὲ ἀνδρὸς ἔχουσα Πέρσου στολὴν καὶ ἵππον οὔτε
 τῷ σώματι πρὸς τὰ μήκη τῶν δρόμων ἀπηγόρευσεν οὔτε
 30 θεραπεύουσα τοῦ βασιλέως τὸ σῶμα καὶ τὸν ἵππον ἐξέ-
 καμεν, ἄχρι ἤκου εἰς χωρίον Σίνωρα χορημάτων καὶ κει-
 μηλίων βασιλικῶν μεστόν. Ἐξ οὗ λαβὼν ὁ Μιθριδάτης

ἔσθῃτας πολυτελεῖς διένειμε τοῖς συνδεδραμηκόσι πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς φυγῆς. Ἔδωκε δὲ καὶ τῶν φίλων ἐκάστῳ φορεῖν θανάσιμον φάρμακον, ὅπως ἄκων μηδεὶς ὑποχείριος γένοιτο τοῖς πολεμίοις. Ἐντεῦθεν ὥρμητο μὲν ἐπ' Ἀρμενίας πρὸς Τιγράνην, ἐκείνου δὲ ἀπαγορεύου- 5 τος καὶ τάλαντα ἑκατὸν ἐπικηρύξαντος αὐτῷ παραμειψάμενος τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφράτου διὰ τῆς Κολχίδος ἔφευγε.

XXXIII. Πομπήϊος δὲ εἰς Ἀρμενίαν ἐνέβαλε τοῦ νέου Τιγράνου καλοῦντος αὐτόν· ἤδη γὰρ ἀφειστήκει 10 τοῦ πατρὸς καὶ συνήντησε τῷ Πομπήϊῳ περὶ τὸν Ἀράξην ποταμὸν, ὃς ἀνίσχει μὲν ἐκ τῶν αὐτῶν τῷ Εὐφράτῃ τόπων, ἀποτρεπόμενος δὲ πρὸς τὰς ἀνατολάς εἰς τὸ Κάσπιον ἐμβάλλει πέλαγος. Οὗτοι μὲν οὖν προῆγον ἅμα τὰς πόλεις παραλαμβάνοντες· ὁ δὲ βασιλεὺς Τιγράνης 15 ἔναγχος μὲν ὑπὸ Λευκόλλου συντετριμμένος, ἡμερον δὲ τινα τῷ τρόπῳ καὶ προῶν πυθόμενος εἶναι τὸν Πομπήϊον, ἐδέξατο μὲν εἰς τὰ βασίλεια φρουράν, ἀναλαβὼν δὲ τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς αὐτὸς ἐπορεύετο παρα- 637 δώσων ἑαυτόν. Ὡς δὲ ἦλθεν ἰππότης ἐπὶ τὸν χάρακα, 20 ῥαβδοῦχοι δύο τοῦ Πομπήϊου προσελθόντες ἐκέλευσαν ἀποβῆναι τοῦ ἵππου καὶ πεζὸν ἐλθεῖν· οὐδένα γὰρ ἀνθρώπων ἐφ' ἵππου καθεζόμενον ἐν Ῥωμαϊκῷ στρατοπέδῳ πώποτε ὀφθῆναι. Καὶ ταῦτα οὖν ὁ Τιγράνης ἐπέειπετο καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀπολυσάμενος παρεδίδου· 25 καὶ τέλος, ὡς πρὸς αὐτὸν ἦλθε τὸν Πομπήϊον, ἀφελόμενος τὴν κίταριν ὥρμησε πρὸ τῶν ποδῶν θεῖναι καὶ καταβαλὼν ἑαυτόν, αἰσχιστα δὴ πάντων, προσπεσεῖν αὐτοῦ τοῖς γόνασιν. Ἄλλ' ὁ Πομπήϊος ἔφθη τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος προσαραγέσθαι· καὶ πλησίον ἰδρυσά- 30 μενος ἑαυτοῦ, τὸν δὲ υἱὸν ἐπὶ θάτερα, τῶν μὲν ἄλλων ἔφησε δεῖν αἰτιᾶσθαι Λεύκολλον, ὑπ' ἐκείνου γὰρ ἀφη-

ρῆσθαι Συρίαν, Φοινίκην, Κιλικίαν, Γαλατίαν, Σω-
 φηνήν· ἃ δὲ ἄχρῃ ἑαυτοῦ διατετήρηκεν, ἔξειν ἐκτίσαντα
 ποινήν ἑξακισχίλια τάλαντα Ῥωμαίοις τῆς ἀδικίας, Σω-
 φηνῆς δὲ βασιλεύσειν τὸν υἱόν. Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Τι-
 5 γράνης ἠγάπησε, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀσπασαμένων αὐ-
 τὸν βασιλέα περιχαρῆς γενόμενος ἐπηγγείλατο στρατιώ-
 τη μὲν ἡμιμναῖον ἀργυρίου δώσειν, ἑκατοντάρχη δὲ
 μνᾶς δέκα, χιλιάρχῳ δὲ τάλαντον· ὁ δ' υἱὸς ἐδυσφόρει,
 καὶ κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον οὐκ ἔφη Πομπηίου δεῖσθαι
 10 τοιαῦτα τιμῶντος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄλλον εὐρήσειν Ῥω-
 μαίων. Ἐκ τούτου δεθεὶς εἰς τὸν θρίαμβον ἐφυλάττετο.
 Καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐπεμψε Φραάτης ὁ Πάρθος
 ἀπαιτῶν μὲν τὸν νεανίσκον, ὡς αὐτοῦ γαμβρόν, ἀξιῶν
 δὲ τῶν ἡγεμονιῶν ὄρω χρῆσθαι τῷ Εὐφράτῃ. Πομ-
 15 πῆτος δὲ ἀπεκρίνατο τὸν μὲν Τιγράνην τῷ πατρὶ μᾶλ-
 λὸν ἢ τῷ πενθερῷ προσήκειν, ὄρω δὲ χρῆσεσθαι τῷ
 δικαίῳ.

XXXIV. Καταλιπὼν δὲ φρουρὸν Ἀρμενίας Ἀφρά-
 νιον αὐτὸς ἐβάδιξε διὰ τῶν περιοικούντων τὸν Καύκα-
 20 σον ἔθνων ἀναγκάως ἐπὶ Μιθριδάτην. Μέγιστα δὲ
 αὐτῶν ἐστὶν [ἔθνη] Ἀλβανοὶ καὶ Ἴβηρες, Ἴβηρες μὲν
 ἐπὶ τὰ Μοσχικὰ ὄρη καὶ τὸν Πόντον καθήκοντες, Ἀλ-
 βανοὶ δὲ ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν Κασπίαν κεκλιμένοι θάλασ-
 σαν. Οὗτοι πρῶτον μὲν αἰτοῦντι Πομπηίῳ δίοδον ἔδο-
 25 σαν· χειμῶνος δὲ τὴν στρατιὰν ἐν τῇ χώρᾳ καταλαβόντος
 καὶ τῆς Κρονικῆς ἑορτῆς τοῖς Ῥωμαίοις καθηκούσης
 γενόμενοι τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάττους ἐπεχείρησαν
 αὐτοῖς διαβάντες τὸν Κύρνον ποταμόν, ὃς ἐκ τῶν Ἴβη-
 ρικῶν ὄρων ἀνιστάμενος καὶ δεχόμενος κατιόντα τὸν
 30 Ἀράξην ἀπ' Ἀρμενίας ἐξίησι δώδεκα στόμασιν εἰς τὸ
 Κάσπιον. Οἱ δὲ οὐ φασὶ τούτῳ συμφέρεσθαι τὸν Ἀρά-
 ξην, ἀλλὰ καθ' ἑαυτόν, ἐγγὺς δὲ ποιεῖσθαι τὴν ἐκβο-

λὴν εἰς ταὐτὸ πέλαγος. Πομπήϊος δέ, καίπερ ἐνστήναι
 δυνάμενος πρὸς τὴν διάβασιν τοῖς πολεμίοις, περιεΐδε
 διαβάντας καθ' ἡσυχίαν· εἶτα ἐπαγαγὼν ἐτρέψατο καὶ
 διέφθειρε παμπληθεῖς. Τῷ δὲ βασιλεῖ δεηθέντι καὶ
 πέμψαντι πρέσβεις ἄφεις τὴν ἀδικίαν καὶ σπεισάμενος 5
 ἐπὶ τοὺς Ἰβηρας ἐβάδιζε, πλήθει μὲν οὐκ ἐλάττουνας,
 μαχιμωτέρους δὲ τῶν ἐτέρων ὄντας, ἰσχυρῶς δὲ βουλο-
 μένους τῷ Μιθριδάτῃ χαρίζεσθαι καὶ διωθεῖσθαι τὸν
 Πομπήϊον. Οὔτε γὰρ Μήδοις οὔτε Πέρσαις ὑπήκουσαν
 Ἰβηρας, διέφυγον δὲ καὶ τὴν Μακεδόνων ἀρχήν, Ἄλε- 10
 ξάνδρου διὰ ταχέων ἐκ τῆς Ἰρκακίας ἀπάραντος. Οὐ
 μὴν ἀλλὰ καὶ τούτους μάχῃ μεγάλη τρεψάμενος ὁ Πομ-
 πήϊος, ὥστε ἀποθανεῖν μὲν ἑνακισχιλίους, ἀλῶναι δὲ
 πλείους μυρίων, εἰς τὴν Κολχικὴν ἐνέβαλε· καὶ πρὸς
 τὸν Φᾶσιν αὐτῷ Σερουτίλιος ἀπήντησε τὰς ναῦς ἔχων, 15
 αἷς ἐφρούρει τὸν Πόντον.

XXXV. Ἡ μὲν οὖν Μιθριδάτου δίωξις ἐνδεδυνκότης
 εἰς τὰ περὶ Βόσπορον ἔθνη καὶ τὴν Μαιῶτιν ἀπορίας
 εἶχε μεγάλας· Ἄλβανοι δὲ αὐτῶν ἀφεστῶτες αὐτῷ προσ-
 638 ἠγγέλθησαν. Πρὸς οὓς ὑπ' ὀργῆς καὶ φιλονεικίας ἐπι- 20
 στρέψας τὸν τε Κύρνον μόλις καὶ παραβόλως πάλιν διε-
 πέρασεν ἐπὶ πολὺ σταυροῖς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀποκε-
 χαρακωμένον, καὶ μακρῶς αὐτὸν ἐκδεχομένης ἀνύδρου
 καὶ ἀργαλέας ὁδοῦ μυρίους ἄσκους ὕδατος ἐμπλησάμε-
 νος ἤλαυνεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ κατέλαβε πρὸς 25
 Ἄβαντι ποταμῷ παρατεταγμένους ἑξακισμυρίους πεζοὺς
 καὶ δισχιλίους ἵππεῖς ἐπὶ μυρίοις, ὀπλισμένους δὲ φανύ-
 λως καὶ δέρμασι θηρίων τοὺς πολλοὺς. Ἠγεῖτο δὲ αὐ-
 τῶν βασιλέως ἀδελφὸς ὄνομα Κῶσις. Οὗτος ἐν χερσὶ
 τῆς μάχης γενομένης ἐπὶ τὸν Πομπήϊον ὀρμήσας αὐτὸν 30
 ἔβαλεν ἐπὶ τὴν τοῦ θώρακος ἐπιπτυχὴν ἀκοντίσματι,
 Πομπήϊος δὲ ἐκείνον ἐκ χειρὸς διελάσας ἀνεῖλεν. Ἐν

ταύτη τῇ μάχῃ λέγονται καὶ Ἀμαζόνες συναγωνίσασθαι τοῖς βαρβάροις ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν ὄρων καταβᾶσαι. Μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκυλεύοντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς βαρβάρους πέλταις Ἀμαζονικαῖς καὶ κο-
 5 θόροις ἐνετύγγανον, σῶμα δὲ οὐδὲν ὥφθη γυναικεῖον. Νέμονται δὲ τοῦ Κανκάσου τὰ καθήκοντα πρὸς τὴν Ῥοκανίαν θάλασσαν οὐχ ὁμοροῦσαι τοῖς Ἀλβανοῖς, ἀλλὰ Γέλαι καὶ Αἰγες οἰκοῦσι διὰ μέσον· καὶ τούτοις ἔτους ἐκάστου δύο μῆνας εἰς ταὐτὸ φοιτᾶσαι περὶ τὸν Θερμῶ-
 10 δοντα ποταμὸν ὁμιλοῦσιν, εἶτα καθ' αὐτὰς ἀπαλλαγεί-
 σαι βιοτεύουσιν.

XXXVI. Ὀρμήσας δὲ μετὰ τὴν μάχην ὁ Πομπήϊος ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν Ῥοκανίαν καὶ Κασπίαν θάλασσαν, ὑπὸ
 15 πλήθους ἐρπετῶν θανασίμων ἀπετρόπη τριῶν ὁδῶν ἡμερῶν ἀποσχών, εἰς δὲ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν ἀνεχώ-
 ρησε. Καὶ τῷ μὲν Ἐλυμαίων καὶ Μήδων βασιλεῖ πέμ-
 ψασι πρέσβεις ἀντέγραψε φιλικῶς, τὸν δὲ Πάρθον εἰς
 τὴν Γορδυηνὴν ἐμβεβληκότα καὶ περικόπτοντα τοὺς
 ὑπὸ Τιγράνῃ πέμψας μετὰ Ἀφρανίου δύναμιν ἐξήλασε
 20 διωχθέντα μέχρι τῆς Ἀρβηλίτιδος. Ὅσαι δὲ τῶν Μιθρι-
 δάτου παλλακίδων ἀνήχθησαν, οὐδεμίαν ἔγνω, πάσας
 δὲ τοῖς γονεῦσι καὶ οἰκείοις ἀπέπεμπεν. Ἦσαν γὰρ αἱ
 πολλαὶ θυγατέρες καὶ γυναῖκες στρατηγῶν καὶ δυνα-
 στῶν. Στρατονίκη δέ, ἣ μέγιστον εἶχεν ἀξίωμα καὶ τὸ
 25 πολυχρυσότατον τῶν φρουρίων ἐφύλαττεν, ἦν μὲν, ὡς
 εἶοικε, ψάλτου τινὸς οὐκ εὐτυχοῦς τᾶλλα, πρεσβύτου δὲ
 θυγάτηρ, οὕτω δὲ εὐθύς εἶλε παρὰ πότον ψήλασα τὸν
 Μιθριδάτην, ὥστε ἐκείνην μὲν ἔχων ἀνεπαύετο, τὸν δὲ
 πρεσβύτην ἀπέπεμψε δυσφοροῦντα τῷ μηδὲ προσρή-
 30 σεως τυχεῖν ἐπιεικοῦς. Ὡς μέντοι περὶ ὄρθρον ἐγεγρθεῖς
 εἶδεν ἔνδον ἐκπωμάτων μὲν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν τρα-
 πέζας, ὄχλον δὲ θεραπειᾶς πολύν, εὐνούχους δὲ καὶ

παῖδας ἱμάτια τῶν πολυτελῶν προσφέροντας αὐτῷ καὶ
 πρὸ τῆς θύρας ἵππον ἐστῶτα κεκοσμημένον, ὥσπερ οἱ
 τῶν φίλων τοῦ βασιλέως, χλευασμὸν εἶναι τὸ χρῆμα
 καὶ παιδιὰν ἠγρούμενος ὥρμησε φεύγειν διὰ θυρῶν. Τῶν
 δὲ θεραπόντων ἀντιλαμβανόμενων καὶ λεγόντων, ὅτι 5
 πλουσίου τεθνηκότος ἐναγχος οἴκου αὐτῷ μέγαν ὁ βασι-
 λεὺς δεδώρηται, καὶ ταῦτα μικραὶ τινες ἀπαρχαὶ καὶ δειγ-
 ματα τῶν ἄλλων χρημάτων καὶ κτημάτων εἰσίν, οὕτω
 πιστεύσας μόλις καὶ τὴν πορφύραν ἀναλαβὼν καὶ ἀνα-
 πηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον ἤλανε διὰ τῆς πόλεως βοῶν· 10
 „Ἐμὰ ταῦτα πάντα ἐστὶ.“ Πρὸς δὲ τοὺς καταγελῶντας
 οὐ τοῦτο ἔλεγεν εἶναι θαυμαστόν, ἀλλ' ὅτι μὴ λίθοις
 βάλλει τοὺς ἀπαντῶντας ὑφ' ἠδονῆς μαινόμενος. Ταύ-
 τῆς μὲν ἦν καὶ γενεᾶς καὶ αἵματος ἡ Στρατονίκη. Τῷ δὲ
 Πομπηίῳ καὶ τὸ χωρίον παρεδίδου τοῦτο καὶ δῶρα πολ- 15
 λὰ προσήνεγκεν, ὧν ἐκεῖνος ὅσα κόσμον ἱεροῖς καὶ λαμ-
 πρότητα τῷ θριάμβῳ παρέξειν ἐφαίνετο λαβὼν μόνα, τὰ
 λοιπὰ τὴν Στρατονίκην ἐκέλευε κεκτῆσθαι χαίρουσαν.
 Ὅμοίως δὲ καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ἰβήρων κλίνην τε καὶ
 639 τράπεζαν καὶ θρόνον, ἅπαντα χρυσᾶ, πέμψαντος αὐτῷ 20
 καὶ δεηθέντος λαβεῖν, καὶ ταῦτα τοῖς ταμίαις παρέδω-
 κεν εἰς τὸ δημόσιον.

XXXVII. Ἐν δὲ τῷ Καινῷ φρουρίῳ καὶ γράμμασιν
 ἀπορρήτοις ὁ Πομπηῖος ἐνέτυχε τοῦ Μιθριδάτου, καὶ
 διηλθεν οὐκ ἀηδῶς αὐτὰ πολλὴν ἔχοντα τοῦ ἠθους κα- 25
 τανόσιν. Ὑπομνήματα γὰρ ἦν, ἐξ ὧν ἐφωράθη φαρμά-
 κοις ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν υἱὸν Ἀριαράθην ἀνη-
 ρηκῶς καὶ τὸν Σαρδιανὸν Ἀλκαῖον, ὅτι παρενδοκίμη-
 σεν αὐτὸν ἵππους ἀγωνιστὰς ἐλαύνων. Ἦσαν δὲ ἀνα-
 γεγραμμένα καὶ κρίσεις ἐνυπνίων, ὧν τὰ μὲν αὐτὸς 30
 ἐωράκει, τὰ δὲ εἶναι τῶν γυναικῶν, ἐπιστολαί τε Μο-
 νίμης πρὸς αὐτὸν ἀκόλαστοι καὶ πάλιν ἐκείνου πρὸς αὐ-

τήν. Θεοφάνης δὲ καὶ Ῥουτίλιον λόγον εὐρεθῆναί φησι παροξυντικὸν ἐπὶ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαίων. Ὁ καλῶς εἰκάουσιν οἱ πλείστοι κακοήθευμα τοῦ Θεοφάνους εἶναι, τάχα μὲν οὐδὲν αὐτῷ τὸν Ῥουτίλιον ἐοικότα μισοῦντος, εἰκὸς δὲ καὶ διὰ Πομπήϊον, οὗ τὸν πατέρα παμπόνηρον ἀπέδειξεν ὁ Ῥουτίλιος ἐν ταῖς ἱστορίαις.

XXXVIII. Ἐντεῦθεν εἰς Ἀμισὸν ἔλθων ὁ Πομπήϊος πάθος νεμεσητὸν ὑπὸ φιλοτιμίας ἔπαθε. Πολλὰ γὰρ τὸν
 10 Λεύκολλον ἐπικερτομήσας, ὅτι τοῦ πολεμίου ζῶντος ἔγραφε διατάξεις καὶ δωρεὰς ἔνευε καὶ τιμὰς, ἃ συνηρημένου πολέμου καὶ πέρας ἔχοντος εἰώθασι ποιεῖν οἱ νενικηκότες, αὐτὸς ἐν Βοσπόρῳ Μιθριδάτου κρατούντος καὶ συνειλοχότος ἀξιόμαχον δύναμιν, ὡς δὴ συντε-
 15 τελεσμένων ἀπάντων, ἔπραττε ταῦτά, διακοσμῶν τὰς ἐπαρχίας καὶ διανέμων δωρεὰς, πολλῶν μὲν ἡγεμόνων καὶ δυναστῶν, βασιλέων δὲ δώδεκα βαρβάρων ἀφιγμένων πρὸς αὐτόν. Ὅθεν οὐδὲ ἠξίωσε τὸν Πάρθον ἀντιγράφων, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, βασιλέα βασιλέων προσαγο-
 20 ρεῦσαι, τοῖς ἄλλοις χαριζόμενος. Αὐτὸν δὲ τις ἔρωσ καὶ ζῆλος εἶχε Συρίαν ἀναλαβεῖν καὶ διὰ τῆς Ἀραβίας ἐπὶ τὴν ἐρυθρὰν ἐλάσαι θάλασσαν, ὡς τῷ περιϊόντι τὴν οἰκουμένην πανταχόθεν Ὠκεανῷ προσμίξειε νικῶν· καὶ γὰρ ἐν Λιβύῃ πρῶτος ἄχρι τῆς ἐκτὸς θαλάσσης κρατῶν
 25 προῆλθε, καὶ τὴν ἐν Ἰβηρίᾳ πάλιν ἀρχὴν ὠρίσατο Ῥωμαίοις τῷ Ἀτλαντικῷ πελάγει, καὶ τρίτον ἔναγχος Ἀλβανούς διώκων ὀλίγον ἐδέησεν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἰρκαλίαν θάλασσαν. Ὡς οὖν συνάψων τῇ ἐρυθρᾷ τὴν περίοδον τῆς στρατείας ἀνίστατο. Καὶ γὰρ ἄλλως τὸν Μιθριδά-
 30 τὴν ἑώρα δυσθήρατον ὄντα τοῖς ὅπλοις καὶ φεύγοντα χαλεπώτερον ἢ μαχόμενον.

XXXIX. Διὸ τούτῳ μὲν εἰπὼν ἰσχυρότερον ἑαυτοῦ

πολέμιον τὸν λιμὸν ἀπολείψειν ἐπέστησε φυλακὰς τῶν νεῶν ἐπὶ τοὺς πλέοντας εἰς Βόσπορον ἑμποροῦς· καὶ θάνατος ἦν ἡ ζημία τοῖς ἀλισκομένοις. Ἀναλαβὼν δὲ τῆς στρατιᾶς τὴν πληθὺν συχνὴν προῆγε· καὶ τῶν μετὰ Τριαρίου πρὸς Μιθριδάτην ἀτυχῶς ἀγωνισαμένων καὶ 5 πεσόντων ἐντυχῶν ἀτάφοις ἔτι τοῖς νεκροῖς ἔθαψε λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως ἅπαντας, ὃ δοκεῖ παραλειφθὲν οὐχ ἥκιστα Δευκόλλῳ μίσους αἴτιον γενέσθαι. Χειρωσάμενος δὲ δι' Ἀφρανίου τοὺς περὶ Ἀμανὸν Ἀραβας καὶ καταβὰς αὐτὸς εἰς Συρίαν, ταύτην μὲν ὡς οὐκ ἔχουσαν 10 γνησίους βασιλεῖς ἐπαρχίαν ἀπέφηνε καὶ κτῆμα τοῦ δήμου Ῥωμαίων, τὴν δὲ Ἰουδαίαν κατεστρέψατο καὶ συνέλαβεν Ἀριστόβουλον τὸν βασιλέα. Πόλεις δὲ τὰς μὲν ἔκτιξε, τὰς δὲ ἤλευθέρου κολάζων τοὺς ἐν αὐταῖς τυράννους. Τὴν δὲ πλείστην διατριβὴν ἐν τῷ δικάζειν 15 ἐποιεῖτο, πόλεων καὶ βασιλέων ἀμφισβητήματα διαιτῶν, ἐφ' ἃ δὲ αὐτὸς οὐκ ἐξικνεῖτο, πέμπων τοὺς φίλους ὥσπερ Ἀρμενίοις καὶ Πάρθοις περὶ ἧς διεφέροντο χώρας τὴν κρίσιν ποιησαμένοις ἐπ' αὐτῷ τρεῖς ἀπέστειλε κριτὰς καὶ διαλλακτὰς. Μέγα μὲν γὰρ ἦν ὄνομα τῆς 20 640 δυνάμεως, οὐκ ἔλαττον δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ πραότητος· ᾧ καὶ τὰ πλείστα τῶν περὶ αὐτὸν ἀμαρτήματα φίλων καὶ συνήθων ἀπέκρουπτε, κωλύειν μὲν ἢ κολάζειν τοὺς πονηρευομένους οὐ πεφυκῶς, αὐτὸν δὲ παρέχων τοῖς ἐντυγχάνουσι τοιοῦτον, ὥστε καὶ τὰς ἐκείνων πλεονε- 25 ξίας καὶ βαρύτητας εὐκόλως ὑπομένειν.

XL. Ὁ δὲ μέγιστον δυνάμενος παρ' αὐτῷ Δημήτριος ἦν ἀπελεύθερος, οὐκ ἄφρων εἰς τᾶλλα νεανίας, ἄγαν δὲ τῇ τύχῃ χρώμενος· περὶ οὗ καὶ τοιούδε τι λέγεται. Κάτων ὁ φιλόσοφος ἔτι μὲν ὢν νέος, ἤδη δὲ με- 30 γάλην ἔχων δόξαν καὶ μέγα φρονῶν, ἀνέβαινε εἰς Ἀντιόχειαν, οὐκ ὄντος αὐτόθι Πομπηίου, βουλόμενος

ἱστορῆσαι τὴν πόλιν. Αὐτὸς μὲν οὖν, ὥσπερ ἀεὶ, πεζὸς
 ἐβάδιζεν, οἱ δὲ φίλοι συνώδευον ἵπποις χρώμενοι. Κα-
 τιδῶν δὲ πρὸ τῆς πύλης ὄχλον ἀνδρῶν ἐν ἐσθῆσι λευ-
 καῖς καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν ἐνθεν μὲν τοὺς ἐφήβους, ἐνθεν
 5 δὲ τοὺς παῖδας διακεκριμένους, ἐδυσχέραινεν οἴομενος
 εἰς τιμὴν τινα καὶ θεραπείαν ἑαυτοῦ μηδὲν δεομένου
 ταῦτα γίνεσθαι. Τοὺς μέντοι φίλους ἐκέλευσε καταβῆ-
 ναι καὶ πορεύεσθαι μετ' αὐτοῦ· γενομένοις δὲ πλησίον
 ὁ πάντα διακοσμῶν ἐκεῖνα καὶ καθιστὰς ἔχων στέφανου
 10 καὶ ῥάβδον ἀπήντησε, πνυθανόμενος παρ' αὐτῶν, ποῦ
 Δημήτριον ἀπολελοίπασι καὶ πότε ἀφίξεται. Τοὺς μὲν
 οὖν φίλους τοῦ Κάτωνος γέλως ἔλαβεν, ὁ δὲ Κάτων εἶ-
 πῶν· „ὦ τῆς ἀθλίας πόλεως“ παρηλθεν, οὐδὲν ἕτερου
 ἀποκρινάμενος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦτου
 15 τὸν Δημήτριον ἦττον ἐπίφθονον ἐποίει αὐτὸς ὁ Πομ-
 πήϊος ἐντροφώμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὴ δυσκολαίνων.
 Λέγεται γάρ, ὅτι πολλάκις ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τοῦ Πομ-
 πήϊου προσμένοντος καὶ δεχομένου τοὺς ἄλλους ἐκεῖνος
 ἤδη κατέκειτο σοβαρός, ἔχων δι' ὠτων κατὰ τῆς κεφα-
 20 λῆς τὸ ἱμάτιον. Οὕτω δὲ εἰς Ἰταλίαν ἐπανεληλυθὼς
 ἐκέκτητο τῆς Ῥώμης τὰ ἥδιστα προάστεια καὶ τῶν ἠβη-
 τηρίων τὰ κάλλιστα, καὶ κῆποι πολυτελεῖς ἦσαν ὀνομα-
 ζόμενοι Δημητρίου· καίτοι Πομπήϊος αὐτὸς ἄχρι τοῦ
 τρίτου θριάμβου μετρίως καὶ ἀφελῶς ὄκησεν. Ὑστερον
 25 δὲ Ῥωμαίοις τοῦτο δὴ τὸ καλὸν καὶ περιβόητον ἀνιστὰς
 θέατρον, ὥσπερ ἐφόλκιόν τι, παρετεκτῆνατο λαμπρο-
 τέραν οἰκίαν ἐκείνης, ἀνεπίφθονον δὲ καὶ ταύτην, ὥστε
 τὸν γενόμενον δεσπότην αὐτῆς μετὰ Πομπήϊου εἰσελ-
 θόντα θαυμάζειν καὶ πνυθάνεσθαι, ποῦ Πομπήϊος Μά-
 30 γνος ἐδείπνει. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτω λέγεται.

XLI. Τοῦ δὲ βασιλέως τῶν περὶ τὴν Πέτραν Ἀρά-
 βων πρότερον μὲν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τὰ Ῥωμαίων τιθεμέ-

νου, τότε δὲ δείσαντος ἰσχυρῶς καὶ γράψαντος, ὅτι
 πάντα πείθεσθαι καὶ ποιεῖν ἔγνωκεν, ἐκβεβαιώσασθαι
 βουλόμενος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ὁ Πομπήϊος ἐστράτευ-
 σεν ἐπὶ τὴν Πέτραν οὐ πᾶν τι τοῖς πολλοῖς ἄμεμπτον
 στρατείαν. Ἀπόδρασιν γὰρ ᾤοντο τῆς Μιθριδάτου διώ- 5
 ξεως εἶναι, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἤξιουν τρέπεσθαι τὸν ἀρ-
 χαῖον ἀνταγωνιστὴν, αὐτῶς ἀναξωπυροῦντα καὶ παρα-
 σκευαζόμενον, ὡς ἀπηγγέλλετο, διὰ Σκυθῶν καὶ Παιό-
 νων στρατὸν ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν. Ὁ δὲ ῥᾶον οἴο-
 μενος αὐτοῦ καταλύσειν τὴν δύναμιν πολεμοῦντος ἢ 10
 τὸ σῶμα λήψεσθαι φεύγοντος οὐκ ἐβούλετο τρίβεσθαι
 μάτην περὶ τὴν δίωξιν, ἐτέρας δὲ τοῦ πολέμου παρενθή-
 κας ἐποιεῖτο καὶ τὸν χρόνον εἴλκεν. Ἡ δὲ τύχη τὴν ἀπο-
 ρίαν ἔλυσεν. Οὐκέτι γὰρ αὐτοῦ τῆς Πέτρας πολλὴν
 ὁδὸν ἀπέχοντος, ἦδη δὲ τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης βεβλημένου 15
 χάρακα καὶ γυμνάζοντος ἑαυτὸν ἵππῳ παρὰ τὸ στρατό-
 πεδον γραμματηφόροι προσήλαννον ἐκ Πόντου κομίζον-
 τες εὐαγγέλια. Δῆλοι δ' εὐθύς εἰσι ταῖς αἰχμαῖς τῶν
 δοράτων· δάφναις γὰρ ἀναστέφονται. Τούτους ἰδόντες
 641 οἱ στρατιῶται συνετρόχαζον πρὸς τὸν Πομπήϊον. Ὁ δὲ 20
 πρῶτον μὲν ἐβούλετο τὰ γυμνάσια συντελεῖν, βοών-
 των δὲ καὶ δεομένων καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ
 λαβῶν τὰ γράμματα προῆει. Βήματος δὲ οὐκ ὄντος οὐδὲ
 τοῦ στρατιωτικοῦ γενέσθαι φθάσαντος (ὁ ποιοῦσιν αὐτοῖ
 τῆς γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες καὶ κατ' ἀλλήλων 25
 συντιθέντες), ὑπὸ τῆς τότε σπουδῆς καὶ προθυμίας τὰ
 σάγματα τῶν ὑποξυγίων συμφορήσαντες ὕψος ἐξῆραν.
 Ἐπὶ τοῦτο προβάς ὁ Πομπήϊος ἀπήγγειλεν αὐτοῖς, ὅτι
 Μιθριδάτης τέθνηκε στασιάζαντος Φαρνάκου τοῦ νιοῦ
 διαχορησάμενος αὐτὸν, τὰ δὲ ἐκεῖ πάντα πράγματα Φαρ- 30
 νάκης κατεκληρώσατο καὶ ἑαυτῷ καὶ Ῥωμαίοις γέγραφε
 ποιούμενος.

XLII. Ἐκ τούτου τὸ μὲν στρατεύμα τῇ χαρᾷ χρώμε-
 νον, ὡς εἰκός, ἐν θυσίαις καὶ συνουσίαις διῆγεν, ὡς ἐν
 τῷ Μιθριδάτου σώματι μυρίων τεθνηκότων πολεμίων.
 Πομπήϊος δὲ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ καὶ ταῖς στρατείαις
 5 κεφαλὴν ἐπιτεθεικῶς οὐ πάνυ ῥαδίως οὕτω προσδοκη-
 θεῖσαν εὐθύς ἀνέξευξεν ἐκ τῆς Ἀραβίας· καὶ ταχὺ τὰς
 ἐν μέσῳ διεξελθὼν ἐπαρχίας εἰς Ἀμισὸν ἀφίκετο, καὶ
 κατέλαβε πολλὰ μὲν δῶρα παρὰ Φαρνάκου κεκομισμένα,
 πολλὰ δὲ σώματα τῶν βασιλικῶν, αὐτὸν δὲ τὸν Μιθρι-
 10 δάτου νεκρὸν οὐ πάνυ γνώριμον ἀπὸ τοῦ προσώπου
 (τὸν γὰρ ἐγκέφαλον ἔλαθεν ἐκτῆξαι τοὺς θεραπεύοντας)·
 ἀλλὰ ταῖς οὐλαῖς ἐπεγίνωσκον οἱ δεόμενοι τοῦ θεάμα-
 τος. Οὐ γὰρ αὐτὸς Πομπήϊος ἰδεῖν ὑπέμεινεν, ἀλλ'
 ἀφοσιωσάμενος τὸ νεμεσητὸν εἰς Σινώπην ἀπέπεμψε.
 15 Τῆς δ' ἐσθῆτος, ἣν ἐφόρει, καὶ τῶν ὄπλων τὸ μέγεθος
 καὶ τὴν λαμπρότητα ἐθαύμασε· καίτοι τὸν μὲν ξιφιστῆρα
 πεποιημένον ἀπὸ τετρακοσίων ταλάντων Πόπλιος κλέ-
 ψας ἐπώλησεν Ἀριαράθῃ, τὴν δὲ κίταριν Γάϊος ὁ τοῦ
 Μιθριδάτου σύντροφος ἔδωκε κρούφα δεηθέντι Φαύστῳ
 20 τῷ Σύλλα παιδί, θανμαστῆς οὖσαν ἐργασίας. Ὁ τότε
 τὸν Πομπήϊον διέλαθε, Φαρνάκης δὲ γνοὺς ὕστερον ἐτι-
 μωρήσατο τοὺς ὑφελομένους. Διοικήσας δὲ τὰ ἐκεῖ καὶ
 καταστησάμενος οὕτως ἤδη πανηγυρικώτερον ἐχρῆτο τῇ
 πορείᾳ. Καὶ γὰρ εἰς Μιτυλήνην ἀφικόμενος τὴν τε πό-
 25 λιν ἡλευθέρωσε διὰ Θεοφάνη, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν πά-
 τριον ἐθεάσατο τῶν ποιητῶν, ὑπόθεσιν μίαν ἔχοντα τὰς
 ἐκείνου πράξεις. Ἡσθεῖς δὲ τῷ θεάτρῳ περιεγράψατο
 τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ τὸν τύπον, ὡς ὅμοιον ἀπεργασόμε-
 νος τὸ ἐν Ῥώμῃ, μεῖζον δὲ καὶ σεμνότερον. Ἐν δὲ Ῥόδῳ
 30 γενόμενος πάντων μὲν ἠκροάσατο τῶν σοφιστῶν καὶ
 δωρεὰν ἐκάστῳ τάλαντον ἔδωκε· Ποσειδώνιος δὲ καὶ
 τὴν ἀκροάσιν ἀνέγραψεν, ἣν ἔσχεν ἐπ' αὐτοῦ πρὸς Ἐρ-

μαγόραν τὸν ῥήτορα περὶ τῆς καθόλου ζητήσεως ἀντι-
 ταξάμενος. Ἐν δὲ Ἀθήναις τὰ μὲν πρὸς τοὺς φιλοσό-
 φους ὅμοια τοῦ Πομπηίου· τῇ πόλει δὲ ἐπιδούς εἰς ἐπι-
 σκευὴν πεντήκοντα τάλαντα λαμπρότατος ἀνθρώπων
 ἤλπιζεν ἐπιβήσεσθαι τῆς Ἰταλίας καὶ ποθῶν ὀφθῆσε- 5
 σθαι τοῖς οἴκοι ποθοῦσιν. Ὡς δ' ἄρα πρὸς τὰ λαμπρὰ
 καὶ μεγάλα τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ἀγαθῶν αἰεὶ τινα κεραν-
 νύναι κακοῦ μοῖραν ἐπιμελές ἐστι δαιμονίῳ, τοῦτο
 ὑποικούρει πάσαι παρασκευάζου αὐτῷ λυπηροτέραν τὴν
 ἐπάνοδον. Ἐξύβρισε γὰρ ἡ Μουκία παρὰ τὴν ἀποδη- 10
 μίαν αὐτοῦ. Καὶ πόρρω μὲν ὢν ὁ Πομπηῖος κατεφρό-
 νει τοῦ λόγου· πλησίον δὲ Ἰταλίας γενόμενος καὶ σχο-
 λάζοντι τῷ λογισμῷ μᾶλλον, ὡς ἔοικε, τῆς αἰτίας ἀψά-
 μενος ἐπεμψεν αὐτῇ τὴν ἄφεςιν, οὔτε τότε γράψας οὔδ'
 ὕστερον ἐφ' οἷς ἀφῆκεν ἐξειπῶν· ἐν δ' ἐπιστολαῖς Κι- 15
 κέρωνος ἡ αἰτία γέγραπται.

XLIII. Λόγοι δὲ παντοδαποὶ περὶ τοῦ Πομπηίου
 προκατέπιπτον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ θόρυβος ἦν πολὺς,
 642 ὡς εὐθύς ἄξοντος ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα καὶ μο-
 ναρχίας βεβαίας ἐσομένης. Κράσσος δὲ τοὺς παῖδας καὶ 20
 τὰ χρήματα λαβὼν ὑπεξῆλθεν, εἴτε δείσας ἀληθῶς,
 εἴτε μᾶλλον, ὡς ἐδόκει, πίστιν ἀπολείπων τῇ διαβολῇ
 καὶ τὸν φθόνον ποιῶν τραχύτερον. Εὐθύς οὖν ἐπιβὰς
 Ἰταλίας ὁ Πομπηῖος καὶ συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τοὺς
 στρατιώτας καὶ τὰ πρόποντα διαλεχθεῖς καὶ φιλοφρο- 25
 νησάμενος, ἐκέλευσε διαλύεσθαι κατὰ πόλιν ἐκάστους
 καὶ τρέπεσθαι πρὸς τὰ οἰκεία, μεμνημένους αὐθις ἐπὶ
 τὸν θρόναυτον αὐτῷ συνελθεῖν. Οὕτω δὲ τῆς στρατιᾶς
 σκεδασθείσης καὶ πυνθανομένων ἀπάντων πρᾶγμα
 συνέβη θαναμαστόν. Ὁρῶσαι γὰρ αἱ πόλεις Πομπηίου 30
 Μάγνον ἄνοπλον καὶ μετ' ὀλίγων τῶν συνήθων ὥσπερ
 ἐξ ἄλλης ἀποδημίας διαπορευόμενον, ἐκχεόμεναι δι'

εὔνοιαν καὶ προπέμπουσαι μετὰ μείζονος δυνάμεως συγκατῆγον εἰς τὴν Ῥώμην, εἴ τι κινεῖν διενοεῖτο καὶ νεωτερίζειν τότε, μηδὲν ἐκείνου δεόμενον τοῦ στρατεύματος.

5 XLIV. Ἐπεὶ δὲ ὁ νόμος οὐκ εἶα πρὸ τοῦ θριάμβου παρελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἔπεμψεν ἀξιῶν εἰς τὴν βουλὴν ἀναβαλέσθαι τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας καὶ δοῦναι ταύτην αὐτῷ τὴν χάριν, ὅπως παρῶν Πείσωνι συναρχαιρεσιάσῃ. Κάτωνος δὲ πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἐν-
 10 στάντος οὐκ ἔτυχε τοῦ βουλευμάτος. Θαναμάσας δὲ τὴν παρρησίαν αὐτοῦ καὶ τὸν τόνον, ᾧ μόνος ἐχρῆτο φανερώως ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἐπεθύμησεν ἀμῶς γέπως κτήσασθαι τὸν ἄνδρα· καὶ θυεῖν οὐσῶν ἀδελφιδῶν τῷ Κάτωνι τὴν μὲν αὐτὸς ἐβούλετο λαβεῖν γυναῖκα, τὴν
 15 δὲ τῷ παιδί συνοικίσει. Τοῦ δὲ Κάτωνος ὑπιδομένου τὴν πείραν, ὡς διαφθορὰν οὔσαν αὐτοῦ τρόπον τινὰ δεκαζομένου διὰ τῆς οἰκειότητος, ἥ τε ἀδελφὴ καὶ ἡ γυνὴ χαλεπῶς ἔφερον, εἰ Πομπήϊον Μάγνον ἀποτρέψεται κηδεστήν. Ἐν τούτῳ δὲ βουλόμενος ὑπάτον ἀπο-
 20 δεῖξαι Πομπήϊος Ἀφράνιον ἀργύριον εἰς τὰς φυλάς ἀνήλισκεν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τοῦτο κατιόντες εἰς τοὺς Πομπήϊου κήπους ἐλάμβανον, ὥστε τὸ πρᾶγμα περιβόητον εἶναι καὶ τὸν Πομπήϊον ἀκούειν κακῶς, ἧς αὐτὸς ἀρχῆς ἐφ' οἷς κατώρθωσεν ὡς μεγίστης ἔτυχε,
 25 ταύτην ὦνιον ποιοῦντα τοῖς δι' ἀρετῆς κτήσασθαι μὴ δυναμένοις. „Τούτων μέντοι“ πρὸς τὰς γυναῖκας ὁ Κάτων ἔφησε „τῶν ὄνειδῶν κοινωνητέον οἰκείοις Πομπήϊου γενομένοις.“ Αἱ δὲ ἀκούσασαι συνέγνωσαν βέλτιον αὐτῶν ἐκεῖνον λογίζεσθαι περὶ τοῦ πρέποντος.

30 XLV. Τοῦ δὲ θριάμβου τῷ μεγέθει, καίπερ εἰς ἡμέρας δύο μερισθέντος, ὁ χρόνος οὐκ ἐξήρκεσεν, ἀλλὰ τῶν παρεσκευασμένων πολλὰ τῆς θεᾶς ἐξέπεσεν, ἐτέρας

ἀποχωρῶντα πομπῆς ἀξίωμα καὶ κόσμος εἶναι. Γράμμασι δὲ προηγουμένοις ἐδηλοῦτο τὰ γένη, καθ' ὧν ἐθριάμβευεν. Ἦν δὲ τάδε· Πόντος, Ἀρμενία, Καππαδοκία, Παφλαγονία, Μηδία, Κολχίς, Ἰβήρες, Ἀλβανοί, Συρία, Κιλικία, Μεσοποταμία, τὰ περὶ Φοινίκην καὶ Πα- 5 λαιστίνην, Ἰουδαία, Ἀραβία, τὸ πειρατικὸν ἅπαν ἐν γῆ καὶ θαλάσῃ καταπεπολεμημένον. Ἐν δὲ τούτοις φρούρια μὲν ἡλωκότα χιλίων οὐκ ἐλάττονα, πόλεις δὲ οὐ πολὺ τῶν ἑνακοσίων ἀποδέουσαι, πειρατικαὶ δὲ νῆες ὀκτακόσiai, κατοικίαι δὲ πόλεων μιᾶς δέουσαι τετταρά- 10 κοντα. Πρὸς δὲ τούτοις ἔφραζε διὰ τῶν γραμμάτων, ὅτι πεντακισχίλια μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελῶν ὑπῆρχον, ἐκ δὲ ὧν αὐτὸς προσεκλήσατο τῇ πόλει μυριάδας ὀκτακισχιλίας πεντακοσίας λαμβάνουσιν, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ δημόσιον ταμιεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς ἀρ- 15 γυρίου καὶ χρυσίου δισμύρια τάλαντα πάρεξ τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας δεδομένων, ὧν ὁ τοῦλάχιστον αἴρων κατὰ λόγον δραχμὰς εἴληφε χιλίας πεντακοσίας. Αἰχμάλωτοι δ' ἐπομπεύθησαν ἄνευ τῶν ἀρχιπειρατῶν υἱὸς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου μετὰ γυναικὸς καὶ θυγατρὸς, 20 643 αὐτοῦ τε Τιγράνου τοῦ βασιλέως γυνὴ Ζωσίμη καὶ βασιλεὺς Ἰουδαίων Ἀριστόβουλος, Μιθριδάτου δὲ ἀδελφὴ καὶ πέντε τέκνα καὶ Σκυθίδες γυναῖκες, Ἀλβανῶν δὲ καὶ Ἰβήρων ὄμηροι καὶ τοῦ Κομμαγηνῶν βασιλέως, καὶ τρόπαια πάμπολλα καὶ ταῖς μάχαις ἰσάριθμα πάσαις, ἄς 25 ἢ αὐτὸς ἢ διὰ τῶν στρατηγῶν ἐνίκησε. Μέριστον δὲ ὑπῆρχε πρὸς δόξαν καὶ μηδενὶ τῶν πώποτε Ῥωμαίων γερονός, ὅτι τὸν τρίτον θρίαμβον ἀπὸ τῆς τρίτης ἡπείρου κατήγαγεν. Ἐπεὶ τρεῖς γε καὶ πρότερον ἦσαν ἕτεροι τεθριαμβευνότες· ἐκεῖνος δὲ τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Λι- 30 βύης, τὸν δὲ δευτέρου ἐξ Εὐρώπης, τοῦτον δὲ τὸν τε-

λευταῖον ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσαγαγὼν τρόπον τινα τὴν οἰκουμένην ἐδόκει τοῖς τρισὶν ὑπῆχθαι θριάμβοις.

XLVI. Ἡλικία δὲ τότε ἦν, ὡς μὲν οἱ κατὰ πάντα τῷ Ἀλεξάνδρῳ παραβάλλοντες αὐτὸν καὶ προσβιβάζοντες 5 ἀξιούσι, νεώτερος τῶν τριάκοντα καὶ τεττάρων ἐτῶν, ἀληθεία δὲ τοῖς τετταράκοντα προσῆγεν. Ὡς ὄνητό γ' ἂν ἐνταῦθα τοῦ βίου παυσάμενος, ἄχρι οὗ τὴν Ἀλεξάνδρου τύχην ἔσχεν· ὁ δὲ ἐπέκεινα χρόνος αὐτῷ τὰς μὲν εὐτυχίας ἠνεγκεν ἐπιφθόνους, ἀνηκέστους δὲ τὰς δυσ- 10 τυχίας. Ἦν γὰρ ἐκ προσηκόντων αὐτὸς ἐκτήσατο δύναμιν ἐν τῇ πόλει, ταύτῃ χρώμενος ὑπὲρ ἄλλων οὐδὲ δικαίως, ὅσον ἐκείνοις ἰσχύος προσετίθει τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἀφαιρῶν, ἔλαθε θόρυβος καὶ μεγέθει τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καταλυθεῖς. Καὶ καθάπερ τὰ καρτερώτατα μέρη 15 καὶ χωρία τῶν πόλεων, ὅταν δέξηται πολεμίους, ἐκείνοις προστίθῃσι τὴν αὐτῶν ἰσχύον, οὕτως διὰ τῆς Πομπηίου δυνάμεως Καῖσαρ ἐξαρθεῖς ἐπὶ τὴν πόλιν, ᾧ κατὰ τῶν ἄλλων ἰσχυσε, τοῦτον ἀνέτρεψε καὶ κατέβαλεν. Ἐπράχθη δὲ οὕτως. Λεύκολλον, ὡς ἐπανῆλθεν ἐξ 20 Ἀσίας ὑπὸ Πομπηίου περιῦβρισμένος, αὐτίκα τε λαμπρῶς ἢ σύγκλητος ἐδέξατο, καὶ μᾶλλον ἔτι Πομπηίου παραγενομένου κολούουσα τὴν δόξαν ἠγειρεν ἐπὶ τὴν πολιτείαν. Ὁ δὲ τᾶλλα μὲν ἀμβλὺς ἦν ἤδη καὶ κατέψυκτο τὸ πρακτικόν, ἠδονῇ σχολῆς καὶ ταῖς περὶ τὸν 25 πλοῦτον διατριβαῖς ἑαυτὸν ἐνδεδωκώς, ἐπὶ δὲ Πομπηίου εὐθὺς αἰτίας καὶ λαβόμενος ἐντόνως αὐτοῦ περὶ τε τῶν διατάξεων, ἃς ἔλυσεν, ἐκράτει καὶ πλέον εἶχεν ἐν τῇ βουλῇ συναγωνιζομένου Κάτωνος. Ἐκπίπτων δὲ καὶ περιωθούμενος ὁ Πομπηίος ἠναγκάζετο δημαρχοῦσι 30 προσφεύγειν καὶ προσαρτᾶσθαι μειρακίοις· ὧν ὁ βδελυρώτατος καὶ θρασύτατος Κλώδιος ἀναλαβὼν αὐτὸν ὑπέρριψε τῷ δήμῳ, καὶ παρ' ἀξίαν κυλινδούμενον ἐν

ἀγορᾶ ἔχων καὶ περιφέρων ἐχοῖτο τῶν πρὸς χάριν ὄχλου καὶ κολακείαν γραφομένων καὶ λεγομένων βεβαιωτῆ, καὶ προσέτι μισθὸν ἤτει, ὥσπερ οὐ καταισχύρων, ἀλλὰ εὐεργετῶν, ὃν ὕστερον ἔλαβε παρὰ Πομπηίου, προσέσθαι Κικέρωνα, φίλον ὄντα καὶ πλείστα δὴ ⁵ πεπολιτευμένου ὑπὲρ αὐτοῦ. Κινδυνεύουσι γὰρ αὐτῷ καὶ δεομένῳ βοηθείας οὐδὲ εἰς ὄψιν προῆλθεν, ἀλλὰ τοῖς ἤκουσιν ἀποκλείσας τὴν αὐλείον ἐτέραις θύραις ᾤχετο ἀπιών. Κικέρων δὲ φοβηθεὶς τὴν κρίσιν ὑπεξῆλθε τῆς Ῥώμης. 10

XLVII. Τότε δὲ Καῖσαρ ἐλθὼν ἀπὸ στρατείας ἤψατο πολιτεύματος ὃ πλείστην μὲν αὐτῷ χάριν ἐν τῷ παρόντι καὶ δύναμιν εἰσαυθις ἤνεγκε, μέγιστα δὲ Πομπηίου ἔβλαψε καὶ τὴν πόλιν. Ὑπατείαν μὲν γὰρ μετήει πρώτην· ὁρῶν δὲ ὅτι Κράσσου πρὸς Πομπηίου διαφορο- ¹⁵ μένου θατέρῳ προσθέμενος ἐχθρῷ χρήσεται τῷ ἐτέρῳ, τρέπεται πρὸς διαλλαγὰς ἀμφοῖν, πρᾶγμα καλὸν μὲν ἄλλως καὶ πολιτικόν, αἰτία δὲ φαύλη καὶ μετὰ δεινότητος ὑπ' ἐκείνου συντεθεὲν ἐπιβούλως. Ἡ γὰρ ὥσπερ ἐν σκάφει τὰς ἀποκλίσεις ἐπανισοῦσα τῆς πόλεως ἰσχύς ²⁰ ⁶⁴⁴ εἰς ἐν συνελθοῦσα καὶ γενομένη μία τὴν πάντα πράγματα καταστασιάσασαν καὶ καταβαλοῦσαν ἀνανταγώνιστον ἄποσιν ἐποίησεν. Ὁ γοῦν Κάτων τοὺς λέγοντας ὑπὸ τῆς ὕστερον γενομένης πρὸς Καῖσαρα Πομπηίῳ διαφορᾶς ἀνατραπήναι τὴν πόλιν ἀμαρτάνειν ἔλεγεν ²⁵ αἰτιωμένους τὸ τελευταῖον· οὐ γὰρ τὴν στάσιν οὐδὲ τὴν ἐχθραν, ἀλλὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν ὁμόνοιαν αὐτῶν τῇ πόλει κακὸν πρῶτον γενέσθαι καὶ μέγιστον. Ἡρέθη μὲν γὰρ ὕπατος Καῖσαρ· εὐθύς δὲ θεραπεύων τὸν ἄπορον καὶ πένητα κατοικίας πόλεων καὶ νομᾶς ἀγρῶν ³⁰ ἔγραφεν, ἐκβαίνων τὸ τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα καὶ τρόπον τινα δημαρχίαν τὴν ὑπατείαν καθιστάς. Ἐναντιουμένου δὲ

τοῦ συνάρχοντος αὐτῷ Βύβλου, καὶ Κάτωνος ἐρωμενε-
 στατα τῷ Βύβλω παρεσκευασμένου βοηθεῖν, προαγα-
 γῶν ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τοῦ βήματος Πομπήϊου ἐμφανῆ καὶ
 5 προσαγορεύσας ἠρώτησεν, εἰ τοὺς νόμους ἐπαινοίη· τοῦ
 δὲ συμφήσαντος „Οὐκοῦν“ εἶπεν „ἂν τις τοὺς νόμους
 βιάζεται, εἰς τὸν δῆμον ἀφίξῃ βοηθῶν;“ „Πάνυ μὲν
 οὖν“ ἔφη ὁ Πομπήϊος „ἀφίξομαι πρὸς τοὺς ἀπειλοῦν-
 τας τὰ ξίφη μετὰ ξίφους καὶ θυρεὸν κομίζων.“ Τούτου
 Πομπήϊος οὐδὲν οὔτε εἰπεῖν οὔτε ποιῆσαι μέχρι τῆς
 10 ἡμέρας ἐκείνης φορτικώτερον ἔδοξεν, ὥστε καὶ τοὺς
 φίλους ἀπολογεῖσθαι φάσκοντας ἐκφυγεῖν αὐτὸν ἐπὶ
 καιροῦ τὸ ῥῆμα. Τοῖς μέντοι μετὰ ταῦτα πραττομένοις
 φανερὸς ἦν ἤδη παντάπασιν ἑαυτὸν τῷ Καίσαρι χρή-
 σασθαι παραδεδωκώς. Ἰουλίαν γὰρ τὴν Καίσαρος θυ-
 15 γατέρα Καίσιον καθωμολογημένην καὶ γαμείσθαι
 μέλλουσαν ὀλίγων ἡμερῶν, οὐδενὸς ἂν προσδοκῆσαν-
 τος ἔγρημε Πομπήϊος, μείλιγμα Καίσιον τῆς ὀργῆς τὴν
 ἑαυτοῦ θυγατέρα καταινέσας Φαύστῳ τῷ παιδί Σύλλα
 πρότερον ἐγγεγνημένην. Αὐτὸς δὲ Καῖσαρ ἔγρημε Καλ-
 20 πουρλίαν τὴν Πείσωνος.

XLVIII. Ἐκ δὲ τούτου Πομπήϊος ἐμπλήσας στρα-
 τιωτῶν τὴν πόλιν ἅπαντα τὰ πράγματα βία κατεῖχε.
 Βύβλω τε γὰρ εἰς ἀγορὰν τῷ ὑπάτῳ κατιόντι μετὰ Λευ-
 κόλλου καὶ Κάτωνος ἄφνω προσπεσόντες κατέκλασαν
 25 τὰς θάβδους, αὐτοῦ δὲ τις κοπρίων κόφινον ἐκ κεφαλῆς
 τοῦ Βύβλου κατεσκέδασε, δύο δὲ δῆμαρχοι τῶν συμ-
 προπεμπόντων ἐτρώθησαν. Οὕτω δὲ τῶν ἐνισταμένων
 τὴν ἀγορὰν ἐρημώσαντες ἐπεκύρωσαν τὸν περὶ τῆς δια-
 νομῆς τῶν χωρίων νόμον· ᾧ δελεασθεὶς ὁ δῆμος εἰς
 30 πᾶσαν ἤδη τιθασὸς αὐτοῖς ἐγερόνει καὶ κατάντης προᾶ-
 ξιν, οὐδὲν πολυπραγμονῶν, ἀλλ' ἐπιφέρων σιωπῇ τοῖς
 γραφομένοις τὴν ψῆφον. Ἐκυρώθησαν οὖν Πομπήϊο

μὲν αἱ διατάξεις, ὑπὲρ ὧν Λεύκολλος ἤριξε, Καίσαρι
 δὲ τὴν ἐντὸς Ἰλλυριῶν καὶ τὴν ἐκτὸς ἔχειν Γαλατίαν καὶ
 Ἰλλυριῶν εἰς πενταετίαν καὶ τέσσαρα τάγματα τέλεια
 στρατιωτῶν, ὑπάτους δὲ εἰς τὸ μέλλον εἶναι Πείσωνα
 τὸν Καίσαρος πενθερὸν καὶ Γαβίνιον, ἄνδρα τῶν Πομπη- 5
 τοῦ κολάκων ὑπερφυστάτου. Πραττομένων δὲ τού-
 των Βύβλος μὲν εἰς τὴν οἰκίαν κατακλεισάμενος ὀκτὼ
 μηνῶν οὐ προῆλθεν ὑπατεύων, ἀλλ' ἐξέπεμπε διαγράμ-
 ματα βλασφημίας ἀμφοῖν ἔχοντα καὶ κατηγορίας, Κά-
 των δὲ ὥσπερ ἐπίπλους καὶ φοιβόληπτος ἐν τῇ βουλῇ 10
 τὰ μέλλοντα τῇ πόλει καὶ τῷ Πομπηίῳ προηγόρευε,
 Λεύκολλος δὲ ἀπειπὼν ἡσυχίαν ἤγεν ὡς οὐκέτι πρὸς
 πολιτείαν ὥρατος· ὅτε δὴ καὶ Πομπηῖος ἔφη, γέροντι
 τὸ τρυφᾶν ἀσφότερον εἶναι τοῦ πολιτεύεσθαι. Ταχὺ
 μέντοι καὶ αὐτὸς ἐμαλάσσετο τῷ τῆς κόρης ἔρωτι καὶ 15
 προσεῖχεν ἐκείνῃ τὰ πολλὰ καὶ συνδιημέρευεν ἐν ἀγροῖς
 καὶ κήποις, ἡμέλει δὲ τῶν κατ' ἀγορὰν πραττομένων,
 ὥστε καὶ Κλώδιον αὐτοῦ καταφρονῆσαι δημαρχοῦντα
 τότε καὶ θρασυτάτων ἄψασθαι πραγμάτων. Ἐπεὶ γὰρ
 ἐξέβαλε Κικέρωνα, καὶ Κάτωνα προσάσει στρατηγίας εἰς 20
 Κύπρον ἀπέπεμψε, Καίσαρος εἰς Γαλατίαν ἐξεληλακό-
 645 τος, αὐτῷ δὲ προσέχοντα τὸν δῆμον ἐώρα πάντα πράτ-
 τουσι καὶ πολιτευομένῳ πρὸς χάριν, εὐθύς ἐπεχείρει
 τῶν Πομπηίου διατάξεων ἐνίας ἀναιρεῖν, καὶ Τιγράνην
 τὸν αἰχμάλωτον ἀφαρπάσας εἶχε σὺν αὐτῷ, καὶ τοῖς φί- 25
 λοις δίκας ἐπήγε, πείραν ἐν ἐκείνοις τῆς Πομπηίου λαμ-
 βάνων δυνάμεως. Τέλος δὲ, προελθόντος αὐτοῦ πρὸς
 τινα δίκην, ἔχων ὑφ' αὐτῷ πλῆθος ἀνθρώπων ἀσελ-
 γείας καὶ ὀλιγωρίας μεστὸν αὐτὸς μὲν εἰς ἐπιφανῆ τό-
 πον καταστάς ἐρωτήματα τοιαῦτα προὔβαλλε· „Τίς ἐστίν 30
 αὐτοκράτωρ ἀκόλαστος; τίς ἀνὴρ ἄνδρα ζητεῖ; τίς ἐνὶ
 δακτύλῳ κνᾶται τὴν κεφαλὴν;“ οἱ δέ, ὥσπερ χορὸς

εἰς ἀμοιβαία συγκεκροτημένους, ἐκείνου τὴν τήβεννον ἀνασεύοντος ἐφ' ἑκάστῳ μέγα βοῶντες ἀπεκρίναντο· „Πομπήϊος.“

XLIX. Ἦνία μὲν οὖν καὶ ταῦτα Πομπήϊον ἀήθη
 5 τοῦ κακῶς ἀκούειν ὄντα καὶ μάχης τοιαύτης ἄπειρον· ἤχθετο δὲ μᾶλλον αἰσθανόμενος τὴν βουλήν ἐπιχαίρουσαν αὐτῷ προπηλακισομένῳ καὶ διδόντι δίκην τῆς Κικέρωνος προδοσίας. Ἐπεὶ δὲ καὶ πληγὰς ἐν ἀγορᾷ μέχρη τραυμάτων συνέβη γενέσθαι, καὶ Κλωδίου τις οἰκίτης
 10 παραδύομενος ἐν ὄχλῳ διὰ τῶν περιεστώτων πρὸς τὸν Πομπήϊον ἠλέγχθη ξίφος ἔχειν, ταῦτα ποιούμενος πρόφασιν, ἄλλως δὲ τοῦ Κλωδίου τὴν ἀσέλγειαν καὶ τὰς βλασφημίας δεδιώς, οὐκέτι προῆλθεν εἰς ἀγορὰν ὅσον ἐκείνος ἤρχετο χροῖνον, ἀλλ' οἰκουρῶν διετέλει καὶ σκε-
 15 πτόμενος μετὰ τῶν φίλων, ὅπως ἂν ἐξακέσαιτο τῆς βουλῆς καὶ τῶν ἀρίστων τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργήν. Κουλλέωνι μὲν οὖν κελεύοντι τὴν Ἰουλίαν ἀφεῖναι καὶ μεταβαλέσθαι πρὸς τὴν σύγκλητον ἀπὸ τῆς Καίσαρος φιλίας οὐ προσέσχε, τοῖς δὲ Κικέρωνα καταγαγεῖν ἀξιούσιν, ἄνδρα
 20 καὶ Κλωδίῳ πολεμιώτατον καὶ τῇ βουλῇ προσφιλέστατον, ἐπέισθη· καὶ προαγαγὼν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ δεόμενον σὺν χειρὶ πολλῇ, τραυμάτων ἐν ἀγορᾷ γενομένων καὶ τινῶν ἀναιρεθέντων, ἐκράτησε τοῦ Κλωδίου. Καὶ νόμῳ κατελθὼν ὁ Κικέρων τὴν τε βουλήν εὐθύς τῷ
 25 Πομπήϊῳ διήλλαττε, καὶ τῷ σιτικῷ νόμῳ συνηγορῶν τρόπῳ τιμὴν πάλιν γῆς καὶ θαλάττης, ὅσῃν ἐκέκτηντο Ῥωμαῖοι, κύριον ἐποίησε Πομπήϊον. Ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἐγίνοντο λιμένες, ἐμπόρια, καρπῶν διαθέσεις, ἐνὶ λόγῳ, τὰ τῶν πλεόντων πράγματα, τὰ τῶν γεωργούντων.
 30 Κλωδῖος δὲ ἠτιᾶτο μὴ γεγράφθαι τὸν νόμον διὰ τὴν σιτοδείαν, ἀλλ' ὅπως ὁ νόμος γραφείη γεγονέναι τὴν σιτοδείαν, ὥσπερ ἐκ λιποθυμίας αὐτοῦ μαραινομένην

τὴν δύναμιν ἀρχῆ νέα πάλιν ἀναξωπυροῦντος καὶ ἀνα-
λαμβάνοντος. Ἐτεροι δὲ τοῦ ὑπάτου Σπινθῆρος ἀπο-
φαίνουσι τοῦτο σόφισμα κατακλείσαντος εἰς ἀρχὴν μεί-
ζονα Πομπήϊον, ὅπως αὐτὸς ἐκπεμφθῆ Πτολεμαίῳ τῷ
βασιλεῖ βοηθῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κανίδιος εἰσήνεγκε 5
δημαρχῶν νόμον, ἄνευ στρατιᾶς Πομπήϊον ἔχοντα ῥα-
βδούχους δύο διαλλάττειν Ἀλεξανδρεῦσι τὸν βασιλέα.
Καὶ Πομπήϊος μὲν ἐδόκει τῷ νόμῳ μὴ δυσχεραίνειν, ἣ
δὲ σύγκλητος ἐξέβαλεν, εὐπρεπῶς σκηψαμένη δεδιέναι
περὶ τάνδρος. Ἦν δὲ γράμμασιν ἐντυχεῖν διεσπριμμένοις 10
κατ' ἀγορὰν καὶ παρὰ τὸ βουλευτήριον, ὡς δὴ Πτολε-
μαίου δεομένου Πομπήϊον αὐτῷ στρατηγὸν ἀντὶ τοῦ
Σπινθῆρος δοθῆναι. Τιμαγένης δὲ καὶ ἄλλως τὸν Πτο-
λεμαῖον οὐκ οὔσης ἀνάγκης ἀπελθεῖν φησι, καὶ κατα-
λιπεῖν Αἴγυπτον ὑπὸ Θεοφάνους πεισθέντα πράττοντος 15
Πομπήϊῳ χρηματισμοὺς καὶ στρατηγίας καινῆς ὑπόθε-
σιν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐχ οὔτως ἢ Θεοφάνους μοχθηρία
πιθανόν, ὡς ἄπιστον ἢ Πομπήϊου ποιεῖ φύσις, οὐκ ἔχου-
σα κακότητες οὐδ' ἀνελεύθερον οὔτω τὸ φιλότιμον.

L. Ἐπισταθεῖς δὲ τῇ περὶ τὸ σιτικὸν οἰκονομία καὶ 20
πραγματεία πολλαχοῦ μὲν ἀπέστειλε πρεσβευτὰς καὶ
φίλους, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς Σικελίαν καὶ Σαρδόνια
646 καὶ Αἰβύην ἠθροίξε σίτον. Ἀνάγεσθαι δὲ μέλλων πνεύ-
ματος μεγάλου κατὰ θάλατταν ὄντος καὶ τῶν κυβερνη-
τῶν ὀκνούντων, πρῶτος ἐμβὰς καὶ κελεύσας τὴν ἄγκυ- 25
ραν αἴρειν ἀνεβόησε· „Πλεῖν ἀνάγκη, ζῆν οὐκ ἀνάγκη.“
Τοιαύτη δὲ τόλμη καὶ προθυμία χρώμενος μετὰ τύχης
ἀγαθῆς ἐνέπλησε σίτου τὰ ἐμπόρια καὶ πλοίων τὴν θά-
λασσαν, ὥστε καὶ τοῖς ἐκτὸς ἀνθρώποις ἐπαρκέσαι τὴν
περιουσίαν ἐκείνης τῆς παρασκευῆς, καὶ γενέσθαι καθά- 30
περ ἐκ πηγῆς ἄφθονον ἀπορροὴν εἰς πάντας.

LI. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ μέγαν ἦσαν οἱ Κελτικοὶ

πόλεμοι Καίσαρα· καὶ δοκῶν πορρωτάτω τῆς Ῥώμης
 ἀπεῖναι καὶ συνηρητῆσθαι Βέλγαις καὶ Σουήβοις καὶ
 Βρεττανοῖς ἐλάνθανεν ὑπὸ δεινότητος ἐν μέσῳ τῶ δῆμῳ
 καὶ τοῖς κυριωτάτοις πράγμασι καταπολιτευόμενος τὸν
 5 Πομπήϊον. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὡς σῶμα τὴν στρατιωτικὴν
 δύναμιν περικείμενος οὐκ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, ἀλλ'
 ὥσπερ ἐν θήραις καὶ κυνηγεσίοις τοῖς πρὸς ἐκείνους
 ἀγῶσι γυμνάζων διεπόνει καὶ κατεσκεύαζεν ἄμαχον καὶ
 φοβερὰν, χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον καὶ τᾶλλα λάφυρα καὶ
 10 τὸν ἄλλον πλοῦτον τὸν ἐκ πολέμων τοσοῦτων περιγι-
 νόμενον εἰς τὴν Ῥώμην ἀποστέλλων καὶ διαπειρῶν ταῖς
 δωροδοκίαις καὶ συγχορηγῶν ἀγορανόμοις καὶ στρατη-
 γοῖς καὶ ὑπάτοις καὶ γυναιξὶν αὐτῶν ὠκειοῦτο πολ-
 λούς· ὥστε ὑπερβαλόντος αὐτοῦ τὰς Ἄλπεις καὶ δια-
 15 χειμάζοντος ἐν Λούκῃ, τῶν μὲν ἄλλων ἀνδρῶν καὶ
 γυναικῶν ἀμιλλωμένων καὶ φερομένων πολὺ πλῆθος
 γενέσθαι, συγκλητικούς δὲ διακοσίους, ἐν οἷς καὶ Πομ-
 πήϊος ἦν καὶ Κράσσος, ἀνθυπάτων δὲ καὶ στρατηγῶν
 ἑκατὸν εἴκοσι ῥάβδους ἐπὶ ταῖς Καίσαρος θύραις ὄφθῃ-
 20 ναι. Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους ἅπαντας ἐμπλήσας ἐλπίδων
 καὶ χρημάτων ἀπέστειλλε, Κράσῳ δὲ καὶ Πομπηῖῳ πρὸς
 αὐτὸν ἐγένοντο συνθῆκαι, μετιέναι μὲν ὑπατείας ἐκεί-
 νους καὶ Καίσαρα συλλαμβάνειν αὐτοῖς, πέμποντα τῶν
 στρατιωτῶν συχνούς ἐπὶ τὴν ψῆφον, ἐπὰν δὲ αἰρεθῶσι
 25 τάχιστα, πράττειν μὲν ἑαυτοῖς ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέ-
 δων ἡγεμονίας, Καίσαρι δὲ τὰς οὖσας βεβαιοῦν εἰς
 ἄλλην πενταετίαν. Ἐπὶ τούτοις ἐξενεχθεῖσιν εἰς τοὺς
 πολλοὺς χαλεπῶς ἔφερον οἱ πρῶτοι· καὶ Μαρκελλῖνος
 ἐν τῷ δῆμῳ καταστάς ἀμφοῖν ἐναντίον ἠρώτησεν, εἰ
 30 μετίασιν ὑπατείαν. Καὶ τῶν πολλῶν ἀποκρίνασθαι
 κελευόντων, πρῶτος Πομπηῖος εἶπεν, ὡς τάχα μὲν ἂν
 μετέλθοι, τάχα δὲ οὐκ ἂν μετέλθοι· Κράσσος δὲ πολι

τικώτερον· οὕτω γὰρ ἔφη πράξειν, ὅποτερός ἂν οἴηται τῷ κοινῷ συνοίσειν. Ἐπιφνομένου δὲ Πομπηΐω Μαρκελλίνου καὶ σφοδρῶς λέγειν δοκοῦντος, ὁ Πομπηΐος ἔφη πάντων ἀδικιώτατον εἶναι τὸν Μαρκελλῖνον, ὃς χάριν οὐκ ἔχει λόγιος μὲν ἐξ ἀφώνου δι' αὐτόν, ἐμετι- 5 κὸς δὲ ἐκ πεινατικοῦ γενόμενος.

ΛΙΙ. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἄλλων ἀποστάντων τοῦ παρ- αγγέλλειν ὑπατείαν, Δεύκιον Δομέτιον Κάτων ἐπεισε καὶ παρεθάρρυνε μὴ ἀπειπεῖν· οὐ γὰρ ὑπὲρ ἀρχῆς, ἀλλ' ὑπὲρ ἐλευθερίας εἶναι τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς τυράννους. 10 Οἱ δὲ περὶ τὸν Πομπηΐον φοβηθέντες τὸν τόνον τοῦ Κάτωνος, μὴ τὴν βουλήν ἔχων ἅπασαν ἀποσπάσῃ καὶ μεταβάλῃ τοῦ δήμου τὸ ὑγιαῖνον, οὐκ εἴασαν εἰς ἀγορὰν κατελθεῖν τὸν Δομέτιον, ἀλλ' ἐπιπέμψαντες ἐνό- πλους ἄνδρας ἀπέκτειναν μὲν τὸν προηγούμενον λυchno- 15 φόρον, ἐτρέψαντο δὲ τοὺς ἄλλους· ἔσχατος δὲ Κάτων ἀνεχώρησε, τρωθεὶς τὸν δεξιὸν πῆχυν ἀμυνόμενος πρὸ τοῦ Δομετίου. Τοιαύτη δὲ ὁδῷ παρελθόντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ τᾶλλα κοσμιώτερον ἔπραττον. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸν Κάτωνα τοῦ δήμου στρατηγὸν αἰρουμένου καὶ 20 τὴν ψῆφον ἐπιφέροντος, Πομπηΐος ἔλυσε τὴν ἐκκλησίαν οἰωνοὺς αἰτιώμενος, ἀντὶ δὲ Κάτωνος Βατίνιον ἀνη- γόρευσαν ἀργυρίῳ τὰς φυλὰς διαφθείραντες. Ἐπειτα 647 νόμους διὰ Τρεβονίου δημαρχοῦντος εἰσέφερον, Καί- 25 σари μὲν, ὥσπερ ὠμολόγητο, δευτέραν ἐπιμετροῦντας πενταετίαν, Κράσσῳ δὲ Συρίαν καὶ τὴν ἐπὶ Πάρθους στρατείαν διδόντας, αὐτῷ δὲ Πομπηΐῳ Λιβύην ἅπασαν καὶ Ἰβηρίαν ἑκατέραν καὶ τέσσαρα τάγματα στρατιωτῶν, ὧν ἐπέχρησε δύο Καίσαρι δεηθέντι πρὸς τὸν ἐν Γαλα- 30 τία πόλεμον. Ἀλλὰ Κράσσος μὲν ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἐπαρ- χίαν ἀπαλλαγείς τῆς ὑπατείας, Πομπηΐος δὲ τὸ θέατρον ἀναδείξας ἀγῶνας ἤγε γυμνικοὺς καὶ μουσικοὺς ἐπὶ τῇ

καθιερώσει καὶ θηρῶν ἀμίλλας, ἐν οἷς πεντακόσιοι λέ-
οντες ἀνηρέθησαν, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν ἑλεφαντομαχίαν,
ἐκπληκτικώτατον θέαμα, παρέσχευ.

LIII. Ἐπὶ τούτοις δὲ θαυμαστωθεὶς καὶ ἀγαπηθεὶς
5 αὐθις οὐκ ἐλάττονα φθόνου ἔσχευ, ὅτι πρεσβευταῖς
φίλοις παραδοὺς τὰ στρατεύματα καὶ τὰς ἐπαρχίας αὐ-
τὸς ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἰταλίαν ἠβητηριοῖς μετιῶν ἄλλοτε
ἀλλαχόσε μετὰ τῆς γυναικὸς διῆγεν, εἴτε ἐρῶν αὐτῆς,
εἴτε ἐρῶσαν οὐχ ὑπομένων ἀπολιπεῖν· καὶ γὰρ καὶ
10 τοῦτο λέγεται. Καὶ περιβόητον ἦν τῆς κόρης τὸ φίλαν-
δρον οὐ καθ' ὥραν ποθούσης τὸν Πομπηίου, ἀλλ' αἴτιον
ἔοικεν ἢ τε σωφροσύνη τοῦ ἀνδρὸς εἶναι μόνην γινώ-
σκουτος τὴν γεγαμημένην, ἢ τε σεμνότης οὐκ ἄκρατον,
ἀλλ' εὐχαριν ἔχουσα τὴν ὁμιλίαν καὶ μάλιστα γυναικῶν
15 ἀγωγόν, εἰ δεῖ μηδὲ Φλώραν ἀλῶναι τὴν ἐταίραν ψευ-
δομαρτυριῶν. Ἐν δ' οὖν ἀγορανομικοῖς ἀρχαιρεσίοις
εἰς χειρὰς τινῶν ἐλθόντων καὶ φονευθέντων περὶ αὐ-
τὸν οὐκ ὀλίγων ἀναπλησθεὶς αἵματος ἤλλαξε τὰ ἱμάτια.
Πολλοῦ δὲ θορύβου καὶ δρόμου πρὸς τὴν οἰκίαν γε-
20 νομένου τῶν κομιζόντων τὰ ἱμάτια θεραπόντων, ἔτυχε
μὲν ἢ κόρη κύνουσα, θεασαμένη δὲ καθημαγμένην τὴν
τήβεννον ἐξέλιπε καὶ μόλις ἀνήνεγκεν, ἐκ δὲ τῆς ταρα-
χῆς ἐκείνης καὶ τοῦ πάθους ἀπήμβλωσεν. Ὅθεν οὐδὲ
οἱ μάλιστα μεμφόμενοι τὴν πρὸς Καίσαρα Πομπηίου
25 φιλίαν ἠτιῶντο τὸν ἔρωτα τῆς γυναικός. Αὐθις μέντοι
κνήσασα καὶ τεκοῦσα θῆλυ παιδίον ἐκ τῶν ὠδίνων
ἐτελεύτησε, καὶ τὸ παιδίον οὐ πολλὰς ἡμέρας ἐπέζησε.
Παρεσκευασμένου δὲ τοῦ Πομπηίου τὸ σῶμα θάπτειν
ἐν Ἀλβανῶ, βιασάμενος ὁ δῆμος εἰς τὸ Ἄρειον πεδίου
30 κατήνεγκεν, οἴκτω τῆς κόρης μᾶλλον ἢ Πομπηῖω καὶ
Καίσαρι χαριζόμενος. Αὐτῶν δὲ ἐκείνων μείζον ἐδόκει
μέρος ἀπόντι Καίσαρι νέμειν ὁ δῆμος ἢ Πομπηῖω παρ-

οντι τῆς τιμῆς. Εὐθύς γὰρ ἐκύναιεν ἡ πόλις καὶ πάντα τὰ πράγματα σάλον εἶχε καὶ λόγους διαστατικούς, ὡς ἡ πρότερον παρακαλύπτουσα μᾶλλον ἢ κατείρουσα τῶν ἀνδρῶν τὴν φιλαρχίαν οἰκειότης ἀνήρηται. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Κράσσος ἐν Πάρθοις ἀπολωλὼς ἠγγέλ- 5 λετο· καὶ τοῦτο κώλυμα ὃν μέγα τοῦ συμπεσεῖν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐκποδῶν ἐγερόνει· δεδιότες γὰρ ἐκείνους ἀμφοτέρους τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἀμῶς γέ πως ἐνέμενον δικαίοις. Ἐπεὶ δὲ ἀνεῖλεν ἡ τύχη τὸν ἔφεδρον τοῦ ἀγῶνος, εὐθύς ἦν εἰπεῖν τὸ κωμικόν, ὡς ἄτερος πρὸς 10 τὸν ἕτερον

ὑπαλείφεται τὸ χεῖρέ θ' ὑποκονίεται.

Οὕτως ἡ τύχη μικρὸν ἐστὶ πρὸς τὴν φύσιν. Οὐ γὰρ ἀποπίμπλησιν αὐτῆς τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπου τοσοῦτον βάρθος ἡγεμονίας καὶ μέγεθος εὐρυχωρίας δυοῖν ἀν- 15 δροῖν οὐκ ἐπέσχευ, ἀλλ' ἀκούοντες καὶ ἀναγινώσκοντες, ὅτι τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται τοῖς θεοῖς, ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς, ἑαυτοῖς οὐκ ἐνόμιζον ἀρκεῖν δυσὶν οὐσί τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.

LIV. Καίτοι Πομπήιος εἶπέ ποτε δημηγορῶν, ὅτι 20 πᾶσαν ἀρχὴν λάβοι πρότερον ἢ προσεδόκησε καὶ κατά- 648 θοιτο θᾶττον ἢ προσεδοκήθη. Καὶ νῆ Δία μαρτυρούσας εἶχεν ἀεὶ τὰς διαλύσεις τῶν στρατοπέδων. Τότε δὲ τὸν Καίσαρα δοκῶν οὐ προήσεσθαι τὴν δύναμιν ἐξήτει ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς ὄχυρὸς εἶναι πρὸς αὐτόν, ἄλλο δὲ 25 οὐδὲν ἐνεωτέριζεν οὐδὲ ἐβούλετο δοκεῖν ἀπιστεῖν, ἀλλ' ὑπερορᾶν μᾶλλον καὶ καταφρονεῖν. Ἐπεὶ δὲ τὰς ἀρχὰς οὐ κατὰ γνώμην ἑώρα βραβευομένας, δεκαζομένων τῶν πολιτῶν, ἀναρχίαν ἐν τῇ πόλει περιεῖδε γενομένην· καὶ λόγος εὐθύς ἐχώρει πολὺς ὑπὲρ δικτάτορος, ὃν πρῶτος 30 εἰς μέσον ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησε Λουκίλλιος ὁ δῆμαρχος, τῷ δῆμῳ παραινῶν ἐλέσθαι δικτάτορα Πομπήιον. Ἐπι-

λαβομένου δὲ Κάτωνος οὗτος μὲν ἐκινδύνευσε τὴν δη-
 μαρχίαν ἀποβαλεῖν, ὑπὲρ δὲ Πομπηίου πολλοὶ τῶν φί-
 λων ἀπελογοῦντο παριόντες ὡς οὐ δεομένου τῆς ἀρχῆς
 ἐκείνης οὐδὲ βουλομένου. Κάτωνος δὲ Πομπηίου ἐπαι-
 5 νέσαντος καὶ προτρεψαμένου τῆς εὐκοσμίας ἐπιμεληθῆ-
 ναι, τότε μὲν αἰδεσθεῖς ἐπεμελήθη, καὶ κατεστάθησαν
 ὕπατοι Δομέτιος καὶ Μεσσάλας, ὕστερον δὲ πάλιν ἀναρ-
 χίας γινομένης καὶ πλειόνων ἤδη τὸν περὶ τοῦ δικτά-
 τορος λόγον ἐγειρόντων ἰταμώτερον, φοβηθέντες οἱ περὶ
 10 Κάτωνα μὴ βιασθῶσιν, ἔγνωσαν ἀρχὴν τινα τῷ Πομ-
 πηίῳ προέμενοι νόμιμον ἀποτρέψαι τῆς ἀκράτου καὶ
 τυραννικῆς ἐκείνης. Καὶ Βύβλος ἐχθρὸς ὢν Πομπηίῳ
 πρῶτος ἀπεφήνατο γνώμην ἐν συγκλήτῳ Πομπηίου μό-
 νον ἐλέσθαι ὕπατον· ἢ γὰρ ἀπαλλαγῆσθαι τῆς παρ-
 15 ούσης τὴν πόλιν ἀκοσμίας, ἢ δουλεύσειν τῷ κρατίστῳ.
 Φανέντος δὲ παραδόξου τοῦ λόγου διὰ τὸν εἰπόντα, Κά-
 των ἀναστὰς καὶ παρασχὼν δόκησιν, ὡς ἀντιλέξει, γε-
 νομένης σιωπῆς εἶπε τὴν προκειμένην γνώμην αὐτὸς
 μὲν οὐκ ἂν εἰσενεγκεῖν, εἰσηνεγμένη δὲ ὑφ' ἑτέρου
 20 πείθεσθαι κελεύειν, πᾶσαν μὲν ἀρχὴν μᾶλλον αἰρού-
 μενος ἀναρχίας, Πομπηίου δὲ μηδένα βέλτιον ἄρξειν ἐν
 ταραχαῖς τηλικαύταις νομίζων. Δεξαμένης δὲ τῆς βουλῆς
 καὶ ψηφισαμένης, ὅπως ὕπατος αἰρεθεῖς ὁ Πομπηῖος
 ἄρχοι μόνος, εἰ δὲ αὐτὸς συνάρχοντος δεηθεῖη, μὴ θᾶτ-
 25 τον δυοῖν μηνοῖν δοκιμάσας ἔλοιτο, κατασταθεῖς οὕτως
 καὶ ἀποδειχθεῖς διὰ Σουλπικίου μεσοβασιλέως ὕπατος
 ἡσπάζετο φιλοφρόνως τὸν Κάτωνα, πολλὴν ὁμολογῶν
 χάριν ἔχειν καὶ παρακαλῶν γίνεσθαι σύμβουλον ἰδίᾳ
 τῆς ἀρχῆς. Κάτων δὲ χάριν μὲν ἔχειν αὐτῷ τὸν Πομ-
 30 πηῖον οὐκ ἠξίου· δι' ἐκείνου γὰρ ὢν εἶπεν οὐδὲν εἰπεῖν,
 διὰ δὲ τὴν πόλιν· ἔσεσθαι δὲ σύμβουλος ἰδίᾳ παρακα-

λούμενος, ἐὰν δὲ μὴ παρακαλῆται, δημοσίᾳ φράσειν τὸ φαινόμενον. Τοιοῦτος μὲν οὖν Κάτων ἐν πᾶσι.

LV. Πομπήϊος δὲ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν ἔγρημε Κορνηλίαν θυγατέρα Μετέλλου Σκηπίωνος, οὐ παρ-
 θένου, ἀλλὰ χήραν ἀπολελειμμένην νεωστὶ Ποπλίου 5
 τοῦ Κράσσου παιδός, ᾧ συνώκησεν ἐκ παρθενίας, ἐν
 Πάρθοις τεθνηκότος. Ἐνῆν δὲ τῇ κόρῃ πολλὰ φίλτρα
 δίχα τῶν ἀφ' ὧρας. Καὶ γὰρ περὶ γράμματα καλῶς
 ἤσκητο καὶ περὶ λύραν καὶ γεωμετρίαν, καὶ λόγων φιλο-
 σόφων εἰδιστο χρησίμως ἀκούειν. Καὶ προσῆν τούτοις 10
 ἡθος ἀηδίας καὶ περιεργίας καθαρόν, ἃ δὴ νέαις προσ-
 τρίβεται γυναιξὶ τὰ τοιαῦτα μαθήματα· πατήρ δὲ καὶ
 γένους ἔνεκα καὶ δόξης ἄμεμπτος. Ἄλλ' ὅμως τοῦ γά-
 μου τοῖς μὲν οὐκ ἤρεσκε τὸ μὴ καθ' ἡλικίαν· νῆν γὰρ
 αὐτοῦ συνοικεῖν ὦραν εἶχεν ἢ Κορνηλία μᾶλλον· οἱ δὲ 15
 κομψότεροι τὸ τῆς πόλεως ἠγοῦντο παρεωρακένας τὸν
 Πομπήϊον ἐν τύχαις οὔσης, ἧν ἐκείνον ἰατρὸν ἤρηται
 καὶ μόνῳ παραδέδωκεν αὐτήν· ὁ δὲ στεφανοῦται καὶ
 θύει γάμους αὐτὴν τὴν ὑπατείαν ὀφείλων ἠγεῖσθαι
 649 συμφορὰν οὐκ ἂν οὔτω παρανόμως δοθεῖσαν εὐτυχού- 20
 σης τῆς πατρίδος. Ἐπεὶ δὲ ταῖς δίκαις τῶν δωροδοκιῶν
 καὶ δεκασμῶν ἐπιστάς καὶ νόμους γράψας, καθ' οὓς αἱ
 κρίσεις ἐγίνοντο, τὰ μὲν ἄλλα σεμνῶς ἐβράβευε καὶ
 καθαρῶς, ἀσφάλειαν ἅμα καὶ κόσμον καὶ ἡσυχίαν αὐ-
 τοῦ προσκαθημένου μεθ' ὅπλων τοῖς δικαστηρίοις παρ- 25
 ἔχων, Σκηπίωνος δὲ τοῦ πενθεροῦ κρινομένου, μετα-
 πεμψάμενος οἴκαδε τοὺς ἐξήκοντα καὶ τριακοσίους δι-
 καστὰς ἐνέτυχε βοηθεῖν, ὁ δὲ κατήγορος ἀπέστη τῆς
 δίκης ἰδὼν τὸν Σκηπίωνα προπεμπόμενον ἐξ ἀγορᾶς
 ὑπὸ τῶν δικαστῶν, πάλιν οὖν ἤκουε κακῶς, ἔτι δὲ 30
 μᾶλλον, ὅτι λύσας νόμῳ τοὺς γινομένους περὶ τῶν
 κρινομένων ἐπαίνους αὐτὸς εἰσῆλθε Πλάγκον ἐπαινε-

σόμενος. Καὶ Κάτων (ἔτυχε γὰρ κρίνων) ἐπισχόμενος τὰ ὦτα ταῖς χερσὶν οὐκ ἔφη καλῶς ἔχειν αὐτῷ παρὰ τὸν νόμον ἀκούειν τῶν ἐπαίνων. Ὄθεν ὁ μὲν Κάτων ἀπεβλήθη πρὸ τοῦ φέρειν τὴν ψῆφον, ἐάλω δὲ ταῖς ἄλλαις
 5 ὁ Πλάγκος σὺν αἰσχύνη τοῦ Πομπηίου. Καὶ γὰρ ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις Ὑφαῖος, ἀνὴρ ὑπατικός, δίκην φεύγων καὶ παραφυλάξας τὸν Πομπηῖον ἐπὶ δεῖπνον ἀπιόντα λελουμένον, ἐκέτευε τῶν γονάτων λαβόμενος. Ὁ δὲ παρῆλθεν ὑπεροπτικῶς εἰπὼν διαφθείρειν τὸ δεῖ-
 10 πνον αὐτόν, ἄλλο δὲ μηδὲν περαίνειν. Οὕτως οὖν ἄνισος εἶναι δοκῶν αἰτίας εἶχε. Τὰ δ' ἄλλα καλῶς ἅπαντα κατέστησεν εἰς τάξιν, καὶ προσεείλετο συνάροντα τὸν πενθερὸν εἰς τοὺς ὑπολοίπους πέντε μῆνας. Ἐψηφίσθη δὲ αὐτῷ τὰς ἐπαρχίας ἔχειν εἰς ἄλλην τε-
 15 τραετίαν, καὶ χίλια τάλαντα λαμβάνειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν, ἀφ' ὧν θρέψει καὶ διοικήσει τὸ στρατιωτικόν.

LVI. Οἱ δὲ Καίσαρος φίλοι ταύτην ἀρχὴν λαβόντες ἠξίουσαν τινὰ γενέσθαι καὶ Καίσαρος λόγον, ἀγωνιζόμε-
 20 νου τοσοῦτους ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας· ἢ γὰρ ὑπατείας ἄξιον εἶναι τυχεῖν ἐτέρας, ἢ προσλαβεῖν τῇ στρατεία χρόνον, ἐν ᾧ τῶν πεπονημένων οὐκ ἄλλος ἐπελθὼν ἀφαιρήσεται τὴν δόξαν, ἀλλ' αὐτὸς ἄρξει καὶ τιμήσεται καθ' ἡσυχίαν ὁ κατεργασάμενος. Οὕσης δὲ περὶ τούτων
 25 ἀμίλλης, ὡς δὴ παραιτούμενος ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος ἐπ' εὐνοίᾳ τὸν φθόρον ὁ Πομπηῖος ἔφη γράμματα Καίσαρος ἔχειν βουλομένου λαβεῖν διάδοχον καὶ παύσασθαι τῆς στρατείας· ὑπατείας μέντοι καὶ μὴ παρόντι καλῶς ἔχειν αἰτησιν αὐτῷ δοθῆναι. Πρὸς ταῦτα ἐνισταμένων τῶν
 30 περὶ Κάτωνα καὶ κελευόντων ἰδιώτην γενόμενον καὶ τὰ ὄπλα καταθέμενον εὐρίσκεσθαι τι παρὰ τῶν πολιτῶν ἀγαθόν, οὐκ ἐξερίσας, ἀλλ' οἷον ἠττηθεὶς ὁ Πομπηῖος

ὑποπτος ἦν μᾶλλον ὢν ἐφρόνει περὶ Καίσαρος. Ἐπεμψε δὲ καὶ τὰς δυνάμεις ἀπαιτῶν, ἃς ἔχρησεν αὐτῷ, τὰ Παρθικὰ ποιούμενος πρόφασιν. Ὁ δέ, καίπερ εἰδὼς ἐφ' οἷς ἀπητεῖτο τοὺς στρατιώτας, ἀπέπεμψε καλῶς δωρησάμενος.

5

LVII. Ἐκ τούτου δὲ Πομπήϊος ἐν Νεαπόλει νοσήσας ἐπισφαλῶς ἀνέρρωσε. Πραξαγόρου δὲ πείσαντος τοὺς Νεαπολίτας ἔθυσαν ὑπὲρ αὐτοῦ σωτήρια. Μιμουμένων δὲ τούτους τῶν προσοίκων καὶ τοῦ πράγματος οὕτω περιιόντος τὴν Ἰταλίαν πᾶσαν, καὶ μικρὰ καὶ με- 10 γάλῃ πόλις ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἐώρταξε. Τοὺς δὲ ἀπαντῶντας πανταχόθεν οὐδεὶς ἐχώρει τόπος, ἀλλὰ ὁδοί τε κατεπίμπλυντο καὶ κῶμαι καὶ λιμένες εὐωχουμένων καὶ θνόντων. Πολλοὶ δὲ καὶ στεφανηφοροῦντες ὑπὸ λαμπάδων ἐδέχοντο καὶ παρέπεμπον ἀνθοβολούμενον, ὥστε 15 τὴν κομιδὴν αὐτοῦ καὶ πορείαν θέαμα κάλλιστον εἶναι καὶ λαμπρότατον. Οὐδενὸς μέντοι τοῦτο λέγεται τῶν ἀπεργασαμένων τὸν πόλεμον αἰτίων ἔλαττον γενέσθαι. Φρόνημα γὰρ εἰσῆλθεν ὑπεραῖρον ἅμα τῷ μεγέθει τῆς 650 χαρᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν πραγμάτων λογισμούς· καὶ τὴν εἰς 20 ἀσφαλὲς αἰεὶ τὰ εὐτυχήματα καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ θεμένην εὐλάβειαν προέμενος εἰς ἄκρατον ἐξέπεσε θράσος καὶ περιφρόνησιν τῆς Καίσαρος δυνάμεως, ὡς οὔτε ὄπλων ἐπ' αὐτὸν οὔτε τινὸς ἐργώδους πραγματείας δεησόμενος, ἀλλὰ πολὺ θᾶρον καθαιρήσων ἢ πρότερον ἠῦ- 25 ξησε τὸν ἄνδρα. Πρὸς δὲ τούτοις Ἀπίιος ἀφίκετο κομίζων ἐκ Γαλατίας ἦν ἔχρησε Πομπήϊος Καίσαρι στρατιάν· καὶ πολλὰ μὲν ἐξεφλαύριζε τὰς ἐκεῖ πράξεις καὶ λόγους ἐξέφερε βλασφήμους περὶ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομπήϊον ἀπείρως ἔχειν ἔλεγε τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ 30 δόξης ἐτέροις ὄπλοις πρὸς Καίσαρα φραγνύμενον, ὃν αὐτοῖς κατεργάσεται τοῖς ἐκείνου στρατεύμασιν, ὅταν

πρῶτον ὄφθῃ· τοσοῦτον καὶ μίσους πρὸς Καίσαρα καὶ πόθου πρὸς Πομπήϊον ἐνυπάρχειν αὐτοῖς. Οὕτω δ' οὖν ὁ Πομπήϊος ἐπήρθη καὶ τοιαύτης καὶ τοσαύτης ὀλιγωρίας διὰ τὸ θαρρεῖν ἐγένετο μεστός, ὥστε καὶ τῶν δε-
 5 διότων τὸν πόλεμον κατεγέλα καὶ τοὺς λέγοντας, ἂν ἐλαύνη Καίσαρ ἐπὶ τὴν πόλιν, οὐχ ὄραῖν δυνάμεις, αἷς αὐτὸν ἀμυνοῦνται, μειδιῶν τῷ προσώπῳ καὶ διακεχυμένος ἀμελεῖν ἐκέλευσεν. „Ὅπου γὰρ ἂν“ ἔφη „τῆς Ἰταλίας ἐγὼ κρούσω τῷ ποδὶ τὴν γῆν, ἀναδύσονται καὶ πε-
 10 ξικαὶ καὶ ἱππικαὶ δυνάμεις.“

LVIII. Ἦδη δὲ καὶ Καίσαρ ἐπεφύετο τοῖς πράγμασιν ἐρρωμενέστερον, αὐτὸς μὲν οὐκέτι μακρὰν τῆς Ἰταλίας ἀπαίρων, εἰς δὲ τὴν πόλιν αἰεὶ τοὺς στρατιώτας ἀποστέλλων ἀρχαιρεσιάζοντας, χρήμασι δὲ πολλοὺς ὑποί-
 15 κουρῶν καὶ διαφθειρῶν ἄρχοντας· ὧν καὶ Παῦλος ἦν ὁ ὑπάτος ἐπὶ χιλίοις καὶ πεντακοσίοις ταλάντοις μεταβαλόμενος, καὶ Κουρίων ὁ δῆμαρχος ἀμηχάνων πλήθει δανειῶν ἐλευθερωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ Μάρκος Ἀντώνιος διὰ φιλίαν Κουρίωνος ὧν ὠφελεῖτο μετέχων. Ἐλέ-
 20 χθη μὲν οὖν, ὅτι τῶν ἀφιγμένων τις ἀπὸ Καίσαρος ταξιαρχῶν ἐστὼς παρὰ τὸ βουλευτήριον καὶ πυθόμενος, ὡς οὐ δίδωσιν ἢ βουλὴ Καίσαρι χρόνον τῆς ἀρχῆς, εἶπεν ἐπικρούων τῇ χειρὶ τὸ ξίφος „Ἀλλὰ τοῦτο δώσει.“ Καὶ τὰ πραττόμενα καὶ τὰ παρασκευαζόμενα ταύτην εἶχε
 25 τὴν διάνοιαν. Αἱ μέντοι Κουρίωνος ἀξιώσεις καὶ παρακλήσεις ὑπὲρ Καίσαρος ἐφαίνοντο δημοτικώτεραι. Δνεῖν γὰρ ἡξίου θάτερον, ἢ καὶ Πομπήϊον ἀπαιτεῖν ἢ μηδὲ Καίσαρος ἀφαιρεῖσθαι τὸ στρατιωτικόν· ἢ γὰρ ἰδιώτας γενομένους ἐπὶ τοῖς δικαίοις ἢ μένοντας ἀντιπάλους ἐφ'
 30 οἷς ἔχουσιν ἀτρεμήσειν· ὁ δὲ τὸν ἕτερον ἀσθενῆ ποιῶν ἦν φοβεῖται δύναμιν διπλασιάζει. Πρὸς ταῦτα Μαρκέλλου τοῦ ὑπάτου ληστήν ἀποκαλοῦντος τὸν Καίσαρα καὶ

ψηφίζεσθαι πολέμιον κελεύοντος, εἰ μὴ καταθήσεται τὰ ὄπλα, Κουρίων ὅμως ἴσχυσε μετὰ Ἀντωνίου καὶ Πείσωνος ἐξελέγξαι τὴν σύγκλητον. Ἐκέλευσε γὰρ μεταστῆναι τοὺς Καίσαρα μόνον τὰ ὄπλα καταθέσθαι κελεύοντας, Πομπήϊον δὲ ἄρχειν· καὶ μετέστησαν οἱ πλεί- 5 οὺς. Αὐτίς δὲ μεταστῆναι κελεύσαντος ὅσοις ἀμφοτέρους ἀρέσκει τὰ ὄπλα καταθέσθαι καὶ μηδέτερον ἄρχειν, Πομπήϊω μὲν εἴκοσι καὶ δύο μόνον, Κουρίωνι δὲ πάντες οἱ λοιποὶ προσέθεντο. Κάκεινος μὲν ὡς νενικηκῶς λαμπρὸς ὑπὸ χαρᾶς εἰς τὸν δῆμον ἐξήλατο, κρότῳ 10 καὶ βολαῖς στεφάνων καὶ ἀνθῶν δεξιούμενον αὐτόν· ἐν δὲ τῇ βουλῇ Πομπήϊος οὐ παρῆν· οἱ γὰρ ἄρχοντες στρατοπέδων εἰς τὴν πόλιν οὐκ εἰσίασι. Μάρκελλος δὲ ἀναστάς οὐκ ἔφη λόγων ἀκροάσεσθαι καθήμενος, ἀλλ' ὁρῶν ὑπερφαινόμενα τῶν Ἄλπεων ἤδη δέκα τάρματα βαδίζειν 15 καὶ αὐτὸς ἐκπέμψειν τὸν ἀντιταξόμενον αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

LIX. Ἐκ τούτου τὰς ἐσθῆτας ὡς ἐπὶ πένθει μετεβάλλοντο. Μάρκελλος δὲ πρὸς Πομπήϊον δι' ἀγορᾶς ἐβάδιξε τῆς βουλῆς ἐπομένης, καὶ καταστάς ἐναντίος· „Κε- 20 651 λεύω σε“ εἶπεν „ὦ Πομπήϊε, βοηθεῖν τῇ πατρίδι καὶ χρῆσθαι ταῖς παρεσκευασμέναις δυνάμεσι καὶ καταλέγειν ἑτέρας.“ Τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα καὶ Λέντλος ἔλεγε τῶν ἀποδεδειγμένων εἰς τὸ μέλλον ὑπάτων ἄτερος. Ἀρξάμενου δὲ τοῦ Πομπήϊου καταλέγειν οἱ μὲν οὐχ ὑπήκουον, 25 ὀλίγοι δὲ γλίσχρως καὶ ἀπροθύμως συνήεσαν, οἱ δὲ πλείους διαλύσεις ἐβόων. Καὶ γὰρ ἀνέγνω τινὰ Καίσαρος ἐπιστολὴν Ἀντώνιος ἐν τῷ δήμῳ βιασάμενος τὴν βουλήν, ἔχουσαν ἐπαγωγὸς ὄχλου προκλήσεις. Ἡξίου γὰρ ἀμφοτέρους ἐκβάνας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὰς στρα- 30 τιωτικὰς δυνάμεις ἀφέντας ἐπὶ τῷ δήμῳ γενέσθαι καὶ τῶν πεπραγμένων εὐθύνας ὑποσχεῖν. Οἱ δὲ περὶ Λέν-

τλον ὑπατεύοντες ἤδη βουλήν οὐ συνῆγον· ἄρτι δὲ ἐκ Κιλικίας ἀφιγμένος Κικέρων ἐπραττε διαλλαγάς, ὅπως Καῖσαρ ἐξελθὼν Γαλατίας καὶ τὴν ἄλλην στρατιὰν ἀφείσ παῖσαν ἐπὶ δυσὶ τάγμασι καὶ τῷ Ἰλλυρικῷ τὴν δευτέραν 5 ὑπατεῖαν περιμένη. Πομπηίου δὲ δυσκολαίνοντος ἐπέσθησαν οἱ Καῖσαρος φίλοι θάτερον ἀφεῖναι· Λέντλου δὲ ἀντικρούσαντος καὶ Κάτωνος αὐτίς ἀμαρτάνειν τὸν Πομπηίου ἐξαπατῶμενον βοῶντος οὐκ ἔσχον αἱ διαλύσεις πέρας.

- 10 LX. Ἐν τούτῳ δὲ ἀπαγγέλλεται Καῖσαρ Ἀρίμινον, πόλιν μεγάλην τῆς Ἰταλίας, κατειληφῶς καὶ βαδίζων ἀντικρὺς ἐπὶ τὴν Ῥώμην μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως. Τοῦτο δὲ ἦν ψεῦδος. Ἐβάδιζε γὰρ οὐ πλείονας ἔχων ἰππέων τριακοσίων καὶ πεντακισχιλίων ὀπλιτῶν· τὴν δὲ 15 ἄλλην δύναμιν ἐπέκεινα τῶν Ἀλπεων οὐσαν οὐ περιέμενεν, ἐμπεσεῖν ἄφνω τεταραγμένοις καὶ μὴ προσδοκῶσι βουλόμενος μᾶλλον ἢ χρόνου δοῦς ἐκ παρασκευῆς μάχεσθαι. Καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν Ῥουβίκωνα ποταμὸν ἐλθὼν, ὃς ἀφώριζεν αὐτῷ τὴν δεδομένην ἐπαρχίαν, ἔστη σιωπῆ 20 καὶ διεμέλλησεν, αὐτὸς ἄρα πρὸς ἑαυτὸν συλλογίζομενος τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος. Εἶτα, ὥσπερ οἱ πρὸς βάθος ἀφιέντες ἀχανὲς ἀπὸ κρημνοῦ τινος ἑαυτούς, μύσας τῷ λογισμῷ καὶ παρακαλυψάμενος πρὸς τὸ δεινὸν καὶ τοσοῦτον μόνον Ἑλληνιστὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἐκβοήσας, „*Ανερρίφθω κύβος,*“ διεβίβαξε τὸν στρατόν. Ὡς 25 δὲ πρῶτον ἢ φήμη προσέπεσε καὶ κατέσχε τὴν Ῥώμην μετὰ ἐκπλήξεως θόρυβος καὶ φόβος οἷος οὐπω πρότερον, εὐθύς μὲν ἢ βουλή φερομένη πρὸς τὸν Πομπηίου συνέτρεχε καὶ παρήσαν αἱ ἀρχαί, πυθομένου δὲ τοῦ 30 Τύλλου περὶ στρατιᾶς καὶ δυνάμεως καὶ τοῦ Πομπηίου μετὰ τινος μελλήσεως ἀθαρσῶς εἰπόντος, ὅτι τοὺς παρὰ Καῖσαρος ἤκοντας ἐτοίμους ἔχει, νομίζει δὲ καὶ τοὺς

κατειλεγμένους πρότερον ἐν τάχει συνάξειν τρισμυρίους ὄντας, ὁ μὲν Τύλλος ἀναβοήσας, „Ἐξηπάτηκας ἡμᾶς, ὦ Πομπήϊε,“ συνεβούλευεν ὡς Καίσαρα πρέσβεις ἀποστέλλειν, Φαώνιος δέ τις, ἀνὴρ τᾶλλα μὲν οὐ πονηρός, ἀνθαδεία δὲ καὶ ὕβρει πολλάκις τὴν Κάτωνος οἰόμενος 5 ἀπομιμείσθαι παρρησίαν, ἐκέλευε τὸν Πομπήϊον τῷ ποδὶ τύπτειν τὴν γῆν ἄς ὑπισχνεῖτο δυνάμεις ἀνακαλούμενον. Ὁ δὲ ταύτην μὲν ἤνεγκε τὴν ἀκαιρίαν πράως· τοῦ δὲ Κάτωνος ὑπομιμνήσκοντος ὧν ἐν ἀρχῇ περὶ Καίσαρος αὐτῷ προεῖπεν, ἀπεκρίνατο μαντικώτερα μὲν εἶ- 10 ναι τὰ Κάτωνι λεχθέντα, φιλικώτερα δὲ ὑπ' αὐτοῦ πεπραχθῆαι.

LXI. Κάτων δὲ συνεβούλευεν αἰρεῖσθαι στρατηγὸν αὐτοκράτορα Πομπήϊον, ἐπειπὼν ὅτι τῶν αὐτῶν ἐστὶ καὶ ποιεῖν τὰ μεγάλα κακὰ καὶ παύειν. Οὗτος μὲν οὖν 15 εὐθύς ἐξῆλθεν εἰς Σικελίαν (ἔλαχε γὰρ αὐτὴν τῶν ἐπαρχιῶν) καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος [εἰς*] ἄς ἐκληρώθη. Τῆς δ' Ἰταλίας σχεδὸν ὅλης ἀνισταμένης ἀπορίαν εἶχε τὸ γινόμενον. Οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν φερόμενοι φυγῇ πανταχόθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἐνέπιπτον, οἱ δὲ τὴν Ῥώμην οἰ- 20 652 κοῦντες ἐξέπιπτον αὐτοὶ καὶ ἀπέλειπον τὴν πόλιν ἐν χειμῶνι καὶ ταράχῳ τοσοῦτῳ τὸ μὲν χρήσιμον ἀσθενῆς ἔχουσαν, τὸ δὲ ἀπειθὲς ἰσχυρὸν καὶ δυσμεταχείριστον τοῖς ἄρχουσιν. Οὐ γὰρ ἦν παῦσαι τὸν φόβον, οὐδὲ εἰσέτις χρῆσθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς Πομπήϊον, ἀλλ' ὧ 25 τις ἐνετύγχανε πάθει, φοβηθεὶς ἢ λυπηθεὶς ἢ διαπορήσας, τούτῳ φέρων ἐκείνον ἀνεπίμπλη· καὶ τάναντία τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκράτει βουλευμάτα, καὶ πυθέσθαι περὶ τῶν πολεμίων οὐδὲν ἦν ἀληθὲς αὐτῷ διὰ τὸ πολλοὺς ἀπαγγέλλειν, ὅ τι τύχοιεν, εἶτα ἀπιστοῦντι χαλε- 30 παίνειν. Οὕτω δὲ ψηφισάμενος ταραχὴν ὄραν καὶ κελεύσας ἅπαντας ἔπεσθαι [αὐτῷ] τοὺς ἀπὸ βουλῆς, καὶ

προειπὼν ὅτι Καίσαρος ἠγήσεται τὸν ἀπολειφθέντα, περὶ δεῖλην ὄψιαν ἀπέλιπε τὴν πόλιν. Οἱ δὲ ὕπατοι μηδὲ θύσαντες ἂ νομίζεται πρὸ πολέμων ἔφυγον. Ἦν δὲ καὶ παρ' αὐτὰ τὰ δεινὰ ζηλωτὸς ἀνὴρ τῆς πρὸς αὐ-
 5 τὸν εὐνοίας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι πολλῶν τὴν στρατηγίαν μεμφομένων οὐδεὶς ἦν ὁ μισῶν τὸν στρατηγόν, ἀλλὰ πλείονας ἂν τις εὔρε τῶν διὰ τὴν ἑλευθερίαν φευγόντων τοὺς ἀπολιπεῖν Πομπήϊου μὴ δυναμένους.

LXII. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις Καίσαρ εἰσελά-
 10 σας καὶ κατασχὼν τὴν Ῥώμην τοῖς μὲν ἄλλοις ἐπιεικῶς ἐνέτυχε καὶ κατεπράϋνε, τῶν δὲ δημάρχων ἐνὶ Μετέλλῳ κωλύοντι χρήματα λαβεῖν αὐτὸν ἐκ τοῦ ταμείου θάνατον ἠπείλησε, καὶ προσέθηκε τῇ ἀπειλῇ τραχύτερον λόγον· ἔφη γάρ, ὡς τοῦτο φῆσαι χαλεπὸν ἦν αὐτῷ μάλ-
 15 λον ἢ πρᾶξιαι. Τρεψάμενος δὲ τὸν Μετέλλον οὕτω καὶ λαβὼν ὧν ἔχρηξεν, ἐδίωκε Πομπήϊον, ἐκβαλεῖν σπεύδων ἐκ τῆς Ἰταλίας πρὶν ἀφικέσθαι τὴν ἐξ Ἰβηρίας αὐτῷ δύναμιν. Ὁ δὲ τὸ Βρεντέσιον κατασχὼν καὶ πλοίων εὐπορήσας τοὺς μὲν ὑπάτους εὐθύς ἐμβιβάσας καὶ μετ'
 20 αὐτῶν σπέρας τριάκοντα προεξέπεμψεν εἰς Δυρράχιον, Σηηπίωνα δὲ τὸν πενθερόν καὶ Γναῖον τὸν υἱὸν εἰς Συρίαν ἀπέστειλε ναυτικὸν κατασκευάσοντας. Αὐτὸς δὲ φραξάμενος τὰς πύλας καὶ τοῖς τείχεσι τοὺς ἐλαφροτάτους στρατιώτας ἐπιστήσας, τοὺς δὲ Βρεντεσίνοὺς ἀτρε-
 25 μεῖν κατ' οἰκίαν κελεύσας, ὄλην ἐντὸς τὴν πόλιν ἀνέσκαψε καὶ διετάφρευσε, καὶ σκολόπων ἐνέπλησε τοὺς στενωποὺς πλὴν δυεῖν, δι' ὧν ἐπὶ θάλατταν αὐτὸς κατῆλθεν. Ἡμέρα δὲ τρίτη τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον ἐν ταῖς ναυσὶν εἶχεν ἤδη καθ' ἡσυχίαν ἐμβεβηκότα, τοῖς δὲ τὰ
 30 τείχη φυλάττουσιν ἐξαίφνης σημεῖον ἄρας καὶ καταδραμόντας ὀξέως ἀναλαβὼν ἀπεπέρασεν. Ὁ δὲ Καίσαρ, ὡς εἶδεν ἐκλελειμμένα τὰ τείχη, τὴν φυγὴν αἰσθόμενος

μικροῦ μὲν ἐδέησε διώκων τοῖς σταυροῖς καὶ τοῖς ὄρυγμασι περιπετῆς γενέσθαι, τῶν δὲ Βρεντεσίνων φρασάντων φυλαττόμενος τὴν πόλιν καὶ κύκλῳ περιῶν ἀνηγμένους εὗρε πάντας πλὴν δυεῖν πλοίων στρατιώτας τινὰς οὐ πολλοὺς ἐχόντων. 5

LXIII. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τοῦ Πομπηίου τὸν ἀπόπλου ἐν τοῖς ἀρίστοις τίθενται στρατηγήμασιν, αὐτὸς δὲ Καῖσαρ ἐθαύμαζεν, ὅτι καὶ πόλιν ἔχων ὄχυρὰν καὶ προσδοκῶν τὰς ἐξ Ἰβηρίας δυνάμεις καὶ θαλασσοκρατῶν ἐξέλιπε καὶ προήκατο τὴν Ἰταλίαν. Αἰτιᾶται καὶ 10 Κικέρων, ὅτι τὴν Θεμιστοκλέους ἐμιμήσατο στρατηγίαν μᾶλλον ἢ τὴν Περικλέους, τῶν πραγμάτων τούτοις ὁμοίων ὄντων, οὐκ ἐκείνοις. Ἐδήλωσε δὲ Καῖσαρ ἔργῳ σφόδρα φοβούμενος τὸν χρόνον. Ἐλὼν γὰρ Νουμέριον Πομπηίου φίλον ἀπέστειλεν εἰς Βρεντέσιον ἐπὶ τοῖς ἴσοις 15 ἀξιῶν διαλλαγῆναι. Νουμέριος δὲ Πομπηίῳ συνεξέπλευσεν. Ἐντεῦθεν ὁ μὲν ἡμέραις ἐξήκοντα κύριος γεγονὼς ἀναιμωτὶ τῆς Ἰταλίας ὅλης ἐβούλετο μὲν εὐθύς Πομπηίου διώκειν, πλοίων δὲ μὴ παρόντων ἀποστρέψας εἰς Ἰβηρίαν ἤλαυνε, τὰς ἐκεῖ δυνάμεις προσαγαγέσθαι 20 βουλόμενος.

LXIV. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ μεγάλη συνέστη Πομπηίῳ δύναμις, ἣ μὲν ναυτικὴ καὶ παντελῶς ἀνανταγώνιστος (ἦσαν γὰρ αἱ μάχιμοι πεντακόσιοι, λιβυρονίδων δὲ καὶ κατασκόπων ὑπερβάλλων ἀριθμὸς), ἵππεις δὲ 25 Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν τὸ ἀνθοῦν, ἑπτακισχίλιοι, γένεσι καὶ πλούτῳ καὶ φρονήμασι διαφέροντες· τὴν δὲ πεζὴν σύμμικτον οὖσαν καὶ μελέτης δεομένην ἐγύμναζεν ἐν Βεροῖα καθήμενος οὐκ ἀργός, ἀλλ' ὥσπερ ἀκμάζοντι χρώμενος αὐτῷ πρὸς τὰ γυμνάσια. Μεγάλῃ γὰρ ἦν 30 ῥοπή πρὸς τὸ θαρρεῖν τοῖς ὀρώσι Πομπηίου Μάγνου ἐξήκοντα μὲν ἔτη δυεῖν λείποντα γεγεννημένον, ἐν δὲ

τοῖς ὄπλοις ἀμιλλώμενον πεζόν, εἶτα ἱππότην αὐτίς ἐλκόμενόν τε τὸ ξίφος ἀπραγμόνως θέοντι τῷ ἵππῳ καὶ κατακλείοντα πάλιν εὐχερῶς, ἐν δὲ τοῖς ἀκοντισμοῖς οὐ μόνον ἀκρίβειαν, ἀλλὰ καὶ ῥώμην ἐπιδεικνύμενον εἰς 5 μῆκος, ὃ πολλοὶ τῶν νέων οὐχ ὑπερέβαλλον. Ἐπεφοίτων δὲ καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν καὶ δυνάσται καὶ τῶν ἀπὸ Ῥώμης ἡγεμονικῶν ἀριθμὸς ἦν ἐντελοῦς βουλῆς περὶ αὐτόν. Ἦλθε δὲ καὶ Λαβεῶν ἀπολιπὼν Καῖσαρα φίλος γεγωνῶς καὶ συνεστρατευμένος ἐν Γαλατία, καὶ Βρούτος, 10 υἱὸς ὢν Βρούτου τοῦ περὶ Γαλατίαν σφαγέντος, ἀνὴρ μεγαλόφρων καὶ μηδέποτε Πομπηίου προσειπὼν μηδὲ ἀσπασάμενος πρότερον ὡς φονέα τοῦ πατρός, τότε δὲ ὡς ἐλευθεροῦντι τὴν Ῥώμην ὑπέταξεν ἑαυτόν. Κικέρων δέ, καίπερ ἄλλα γεγραφῶς καὶ βεβουλευμένος, ὅμως 15 κατηδέσθη μὴ γενέσθαι τοῦ προκινδυνεύοντος ἀριθμοῦ τῆς πατρίδος. Ἦλθε δὲ καὶ Τίδιος Σέξτιος, ἐσχατόγηρος ἀνὴρ θάτερον πεπηρωμένος σκέλος, εἰς Μακεδονίαν· ὃν τῶν ἄλλων γελῶντων καὶ χλευαζόντων, ὃ Πομπηῖος ἰδὼν ἐξανέστη καὶ προσέδραμε, μέγα νομίζων 20 μαρτύριον εἶναι καὶ τοὺς παρ' ἡλικίαν καὶ παρὰ δύναμιν αἰρουμένους τὸν μετ' αὐτοῦ κίνδυνον ἀντὶ τῆς ἀσφαλείας.

LXV. Ἐπεὶ δὲ βουλῆς γενομένης καὶ γνώμην Κάτωνος εἰπόντος ἐψηφίσαντο μηδένα Ῥωμαίων ἄνευ πα- 25 ρατάξεως ἀναιρεῖν μηδὲ διαρπάξιν πόλιν ὑπήκοον Ῥωμαίοις, ἔτι μᾶλλον ἢ Πομπηίου μερὶς ἡγαπήθη· καὶ γὰρ οἷς μηδὲν ἦν πρᾶγμα τοῦ πολέμου πόρρω κατοικοῦσιν ἢ δι' ἀσθένειαν ἀμελουμένοις, τῷ γε βούλεσθαι συγκατετίθεντο καὶ τῷ λόγῳ συνεμάχουν ὑπὲρ τῶν δικαίων, 30 ἡγούμενοι θεοῖς εἶναι καὶ ἀνθρώποις ἐχθρὸν ᾧ μὴ καθ' ἡδονὴν ἔστι νικᾶν Πομπηίου. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Καῖσαρ εὐγνώμονα παρεῖχεν ἑαυτόν ἐν τῷ κρατεῖν, ὃς

καὶ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ τοῦ Πομπηίου δυνάμεις ἐλὼν [καὶ] καταπολεμήσας ἀφῆκε τοὺς στρατηγούς, τοῖς δὲ στρατιώταις ἐχρῆτο. Καὶ πάλιν ὑπερβαλὼν τὰς Ἄλπεις καὶ διαδραμὼν τὴν Ἰταλίαν εἰς Βρεντέσιον ἤκεν ἐν τροπαῖς ἤδη τοῦ χειμῶνος ὄντος· καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος 5 αὐτὸς μὲν εἰς Ὀρικὸν παρενέβαλεν, Ἰούβιον δὲ τὸν Πομπηίου φίλον αἰχμάλωτον ἔχων σὺν ἑαυτῷ πρὸς Πομπηίου ἀνέστειλε, προκαλούμενος εἰς ἐν συνελθόντας ἀμφοτέρους ἡμέρᾳ τρίτῃ πάντα διαλύσαι τὰ στρατεύματα καὶ γενομένους φίλους καὶ ὁμόσαντας ἐπανελθεῖν εἰς 10 Ἰταλίαν. Ταῦτα Πομπηῖος ἀνῆδρι ἐνέδραυ ἠγεῖτο· καὶ καταβάς ὀξέως ἐπὶ θάλατταν κατέλαβε χωρία καὶ τόπους ἔδρας τε τοῖς πεξοῖς στρατοπέδοις ὑπεραλκείς ἔχοντα καὶ ναύλοχα καὶ κατάρσεις ἐπιφόρους τοῖς ἐπιφοιτῶσι διὰ θαλάττης, ὥστε πάντα πνεῖν ἄνεμον Πομπηῖῳ σῆτον 15 ἢ στρατιὰν ἢ χρήματα κομίζοντα, Καίσαρα δὲ δυσχερεῖαις κατὰ γῆν ὁμοῦ καὶ κατὰ θάλατταν περιεχόμενον ἐξ ἀνάγκης φιλομαχεῖν καὶ προσβάλλοντα τοῖς ἐρύμασι καὶ προκαλούμενον ἐκάστοτε τὰ μὲν πλεῖστα νικᾶν καὶ κρατεῖν τοῖς ἀκροβολισμοῖς, ἅπαξ δὲ μικροῦ συντριβῆ- 20 ναι καὶ τὴν στρατιὰν ἀποβαλεῖν, τοῦ Πομπηίου λαμπρῶς ἀγωνισαμένου μέχρι τροπῆς ἀπάντων καὶ φόνου 654 δισχιλίων, βιάσασθαι δὲ καὶ συνεισπεσεῖν μὴ δυνηθέντος ἢ φοβηθέντος, ὥστε εἰπεῖν Καίσαρα πρὸς τοὺς φίλους ὅτι „Σήμερον ἂν ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολεμίοις ἦν, εἰ 25 τὸν νικῶντα εἶχον.“

LXVI. Ἐπὶ τούτῳ μέγα φρονήσαντες οἱ Πομπηίου διὰ μάχης ἔσπευδον κριθῆναι. Πομπηῖος δὲ τοῖς μὲν ἔξω βασιλεῦσι καὶ στρατηγοῖς καὶ πόλεσιν ὡς νενικηκῶς ἔγραφε, τὸν δὲ τῆς μάχης κίνδυνον ὠρρώδει, τῷ χρόνῳ 30 καὶ ταῖς ἀπορίαις καταπολεμήσειν νομίζων ἄνδρας ἀμάχους μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ συνειθισμένους νικᾶν μετ'

ἀλλήλων πολὺν ἤδη χρόνον, πρὸς δὲ τὴν ἄλλην στρα-
 τείαν καὶ πλάνας καὶ μεταβάσεις καὶ τάφρων ὀρύξεις
 καὶ τειχῶν οἰκοδομίας ἀπαγορεύοντας ὑπὸ γήρωσ, καὶ
 διὰ τοῦτο ταῖς χερσὶν ἐμφῦναι τάχιστα καὶ συμπλακῆ-
 5 ναι σπεύδοντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ πρότερον ἀμῶς γέ πως
 παρῆγε πείθων τοὺς περὶ αὐτὸν ἀτρεμεῖν ὁ Πομπηῖος·
 ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν μάχην ὁ Καῖσαρ ὑπὸ τῶν ἀποριῶν ἀνα-
 στάς ἐβάδιζε δι' Ἀθαμάνων εἰς Θετταλίαν, οὐκέτι κα-
 θεκτὸν ἦν τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ φεύγειν Καί-
 10 σαρα βοῶντες οἱ μὲν ἀκολουθεῖν καὶ διώκειν ἐκέλευον,
 οἱ δὲ διαβαίνειν εἰς Ἰταλίαν, οἱ δὲ θεράποντας εἰς Ῥώ-
 μην καὶ φίλους ἔπεμπον οἰκίας προκαταληψομένους ἐγ-
 γὺς ἀγορᾶς ὡς αὐτίκα μετιόντες ἀρχάς. Ἐθελονταὶ δὲ
 πολλοὶ πρὸς Κορνηλίαν ἔπλεον εἰς Λέσβον εὐαγγελιζό-
 15 μενοι πέρας ἔχειν τὸν πόλεμον· ἐκεῖ γὰρ αὐτὴν ὑπεξέ-
 πεμψεν ὁ Πομπηῖος. Ἀθροισθείσης δὲ βουλῆς Ἀφρά-
 νιος μὲν ἀπεφαίνεται γνώμην ἔχεισθαι τῆς Ἰταλίας, ταύ-
 την γὰρ εἶναι τοῦ πολέμου τὸ μέγιστον ἄθλον, προστι-
 θέναι δὲ τοῖς κρατοῦσιν εὐθύς Σικελίαν, Σαρδόνα,
 20 Κύρον, Ἰβηρίαν, Γαλατίαν ἅπασαν· ἧς τε δὴ πλεῖστος
 ὁ λόγος Πομπηῖω πατρίδος ὀρεγούσης χεῖρας ἐγγύθεν,
 οὐ καλῶς ἔχειν περιορᾶν προπηλακισομένην καὶ δου-
 λεύουσαν οἰκέταις καὶ κόλαξι τυράννων. Αὐτὸς δὲ Πομ-
 πηῖος οὔτε πρὸς δόξαν ἠγεῖτο καλὸν αὐτῷ δευτέραν
 25 φυγὴν φεύγειν Καίσαρα καὶ διώκεσθαι, τῆς τύχης διώ-
 κειν διδούσης, οὔτε ὅσιον ἐγκαταλιπεῖν Σκηπίωνα καὶ
 τοὺς περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Θετταλίαν ἄνδρας ὑπατικοὺς
 εὐθύς ὑπὸ Καίσαρι γενησομένους μετὰ χρημάτων καὶ
 30 τὸν ἀπωτάτω πολεμοῦντα περὶ αὐτῆς, ὅπως ἀπαθῆς
 κακῶν οὕσα καὶ ἀνήκοος περιμένη τὸν κρατοῦντα.

LXVII. Ταῦτα ψηφισάμενος ἐδίωκε Καίσαρα, μάχης

μὲν ἐγνωκῶς ἀπέχεσθαι, πολιορκεῖν δὲ καὶ τρίβειν ταῖς ἀπορίαις ἐγγύθεν ἐπακολουθῶν. Καὶ γὰρ ἄλλως ταῦτα συμφέρειν ἠγεῖτο, καὶ λόγος τις εἰς αὐτὸν ἦκεν ἐν τοῖς ἰππεῦσι φερόμενος, ὡς χρὴ τάχιστα τρεψαμένους Καίσαρα συγκαταλύειν κἀκείνον αὐτόν. Ἐνιοὶ δὲ φασὶ διὰ 5 τοῦτο καὶ Κάτωνι μηδὲν ἄξιον σπουδῆς χρήσασθαι Πομπήιον, ἀλλὰ καὶ πορευόμενον ἐπὶ Καίσαρα πρὸς θαλάσση καταλιπεῖν ἐπὶ τῆς ἀποσκευῆς φοβηθέντα, μὴ Καίσαρος ἀναιρεθέντος ἀναγκάσῃ κἀκείνον εὐθύς ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν. Οὕτω δὲ παρακολουθῶν ἀτρέμα τοῖς 10 πολεμίοις ἐν αἰτίαις ἦν καὶ καταβοήσεσιν, ὡς οὐ Καίσαρα καταστρατηγῶν, ἀλλὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν βουλήν, ὅπως διὰ παντὸς ἄρχῃ καὶ μηδέποτε παύσῃται τοῖς ἀξιούσι τῆς οἴκουμένης ἄρχειν χρώμενος ὑπηρέταις καὶ δορυφόροις. Δομέτιος δὲ αὐτὸν Ἀηνόβαρβος Ἀγαμέ- 15 μνονα καλῶν καὶ βασιλέα βασιλέων ἐπίφθονον ἐποίει. Καὶ Φαώνιος οὐχ ἦττον ἦν ἀηδῆς τῶν παρρησιαζομένων ἀκαίρως ἐν τῷ σκώπτειν „Ἀνθρώποι“ βοῶν „οὐδὲ τῆτες ἔσται τῶν ἐν Τουσκλάνῳ σύκων μεταλαβεῖν;“ 655 Λεύκιος δὲ Ἀφράνιος ὁ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ δυνάμεις ἀπο- 20 βαλῶν ἐν αἰτία προδοσίας γεγωνῶς, τότε δὲ τὸν Πομπήιον ὄρῶν φυγομαχοῦντα, θαυμάζειν ἔλεγε τοὺς κατηγοροῦντας αὐτοῦ, πῶς πρὸς τὸν ἔμπορον τῶν ἐπαρχιῶν οὐ μάχονται προελθόντες. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πολλὰ λέγοντες ἄνδρα δόξης ἦττονα καὶ τῆς πρὸς τοὺς φίλους 25 αἰδοῦς τὸν Πομπήιον ἐξεβιάσαντο καὶ συνεπεσπάσαντο ταῖς ἐαντῶν ἐλπίσι καὶ ὁρμαῖς ἐπακολουθῆσαι προέμενον τοὺς ἀρίστους λογισμούς, ὅπερ οὐδὲ πλοίου κυβερνήτη, μήτιγε τοσοῦτων ἐθνῶν καὶ δυνάμεων αὐτοκράτορι στρατηγῷ παθεῖν ἦν προσῆκον. Ὁ δὲ τῶν μὲν ἰα- 30 τρῶν τοὺς μηδέποτε χαριζομένους ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπήνεσεν, αὐτὸς δὲ τῷ νοσοῦντι τῆς στρατιᾶς ἐνέδωκε,

δείσας ἐπὶ σωτηρίᾳ λυπηρὸς γενέσθαι. Πᾶς γὰρ ἂν τις φήσειεν ὑγιαίνειν ἐκείνους τοὺς ἄνδρας, ὧν οἱ μὲν ὑπατείας ἤδη καὶ στρατηγίας ἐν τῷ στρατοπέδῳ περινοστοῦντες ἐμνῶντο, Σπινθῆρι δὲ καὶ Δομετίῳ καὶ Σκηπίωνι περὶ τῆς Καίσαρος ἀρχιερωσύνης ἔριδες ἦσαν καὶ φιλονεικίαι καὶ δεξιώσεις; ὥσπερ αὐτοῖς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου παραστρατοπεδεύοντος ἢ τοῦ Ναβαταίων βασιλέως, ἀλλ' οὐ Καίσαρος ἐκείνου καὶ τῆς δυνάμεως, ἧ χιλίας μὲν ἠρήκει πόλεις κατὰ κράτος, ἔθνη δὲ πλείονα 10 τριακοσίων ὑπῆκτο, Γερμανοῖς δὲ καὶ Γαλάταις μεμαχημένος ἀήττητος ὅσας οὐκ ἂν τις ἀριθμῆσαι μάχας ἑκατὸν μυριάδας αἰχμαλώτων ἔλαβεν, ἑκατὸν δὲ ἀπέκτεινε τρεψάμενος ἐκ παρατάξεως.

LXVIII. Ἄλλ' ὅμως ἐγκείμενοι καὶ θορυβοῦντες, 15 ἐπεὶ κατέβησαν εἰς τὸ Φαρσάλιον πεδίον, ἠνάγκασαν βουλήν προθεῖναι τὸν Πομπήϊον, ἐν ἧ Ἀβιηνὸς ὁ τῶν ἱππέων ἄρχων πρῶτος ἀναστὰς ὤμοσε μὴ ἀναχωρήσειν ἐκ τῆς μάχης, εἰ μὴ τρέψαιτο τοὺς πολεμίους· τὰ δὲ αὐτὰ καὶ πάντες ὤμνυσαν. Τῆς δὲ νυκτὸς ἔδοξε κατὰ 20 τοὺς ὕπνους Πομπήϊος εἰς τὸ θέατρον εἰσιόντος αὐτοῦ κροτεῖν τὸν δῆμον, αὐτὸς δὲ κοσμεῖν ἱερὸν Ἀφροδίτης νικηφόρου πολλοῖς λαφύροις. Καὶ τὰ μὲν ἐθάρρει, τὰ δὲ ὑπέθραπτεν αὐτὸν ἢ ὄψις, δεδοκίτα μὴ τῷ γένει τῷ Καίσαρος εἰς Ἀφροδίτην ἀνήκοντι δόξα καὶ λαμπρότης 25 ἀπ' αὐτοῦ γένηται· καὶ πανικοί τινες θόρυβοι διάττοντες ἐξανέστησαν αὐτόν. Ἐωθινῆς δὲ φυλακῆς ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος στρατοπέδου πολλὴν ἠσυχίαν ἄγοντος ἐξέλαμψε μέγα φῶς, ἐκ δὲ τούτου λαμπὰς ἀρθεῖσα φλογοειδῆς ἐπὶ Πομπήϊου κατέσκηψε· καὶ τοῦτο ἰδεῖν φησι 30 Καίσαρ αὐτὸς ἐπιὼν τὰς φυλακάς. Ἄμα δὲ ἡμέρᾳ μέλλοντος αὐτοῦ πρὸς Σκοτοῦσαν ἀναξευγνύειν καὶ τὰς σκηνὰς τῶν στρατιωτῶν καθαιρῶντων καὶ προπεμπόν-

των ὑποζύγια καὶ θεράποντας, ἦκον οἱ σκοποὶ φράζον-
 τες ὄπλα πολλὰ καθορᾶν ἐν τῷ χάρακι τῶν πολεμίων
 διαφερόμενα, καὶ κίνησιν εἶναι καὶ θόρουβον ἀνδρῶν ἐπὶ
 μάχην ἐξιόντων. Μετὰ δὲ τούτους ἕτεροι παρήσαν εἰς
 τάξιν ἤδη καθίστασθαι τοὺς πρώτους λέγοντες. Ὁ μὲν 5
 οὖν Καῖσαρ εἰπὼν τὴν προσδοκωμένην ἤκειν ἡμέραν,
 ἐν ἣ πρὸς ἀνδρας, οὐ πρὸς λιμὸν οὐδὲ πενίαν μαχοῦν-
 ται, κατὰ τάχος πρὸ τῆς σκηνῆς ἐκέλευσε προθεῖναι
 τὸν φοινικοῦν χιτῶνα· τοῦτο γὰρ μάχης Ῥωμαίοις ἐστὶ
 σύμβολον. Οἱ δὲ στρατιῶται θεασάμενοι μετὰ βοῆς καὶ 10
 χαρᾶς τὰς σκηναὺς ἀφέντες ἐφέροντο πρὸς τὰ ὄπλα. Καὶ
 τῶν ταξιαρχῶν ἀγόντων εἰς ἣν ἔδει τάξιν ἕκαστος ὥσπερ
 χορὸς ἀνευ θοροῦβου μεμελετημένως εἰς τάξιν καὶ πράως
 καθίστατο.

LXIX. Πομπήϊος δὲ τὸ μὲν δεξιὸν αὐτὸς ἔχων ἔμελ- 15
 λεν ἀνθίστασθαι πρὸς Ἀντώνιον, ἐν δὲ τῷ μέσῳ Σκη-
 πιάνα τὸν πενθερὸν ἀντέταξε Καλβίνῳ Λευκίῳ, τὸ δὲ
 εὐώνυμον εἶχε μὲν Λεύκιος Δομέτιος, ἐρρώσθη δὲ τῷ
 πλήθει τῶν ἰππέων. Ἐνταῦθα γὰρ ὀλίγου δεῖν ἄπαν-
 656 τες ἐρρήσαν, ὡς Καῖσαρα βιασόμενοι καὶ τὸ δέκατον 20
 τάγμα διακόψοντες, οὗ πλεῖστος ἦν ὁ λόγος ὡς μαχιμω-
 τάτου, καὶ Καῖσαρ ἐν ἐκείνῳ ταπτόμενος εἰώθει μάχε-
 σθαι. Κατιδὼν δὲ πεφραγμένον ἵππῳ τσαύτῃ τῶν πο-
 λεμίων τὸ εὐώνυμον καὶ φοβηθεὶς τὴν λαμπρότητα τοῦ
 ὀπλισμοῦ, μετεπέμψατο σπείρας ἕξ ἀπὸ τῶν ἐπιταγμάτων 25
 καὶ κατέστησεν ὀπισθεν τοῦ δεκάτου, κελεύσας ἡσυχίαν
 ἄγειν ἀδήλους τοῖς πολεμίοις ὄντας· ὅταν δὲ προσελεύ-
 νωσιν οἱ ἰππεῖς, διὰ τῶν προμάχων ἐκδραμόντας μὴ
 προέσθαι τοὺς ὑσσοὺς, ὥσπερ εἰώθασιν οἱ κράτιστοι
 σπεύδοντες ἐπὶ τὰς ξιφουλκίας, ἀλλὰ παίειν ἄνω συν- 30
 τιτρώσκοντας ὄμματα καὶ πρόσωπα τῶν πολεμίων· οὐ
 γὰρ μενεῖν τοὺς καλοὺς τούτους καὶ ἀνθηροὺς πυρριχι-

στὰς διὰ τὸν ὠραϊσμὸν οὐδὲ ἀντιβλέψειν πρὸς τὸν σί-
 δηρον ἐν ὀφθαλμοῖς γινόμενον. Ἐν τούτοις μὲν οὖν ὁ
 Καῖσαρ ἦν. Ὁ δὲ Πομπηῖος ἀφ' ἵππου τὴν παράταξιν
 ἐπισκοπῶν, ὡς εἴωρα τοὺς μὲν ἀντιπάλους μεθ' ἡσυχίας
 5 τὸν καιρὸν ἐν τάξει προσμένοντας, τῆς δ' ὑφ' αὐτῷ
 στρατιᾶς τὸ πλεῖστον οὐκ ἀτρεμοῦν, ἀλλὰ κυμαῖνον
 ἀπειρία καὶ θορυβούμενον, ἔδεισε μὴ διασπασθῆ ἡ παν-
 τάσιν ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης, καὶ παράγγελμα τοῖς προ-
 τεταγμένοις ἔδωκεν ἐστῶτας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας
 10 ἀραρότως δέχεσθαι τοὺς πολεμίους. Ὁ δὲ Καῖσαρ αἰτιᾶ-
 ται τὸ στρατήγημα τοῦτο· τῶν τε γὰρ πληγῶν τὸν ἐξ
 ἐπιδρομῆς τόνον ἀμαυρῶσαι καὶ τὴν μάλιστα τοὺς πολ-
 λούς ἐν τῷ συμφέρεσθαι τοῖς πολεμίους πληροῦσαν ἐν-
 θουσιασμοῦ καὶ φορᾶς ἀντεξόρμησιν, ἅμα κραυγῇ καὶ
 15 δρόμῳ τὸν θυμὸν αὔξουσιν, ἀφελόντα πῆξαι καὶ κα-
 ταψῦξαι τοὺς ἄνδρας. Ἦσαν δὲ οἱ μὲν μετὰ Καίσαρος
 δισχίλιοι πρὸς δισμυριοίς, οἱ δὲ μετὰ Πομπηίου βραχεῖ
 πλείονες ἢ διπλάσιοι τούτων.

LXX. Ἦδη δὲ συνθήματος διδομένου παρὰ ἀμφο-
 20 τέρων καὶ τῆς σάλπιγγος ἀρχομένης ἐγκελεύεσθαι πρὸς
 τὴν σύστασιν, τῶν μὲν πολλῶν ἕκαστος ἐσκόπει τὸ καθ'
 αὐτόν, ὀλίγοι δὲ Ῥωμαίων οἱ βέλτιστοι καὶ τινες Ἑλλή-
 νων παρόντες ἔξω τῆς μάχης, ὡς ἐγγὺς ἦν τὸ δεινόν,
 ἐλογίζοντο τὴν πλεονεξίαν καὶ φιλονεικίαν, ὅπου φέ-
 25 ρουσα τὴν ἡγεμονίαν ἐξέθηκεν. Ὅπλα γὰρ συγγενικὰ
 καὶ τάξεις ἀδελφαὶ καὶ κοινὰ σημεῖα καὶ μιᾶς πόλεως
 εὐανδρία τοσαύτη καὶ δύναμις αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν συνέ-
 πιπτεν, ἐπιδεικνυμένη τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡς ἐν
 πάθει γενομένη τυφλὸν ἐστὶ καὶ μανιῶδες. Ἦν μὲν γὰρ
 30 ἤδη καθ' ἡσυχίαν χρῆζουσιν ἄρχειν καὶ ἀπολαύειν τῶν
 κατειργασμένων τὸ πλεῖστον καὶ κράτιστον ἀρετῇ γῆς
 καὶ θαλάσσης ὑπήκουον, ἦν δ' ἔτι τροπαίων καὶ θριᾶμ-

βων ἔρωτι βουλομένους χαρίζεσθαι καὶ διψῶντας ἐμπί-
 πλασθαι Παρθικῶν πολέμων ἢ Γερμανικῶν. Πολὺ δὲ
 καὶ Σκυθία λειπόμενον ἔργον καὶ Ἰνδοί, καὶ πρόφασις
 οὐκ ἄδοξος ἐπὶ ταῦτα τῆς πλεονεξίας ἡμερωῶσαι τὰ βαρ-
 βαρικά. Τίς δ' ἂν ἢ Σκυθῶν ἵππος ἢ τοξεύματα Πάρ- 5
 θων ἢ πλοῦτος Ἰνδῶν ἐπέσχε μυριάδας ἑπτὰ Ῥωμαίων
 ἐν ὄπλοις ἐπερχομένης Πομπηίου καὶ Καίσαρος ἡγου-
 μένων, ὧν ὄνομα πολὺ πρότερον ἤκουσαν ἢ τὸ Ῥω-
 μαίων; οὕτως ἄμικτα καὶ ποικίλα καὶ θηριώδη φῦλα
 νικῶντες ἐπῆλθον. Τότε δὲ ἀλλήλοις μαχούμενοι συνῆε- 10
 σαν, οὐδὲ τὴν δόξαν αὐτῶν, δι' ἣν τῆς πατρίδος ἠφεί-
 δουν, οἰκτείραντες, ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀνικῆτων
 προσαγορευομένων. Ἡ μὲν γὰρ γενομένη συγγένεια
 καὶ τὰ Ἰουλίας φίλτρα καὶ γάμος ἐκείνος εὐθύς ἦν ἀπα-
 τηλὰ καὶ ὑποπτα κοινωρίας ἐπὶ χρεία συνισταμένης 15
 ὀμηρεύματα, φιλίας δ' ἀληθινῆς οὐ μετέσχευ.

LXXI. Ὡς δ' οὖν τὸ Φαρσάλιον πεδίον ἀνδρῶν καὶ
 ἵππων καὶ ὄπλων ἀνεπέπληστο καὶ μάχης ἤρθη παρ'
 ἀμφοτέρων σημεῖα, πρῶτος ἐκ τῆς Καίσαρος φάλαγγος
 ἐξέδραμε Γάιος Κρασσιανός, ἀνδρῶν ἑκατὸν εἴκοσι λοχα- 20
 657 γῶν, μεγάλην ἀποδιδοὺς ὑπόσχεσιν Καίσαρι. Πρῶτον
 γὰρ αὐτὸν ἐξιῶν τοῦ χάρακος εἶδε καὶ προσαγορεύσας
 ἤρετο, πῶς φρονοίη περὶ τῆς μάχης. Ὁ δὲ τὴν δεξιὰν
 προτείνας ἀνεβόησε „Νικήσεις λαμπρῶς, ὦ Καίσαρ·
 ἐμὲ δὲ ἢ ζῶντα τήμερον ἢ νεκρὸν ἐπαινέσεις.“ Τούτων 25
 τῶν λόγων μεμνημένος ἐξώρμησε καὶ συνεπεσπάσατο
 πολλοὺς καὶ προσέβαλε κατὰ μέσους τοὺς πολεμίους.
 Γενομένου δὲ τοῦ ἀγῶνος εὐθύς ἐν ξίφεσι καὶ πολλῶν
 φονευομένων, βιαζόμενον πρόσω καὶ διακόπτοντα τοὺς
 πρώτους ὑποστάς τις ὠθεῖ διὰ τοῦ στόματος τὸ ξίφος, 30
 ὥστε τὴν αἰχμὴν περάσασαν ἀνασχεῖν κατὰ τὸ ἰνίον.
 Πεσόντος δὲ τοῦ Κρασσιανοῦ, κατὰ τοῦτο μὲν ἦν ἰσόρ-

ροπος ἢ μάχη, τὸ δὲ δεξιὸν ὁ Πομπήϊος οὐ ταχέως ἐπῆ-
 γέν, ἀλλὰ παπταίνων ἐπὶ θάτερα καὶ τὸ τῶν ἰππέων
 ἀναμένων ἔργον ἐνδιέτριβεν. Ἦδη δὲ ἐκεῖνοι τοὺς οὐ-
 λαμοὺς ἀνῆγον ὡς κυκλωσόμενοι τὸν Καίσαρα καὶ τοὺς
 5 προτεταγμένους ἰππεῖς ὀλίγους ὄντας ἐμβαλοῦντες εἰς
 τὴν φάλαγγα. Καίσαρος δὲ σημεῖον ἄρανος, οἱ μὲν ἰπ-
 πεῖς ἔξανεχώρησαν, αἱ δὲ ἐπιτεταγμένοι σπεῖραι πρὸς
 τὴν κύκλωσιν ἐκδραμοῦσαι, τρισχίλιοι ἄνδρες, ὑπαν-
 τιάζουσι τοὺς πολεμίους καὶ παριστάμενοι καθ' ἵππων,
 10 ὡς ἐδιδάχθησαν, ὑψηλοῖς ἐχρῶντο τοῖς ὑσσοῖς, ἐφιέμε-
 νοι τῶν προσώπων. Οἱ δὲ, ἅτε μάχης πάσης ἄπειροι,
 τοιαύτην δὲ μὴ προσδοκήσαντες μηδὲ προμαθόντες, οὐκ
 ἐτόλμων οὐδὲ ἠνείχοντο τὰς πληγὰς ἐν ὄμμασι καὶ στό-
 μασιν οὔσας, ἀλλ' ἀποστρεφόμενοι καὶ προῖσχύμενοι
 15 τῶν ὄψεων τὰς χεῖρας ἀκλεῶς ἐτράποντο. Φευγόντων δὲ
 τούτων ἀμελήσαντες οἱ Καίσαρος ἐχώρουν ἐπὶ τοὺς πε-
 ζοὺς, ἧ μάλιστα τῶν ἰππέων τὸ κέρας ἐψιλωμένον περι-
 δρομὴν ἐδίδου καὶ κύκλωσιν. Ἄμα δὲ τούτων ἐκ πλα-
 γίου προσπεσόντων καὶ κατὰ στόμα τοῦ δεκάτου προσ-
 20 μίξαντος οὐχ ὑπέμειναν οὐδὲ συνέστησαν, ὀρῶντες ἐν
 ᾧ κυκλώσεσθαι τοὺς πολεμίους ἠλπίζον αὐτοὺς τοῦτο
 πᾶσχοντας.

LXXII. Τραπομένων δὲ τούτων, ὡς κατεῖδε τὸν κο-
 νιορτὸν ὁ Πομπήϊος καὶ τὸ περὶ τοὺς ἰππέας πάθος εἰ-
 25 κασεν, ᾧ μὲν ἐχρήσατο λογισμῶ χαλεπὸν εἰπεῖν, μάλι-
 στα δὲ ὅμοιος παράφρωνι καὶ παραπλήγι τὴν διάνοιαν,
 καὶ μηδ' ὅτι Μάγνος ἐστὶ Πομπήϊος ἐννοοῦντι, μηδένα
 προσειπὼν ἀπήει βάδην εἰς τὸν χάρακα, πάνυ τοῖς ἔπεσι
 πρέπων ἐκείνοις·

30 Ζεὺς δὲ πατήρ Αἴανθ' ὑψίζυγος ἐν φόβον ᾤρσε·
 στή δὲ ταφῶν, ὅπιθεν δὲ σάκος βάλεν ἑπταβόειον,
 τρέσσε δὲ παπτήνας ἐφ' ὀμίλου.

Τοιοῦτος εἰς τὴν σκηνὴν παρελθὼν ἄφθογγος καθῆστο, μέχρι οὗ τοῖς φεύγουσι πολλοὶ διώκοντες συνεισέπιπτον· τότε δὲ φωνὴν μίαν ἀφείς ταύτην, „Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὴν παρεμβολήν;“ ἄλλο δὲ μηδὲν εἰπὼν, ἀναστὰς καὶ λαβὼν ἐσθῆτα τῇ παρούσῃ τύχῃ πρόπευσαν ὑπεξῆλθεν. Ἐφυγε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τάγματα, καὶ φόνος ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολὺς ἐγένετο σκηνοφυλάκων καὶ θεραπόντων· στρατιώτας δὲ μόνους ἐξακισχιλίους πεσεῖν φησὶν Ἀσίννιος Πολλίων, μεμαχημένος ἐκείνην τὴν μάχην μετὰ Καίσαρος. Αἰροῦντες δὲ τὸ στρατόπεδον ἐθεῶντο τὴν ἄνοιαν καὶ κουφότητα τῶν πολεμίων. Πᾶσα γὰρ σκηνὴ μυρσίαις κατέστεπτο καὶ στρωμαῖς ἀνθιναιῖς ἤσκητο καὶ τραπέζαις ἐκπωμάτων μεσταῖς· καὶ κρατῆρες οἴνου προῦκείντο καὶ παρασκευὴ καὶ κόσμος ἦν τεθυκότων καὶ πανηγυριζόντων μᾶλλον ἢ πρὸς μάχην ἐξοπλιζομένων. Οὕτω ταῖς ἐλπίσι διεφθαρμένοι καὶ γέμοντες ἀνοήτου θράσους ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐχώρουν.

LXXIII. Πομπήϊος δὲ μικρὸν ἔξω τοῦ χάρακος παρελθὼν τὸν μὲν ἵππον ἀφῆκεν, ὀλίγων δὲ κομιδῇ περὶ αὐτὸν ὄντων, ὡς οὐδεὶς ἐδίωκεν, ἀπῆει καθ' ἡσυχίαν, ἐν διαλογισμοῖς ὧν οἴους εἰκὸς λαμβάνειν ἄνθρωπον ἔτη τέτταρα καὶ τριάκοντα νικᾶν καὶ κρατεῖν ἀπάντων εἰδισμένον, ἥττης δὲ καὶ φυγῆς τότε πρῶτον ἐν γήρᾳ λαμβάνοντα πείρα, ἐννοούμενον δὲ ἐξ ὅσων ἀγώνων καὶ πολέμων ἠύξημένην ἀποβαλὼν ὥρα μιᾶ δόξαν καὶ δύναμιν, [ἢ] πρὸ μικροῦ τοσοῦτοις ὄπλοις καὶ ἵπποις καὶ στόλοις δορυφορούμενος ἀπέρχεται μικρὸς οὕτω γεροντῶς καὶ συνεσταλμένος, ὥστε λανθάνειν ζητοῦντας τοὺς πολεμίους. Παραμειψάμενος δὲ Λάρισσαν, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὰ Τέμπη, καταβαλὼν ἐαυτὸν ἐπὶ στόμα δεδιψηκῶς ἔπινε τοῦ ποταμοῦ, καὶ πάλιν ἀναστὰς ἐβάδιξε διὰ τῶν Τεμπῶν, ἄχρι οὗ κατῆλθεν ἐπὶ θάλατταν.

Ἐκεῖ δὲ τῆς νυκτὸς τὸ λοιπὸν ἀναπανσάμενος ἐν καλυβίῳ τινὶ σαγηνέῳ, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἐπιβάς ποταμίου πλοίου, καὶ τῶν ἐπομένων τοὺς ἐλευθέρους ἀναλαβῶν, τοὺς δὲ θεράποντας ἀπιέναι πρὸς Καίσαρα κελεύσας
5 καὶ μὴ δεδιέναι, παρὰ γῆν κομιζόμενος εἶδεν εὐμεγέθη φορητῆρὸν ἀνάγεσθαι μέλλουσιν, ἧς ἐναυκλήρει Ῥωμαῖος ἀνὴρ οὐ πάνυ Πομπηῖῳ συνήθης, γινώσκων δὲ τὴν ὄψιν αὐτοῦ· Πετίκιος ἐπεκαλεῖτο. Τούτῳ συνεβέβηκει τῆς παρωχημένης νυκτὸς ἰδεῖν κατὰ τοὺς ὕπνους
10 Πομπηίου, οὐχ ὄν ἐωράκει πολλάκις, ἀλλὰ ταπεινὸν καὶ κατηφῆ προσδιαλεγόμενον αὐτῷ. Καὶ ταῦτα τοῖς συμπλέουσιν ἐτύγχανε διηγούμενος, ὡς δὴ φιλεῖ περὶ πραγμάτων τηλικούτων λόγον ἔχειν ἀνθρώπους σχολῆν ἄγοντας. Ἐξαίφνης δέ τις τῶν ναυτῶν ἔφρασε κατιδῶν,
15 ὅτι πλοῖον ποτάμιον ἀπὸ τῆς γῆς ἐρέσσεται καὶ κατασειούσι τινες ἄνθρωποι τὰ ἱμάτια καὶ τὰς χεῖρας ὀρέγουσι πρὸς αὐτούς. Ἐπιστήσας οὖν ὁ Πετίκιος εὐθύς ἔγνω τὸν Πομπηίου οἶον ὄναρ εἶδε· καὶ πληξάμενος τὴν κεφαλὴν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας τὸ ἐφόλκιον παρα-
20 βαλεῖν, καὶ τὴν δεξιὰν ἐξέτεινε καὶ προσεκάλει τὸν Πομπηίου, ἥδη συμφρουῶν τῷ σχήματι τὴν τύχην καὶ μεταβολὴν τοῦ ἀνδρός. Ὅθεν οὔτε παράκλησιν ἀναμείνας οὔτε λόγον, ἀλλ' ἀναλαβὼν ὅσους ἐκέλευσε μετ' αὐτοῦ (Δέντουλοι δὲ ἦσαν ἀμφοτέρω καὶ Φαώνιος) ἀνήχθη·
25 καὶ μικρὸν ὕστερον ἰδόντες ἀπὸ γῆς ἀμιλλώμενον Δηϊόταρον τὸν βασιλέα προσαναλαμβάνουσιν. Ἐπεὶ δὲ καιρὸς ἦν δείπνου καὶ παρεσκεύασεν ὁ ναύκληρος ἐκ τῶν παρόντων, ἰδὼν ὁ Φαώνιος οἰκετῶν ἀπορία τὸν Πομπηίου ἀρχόμενον αὐτὸν ὑπολύειν προσέδραμε καὶ
30 ὑπέλυσε καὶ συνήλειψε. Καὶ τὸ λοιπὸν ἐκ τούτου περιέπων καὶ θεραπεύων ὅσα δεσπότης δοῦλοι, μέχρι νύψεως ποδῶν καὶ δείπνου παρασκευῆς διετέλεσεν, ὥστε

τὴν ἐλευθεριότητα τῆς ὑπουργίας ἐκείνης θεασάμενον ἂν τινα καὶ τὸ ἀφελὲς καὶ ἄπλαστον εἶπειν·

Φεῦ τοῖσι γενναίοισιν ὡς ἅπαν καλόν.

LXXIV. Οὕτω δὲ παραπλεύσας ἐπ' Ἀμφιπόλεως ἐκεῖθεν εἰς Μιτυλήνην ἐπεραιούτο, βουλόμενος τὴν 5 Κορνηλίαν ἀναλαβεῖν καὶ τὸν υἱόν. Ἐπεὶ δὲ προσέσχε τῇ νήσῳ κατ' αἰγιαλὸν, ἔπεμψεν εἰς πόλιν ἄγγελον, οὐχ ὡς ἡ Κορνηλία προσεδόκα τοῖς πρὸς χάριν ἀπαγγελλομένοις καὶ γραφομένοις ἐλπίζουσα τοῦ πολέμου κεκοιμένου περὶ Δυρράχιον ἔτι λοιπὸν ἔργον εἶναι 10 Πομπηῖω τὴν Καίσαρος διώξιν. Ἐν τούτοις οὖσαν αὐτὴν καταλαβὼν ὁ ἄγγελος ἀσπάσασθαι μὲν οὐχ ὑπέμεινε, τὰ δὲ πλείστα καὶ μέγιστα τῶν κακῶν τοῖς δάκρυσι μᾶλλον ἢ τῇ φωνῇ φράσας σπεύδειν ἐκέλευσεν, εἰ βούλεται πως Πομπηίου ἰδεῖν ἐπὶ νεῶς μιᾶς καὶ ἀλ- 15 λοτρίας. Ἡ δὲ ἀκούσασα προήκατο μὲν αὐτὴν χαμᾶζε καὶ πολὺν χρόνον ἔκφρων καὶ ἄνανδος ἔκειτο, μόλις δὲ πως ἔμφρων γενομένη καὶ συννοήσασα τὸν καιρὸν οὐκ ὄντα θρήνων καὶ δακρῶν ἐξέδραμε διὰ τῆς πόλεως ἐπὶ θάλατταν. Ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ Πομπηίου καὶ δε- 20 ξαμένου ταῖς ἀγκάλαις αὐτὴν ὑπερειπομένην καὶ περιπίπτουσαν „Ὅρῶ σε“ εἶπεν „ἄνερ, οὐ τῆς σῆς τύχης 659 ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς, προσερομιμένον ἐνὶ σκάφει τὸν πρὸ τῶν Κορνηλίας γάμων πεντακοσίαις ναυσὶ ταύτην περιπλεύσαντα τὴν θάλασσαν. Τί με ἤλθες ἰδεῖν καὶ 25 οὐκ ἀπέλιπες τῷ βαρεῖ δαίμονι τὴν καὶ σὲ δυστυχίας ἀναπλήσασαν τοσαύτης; Ὡς εὐτυχῆς μὲν ἂν ἤμην γυνὴ πρὸ τοῦ Πόπλιον ἐν Πάρθοις ἀκοῦσαι τὸν παρθένιου ἄνδρα κείμενον ἀποθανοῦσα, σώφρων δὲ καὶ μετ' ἐκείνου, ὥσπερ ὦρησα, τὸν ἐμαυτῆς προεμένη βίον· ἐσω- 30 ζόμην δ' ἄρα καὶ Πομπηῖω Μάγνῳ συμφορὰ γενέσθαι.“

LXXV. Ταῦτα εἶπειν τὴν Κορνηλίαν λέγουσι, τὸν

δὲ Πομπήϊον ἀποκρίνασθαι· „Μίαν ἄρα, Κορνηλία, τύχην ἤδεις τὴν ἀμείνονα, ἣ καὶ σὲ ἴσως ἐξηπάτησεν, ὅτι μοι χρόνον πλείονα τοῦ συνήθους παρέμεινεν. Ἄλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ φέρειν γενομένους ἀνθρώπους καὶ τῆς
 5 τύχης ἔτι πειρατέον. Οὐ γὰρ ἀνέλπιστον ἐκ τούτων ἀναλαβεῖν ἐκεῖνα τὸν ἐξ ἐκείνων ἐν τούτοις γενόμενον.“
 Ἡ μὲν οὖν γυνὴ μετεπέμπετο χρήματα καὶ θεράποντας ἐκ πόλεως· τῶν δὲ Μιτυληναίων τὸν Πομπήϊον ἀσπα-
 10 σαμένων καὶ παρακαλούντων εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ κάκεινους ἐκέλευσε τῷ κρατοῦντι πείθεσθαι καὶ θαρρεῖν· εὐγνώμονα γὰρ εἶναι Καίσαρα καὶ χρηστόν. Αὐτὸς δὲ πρὸς Κράτιππον τραπόμενος τὸν φιλόσοφον (κατέβη γὰρ ἐκ τῆς πόλεως ὀφόμενος αὐ-
 15 νοίας, ὑποκατακλινομένου τοῦ Κρατίππου καὶ παρά-
 γοντος αὐτὸν ἐπὶ τὰς ἀμείνονας ἐλπίδας, ὅπως μὴ λυπηρὸς μηδὲ ἄκαιρος ἀντιλέγων εἴη. Ἐπεὶ τὸ μὲν ἐρέσθαι τὸν Πομπήϊον ἦν ὑπὲρ τῆς προνοίας, τὸν δ' ἀποφαίνεσθαι, ὅτι τοῖς πράγμασιν ἤδη μοναρχίας ἔδει
 20 διὰ τὴν κακοπολιτείαν· ἐρέσθαι δέ· „Πῶς, ὦ Πομπήϊε, καὶ τίνι τεκμηρίῳ πεισθῶμεν, ὅτι βέλτιον ἂν σὺ τῇ τύχῃ Καίσαρος ἐχρήσω κρατήσας; Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐατέον ὥσπερ ἔχει τὰ τῶν θεῶν.“

LXXVI. Ἀναλαβῶν δὲ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους
 25 ἐκομίζετο προσίσχων ὄρμοις ἀναγκαίοις ὕδωρ ἢ ἀγορὰν ἔχουσιν. Εἰς δὲ πόλιν εἰσῆλθε πρώτην Ἀττάλειαν τῆς Παμφυλίας. Ἐνταῦθα δὲ αὐτῷ καὶ τριήρεις τινὲς ἀπήν-
 30 τησαν ἐκ Κιλικίας καὶ στρατιῶται συνελέγοντο καὶ τῶν συγκλητικῶν πάλιν ἐξήκοντα περὶ αὐτὸν ἦσαν. Ἀκούων δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν ἔτι συνεστάναι καὶ Κάτωνα πολλοὺς στρατιώτας ἀνειληφότα περαιοῦν εἰς Λιβύην ᾧδύρετο πρὸς τοὺς φίλους, καταμεμφόμενος ἑαυτὸν ἐκβιασθέντα

τῷ πεζῷ συμβαλεῖν, τῇ δὲ κρείττονι ἀδηρίτως δυνάμει
 πρὸς μηδὲν ἀποχρήσασθαι μηδὲ περιορμῖσαι τὸ ναυτι-
 κόν, ὅπου κατὰ γῆν σφαλεῖς εὐθύς ἂν εἶχεν ἀντίπαλον
 ἐκ θαλάττης παρεστῶσαν ἀλκὴν καὶ δύναμιν τοσαύτην.
 Οὐδὲν γὰρ ἀμάρτημα Πομπηίου μεῖζον οὐδὲ δεινότε- 5
 ρον στρατήγημα Καίσαρος ἢ τὸ τὴν μάχην οὕτω μακρὰν
 ἀποσπάσασθαι τῆς ναυτικῆς βοηθείας. Οὐ μὴν ἀλλ'
 ἐκ τῶν παρόντων κρίνειν τι καὶ πράττειν ἀναγκαζόμε-
 νος ἐπὶ τὰς πόλεις περιέπεμπε· τὰς δ' αὐτὸς περι-
 πλέων ἤτει χρήματα καὶ ναῦς ἐπλήρου. Τὴν δ' ὀξύτητα 10
 τοῦ πολεμίου καὶ τὸ τάχος δεδοικώς, μὴ προαναρπάσῃ
 τῆς παρασκευῆς αὐτὸν ἐπελθὼν, ἐσκόπει καταφυγὴν
 ἐπὶ τῷ παρόντι καὶ ἀναχώρησιν. Ἐπαρχία μὲν οὖν οὐ-
 δεμία φύξιμος ἐφαίνετο βουλευομένοις αὐτοῖς, τῶν δὲ
 βασιλειῶν αὐτὸς μὲν ἀπέφαινε τὴν Πάρθων ἰκανωτά- 15
 την οὔσαν ἔν τε τῷ παρόντι δέξασθαι καὶ περιβαλεῖν
 σφᾶς ἀσθενεῖς ὄντας, αὐθίς τε ῥῶσαι καὶ προπέμψαι
 μετὰ πλείστης δυνάμεως· τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν εἰς Λι-
 βύην καὶ Ἰόβαν ἔτρεπον τὴν γνώμην, Θεοφάνει δὲ τῷ
 Λεσβίῳ μανικὸν ἐδόκει τριῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχου- 20
 σαν Αἴγυπτον ἀπολιπόντα καὶ Πτολεμαῖον, ἡλικίαν μὲν
 ἀντίπαιδα, φιλίας δὲ καὶ χάριτος πατρῷας ὑπόχρεων,
 660 Πάρθοις ὑποβαλεῖν ἑαυτὸν, ἀπιστοτάτῳ γένει, καὶ Ῥω-
 μαίῳ μὲν ἀνδρὶ κηδεστῇ γενομένῳ τὰ δεύτερα λέγοντα
 πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων μὴ θέλειν μηδὲ πειραῶσθαι τῆς 25
 ἐκείνου μετριότητος, Ἀρσάκην δὲ ποιεῖσθαι κύριον ἑαυ-
 τοῦ τὸν μηδὲ Κράσσου δυνηθέντα ζῶντος· καὶ γυναῖκα
 νέαν οἴκου τοῦ Σκηπίωνος εἰς βαρβάρους κομίζειν ὕβρει
 καὶ ἀκολασίᾳ τὴν ἐξουσίαν μετροῦντας, ἧ, κὰν μὴ
 πάθῃ, δόξῃ δὲ παθεῖν, δεινόν ἐστίν ἐπὶ τοῖς ποιῆσαι 30
 δυναμένοις γενομένη. Τοῦτο μόνον, ὡς φασιν, ἀπέ-
 τρεψε τῆς ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ὁδοῦ Πομπηίου· εἰ δὲ τις

ἔτι Πομπηίου λογισμός, ἀλλ' οὐχὶ δαίμων ἐκείνην ὑφηρεῖτο τὴν ὁδόν.

LXXVII. Ὡς δ' οὖν ἐνίκα φεύγειν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀναχθεῖς ἀπὸ Κύπρου Σελευκίδι τριήρει μετὰ τῆς 5 γυναικός (τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν ἐν μακραῖς ὁμοίως ναυσίν, οἱ δὲ ἐν ὀκλάσιν ἅμα συμπαρέπλεον), τὸ μὲν πέλαγος διεπέρασεν ἀσφαλῶς, πνυθόμενος δὲ τὸν Πτολεμαῖον ἐν Πηλουσίῳ καθῆσθαι μετὰ στρατιᾶς πολεμοῦντα πρὸς τὴν ἀδελφῆν, ἐκεῖ κατέσχε προπέμψας τὸν φρά- 10 σοντα τῷ βασιλεῖ καὶ δεησόμενον. Ὁ μὲν οὖν Πτολεμαῖος ἦν κομιδῆ νέος· ὁ δὲ πάντα διέπων τὰ πράγματα Ποθεινὸς ἤθροισε βουλὴν τῶν δυνατωτάτων· ἐδύναντο δὲ μέγιστον οὓς ἐκεῖνος ἐβούλετο· καὶ λέγειν ἐκέλευσεν ἦν ἔχει γνώμην ἕκαστος. Ἦν οὖν δεινὸν περὶ Πομπηίου 15 Μάγνου βουλευέσθαι Ποθεινὸν τὸν εὐνοῦχον καὶ Θεόδοτον τὸν Χίου, ἐπὶ μισθῷ ῥητορικῶν λόγων διδάσκαλον ἀνειλημμένον, καὶ τὸν Αἰγύπτιον Ἀχιλλᾶν· κορυφαιότατοι γὰρ ἦσαν ἐν κατευνασταῖς καὶ τιθηνοῖς τοῖς ἄλλοις οὗτοι σύμβουλοι. Καὶ τοιούτου δικαστηρίου ψῆφον 20 Πομπηῖος ἐπ' ἀγκυρῶν πρόσω τῆς χώρας ἀποσαλεύων περιέμενε, ὃν Καίσαρι σωτηρίας χάριν οὐκ ἦν ἄξιον ὀφείλειν. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων τοσοῦτον αἰ γνώμαι διέστησαν, ὅσον οἱ μὲν ἀπελαύνειν ἐκέλευον, οἱ δὲ καλεῖν καὶ δέχεσθαι τὸν ἄνδρα· Θεόδοτος δὲ δεινότητα λόγου 25 καὶ ῥητορείαν ἐπιδεικνύμενος οὐδέτερον ἀπέφηνεν ἀσφαλές, ἀλλὰ δεξαμένους μὲν ἔξειν Καίσαρα πολέμιον καὶ δεσπότην Πομπηίου, ἀπωσαμένους δὲ καὶ Πομπηῖον τῆς ἐκβολῆς ὑπαιτίους ἔσεσθαι καὶ Καίσαρι τῆς διώξεως· κράτιστον οὖν εἶναι μεταπεμψαμένους ἀνελεῖν 30 τὸν ἄνδρα· καὶ γὰρ ἐκείνω χαριεῖσθαι καὶ τοῦτον οὐ φοβήσεσθαι. Προσεπέειπε δὲ διαμειδιάσας, ὡς φασιν, ὅτι νεκρὸς οὐ δάκνει.

LXXVIII. Ταῦτα κυρώσαντες ἐπ' Ἀχιλλᾶ ποιοῦνται τὴν προᾶξιν. Ὁ δὲ Σεπτίμιόν τινα πάλαι γεγενοῦτα Πομπηίου ταξίαρχον παραλαβὼν καὶ Σάλβιον ἕτερον ἑκατοντάρχην καὶ τρεῖς ἢ τέτταρας ὑπηρέτας ἀνήχθη πρὸς τὴν Πομπηίου ναῦν. Ἐτυχον δὲ πάντες εἰς αὐτὴν 5 οἱ δοκιμώτατοι τῶν συμπλεόντων ἐμβεβηκότες, ὅπως εἶδειεν τὸ πραττόμενον. Ὡς οὖν εἶδον οὐ βασιλικὴν οὐδὲ λαμπρὰν οὐδὲ ταῖς Θεοφάνους ἐλπίσιν ὁμοίαν ὑποδοχὴν, ἀλλ' ἐπὶ μιᾶς ἀλιάδος προσπλέοντας ὀλίγους ἀνθρώπους, ὑπείδοντο τὴν ὀλιγορῖαν καὶ τῷ Πομπηίῳ 10 παρήκουν εἰς πέλαγος ἀνακρούεσθαι τὴν ναῦν, ἕως ἕξω βέλους εἰσίν. Ἐν τούτῳ δὲ πελαζούσης τῆς ἀλιάδος φθάσας ὁ Σεπτίμιος ἕξανέστη καὶ Ῥωμαῖστὶ τὸν Πομπηίου αὐτοκράτορα προσηγόρευσεν. Ὁ δὲ Ἀχιλλᾶς ἀσπασάμενος αὐτὸν Ἑλληνιστὶ παρεκάλει μετελθεῖν εἰς 15 τὴν ἀλιάδα· τέναγος γὰρ εἶναι πολὺ καὶ βάθος οὐκ ἔχειν πλόιμον τριήρει τὴν θάλατταν ὑπόψαμμον οὐσαν. Ἄμα δὲ καὶ ναῦς τινες ἐωρῶντο τῶν βασιλικῶν πληρούμεναι, καὶ τὸν αἰγιαλὸν ὀπλιῖται κατεῖχον, ὥστ' ἄφυκτα καὶ μεταβαλλομένοις ἐφαίνετο, καὶ προσῆν τὸ 20 διδόναι τοῖς φονεῦσι τὴν ἀπιστίαν αὐτὴν τῆς ἀδικίας

661 ἀπολογίαν. Ἀσπασάμενος οὖν τὴν Κορνηλίαν προαποθρηνοῦσαν αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ δύο ἑκατοντάρχας προεμβῆναι κελεύσας καὶ τῶν ἀπελευθέρων ἕνα Φίλιππον καὶ θεράποντα Σκύθην ὄνομα, δεξιουμένων αὐτὸν ἤδη 25 τῶν περὶ τὸν Ἀχιλλᾶν ἐκ τῆς ἀλιάδος, μεταστραφεὶς πρὸς τὴν γυναικᾶ καὶ τὸν υἱὸν εἶπε Σοφοκλέους ἰαμβεῖα·

Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται,
κείνου ἔστι δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλη.

LXXIX. Ταῦτα δ' ἔσχατα πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ φθεγ- 30
ξάμενος ἐνέβη· καὶ συχνοῦ διαστήματος ὄντος ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τῆς τριήρους, ὡς οὐδεὶς παρὰ τῶν συμπλεόν-

των ἐγίνετο λόγος φιλάνθρωπος πρὸς αὐτόν, ἀποβλέψας εἰς τὸν Σεπτίμιον „Οὐ δὴ πού σε“ εἶπεν „ἐγὼ γεγονότα συστρατιώτην ἐμὸν ἀμφιγνοῶ;“ καὶ κεῖνος ἐπένευσε τῇ κεφαλῇ μόνον, οὐδὲν προσειπὼν οὐδὲ φι-
 5 λοφρονηθεῖς. Πολλῆς οὖν πάλιν οὔσης σιωπῆς ὁ Πομπηῖος ἔχων ἐν βιβλίῳ μικρῷ γεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ λόγον Ἑλληνικόν, ᾧ παρεσκεύαστο χρῆσθαι πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ἀνεγίνωσκεν. Ὡς δὲ τῇ γῆ προσεπέλασον, ἡ μὲν Κορνηλία μετὰ τῶν φίλων ἐκ τῆς τριήρους περι-
 10 παθῆς οὔσα τὸ μέλλον ἀπεσκοπεῖτο, καὶ θαρρεῖν ἤρχετο πολλοὺς ὀρώσα πρὸς τὴν ἀπόβασιν τῶν βασιλικῶν οἶον ἐπὶ τιμῇ καὶ δεξιῳσίει συνερχομένους. Ἐν τούτῳ δὲ τὸν Πομπηῖον τῆς τοῦ Φιλίππου λαμβανόμενον χειρός, ὅπως ῥᾶον ἐξανασταίῃ, Σεπτίμιος ὀπισθεν τῷ ξίφει διελαύ-
 15 νει πρῶτος, εἶτα Σάλβιος μετ' ἐκείνον, εἶτα Ἀχιλλᾶς ἐσπάσαντο τὰς μαχαίρας. Ὁ δὲ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τὴν τήβεννον ἐφελκυσάμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μηδὲν εἰπὼν ἀνάξιον ἑαυτοῦ μηδὲ ποιήσας, ἀλλὰ στενάξας μόνον ἐνεκαρτέρησε ταῖς πληγαῖς, ἐξήκοντα μὲν ἐνὸς
 20 δέοντα βεβιωκῶς ἔτη, μιᾶ δ' ὕστερον ἡμέρᾳ τῆς γενεθλίου τελευτήσας τὸν βίον.

LXXX. Οἱ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν ὡς ἐθεάσαντο τὸν φόνον, οἰμωγὴν ἐξάκουστον ἄχρι τῆς γῆς ἐκχέαντες ἔφυγον, ἀράμενοι τὰς ἀγκύρας κατὰ τάχος. Καὶ πνεῦμα
 25 λαμπρὸν ἐβοήθει πελαγίοις ὑπεκθέουσιν, ὥστε βουλομένους διώκειν ἀποτραπέσθαι τοὺς Αἰγυπτίους. Τοῦ δὲ Πομπηῖου τὴν μὲν κεφαλὴν ἀποτέμνουσι, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα γυμνὸν ἐκβαλόντες ἀπὸ τῆς ἀλιάδος τοῖς δεομένοις τοιούτου θεάματος ἀπέλιπον. Παρέμεινε δὲ αὐτῷ
 30 Φίλιππος, ἕως ἐγένοντο μεστοὶ τῆς ὄψεως· εἶτα περιλούσας τῇ θαλάσῃ τὸ σῶμα καὶ χιτωνίῳ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ περιστείλας, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἔχων, ἀλλὰ περισκοπῶν

τὸν αἰγιαλὸν εὗρε μικρᾶς ἀλιάδος λείψανα, παλαιὰ μὲν, ἀρκοῦντα δὲ νεκρῶ γυμνῶ καὶ οὐδὲ ὄλω πυρκαϊᾶν ἀναγκαίαν παρασχεῖν. Ταῦτα συγκομίζοντας αὐτοῦ καὶ συντιθέντος ἐπιστάς ἀνὴρ Ῥωμαῖος ἤδη γέρον, τὰς δὲ πρῶτας στρατείας ἔτι νέος Πομπηῖω συνεστρατευμένος 5
 „Τίς ὦν, ὦ ἄνθρωπε“ ἔφη „θάπτειν διανοῆ Μάγνον Πομπηῖον;“ Ἐκείνου δὲ φήσαντος, ὡς ἀπελεύθερος· „Ἄλλ’ οὐ μόνω σοί“ ἔφη „τοῦτο τὸ καλὸν ὑπάρξει· καμὲ δὲ ὡσπερ εὐρήματος εὐσεβοῦς δέξαι κοινωνόν, ὡς μὴ κατὰ πάντα μέμφωμαι τὴν ἀποξένωσιν ἀντὶ πολλῶν 10 ἀνισαρῶν τοῦτο γοῦν εὐράμενος, ἄψασθαι καὶ περιστεῖλαι ταῖς ἐμαῖς χερσὶ τὸν μέγιστον αὐτοκράτορα Ῥωμαίων.“ Οὕτω μὲν ἐκηδεύετο Πομπηῖος. Τῇ δ’ ὕστεραίᾳ Δεύκιος Λέντλος οὐκ εἰδὼς τὰ πεπραγμένα πλέων ἀπὸ Κύπρου καὶ παρὰ γῆν κομιζόμενος, ὡς εἶδε νεκροῦ 15 πυρᾶν καὶ παρεστιῶτα τὸν Φίλιππον, οὐπω καθορωμένος· „Τίς ἄρα“ ἔφη „τὸ πεπρωμένον ἐνταῦθα τελέσας ἀναπέπανται;“ καὶ μικρὸν διαλιπὼν καὶ στενάξας „Τάχα δέ“ εἶπε „σύ, Πομπηῖε Μάγνε.“ Καὶ μετὰ μικρὸν ἀποβάς καὶ συλληφθεὶς ἀπέθανε. Τοῦτο Πομπηῖου 20
 662 τέλος. Οὐ πολλῶ δὲ ὕστερον Καῖσαρ ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτου ἄγους τοσοῦτου καταπεπλησμένην τὸν μὲν προσφέροντα τὴν κεφαλὴν ὡς παλαμναῖον ἀπεστράφη, τὴν δὲ σφραγίδα τοῦ Πομπηῖου δεξάμενος ἐδάκρυσεν· ἦν δὲ γλυφὴ λέων ξιφήρης. Ἀχιλλᾶν δὲ καὶ Ποθεινὸν ἀπέ- 25 σφαξεν· αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς μάχῃ λειφθεὶς περὶ τὸν ποταμὸν ἠφανίσθη. Θεόδοτον δὲ τὸν σοφιστὴν ἢ μὲν ἐκ Καίσαρος δίκη παρῆλθε· φυγῶν γὰρ Αἴγυπτου ἐπλανᾶτο ταπεινὰ πράττων καὶ μισούμενος· Βροῦτος δὲ Μάρκος, ὅτε Καίσαρα κτείνας ἐκράτησεν, ἐξευρὼν 30 αὐτὸν ἐν Ἀσίᾳ καὶ πᾶσαν αἰκίαν αἰκισάμενος ἀπέκτεινε.

Τὰ δὲ λείψανα τοῦ Πομπηίου Κορνηλία δεξαμένη κομισθέντα περὶ τὸν Ἀλβανὸν ἔθηγεν.

5

[ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΚΑΙ ΠΟΜΠΗΙΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.]

1. Ἐκκειμένων οὖν τῶν βίων ἐπιδράμωμεν τῷ λόγῳ
 10 ταχέως τὰ ποιῶντα τὰς διαφορὰς παρ' ἄλληλα συνάγου-
 τες. Ἔστι δὲ ταῦτα· πρῶτον, ὅτι Πομπηῖος ἐκ τοῦ δι-
 καιοτάτου τρόπου παρῆλθεν εἰς δύναμιν καὶ δόξαν, αὐ-
 τὸς ὀρμηθεὶς ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα Σύλλας
 τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῶν τυράννων ἐλευθεροῦντι συγκα-
 15 τεργασάμενος, Ἀγησίλαος δὲ τὴν βασιλείαν ἔδοξε λαβεῖν
 οὔτε τὰ πρὸς θεοὺς ἄμεμπτος οὔτε τὰ πρὸς ἀνθρώπους,
 κρίνας νοθείας Λεωτυχίδην, ὃν υἱὸν [αὐτοῦ] ἀπέδειξεν
 ὁ ἀδελφὸς γνήσιον, τὸν δὲ χρῆσμον κατειρωνευσάμενος
 τὸν περὶ τῆς χωλότητος. Δεύτερον, ὅτι Πομπηῖος Σύλ-
 20 λαν καὶ ζῶντα τιμῶν διετέλεσε καὶ τεθνηκότος ἐκή-
 δευσε βιασάμενος Λέπιδον τὸ σῶμα, καὶ τῷ παιδὶ Φαύ-
 στῳ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα συνώκισεν, Ἀγησίλαος δὲ
 Λύσανδρον ἐκ τῆς τυχούσης προφάσεως ὑπεξέριψε καὶ
 καθύβρισε. Καίτοι Σύλλας μὲν οὐκ ἐλαττόνων ἔτυχεν
 25 ἢ Πομπηῖῳ παρέσχεν, Ἀγησίλαον δὲ Λύσανδρος καὶ
 τῆς Σπάρτης βασιλέα καὶ τῆς Ἑλλάδος στρατηγὸν ἐποίη-
 σε. Τρίτον δὲ αἱ περὶ τὰ πολιτικὰ τῶν δικαίων παρα-
 βάσεις Πομπηῖῳ μὲν δι' οἰκειότητος ἐγένοντο· τὰ γὰρ
 πλεῖστα Καίσαρι καὶ Σκηπίωνι συνεξήμαρτε κηδεσταῖς
 30 οὔσιν· Ἀγησίλαος δὲ Σφοδρίαν μὲν ἐφ' οἷς Ἀθηναίους
 ἠδίκησεν ἀποθανεῖν ὀφείλοντα τῷ τοῦ παιδὸς ἔρωτι
 χαριζόμενος ἐξήρασε, Φοιβίδα δὲ Θηβαίους παρασπον-

δήσαντι δῆλος ἦν δι' αὐτὸ τὸ ἀδίκημα προθύμως βοηθῶν. Καθόλου δὲ ὅσα Ῥωμαίους δι' αἰδῶ Πομπήϊος ἢ ἄγνοιαν αἰτίαν ἔσχε βλάψαι, ταῦτα θυμῷ καὶ φιλονεικία Λακεδαιμονίους Ἀγησίλαος ἔβλαψε τὸν Βοιωτίου ἐκκαύσας πόλεμον.

5

II. Εἰ δὲ καὶ τύχην τινὰ τῶν ἀνδρῶν ἑκατέρου τοῖς σφάλμασι προσοιστέον, ἀνέλπιστος μὲν ἢ Πομπήϊου Ῥωμαίους, Ἀγησίλαος δὲ Λακεδαιμονίους ἀκούοντας καὶ προειδότας οὐκ εἶασε φυλάξασθαι τὴν χωλὴν βασιλείαν. Καὶ γὰρ εἰ μυριάκις ἠλέγχθη Λεωτυχίδης ἀλλότριος εἰ-
 10 ναι καὶ νόθος, οὐκ ἂν ἠπόρησαν Εὐρυπωντίδαι γνήσιον καὶ ἀρτίποδα τῇ Σπάρτῃ βασιλέα παρασχεῖν, εἰ μὴ δι' Ἀγησίλαον ἐπεσκότησε τῷ χρησμῷ Λύσανδρος. Οἷον μέντοι τῇ περὶ τῶν τρεσάντων ἀπορία προσήγαγεν ὁ Ἀγησίλαος ἴαμα μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις ἀτυχίαν, κελεύ-
 15 σας τοὺς νόμους ἐκείνην τὴν ἡμέραν καθεύδειν, οὐ γέρονεν ἄλλο σόφισμα πολιτικόν, οὐδ' ἔχομέν τι τοῦ Πομπήϊου παραπλήσιον, ἀλλὰ τοῦναντίον οὐδ' οἷς αὐτὸς ἐτίθει νόμοις ᾧετο δεῖν ἐμμένειν, τὸ δύνασθαι μέγα τοῖς φίλοις ἐνδεικνύμενος. Ὁ δὲ εἰς ἀνάγκην καταστάς τοῦ
 20 λῦσαι τοὺς νόμους ἐπὶ τῷ σῶσαι τοὺς πολίτας, ἔξευρε τρόπον ᾧ μήτε ἐκείνους βλάψουσι μήτε ὅπως οὐ βλάψουσι λυθήσονται. Τίθεμαι δὲ κάκεινο τὸ ἀμίμητον ἔργον εἰς πολιτικὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀγησίλαου, τὸ δεξάμενον τὴν σκυτάλην ἀπολιπεῖν τὰς ἐν Ἀσίᾳ πράξεις. Οὐ γὰρ, 25
 663 ὡς Πομπήϊος, ἀφ' ὧν ἑαυτὸν ἐποίει μέγαν ὠφέλει τὸ κοινόν, ἀλλὰ τὸ τῆς πατρίδος σκοπῶν τηλικαύτην ἀφῆκε δύναμιν καὶ δόξαν, ἡλικίην οὐδεὶς πρότερον οὐδὲ ὕστερον πλὴν Ἀλέξανδρος ἔσχευ.

III. Ἀπ' ἄλλης τοίνυν ἀρχῆς, ἐν ταῖς στρατηγίαις 30 καὶ τοῖς πολεμικοῖς ἀριθμῷ μὲν τροπαίων καὶ μεγέθει δυνάμεων, ἃς ἐπηγάγετο Πομπήϊος, καὶ πλήθει παρα-

τάξεων, ἃς ἐνίκησεν, οὐδ' ἂν ὁ Ξενοφῶν μοι δοκεῖ παραβαλεῖν τὰς Ἀγησιλάου νίκας, ᾧ διὰ τὰλλα καλὰ καθάπερ γέρας ἐξαίρετον δέδοται καὶ γράφειν ὃ βούλοιο καὶ λέγειν περὶ τοῦ ἀνδρός. Οἶμαι δὲ καὶ τῇ πρὸς τοὺς
 5 πολεμίους ἐπιεικείᾳ διαφέρειν τὸν ἄνδρα τοῦ ἀνδρός. Ὁ μὲν γὰρ ἀνδραποδίσασθαι Θήβας καὶ Μεσσήνην ἐξοκίσασθαι βουλόμενος, ἣν μὲν ὁμόκληρον τῆς πατρίδος, ἣν δὲ μητρόπολιν τοῦ γένους, παρ' οὐδὲν ἤλθε τὴν Σπάρτην ἀποβαλεῖν· ἀπέβαλε δὲ τὴν ἡγεμονίαν· ὃ δὲ
 10 καὶ τῶν πειρατῶν τοῖς μεταβαλομένοις πόλεις ἔδωκε καὶ Τιγράνην τὸν Ἀρμενίων βασιλέα γενόμενον ἐφ' ἑαυτῷ θριαμβεῦσαι σύμμαχον ἐποίησατο φήσας ἡμέρας μιᾶς αἰῶνα προτιμᾶν. Εἰ μέντοι τοῖς μεγίστοις καὶ κυριωτάτοις εἰς τὰ ὄπλα πράγμασι καὶ λογισμοῖς προστίθεται πρωτεῖον ἀρετῆς ἀνδρὸς ἡγεμόνος, οὐ μικρὸν ὁ Λάκων τὸν Ῥωμαῖον ἀπολέλοιπε. Πρωτὸν μὲν γὰρ οὐ προήκατο τὴν πόλιν οὐδ' ἐξέλιπεν ἐπὶ μυριάσι στρατοῦ τῶν πολεμίων ἐμβαλόντων ὀλίγους ἔχων ὀπλίτας καὶ προνευικημένους ἐν Λεύκτροις· Πουμπήτος δὲ, πεν-
 20 τακισχιλίοις μόνοις καὶ τριακοσίοις μιᾶν Καίσαρος πόλιν Ἰταλικὴν καταλαβόντος, ἐξέπεσε τῆς Ῥώμης ὑπὸ δέους, ἣ τοσοῦτοις εἴξας ἀγεννῶς ἢ πλείονας ψευδῶς εἰκάσας· καὶ συσκευασάμενος τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, τὰς δὲ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἐρήμους ἀπολιπὼν
 25 ἔφυγε, δέον ἢ κρατεῖν μαχόμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἢ δέχεσθαι διαλύσεις παρὰ τοῦ κρείττονος· ἣν γὰρ πολίτης καὶ οἰκεῖος· νῦν δὲ ᾧ στρατηγίας χρόνον ἐπιμετροῦσαι καὶ ὑπατεῖαν ψηφίσασθαι δεινὸν ἡγεῖτο, τούτῳ παρέσχε λαβόντι τὴν πόλιν εἰπεῖν πρὸς Μέτελλον, ὅτι
 30 κἀκεῖνον αἰχμάλωτον αὐτοῦ νομίζει καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας.

IV. Ὁ τοίνυν ἔργον ἐστὶν ἀγαθοῦ στρατηγοῦ μά-

λιστα, κρείττονα μὲν ὄντα βιάσασθαι τοὺς πολεμίους
 μάχεσθαι, λειπόμενον δὲ δυνάμει μὴ βιασθῆναι, τοῦτο
 ποιῶν Ἀγησίλαος ἀεὶ διεφύλαξεν ἑαυτὸν ἀνίκητον·
 Πομπήϊον δὲ Καῖσαρ, οὗ μὲν ἦν ἐλάττων, διέφυγε μὴ
 βλαβῆναι, καθὸ δὲ κρείττων ἦν, ἠνάγκασεν ἀγωνισά- 5
 μενον τῷ πεζῷ περὶ πάντων σφαλῆναι, καὶ κύριος εὐ-
 θὺς ἦν χρημάτων καὶ ἀγορᾶς καὶ θαλάττης, ὑφ' ὧν
 διεπέπρακτο ἂν ἄνευ μάχης ἐκείνοις προσόντων. Τὸ
 δ' ὑπὲρ τούτων ἀπολόγημα μέγιστόν ἐστιν ἔγκλημα
 στρατηγοῦ τηλικούτου. Νέον μὲν γὰρ ἄρχοντα θορού- 10
 βοις καὶ καταβοήσεσιν εἰς μαλακίαν καὶ δειλίαν ἐπιτα-
 ραχθέντα τῶν ἀσφαλεστάτων ἐκπεσεῖν λογισμῶν εἰκὸς
 ἐστὶ καὶ συγγνωστόν· Πομπήϊον δὲ Μάγνον, οὗ Ῥω-
 μαῖοι τὸ μὲν στρατόπεδον πατρίδα, σύγκλητον δὲ τὴν
 σκηνήν, ἀποστάτας δὲ καὶ προδότας τοὺς ἐν Ῥώμῃ πο- 15
 λιτευομένους καὶ στρατηγοῦντας καὶ ὑπατεύοντας ἐκά-
 λουν, ἀρχόμενον δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἔγνωσαν, πάσας δὲ
 αὐτοκράτορα στρατευσάμενον ἄριστα τὰς στρατείας, τίς
 ἂν ἀνάσχοιτο τοῖς Φαωνίου σκώμμασι καὶ Δομετίου, καὶ
 ἵνα μὴ Ἀγαμέμνων λέγηται, παρ' ἐλάχιστον ἐκβιασθέντα 20
 τὸν περὶ τῆς ἡγεμονίας καὶ ἐλευθερίας ἀναρροῖψαι κίν-
 δυνον; ὃς εἰ μόνον ἐσκόπει τὸ παρ' ἡμέραν ἄδοξον,
 ὧφειλεν ἀντιστάς ἐν ἀρχῇ διαγωνίσασθαι περὶ τῆς Ῥώ-
 μης, ἀλλὰ μὴ τὴν φυγὴν ἐκείνην ἀποφαίνων στρατή-
 γημα Θεμιστόκλειον ὕστερον ἐν αἰσχροῦ τίθεσθαι τὴν ἐν 25
 664 Θετταλίᾳ πρὸ μάχης διατριβήν. Οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε στά-
 διον αὐτοῖς καὶ θέατρον ἐναγωνίσασθαι περὶ τῆς ἡγε-
 μονίας ὁ θεὸς ἀπέδειξε τὸ Φαρσάλιον πεδίον, οὐδὲ ὑπὸ
 κήρυκος ἐκαλεῖτο μάχεσθαι κατιῶν ἢ λιπεῖν ἐτέρῳ τὸν
 στέφανον, ἀλλὰ πολλὰ μὲν πεδία, μυρίας δὲ πόλεις καὶ 30
 γῆν ἄπλετον ἢ κατὰ θάλατταν εὐπορία παρέσχε βουλο-
 μένῳ μιμείσθαι Μάξιμον καὶ Μάριον καὶ Λεύκολλον καὶ

αὐτὸν Ἀγησίλαον, ὃς οὐκ ἐλάττονας μὲν ἐν Σπάρτῃ δο-
 ρύβους ὑπέμεινε βουλομένων Θηβαίους ὑπὲρ τῆς χώρας
 μάχεσθαι, πολλὰς δ' ἐν Αἰγύπτῳ διαβολὰς καὶ κατηγορίας
 καὶ ὑπονοίας τοῦ βασιλέως ἤνεγκεν ἡσυχίαν ἄγειν κε-
 5 λεύων, χρησάμενος δὲ τοῖς ἀρίστοις ὡς ἐβούλετο λο-
 γισμοῖς, οὐ μόνον Αἰγυπτίους ἄκοντας ἔσωσεν, οὐδὲ
 τὴν Σπάρτην ἐν τοσοῦτῳ σεισμῷ μόνος ὀρθὴν ἀεὶ διε-
 φύλαξεν, ἀλλὰ καὶ τρόπαιον ἔστησε κατὰ Θηβαίων ἐν
 τῇ πόλει, τὸ νικῆσαι παρασχὼν αὐτοῖς ἐκ τοῦ τότε μὴ
 10 προαπολέσθαι βιασαμένους. Ὅθεν Ἀγησίλαος μὲν ὑπὸ
 τῶν βιασθέντων ὕστερον ἐπηνεῖτο σωθέντων, Πομπή-
 ιος δὲ δι' ἄλλους ἀμαρτῶν αὐτοῦς, οἷς ἐπέισθη, κατη-
 γόρους εἶχε. Καίτοι φασί τινες, ὡς ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ
 Σκηπίωνος ἐξηπατήθη· τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν χρημάτων
 15 ὧν ἐκόμιζεν ἐξ Ἀσίας βουλόμενον αὐτὸν νοσφίσασθαι
 καὶ ἀποκρύψαντα κατεπεῖξαι τὴν μάχην, ὡς οὐκέτι χρη-
 μάτων ὄντων. Ὅ καὶ ἀληθὲς ἦν, παθεῖν οὐκ ὄφειλεν
 ὁ στρατηγός, οὐδὲ ῥαδίως οὕτω παραλογισθεὶς ἀποκιν-
 δυνεῦσαι περὶ τῶν μεγίστων. Ἐν μὲν οὖν τούτοις οὐ-
 20 τως ἐκάτερον ἀποθεωροῦμεν.

V. Εἰς Αἴγυπτον δ' ὁ μὲν ἐξ ἀνάγκης ἐπλευσε φεύ-
 γων, ὁ δὲ οὔτε καλῶς οὔτε ἀναγκαίως ἐπὶ χρήμασιν,
 ὅπως ἔχη τοῖς Ἑλλήσι πολεμεῖν ἀφ' ὧν τοῖς βαρβάροις
 ἐστρατήγησεν. Εἶτα ἅ διὰ Πομπήϊου Αἰγυπτίους ἐγκα-
 25 λουῖμεν, ταῦτα Αἰγύπτιοι κατηγοροῦσιν Ἀγησιλάου. Ὅ
 μὲν γὰρ ἠδικήθη πιστεύσας, ὁ δὲ πιστευθεὶς ἐγκατέ-
 λιπε καὶ μετέστη πρὸς τοὺς πολεμοῦντας οἷς ἐπλευσε
 συμμαχήσων.

Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Ο Σ.

I. Τὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως βίον καὶ τοῦ 5
 Καίσαρος, ὑφ' οὗ κατελύθη Πομπήϊος, ἐν τούτῳ τῷ
 βιβλίῳ γράφοντες, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὑποκειμένων
 πράξεων οὐδὲν ἄλλο προερούμεν ἢ παραιτησόμεθα τοὺς
 ἀναγινώσκοντας, ἐὰν μὴ πάντα μηδὲ καθ' ἕκαστον
 ἐξειργασμένως τι τῶν περιβοήτων ἀπαγγέλλωμεν, ἀλλὰ 10
 ἐπιτέμνοντες τὰ πλεῖστα, μὴ συνοφαντεῖν. Οὔτε γὰρ
 ἱστορίας γράφομεν, ἀλλὰ βίους, οὔτε ταῖς ἐπιφανεστά-
 ταις πράξεσι πάντως ἔνεστι δῆλωσις ἀρετῆς ἢ κακίας,
 665 ἀλλὰ πρῶγμα βραχὺ πολλάκις καὶ ῥῆμα καὶ παιδιὰ τις
 ἔμφασιν ἤθους ἐποίησε μᾶλλον ἢ μάχαι μυριόενεροι καὶ 15
 παρατάξεις αἱ μέγισται καὶ πολιορκίαι πόλεων. Ὡσπερ
 οὖν οἱ ζωγράφοι τὰς ὁμοιότητας ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ
 τῶν περὶ τὴν ὄψιν εἰδῶν, οἷς ἐμφαίνεται τὸ ἦθος, ἀνα-
 λαμβάνουσιν, ἐλάχιστα τῶν λοιπῶν μερῶν φροντίζοντες,
 οὔτως ἡμῖν δοτέον εἰς τὰ τῆς ψυχῆς σημεῖα μᾶλλον ἐν- 20
 δύεσθαι καὶ διὰ τούτων εἰδοποιεῖν τὸν ἑκάστου βίον,
 ἐάσαντας ἑτέροις τὰ μεγέθη καὶ τοὺς ἀγῶνας.

II. Ἀλέξανδρος ὅτι τῷ γένει πρὸς πατρός μὲν ἦν
 Ἡρακλείδης ἀπὸ Καρανίου, πρὸς δὲ μητρός Αἰακίδης
 ἀπὸ Νεοπτολέμου, τῶν πάνυ πεπιστευμένων ἐστί. Λέ- 25
 γεται δὲ Φίλιππος ἐν Σαμοθράκῃ τῇ Ὀλυμπιάδι συμ-
 μνηθεὶς αὐτὸς τε μειράκιον ὦν ἔτι κάκεινης παιδὸς ὀρ-
 φανῆς γονέων ἐρασθῆναι καὶ τὸν γάμον οὔτως ἀρμόσαι,
 πείσας τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Ἀρύμβαν. Ἡ μὲν οὖν νύμφη
 πρὸ τῆς νυκτός, ἣ συνείρχθησαν εἰς τὸν θάλαμον, ἔδοξε 30
 βροντῆς γενομένης ἔμπεσεῖν αὐτῆς τῇ γαστρὶ κεραυνόν,
 ἐκ δὲ τῆς πληγῆς πολὺ πῦρ ἀναφθέν, εἶτα ῥηγνύμενον

- εἰς φλόγας πάντη φερομένης διαλυθῆναι. Ὁ δὲ Φίλιππος ὑστέρῳ χρόνῳ μετὰ τὸν γάμον εἶδεν ὄναρ αὐτὸν ἐπιβάλλοντα σφραγίδα τῇ γαστρὶ τῆς γυναικός· ἣ δὲ γλυφὴ τῆς σφραγίδος, ὡς ᾤετο, λέοντος εἶχεν εἰκόνα.
- 5 Τῶν δὲ ἄλλων μάντεων ὑφορωμένων τὴν ὄψιν, ὡς ἀκριβεστέρας φυλακῆς δεομένων τῷ Φιλίππῳ τῶν περὶ τὸν γάμον, Ἀρίστανδρος ὁ Τελμησεύς κύειν ἔφη τὴν ἄνθρωπον, οὐθὲν γὰρ ἀποσφραγίζεσθαι τῶν κενῶν, καὶ κύειν παῖδα θυμοειδῆ καὶ λεοντώδη τὴν φύσιν.
- 10 Ὡφθη δὲ ποτε καὶ δράκων κοιμωμένης τῆς Ὀλυμπιάδος παρεκτεταμένος τῷ σώματι· καὶ τοῦτο μάλιστα τοῦ Φιλίππου τὸν ἔρωτα καὶ τὰς φιλοφροσύνας ἀμανρωῶσαι λέγουσιν, ὡς μὴδὲ φοιτᾶν ἔτι πολλάκις παρ' αὐτὴν ἀναπανσόμενον, εἴτε δεισαντὰ τινὰς μαγείας ἐπ' αὐτῷ
- 15 καὶ φάρμακα τῆς γυναικός, εἴτε τὴν ὁμιλίαν ὡς κρείττονι συνούσης ἀφοσιούμενον. Ἔτερος δὲ περὶ τούτων ἐστὶ λόγος, ὡς πᾶσαι μὲν αἱ τῆδε γυναῖκες ἔνοχοι τοῖς Ὀρφικοῖς οὔσαι καὶ τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργασμοῖς ἐκ τοῦ πάνυ παλαιοῦ, Κλώδωνές τε καὶ Μιμαλλόνες
- 20 ἐπωνυμίαν ἔχουσαι, πολλὰ ταῖς Ἡδωνίσι καὶ ταῖς περὶ τὸν Αἴμον Θρήσσαις ὅμοια δρωσιν, ἀφ' ὧν δοκεῖ καὶ τὸ θρησκεύειν ὄνομα ταῖς κατακόροις γενέσθαι καὶ περιέργοις ἱερουργίαις, ἣ δὲ Ὀλυμπιάς μᾶλλον ἐτέρων ζηλώσασα τὰς κατοχὰς καὶ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς ἐξάγουσα
- 25 βαρβαρικώτερον ὄφεις μεγάλους χειροήθεις ἐφείλκετο τοῖς θιάσοις, οἳ πολλάκις ἐκ τοῦ κιττοῦ καὶ τῶν μυστικῶν λίκνων παραναδύομενοι καὶ περιελιττόμενοι τοῖς θύρσοις τῶν γυναικῶν καὶ τοῖς στεφάνοις ἐξέπληττον τοὺς ἄνδρας.
- 30 III. Οὐ μὴν ἀλλὰ Φιλίππῳ μὲν μετὰ τὸ φάσμα πέμψαντι Χαίρωνα τὸν Μεγαλοπολίτην εἰς Δελφοὺς χρησμόν κομισθῆναι λέγουσι παρὰ τοῦ θεοῦ κελεύοντος

Ἄμμωνι θύειν καὶ σέβεσθαι μάλιστα τοῦτον τὸν θεόν· ἀποβαλεῖν δὲ τῶν ὄψεων αὐτὸν τὴν ἑτέραν, ἣν τῷ τῆς θύρας ἀρμῷ προσβαλὼν κατώπτεισεν ἐν μορφῇ δράκοντος συνευναζόμενον τῇ γυναικὶ τὸν θεόν. Ἡ δὲ Ὀλυμπίας, ὡς Ἐρατοσθένης φησί, προπέμπουσα τὸν 5 Ἀλέξανδρον ἐπὶ τὴν στρατείαν καὶ φράσασα μόνῳ τὸ περὶ τὴν τέκνωσιν ἀπόροητον, ἐκέλευεν ἄξια φρονεῖν τῆς γενέσεως. Ἐτεροὶ δὲ φασὶν αὐτὴν ἀφοσιουῖσθαι καὶ λέγειν· „Οὐ παύσεται με διαβάλλων Ἀλέξανδρος πρὸς τὴν Ἥραν;“ Ἐγεννήθη δ' οὖν Ἀλέξανδρος Ἰσταμένου 10 μηνὸς Ἐκατομβαιῶνος, ὃν Μακεδόνες Λῶον καλοῦσιν, ἕκτη, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἐνεπρήσθη νεῶς· ᾧ γ' Ἠγησίας ὁ Μάγνης ἐπιπεφώνηκεν ἐπιφώνημα κατασβέσαι τὴν πυρκαϊὰν ἐκείνην ὑπὸ ψυχρίας δυνάμενον· εἰκότως γὰρ ἔφη καταφλεχθῆναι τὸν 15 νεῶν τῆς Ἀρτέμιδος ἀσχολουμένης περὶ τὴν Ἀλεξάνδρου μαίωσιν. Ὅσοι δὲ τῶν μάγων ἐν Ἐφέσῳ διατρέβοντες ἔτυχον, τὸ περὶ τὸν νεῶν πάθος ἠγούμενοι πάθους ἑτέρου σημεῖον εἶναι, διέθεον τὰ πρόσωπα τυπτόμενοι καὶ βοῶντες ἅτην ἅμα καὶ συμφορὰν μεγάλην 20 τῇ Ἀσίᾳ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τετοκέναι. Φιλίππῳ δὲ ἄρτι Ποτίδαιαν ἠρηκότι τρεῖς ἤγον ἀγγελίαι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον· ἡ μὲν Ἰλλυριοῦς ἠτᾶσθαι μάχῃ μεγάλη διὰ Παρμενίωνος, ἡ δὲ Ὀλυμπιάσιν ἵππῳ κέλητι νενικηκέναι, τρίτη δὲ περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου γενέσεως. Ἐφ' 25 οἷς ἠδόμενον, ὡς εἰκὸς, ἔτι μᾶλλον οἱ μάντις ἐπῆραν ἀποφαινόμενοι τὸν παῖδα τρισὶ νίκαις συγγεγεννημένον ἀνίκητον ἔσεσθαι.

IV. Τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Ἀυσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν, ὑφ' οὗ μόνου 30 καὶ αὐτὸς ἠξίου πλάττεσθαι. Καὶ γὰρ μάλισθ' ἂ πολλοὶ τῶν διαδόχων ὕστερον καὶ τῶν φίλων ἀπεμιμοῦντο,

τὴν τε ἀνάτασιν τοῦ ἀυχένου εἰς εὐώνυμον ἡσυχῇ κε-
 κλιμένου καὶ τὴν ὑγρότητα τῶν ὀμμάτων διατετήρηκεν
 ἀκριβῶς ὁ τεχνίτης. Ἀπελλῆς δὲ γράφων τὸν κεραυνο-
 φόρον οὐκ ἐμιμήσατο τὴν χροάν, ἀλλὰ φαιότερον καὶ
 5 πεπινωμένον ἐποίησεν. Ἦν δὲ λευκός, ὡς φασιν· ἡ δὲ
 λευκότης ἐπεφοίνισσεν αὐτοῦ περὶ τὸ στῆθος μάλιστα
 καὶ τὸ πρόσωπον. Ὅτι δὲ τοῦ χρωτὸς ἡδιστον ἀπέπνει
 καὶ τὸ στόμα κατεῖχεν εὐωδία καὶ τὴν σάρκα πᾶσαν,
 ὥστε πληροῦσθαι τοὺς χιτωνίσκους, ἀνέγνωμεν ἐν ὑπο-
 10 μνήμασιν Ἀριστοξενείοις. Αἰτία δὲ ἴσως ἡ τοῦ σώμα-
 τος κρᾶσις πολυθερμος οὔσα καὶ πυρῶδης· ἡ γὰρ εὐω-
 δία γίνεται πέψει τῶν ὑγρῶν ὑπὸ θερμότητος, ὡς οἶεται
 Θεόφραστος. Ὅθεν οἱ ξηροὶ καὶ διάπυροι τόποι τῆς οἴ-
 κουμένης τὰ πλείστα καὶ κάλλιστα τῶν ἀρωμάτων φέ-
 15 ρουσιν· ἐξαιρεῖ γὰρ ὁ ἥλιος τὸ ὑγρὸν ὥσπερ ὕλην
 σηπεδόνης ἐπιπολάζον τοῖς σώμασιν. Ἀλέξανδρον δὲ ἡ
 θερμότης τοῦ σώματος, ὡς ἔοικε, καὶ ποτικὸν καὶ θυ-
 μοειδῆ παρεῖχεν. Ἐτι δὲ ὄντος αὐτοῦ παιδὸς ἡ τε σω-
 φροσύνη διεφαίνετο τῷ πρὸς τὰλλα θαυδαῖον ὄντα καὶ
 20 φερόμενον σφοδρῶς ἐν ταῖς ἡδοναῖς ταῖς περὶ τὸ σῶμα
 δυσκίνητον εἶναι καὶ μετὰ πολλῆς προότητος ἀπτεσθαι
 τῶν τοιούτων, ἡ τε φιλοτιμία παρ' ἡλικίαν ἐμβριθὲς
 εἶχε τὸ φρόνημα καὶ μεγαλόψυχον. Οὔτε γὰρ ἀπὸ παν-
 τὸς οὔτε πᾶσαν ἡγάπα δόξαν, ὡς Φίλιππος λόγου τε
 25 δεινότητι σοφιστικῶς καλλωπιζόμενος καὶ τὰς ἐν Ὀλυμ-
 πία νίκας τῶν ἀρμάτων ἐγχαράττων τοῖς νομίμασιν,
 ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀποπειρωμένων, εἰ βούλοιτ'
 ἂν Ὀλυμπίασιν ἀγωνίσασθαι στάδιον, ἦν γὰρ ποδώκης,
 „Εἰ γε“ ἔφη „βασιλεῖς ἐμελλον ἔξειν ἀνταγωνιστάς.“
 30 Φαίνεται δὲ καὶ καθόλου πρὸς τὸ τῶν ἀθλητῶν γένος
 ἀλλοτριῶς ἔχων· πλείστους γέ τοι θεῖς ἀγῶνας οὐ μό-
 νον τραγῶδων καὶ ἀθλητῶν καὶ κιθαρωδῶν, ἀλλὰ καὶ

δαψωδῶν, θήρας τε παντοδαπῆς καὶ ῥαβδομαχίας, οὔτε πυγμαῆς οὔτε παγκρατίου μετὰ τινος σπουδῆς ἔθνηκεν ἄθλον.

V. Τοὺς δὲ παρὰ τοῦ Περσῶν βασιλέως πρέσβεις ἦκοντας ἀποδημοῦντος Φιλίππου ξενίζων καὶ γενόμε- 5
νος συνήθης οὕτως ἐχειρώσατο τῇ φιλοφροσύνῃ καὶ τῷ μηδὲν ἐρώτημα παιδικὸν ἐρωτῆσαι μηδὲ μικρὸν, ἀλλ' ὕδῶν τε μήκη καὶ πορείας τῆς ἄνω τρόπον ἐκπνυθᾶ-
νεσθαι, καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ὁποῖος εἴη πρὸς τοὺς πολέμους, καὶ τίς ἢ Περσῶν ἀλκὴ καὶ δύναιμις, 10
ὥστε θαυμάζειν ἐκείνους καὶ τὴν λεγομένην Φιλίππου δεινότητα μηδὲν ἠγεῖσθαι πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ὀρμὴν καὶ μεγαλοπραγμοσύνην. Ὅσακις γοῦν ἀπαγγελθεῖη Φίλιππος ἢ πόλιν ἔνδοξον ἠρηκῶς ἢ μάχην τινὰ περι-
βόητον νενικηκῶς, οὐ πάνυ φαιδρὸς ἦν ἀκούων, ἀλλὰ 15
πρὸς τοὺς ἠλικιώτας ἔλεγεν „ὦ παῖδες, πάντα προλή-
φεται ὁ πατήρ· ἐμοὶ δὲ οὐδὲν ἀπολείψει μεθ' ὑμῶν
667 ἔργον ἀποδείξασθαι μέγα καὶ λαμπρὸν.“ Οὐ γὰρ ἠδο-
νὴν ζηλῶν οὐδὲ πλοῦτον, ἀλλ' ἀρετὴν καὶ δόξαν, ἐνό-
μιζεν, ὅσῳ πλείονα λήψεται παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐλάττονα 20
κατορθώσειν δι' ἑαυτοῦ. Διὸ τοῖς πράγμασιν αὐξομέ-
νοις καταναλίσκεσθαι τὰς πράξεις εἰς ἐκεῖνον ἠγούμενος,
ἐβούλετο μὴ χρήματα μηδὲ τροφὰς καὶ ἀπολαύσεις, ἀλλ'
ἀγῶνας καὶ πολέμους καὶ φιλοτιμίας ἔχουσιν ἀρχὴν
παραλαβεῖν. Πολλοὶ μὲν οὖν περὶ τὴν ἐπιμέλειαν, ὡς 25
εἰκός, ἦσαν αὐτοῦ τροφεῖς καὶ παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκα-
λοι λεγόμενοι, πᾶσι δ' ἐφειστήκει Λεωνίδας, ἀνὴρ τό-
τε ἦθος αὐστηρὸς καὶ συγγενὴς Ὀλυμπιάδος, αὐτὸς μὲν
οὐ φεύγων τὸ τῆς παιδαγωγίας ὄνομα καλὸν ἔργον
ἐχούσης καὶ λαμπρὸν, ὑπὸ δὲ τῶν ἄλλων διὰ τὸ ἀξίωμα 30
καὶ τὴν οἰκειότητα τροφεὺς Ἀλεξάνδρου καὶ καθηγητὴς
καλούμενος. Ὁ δὲ τὸ σχῆμα τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ τὴν

προσηγορίαν ὑποποιούμενος ἦν Λυσίμαχος, τῷ γένει Ἀκαρνάν, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἔχων ἀστείον, ὅτι δ' ἑαυτὸν μὲν ὠνόμαζε Φοίνικα, τὸν δὲ Ἀλέξανδρον Ἀχιλλέα, Πηλέα δὲ τὸν Φίλιππον, ἠγαπᾶτο καὶ δευτέραν εἶχε
5 χώραν.

VI. Ἐπεὶ δὲ Φιλονείκου τοῦ Θεσσαλοῦ τὸν Βουκεφάλαν ἀγαρόντος ὄνιον τῷ Φιλίππῳ τρισκαίδεκα ταλάντων κατέβησαν εἰς τὸ πεδίον δοκιμάσοντας τὸν ἵππον, ἐδόκει τε χαλεπὸς εἶναι καὶ κομιδῇ δύσχορηστος, οὔτε
10 ἀναβάτην προσιέμενος οὔτε φωνὴν ὑπομένων τινὸς τῶν περὶ τὸν Φίλιππον, ἀλλ' ἀπάντων κατεξανιστάμενος, δυσχεραίνοντας δὲ τοῦ Φιλίππου καὶ κελεύοντος ἀπαγεῖν ὡς παντάπασιν ἄγριον καὶ ἀκόλαστον, παρῶν Ἀλέξανδρος εἶπεν „Οἷον ἵππον ἀπολλύουσι δι' ἀπειρίαν
15 καὶ μαλακίαν χρήσασθαι μὴ δυνάμενοι,“ τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὁ Φίλιππος ἐσιώπησε· πολλάκις δὲ αὐτοῦ παραφθεγγόμενον καὶ περιπαθοῦντος „Ἐπιτιμᾶς σὺ“ ἔφη „πρεσβυτέροις ὥς τι πλέον αὐτὸς εἰδὼς ἢ μᾶλλον ἵππῳ χρήσασθαι δυνάμενος;“ „Τούτῳ γοῦν“ ἔφη „χρησαί-
20 μην ἂν ἐτέρου βέλτιον.“ „Ἄν δὲ μὴ χρήσῃ, τίνα δίκην τῆς προπετείας ὑφέξεις;“ „Ἐγὼ, νῆ Δί“ εἶπεν „ἀποτίσω τοῦ ἵππου τὴν τιμὴν.“ Γενομένου δὲ γέλωτος, εἶτα ὀρισμοῦ πρὸς ἀλλήλους εἰς τὸ ἀργύριον, εὐθύς προσδραμὼν τῷ ἵππῳ καὶ παραλαβὼν τὴν ἠνίαν ἐπέ-
25 στρεψε πρὸς τὸν ἥλιον, ὡς ἔοικεν, ἐννοήσας, ὅτι τὴν σκιὰν προπίπτουσιν καὶ σαλευομένην ὀρῶν πρὸ αὐτοῦ διαταράττειτο. Μικρὰ δὲ οὕτω παρακαλπάσας καὶ καταψήσας, ὡς ἐώρα πληρούμενον θυμοῦ καὶ πνεύματος, ἀπορρίψας ἡσυχῇ τὴν χλαμύδα καὶ μετεωρίσας αὐτὸν
30 ἀσφαλῶς περιέβη. Καὶ μικρὰ μὲν περιλαβὼν ταῖς ἠνίαις τὸν χαλινὸν ἄνευ πληγῆς καὶ σπαραγμοῦ προσανέστη-
λεν· ὡς δὲ ἐώρα τὸν ἵππον ἀφεικότα τὴν ἀπειλήν, ὀρ-

γαῶντα δὲ πρὸς τὸν δρόμον, ἐφείς ἐδίωκεν ἤδη φωνῇ
 θρασυτέρα καὶ ποδὸς κρούσει χρώμενος. Τῶν δὲ περὶ
 τὸν Φίλιππον ἦν ἀγωνία καὶ σιγὴ τὸ πρῶτον· ὡς δὲ
 κάμψας ἐπέστρεψεν ὀρθῶς σοβαρὸς καὶ γεγηθῶς, οἱ
 μὲν ἄλλοι πάντες ἠλάλαξαν, ὁ δὲ πατὴρ καὶ δακρυῦσαι 5
 τι λέγεται πρὸς τὴν χαρὰν, καὶ καταβάντος αὐτοῦ τὴν
 κεφαλὴν φιλήσας „ὦ πατὴρ“ φάναι „ζήτει σεαυτῷ βασι-
 λείαν ἴσην· Μακεδονία γάρ σε οὐ χωρεῖ.“

VII. Καθορῶν δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ δυσκίνητον μὲν
 οὔσαν ἐρίσαντος μὴ βιασθῆναι, ῥαδίως δὲ ἀγομένην 10
 ὑπὸ λόγου πρὸς τὸ δέον, αὐτὸς τε πείθειν ἐπειρατο
 μᾶλλον ἢ προστάττειν, καὶ τοῖς περὶ μουσικὴν καὶ τὰ
 ἐγκύκλια παιδευταῖς οὐ πάνυ τι πιστεύων τὴν ἐπιστα-
 σίαν αὐτοῦ καὶ κατάρτισιν, ὡς μείζονος οὔσαν πραγμα-
 τείας καὶ κατὰ τὸν Σοφοκλέα

15

πολλῶν χαλινῶν ἔργον οἰάκων θ' ἅμα,

668 μετεπέμψατο τῶν φιλοσόφων τὸν ἐνδοξότατον καὶ λο-
 γιώτατον Ἀριστοτέλην, καλὰ καὶ πρέποντα διδασκάλια
 τελέσας αὐτῷ. Τὴν γὰρ Σταγειριτῶν πόλιν, ἐξ ἧς ἦν
 Ἀριστοτέλης, ἀνάστατον ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένην συν- 20
 ῥκισε πάλιν, καὶ τοὺς διαφυγόντας ἢ δουλεύοντας τῶν
 πολιτῶν ἀποκατέστησε. Σχολὴν μὲν οὖν αὐτοῖς καὶ
 διατριβὴν τὸ περὶ Μίεζαν νυμφαῖον ἀπέδειξεν, ὅπου
 μέχρι νῦν Ἀριστοτέλους ἔδρας τε λιθίνας καὶ ὑποσκίους
 περιπάτους δεικνύουσιν. Ἔοικε δὲ Ἀλέξανδρος οὐ μόν- 25
 ον τὸν ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν παραλαβεῖν λόγον, ἀλλὰ
 καὶ τῶν ἀπορρητῶν καὶ βαθυτέρων διδασκαλιῶν, ἃς οἱ
 ἄνδρες ἰδίως ἀκροαματικὰς καὶ ἐποπτικὰς προσαγορεύ-
 οντες οὐκ ἐξέφερον εἰς πολλούς, μετασχεῖν. Ἦδη γὰρ
 εἰς Ἀσίαν διαβεβηκῶς καὶ πυθόμενος λόγους τινὰς ἐν 30
 βιβλίοις περὶ τούτων ὑπὸ Ἀριστοτέλους ἐκδεδόσθαι,
 γράφει πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ φιλοσοφίας παρρησιαζόμενος

ἐπιστολήν, ἧς ἀντίγραφόν ἐστιν· „Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδούς τοὺς ἀκροαματικούς τῶν λόγων· τίνοι γὰρ δὴ διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ, καθ' οὓς ἐπαιδευθήμεν λόγους, οὗτοι
 5 πάντων ἔσονται κοινοί; Ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. Ἔρρωσο.“ Ταύτην μὲν οὖν τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ παραμυθούμενος Ἀριστοτέλης ἀπολογεῖται περὶ τῶν λόγων ἐκείνων, ὡς καὶ ἐκδεδομένων καὶ μὴ ἐκδεδομένων.
 10 Ἀληθῶς γὰρ ἢ μετὰ τὰ φυσικὰ πραγματεία πρὸς διδασκαλίαν καὶ μάθησιν οὐδὲν ἔχουσα χρήσιμον ὑπόδειγμα τοῖς πεπαιδευμένοις ἀπ' ἀρχῆς γέγραπται.

VIII. Δοκεῖ δέ μοι καὶ τὸ φιλιαρτεῖν Ἀλεξάνδρῳ προστρίψασθαι μᾶλλον ἐτέρων Ἀριστοτέλης. Οὐ γὰρ
 15 μόνον τὴν θεωρίαν ἠγάπησεν, ἀλλὰ καὶ νοσοῦσιν ἐβοήθει τοῖς φίλοις καὶ συνέταττε θεραπείας τινὰς καὶ διαίτας, ὡς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν λαβεῖν ἔστιν. Ἦν δὲ καὶ φύσει φιλόλογος [καὶ φιλομαθῆς] καὶ φιλαναγνώστης. Καὶ τὴν μὲν Ἰλιάδα τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς ἐφόδιον καὶ νομίζων καὶ ὀνομάζων, ἔλαβε μὲν Ἀριστοτέλους διορθώσαντος ἣν ἐκ τοῦ νάρθηκος καλοῦσιν, εἶχε δὲ αἰεὶ μετὰ τοῦ ἐγχειριδίου κειμένην ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον, ὡς Ὀνησίκριτος ἰστόρηκε, τῶν δὲ ἄλλων βιβλίων οὐκ ἐμπορῶν ἐν τοῖς ἄνω τόποις Ἄρπαλον ἐκέλευσε πέμψαι.
 25 Κἀκεῖνος ἐπεμψεν αὐτῷ τὰς τε Φιλίστου βίβλους καὶ τῶν Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους καὶ Αἰσχύλου τραγωδιῶν συχνάς, καὶ Τελέστου καὶ Φιλοξένου διθυράμβους. Ἀριστοτέλην δὲ θαυμάζων ἐν ἀρχῇ καὶ ἀγαπῶν οὐχ ἤττον, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, τοῦ πατρὸς, ὡς δι' ἐκεῖνον μὲν
 30 ζῶν, διὰ τοῦτον δὲ καλῶς ζῶν, ὕστερον ὑποπτότερον ἔσχεν, οὐχ ὥστε ποιῆσαι τι κακόν, ἀλλ' αἰ φιλοφροσύναι τὸ σφοδρὸν ἐκεῖνο καὶ στερκτικὸν οὐκ ἔχουσαι πρὸς

αὐτὸν ἀλλοτριότητος ἐγένοντο τεκμήριον. Ὁ μέντοι πρὸς φιλοσοφίαν ἐμπεφυκὼς καὶ συντεθραμμένος ἀπ' ἀρχῆς αὐτῷ ξῆλος καὶ πόθος οὐκ ἐξερρῦη τῆς ψυχῆς, ὡς ἡ περὶ Ἀνάξαρχόν τε τιμὴ καὶ τὰ πεμφθέντα Ξενοκράτει πεντήκοντα τάλαντα καὶ Δάνδαμιν καὶ Καλανὸς 5 οὔτω σπουδασθέντες μαρτυροῦσι.

IX. Φιλίππου δὲ στρατεύοντος ἐπὶ Βυζαντίους ἦν μὲν ἐκκαιδεκέτης Ἀλέξανδρος, ἀπολειφθεὶς δὲ κύριος ἐν Μακεδονίᾳ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς σφραγίδος Μαί-
δων τε τοὺς ἀφροστώτας κατεστρέψατο, καὶ πόλιν ἔλῶν 10 αὐτῶν τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξήλασε, συμμίκτους δὲ κατοικίσας Ἀλεξανδρόπολιν προσηγόρευσεν. Ἐν δὲ Χαιρωνεῖα τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας μάχης παρῶν μετέσχε, καὶ λέγεται πρῶτος ἐνσεῖσαι τῷ ἱερῷ λόχῳ τῶν Θηβαίων.
669 Ἐτι δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κη- 15 φισὸν Ἀλεξάνδρου καλουμένη θρῦς, πρὸς ἣν τότε κατεσκῆνωσε, καὶ τὸ πολυάνδριον οὐ πόρρω τῶν Μακεδόνων ἐστίν. Ἐκ μὲν οὖν τούτων, ὡς εἰκός, Φίλιππος ὑπερηγάπα τὸν υἱόν, ὥστε καὶ χαίρειν τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρον μὲν βασιλέα, Φίλιππον δὲ στρατηγὸν κα- 20 λούντων. Αἶ δὲ περὶ τὴν οἰκίαν ταραχαὶ διὰ τοὺς γάμους καὶ τοὺς ἔρωτας αὐτοῦ τρόπον τινὰ τῆς βασιλείας τῇ γυναικωνίτιδι συννοσοῦσης πολλὰς αἰτίας καὶ μεγά-
λας διαφορὰς παρεῖχον, ἃς ἡ τῆς Ὀλυμπιάδος χαλεπό- 25 τῆς, δυσζήλου καὶ βαρυθύμου γυναικός, ἔτι μείζονας ἐποίει παροξυνούσης τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐκφανεστάτην δὲ Ἄτταλος παρέσχευ ἐν τοῖς Κλεοπάτρας γάμοις, ἦν ὁ Φίλιππος ἠγάγετο παρθένου, ἐρασθεὶς παρ' ἠλικίαν τῆς κόρης. Θεὸς γὰρ ὦν αὐτῆς ὁ Ἄτταλος ἐν τῷ πότῳ με-
θύων παρεκάλει τοὺς Μακεδόνας αἰτεῖσθαι παρὰ θεῶν 30 γνήσιον ἐκ Φιλίππου καὶ Κλεοπάτρας γενέσθαι διάδο-
χον τῆς βασιλείας. Ἐπὶ τούτῳ παροξυνθεὶς ὁ Ἀλέξαν-

- δρος καὶ εἰπών· „Ἡμεῖς δέ σοι, κακὴ κεφαλὴ, νόθοι δοκοῦμεν;“ ἔβαλε σκύφον ἐπ' αὐτόν. Ὁ δὲ Φίλιππος ἐπ' ἐκεῖνον ἐξανέστη σπασάμενος τὸ ξίφος, εὐτυχία δὲ ἑκατέρου διὰ τὸν θυμὸν καὶ τὸν οἶνον ἔπεσε σφαλεῖς.
- 5 Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐφυβρίζων „Οὗτος μέντοι“ εἶπεν „ἄνδρες, εἰς Ἀσίαν ἐξ Εὐρώπης παρεσκευάζετο διαβαίνειν, ὃς ἐπὶ κλίνην ἀπὸ κλίνης διαβαίνων ἀνατέτραπται.“ Μετὰ ταύτην τὴν παροιμίαν ἀναλαβὼν τὴν Ὀλυμπιάδα καὶ καταστήσας εἰς Ἡπειρον αὐτὸς ἐν Ἴλλυ-
- 10 ροῖς διέτριβεν. Ἐν τούτῳ δὲ Δημάρατος ὁ Κορίνθιος, ξένος ὢν τῆς οἰκίας καὶ παρρησίας μετέχων, ἀφίκετο πρὸς Φίλιππον. Μετὰ δὲ τὰς πρώτας δεξιώσεις καὶ φιλοφροσύνας ἐπερωτῶντος τοῦ Φιλίππου, πῶς ἔχουσιν ὁμοιοῦσας πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἕλληνες, „Πάνυ γοῦν“ ἔφη
- 15 „σοι προσήκει, Φίλιππε, κήδεσθαι τῆς Ἑλλάδος, ὃς τὸν οἶκον τὸν σεαυτοῦ στάσεως τοσαύτης καὶ κακῶν ἐμπέπληκας.“ Οὕτω δὲ συμφρονήσας ὁ Φίλιππος ἐπεμψε καὶ κατήγαγε πείσας διὰ τοῦ Δημαράτου τὸν Ἀλέξανδρον.
- 20 X. Ἐπεὶ δὲ Πιξόδαρος ὁ Καρίας σατραπῆς ὑποδνόμενος δι' οἰκειότητος εἰς τὴν Φιλίππου συμμαχίαν ἐβούλετο τὴν πρεσβυτάτην τῶν θυγατέρων Ἀρριδαίῳ τῷ Φιλίππου γυναικῆκα δοῦναι καὶ περὶ τούτων Ἀριστόκριτου εἰς Μακεδονίαν ἀπέστειλεν, αὐτῆς ἐγίνοντο λό-
- 25 γοι καὶ διαβολαὶ παρὰ τῶν φίλων καὶ τῆς μητρὸς πρὸς Ἀλέξανδρον, ὡς Ἀρριδαῖον ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ Φιλίππου γάμοις λαμπροῖς καὶ πράγμασι μεγάλοις εἰσοικειοῦντος. Ἔφ' ὧν διαταραχθεὶς πέμπει Θεσσαλὸν εἰς Καρίαν τὸν τῶν τραγωδιῶν ὑποκριτὴν Πιξοδάρω διαλεξόμενον, ὡς
- 30 χρὴ τὸν νόθον ἑάσαντα καὶ οὐ φρενήρη μεθαρομόσασθαι τὸ κῆδος εἰς Ἀλέξανδρον. Καὶ Πιξοδάρω μὲν οὐ παρὰ μικρὸν ἤρεσκε ταῦτα τῶν προτέρων μᾶλλον. Ὁ δὲ

Φίλιππος αίσθόμενος ἰόντα τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὸ δωμάτιον, παραλαβὼν τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ συνήθων ἕνα Φιλώταν τὸν Παρμενίωνος, ἐπετίμησεν ἰσχυρῶς καὶ πικρῶς ἐλοιδόρησεν ὡς ἀγεννῆ καὶ τῶν ὑπαρχόντων περὶ αὐτὸν ἀγαθῶν ἀνάξιον, εἰ Καρὸς ἀνθρώπου καὶ 5 βαρβάρῳ βασιλεῖ δουλεύοντος ἀγαπᾷ γαμβρὸς γενέσθαι. Τὸν δὲ Θεσσαλὸν ἔγραψε Κορινθίοις ὅπως ἀναπέμψωσιν ἐν πέδαις δεδεμένον. Τῶν δὲ ἄλλων ἑταίρων Ἄρπαλον καὶ Νέαρχον, ἔτι δ' Ἐριγύιον καὶ Πτολεμαῖον ἐκ Μακεδονίας μετέστησεν, οὓς ὕστερον Ἀλέξανδρος καταγαγὼν ἐν ταῖς μεγίσταις ἔσχε τιμαῖς. Ἐπεὶ δὲ Πανσανίας Ἀττάλου γνώμη καὶ Κλεοπάτρας ὑβρισθεὶς καὶ μὴ τυχῶν δίκης ἀνεῖλε Φίλιππον, τὸ μὲν πλεῖστον εἰς Ὀλυμπιάδα τῆς αἰτίας περιῆλθεν, ὡς θυμουμένῳ τῷ νεανίσκῳ προσεγκελευσαμένην καὶ παροξύνασαν, ἔθιγε 15

670 δέ τις καὶ Ἀλεξάνδρου διαβολή. Λέγεται γὰρ ἐντυχόντος αὐτῷ τοῦ Πανσανίου μετὰ τὴν ὕβριν ἐκείνην καὶ ἀποδυρομένου προενέγκασθαι τὸ τῆς Μηδείας ἰαμβεῖον·

τὸν δόντα καὶ γήμαντα καὶ γαμουμένην. 20

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς συναιτίους τῆς ἐπιβουλῆς ἀναζητήσας ἐκόλασε, καὶ τὴν Κλεοπάτραν ἀποδημοῦντος αὐτοῦ τῆς Ὀλυμπιάδος ὡμῶς μεταχειρισαμένης ἠγανάκτησε.

XI. Παρέλαβε μὲν οὖν ἔτη γεροντῶς εἴκοσι τὴν βασιλείαν, φθόνους μεγάλους καὶ δεινὰ μίση καὶ κινδύνους πανταχόθεν ἔχουσαν. Οὔτε γὰρ τὰ βάρβαρα καὶ πρόσσοικα γένη τὴν δούλωσιν ἔφερε, ποθοῦντα τὰς πατρίους βασιλείας, οὔτε τὴν Ἑλλάδα κρατήσας τοῖς ὅπλοις ὁ Φίλιππος οἷον καταξεῦξαι καὶ τιθασεῦσαι χρόνον 30 ἔσχευ, ἀλλὰ μόνον μεταβαλὼν καὶ ταράξας τὰ πράγματα πολὺν σάλον ἔχοντα καὶ κίνησιν ὑπὸ ἀηθείας ἀπέλιπε.

Φοβουμένων δὲ τῶν Μακεδόνων τὸν καιρὸν, καὶ τὰ μὲν
 Ἑλληνικὰ πάντως ἀφεῖναι καὶ μὴ προσβιάζεσθαι τὸν
 Ἀλέξανδρον οἰομένων δεῖν, τοὺς δὲ ἀφισταμένους τῶν
 βαρβάρων ἀνακαλεῖσθαι πρῶτος καὶ θεραπεύειν τὰς
 5 ἀρχὰς τῶν νεωτερισμῶν, αὐτὸς ἀπ' ἐναντίων λογισμῶν
 ὤρμησε τόλμη καὶ μεγαλοφροσύνη κτᾶσθαι τὴν ἀσφά-
 λειαν καὶ σωτηρίαν τοῖς πράγμασιν, ὡς, κἂν ὀτιοῦν
 ὑφιέμενος ὀφθῆ τοῦ φρονήματος, ἐπιβησομένων ἀπάν-
 των. Τὰ μὲν οὖν βαρβαρικὰ κινήματα καὶ τοὺς ἐκεῖ
 10 πολέμους κατέπαυσεν ὀξέως ἐπιδραμῶν στρατῶ μέχρι
 πρὸς τὸν Ἴστρον, ἧ καὶ Σύρομον ἐνίκησε μάχῃ μεγάλῃ
 τὸν βασιλέα τῶν Τριβαλλῶν· Θηβαίους δὲ ἀφεστάναι
 πυθόμενος καὶ συμφρονεῖν αὐτοῖς Ἀθηναίους [ἐθέλων
 ἀνῆρ φανῆναι] εὐθύς ἦγε διὰ Πυλῶν τὴν δύναμιν, εἰ-
 15 πὼν ὅτι Δημοσθένει παῖδα μὲν αὐτόν, ἕως ἦν ἐν Ἰλ-
 λυριοῖς καὶ Τριβαλλοῖς, ἀποκαλοῦντι, μεράκιον δὲ περὶ
 Θετταλίαν γενόμενον, βούλεται πρὸς τοῖς Ἀθηναίων τεί-
 χεσιν ἀνῆρ φανῆναι. Προσμίξας δὲ ταῖς Θήβαις καὶ δι-
 δοὺς ἔτι τῶν πεπραγμένων μετάνοιαν ἐξήτει Φοίνικα
 20 καὶ Προθύτην, καὶ τοῖς μεταβαλλομένοις πρὸς αὐτὸν
 ἄδειαν ἐκήρυττε. Τῶν δὲ Θηβαίων ἀντεξαιτούντων
 μὲν παρ' αὐτοῦ Φιλώταν καὶ Ἀντίπατρον, κηρυττόντων
 δὲ τοὺς τὴν Ἑλλάδα βουλομένους συνελευθεροῦν τὰτ-
 τεσθαι μετ' αὐτῶν, οὕτως ἔτρεψε τοὺς Μακεδόνας πρὸς
 25 πόλεμον. Ἡγωνίσθη μὲν οὖν ὑπὲρ δύναμιν ἀρετῆ καὶ
 προθυμίας τὰ παρὰ τῶν Θηβαίων πολλαπλασίους οὔσι
 τοῖς πολεμίοις ἀντιταχθέντων· ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν Καδ-
 μείαν ἀφέντες οἱ φρουροὶ τῶν Μακεδόνων ἐπέπιπτον
 αὐτοῖς ἐξόπισθεν, κυκλωθέντες οἱ πλείστοι κατὰ τὴν
 30 μάχην αὐτὴν ἔπεσον, ἡ δὲ πόλις ἦλω καὶ διαρπασθεῖσα
 κατεσκάφη, τὸ μὲν ὅλον προσδοκήσαντος αὐτοῦ τοὺς
 Ἕλληνας ἐκπλαγέντας πάθει τηλικούτῳ καὶ πτήξαντας

ἀτρεμήσειν, ἄλλως δὲ καὶ καλλωπισαμένου χαρίζεσθαι τοῖς τῶν συμμάχων ἐγκλήμασι· καὶ γὰρ Φωκεῖς καὶ Πλαταιεῖς τῶν Θηβαίων κατηγόρησαν. Ὑπεξελόμενος δὲ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ξένους τῶν Μακεδόνων ἅπαντας καὶ τοὺς ἀπὸ Πινδάρου γεγονότας καὶ τοὺς ὑπεναντιω- 5 θέντας τοῖς ψηφισαμένοις τὴν ἀπόστασιν, ἀπέδοτο τοὺς ἄλλους περὶ τρισμυρίους γενομένους· οἱ δὲ ἀποθανόν- τες ὑπὲρ ἑξακισχιλίους ἦσαν.

XII. Ἐν δὲ τοῖς πολλοῖς πάθεσι καὶ χαλεποῖς ἐκεί- νοις, ἃ τὴν πόλιν κατεῖχε, Θραῦκές τινες ἐκκόψαντες οἰ- 10 κίαν Τιμοκλείας, γυναικὸς ἐνδόξου καὶ σώφρονος, αὐ- τοὶ μὲν τὰ χρήματα διήρπαζον, ὁ δὲ ἡγεμὼν τῇ γυναικὶ πρὸς βίαν συγγενόμενος καὶ καταισχύνας ἀνέκρινεν, εἴ που χρυσίου ἔχοι κεκρυμμένον ἢ ἀργύριον. Ἡ δὲ ἔχειν ὠμολόγησε, καὶ μόνον εἰς τὸν κῆπον ἀγαγοῦσα καὶ δεῖ- 15 671 ξασα φρέαρ, ἐνταῦθα ἔφη τῆς πόλεως ἀλισκομένης κα- ταβαλεῖν αὐτὴ τὰ τιμιώτατα τῶν χρημάτων. Ἐγκύπτου- τος δὲ τοῦ Θραῦκὸς καὶ κατασκευεπτομένου τὸν τόπον, ἔωσεν αὐτὸν ἐξόπισθεν γενομένη, καὶ τῶν λίθων ἐπεμ- βαλοῦσα πολλοὺς ἀπέκτεινεν. Ὡς δὲ ἀνήχθη πρὸς Ἀλέ- 20 ξανδρου ὑπὸ τῶν Θραῦκῶν δεδεμένη, πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ τῆς βαδίσεως ἐφάνη τις ἀξιωματικὴ καὶ μεγαλόφρων, ἀνεκπλήκτως καὶ ἀδεῶς ἐπομένη τοῖς ἄρου- σιν· ἔπειτα τοῦ βασιλέως ἐρωτήσαντος, ἥτις εἶη γυναι- κῶν, ἀπεκρίνατο Θεαγένους ἀδελφὴ γεγονέναι τοῦ πα- 25 ραταξαμένου πρὸς Φίλιππον ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας καὶ πεσόντος ἐν Χαιρωνεῖα στρατηγοῦντος. Θανμάσας οὖν ὁ Ἀλέξανδρος αὐτῆς καὶ τὴν ἀπόκρισιν καὶ τὴν προᾶξιν, ἐκέλευσεν ἐλευθέραν ἀπιέναι μετὰ τῶν τέκνων.

30

XIII. Ἀθηναίοις δὲ διηλλάγη καίπερ οὐ μετρῶς ἐνεγκοῦσι τὸ περὶ Θήβας δυστύχημα· καὶ γὰρ τὴν τῶν

μυστηρίων ἑορτὴν ἐν χερσὶν ἔχοντες ὑπὸ πένθους ἀφῆ-
 καν, καὶ τοῖς καταφυγοῦσιν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀπάντων με-
 τεδίδοσαν τῶν φιλανθρωπῶν. Ἄλλ' εἶτε μεστὸς ἂν ἦδη
 τὸν θυμὸν, ὥσπερ οἱ λέοντες, εἶτε ἐπεικῆς ἔργον ὠμο-
 5 τάτῳ καὶ σκυθρωποτάτῳ παραβαλεῖν βουλόμενος, οὐ
 μόνον ἀφῆκεν αἰτίας πάσης, ἀλλὰ καὶ προσέχειν ἐκέ-
 λευσε τοῖς πράγμασι τὸν νοῦν τὴν πόλιν, ὡς, εἴ τι
 συμβαίῃ περὶ αὐτόν, ἄρξουσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὑστερον
 μέντοι πολλάκις αὐτὸν ἢ Θηβαίων ἀνιᾶσαι συμφορὰ λέ-
 10 γεται καὶ προότερον οὐκ ὀλίγοις παρασχεῖν. Ὅλως δὲ
 καὶ τὸ περὶ Κλεῖτον ἔργον ἐν οἴνῳ γενόμενον καὶ τὴν
 πρὸς Ἴνδους τῶν Μακεδόνων ἀποδειλίασιν, ὥσπερ ἀτε-
 λῆ τὴν στρατείαν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ προεμένων, εἰς
 μῆνιν ἀνῆγε Διονύσου καὶ νέμεσιν. Ἦν δὲ Θηβαίων
 15 οὐδεὶς τῶν περιγενομένων, ὃς ἐντυχῶν τι καὶ δεηθεὶς
 ὕστερον οὐ διεπράξατο παρ' αὐτοῦ. Ταῦτα μὲν τὰ περὶ
 Θήβας.

XIV. Εἰς δὲ τὸν Ἴσθμὸν τῶν Ἑλλήνων συλλεγέν-
 των καὶ ψηφισαμένων ἐπὶ Πέρσας μετ' Ἀλεξάνδρου
 20 στρατεύειν ἠγεμῶν ἀνηγορεύθη. Πολλῶν δὲ καὶ πολι-
 τικῶν ἀνδρῶν καὶ φιλοσόφων ἀπηντηκότων αὐτῷ καὶ
 συνηδομένων, ἤλπιξε καὶ Διογένην τὸν Σινοπέα ταῦτό
 ποιήσειν διατρίβοντα περὶ Κόρινθον. Ὡς δὲ ἐκεῖνος
 ἐλάχιστον Ἀλεξάνδρου λόγον ἔχων ἐν τῷ Κρανεῖῳ σχο-
 25 λῆν ἤγειν, αὐτὸς ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν· ἔτυχε δὲ κατα-
 κείμενος ἐν ἡλίῳ. Καὶ μικρὸν μὲν ἀνεκάθισεν ἀνθρώ-
 πων τοσοῦτων ἐπερχομένων καὶ διέβλεψεν εἰς τὸν Ἀλέ-
 ξανδρον. Ὡς δὲ ἐκεῖνος ἀσπασάμενος καὶ προσειπὼν
 αὐτὸν ἠρώτησεν, εἴ τις τυγχάνει δεόμενος „Μικρόν“
 30 εἶπεν „ἀπὸ τοῦ ἡλίου μετὰστηθι.“ Πρὸς τοῦτο λέγεται
 τὸν Ἀλέξανδρον οὕτω διατεθῆναι καὶ θαυμάσαι κατα-
 φρονηθέντα τὴν ὑπεροψίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀνδρός,

ὥστε τῶν περὶ αὐτὸν, ὡς ἀπήεσαν, διαγελόντων καὶ
 σκωπόντων, „Ἀλλὰ μὴν ἐγὼ“ εἶπεν, „εἰ μὴ Ἀλέξανδρος
 ἦμην, Διογένης ἂν ἦμην.“ Βουλόμενος δὲ τῷ θεῷ χρη-
 σασθαι περὶ τῆς στρατείας ἦλθεν εἰς Δελφούς· καὶ
 κατὰ τύχην ἡμερῶν ἀποφράδων οὐσῶν, ἐν αἷς οὐ νερό- 5
 μισται θεμιστεύειν, πρῶτον μὲν ἔπεμπε παρακαλῶν
 τὴν πρόμαντιν. Ὡς δὲ ἀρνούμενης καὶ προἰσχομένης
 τὸν νόμον αὐτὸς ἀναβάς βία πρὸς τὸν ναὸν εἶλκεν αὐ-
 τήν, ἣ δὲ ὥσπερ ἐξηττημένη τῆς σπουδῆς εἶπεν· „Ἀνί-
 κητος εἶ, ὦ παῖ,“ τοῦτο ἀκούσας Ἀλέξανδρος οὐκέτι 10
 ἔφη χρήζειν ἐτέρου μαντεύματος, ἀλλ’ ἔχειν ὃν ἐβού-
 λετο παρ’ αὐτῆς χρησμόν. Ἐπεὶ δὲ ὥρμησε πρὸς τὴν
 στρατείαν, ἄλλα τε δοκεῖ σημεῖα παρὰ τοῦ δαιμονίου
 γενέσθαι, καὶ τὸ περὶ Δείβηθρα τοῦ Ὀρφέως ξόανον (ἦν
 δὲ κυπαρίττινον) ἰδρῶτα πολὺν ὑπὸ τὰς ἡμέρας ἐκείνας 15
 ἀφῆκε. Φοβουμένων δὲ πάντων τὸ σημεῖον Ἀρίσταν-
 δρος ἐκέλευε θαρρεῖν, ὡς ἀοιδίμους καὶ περιβοήτους
 672 κατεργασόμενον πράξεις, αἶ πολλὺν ἰδρῶτα καὶ πόνου
 ὑμνοῦσι ποιηταῖς καὶ μουσικοῖς παρέξουσι.

XV. Τῆς δὲ στρατιᾶς τὸ πλῆθος οἱ μὲν ἐλάχιστον 20
 λέγοντες τρισμυρίους πεζοὺς καὶ τετρακισχιλίους ἰπ-
 πεῖς, οἱ δὲ πλείστον πεζοὺς μὲν τετρακισμυρίους καὶ
 τρισχιλίους, ἰππέας δὲ πεντακισχιλίους ἀναγράφουσι.
 Ἐφοδίων δὲ τούτοις οὐ πλέον ἑβδομήκοντα ταλάντων
 ἔχειν αὐτὸν Ἀριστόβουλος ἱστορεῖ, Δοῦρις δὲ τριάκοντα 25
 μόνον ἡμερῶν διατροφὴν, Ὀνησίκριτος δὲ καὶ διακό-
 σια τάλαντα προσοφείλειν. Ἀλλὰ καίπερ ἀπὸ μικρῶν
 καὶ στενῶν οὕτως ὀρμώμενος, οὐ πρότερον ἐπέβη τῆς
 νεῶς ἢ τὰ τῶν ἐταίρων πράγματα σκεψάμενος ἀπονεί-
 μαι τῷ μὲν ἀγρόν, τῷ δὲ κώμην, τῷ δὲ συνοικίας πρόσ- 30
 οδον ἢ λιμένος. Ἦδη δὲ κατανηλωμένων καὶ διαγεγραμ-
 μένων σχεδὸν ἀπάντων τῶν βασιλικῶν ὁ Περδίκκας

„Σεαυτῷ δέ“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, τί καταλείπεις;“ τοῦ
 δὲ φήσαντος ὅτι τὰς ἐλπίδας, „Οὐκοῦν“ ἔφη „καὶ ἡμεῖς
 τούτων κοινωνήσομεν οἱ μετὰ σοῦ στρατευόμενοι.“ Πα-
 5 ραιτησαμένου δὲ τοῦ Περγδίκκου τὴν διαγεγραμμένην
 κτῆσιν αὐτῷ, καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἔνιοι τὸ αὐτὸ ἐποίη-
 σαν. Τοῖς δὲ λαμβάνουσι καὶ δεομένοις προθύμως ἐχα-
 ρίζετο, καὶ τὰ πλείστα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διανέμων οὕ-
 τως κατηνάλωσε. Τοιαύτη μὲν ὄρμη καὶ παρασκευῆ
 διανοίας τὸν Ἑλλήσποντον διεπέρασεν. Ἀναβὰς δὲ εἰς
 10 Ἴλιον ἔθυσσε τῇ Ἀθηνᾶ καὶ τοῖς ἡρώσιν ἔσπεισε. Τὴν δὲ
 Ἀχιλλέως στήλην ἀλειψάμενος λίπα καὶ μετὰ τῶν ἐταί-
 ρων συναναδραμὼν γυμνός, ὥσπερ ἔθος ἐστίν, ἐστεφά-
 νωσε μακαρίσας αὐτόν, ὅτι καὶ ζῶν φίλου πιστοῦ καὶ
 τελευτήσας μεγάλου κήρυκος ἔτυχεν. Ἐν δὲ τῷ περιέ-
 15 ναι καὶ θεᾶσθαι τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἐρομένου τινὸς αὐ-
 τόν, εἰ βούλεται τὴν Ἀλεξάνδρου λύραν ἰδεῖν, ἐλάχι-
 στα φροντίζειν ἐκείνης ἔφη, τὴν δ' Ἀχιλλέως ζητεῖν, ἣ
 τὰ κλέα καὶ τὰς πράξεις ὕμνει τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν
 ἐκεῖνος.

20 XVI. Ἐν δὲ τούτῳ τῶν Δαρείου στρατηγῶν μεγά-
 λην δύναμιν ἡθροικῶτων καὶ παρατεταγμένων ἐπὶ τῇ
 διαβάσει τοῦ Γρανικοῦ, μάχεσθαι μὲν ἴσως ἀναγκαῖον
 ἦν, ὥσπερ ἐν πύλαις τῆς Ἀσίας, περὶ τῆς εἰσόδου καὶ
 ἀρχῆς· τοῦ δὲ ποταμοῦ τὸ βάθος καὶ τὴν ἀνωμαλίαν
 25 καὶ τραχύτητα τῶν πέραν ὄχθων, πρὸς οὓς ἔδει γίνε-
 σθαι τὴν ἀπόβασιν μετὰ μάχης, τῶν πλείστων δεδιό-
 των, ἐνίων δὲ καὶ τὸ περὶ τὸν μῆνα νενομισμένον οἴο-
 μένων δεῖν φυλάξασθαι (Δαισίου γὰρ οὐκ εἰώθεισαν οἱ
 βασιλεῖς τῶν Μακεδόνων ἐξάγειν τὴν στρατιάν) τοῦτο μὲν
 30 ἐπηνωρθώσατο κελεύσας δεῦτερον Ἀρτεμίσιον ἄγειν,
 τοῦ δὲ Παρμενίωνος, ὡς ὀψὲ τῆς ὥρας οὔσης, οὐκ ἔων-
 τος ἀποκινδυνεύειν, εἰπὼν αἰσχύνεσθαι τὸν Ἑλλήσπον-

τον, εἰ φοβήσεται τὸν Γρανικὸν διαβεβηκῶς ἐκείνον, ἐμβάλλει τῷ θεύματι σὺν ἴλαις ἰπέων τρισκαίδεκα· καὶ πρὸς ἐναντία βέλη καὶ τόπους ἀπορροῶγας ὅπλοις καταπεφραγμένους καὶ ἵπποις ἐλαύνων, καὶ διὰ θεύματος παραφέροντος καὶ περικλύζοντος, ἔδοξε μανικῶς καὶ πρὸς 5 ἀπόνοιαν μᾶλλον ἢ γνώμη στρατηγεῖν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐμφὺς τῇ διαβάσει καὶ κρατήσας τῶν τόπων χαλεπῶς καὶ μόλις, ὑγρῶν καὶ περισφαλῶν γενομένων διὰ τὸν πηλόν, εὐθύς ἠναγκάζετο φύρδην μάχεσθαι καὶ κατ' ἄνδρα συμπλέκεσθαι τοῖς ἐπιφερομένοις, πρὶν εἰς τάξιν 10 τινὰ καταστῆναι τοὺς διαβαίνοντας. Ἐνέκειντο γὰρ κραυγῇ καὶ τοὺς ἵππους παραβάλλοντες τοῖς ἵπποις ἐχρῶντο δόρασι, καὶ ξίφεσι τῶν δοράτων συντριβέντων. Ὡσαμένων δὲ πολλῶν ἐπ' αὐτὸν (ἦν δὲ τῇ πέλτῃ καὶ τοῦ κράνους τῇ χαίτῃ διαπρεπής, ἧς ἐκατέρωθεν εἰστή- 15 κει πτερόν λευκότητι καὶ μεγέθει θαυμαστόν), ἀκοντι-

673 σθεῖς μὲν ὑπὸ τὴν ὑποπτυχίδα τοῦ θώρακος οὐκ ἐτρώθη, Ροισάκου δὲ καὶ Σπιθριδάτου τῶν στρατηγῶν προσφερομένων ἅμα, τὸν μὲν ἐκκλίνας, Ροισάκῃ δὲ προεμβάλων τεθωρακισμένῳ καὶ τὸ δόρυ κατακλάσας ἐπὶ τὸ 20 ἐργχειρίδιον ὥρμησε. Συμπεπτωκότων δὲ αὐτῶν ὁ Σπιθριδάτης ὑποστήσας ἐκ πλαγίων τὸν ἵππον καὶ μετὰ σπουδῆς συνεξαναστὰς κοπίδι βαρβαρικῇ κατήνεγκε· καὶ τὸν μὲν λόφον ἀπέρραξε μετὰ θατέρου πτεροῦ, τὸ δὲ κράνος πρὸς τὴν πληγὴν ἀκριβῶς καὶ μόλις ἀντέσχεν, 25 ὥστε τῶν πρώτων ψαῦσαι τριχῶν τὴν πτέρυγα τῆς κοπίδος. Ἐτέραν δὲ τὸν Σπιθριδάτην πάλιν ἐπαιρόμενον ἔφθασε Κλεῖτος ὁ μέλας τῷ ξυστῶ διελάσας μέσον. Ὀμοῦ δὲ καὶ Ροισάκῃς ἔπεσεν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ξίφει πληγείς. Ἐν τούτῳ δὲ κινδύνου καὶ ἀγῶνος οὔσης τῆς 30 ἱππομαχίας ἢ τε φάλαγξ διέβαινε τῶν Μακεδόνων καὶ συνῆγον αἱ πεξαὶ δυνάμεις. Οὐ μὴν ὑπέστησαν εὐρώ-

στως οὐδὲ πολὺν χρόνον, ἀλλ' ἔφυγον τραπόμενοι πλὴν
 τῶν μισθοφόρων Ἑλλήνων. Οὗτοι δὲ πρὸς τινι λόφῳ
 συστάντες ἤτουν τὰ πιστὰ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ θυμῷ
 μᾶλλον ἢ λογισμῷ πρώτος ἐμβαλὼν τὸν τε ἵππον ἀπο-
 5 βάλλει ξίφει πληγέντα διὰ τῶν πλευρῶν (ἦν δὲ ἕτερος,
 οὐχ ὁ Βουκεφάλας), καὶ τοὺς πλείστους τῶν ἀποθανόν-
 των καὶ τραυματισθέντων ἐκεῖ συνέβη κινδυνεῦσαι καὶ
 πεσεῖν πρὸς ἀνθρώπους ἀπεγνωκότας καὶ μαχίμους συμ-
 πλεκομένους. Λέγονται δὲ πεζοὶ μὲν δισμύριοι τῶν βαρ-
 10 βάρων, ἵππεῖς δὲ δισχίλιοι πεντακόσιοι πεσεῖν. Τῶν δὲ
 περὶ τὸν Ἀλέξανδρον Ἀριστόβουλος φησι τέσσαρας καὶ
 τριάκοντα νεκροὺς γενέσθαι τοὺς πάντας, ὧν ἑννέα πε-
 ζοὺς εἶναι. Τούτων μὲν οὖν ἐκέλευσεν εἰκόνας ἀναστα-
 θῆναι χαλκᾶς, ὡς Λύσιππος εἰργάσατο. Κοινοῦμενος δὲ
 15 τὴν νίκην τοῖς Ἑλλήσιν ἰδίᾳ μὲν τοῖς Ἀθηναίοις ἔπεμψε
 τῶν αἰχμαλώτων τριακοσίας ἀσπίδας, κοινῇ δὲ τοῖς ἄλ-
 λοις λαφύροις ἐκέλευσεν ἐπιγράψαι φιλοτιμοτάτην ἐπι-
 γραφήν· „Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες πλὴν
 Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τὴν Ἀσίαν κα-
 20 τοικούντων.“ Ἐκπώματα δὲ καὶ πορφύρας καὶ ὅσα τοι-
 αῦτα τῶν Περσικῶν ἔλαβε, πάντα τῇ μητρὶ πλὴν ὀλίγων
 ἔπεμψεν.

XVII. Οὗτος ὁ ἀγὼν μεγάλην εὐθύς ἐποίησε τῶν
 πραγμάτων μεταβολὴν πρὸς Ἀλέξανδρον, ὥστε καὶ Σάρ-
 25 δεις, τὸ πρόσχημα τῆς ἐπὶ θαλάσῃ τῶν βαρβάρων ἡγε-
 μονίας, παραλαβεῖν καὶ τᾶλλα προστίθεσθαι. Μόνη δὲ
 Ἀλικαρνασσὸς ἀντέστη καὶ Μίλητος, ὡς ἐλὼν κατὰ κρά-
 τος καὶ τὰ περὶ αὐτὰς πάντα χειρωσάμενος ἀμφίβολος
 ἦν πρὸς τὰ λοιπὰ τῇ γνώμῃ. Καὶ πολλάκις μὲν ἔσπευδε
 30 Δαρείῳ συμπεσὼν ἀποκινδυνεῦσαι περὶ τῶν ὅλων, πολ-
 λάκις δὲ τοῖς ἐπὶ θαλάσῃ πράγμασι καὶ χρήμασι διανο-
 εῖτο πρώτον οἶον ἐνασκήσας καὶ ῥώσας αὐτὸν οὕτως

ἀναβαίνειν ἐπ' ἐκεῖνον. Ἔστι δὲ τῆς Ἀνκίας κρήνη περὶ τὴν Ξανθίων πόλιν, ἧς τότε λέγουσιν αὐτομάτως περιτραπείσης καὶ ὑπερβαλούσης ἐκ βυθοῦ δέλτον ἐκπεσεῖν χαλκῆν τύπους ἔχουσιν ἀρχαίων γραμμάτων, ἐν οἷς ἐδηλοῦτο παύσεσθαι τὴν Περσῶν ἀρχὴν ὑπὸ Ἑλλήνων 5 καταλυθεῖσαν. Τούτοις ἐπαρθεῖς ἠπεύγετο τὴν παραλίαν ἀνακαθήρασθαι μέχρι τῆς Φοινίκης καὶ Κιλικίας. Ἡ δὲ τῆς Παμφυλίας παραδρομὴ πολλοῖς γέρονε τῶν ἱστορικῶν ὑπόθεσις γραφικὴ πρὸς ἐκπληξιν καὶ ὄγκον, ὡς θεῖα τιμὴ τύχη παραχωρήσασαν Ἀλεξάνδρῳ τὴν θά- 10 λασσαν, ἄλλως αἰεὶ τραχεῖαν ἐκ πελάγους προσφερομένην, σπανίως δὲ ποτε λεπτοῦς καὶ προσεχεῖς ὑπὸ τὰ κρημνώδη καὶ παρερῶγότα τῆς ὄρεινῆς πάγους διακαλύπτουσιν. Δηλοῖ δὲ καὶ Μένανδρος ἐν κωμῳδίᾳ παίζων πρὸς τὸ παράδοξον·

15

ὡς Ἀλεξανδρῶδες ἤδη τοῦτο· κἂν ζητῶ τινα,

674 αὐτόματος οὗτος παρέσται· κἂν διελθεῖν δηλαδὴ
διὰ θαλάσσης δέη τόπον τιν', οὗτος ἔσται μοι βατός.

Αὐτὸς δὲ Ἀλέξανδρος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς οὐδὲν τοιοῦτον τερατευσάμενος ὁδοποιῆσαι φησὶ τὴν λεγομένην Κλί- 20 μακα καὶ διελθεῖν ὁρήσας ἐκ Φασηλίδος. Διὸ καὶ πλείονας ἡμέρας ἐν τῇ πόλει διέτριψεν· ἐν αἷς καὶ Θεοδέκτου τεθνηκότος (ἦν δὲ Φασηλίτης) ἰδὼν εἰκόνα ἀνακειμένην ἐν ἀγορᾷ, μετὰ δεῖπνον ἐπεκώμασε μεθύων καὶ τῶν στεφάνων ἐπέρριψε πολλοὺς, οὐκ ἄχαριν ἐν 25 παιδιᾷ ἀποδιδούς τιμὴν τῇ γενομένῃ δι' Ἀριστοτέλην καὶ φιλοσοφίαν ὁμιλίᾳ πρὸς τὸν ἄνδρα.

XVIII. Μετὰ ταῦτα Πισιδῶν τε τοὺς ἀντιστάντας ἤρει καὶ Φρυγίαν ἐχειροῦτο· καὶ Γόρδιον πόλιν, ἑστίαν Μίδου τοῦ παλαιοῦ γενέσθαι λεγομένην, παραλαβὼν 30 τὴν θρυλουμένην ἄμαξαν εἶδε φλοιῶ κρανίας ἐνδεδεμένην, καὶ λόγον ἐπ' αὐτῇ πιστευόμενον ὑπὸ τῶν βαρ-

βάρων ἤκουσεν, ὡς τῷ λύσαντι τὸν δεσμὸν εἵμαρται
 βασιλεῖ γενέσθαι τῆς οἰκουμένης. Οἱ μὲν οὖν πολλοί
 φασι, τῶν δεσμῶν τυφλὰς ἐχόντων τὰς ἀρχὰς καὶ δι'
 ἀλλήλων πολλάκις σκολιοῖς ἐλιγμοῖς ὑποφερομένων, τὸν
 5 Ἀλέξανδρον ἀμηχανοῦντα λύσαι διατεμεῖν τῇ μαχαίρᾳ
 τὸ σῦναμμα καὶ πολλὰς ἐξ αὐτοῦ κοπέντος ἀρχὰς φανῆ-
 ναι. Ἀριστόβουλος δὲ καὶ πάνυ λέγει ῥαδίαν αὐτῷ τὴν
 λύσιν γενέσθαι ἐξελόντι τοῦ ῥυμοῦ τὸν ἔστορα καλού-
 μενον, ᾧ συνείχετο τὸ ζυγὸδεσμον, εἴθ' οὕτως ὑφελκύ-
 10 σαντι τὸν ζυγόν. Ἐντεῦθεν Παφλαγόνας τε καὶ Καπ-
 παδόκας προσαγαγόμενος καὶ τὴν Μέμνονος ἀκούσας
 τελευτήν, ὃς τῶν ἐπὶ θαλάττῃ Δαρείου στρατηγῶν ἐπί-
 δοξος ἦν Ἀλεξάνδρῳ πολλὰ πράγματα καὶ μυρίας ἀντι-
 λήψεις καὶ ἀσχολίας παρέξειν, ἐπερρώσθη πρὸς τὴν
 15 ἄνω στρατείαν μᾶλλον. Ἦδη δὲ καὶ Δαρεῖος ἐκ Σού-
 σων κατέβαινε, ἐπαιρόμενός τε τῷ πλήθει τῆς δυνάμεως
 (ἐξήκοντα γὰρ ἦγε μυριάδας στρατοῦ), καὶ τινος ὀνει-
 ρου θαρρύνοντος αὐτόν, ὃν οἱ μάγοι πρὸς χάριν ἐξη-
 γοῦντο μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ εἶκόσ. Ἔδοξε γὰρ πυρὶ νέμε-
 20 σθαι πολλῷ τὴν Μακεδόνων φάλαγγα, τὸν δὲ Ἀλέξαν-
 δρον ἔχοντα στολῆν, ἣν αὐτὸς ἐφόρει πρότερον ἀστάν-
 δης ὢν βασιλέως, ὑπηρετεῖν αὐτῷ· παρελθόντα δὲ εἰς
 τὸ τοῦ Βήλου τέμενος ἀφανῆ γενέσθαι. Διὰ τούτων,
 ὡς ἔοικεν, ὑπεδηλοῦτο παρὰ τοῦ θεοῦ λαμπρὰ μὲν γε-
 25 νήσεσθαι καὶ περιφανῆ τὰ τῶν Μακεδόνων, Ἀλέξαν-
 δρον δὲ τῆς μὲν Ἀσίας κρατήσειν, ὥσπερ ἐκράτησε Δα-
 ρεῖος ἐξ ἀστάνδου βασιλεὺς γενόμενος, ταχὺ δὲ σὺν
 δόξῃ τὸν βίον ἀπολείψειν.

XIX. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐθάρρησε καταγνοῦς δειλίαν
 30 Ἀλεξάνδρου πολὺν χρόνον ἐν Κιλικίᾳ διατρίψαντος.
 Ἦν δὲ ἡ διατριβὴ διὰ νόσον, ἣν οἱ μὲν ἐκ κόπων, οἱ δὲ
 λουσαμένῳ ἐν τῷ τοῦ Κύδνου ῥεύματι καταπαγέντι προσ-

πεσεῖν λέγουσι. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἰατρῶν οὐδεὶς
 ἐθάρρει βοηθήσειν, ἀλλὰ τὸν κίνδυνον οἰόμενοι πάσης
 ἰσχυρότερον εἶναι βοηθείας ἐφοβοῦντο τὴν ἐκ τοῦ σφα-
 λῆναι διαβολὴν πρὸς τοὺς Μακεδόνας· Φίλιππος δ' ὁ
 Ἀκαρνὰν μοχθηρὰ μὲν ἑώρα τὰ περὶ αὐτὸν ὄντα, τῇ δὲ 5
 φιλίᾳ πιστεύων καὶ δεινὸν ἠγούμενος, εἰ κινδυνεύουσι
 μὴ συγκινδυνεύσει μέχρι τῆς ἐσχάτης πείρας βοηθῶν
 καὶ παραβαλλόμενος, ἐπεχείρησε φαρμακεία καὶ συνέ-
 πεισεν αὐτὸν ὑπομεῖναι καὶ πιεῖν, σπεύδοντα ἠρωσθῆναι
 πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐν τούτῳ δὲ Παρμενίων ἔπεμψεν 10
 ἐπιστολὴν ἀπὸ στρατοπέδου, διακελευόμενος αὐτῷ φυ-
 λάσασθαι τὸν Φίλιππον ὡς ὑπὸ Δαρείου πεπεισμένον
 675 ἐπὶ δωραεῖς μεγάλας καὶ γάμψ θυματρὸς ἀνελεῖν Ἀλέ-
 ξανδρον. Ὁ δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς καὶ μηδενὶ δει-
 ξας τῶν φίλων ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ὑπέθηκεν. Ὡς 15
 δὲ τοῦ καιροῦ παρόντος εἰσῆλθε μετὰ τῶν ἐταίρων ὁ
 Φίλιππος τὸ φάρμακον ἐν κύλικι κομίζων, ἐκείνῳ μὲν
 ἐπέδωκε τὴν ἐπιστολὴν, αὐτὸς δὲ τὸ φάρμακον ἐδέξατο
 προθύμως καὶ ἀνυπόπτως, ὥστε θαυμαστὴν καὶ θεα-
 τρικὴν τὴν ὄψιν εἶναι, τοῦ μὲν ἀναγινώσκοντος, τοῦ δὲ 20
 πίνοντος, εἶτα ἅμα πρὸς ἀλλήλους ἀποβλεπόντων οὐχ
 ὁμοίως, ἀλλὰ τοῦ μὲν Ἀλεξάνδρου παιδρῷ τῷ προσώ-
 πῳ καὶ διακεχυμένῳ τὴν πρὸς τὸν Φίλιππον εὐμένειαν
 καὶ πίστιν ἀποφάνοντος, ἐκείνου δὲ πρὸς τὴν διαβολὴν
 ἐξισταμένου καὶ ποτὲ μὲν θεοκλυτοῦντος καὶ πρὸς τὸν 25
 οὐρανὸν ἀνατείνοντος τὰς χεῖρας, ποτὲ δὲ τῇ κλίνῃ πε-
 ριπίπτοντος καὶ παρακαλοῦντος τὸν Ἀλεξάνδρου εὐθυ-
 μεῖν καὶ προσέχειν αὐτῷ. Τὸ γὰρ φάρμακον ἐν ἀρχῇ
 κρατῆσαν τοῦ σώματος οἶον ἀπέωσε καὶ κατέδυσεν εἰς
 βάθος τὴν δύναμιν, ὥστε καὶ φωνὴν ἐπιλιπεῖν καὶ τὰ 30
 περὶ τὴν αἰσθησιν ἀσαφῆ καὶ μικρὰ κομιδῇ γενέσθαι,
 λιποθυμίας ἐπιπεσοῦσης. Οὐ μὴν ἀλλὰ ταχέως ἀναλη-

φθεις ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ θαῖσας αὐτὸν ἐπέδειξε τοῖς Μακεδόσιν· οὐ γὰρ ἐπαύοντο πρὶν ἰδεῖν τὸν Ἀλέξανδρον ἀθυμοῦντες.

XX. Ἦν δέ τις ἐν τῷ Δαρείου στρατῷ πεφευγὸς ἐκ
 5 Μακεδονίας ἀνὴρ Μακεδῶν, Ἀμύντας, οὐκ ἄπειρος
 τῆς Ἀλεξάνδρου φύσεως. Οὗτος ὠρμημένον ἰδὼν Δα-
 ρεῖον εἰσω τῶν στενωῶν βαδίζειν ἐπ' Ἀλέξανδρον, ἐδεῖτο
 κατὰ χώραν ὑπομένειν ἐν πλάτος ἔχουσι πεδίοις καὶ
 ἀναπεπταμένοις πρὸς ἐλάττονας πλήθει τοσοῦτῳ δια-
 10 μαχοῦμενον. Ἀποκριναμένου δὲ Δαρείου δεδιέναι, μὴ
 φθάσωσιν αὐτὸν ἀποδράντες οἱ πολέμιοι καὶ διαφυγῶν
 Ἀλέξανδρος, „Ἄλλὰ τούτου γε“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, χάριν
 θάρρει· βαδιεῖται γὰρ ἐκεῖνος ἐπὶ σὲ καὶ σχεδὸν ἤδη
 βαδίζει.“ Ταῦτα λέγων Ἀμύντας οὐκ ἔπειθεν, ἀλλ'
 15 ἀναστὰς ἐπορεύετο Δαρεῖος εἰς Κιλικίαν, ἅμα δὲ Ἀλέ-
 ξανδρος εἰς Συρίαν ἐπ' ἐκεῖνον. Ἐν δὲ τῇ νυκτὶ δια-
 μαρτόντες ἀλλήλων αὐτίς ἀνέστρεφον, Ἀλέξανδρος μὲν
 ἠδόμενός τε τῇ συντυχίᾳ καὶ σπεύδων ἀπαντῆσαι περὶ
 τὰ στενὰ, Δαρεῖος δὲ τὴν προτέραν ἀναλαβεῖν στρατο-
 20 πεδείαν καὶ τῶν στενωῶν ἐξελίξαι τὴν δύναμιν. Ἦδη
 γὰρ ἐγνώκει παρὰ τὸ συμφέρον ἐμβεβληκῶς ἑαυτὸν εἰς
 χωρία θαλάττη καὶ ὄρεσι καὶ ποταμῷ διὰ μέσου ρέοντι
 τῷ Πινάρῳ δύσιππα καὶ διεσπασμένα πολλαχοῦ καὶ
 πρὸς τῆς ὀλιγότητος τῶν πολεμίων ἔχοντα τὴν θέσιν.
 25 Ἀλεξάνδρῳ δὲ τὸν μὲν τόπον ἢ τύχη παρέσχεν, ἐστρα-
 τήγησε δὲ τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ὑπαρχόντων πρὸς τὸ νι-
 κῆσαι βέλτιον, ὅς γε τοσοῦτῳ πλήθει τῶν βαρβάρων
 λειπόμενος ἐκείνοις μὲν οὐ παρέσχε κύκλωσιν, αὐτὸς δὲ
 τῷ δεξιῷ τὸ εὐάνυμον ὑπερβαλὼν καὶ γενόμενος κατὰ
 30 κέρας φυγὴν ἐποίησε τῶν καθ' αὐτὸν βαρβάρων, ἐν
 πρώτοις ἀγωνιζόμενος, ὥστε τρωθῆναι ξίφει τὸν μηρόν,
 ὡς μὲν Χάρης φησίν, ὑπὸ Δαρείου (συμπεσεῖν γὰρ αὐ-

τοὺς εἰς χεῖρας), Ἀλέξανδρος δὲ περὶ τῆς μάχης ἐπιστέλλων τοῖς περὶ τὸν Ἀντίπατρον οὐκ εἶρηκεν, ὅστις ἦν ὁ τρώσας, ὅτι δὲ τρωθεῖν τὸν μηρὸν ἐγχειριδίῳ, δυσχερὲς δ' οὐδὲν ἀπὸ τοῦ τραύματος συμβαίη γέγραφε. Νικήσας δὲ λαμπρῶς καὶ καταβαλὼν ὑπὲρ ἔνδεκα μυ- 5 ριάδας τῶν πολεμίων, Δαρεῖον μὲν οὐχ εἶλε τέτταρας σταδίους ἢ πέντε προλαβόντα τῇ φυγῇ, τὸ δὲ ἄρμα καὶ τὸ τόξον αὐτοῦ λαβὼν ἐπανῆλθε· καὶ κατέλαβε τοὺς Μακεδόνας τὸν μὲν ἄλλον πλοῦτον ἐκ τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοπέδου φέροντας καὶ ἄγοντας ὑπερβάλλοντα πλή- 10 θει, καίπερ εὐζώνων πρὸς τὴν μάχην παραγενομένων καὶ τὰ πλεῖστα τῆς ἀποσκευῆς ἐν Δαμασκῷ καταλιπόν- 676 των, τὴν δὲ Δαρείου σκηνὴν ἐξηρηκότες ἐκείνῳ θερα- πείας τε λαμπρῶς καὶ παρασκευῆς καὶ χρημάτων πολ- λῶν γέμουσαν. Εὐθύς οὖν ἀποδυσάμενος τὰ ὄπλα πρὸς 15 τὸ λουτρὸν ἐβάδιζεν εἰπών· „Ἴωμεν ἀπολουσόμενοι τὸν ἀπὸ τῆς μάχης ἰδρωῶτα τῷ Δαρείου λουτρῷ.“ Καί τις τῶν ἐταίρων „Μὰ τὸν Δία“ εἶπεν „ἀλλὰ τῷ Ἀλεξάν- δρου· τὰ γὰρ τῶν ἠττωμένων εἶναι τε δεῖ καὶ προσα- γορεύεσθαι τοῦ κρατοῦντος.“ Ὡς δὲ εἶδε μὲν ὄλκια καὶ 20 κρωσσούς καὶ πνέλους καὶ ἀλαβάστρους, πάντα χρυσοῦ, ἠσκημένα περιττῶς, ὠδῶδει δὲ θεσπέσιον οἶον ὑπὸ ἀρωμάτων καὶ μύρων ὁ οἶκος, ἐκ δὲ τούτου παρῆλθεν εἰς σκηνὴν ὕψει τε καὶ μεγέθει καὶ τῷ περὶ τὴν στρω- μνὴν καὶ τραπέζας καὶ τὸ δεῖπνον αὐτοῦ κόσμῳ θαύμα- 25 τος ἀξίαν, διαβλέψας πρὸς τοὺς ἐταίρους „Τοῦτο ἦν, ὡς ἔοικεν“ ἔφη „τὸ βασιλεύειν.“

XXI. Τρεπομένῳ δὲ πρὸς τὸ δεῖπνον αὐτῷ φράζει τις ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἀγομένας μητέρας καὶ γυναῖκα Δαρείου καὶ θυγατέρας δύο παρθένους ἰδούσας τὸ 30 ἄρμα καὶ τὰ τόξα κόπτεσθαι καὶ θρηνεῖν, ὡς ἀπολωλό- τος ἐκείνου. Συχνὸν οὖν ἐπισχὼν χρόνον Ἀλέξανδρος

καὶ ταῖς ἐκείνων τύχαις μᾶλλον ἢ ταῖς ἑαυτοῦ ἐμπαθῆς
γενόμενος πέμπει Λεοννάτον, ἀπαγγεῖλαι κελεύσας, ὡς
οὔτε Δαρεῖος τέθνηκεν οὔτε Ἀλέξανδρον δεδιέναι χροῆ·
Δαρεῖω γὰρ ὑπὲρ ἡγεμονίας πολεμεῖν, ἐκείναις δὲ πάντα
5 ὑπάρξουσιν, ὧν καὶ Δαρείου βασιλεύοντος ἤξιοῦντο. Τοῦ
δὲ λόγου ταῖς γυναιξὶν ἡμέρου καὶ χρηστοῦ φανέντος
ἔτι μᾶλλον τὰ τῶν ἔργων ἀπήντα φιλάνθρωπα. Θά-
ψαι γὰρ ὅσους ἐβούλοντο Περσῶν ἔδωκεν, ἐσθῆτι καὶ
κόσμῳ χρησαμέναις 32 κῶν λαφύρων, θεραπείας τε
10 καὶ τιμῆς, ἣν εἶχον, οὐδ' ὅτιοῦν ἀφείλε, συντάξεις
δὲ καὶ μείζονας ἐκαρποῦντο τῶν προτέρων. Ἡ δὲ
καλλίστη καὶ βασιλικωτάτη χάρις ἦν παρ' αὐτοῦ
γυναιξὶ γενναίαις γενομέναις αἰχμαλώτοις καὶ σώ-
φροσι μῆτε ἀκοῦσαι τι μῆτε ὑπονοῆσαι μῆτε προσδο-
15 κῆσαι τῶν αἰσχυρῶν, ἀλλ' ὥσπερ οὐκ ἐν στρατοπέδῳ
πολεμίων, ἀλλ' ἐν ἱεροῖς καὶ ἀγίοις φυλαττομένας παρ-
θενῶσιν ἀπόρρητον ἔχειν καὶ ἀόρατον ἑτέροις δίαιταν.
Καίτοι λέγεται γε τὴν Δαρείου γυναῖκα πολὺ πασῶν
τῶν βασιλίδων εὐπρεπεστάτην γενέσθαι, καθάπερ καὶ
20 αὐτὸς Δαρεῖος ἀνδρῶν κάλλιστος καὶ μέγιστος, τὰς δὲ
παῖδας εἰκέναι τοῖς γονεῦσιν. Ἀλλ' Ἀλέξανδρος, ὡς
ἔοικε, τοῦ νικᾶν τοὺς πολεμίους τὸ κρατεῖν ἑαυτοῦ βα-
σιλικώτερον ἡγούμενος οὔτε τούτων ἔθιγεν οὔτε ἄλλην
ἔγνω γυναῖκα πρὸ γάμου πλὴν Βαρσίνης. Αὕτη δὲ μετὰ
25 τὴν Μέμνονος τελευτὴν χήρα γενομένη περὶ Δαμασκὸν
ἐλήφθη. Πεπαιδευμένη δὲ παιδείαν Ἑλληνικὴν καὶ τὸν
τρόπον ἐπιεικῆς οὔσα καὶ πατρὸς Ἀρταβάξου γεγονότος
ἐκ βασιλέως θυγατρὸς ἐγνώσθη, Παρμενίωνος προτρε-
ψαμένου τὸν Ἀλέξανδρον, ὡς φησὶν Ἀριστόβουλος, κα-
30 λῆς καὶ γενναίας [καὶ τὸ κάλλος] ἄψασθαι γυναικός.
Τὰς δὲ ἄλλας αἰχμαλώτους ὀρωῶν ὁ Ἀλέξανδρος κάλλι-
καὶ μεγέθει διαφερούσας ἔλεγε παίξων, ὡς εἰσὶν ἀλγη-

δόνες ὁμμάτων αἰ Περσίδες. Ἀντεπιδεικνύμενος δὲ πρὸς τὴν ἰδέαν τὴν ἐκείνων τὸ τῆς ἰδίας ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης κάλλος, ὥσπερ ἀψύχους εἰκόνας ἀγαλμάτων παρέπεμψεν.

XXII. Ἐπεὶ δὲ Φιλόξενος ὁ τῶν ἐπὶ θαλάττῃ στρα- 5
τηγὸς ἔγραψεν εἶναι παρ' αὐτῷ Θεόδωρόν τινα Ταραν-
τῖνου ἔχοντα παῖδας ὠνίους δύο τὴν ὄψιν ὑπερφυεῖς,
καὶ πυνθανόμενος, εἰ πρίηται, χαλεπῶς ἐνεγκῶν ἐβόα
πολλάκις πρὸς τοὺς φίλους ἐρωτῶν, τί πώποτε Φιλόξε-
νος αἰσχρὸν αὐτῷ συνεγνωκῶς τοιαῦτα ὀνειδή προξε- 10
νῶν κάθηται. Τὸν δὲ Φιλόξενον αὐτὸν ἐν ἐπιστολῇ
677 πολλὰ λοιδορήσας ἐκέλευσεν αὐτοῖς φορτίοις τὸν Θεό-
δωρον εἰς τὸν ὄλεθρον ἀποστέλλειν. Ἐπέπληξε δὲ καὶ
Ἄγνωνι [νεανίσκῳ] γράψαντι πρὸς αὐτόν, ὅτι Κρωβύ-
λον εὐδοκιμοῦντα ἐν Κορίνθῳ βούλεται πριάμενος ἀγα- 15
γεῖν πρὸς αὐτόν. Πυνθανόμενος δὲ μισθοφόρων τινῶν
γύναια διεφθαρκεναὶ Δάμωνα καὶ Τιμόθεον Μακεδό-
νας τῶν ὑπὸ Παρμενίῳ στρατευομένων, ἔγραψε Παρ-
μενίῳ κελεύων, εἰ ἐλεγχθῶσιν, ὡς θηρία ἐπὶ κατα-
φθορᾷ τῶν ἀνθρώπων γεγυῖα τιμωρησάμενον ἀπο- 20
κτεῖναι. Καὶ περὶ ἑαυτοῦ κατὰ λέξιν ἐν ταύτῃ τῇ ἐπι-
στολῇ γέγραπεν· „Ἐγὼ γὰρ οὐχ ὅτι ἐωρακῶς ἂν εὐρε-
θείην τὴν Δαρείου γυναῖκα ἢ βεβουλημένος ἰδεῖν, ἀλλ'
οὐδὲ τῶν λεγόντων περὶ τῆς εὐμορφίας αὐτῆς προσδε-
δεγμένος τὸν λόγον.“ Ἐλεγε δὲ μάλιστα συνιέναι θνη- 25
τὸς ὢν ἐκ τοῦ καθεύδειν καὶ συνουσιάζειν, ὡς ἀπὸ μιᾶς
ἐγγινόμενον ἀσθενείας τῇ φύσει καὶ τὸ πονοῦν καὶ τὸ
ἠδόμενον. Ἦν δὲ καὶ γαστρὸς ἐγκρατέστατος, καὶ τοῦτο
ἄλλοις τε πολλοῖς ἐδήλωσε καὶ τοῖς πρὸς Ἄδαν λεχθεῖ-
σιν, ἣν ἐποίησατο μητέρα καὶ Καρίας βασίλισσαν ἀπέ- 30
δειξεν. Ὡς γὰρ ἐκείνη φιλοφρονοῦμένη πολλὰ μὲν ὄψα
καθ' ἡμέραν ἀπέστελλεν αὐτῷ καὶ πέμματα, τέλος δὲ

τοὺς δοκοῦντας εἶναι δεινοτάτους ὀψοποιούς καὶ ἄρτοποιούς, ἔφη τούτων μηδενὸς δεῖσθαι· βελτίονας γὰρ ὀψοποιούς ἔχειν ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ Λεωνίδου δεδομένους αὐτῷ, πρὸς μὲν τὸ ἄριστον, νυκτοπορίαν, πρὸς 5 δὲ τὸ δεῖπνον, ὀλιγαριστίαν. „Ὁ δ' αὐτὸς οὗτος ἀνήρ“ ἔφη „καὶ τῶν στρωμάτων ἐπιῶν τὰ ἀγγεῖα καὶ τῶν ἱματίων ἔλυνεν ἐπισκοπῶν, μὴ τί μοι τρυφερόν ἢ περισσὸν ἢ μήτηρ ἐντέθεικεν.“

XXIII. Ἦν δὲ καὶ πρὸς οἶνον ἤττον ἢ ἐδόκει κατα-
 10 φερῆς. Ἔδοξε δὲ διὰ τὸν χρόνον, ὃν οὐ πίνων μᾶλλον ἢ λαλῶν εἵλκεν ἐφ' ἐκάστης κύλικος, αἰ μακρόν τινα λόγον διατιθέμενος, καὶ ταῦτα πολλῆς σχολῆς οὔσης. Ἐπεὶ πρὸς γε τὰς πράξεις οὐκ οἶνος ἐκείνουν, οὐχ ὕπνος, οὐ παιδιά τις, οὐ γάμος, οὐ θέα, καθάπερ ἄλλους στρα-
 15 τηγούς, ἐπέσχε. Δηλοὶ δὲ ὁ βίος, ὃν βιώσας βραχὺν παντάπασι, πλείστων καὶ μεγίστων πράξεων ἐνέπλησεν. Ἐν δὲ ταῖς σχολαῖς πρῶτον μὲν ἀναστάς καὶ θύσας τοῖς θεοῖς εὐθύς ἡρίστα καθήμενος· ἔπειτα διημέρευε κνη-
 20 γῶν ἢ δικάζων ἢ συντάττων τι τῶν πολεμικῶν ἢ ἀναγι-
 νώσκων. Εἰ δὲ ὁδὸν βαδίξοι μὴ λίαν ἐπείγουσαν, ἐμάνθανεν ἅμα πορευόμενος ἢ τοξεύειν ἢ ἐπιβαίνειν ἄρματος ἔλαννομένου καὶ ἀποβαίνειν. Πολλάκις δὲ παίζων καὶ ἀλώπεκας ἐθήρευε καὶ ὄρνιθας, ὡς ἔστι λαβεῖν ἐκ τῶν ἐφημερίδων. Καταλύσας δὲ καὶ τρεπόμενος πρὸς
 25 λουτρόν ἢ ἄλειμμα, τοὺς ἐπὶ τῶν σιτοποιῶν καὶ μαγειρῶν ἀνέκρινεν, εἰ τὰ πρὸς τὸ δεῖπνον εὐτρεπῶς ἔχουσι. Καὶ δειπνεῖν μὲν ὄψε καὶ σκότους ἤδη κατακλινόμενος ἤρχετο, θαυμαστὴ δὲ ἦν ἡ ἐπιμέλεια καὶ περίβλεψις ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὅπως μηδὲν ἀνίσως μηδὲ ὀλιγῶρος δια-
 30 νέμοιτο· τὸν δὲ πότον, ὥσπερ εἴρηται, μακρόν ὑπὸ ἀδολεσχίας ἐξέτεινε. Καὶ ἄλλα πάντων ἡδιστος ὢν βασιλέων συνεῖναι καὶ χάριτος οὐδεμιᾶς ἀμοιρῶν, τότε ταῖς

μεγαλαυχίαις ἀηδῆς ἐγίνετο καὶ λίαν στρατιωτικός, αὐ-
 τὸς τε πρὸς τὸ κομπῶδες ὑποφερόμενος καὶ τοῖς κόλαξιν
 ἑαυτὸν ἀνεικῶς ἱππᾶσιμον, ὑφ' ὧν οἱ χαριέστεροι τῶν
 παρόντων ἐπετρίβοντο, μήτε ἀμιλλᾶσθαι τοῖς κόλαξι
 μήτε λείπεσθαι βουλόμενοι τῶν αὐτῶν ἐπαίνων. Τὸ μὲν ἄ-
 γαρ αἰσχρὸν ἐδόκει, τὸ δὲ κίνδυνον ἔφερε. Μετὰ δὲ τὸν
 πότον λουσάμενος ἐκάθευδε πολλάκις μέχρι μέσης ἡμέ-
 678 ρας· ἔστι δ' ὅτε καὶ διημέρευεν ἐν τῷ καθεύδειν. Αὐ-
 τὸς μὲν οὖν καὶ ὄψων ἐγκρατῆς ἦν, ὥστε καὶ τὰ σπα-
 νιώτατα πολλάκις τῶν ἀπὸ θαλάττης αὐτῷ κομιζομένων 10
 ἀκροδρύων καὶ ἰχθύων ἐκάστω διαπεμπόμενος τῶν ἐταί-
 ρων πολλάκις ἑαυτῷ μόνῳ μηδὲν καταλιπεῖν· τὸ μὲντοι
 δεῖπνον ἦν αἰεὶ μεγαλοπρεπές, καὶ τοῖς εὐτυχήμασι τῆς
 δαπάνης ἅμα συναυξομένης τέλος εἰς μυριάς δραχμὰς
 προῆλθεν. Ἐνταῦθα δὲ ἔστη, καὶ τοσοῦτον ὠρίσθη τε- 15
 λεῖν τοῖς ὑποδεχομένοις Ἀλέξανδρον.

XXIV. Μετὰ δὲ τὴν μάχην τὴν ἐν Ἴσσω πέμψας εἰς
 Δαμασκὸν ἔλαβε τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ
 τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας τῶν Περσῶν. Καὶ πλεῖστα μὲν
 ὠφελήθησαν οἱ τῶν Θεσσαλῶν ἱππεῖς· τούτους γὰρ ἄν- 20
 δρας ἀγαθοὺς διαφερόντως ἐν τῇ μάχῃ γενομένου
 ἐπεμψεν ἐπίτηδες ὠφεληθῆναι βουλόμενος· ἐνεπλή-
 σθη δὲ καὶ τὸ λοιπὸν εὐπορίας στρατόπεδον. Καὶ γευ-
 σάμενοι τότε πρῶτον οἱ Μακεδόνες χρυσοῦ καὶ ἀρ-
 γύρου καὶ γυναικῶν καὶ διαίτης βαρβαρικῆς, ὥσπερ 25
 κύνες ἔσπευδον ἀψάμενοι στίβου διώκειν καὶ ἀνιχνεύ-
 ειν τὸν τῶν Περσῶν πλοῦτον. Οὐ μὴν ἀλλ' Ἀλεξάνδρῳ
 πρῶτον ἐδόκει κρατύνεσθαι τὰ πρὸς θαλάσση. Κύπρον
 μὲν οὖν εὐθύς οἱ βασιλεῖς ἤκον ἐγχειρίζοντες αὐτῷ καὶ
 Φοινίκην πλὴν Τύρου. Τύρον δὲ πολιορκῶν ἐπτά μῆ- 30
 νας χώμασι καὶ μηχαναῖς καὶ τριήρεσι διακοσίαις ἐκ
 θαλάττης, ὄναρ εἶδε τὸν Ἡρακλέα δεξιούμενον αὐτὸν

ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ καλοῦντα. Τῶν δὲ Τυρίων πολλοῖς
 κατὰ τοὺς ὕπνους ἔδοξεν ὁ Ἀπόλλων λέγειν, ὡς ἄπεισι
 πρὸς Ἀλέξανδρον· οὐ γὰρ ἀρέσκειν αὐτῷ τὰ πρᾶσσο-
 μενα κατὰ τὴν πόλιν. Ἄλλ' αὐτοὶ μὲν ὥσπερ ἄνθρω-
 5 πον αὐτομολοῦντα πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπ' αὐτοφώρῳ
 τὸν θεὸν εἰληφότες σειράς τε τῷ κολοσσῷ περιέβαλλον
 αὐτοῦ καὶ καθήλουν πρὸς τὴν βᾶσιν, Ἀλεξανδριστὴν
 καλοῦντες. Ἐτέραν δὲ ὄψιν Ἀλέξανδρος εἶδε κατὰ τοὺς
 ὕπνους. Σάτυρος αὐτῷ φανείς ἐδόκει προσπαίξειν πόρ-
 10 ρωθεν, εἶτα βουλομένου λαβεῖν ὑπεξέφευγε· τέλος δὲ
 πολλὰ λιπαρήσαντος καὶ περιδραμόντος ἤλθεν εἰς χεῖ-
 ρας. Οἱ δὲ μάντις τοῦνομα διαιροῦντες οὐκ ἀπιθάνως
 ἔφασαν αὐτῷ· „Σὴ γενήσεται Τύρος.“ Καὶ κρήνην δέ
 τινα δεικνύουσι, πρὸς ἣν κατὰ τοὺς ὕπνους ἰδεῖν ἔδοξε
 15 τὸν Σάτυρον. Διὰ μέσου δὲ τῆς πολιορκίας ἐπὶ τοὺς
 Ἄραβας τοὺς προσοικοῦντας τῷ Ἀντιλιβάνῳ στρατεύ-
 σας ἐκινδύνευσε διὰ τὸν παιδαγωγὸν Λυσίμαχον· ἐξη-
 κολούθησε γὰρ αὐτῷ λέγων τοῦ Φοίνικος οὐκ εἶναι χεί-
 ρων οὐδὲ πρεσβύτερος. Ἐπεὶ δὲ πλησιάσας τοῖς ὄρει-
 20 νοῖς καὶ τοὺς ἵππους ἀπολιπὼν πεζὸς ἐβάδιζεν, οἱ μὲν
 ἄλλοι πολὺ προῆλθον, αὐτὸς δὲ τὸν Λυσίμαχον, ἐσπέρας
 ἤδη καταλαμβανούσης καὶ τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων,
 ἀπαγορεύοντα καὶ βαρυνόμενον οὐχ ὑπομένων ἀπολι-
 πεῖν, ἀλλ' ἀνακαλούμενος καὶ παρακομίζων ἔλαθε τοῦ
 25 στρατεύματος ἀποσπασθεὶς μετ' ὀλίγων καὶ σκότους
 ἅμα καὶ ῥίγους σφοδροῦ νυκτερεύων ἐν χωρίοις χαλε-
 ποῖς. Εἶδεν οὖν πόρρω πυρὰ πολλὰ καιόμενα σπορά-
 δην τῶν πολεμίων. Θαρρῶν δὲ τοῦ σώματος τῇ κούφω-
 τητι καὶ τῷ πονεῖν αὐτὸς ἀεὶ παραμυθούμενος τὴν ἀπο-
 30 ρίαν τῶν Μακεδόνων, προσέδραμε τοῖς ἔγγιστα πῦρ και-
 οῦσι· καὶ περικαθημένους τῇ πυρᾷ δύο βαρβάρους πα-
 τάξας τῷ ἐγχειριδίῳ καὶ δαλὸν ἀρπάσας ἤκε πρὸς τοὺς

ἑαυτοῦ κομίζων. Ἐγκαύσαντες δὲ πῦρ πολὺ τοὺς μὲν εὐθύς ἐφόβησαν ὥστε φυγεῖν, τοὺς δ' ἐπιόντας ἐτρέψαντο καὶ κατηυλίσθησαν ἀκινδύνως. Ταῦτα μὲν οὖν Χάρης ἰστόρηκεν.

XXV. Ἡ δὲ πολιορκία τοιοῦτον ἔσχε πέρασ. Ἄλε-⁵
ξάνδρου τὴν μὲν πολλὴν τῆς δυνάμεως ἀναπαύοντος
ἀπὸ πολλῶν ἀγῶνων τῶν ἔμπροσθεν, ὀλίγους δέ τινας,
679 ὡς μὴ σχολάζοιεν οἱ πολέμιοι, τοῖς τεύχεσι προσάγον-
τος, Ἀρίστανδρος ὁ μάντις ἐσφαγιάζετο· καὶ τὰ σημεῖα
κατιδὼν θρασύτερον διωρίσατο πρὸς τοὺς παρόντας ἐν¹⁰
ἐκείνῳ τῷ μηνὶ πάντως ἀλώσεσθαι τὴν πόλιν. Γενομέ-
νου δὲ χλευασμοῦ καὶ γέλωτος (ἦν γὰρ ἡ τελευταία τοῦ
μηνὸς ἡμέρα), διηπορημένον αὐτὸν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς καὶ
συμφιλοτιμούμενος ἀεὶ τοῖς μαντεύμασιν ἐκέλευε μηκέτι
τριακάδα τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλὰ τρίτην φθίνοντος¹⁵
ἀριθμεῖν· καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας ἀπεπειράτο τῶν
τειχῶν ἐρρωμενέστερον ἢ περὶ ἐξ ἀρχῆς διανοήθη. Γενο-
μένης δὲ λαμπρᾶς ἐπιβολῆς καὶ μηδὲ τῶν ἐπὶ στρατο-
πέδου καρτερούντων, ἀλλὰ συντρεχόντων καὶ προσβοη-
θούντων, ἀπέειπον οἱ Τύριοι· καὶ τὴν πόλιν εἶλε κατ'²⁰
ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Μετὰ δὲ ταῦτα πολιορκοῦντι
Γάζαν αὐτῷ, τῆς Συρίας μεγίστην πόλιν, ἐμπίπτει βῶ-
λος εἰς τὸν ὠμον ἀφεθεὶς ἄνωθεν ὑπὸ ὄρνιθος. Ὁ δὲ
ὄρνις ἐφ' ἐν τῶν μηχανημάτων καθίσας ἔλαθεν ἐνσχε-
θεὶς τοῖς νευρίνοις κερυφάλοις, οἷς πρὸς τὰς ἐπιστρο-²⁵
φὰς τῶν σχοινίων ἐχρῶντο. Καὶ τὸ σημεῖον ἀπέβη κατὰ
τὴν Ἀριστάνδρου πρόρρησιν· ἐτρόσθη μὲν γὰρ Ἀλέξαν-
δρος εἰς τὸν ὠμον, ἔλαβε δὲ τὴν πόλιν. Ἀποστέλλων δὲ
πολλὰ τῶν λαφύρων Ὀλυμπιάδι καὶ Κλεοπάτρῃ καὶ τοῖς
φίλοις, κατέπεμψε καὶ Λεωνίδῃ τῷ παιδαγωγῷ τάλαντα³⁰
λιβανωτοῦ πεντακόσια καὶ σμύρνης ἑκατόν, ἀναμνη-
σθεὶς παιδικῆς ἐλπίδος. Ὁ γὰρ Λεωνίδης, ὡς ἔοικεν,

ἐν θυσίᾳ ποτὲ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπιδραξάμενον ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ καὶ καθαγίσαντα τοῦ θυμιάματος. „Ὅταν“ ἔφη „τῆς ἀρωματοφόρου κρατήσεως, Ἀλέξανδρε, πλουσίως οὕτως ἐπιθυμιάσεις· νῦν δὲ φειδομένως χρῶ 5 τοῖς παροῦσι.“ Τότε οὖν Ἀλέξανδρος ἔγραψε πρὸς αὐτόν· „Ἀπεστάλλαμέν σοι λιβανωτὸν ἄφθονον καὶ σμύρναν, ὅπως πάυσῃ πρὸς τοὺς θεοὺς μικρολογούμενος.“

XXVI. Κιβωτίου δέ τινος αὐτῷ προσενεχθέντος, οὗ πολυτελέστερον οὐδὲν ἐφάνη τοῖς τὰ Δαρείου χρήματα 10 καὶ τὰς ἀποσκευὰς παραλαμβάνουσιν, ἠρώτα τοὺς φίλους, ὅ τι δοκοίη μάλιστα τῶν ἀξίων σπουδῆς εἰς αὐτὸ καταθέσθαι. Πολλὰ δὲ πολλῶν λεγόντων αὐτὸς ἔφη τὴν Ἰλιάδα φρουρήσειν ἐνταῦθα καταθέμενος. Καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀξιοπίστων μεμαρτυρήκασιν. Εἰ 15 δ', ὅπερ Ἀλεξανδρεῖς λέγουσιν Ἡρακλείδῃ πιστεύοντες, ἀληθές ἐστιν, οὐκ οὐκ ἀργὸς οὐδὲ ἀσύμβολος αὐτῷ συστρατεύειν ἔοικεν Ὅμηρος. Λέγουσι γὰρ ὅτι τῆς Αἰγύπτου κρατήσας ἐβούλετο πόλιν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον Ἑλληνίδα συνοικίσας ἐπώνυμον ἑαυτοῦ κατα- 20 λιπεῖν, καὶ τινα τόπον γνώμῃ τῶν ἀρχιτεκτόνων ὅσον οὐδέπω διεμετρεῖτο καὶ περιέβαλλεν. Εἶτα νύκτωρ κοιμώμενος ὅψιν εἶδε θαυμαστήν· ἀνὴρ πολιὸς εὖ μάλα τὴν κόμην καὶ γεραρὸς τὸ εἶδος ἔδοξεν αὐτῷ παραστὰς λέγειν τὰ ἔπη τάδε·

25 νῆσος ἔπειτά τις ἔστι πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ,
Αἰγύπτου προπάροιθε· Φάρον δέ ἐ κικλήσκουσιν.
Εὐθύς οὖν ἐξαναστὰς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν Φάρον, ἣ τότε μὲν ἔτι νῆσος ἦν τοῦ Κανωβικοῦ μικρὸν ἀνωτέρω στόματος, νῦν δὲ διὰ χώματος ἀνείληπται πρὸς τὴν ἠπει- 30 ρον. Ὡς οὖν εἶδε τόπον εὐφυῖα διαφέροντα (ταινία γὰρ ἐστὶν ἰσθμῷ πλάτος ἔχοντι σύμμετρον ἐπιεικῶς διείρουσα λίμνην τε πολλὴν καὶ θάλασσαν ἐν λιμένι μεγάλῳ

τελευτῶσαν), εἰπὼν ὡς Ὅμηρος ἦν ἄρα τὰ τε ἄλλα θαυμαστός καὶ σοφώτατος ἀρχιτέκτων, ἐκέλευσε διαγράψαι τὸ σχῆμα τῆς πόλεως τῷ τόπῳ συναρμόττουτας. Καὶ γῆ μὲν οὐ παρῆν λευκῆ, τῶν δὲ ἀλφίτων λαμβάνοντες ἐν πεδίῳ μελαγγεῖῳ κυκλωτερῇ κόλπον ἤγον, οὗ 5 τὴν ἐντὸς περιφέρειαν εὐθείαι βάσεις ὥσπερ ἀπὸ κρασπέδων εἰς σχῆμα χλαμύδος ὑπελάμβανον ἐξ ἴσου συνά- 680 γουσαι τὸ μέγεθος. Ἡσθέντος δὲ τῆ διαθέσει τοῦ βασιλέως αἰφνίδιον ὄρνιθες ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς λίμνης πλήθει τε ἄπειροι καὶ κατὰ γένος παντοδαποὶ καὶ 10 μέγεθος ἐπὶ τὸν τόπον καταίροντες νέφεσιν εἰκότες οὐδὲ μικρὸν ὑπέλιπον τῶν ἀλφίτων, ὥστε καὶ τὸν Ἀλέξανδρον διαταραχθῆναι πρὸς τὸν οἰωνόν. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν μάντεων θαρρεῖν παραινούντων (πολυαρκεσιτάτην γὰρ οἰκίξεσθαι πόλιν ὑπ' αὐτοῦ καὶ παντοδαπῶν ἀν- 15 θρώπων ἐσομένην τροφὸν) ἔργου κελεύσας ἔχεσθαι τοὺς ἐπιμελητὰς αὐτὸς ὥρμησεν εἰς Ἄμμωνος ὁδὸν μακρὰν καὶ πολλὰ μὲν ἔχουσαν ἐργώδη καὶ ταλαίπωρα, κινδύνους δὲ δύο, τὸν μὲν ἀνυδρίας, δι' ἣν ἔρημός ἐστιν οὐκ ὀλίγων ἡμερῶν, τὸν δέ, εἰ λάβρος ἐν ἄμμῳ βαθείᾳ καὶ 20 ἀχανεῖ πορευομένοις ἐπιπέσοι νότος, ὡς πον καὶ πάλαι λέγεται περὶ τὸν Καμβύσου στρατὸν ἀναστήσας θῖνα μεγάλην καὶ κυματώσας τὸ πεδίον μυριάδας ἀνθρώπων πέντε καταχῶσαι καὶ διαφθεῖραι. Ταῦτα πάντα σχεδὸν πάντες ἐλογίζοντο, χαλεπὸν δὲ ἦν Ἀλέξανδρον ἀποτρέ- 25 ψαι πρὸς ὀτιοῦν ὥρημμένον. Ἡ τε γὰρ τύχη ταῖς ἐπιβολαῖς ὑπεῖκουσα τὴν γνώμην ἰσχυρὰν ἐποίει, καὶ τὸ θυμοειδὲς ἄχρι τῶν πραγμάτων ὑπεξέφερε τὴν φιλονεικίαν ἀήττητον, οὐ μόνον πολεμίους, ἀλλὰ καὶ τόπους καὶ καιροὺς καταβιαζομένην. 30

XXVII. Ἐν γοῦν τῇ τότε πορείᾳ τὰ συντυχόντα ταῖς ἀπορίαις παρὰ τοῦ θεοῦ βοηθήματα τῶν ὑστέρων χρη-

σμῶν ἐπιστεύθη μᾶλλον· τρόπον δέ τινα καὶ τοῖς χρη-
 σμοῖς ἢ πίστις ἐκ τούτων ὑπῆρξε. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐκ
 Διὸς ὕδωρ πολὺ καὶ διαρκεῖς ὑετοὶ γενόμενοι τὸν τε
 τῆς δίψης φόβον ἔλυσαν καὶ τὴν ξηρότητα κατασβέσαν-
 5 τες τῆς ἄμμου, νοτερᾶς γενομένης καὶ πρὸς αὐτὴν ξυμ-
 πεσούσης, εὐπνουν τὸν ἀέρα καὶ καθαρώτερον παρέ-
 σχον. Ἐπειτα τῶν ὄρων, οἵπερ ἦσαν τοῖς ὀδηγοῖς, συγ-
 χυθέντων καὶ πλάνης οὔσης καὶ διασπασμοῦ τῶν βαδι-
 ζόντων διὰ τὴν ἄγνοιαν, κόρακες ἐκφανέντες ὑπελάμ-
 10 βανον τὴν ἠγεμονίαν τῆς πορείας, ἐπομένων μὲν ἐμ-
 προσθεν πετόμενοι καὶ σπεύδοντες, ὑστεροῦντας δὲ καὶ
 βραδύνοντας ἀναμένοντες· ὁ δὲ ἦν θαυμασιώτατος, ὡς
 Καλλισθένης φησί, ταῖς φωναῖς ἀνακαλούμενοι τοὺς
 πλανωμένους νύκτωρ καὶ κλάζοντες εἰς ἴχνος καθίστα-
 15 σαν τῆς πορείας. Ἐπεὶ δὲ διεξελθὼν τὴν ἔρημον ἦκεν
 εἰς τὸν τόπον, ὁ μὲν προφήτης αὐτὸν ὁ Ἄμμωνος ἀπὸ
 τοῦ θεοῦ χαιρεῖν, ὡς ἀπὸ πατρὸς, προσεῖπεν· ὁ δὲ ἐπή-
 ρετο, μὴ τις αὐτὸν εἴη διαπεφευγῶς τῶν τοῦ πατρὸς
 φονέων. Εὐφημεῖν δὲ τοῦ προφήτου κελεύσαντος, οὐ
 20 γὰρ εἶναι πατέρα θνητὸν αὐτῷ, μεταβαλὼν ἐπυυθά-
 νετο, τοὺς Φιλίππου φονεῖς εἰ πάντας εἴη τιμιωρημέ-
 νος· εἶτα περὶ τῆς ἀρχῆς, εἰ πάντων αὐτῷ δίδωσιν ἀν-
 θρώπων κυρίῳ γενέσθαι. Χρήσαντος δὲ τοῦ θεοῦ καὶ
 τοῦτο δίδοναι καὶ Φίλιππον ἀπέχειν ἔκπλεω τὴν δίκην,
 25 ἔδωρεῖτο τὸν θεὸν ἀναθήμασι λαμπροῖς καὶ χρήμασι
 τοὺς ἀνθρώπους. Ταῦτα περὶ τῶν χρησμῶν οἱ πλείστοι
 γράφουσιν· αὐτὸς δὲ Ἀλέξανδρος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὴν
 μητέρα φησὶ γεγονέναι τινὰς αὐτῷ μαντείας ἀπορρή-
 τους, ἃς αὐτὸς ἐπανελθὼν φράσει πρὸς μόνην ἐκείνην.
 30 Ἐνιοὶ δὲ φασὶ τὸν μὲν προφήτην Ἑλληνιστὶ βουλόμενον
 προσεῖπεῖν μετὰ τινος φιλοφροσύνης „ὦ παιδίον“ ἐν
 τῷ τελευταίῳ τῶν φθόγγων ὑπὸ βαρβαρισμοῦ πρὸς τὸ

σίγμα ἐξενεχθῆναι καὶ εἰπεῖν „ὦ παιδίος“ ἀντὶ τοῦ νῦ τῷ σίγμα χρῆσάμενον, ἀσμένῳ δὲ τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὸ σφάλμα τῆς φωνῆς γενέσθαι καὶ διαδοθῆναι λόγον, ὡς παῖδα Διὸς αὐτὸν τοῦ θεοῦ προσειπόντος. Λέγεται δὲ καὶ Ψάμμωνος ἐν Αἰγύπτῳ τοῦ φιλοσόφου διακούσας 5 ἀποδέξασθαι μάλιστα τῶν λεχθέντων, ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι βασιλεύονται ὑπὸ θεοῦ· τὸ γὰρ ἄρχον ἐν ἐκά-
681 στῶ καὶ κρατοῦν θεῖόν ἐστιν· ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτὸς περὶ τούτων φιλοσοφώτερον δοξάζειν καὶ λέγειν, ὡς πάντων μὲν ὄντα κοινὸν ἀνθρώπων πατέρα τὸν θεόν, ἰδίους δὲ 10 ποιούμενον ἑαυτοῦ τοὺς ἀρίστους.

XXVIII. Καθόλου δὲ πρὸς μὲν τοὺς βαρβάρους σοβαρὸς ἦν καὶ σφόδρα πεπεισμένῳ περὶ τῆς ἐκ θεοῦ γενέσεως καὶ τεκνώσεως ὅμοιος, τοῖς δὲ Ἑλλησι μετρίως καὶ ὑποφειδομένως ἑαυτὸν ἐξεθείαζε· πλὴν περὶ Σάμου 15 γράφων Ἀθηναίοις „Ἐγὼ μὲν οὐκ ἄν“ φησὶν „ὑμῖν ἐλευθέραν πόλιν ἔδωκα καὶ ἔνδοξον· ἔχετε δὲ αὐτὴν λαβόντες παρὰ τοῦ τότε κυρίου καὶ πατρὸς ἐμοῦ προσαγορευομένου,“ λέγων τὸν Φίλιππον. Ὑστερον δὲ πληγῇ περιπεσὼν ὑπὸ τοξεύματος καὶ περιαλγῆς γε- 20 νόμενος· „Τοῦτο μὲν“ εἶπεν „ὦ φίλοι, τὸ θέον αἶμα καὶ οὐκ

„ἰχώρ, οἷός πέφτε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσιν.“

Ἐπεὶ δὲ μεγάλης ποτὲ βροντῆς γενομένης καὶ πάντων ἐκπλαγέντων Ἀνάξαρχος ὁ σοφιστὴς παρὼν ἔφη πρὸς 25 αὐτὸν „Μὴ τι σὺ τοιοῦτον ὁ τοῦ Διὸς;“ γελάσας ἐκεῖνος „Οὐ βούλομαι γάρ“ εἶπε „φοβερὸς εἶναι τοῖς φίλοις, ὥσπερ σὺ με κελεύεις ὁ καταφαναλίζων μου τὸ δεῖπνον, ὅτι ταῖς τραπέζαις ἰχθύας ὀρεῖς ἐπικειμένους, οὐ σατραπῶν κεφαλὰς.“ Τῷ γὰρ ὄντι λέγεται τὸν Ἀνά- 30 ξαρχον ἰχθυυδίων Ἡφαιστίῳ πεμφθέντων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τὸν προειρημένον ἐπιφθέγγασθαι λόγον, οἷον

ἔξευτελίζοντα καὶ κατειρωνευόμενον τοὺς τὰ περιβλε-
 πτα μεγάλους πόνοις καὶ κινδύνοις διώκοντας, ὡς οὐδὲν
 ἢ μικρὸν ἐν ἡδοναῖς καὶ ἀπολαύσεσι πλεον ἔχοντας τῶν
 ἄλλων. Ὁ δ' οὖν Ἀλέξανδρος καὶ ἀπὸ τῶν εἰρημένων
 5 δῆλός ἐστιν αὐτὸς οὐδὲν πεπονθὼς οὐδὲ τετυφωμένος,
 ἀλλὰ τοὺς ἄλλους καταδουλούμενος τῇ δόξῃ τῆς θεϊό-
 τητος.

XXIX. Εἰς δὲ Φοινίκην ἐπανελθὼν ἐξ Αἰγύπτου
 θυσίας τοῖς θεοῖς καὶ πομπὰς ἐπετέλει καὶ χορῶν
 10 κυκλίων καὶ τραγικῶν ἀγῶνας οὐ μόνον ταῖς παρα-
 σκευαῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀμίλλαις λαμπροὺς γενομένους.
 Ἐχορήγουν γὰρ οἱ βασιλεῖς τῶν Κυπρίων, ὥσπερ Ἀθή-
 νησιν οἱ κληρούμενοι τὰς φυλὰς, καὶ ἠγωνίζοντο θαν-
 μαστῇ φιλοτιμίᾳ πρὸς ἀλλήλους. Μάλιστα δὲ Νικοκρέων
 15 ὁ Σαλαμίνιος καὶ Πασικράτης ὁ Σόλιος διεφιλονείκη-
 σαν. Οὗτοι γὰρ ἔλαχον τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑποκριταῖς
 χορηγεῖν, Πασικράτης μὲν Ἀθηνοδόρω, Νικοκρέων δὲ
 Θεσσαλῷ, περὶ ὃν ἐσπουδάκει καὶ αὐτὸς Ἀλέξανδρος.
 Οὐ μὴν διέφηνε τὴν σπουδὴν πρότερον ἢ ταῖς ψήφοις
 20 ἀναγορευθῆναι νικῶντα τὸν Ἀθηνόδωρον. Τότε δέ, ὡς
 ἔοικεν, ἀπιὼν ἔφη τοὺς μὲν κριτὰς ἐπαινεῖν, αὐτὸς μὲν-
 τοι μέρος ἂν ἡδέως προσέσθαι τῆς βασιλείας ἐπὶ τῷ μὴ
 Θεσσαλὸν ἰδεῖν νευικημένον. Ἐπεὶ δὲ Ἀθηνόδωρος ὑπὸ
 τῶν Ἀθηναίων ζημιωθείς, ὅτι πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν
 25 Διονυσίων οὐκ ἀπήντησεν, ἤξιον γράψαι περὶ αὐτοῦ
 τὸν βασιλέα, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησε, τὴν δὲ ζημίαν
 ἀπέστειλε παρ' ἑαυτοῦ. Λύκωνος δὲ τοῦ Σκαρφέως
 εὐήμεροῦντος ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ στίχον εἰς τὴν κωμω-
 δίαν ἐμβαλόντος αἰτησιν περιέχοντα δέκα ταλάντων, γε-
 30 λάσας ἔδωκε. Δαρείου δὲ πέμψαντος ἐπιστολὴν πρὸς
 αὐτὸν καὶ φίλους δεομένους μύρια μὲν ὑπὲρ τῶν ἐαλω-
 κότεων λαβεῖν τάλαντα, τὴν δὲ ἐντὸς Εὐφράτου πᾶσαν

ἔχοντα καὶ γήμαντα μίαν τῶν θυγατέρων φίλον εἶναι καὶ σύμμαχον, ἐκοινοῦτο τοῖς ἐταίροις· καὶ Παρμενίωνος εἰπόντος „Ἐγὼ μὲν, εἰ Ἀλέξανδρος ἤμην, ἔλαβον ἂν ταῦτα“ „Κἀγὼ, νῆ Δία“ εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος „εἰ Παρμενίων.“ Πρὸς δὲ τὸν Δαρεῖον ἔγραψεν, ὡς οὐδε- 5 νὸς ἀτυχήσει τῶν φιλανθρωπῶπων ἐλθῶν πρὸς αὐτόν, εἰ δὲ μὴ, αὐτὸς ἐπ' ἐκείνον ἦδη πορεύεσθαι.

XXX. Ταχὺ μέντοι μετεμελήθη τῆς Δαρείου γυ- 682 ναικὸς ἀποθανούσης ἐν ᾧδίσι· καὶ φανερὸς ἦν ἀνιώμενος ὡς ἐπίδειξιν οὐ μικρὰν ἀφηρημένους χρηστότητος. 10 Ἐθαψεν οὖν τὴν ἄνθρωπον οὐδεμιάς πολυτελείας φειδόμενος. Τῶν δὲ θαλαμηπόλων τις εὐνούχων, οἱ συναλλάκειςαν ταῖς γυναιξίν, ἀποδράς ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ πρὸς Δαρεῖον ἀφιππασάμενος, Τείρεως ὄνομα, φράζει τὸν θάνατον αὐτῶ τῆς γυναικός. Ὡς δὲ πληξιά- 15 μενος τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνακλαύσας „Φεῦ τοῦ Περσῶν“ ἔφη „δαίμονος, εἰ τὴν βασιλέως γυναικὰ καὶ ἀδελφὴν οὐ μόνον αἰχμάλωτον γενέσθαι ζῶσαν, ἀλλὰ καὶ τελευτήσασαν ἄμοιρον κείσθαι ταφῆς βασιλικῆς“ ὑπολαβὼν ὁ θαλαμηπόλος „Ἀλλὰ ταφῆς γε χάριν“ εἶπεν „ὦ βα- 20 σιλεῦ, καὶ τιμῆς ἀπάσης καὶ τοῦ πρόποντος οὐδὲν ἔχεις αἰτιάσασθαι τὸν πονηρὸν δαίμονα Περσῶν. Οὔτε γὰρ ζῶσῃ τῇ δεσποίνῃ Στατείρᾳ καὶ μητρὶ σῆ καὶ τέκνοις ἐνέδει. τῶν πρόσθεν ἀγαθῶν καὶ καλῶν ἢ τὸ σὸν ὄραν φῶς, ὃ πάλιν ἀναλάμψει λαμπρὸν ὁ κύριος Ὀρομάσδης, 25 οὔτε ἀποθανούσα κόσμου τινὸς ἄμοιρος γέγονεν, ἀλλὰ καὶ πολεμίων τετίμηται δάκρυσιν. Οὔτω γὰρ ἔστι χρηστός κρατήσας Ἀλέξανδρος, ὡς δεινὸς μαχόμενος.“ Ταῦτα ἀκούσαντα Δαρεῖον ἡ ταραχὴ καὶ τὸ πάθος ἐξέ- φερε πρὸς ὑποψίας ἀτόπους· καὶ τὸν εὐνούχον ἐνδο- 30 τέρω τῆς σκηνῆς ἀπαγαγὼν „Εἰ μὴ καὶ σὺ μετὰ τῆς Περσῶν“ ἔφη „τύχης μακεδονίζεις, ἀλλ' ἔτι σοι δεσπό-

της ἐγὼ Δαρεῖος, εἶπέ μοι σεβόμενος Μίθρου τε φῶς
 μέγα καὶ δεξιὰν βασίλειον, ἄρα μὴ τὰ μικρότατα τῶν
 Στατείρας κλαίω κακῶν, οἰκτρότερα δὲ ζωῆς ἐπάσχο-
 μεν καὶ μᾶλλον ἂν κατ' ἀξίαν ἐδυστυχοῦμεν ὠμῶ καὶ
 5 σκυθρωπῶ περιπεσόντες ἐχθρῶ; τί γὰρ εὐπρεπὲς ἀνδρὶ
 νέῳ πρὸς ἐχθροῦ γυναιῖκα καὶ μέγχι τιμῆς τοσαύτης
 συμβόλαιον; “Ἐτι λέγοντος αὐτοῦ καταβαλὼν ἐπὶ τοὺς
 πόδας Τείρεως αὐτὸν ἰκέτευεν εὐφημεῖν καὶ μῆτε Ἀλέ-
 ξανδρον ἀδικεῖν μῆτε τὴν τεθνεῶσαν ἀδελφὴν καὶ γυ-
 10 ναῖκα καταισχῦναι, μῆτε αὐτοῦ τὴν μεγίστην ὧν ἔπται-
 κεν ἀφαιρεῖσθαι παραμυθίαν, τὸ δοκεῖν ὑπ' ἀνδρὸς
 ἠττῆσθαι κρείττονος ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν,
 ἀλλὰ καὶ θαυμάζειν Ἀλέξανδρον, ὡς πλείονα ταῖς Περ-
 σῶν γυναιξὶ σωφροσύνην ἢ Πέρσαις ἀνδρείαν ἐπίδε-
 15 δειγμένον. Ἄμα δὲ ὄρκους τε φρικώδεις τοῦ θαλα-
 μηπόλου κινουῦντος ὑπὲρ τούτων καὶ περὶ τῆς ἄλλης
 ἐγκρατείας καὶ μεγαλοψυχίας τῆς Ἀλεξάνδρου λέγοντος,
 ἐξελθὼν πρὸς τοὺς ἐταίρους ὁ Δαρεῖος καὶ χεῖρας ἀνα-
 τείνας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐπέυξατο· „Θεοὶ γενέθλιοι
 20 καὶ βασίλαιοι, μάλιστα μὲν ἐμοὶ διδοίητε τὴν Περσῶν
 τύχην εἰς ὄρθον αὐτίς σταθεῖσαν ἐφ' οἷς ἐδεξάμην ἀγα-
 θοῖς ἀπολιπεῖν, ἵνα κρατήσας ἀμείψωμαι τὰς Ἀλεξάν-
 δρου χάριτας, ὧν εἰς τὰ φίλτατα παίσας ἔτυχον· εἰ δ'
 ἄρα τις οὗτος εἴμαρτος ἤκει χρόνος ὀφειλόμενος νεμέσει
 25 καὶ μεταβολῇ παύσασθαι τὰ Περσῶν, μηδεὶς ἄλλος ἀν-
 θρώπων καθίσσειεν εἰς τὸν Κύρου θρόνον πλὴν Ἀλε-
 ξάνδρου.“ Ταῦτα μὲν οὕτω γενέσθαι τε καὶ λεχθῆναί
 φασιν οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων.

XXXI. Ἀλέξανδρος δὲ τὴν ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου πᾶ-
 30 σαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιησάμενος ἤλαυνεν ἐπὶ Δαρεῖον ἐκα-
 τὸν μυριάσι στρατοῦ καταβαίνοντα. Καί τις αὐτῷ
 φράζει τῶν ἐταίρων, ὡς δὴ γέλωτος ἀξιον προῶγμα, τοὺς

ἀκολουθούς παίζοντας εἰς δύο μέρη διηρηκέναι σφᾶς αὐτούς, ὧν ἑκατέρου στρατηγὸν εἶναι καὶ ἡγεμόνα, τὸν μὲν Ἀλέξανδρον, τὸν δὲ Δαρεῖον ὑπ' αὐτῶν προσαγορευόμενον· ἀρξαμένους δὲ βώλοις ἀκροβολίζεσθαι πρὸς ἀλλήλους, εἶτα πυγμαῖς, τέλος ἐκκεκαῦσθαι τῇ φιλο- 5
 683 παύστους γεγονότας. Ταῦτα ἀκούσας ἐκέλευσεν αὐτούς μονομαχῆσαι τοὺς ἡγεμόνας· καὶ τὸν μὲν Ἀλέξανδρον αὐτὸς ὤπλισε, τὸν δὲ Δαρεῖον Φιλώτας. Ἐθεῖατο δὲ ὁ στρατὸς ἐν οἰωνῷ τινι τοῦ μέλλοντος τιθέμενος τὸ γιγνό- 10
 μενον. Ἰσχυρᾶς δὲ τῆς μάχης γενομένης ἐνίκησεν ὁ καλούμενος Ἀλέξανδρος, καὶ δωρεὰν ἔλαβε δῶδεκα κώμας καὶ στολῇ Περσικῇ χρῆσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν Ἑρατοσθένους ἰστορήκε. Τὴν δὲ μεγάλην μάχην πρὸς Δαρεῖον οὐκ ἐν Ἀρβήλοις, ὥσπερ οἱ πολλοὶ γράφουσιν, ἀλλὰ ἐν 15
 Γαυγαμήλοις γενέσθαι συνέπεσε. Σημαίνειν δέ φασιν οἶκον καμήλου τὴν διάλεκτον, ἐπεὶ τῶν πάλαι τις βασιλέων ἐκφυγῶν πολεμίους ἐπὶ καμήλου δρομάδος ἐνταῦθα καθίδρυσεν αὐτήν, ἀποτάξας τινὰς κώμας καὶ προσόδους εἰς τὴν ἐπιμέλειαν. Ἡ μὲν οὖν σελήνη τοῦ 20
 Βοηδρομιῶνος ἐξέλιπε περὶ τὴν τῶν μυστηρίων τῶν Ἀθήνησιν ἀρχήν, ἐνδεκάτῃ δὲ ἀπὸ τῆς ἐκλείψεως νυκτὶ τῶν στρατοπέδων ἐν ὄψει γεγονότων, Δαρεῖος μὲν ἐν ὄπλοις σὺνείχε τὴν δύναμιν ὑπὸ λαμπάδων ἐπιπορευόμενος τὰς τάξεις, Ἀλέξανδρος δὲ τῶν Μακεδόνων 25
 ἀναπανομένων αὐτὸς πρὸ τῆς σκηνῆς μετὰ τοῦ μάντεως Ἀριστάνδρου διέτριβεν, ἱερουργίας τινὰς ἀπορρήτους ἱερουργούμενος καὶ τῷ Φόβῳ σφαγιαζόμενος. Οἱ δὲ πρεσβύτεροι τῶν ἐταίρων καὶ μάλιστα Παρμενίων, ὡς τὸ μὲν πεδίον τὸ μεταξὺ τοῦ Νιφάτου καὶ τῶν ὄρων 30
 τῶν Γορδυαίων ἅπαν ἕωρᾶτο καταλαμπόμενον τοῖς βαρβαρικοῖς φέγγεσιν, ἀτέκμαρτος δὲ τις φωνὴ συμμε-

- μιγμένη καὶ θόρυβος ἐκ τοῦ στρατοπέδου καθάπερ ἐξ
 ἀχανοῦς προσήκει πελάγους, θαυμάσαντες τὸ πλήθος
 καὶ πρὸς ἀλλήλους διαλεχθέντες, ὡς μέγα καὶ χαλεπὸν
 ἔργον εἶη συμπεσόντας ἐκ προφανοῦς τοσοῦτον ὄσασθαι
 5 πόλεμον, ἀπὸ τῶν ἱερῶν γενομένῳ τῷ βασιλεῖ προσελ-
 θόντες ἔπειθον αὐτὸν ἐπιχειρῆσαι νύκτωρ τοῖς πολε-
 μίοις καὶ τῷ σκότῳ τὸ φοβερώτατον συγκαλύψαι τοῦ
 μέλλοντος ἀγῶνος. Ὁ δὲ τὸ μνημονευόμενον εἰπὼν,
 „Οὐ κλέπτω τὴν νίκην“ ἐνίοις μὲν ἔδοξε μεираκιώδη
 10 καὶ κενὴν ἀπόκρισιν πεποιῆσθαι, παίζων πρὸς τοσοῦτον
 κίνδυνον, ἐνίοις δὲ καὶ τῷ παρόντι θαρρεῖν καὶ στο-
 χάζεσθαι τοῦ μέλλοντος ὀρθῶς, μὴ διδοὺς πρόφασιν ἡτ-
 τηθέντι Δαρείῳ πρὸς ἄλλην αὐτίς ἀναθαρρῆσαι πείραν,
 αἰτιωμένῳ τούτων νύκτα καὶ σκότος, ὡς ὄρη καὶ στενὰ
 15 καὶ θάλασσαν τῶν προτέρων. Οὐ γὰρ ὄπλων οὐδὲ σω-
 μάτων ἀπορία παύσεσθαι πολεμοῦντα Δαρεῖον ἀπὸ τη-
 λικαύτης δυνάμεως καὶ χώρας τσαυτής, ἀλλ' ὅταν ἀφῆ
 τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐλπίδα δι' ἐμφανοῦς ἥττης κατὰ
 κράτος ἐξελεγχθεῖς.
- 20 XXXII. Ἀπελθόντων δὲ τούτων κατακλιθεὶς ὑπὸ
 σκηνὴν λέγεται τὸ λοιπὸν μέρος τῆς νυκτὸς ὑπὸν βαθεῖ
 κρατηθῆναι παρὰ τὸ εἰωθός, ὥστε θαυμάζειν ἐπελθόν-
 τας ὀρθρου τοὺς ἡγεμόνας καὶ παρ' αὐτῶν ἐξενεγκεῖν
 παράγγελμα πρῶτον ἀριστοποιεῖσθαι τοὺς στρατιώτας·
 25 ἔπειτα τοῦ καιροῦ κατεπείγοντος εἰσελθόντα Παρμε-
 νίωνα καὶ παραστάντα τῇ κλίνῃ δις ἢ τρις αὐτοῦ φθέγγ-
 ξασθαι τοῦνομα· καὶ διεγερθέντος οὕτως ἐρωτᾶν, ὅ τι
 δὴ πεπονθὼς ὑπνον καθεύδοι νενικηκότος, οὐχὶ μέλ-
 λοντος ἀγωνιεῖσθαι τὸν μέγιστον τῶν ἀγῶνων. Τὸν
 30 γοῦν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν διαμειδιάσαντα· „Τί γάρ; οὐκ
 ἤδη σοι νενικηκέναι δοκοῦμεν ἀπηλλαγμένοι τοῦ πλα-
 νᾶσθαι καὶ διώκειν ἐν πολλῇ καὶ κατεφθαρμένη φυγο-

μαχοῦντα χώρα Δαρειῶν; “ Οὐ μόνον δὲ πρὸ τῆς μάχης, ἀλλὰ καὶ παρ’ αὐτὸν τὸν κίνδυνον ἐπεδείξατο μέγαν καὶ συνεστηκότα τῷ λογιζέσθαι καὶ θαρσεῖν ἑαυτὸν. Ἔσχε γὰρ ὁ ἀγὼν ὑποτροπὴν καὶ σάλου ἐν τῷ εὐωνύμῳ κέρατι κατὰ Παρμενίωνα, τῆς Βακτριανῆς ἵππου ῥόθῳ 5 πολλῶ καὶ μετὰ βίας παρεμπεσοῦσης εἰς τοὺς Μακεδόνας, Μαζαίου δὲ περιπέμψαντος ἔξω τῆς φάλαγγος ἵπ- 684 πείς τοῖς σκευοφυλακοῦσι προσβαλοῦντας. Διὸ καὶ θορυβούμενος ὑπ’ ἀμφοτέρων ὁ Παρμενίων ἀπέστειλε πρὸς Ἀλέξανδρον ἀγγέλους φράζοντας οἴχεσθαι τὸν χά- 10 ρακα καὶ τὰς ἀποσκευάς, εἰ μὴ κατὰ τάχος βοήθειαν ὀχυρὰν ἀπὸ τοῦ στόματος πέμψειε τοῖς ὀπισθεν. Ἐτυχε μὲν οὖν κατ’ ἐκεῖνο καιροῦ τοῖς περὶ αὐτὸν ἐφόδου δι- δούς σημεῖον· ὡς δὲ ἤκουσε τὰ παρὰ τοῦ Παρμενίωτος, οὐκ ἔφη σωφρονεῖν αὐτὸν οὐδὲ ἐντὸς εἶναι τῶν λο- 15 γισμῶν, ἀλλ’ ἐπιλελησθαι ταραττόμενον, ὅτι νικῶντες μὲν προσκτῆσονται καὶ τὰ τῶν πολεμίων, ἠττωμένοις δὲ φροντιστέον οὐ χρημάτων οὐδὲ ἀνδραπόδων, ἀλλ’ ὅπως ἀποθανοῦνται καλῶς καὶ λαμπρῶς ἀγωνιζόμενοι. Ταῦτα ἐπιστείλας Παρμενίῳ τὸ κράνος περιέθετο, τὸν 20 δὲ ἄλλον ὀπλισμὸν εὐθύς ἀπὸ σκηνῆς εἶχεν, ὑπένδυμα τῶν Σικελικῶν ζωστῖον, ἐπὶ δὲ τούτῳ θώρακα διπλοῦν λινοῦν ἐκ τῶν ληφθέντων ἐν Ἰσθμῷ. Τὸ δὲ κράνος ἦν μὲν σιδηροῦν, ἔστιλβε δὲ ὡσπερ ἄργυρος καθαρὸς, ἔρ- γον Θεοφίλου, συνήροστο δὲ αὐτῷ περιτραχήλιον 25 ὁμοίως σιδηροῦν, λιθοκόλλητον· μάχαιραν δὲ θαυμα- στήν βαφῆ καὶ κουφότητι, δωρησαμένου τοῦ Κιτιέων βασιλέως, εἶχεν, ἡσκημένος τὰ πολλὰ χρῆσθαι μάχαιρα παρὰ τὰς μάχας. Ἐπιπόρωμα δὲ ἐφόρει τῇ μὲν ἔργα- σία σοβαρώτερον ἢ κατὰ τὸν ἄλλον ὀπλισμὸν· ἦν γὰρ 30 ἔργον Ἑλικῶνος τοῦ παλαιοῦ, τιμὴ δὲ τῆς Ῥοδίων πό- λεως, ὑφ’ ἧς ἐδόθη δῶρον· ἐχρητο δὲ καὶ τούτῳ πρὸς

τοὺς ἀγῶνας. Ἄχρῃ μὲν οὖν συντάττων τι τῆς φάλαγγος ἢ παρακελευόμενος ἢ διδάσκων ἢ ἐφορῶν παρεξήλυνεν ἄλλον ἵππον εἶχε, τοῦ Βουκεφάλα φειδόμενος ἤδη παρήλικος ὄντος· χωροῦντι δὲ πρὸς ἔργον ἐκεῖνος
 5 προσήγετο, καὶ μεταβὰς εὐθύς ἤρχεν ἐφόδου.

XXXIII. Τότε δὲ τοῖς Θετταλοῖς πλεῖστα διαλεχθεῖς καὶ τοῖς ἄλλοις Ἑλλησιν, ὡς ἐπέρωσαν αὐτὸν βοῶντες ἄγειν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, τὸ ξυστὸν εἰς τὴν ἀριστερὰν μεταβαλὼν τῇ δεξιᾷ παρεκάλει τοὺς θεοὺς, ὡς Καλλι-
 10 σθένης φησὶν, ἐπενχόμενος, εἶπερ ὄντως Διόθεν ἐστὶ γεγυῶς, ἀμῦναι καὶ συνεπιρῶσαι τοὺς Ἑλληνας. Ὁ δὲ μάντις Ἀρίστανδρος χλανίδα λευκὴν ἔχων καὶ χρυσοῦν στέφανον ἐπεδείκνυτο παριππεύων ἀετὸν ὑπὲρ κεφαλῆς Ἀλεξάνδρου συνεπαιωρούμενον καὶ κατευθύ-
 15 νοντα τῇ πτήσει ὄρθιον ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ὥστε πολὺ μὲν θάρσος ἐγγενέσθαι τοῖς ὀρθῶσιν, ἐκ δὲ τοῦ θαρρεῖν καὶ παρακαλεῖν ἀλλήλους δρόμῳ τοῖς ἵππεῦσιν ἱεμένοις ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐπικυμαίνειν τὴν φάλαγγα. Πρὶν δὲ συμμῖξαι τοὺς πρώτους ἐξέκλιναν οἱ βάρβαροι, καὶ
 20 διωγμὸς ἦν πολὺς, εἰς τὰ μέσα συνελαύνοντος Ἀλεξάνδρου τὸ νικώμενον, ὅπου Δαρεῖος ἦν. Πόρωθεν γὰρ αὐτὸν κατείδε διὰ τῶν προτεταγμένων ἐν βάθει τῆς βασιλικῆς ἴλης ἐκφανέντα, καλὸν ἄνδρα καὶ μέγαν ἐφ' ἄρματος ὑψηλοῦ βεβῶτα, πολλοῖς ἵππεῦσι καὶ λαμπροῖς
 25 καταπεφραγμένον εὖ μάλα συνεσπειραμένοις περὶ τὸ ἄρμα καὶ παρατεταγμένοις δέχεσθαι τοὺς πολεμίους. Ἀλλὰ δεινὸς ὄφθεις ἐγγύθεν Ἀλεξάνδρου καὶ τοὺς φεύγοντας ἐμβαλὼν εἰς τοὺς μένοντας ἐξέπληξε καὶ διεσκέδασε τὸ πλεῖστον. Οἱ δὲ ἄριστοι καὶ γενναϊότατοι πρὸ
 30 τοῦ βασιλέως φονευόμενοι καὶ κατ' ἀλλήλων πίπτοντες ἐμποδῶν τῆς διώξεως ἦσαν, ἐμπλεκόμενοι καὶ περισπαίροντες αὐτοῖς καὶ ἵπποις. Δαρεῖος δέ, τῶν δεινῶν

ἀπάντων ἐν ὀφθαλμοῖς ὄντων καὶ τῶν προτεταγμένων
 δυνάμεων ἐρειπομένων εἰς αὐτόν, ὡς οὐκ ἦν ἀποστρέ-
 ψαι τὸ ἄρμα καὶ διεξελάσαι ῥάδιον, ἀλλ' οἷ τε τροχοὶ
 συνείχοντο πτώμασι πεφυρμένοι τοσοῦτοις οἷ τε ἵπποι
 καταλαμβανόμενοι καὶ ἀποκρουπτόμενοι τῷ πλήθει τῶν 5
 νεκρῶν ἐξήλλοντο καὶ συνετάραττον τὸν ἠνίοχον, ἀπο-
 685 λείπει μὲν τὸ ἄρμα καὶ τὰ ὄπλα, θήλειαν δέ, ὡς φασί,
 νεοτόκον ἵππον περιβάς ἐφυγεν. Οὐ μὴν τότε ἂν ἐδό-
 κει διαφυγεῖν, εἰ μὴ πάλιν ἦκον ἕτεροι παρὰ τοῦ Παρ-
 μενίωνος ἵππεῖς μετακαλοῦντες Ἀλέξανδρον, ὡς συνε- 10
 στώσης ἔτι πολλῆς δυνάμεως ἐκεῖ καὶ τῶν πολεμίων οὐκ
 ἐνδιδόντων. Ὅπως γὰρ αἰτιῶνται Παρμενίωνα κατ'
 ἐκείνην τὴν μάχην νεοτὸν γενέσθαι καὶ δύσεργον, εἴτε
 τοῦ γήρωσ ἤδη τι παραλύοντος τῆς τόλμης, εἴτε τὴν
 ἐξουσίαν καὶ τὸν ὄγκον, ὡς Καλλισθένης φησί, τῆς 15
 Ἀλεξάνδρου δυνάμεως βαρυνόμενον καὶ προσφθο-
 νοῦντα. Τότε δ' οὖν ὁ βασιλεὺς ἀνιαθεὶς τῇ μεταπέμ-
 ψει τοῖς μὲν στρατιώταις οὐκ ἔφρασε τὸ ἀληθές, ἀλλ'
 ὡς ἀνέχων τοῦ φονεύειν καὶ σκότους ὄντος ἀνάκλησιν
 ἐσήμανεν· ἐλαύνων δὲ πρὸς τὸ κινδυνεῦον μέρος ἤκουσε 20
 καθ' ὁδὸν ἠττηῆσθαι παντάπασι καὶ φεύγειν τοὺς πο-
 λεμίους.

XXXIV. Τοῦτο τῆς μάχης ἐκείνης λαβούσης τὸ πέ-
 ρας, ἣ μὲν ἀρχὴ παντάπασι ἢ Περσῶν ἐδόκει καταλε-
 λύσθαι, βασιλεὺς δὲ τῆς Ἀσίας Ἀλέξανδρος ἀνηγορευ- 25
 μένος ἔθνε τοῖς θεοῖς μεγαλοπρεπῶς καὶ τοῖς φίλοις
 ἐδωρεῖτο πλοῦτους καὶ οἴκους καὶ ἡγεμονίας. Φιλοτι-
 μούμενος δὲ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἔγραψε τὰς τυραννίδας
 πάσας καταλυθῆναι καὶ πολιτεύειν αὐτονόμους, ἰδίᾳ δὲ
 Πλαταιεῦσι τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν, ὅτι τὴν χώραν οἱ 30
 πατέρες αὐτῶν ἐναγωνίσασθαι τοῖς Ἕλλησιν ὑπὲρ τῆς
 ἐλευθερίας παρέσχον. Ἐπεμψε δὲ καὶ Κροτωνιάταις εἰς

Ἰταλίαν μέρος τῶν λαφύρων, τὴν Φαῦλλου τοῦ ἀθλητοῦ τιμῶν προθυμίαν καὶ ἀρετὴν, ὃς περὶ τὰ Μηδικὰ τῶν ἄλλων Ἰταλιωτῶν ἀπεγνωκότατος τοὺς Ἕλληνας ιδιόστολον ἔχων ναῦν ἐπλευσεν εἰς Σαλαμίνα τοῦ κινδύνου
5 τι μεθέξων. Οὕτω τις εὐμενὴς ἦν πρὸς ἅπασαν ἀρετὴν καὶ καλῶν ἔργων φύλαξ καὶ οἰκείος.

XXXV. Ἐπιὼν δὲ τὴν Βαβυλωνίαν ἅπασαν εὐθύς ἐπ' αὐτῷ γενομένην ἐθαύμασε μάλιστα τό τε χάσμα τοῦ πυρὸς [ἐν Ἐκβατάνοις,] ὥσπερ ἐκ πηγῆς συνεχῶς ἀνα-
10 φερομένου καὶ τὸ ῥεῦμα τοῦ νάφθα λιμνάζοντος διὰ τὸ πλῆθος οὐ πόρρω τοῦ χάσματος, ὃς τᾶλλα μὲν ἀσφάλτῳ προσέοικεν, οὕτω δὲ εὐπαθὴς πρὸς τὸ πῦρ ἐστίν, ὥστε πρὶν ἢ θιγεῖν τὴν φλόγα δι' αὐτῆς τῆς περὶ τὸ φῶς ἕξαπτόμενος αὐγῆς τὸν μεταξὺ πολλάκις ἀέρα συνεκ-
15 καίειν. Ἐπιδεικνύμενοι δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ δύναμιν οἱ βάρβαροι τὸν ἄγοντα πρὸς τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλέως στενωπὸν ἐλαφροῦ τῷ φαρμάκῳ κατεψέκασαν· εἶτα στάντες ἐπ' ἄκρῳ τοὺς λαμπτήρας τοῖς βεβρεγμένοις προσέθησαν· ἤδη γὰρ συνεσκόταξε. Τῶν δὲ πρώ-
20 των εὐθύς ἀψαμένων οὐκ ἔσχεν ἡ νομὴ χρόνον αἰσθητόν, ἀλλ' ἅμα νοήματι διῆκτο πρὸς θάτερον πέρας καὶ πῦρ ἐγγόνει συνεχὲς ὁ στενωπός. Ἦν δέ τις Ἀθηνοφάνης Ἀθηναῖος τῶν περὶ ἄλειμμα καὶ λουτρον εἰωθότων τὸ σῶμα θεραπεύειν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν διάνοιαν
25 ἔμμελῶς ἀπάγειν ἐπὶ τὸ ῥάθυμον. Οὗτος ἐν τῷ λουτροῦνι τότε παιδαρίῳ τῷ Ἀλεξάνδρῳ παρεστῶτος εὐτελοῦς σφόδρα καὶ γελοίου τὴν ὄψιν, ἄδουτος δὲ χαριέντως, Στέφανος ἐκαλεῖτο, „Βούλει“ φησὶν „ὦ βασιλεῦ, διάπειραν ἐν Στεφάνῳ τοῦ φαρμάκου λάβωμεν; ἂν γὰρ
30 ἄψηται τούτου καὶ μὴ κατασβεσθῇ, παντάπασιν ἂν φαίην ἅμαχον καὶ δεινὴν αὐτοῦ τὴν δύναμιν εἶναι.“ Προθύμως δὲ πῶς καὶ τοῦ παιδαρίου διδόντος ἑαυτὸν

πρὸς τὴν πείραν, ἅμα τῷ περιλαεῖψαι καὶ θιγεῖν ἐξήν-
 θησε φλόγα τοσαύτην τὸ σῶμα καὶ πυρὶ κατεσχέθη τὸ
 πᾶν, ὥστε τὸν Ἀλέξανδρον εἰς πᾶν ἀπορίας καὶ δέους
 ἔλθειν· εἰ δὲ μὴ κατὰ τύχην πολλοὶ παρήσαν ἀγγεῖα
 πρὸς τὸ λουτρὸν ὕδατος διὰ χειρῶν ἔχοντες, οὐκ ἂν 5
 686 ἔφθασεν ἢ βοήθεια τὴν ἐπινομήν. Ἀλλὰ καὶ τότε μόγις
 κατέσβεσαν τὸ σῶμα τοῦ παιδὸς δι' ὄλου πῦρ γενόμε-
 νον, καὶ μετὰ ταῦτα χαλεπῶς ἔσχεν. Εἰκότως οὖν ἐνιοὶ
 τὸν μῦθον ἀνασῶζοντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦτο φασιν
 εἶναι τὸ τῆς Μηδείας φάρμακον, ᾧ τὸν τραγωδούμενον 10
 στέφανον καὶ τὸν πέπλον ἔχρισεν. Οὐ γὰρ ἐξ αὐτῶν
 ἐκείνων οὐδὲ ἀπ' αὐτομάτου λάμψαι τὸ πῦρ, ἀλλὰ φλο-
 γὸς ἐγγύθεν παρατεθείσης ὀξεῖαν ὀκλήν καὶ συναφήν
 ἄδηλον αἰσθήσει γενέσθαι. Τὰς γὰρ ἀκτῖνας καὶ τὰ
 ρεύματα τοῦ πυρὸς ἀπῶθεν ἐπερχόμενα τοῖς μὲν ἄλλοις 15
 σώμασι φῶς καὶ θερμότητα προσβάλλειν μόνον, ἐν δὲ
 τοῖς ξηρότητα πνευματικὴν ἢ νοτίδα λιπαρὰν καὶ διαρκῆ
 κεκτημένοις ἀθροίζόμενα καὶ πυριμενοῦντα μεταβάλ-
 λειν ὀξέως τὴν ὕλην. Παρεῖχε δὲ ἀπορίαν ἢ γένεσις ...
 εἴτε μᾶλλον ὑπέκκαυμα τῆς φλογὸς ὑπορρεῖ τὸ ὑγρὸν 20
 ἐκ τῆς γῆς φύσιν λιπαρὰν καὶ πυριγόνου ἐχούσης. Καὶ
 γὰρ ἐστὶν ἡ Βαβυλωνία σφόδρα πυρῶδης, ὥστε τὰς μὲν
 κριθὰς χαμόθεν ἐκπηδᾶν καὶ ἀποπάλλεσθαι πολλάκις,
 οἷον ὑπὸ φλεγμονῆς τῶν τόπων σφυγμοὺς ἐχόντων,
 τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐν τοῖς καύμασιν ἐπ' ἀσκῶν πεπλη- 25
 ρωμένων ὕδατος καθεύδειν. Ἄρπαλος δὲ τῆς χώρας
 ἀπολειφθεὶς ἐπιμελητὴς καὶ φιλοκαλῶν Ἑλληνικαῖς φυ-
 τελαῖς διακοσμησάμενος τὰ βασίλεια καὶ τοὺς περιπάτους,
 τῶν μὲν ἄλλων ἐκράτησε, τὸν δὲ κιττὸν οὐκ ἔστεξεν ἢ
 γῆ μόνον, ἀλλ' αἰεὶ διέφθειρεν οὐ φέροντα τὴν κρᾶσιν· 30
 ἢ μὲν γὰρ πυρῶδης, ὃ δὲ φιλόψυχρος. Τῶν μὲν οὖν

τοιούτων παρεκβάσεων, ἂν μέτρον ἔχωσιν, ἦττον ἴσως οἱ δύσκολοι κατηγορήσουσιν.

XXXVI. Ἀλέξανδρος δὲ Σούσων κυριεύσας παρέλαβεν ἐν τοῖς βασιλείοις τετρακισμύρια τάλαντα νομίσματος, τὴν δὲ ἄλλην κατασκευὴν καὶ πολυτέλειαν ἀδιήγητον. Ὅπου φασὶ καὶ πορφύρας Ἐρμιονικῆς εὐρεθῆναι τάλαντα πεντακισχίλια, συγκειμένης μὲν ἐξ ἐτῶν δέκα δεόντων διακοσίων, πρόσφατον δὲ τὸ ἄνθος ἔτι καὶ νεαρὸν φυλαττούσης. Αἴτιον δὲ τούτου φασὶν εἶναι τὸ τὴν βαφὴν διὰ μέλιτος γίνεσθαι τῶν ἄλουργῶν, δι' ἐλαίου δὲ λευκοῦ τῶν λευκῶν· καὶ γὰρ τούτων τὸν ἴσον χρόνον ἐχόντων τὴν λαμπρότητα καθαρὰν καὶ στίλβουσιν ὁραῖσθαι. Δείνων δέ φησι καὶ ὕδωρ ἀπὸ τε τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Ἰστροῦ μετὰ τῶν ἄλλων μεταπεμπομένους εἰς τὴν γάζαν ἀποτίθεσθαι τοὺς βασιλεῖς, οἷον ἐκβεβαιουμένους τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ κυριεύειν ἀπάντων

XXXVII. Τῆς δὲ Περσίδος οὔσης διὰ τραχύτητα δυσεμβόλου καὶ φυλαττομένης ὑπὸ γενναιοτάτων Περσῶν (Δαρεῖος μὲν γὰρ ἐπεφεύγει) γίννεται τινος περιόδου κύκλον ἐχούσης οὐ πολὺν ἡγεμῶν αὐτῷ δίγλωσσος ἄνθρωπος ἐκ πατρὸς Λυκίου, μητρὸς δὲ Περσίδος γεγονώς· ὃν φασιν, ἔτι παιδὸς ὄντος Ἀλεξάνδρου, τὴν Πυθίαν προειπεῖν, ὡς λύκος ἔσται καθηγεμῶν Ἀλεξάνδρῳ τῆς ἐπὶ Πέρσας πορείας. Φόνον μὲν οὖν ἐνταῦθα πολὺν τῶν ἀλισκομένων γενέσθαι συνέπεσε· γράφει γὰρ αὐτός, ὡς νομίζων αὐτῷ τοῦτο λυσιτελεῖν ἐκέλευεν ἀποσφάττεσθαι τοὺς ἀνθρώπους· νομίσματος δὲ εὐρεῖν πλῆθος ὅσον ἐν Σούσοις, τὴν δὲ ἄλλην κατασκευὴν καὶ τὸν πλοῦτον ἐκκομισθῆναί φασι μυρίοις ὀρικοῖς ξενύγεσι καὶ πεντακισχιλίαις καμήλοις. Ξέρξου δὲ ἀνδριάντα μέγαν θεασάμενος ὑπὸ πλῆθους τῶν ὠθου-

μένων εἰς τὰ βασίλεια πλημμυελῶς ἀνατετραμμένον ἐπέ-
στη, καὶ καθάπερ ἔμψυχον προσαγορεύσας· „Πότερόν
σε“ εἶπε „διὰ τὴν ἐπὶ τοὺς Ἑλληνας στρατείαν κείμε-
νον παρέλθωμεν ἢ διὰ τὴν ἄλλην μεγαλοφροσύνην καὶ
ἀρετὴν ἐγείρωμεν;“ Τέλος δὲ πολὺν χρόνον πρὸς ἑαυτῷ 5
γενόμενος καὶ σιωπήσας παρήλθε. Βουλόμενος δὲ τοὺς
στρατιώτας ἀναλαβεῖν (καὶ γὰρ ἦν χειμῶνος ὥρα) τέσ-
687 σαρᾶς μῆνας αὐτόθι διήγαγε. Λέγεται δὲ καθίσαντος
αὐτοῦ τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν χρυσοῦν οὐρανόσκινον ἐν τῷ
βασιλικῷ θρόνῳ τὸν Κορίνθιον Δημάρατον εὖνουν 10
ὄντα ἄνδρα καὶ πατρῶον φίλον Ἀλεξάνδρου πρεσβυτι-
κῶς ἐπιδακρῦσαι καὶ εἰπεῖν, ὡς μεγάλης ἡδονῆς στε-
ροῖντο τῶν Ἑλλήνων οἱ τεθνηκότες πρὶν ἰδεῖν Ἀλέξαν-
δρον ἐν τῷ Δαρείου θρόνῳ καθήμενον.

XXXVIII. Ἐκ τούτου μέλλων ἐξελαύνειν ἐπὶ Δαρεῖον 15
ἔτυχε μὲν εἰς μέθην τινὰ καὶ παιδιὰν τοῖς ἐταίροις ἑαυ-
τὸν δεδωκῶς, ὥστε καὶ γύναια συμπίνειν ἐπὶ κῶμον
ἦκοντα πρὸς τοὺς ἐραστάς. Ἐν δὲ τούτοις εὐδοκιμοῦσα
μάλιστα Θαις ἡ Πτολεμαίου τοῦ βασιλεύσαντος ὕστερον
ἑταῖρα, γένος Ἀττικῆ, τὰ μὲν ἐμμελῶς ἐπαινοῦσα, τὰ 20
δὲ παίξουσα πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἅμα τῇ μέθῃ λόγον
εἰπεῖν προήχθη τῷ μὲν τῆς πατρίδος ἦθει πρέποντα,
μείζονα δὲ ἢ κατ' αὐτήν. Ἔφη γὰρ ὧν πεπόνηκε πε-
πλάνημένη τὴν Ἀσίαν ἀπολαμβάνειν χάριν ἐκείνης τῆς
ἡμέρας ἐντροφῶσα τοῖς ὑπερηφάνοις Περσῶν βασι- 25
λείοις· ἔτι δ' ἂν ἦδιον ὑποπρῆσαι κωμάσασα τὸν Ξέρξου
τοῦ κατακαύσαντος τὰς Ἀθήνας οἶκον, αὐτὴ τὸ πῦρ
ἄψασα τοῦ βασιλέως ὀρῶντος, ὡς ἂν λόγος ἔχη πρὸς
ἀνθρώπους, ὅτι τῶν ναυμάχων καὶ πεζομάχων ἐκείνων
στρατηγῶν τὰ μετὰ Ἀλεξάνδρου γύναια μείζονα δίκην 30
ἐπέθηκε Πέρσαις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἄμα δὲ τῷ λόγῳ
τούτῳ κρότου καὶ θορύβου γενομένου καὶ παρακελεύ-

σεως τῶν ἐταίρων καὶ φιλοτιμίας, ἐπισπασθεῖς ὁ βασι-
 λεὺς καὶ ἀναπηδήσας ἔχων στέφανον καὶ λαμπάδα προ-
 ἦγεν· οἱ δὲ ἐπόμενοι κώμῳ καὶ βοῇ περιῖσταντο τὰ
 βασίλεια, καὶ τῶν ἄλλων Μακεδόνων οἱ πυνθανόμενοι
 5 συνέτρεχον μετὰ λαμπάδων χαίροντες. Ἦλπιζον γὰρ
 ὅτι τοῖς οἴκοι προσέχοντός ἐστι τὸν νοῦν καὶ μὴ μέλλον-
 τος ἐν βαρβάροις οἰκεῖν τὸ πιμπράναι τὰ βασίλεια καὶ
 διαφθεῖρην. Οἱ μὲν οὕτω ταῦτα γενέσθαι φασίν, οἱ δὲ
 ἀπὸ γνώμης· ὅτι δ' οὖν μετενόησε ταχὺ καὶ κατασβέσαι
 10 προσέταξεν ὁμολογεῖται.

XXXIX. Φύσει δὲ ἂν μεγαλοδωρότατος ἔτι μᾶλλον
 ἐπέδωκεν εἰς τοῦτο τῶν πραγμάτων ἀξιομένων· καὶ
 προσῆν ἢ φιλοφροσύνη, μεθ' ἧς μόνης ὡς ἀληθῶς οἱ
 διδόντες χαρίζονται. Μνησθήσομαι δὲ ὀλίγων. Ἀρί-
 15 στων ὁ τῶν Παιόνων ἠγούμενος ἀποκτείνσας πολέμιον
 ἄνδρα καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπιδειξάμενος αὐτῷ „Τοῦτο“
 εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, παρ' ἡμῖν ἐκπώματος χρυσοῦ τιμᾶ-
 ται τὸ δῶρον.“ Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος γελάσας „Κενοῦ γε“
 εἶπεν „ἐγὼ δέ σοι μεστὸν ἀκράτου προπίομαι.“ Τῶν δὲ
 20 πολλῶν τις Μακεδόνων ἤλανυεν ἡμίονον βασιλικὸν
 χρυσίον κομίζοντα· κάμνοντος δὲ τοῦ κτήνους αὐτὸς
 ἀράμενος ἐκόμιξε τὸ φορτίον. Ἰδὼν οὖν ὁ βασιλεὺς θλι-
 βόμενον αὐτὸν σφόδρα καὶ πυθόμενος τὸ πρᾶγμα, μέλ-
 λοντος κατατίθεσθαι „Μὴ κάμης“ εἶπεν „ἀλλὰ πρόσθε
 25 ἔτι τὴν λοιπὴν ὁδὸν ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἑαυτῷ τοῦτο κομί-
 σας.“ Ὅλως δὲ ἤχθετο τοῖς μὴ λαμβάνουσι μᾶλλον ἢ
 τοῖς αἰτουῦσι. Καὶ Φωκίῳ μὲν ἔγραψεν ἐπιστολὴν ὡς
 οὐ χρησόμενος αὐτῷ φίλῳ τὸ λοιπόν, εἰ διωθοῖτο τὰς
 χάριτας. Σεραπίῳ δὲ τῶν ἀπὸ σφαιρας τινὶ νεανίσκων
 30 οὐδὲν ἐδίδου διὰ τὸ μηδὲν αἰτεῖν. Ὡς οὖν εἰς τὸ σφαι-
 ρίζειν παραγενόμενος ὁ Σεραπίων ἄλλοις ἔβαλλε τὴν
 σφαῖραν, εἰπόντος δὲ τοῦ βασιλέως „Ἐμοὶ δὲ οὐ δί-

δως;“ „Οὐ γὰρ αἰτεῖς,“ εἶπε, τούτῳ μὲν δὴ γελάσας
πολλὰ ἔδωκε. Πρωτέα δέ τινα τῶν περὶ σκώματα καὶ
πότον οὐκ ἀμούσων ἔδοξε δι' ὀργῆς γερονέται· τῶν δὲ
φίλων δεομένων κάκεινον δακρύνοντος ἔφη διαλλάτ-
τεσθαι· κάκεινος „Οὐκοῦν“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, δός τί 5
μοι πιστὸν πρῶτον.“ Ἐκέλευσεν οὖν αὐτῷ πέντε τά-
688 λαντα δοθῆναι. Περὶ δὲ τῶν τοῖς φίλοις καὶ τοῖς σωμα-
τοφύλαξι νεμομένων πλούτων, ἥλικον εἶχον ὄγκον,
ἐμφαίνει δι' ἐπιστολῆς Ὀλυμπίας, ἣν ἔγραψε πρὸς αὐ-
τόν. „Ἄλλως“ φησὶν „εὖ ποιεὶ τοὺς φίλους καὶ ἐνδό- 10
ξους ἄγε· νῦν δ' ἰσοβασιλέας πάντας ποιεῖς καὶ πο-
λυφιλίας παρασκευάζεις αὐτοῖς, ἑαυτὸν δὲ ἐρημοῖς.“
Πολλάκις δὲ τοιαῦτα τῆς Ὀλυμπιάδος γραφούσης ἐφύ-
λαττεν ἀπόρρητα τὰ γράμματα, πλὴν ἅπαξ Ἡφαιστίωνος,
ὥσπερ εἰώθει, λυθεῖσαν ἐπιστολὴν αὐτῷ συναναγινώ- 15
σκοντος οὐκ ἐκώλυσεν, ἀλλὰ τὸν δακτύλιον ἀφελόμενος
τὸν αὐτοῦ προσέθηκε τῷ ἐκείνου στόματι τὴν σφραγίδα.
Μαζαίου δὲ τοῦ μεγίστου παρὰ Δαρείῳ γενομένου
παιδὶ σατραπείαν ἔχοντι δευτέραν προσετίθει μείζονα.
Παραιτούμενος δὲ ἐκεῖνος εἶπεν· „ὦ βασιλεῦ, τότε 20
μὲν ἦν εἷς Δαρεῖος, νῦν δὲ σὺ πολλοὺς πεποίηκας Ἀλε-
ξάνδρους.“ Παρμενίῳ μὲν οὖν τὸν Βαγῶον ἔδωκεν
οἶκον, ἐν ᾧ λέγεται τῶν περὶ Σοῦσα χιλίων ταλάντων
εὐρεθῆναι ἱματισμόν. Πρὸς δ' Ἀντίπατρον ἔγραψε κε-
λεύων ἔχειν φύλακας τοῦ σώματος ὡς ἐπιβουλεύομενον. 25
Τῇ δὲ μητρὶ πολλὰ μὲν ἔδωρεῖτο καὶ κατέπεμπεν, οὐκ
εἶα δὲ πολυπραγμονεῖν οὐδὲ παραστρατηγεῖν· ἐγκα-
λούσης δὲ πρῶως ἔφερε τὴν χαλεπότητα. Πλὴν ἅπαξ
ποτὲ Ἀντιπάτρον μακρὰν κατ' αὐτῆς γράψαντος ἐπι-
στολὴν ἀναγνοὺς ἀγνοεῖν εἶπεν Ἀντίπατρον, ὅτι μυρίας 30
ἐπιστολάς ἐν δάκρυνον ἀπαλείφει μητρός.

XL. Ἐπεὶ δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐώρα παντάπασιν

ἐκτετροφυηκότητας καὶ φορτικούς ταις διαίταις καὶ πολυ-
 τελείαις ὄντας, ὥστε Ἄγωνα μὲν τὸν Τήϊον ἀργυροῦς
 ἐν ταῖς κρηπίσιν ἤλους φορεῖν, Λεοννάτῳ δὲ πολλαῖς
 καμήλοις ἀπ' Αἰγύπτου κόνιν εἰς τὰ γυμνάσια παρακο-
 5 μίξεσθαι, Φιλώτῳ δὲ πρὸς θήρας σταδίων ἑκατὸν ἀν-
 λαίας γεγονέναι, μύρῳ δὲ χρωμένους λέναι πρὸς ἄλειμμα
 καὶ λουτρὸν ὅσους οὐδὲ ἐλαίῳ, τρίπτας δὲ καὶ κατευ-
 ναστὰς περιαγομένους, ἐπετίμησε πράως καὶ φιλοσόφως,
 θαναμάζειν φάμενος, εἰ τοσοῦτους ἠγωνισμένοι καὶ τη-
 10 λικούτους ἀγῶνας οὐ μνημονεύουσιν, ὅτι τῶν καταπο-
 νηθέντων οἱ καταπονήσαντες ἡδιὸν καθεύδουσιν, οὐδὲ
 ὀρῶσι τοῖς Περσῶν βίοις τοὺς ἑαυτῶν παραβάλλοντες,
 ὅτι δουλικώτατον μὲν ἐστὶ τὸ τρυφᾶν, βασιλικώτατον
 δὲ τὸ πονεῖν. „Καίτοι πῶς ἂν τις“ ἔφη „δι' ἑαυτοῦ
 15 θεραπεύσειεν ἵππον ἢ λόγχην ἀσκήσειεν ἢ κράνος ἀπει-
 θικῶς τοῦ φιλτάτου σώματος ἄπτεσθαι τὰς χεῖρας;“
 „Οὐκ ἔστε“ εἶπεν „ὅτι τοῦ κρατεῖν πέρας ἡμῖν ἐστὶ τὸ
 μὴ ταῦτ' ἀποιεῖν τοῖς κεκρατημένοις;“ Ἐπέτεινεν οὖν
 20 κυνηγεσίῳς κακοπαθῶν καὶ παραβαλλόμενος, ὥστε καὶ
 Λάκωνα πρεσβευτὴν παραγενόμενον αὐτῷ λέοντα κα-
 ταβάλλοντι μέγαν εἰπεῖν· „Καλῶς γε, Ἀλέξανδρε, πρὸς
 τὸν λέοντα ἠγωνίσαι περὶ τᾶς βασιλείας.“ Τοῦτο τὸ
 κυνήγιον Κρατερός εἰς Δελφοὺς ἀνέθηκεν, εἰκόνας χαλ-
 25 κᾶς ποιησάμενος τοῦ λέοντος καὶ τῶν κυνῶν καὶ τοῦ
 βασιλέως τῷ λέοντι συνεσιῶτος καὶ αὐτοῦ προσβοη-
 θοῦντος, ὧν τὰ μὲν Λύσιππος ἔπλασε, τὰ δὲ Λεω-
 χάρης.

XLI. Ἀλέξανδρος μὲν οὖν ἑαυτὸν ἀσκῶν ἅμα καὶ
 30 τοὺς ἄλλους παροξύνων πρὸς ἀρετὴν ἐκινδύνευεν· οἱ
 δὲ φίλοι διὰ πλοῦτον καὶ ὄγκον ἤδη τρυφᾶν βουλόμενοι
 καὶ σχολάζειν ἐβαρύνοντο τὰς πλάνας καὶ τὰς στρατείας,

καὶ κατὰ μικρὸν οὕτω προῆλθον εἰς τὸ βλασφημεῖν καὶ
κακῶς λέγειν αὐτόν. Ὁ δὲ καὶ πάνυ πρῶτος ἐν ἀρχῇ πρὸς
ταῦτα διέκειτο, φάσκων βασιλικὸν εἶναι τὸ κακῶς ἀκούειν
εὐ ποιοῦντα. Καίτοι τὰ μικρότατα τῶν γενομένων τοῖς
συνήθεσι παρ' αὐτοῦ σημεῖα μεγάλης ὑπῆρχεν εὐνοίας 5
καὶ τιμῆς· ὧν ὀλίγα παραθήσομαι. Πευκέστα μὲν
ἔγραψε μεμφόμενος, ὅτι δηχθεὶς ὑπ' ἄρκτου τοῖς μὲν
ἄλλοις ἔγραψεν, αὐτῷ δὲ οὐκ ἐδήλωσεν. „Ἄλλὰ νῦν
689 γε“ φησί, „γράψον πῶς ἔχεις καὶ μὴ τινές σε τῶν συγκυ-
νηγετούντων ἐγκατέλιπον, ἵνα δίκην δῶσι.“ Τοῖς δὲ 10
περὶ Ἡφαιστίωνα διὰ πράξεις τινὰς ἀποῦσιν ἔγραψεν,
ὅτι παιζόντων αὐτῶν πρὸς ἰχνεύμονα τῷ Περγάδικου
δορατίῳ περιπεσὼν Κρατερός τοὺς μηρούς ἐτρώθη.
Πευκέστα δὲ σωθέντος ἔκ τινος ἀσθενείας ἔγραψε πρὸς
Ἀλέξιππον τὸν ἰατρὸν εὐχαριστῶν. Κρατεροῦ δὲ νο- 15
σοῦντος ὄψιν ἰδὼν καθ' ὑπνον αὐτός τέ τινὰς θυσίας
ἔθυσεν ὑπὲρ αὐτοῦ κακείνῳ θῦσαι ἐκέλευσεν. Ἐγραψε
δὲ καὶ Πανσανίᾳ τῷ ἰατρῷ βουλομένῳ τὸν Κρατερὸν
ἐλλεβορίσαι, τὰ μὲν ἀγωνιῶν, τὰ δὲ παραινῶν, ὅπως
χρήσεται τῇ φαρμακείᾳ. Τοὺς δὲ πρώτους τὴν Ἀρπά- 20
λου φυγὴν καὶ ἀπόδρασιν ἀπαγγείλαντας ἔδησεν, Ἐπι-
άλτην καὶ Κίσσον, ὡς καταψευδομένους τοῦ ἀνδρός.
Ἐπεὶ δὲ τοὺς ἀσθενοῦντας αὐτοῦ καὶ γέροντας εἰς οἶ-
κον ἀποστέλλοντος Εὐρύλοχος Αἰγαῖος ἐνέγραψεν ἑαν-
τὸν εἰς τοὺς νοσοῦντας, εἶτα φωραθεὶς ἔχων οὐδὲν 25
κακὸν ὠμολόγησε Τελεσίππας ἐρᾶν καὶ συνεπακολου-
θεῖν ἐπὶ θάλασσαν ἀπιούσης ἐκείνης, ἠρώτησε τίνων
ἀνθρώπων ἐστὶ τὸ γύναιον. Ἀκούσας δὲ ὅτι τῶν ἑλευ-
θέρων ἐταιρῶν, „Ἡμᾶς μὲν“ εἶπεν, „ὦ Εὐρύλοχε, συνε-
ρῶντας ἔχεις· ὅρα δὲ ὅπως πείθωμεν ἢ λόγοις ἢ δώροις 30
τὴν Τελεσίππαν, ἐπειδήπερ ἐξ ἑλευθέρας ἐστὶ.“

XLII. Θαυμάσαι δὲ αὐτὸν ἔστιν, ὅτι καὶ μέχρι τοι-

ούτων ἐπιστολῶν τοῖς φίλοις ἐσχόλαξεν, οἷα γράφει
 παῖδα Σελεύκου εἰς Κιλικίαν ἀποδεδρακότα κελεύων
 ἀναζητῆσαι, καὶ Πευκέστει ἐπαινῶν, ὅτι Νίκωνα, Κρα-
 5 τεροῦ δοῦλον, συνέλαβε, καὶ Μεγαβύζῳ περὶ τοῦ θε-
 5 ράποντος τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ καθεζομένου, κελεύων αὐτόν,
 ἂν δύνηται, συλλαβεῖν ἔξω τοῦ ἱεροῦ προκαλεσάμε-
 νος, ἐν δὲ τῷ ἱερῷ μὴ προσάπτεσθαι. Λέγεται δὲ καὶ
 τὰς δίκας διακρίνων ἐν ἀρχῇ τὰς θανατικὰς τὴν χειρὰ
 τῶν ὄτων τῷ ἐτέρῳ προστιθέναι τοῦ κατηγοροῦ λέγον-
 10 τος, ὅπως τῷ κινδυνεύοντι καθαρὸν φυλάττηται καὶ
 ἀδιάβλητον. Ἄλλ' ὕστερόν γε αὐτόν ἐξετράχυναν αἱ
 πολλαὶ διαβολαὶ διὰ τῶν ἀληθῶν πάροδον ἐπὶ τὰ
 ψευδῇ λαβοῦσαι. Καὶ μάλιστα κακῶς ἀκούων ἐξέ-
 15 στατο τοῦ φρονεῖν καὶ χαλεπὸς ἦν καὶ ἀπαραίτητος, ἅτε
 15 δὴ τὴν δόξαν ἀντὶ τοῦ ζῆν καὶ τῆς βασιλείας ἠγαπηκῶς.
 Τότε δὲ ἐξήλαυνεν ἐπὶ Δαρεῖον ὡς πάλιν μαχοῦμενος·
 ἀκούσας δὲ τὴν ὑπὸ Βήσσου γενομένην αὐτοῦ σύλληψιν
 ἀπέλυσε τοὺς Θεσσαλοὺς οἰκαδε, δισχίλια τάλαντα δω-
 20 ρεῖαν ἐπιμετρήσας ταῖς μισθοφοραῖς. Πρὸς δὲ τὴν δίω-
 20 ξιν ἀργαλέαν καὶ μακρὰν γινομένην (ἔνδεκα γὰρ ἡμέ-
 ραις ἰππάσατο τρισχιλίους καὶ τριακοσίους σταδίους)
 ἀπηγόρευσαν μὲν οἱ πλεῖστοι, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν
 ἀνυδρίαν. Ἐνθα δὴ Μακεδόνες ἀπήντησαν αὐτῷ τινες
 ὕδωρ ἐν ἄσκοις ἐφ' ἡμιόνων κομίζοντες ἀπὸ τοῦ πο-
 25 ταμοῦ· καὶ θεασάμενοι τὸν Ἀλέξανδρον ἤδη μεσημβρίας
 οὔσης κακῶς ὑπὸ δίψους ἔχοντα ταχὺ πλησάμενοι κρά-
 νος προσήνεγκαν. Πυθομένου δὲ αὐτοῦ, τίσι κομίζοιεν,
 „Ῥοῖς“ ἔφασαν „ἰδίους· ἀλλὰ σοῦ ζῶντος ἐτέρους
 ποιησόμεθα, κἂν ἐκείνους ἀπολέσωμεν.“ Ταῦτα ἀκού-
 30 σας ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖρας τὸ κράνος· περιβλέψας δὲ καὶ
 θεασάμενος τοὺς περὶ αὐτόν ἰππεῖς ἅπαντας ἐγκεκλικό-
 τας ταῖς κεφαλαῖς καὶ πρὸς τὸ ποτὸν βλέποντας ἀπέδω-

κεν οὐ πιών, ἀλλ' ἐπαινέσας τοὺς ἀνθρώπους, „*Ἄν γὰρ αὐτός*“ ἔφη „*πίω μόνος, ἀθυμήσουσιν οὗτοι.*“ Θεασάμενοι δὲ τὴν ἐγκράτειαν αὐτοῦ καὶ μεγαλοψυχίαν οἱ ἵππεῖς ἄγειν ἀνέκραγον θαρροῦντα καὶ τοὺς ἵππους ἐμάστιζον· οὔτε γὰρ κάμνειν οὔτε διψᾶν οὔθ' ὄλως 5 θνητοὺς εἶναι νομίζειν αὐτούς, ἕως ἂν ἔχωσι βασιλέα τοιοῦτον.

690 XLIII. Ἡ μὲν οὖν προθυμία πάντων ἦν ὁμοία· μόνους δέ φασιν ἐξήκοντα συνεισπεσεῖν εἰς τὰ στρατόπεδα τῶν πολεμίων. Ἐνθα δὴ πολὺν μὲν ἄργυρον καὶ χρυ- 10 σὸν ἐρριμμένον ὑπερβαίνοντες, πολλὰς δὲ παίδων καὶ γυναικῶν ἄρμαμάξας ἠνιόχων ἐρήμους διαφερομένας παρερχόμενοι, τοὺς πρώτους ἐδίωκον, ὡς ἐν ἐκείνοις Δαρεῖον ὄντα. Μόλις δὲ εὐρίσκεται πολλῶν ἀκοντισμάτων κατάπλεως τὸ σῶμα κείμενος ἐν ἄρμαμάξῃ, μι- 15 κρὸν ἀπολείπων τοῦ τελευτᾶν. Ὅμως δὲ καὶ πιεῖν ἤτησε καὶ πιών ὕδωρ ψυχρὸν εἶπε πρὸς τὸν δόντα Πολύστρατον· „*ὦ ἄνθρωπε, τοῦτό μοι πέρας γέγονε δυστυχίας ἀπάσης, εὖ παθεῖν ἀμείψασθαι μὴ δυνάμενον· ἀλλ' Ἀλέξανδρος ἀποδώσει σοι τὴν χάριν.*“ Ἀλεξάνδρῳ 20 δὲ οἱ θεοὶ τῆς εἰς μητέρα καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας τοὺς ἐμοὺς ἐπιεικείας, ᾧ ταύτην δίδωμι τὴν δεξιὰν διὰ σοῦ.“ Ταῦτα εἰπὼν καὶ λαβόμενος τῆς τοῦ Πολυστράτου χειρὸς ἐξέλιπεν. Ἀλέξανδρος δὲ ὡς ἐπῆλθεν, ἀλγῶν τε τῷ πάθει φανερός ἦν καὶ τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα λύσας ἐπέ- 25 βαλε τῷ σώματι καὶ περιέστειλε. Καὶ Βῆσσον μὲν ὕστερον εὐρῶν διεσφενδύνησεν, ὀρθίων δένδρων εἰς ταῦτο καμφθέντων ἑκατέρῳ μέρος προσαρτήσας τοῦ σώματος, εἶτα μεθεῖς ἑκάτερον, ὡς ὥρητο ὄυμη φερόμενον, τὸ προσῆκον αὐτῷ μέρος νείμασθαι. Τότε δὲ τοῦ Δαρείου 30 τὸ μὲν σῶμα κεκοσμημένον βασιλικῶς πρὸς τὴν μητέρα

ἀπέστειλε, τὸν δὲ ἀδελφὸν Ἐξάθρην εἰς τοὺς ἑταίρους ἀνέλαβεν.

XLIV. Αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς ἀκμαιοτάτης δυνάμεως εἰς Ἰρκαλίαν κατέβαινε· καὶ πελάγους ἰδὼν κόλπον οὐκ
 5 ἐλάττονα μὲν τοῦ Πόντου φανέντα, γλυκύτερον δὲ τῆς ἄλλης θαλάττης, σαφὲς μὲν οὐδὲν ἔσχε πνυθέσθαι περὶ αὐτοῦ, μάλιστα δὲ εἶκασε τῆς Μαιώτιδος λίμνης ἀνακοπὴν εἶναι. Καίτοι τοὺς γε φυσικοὺς ἄνδρας οὐκ ἔλαθε τάληθές, ἀλλὰ πολλοῖς ἔτεσιν ἔμπροσθεν τῆς Ἀλε-
 10 ξάνδρου στρατείας ἱστορήκασιν, ὅτι τεσσάρων κόλπων εἰσεχόντων ἀπὸ τῆς ἔξω θαλάσσης βορειότατος οὗτός ἐστι, τὸ Ἰρκαλίον πέλαγος καὶ Κάσπιον ὁμοῦ προσαγορευόμενον. Ἐνταῦθα τῶν βαρβάρων τινὲς ἀπροσδοκῆτως περιτυχόντες τοῖς ἄγονσι τὸν ἵππον αὐτοῦ τὸν
 15 Βουκεφάλαν λαμβάνουσιν. Ὁ δὲ ἦνεγκεν οὐ μετρίως, ἀλλὰ κήρυκα πέμψας ἠπέλησε πάντας ἀποκτενεῖν μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν, εἰ τὸν ἵππον αὐτῷ μὴ ἀναπέμψειαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν ἵππον ἄγοντες ἦκου καὶ τὰς πόλεις ἐγγχειρίζοντες, ἐχρήσατο φιλανθρωπῶς πᾶσι
 20 καὶ τοῦ ἵππου λύτρα τοῖς λαβοῦσιν ἔδωκεν.

XLV. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν Παρθικὴν ἀναξεύξας καὶ σχολάζων πρῶτον ἐνεδύσατο τὴν βαρβαρικὴν στολὴν, εἴτε βουλόμενος αὐτὸν συνοικειοῦν τοῖς ἐπιχωρίοις νόμοις, ὡς μέγα πρὸς ἐξημέρωσιν ἀνθρώπων τὸ σύνηθες
 25 καὶ ὁμόφυλον, εἴτ' ἀπόπειρά τις ὑφείτο τῆς προσκυνήσεως αὕτη τοῖς Μακεδόσι, κατὰ μικρὸν ἀνασχέσθαι τὴν ἐκδιαίτησιν αὐτοῦ καὶ μεταβολὴν ἐθιζομένοις. Οὐ μὴν τὴν γε Μηδικὴν ἐκείνην προσήκατο παντάπασι βαρβαρικὴν καὶ ἀλλόκοτον οὔσαν, οὐδὲ ἀναξυρίδας οὐδὲ κίν-
 30 δυν οὐδὲ τιάραν ἔλαβεν, ἀλλὰ ἐν μέσῳ τινὰ τῆς Περσικῆς καὶ τῆς Μηδικῆς μιξάμενος εὖ πῶς ἀτυφοτέραν μὲν ἐκείνης, ταύτης δὲ σοβαρωτέραν οὔσαν. Ἐχρήτητο δὲ τὸ

μὲν πρῶτον ἐντυγχάνων τοῖς βαρβάροις καὶ τοῖς ἐταί-
 ροις κατ' οἶκον, εἶτα τοῖς πολλοῖς οὕτως ἐξελαύνων καὶ
 χρηματίζων ἐωρᾶτο. Καὶ λυπηρὸν μὲν ἦν τοῖς Μακε-
 δόσι τὸ θέαμα, τὴν δὲ ἄλλην αὐτοῦ θαυμάζοντες ἀρε-
 τὴν ᾧοντο δεῖν ἔνια τῶν πρὸς ἡδονὴν αὐτῷ καὶ δόξαν 5
 ἐπιχωρεῖν· ὅς γε πρὸς ἅπασιν τοῖς ἄλλοις ἔναγχος τό-
 ξενμα μὲν εἰς τὴν κνήμην λαβῶν, ὑφ' οὗ τὸ τῆς κερκί-
 δος ὀστέον ἀποθραυσθὲν ἐξέπεσε, λίθῳ δὲ πληγείς πά-
 691 λιν εἰς τὸν τράχηλον, ὥστε καὶ ταῖς ὄψεσιν ἀχλὺν ὑπο-
 δραμεῖν παραμείναςαν οὐκ ὀλίγον χρόνον, ὅμως οὐκ 10
 ἐπαύετο χρώμενος ἑαυτῷ πρὸς τοὺς κινδύνους ἀφει-
 δῶς, ἀλλὰ καὶ τὸν Ὀρεξάρτην διαβάς ποταμόν, ὃν αὐ-
 τὸς ᾧετο Τάναϊν εἶναι, καὶ τοὺς Σκύθας τροψάμε-
 νος ἐδίωξεν ἐπὶ σταδίους ἑκατὸν ἐνοχλούμενος ὑπὸ
 διαρροίας. 15

XLVI. Ἐνταῦθα δὲ πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι τὴν Ἀμα-
 ζόνα οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ᾧν καὶ Κλείταρχός ἐστι καὶ
 Πολύκλειτος καὶ Ὀνησίκριτος καὶ Ἀντιγένης καὶ Ἴστρος·
 Ἀριστόβουλος δὲ καὶ Χάρης ὁ εἰσαγγελεύς καὶ Πτολε-
 μαῖος καὶ Ἀντικλείδης καὶ Φίλων ὁ Θηβαῖος καὶ Φίλιπ- 20
 πος ὁ Θεαγγελεύς, πρὸς δὲ τούτοις Ἐκαταῖος ὁ Ἐρε-
 τριεὺς καὶ Φίλιππος ὁ Χαλκιδεὺς καὶ Δουῆρις ὁ Σάμιος
 πλάσμα φασὶ γεγονέναι τοῦτο. Καὶ μαρτυρεῖν αὐτοῖς
 ἔοικεν Ἀλέξανδρος. Ἀντιπάτρῳ γὰρ ἅπαντα γράφων
 ἀκριβῶς τὸν μὲν Σκύθην αὐτῷ φησι διδόναι τὴν θυγα- 25
 τέρα πρὸς γάμον, Ἀμαζόνος δὲ οὐ μνημονεύει. Λέγεται
 δὲ πολλοῖς χρόνοις Ὀνησίκριτος ὕστερον ἤδη βασιλεύ-
 οντι Λυσιμάχῳ τῶν βιβλίων τὸ τέταρτον ἀναγινώσκειν,
 ἐν ᾧ γέγραπται περὶ τῆς Ἀμαζόνος· τὸν οὖν Λυσιμάχον
 ἀτρέμα μειδιάσαντα, „Καὶ ποῦ“ φάναι, „τότε ἤμην ἐγώ;“ 30
 Ταῦτα μὲν οὖν ἂν τις οὔτε ἀπιστῶν ἤτιον οὔτε πιστεῶν
 μᾶλλον Ἀλέξανδρον θαυμάσειε.

XLVII. Φοβούμενος δὲ τοὺς Μακεδόνας, μὴ εἰς τὰ
 ὑπόλοιπα τῆς στρατείας ἀπαγορευῶσιν, τὸ μὲν ἄλλο
 πλῆθος εἶασε κατὰ χώραν, τοὺς δὲ ἀρίστους ἔχων ἐν
 Ἐρικανίᾳ μεθ' ἑαυτοῦ, δισμυρίους πεζοὺς καὶ τρισχι-
 5 λίους ἵππεῖς, προσέβαλε λέγων, ὡς νῦν μὲν αὐτοὺς
 ἐνύπνιον τῶν βαρβάρων ὄρωντων, ἂν δὲ μόνον ταρά-
 ξαντες τὴν Ἀσίαν ἀπίωσιν, ἐπιθησομένων εὐθύς ὥσπερ
 γυναιξίν. Οὐ μὴν ἄλλ' ἀπιέναι γε τοὺς βουλομένους
 ἐφῆκε, μαρτυράμενος, ὅτι τὴν οἰκουμένην τοῖς Μακε-
 10 δόσι κτώμενος ἐγκαταλέλειπται μετὰ τῶν φίλων καὶ
 τῶν ἐθελόντων στρατεύειν. Ταῦτα σχεδὸν αὐτοῖς ὀνό-
 μασιν ἐν τῇ πρὸς Ἀντίπατρον ἐπιστολῇ γέγραπται, καὶ
 ὅτι ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ πάντες ἐξέκραγον ὅποι βού-
 λεται τῆς οἰκουμένης ἄγειν. Δεξαμένων δὲ τούτων τὴν
 15 πείραν οὐκέτι ἦν χαλεπὸν προαχθῆναι τὸ πλῆθος, ἀλλὰ
 ῥαδίως ἐπηκολούθησεν. Οὕτω δὴ καὶ τὴν δίαιταν ἔτι
 μᾶλλον ὁμοίου τε τοῖς ἐπιχωρίοις ἑαυτὸν ἐκείνᾳ τε προσ-
 ἦγε τοῖς Μακεδονικοῖς ἔθεσιν, ἀνακράσει καὶ κοινω-
 νία μᾶλλον δι' εὐνοίας καταστήσασθαι τὰ πράγματα νο-
 20 μίστων ἢ βία, μακρὰν ἀπαίροντος αὐτοῦ. Διὸ καὶ τρισ-
 μυρίους παῖδας ἐπιλεξάμενος ἐκέλευσε γράμματά τε
 μανθάνειν Ἑλληνικὰ καὶ Μακεδονικοῖς ὄπλοις ἐντρέ-
 φεσθαι, πολλοὺς ἐπιστάτας καταστήσας. Καὶ τὰ περὶ
 Ῥωξάνην ἔρωτι μὲν ἐπράχθη, καλὴν καὶ ὠραίαν ἐν τινι
 25 χόρῳ παρὰ πότον ὄφθεισαν, ἔδοξε δὲ οὐκ ἀνάμοστα
 τοῖς ὑποκειμένοις εἶναι πράγμασιν. Ἐθάρορησαν γὰρ οἱ
 βάρβαροι τῇ κοινωνίᾳ τοῦ γάμου, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον
 ὑπερηγάπησαν, ὅτι σωφρονέστατος περὶ ταῦτα γεγυῶς
 οὐδὲ ἧς μόνης ἠπτήθη γυναικὸς ἄνευ νόμου διγεῖν
 30 ὑπέμεινε. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν φίλων ἑώρα τῶν μεγίστων
 Ἡφαιστίωνα μὲν ἐπαινοῦντα καὶ συμμετακοσμούμενον
 αὐτῷ, Κρατερόν δὲ τοῖς πατρίοις ἐμμένοντα, δι' ἐκεί-

νου μὲν ἐχορημάτιζε τοῖς βαρβάροις, διὰ τούτου δὲ τοῖς Ἑλλησι καὶ τοῖς Μακεδόσι· καὶ ὅλως τὸν μὲν ἐφίλει μάλιστα, τὸν δὲ ἐτίμα, νομίζων καὶ λέγων αἰεὶ τὸν μὲν Ἡφαιστίωνα φιλαλέξανδρον εἶναι, τὸν δὲ Κρατερόν φιλοβασιλέα. Διὸ καὶ πρὸς ἀλλήλους ὑπούλως ἔχοντες 5 συνέκρουον πολλάκις. Ἄπαξ δὲ περὶ τὴν Ἰνδικὴν καὶ εἰς χεῖρας ἦλθον σπασάμενοι τὰ ξίφη· καὶ τῶν φίλων ἑκατέρω παραβοηθούτων προσελάσας Ἀλέξανδρος ἐλοιδόρει τὸν Ἡφαιστίωνα φανερωῶς, ἔμπληκτον καλῶν καὶ μαινόμενον, εἰ μὴ συνήσιν, ὥς, εἴαν τις αὐτοῦ τὸν 10 692 Ἀλέξανδρον ἀφέληται, μηδέν ἐστίν· ἰδίᾳ δὲ καὶ τοῦ Κρατεροῦ πικρῶς καθήψατο. Καὶ συναγαγὼν αὐτοὺς καὶ διαλλάξας ἐπώμοσε τὸν Ἄμμωνα καὶ τοὺς ἄλλους θεοῦς, ἧ μὴν μάλιστα φιλεῖν ἀνθρώπων ἀπάντων ἐκείνους· ἂν δὲ πάλιν αἰσθηται διαφερομένους ἀποκτενεῖν 15 ἀμφοτέροισι ἢ τὸν ἀρξάμενον. Ὅθεν ὕστερον οὐδὲ παίζοντες εἰπεῖν τι οὐδὲ προᾶξαι πρὸς ἀλλήλους λέγονται.

XLVIII. Φιλώτας δὲ ὁ Παρμενίωνος ἀξίωμα μὲν εἶχεν ἐν τοῖς Μακεδόσι μέγα· καὶ γὰρ ἀνδρείος ἐδόκει καὶ καρτερικὸς εἶναι, φιλόδωρος δὲ οὕτω καὶ φιλέται- 20 ρος μετ' αὐτὸν Ἀλέξανδρον οὐδεὶς. Λέγεται γοῦν ὅτι τῶν συνήθων τινὸς αἰτοῦντος ἀργύριον ἐκέλευσε δοῦναι· φήσαντος δὲ τοῦ διοικητοῦ μὴ ἔχειν „Τί λέγεις;“ εἶπεν „οὐδὲ ποτήριον ἔχεις οὐδὲ ἱμάτιον;“ Ὅγκω δὲ φρονήματος καὶ βάρει πλούτου καὶ τῇ περὶ τὸ σῶμα 25 ραπεῖα καὶ διαίτη χρώμενος ἐπαχθέστερον ἢ κατ' ἰδιώτην, καὶ τότε δὴ τὸ σεμνὸν καὶ ὑψηλὸν οὐκ ἐμμελῶς, ἀλλ' ἄνευ χαρίτων τῷ σολοίκῳ καὶ παρασήμῳ μιμούμενος, ὑποψίαν καὶ φθόνου ἔσχεν, ὥστε καὶ Παρμενιωνά ποτε εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· „ὦ παῖ, χείρων μοι γίνου.“ 30 Πρὸς δὲ αὐτὸν Ἀλέξανδρον ἐκ πάντων πολλῶν χρόνων ἐτύγχανε διαβεβλημένος. Ὅτε γὰρ τὰ περὶ Λαμασκὸν

ἐάλω χρήματα Δαρείου νικηθέντος ἐν Κιλικίᾳ, πολλῶν
 σωμάτων κομισθέντων εἰς τὸ στρατόπεδον εὐρέθη γύ-
 ναιον ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις, τῷ μὲν γένει Πυθναῖον, εὐ-
 πρεπὲς δὲ τὴν ὄψιν· ἐκαλεῖτο δὲ Ἀντιγόνη. Τοῦτο ἔσχεν
 5 ὁ Φιλώτας· οἷα δὲ νέος πρὸς ἐρωμένην καὶ σὺν οἴνῳ
 πολλὰ φιλότιμα καὶ στρατιωτικὰ παρρησιαζόμενος ἑαυ-
 τοῦ τὰ μέγιστα τῶν ἔργων ἀπέφαινε καὶ τοῦ πατρός,
 Ἀλέξανδρον δὲ μειράκιον ἀπεκάλει δι' αὐτοὺς τὸ τῆς
 ἀρχῆς ὄνομα καρπούμενον. Ταῦτα τῆς γυναικὸς ἐκφε-
 10 ρούσης πρὸς τινα τῶν συνήθων, ἐκείνου δέ, ὡς εἰκός,
 πρὸς ἕτερον, περιῆλθεν εἰς Κρατερόν ὁ λόγος· καὶ λα-
 βῶν τὸ γύναιον εἰσήγαγε κρύφα πρὸς Ἀλέξανδρον.
 Ἀκούσας δὲ ἐκεῖνος ἐκέλευσε φοιτᾶν εἰς ταῦτο τῷ Φι-
 λώτᾳ, καὶ πᾶν, ὅ τι ἂν ἐκπύθῃται τούτου, πρὸς αὐτὸν
 15 ἀπαγγέλλειν βαδίζουσαν.

XLIX. Ὁ μὲν οὖν Φιλώτας ἐπιβουλευόμενος οὕτως
 ἠγνόει, καὶ συνῆν τῇ Ἀντιγόῃ πολλὰ καὶ πρὸς ὀργὴν
 καὶ μεγαλαυχίαν ῥήματα καὶ λόγους κατὰ τοῦ βασιλέως
 ἀνεπιτηδείους προΐεμενος. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, καίπερ
 20 καρτεροῦς ἐνδείξεως κατὰ τοῦ Φιλώτου προσπεσούσης,
 ἐκαρτέρησε σιωπῇ καὶ κατέσχεν, εἴτε θαροῶν τῇ Παρ-
 μενίωνος εὐνοίᾳ πρὸς αὐτόν, εἴτε δεδιῶς τὴν δόξαν αὐ-
 τῶν καὶ τὴν δύναμιν. Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ Μακεδῶν
 ὄνομα Αἰμνος ἐκ Χαλαίστρας [χαλεπῶς] ἐπιβουλεύων
 25 Ἀλεξάνδρῳ Νικόμαχόν τινα τῶν νέων, πρὸς ὃν αὐτὸς
 ἐρωτικῶς εἶχεν, ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῆς πράξεως παρε-
 κάλει. Τοῦ δὲ μὴ δεξαμένου, φράσαντος δὲ τὰδελεφῶ
 Κεβαλίνῳ τὴν πείραν, ἔλθων ἐκεῖνος πρὸς Φιλώταν ἐκέ-
 λευσεν εἰσάγειν αὐτοὺς πρὸς Ἀλέξανδρον ὡς περὶ ἀναγ-
 30 καίων ἔχοντας ἐντυχεῖν καὶ μεγάλων. Ὁ δὲ Φιλώτας,
 ὅ τι δὴ παθῶν (ἄδηλον γὰρ ἐστίν) οὐ παρήγεν αὐτοὺς,
 ὡς πρὸς ἄλλοις μείζοσι γιγνομένου τοῦ βασιλέως. Καὶ

τοῦτο δις ἐποίησεν. Οἱ δὲ καθ' ὑποψίαν ἤδη τοῦ Φι-
 λώτου τραπόμενοι πρὸς ἕτερον καὶ δι' ἐκείνου τῷ Ἀλε-
 ξάνδρῳ προσαχθέντες πρῶτον μὲν τὰ τοῦ Λίμνου κα-
 τεῖπον, ἔπειτα παρεδήλωσαν ἡσυχῇ τὸν Φιλώταν, ὡς
 ἀμελήσειεν αὐτῶν δις ἐντυχόντων. Καὶ τοῦτο δὴ σφό- 5
 δρα παρώξυνε τὸν Ἀλέξανδρον· καὶ τοῦ πεμφθέντος
 ἐπὶ τὸν Λίμνον, ὡς ἡμύνετο συλλαμβανόμενος, ἀπο-
 κτείναντος αὐτόν, ἔτι μᾶλλον διαταράχθη τὸν ἔλεγχον
 693 ἐκπεφευγένας τῆς ἐπιβουλῆς νομίζων. Καὶ πικρῶς ἔχων
 πρὸς τὸν Φιλώταν ἐπεσπάσατο τοὺς πάλαι μισοῦντας 10
 αὐτόν, ἤδη φανερῶς λέγοντας, ὡς θραυμία τοῦ βασι-
 λέως εἶη Λίμνον οἰομένου, Χαλαιστραῖον ἄνθρωπον,
 ἐπιχειρήσαι τολμήματι τοσούτῳ καθ' αὐτόν· ἀλλὰ τοῦ-
 του μὲν ὑπηρέτην εἶναι, μᾶλλον δὲ ὄργανον ἀπὸ μείζο-
 νος ἀρχῆς ἀφιέμενον, ἐν ἐκείνοις δὲ τὴν ἐπιβουλήν ζη- 15
 τητέον, οἷς μάλιστα ταῦτα λανθάνειν συνέφερε. Τοιού-
 τοις λόγοις καὶ ὑπονοίαις ἀναπετάσαντος τὰ ὄρα τοῦ
 βασιλέως ἐπῆγον ἤδη μυρίας κατὰ τοῦ Φιλώτου διαβο-
 λάς. Ἐκ τούτου δὲ συλληφθεὶς ἀνεκρίνετο, τῶν ἐταίρων
 ἐφεστῶτων ταῖς βασάνοις, Ἀλέξανδρον δὲ κατακούοντος 20
 ἔξωθεν ἀυλαίας παρατεταμένης· ὅτε δὴ καὶ φασιν αὐ-
 τὸν εἰπεῖν οἰκτρὰς καὶ ταπεινάς τοῦ Φιλώτου φωνὰς καὶ
 δεήσεις τοῖς περὶ τὸν Ἡφαιστίωνα προσφέροντος· „Οὕ-
 τω δὴ μαλακὸς ὦν, ὦ Φιλῶτα, καὶ ἄναδρος ἐπεχείρεις
 πράγμασι τηλικούτοις;“ Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Φιλώτου 25
 καὶ Παρμενίωνα πέμψας εὐθύς εἰς Μηδίαν ἀνεῖλεν,
 ἄνδρα πολλὰ μὲν Φιλίππῳ συγκατεργασάμενον, μόνον
 δὲ ἢ μάλιστα τῶν πρεσβυτέρων φίλων Ἀλέξανδρον εἰς
 Ἀσίαν ἐξορμήσαντα διαβῆναι, τριῶν δὲ υἱῶν, οὓς ἔσχεν,
 ἐπὶ τῆς στρατιᾶς δύο μὲν ἐπιδόντα πρότερον ἀποθανόν- 30
 τας, τῷ δὲ τρίτῳ συναναιρεθέντα. Ταῦτα πραχθέντα
 πολλοῖς τῶν φίλων φοβερὸν ἐποίησεν τὸν Ἀλέξανδρον,

μάλιστα δὲ Ἀντιπάτρῳ· καὶ πρὸς Αἰτωλοὺς ἐπεμφε κρούφα πίστεως διδοὺς καὶ λαμβάνων. Ἐφοβοῦντο γὰρ Ἀλέξανδρον Αἰτωλοὶ διὰ τὴν Οἰνιαδῶν ἀνάστασιν, ἣν πυθόμενος οὐκ Οἰνιαδῶν ἔφη παίδας, ἀλλ' αὐτὸν ἐπι-
5 θήσειν δίκην Αἰτωλοῖς.

L. Οὐ πολλῶ δὲ ὕστερον συνηνέχθη καὶ τὰ περὶ Κλεῖτον, οὕτω μὲν ἀπλῶς πυθομένοις τῶν κατὰ Φιλώ-
ταν ἀγριώτερα· λόγῳ μέντοι συντιθέντες ἅμα καὶ τὴν
αἰτίαν καὶ τὸν καιρὸν, οὐκ ἀπὸ γνώμης, ἀλλὰ δυστυχία
10 τινὶ ταῦτα εὐρίσκομεν πεπραγμένα τοῦ βασιλέως, ὀρ-
γὴν καὶ μέθην πρόφασιν τῷ Κλεῖτου δαίμονι παρασχόν-
τος. Ἐπράχθη δὲ οὕτως. Ἔκόν τινες ὀπώραν Ἑλληνι-
κὴν ἀπὸ θαλάσσης τῷ βασιλεῖ κομίζοντες. Ὁ δὲ θαυ-
μάσας τὴν ἀκμὴν καὶ τὸ κάλλος ἐκάλει τὸν Κλεῖτον ἐπι-
15 δεῖξαι καὶ μεταδοῦναι βουλόμενος. Ὁ δὲ θύων μὲν
ἐτύγχανεν, ἀφελὲς δὲ τὴν θυσίαν ἐβάδιξε· καὶ τρία τῶν
κατεσπεισμένων προβάτων ἐπηκολούθησεν αὐτῷ. Πυ-
θόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ἀνεκοινοῦτο τοῖς μάντεσιν Ἀρι-
στάνδρῳ καὶ Κλεομάντει τῷ Λάκωνι. Φησάντων δὲ πο-
20 νηρὸν εἶναι τὸ σημεῖον, ἐκέλευσεν ἐκθύσασθαι κατὰ
τάχος ὑπὲρ τοῦ Κλεῖτου. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἡμέρα τρίτη
κατὰ τοὺς ὕπνους ἰδεῖν ὄψιν ἄτοπον· δόξαι γὰρ αὐτῷ
τὸν Κλεῖτον μετὰ τῶν Παρμενίωνος νιῶν ἐν μέλασ-
ιματίοις καθέζεσθαι, τεθυηκότων ἀπάντων. Οὐ μὴν
25 ἔφθασεν ὁ Κλεῖτος ἐκθύσάμενος, ἀλλ' εὐθύς ἐπὶ τὸ
δειπνὸν ἦκε, τεθυηκὸς τοῦ βασιλέως Διοσκουροῖς.
Πότου δὲ νεανικοῦ συρραγέντος ἤδετο ποιήματα Πρα-
νίχου τινός, ὡς δὲ φασιν ἔνιοι, Πιερίωνος, εἰς τοὺς
στρατηγούς πεποιημένα τοὺς ἐναγγος ἠττημένους ὑπὸ
30 τῶν βαρβάρων ἐπ' αἰσχύνη καὶ γέλωτι. Τῶν δὲ πρε-
σβυτέρων δυσχεραίνοντων καὶ λοιδορούντων τὸν τε
ποιητὴν καὶ τὸν ἄδοντα, τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν

περὶ αὐτὸν ἠδέως ἀκροωμένων καὶ λέγειν κελευόντων, ὁ Κλεῖτος ἤδη μεθύων καὶ φύσει τραχὺς ὦν ὀργὴν καὶ αὐθάδης ἠγανάκτει μάλιστα, φάσκων οὐ καλῶς ἐν βαρβάροις καὶ πολεμίοις ὑβρίζεσθαι Μακεδόνας πολὺν βελτίονας τῶν γελώντων, εἰ καὶ δυστυχία κέχρηται. Φή- 5
σαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν Κλεῖτον αὐτῷ συνηγορεῖν δυστυχίαν ἀποφαίνοντα τὴν δειλίαν, ἐπαναστὰς ὁ Κλεῖτος „Αὕτη μέντοι σε“ εἶπεν „ἡ δειλία τὸν ἐκ θεῶν ἤδη τῷ Σπιθριδάτου ξίφει τὸν νῶτον ἐκτρέποντα πε-
694 ριεποίησε, καὶ τῷ Μακεδόνων αἵματι καὶ τοῖς τραύμασι 10
τούτοις ἐγένου τηλικούτος, ὥστε Ἀμμωνι σαντὸν εἰσποιεῖν ἀπειπάμενος Φίλιππον.“

LI. Παροξυνθεὶς οὖν ὁ Ἀλέξανδρος „Ἡ ταῦτα“ εἶ-
πεν „ὦ κακὴ κεφαλὴ, σὺ περὶ ἡμῶν ἐκάστοτε λέγων καὶ διαστασιάζων Μακεδόνας χαιρήσεις νομίζεις;“ „Ἄλλ’ 15
οὐδὲ νῦν“ ἔφη „χαίρομεν, Ἀλέξανδρε, τοιαῦτα τέλη τῶν πόνων κομιζόμενοι, μακαρίζομεν δὲ τοὺς ἤδη τεθνηκό-
τας πρὶν ἐπιθεῖν Μηδικαῖς ῥάβδοις ξαινομένους Μακε-
δόνας καὶ Περσῶν δεομένους, ἵνα τῷ βασιλεῖ προσέλ-
θωμεν.“ Τοιαῦτα τοῦ Κλεῖτου παρρησιαζομένου καὶ 20
τῶν περὶ Ἀλέξανδρον ἀντανισταμένων καὶ λοιδορούν-
των αὐτὸν, οἱ πρεσβύτεροι κατέχειν ἐπειρῶντο τὸν θό-
ρυβον. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀποστραφεὶς πρὸς Ξενόδοχον
τὸν Καρδιανὸν καὶ τὸν Κολοφώνιον Ἀρτέμιον· „Οὐ
δοκοῦσιν“ εἶπεν „ὕμιν οἱ Ἕλληνες ἐν τοῖς Μακεδόσιν 25
ὥσπερ ἐν θηρίοις ἡμίθεοι περιπατεῖν;“ Τοῦ δὲ Κλεί-
του μὴ εἰκοντος, ἀλλὰ εἰς μέσον ἃ βούλεται λέγειν τὸν
Ἀλέξανδρον κελεύοντος ἢ μὴ καλεῖν ἐπὶ δεῖπνον ἄνδρας
ἐλευθέρους καὶ παρρησίαν ἔχοντας, ἀλλὰ μετὰ βαρβά-
ρων ξῆν καὶ ἀνδραπόδων, οἱ τὴν Περσικὴν ζώνην καὶ 30
τὸν διάλευκον αὐτοῦ χιτῶνα πρόσκυνήσουσιν, οὐκέτι
φέρων τὴν ὀργὴν Ἀλέξανδρος μῆλων παρακειμένων ἐνὶ

βαλὼν ἔπαισεν αὐτὸν καὶ τὸ ἐγχειρίδιον ἐξήτει. Τῶν δὲ
σωματοφυλάκων ἐνὸς Ἀριστοφάνους φθάσαντος ὑφε-
λέσθαι, καὶ τῶν ἄλλων περιεχόντων καὶ δεομένων, ἀνα-
πηδήσας ἀνεβόα Μακεδονιστὶ καλῶν τοὺς ὑπασπιστάς
5 (τοῦτο δὲ ἦν σύμβολον θοοῦ βου μεγάλου) καὶ τὸν σαλ-
πιγκτὴν ἐκέλευσε σημαίνειν, καὶ πῦξ ἔπαισεν ὡς διατρί-
βοντα καὶ μὴ βουλόμενον. Οὗτος μὲν οὖν ὕστερον εὐ-
δοκίμησεν ὡς τοῦ μὴ συνταραχθῆναι τὸ στρατόπεδον
αἰτιώτατος γενόμενος. Τὸν δὲ Κλεῖτον οὐχ ὑφιέμενον
10 οἱ φίλοι μόλις ἐξέωσαν τοῦ ἀνδρῶνος. Ὁ δὲ κατ' ἄλ-
λας θύρας αὐθις εἰσῆει μάλα ὀλιγώρως καὶ θρασέως
Εὐριπίδου τὰ ἐξ Ἀνδρομάχης λαμβεῖα ταῦτα περαινῶν·
οἴμοι, καθ' Ἑλλάδ' ὡς κακῶς νομίζεται.

Οὕτω δὴ λαβὼν παρά τινος τῶν δορυφόρων Ἀλέξαν-
15 δρος αἰχμὴν ἀπαντῶντα τὸν Κλεῖτον αὐτῷ καὶ παρά-
γοντα τὸ πρὸ τῆς θύρας παρακάλυμμα διελαύνει. Πε-
σόντος δὲ μετὰ στεναγμοῦ καὶ βρυχήματος εὐθύς ἀφῆ-
κεν ὁ θυμὸς αὐτόν. Καὶ γενόμενος παρ' ἑαυτῷ καὶ
τοὺς φίλους ἰδὼν ἀφῶνους ἐστῶτας ἐλκύσασθαι μὲν ἐκ
20 τοῦ νεκροῦ τὴν αἰχμὴν ἔφθασε, παῖσαι δ' ἑαυτὸν ὀρμή-
σας παρὰ τὸν τράχηλον ἐπεσχέθη, τῶν σωματοφυλάκων
τὰς χεῖρας αὐτοῦ λαβόντων καὶ τὸ σῶμα βίᾳ παρενεργ-
κόντων εἰς τὸν θάλαμον.

LII. Ἐπεὶ δὲ τὴν τε νύκτα κακῶς κλαίων διήνεγκε
25 καὶ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἤδη τῷ βοᾷν καὶ θρηνεῖν ἀπει-
ρηκῶς ἀναυδὸς ἔκειτο, βαρεῖς ἀναφέρων στεναγμούς,
δεῖσαντες οἱ φίλοι τὴν ἀποσιώπησιν εἰσῆλθον βίᾳ. Καὶ
τῶν μὲν ἄλλων οὐ προσίετο τοὺς λόγους, Ἀριστάνδρου
δὲ τοῦ μάντεως ὑπομιμνήσκοντος αὐτὸν τὴν τε ὄψιν,
30 ἣν εἶδε περὶ τοῦ Κλεῖτου, καὶ τὸ σημεῖον, ὡς δὴ πάλαι
καθειμαρμένων τούτων, ἔδοξεν ἐνδιδόναι. Διὸ Καλλι-
σθένην τε τὸν φιλόσοφον παρεισήγαγον, Ἀριστοτέλους

οίκειον ὄντα, καὶ τὸν Ἀβδηρίτην Ἀνάξαρχον. Ὡν Καλλισθένης μὲν ἠθικῶς ἐπειρᾶτο καὶ πράως ὑποδυόμενος τῷ λόγῳ καὶ περιῶν ἀλύπως λαβέσθαι τοῦ πάθους, ὁ δὲ Ἀνάξαρχος ἰδίαν τινὰ πορευόμενος ἐξ ἀρχῆς ὁδὸν ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ δόξαν εἰληφῶς ὑπεροψίας καὶ ὀλιγωρίας 5 τῶν συνήθων εὐθύς εἰσελθὼν ἀνεβόησεν· „Οὗτός ἐστιν Ἀλέξανδρος, εἰς ὃν ἡ οἰκουμένη νῦν ἀποβλέπει· ὁ δὲ ἔρριπται κλαίων ὥσπερ ἀνδράποδον ἀνθρώπων νόμον καὶ ψόγον δεδοικῶς, οἷς αὐτὸν προσήκει νόμον εἶναι 695 καὶ ὄρον τῶν δικαίων, ἐπείπερ ἄρχειν καὶ κρατεῖν νε-10 νίκηκεν, ἀλλὰ μὴ δουλεύειν ὑπὸ κενῆς δόξης κεκρατημένον.“ „Οὐκ οἶσθα“ εἶπεν „ὅτι τὴν Δίκην ἔχει πάρεδρον ὁ Ζεὺς καὶ τὴν Θέμιν, ἵνα πᾶν τὸ πραχθὲν ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος θεμιτὸν ἦ καὶ δίκαιον;“ Τιοῦτοις τισὶ λόγοις χρησάμενος ὁ Ἀνάξαρχος τὸ μὲν πάθος ἐκούφισε 15 τοῦ βασιλέως, τὸ δὲ ἦθος εἰς πολλὰ χαννότερον καὶ παρανομώτερον ἐποίησεν, αὐτὸν δὲ δαιμονίως ἐνήρμοσε, καὶ τοῦ Καλλισθένου τὴν ὁμιλίαν, οὐδὲ ἄλλως ἐπίχαριν διὰ τὸ αὐστηρὸν οὔσαν, προσδιέβαλε. Λέγεται δέ ποτε παρὰ δεῖπνον ὑπὲρ ὠρῶν καὶ κράσεως τοῦ περιέ-20 χοντος λόγων ὄντων τὸν Καλλισθένην μετέχοντα δόξης τοῖς λέγουσι, τὰκεῖ μᾶλλον εἶναι ψυχρὰ καὶ δυσχεύμερα τῶν Ἑλληνικῶν, ἐναντιουμένου τοῦ Ἀναξάρχου καὶ φιλονεικοῦντος, εἰπεῖν· „Ἀλλὰ μὴν ἀνάγκη σοὶ ταῦτα ἐκείνων ὁμολογεῖν ψυχρότερα· σὺ γὰρ ἐκεῖ μὲν ἐν τρι-25 βωνι διεχειμάζεις, ἐνταῦθα δὲ τρεῖς ἐπιβεβλημένος δάπιδας κατάκεισαι.“ Τὸν μὲν οὖν Ἀνάξαρχον καὶ τοῦτο προσπαρώξυνε.

LIII. Τοὺς δὲ ἄλλους σοφιστὰς καὶ κόλακας ὁ Καλλισθένης ἐλύπει σπουδαζόμενος μὲν ὑπὸ τῶν νέων διὰ 30 τὸν λόγον, οὐχ ἦττον δὲ τοῖς πρεσβυτέροις ἀρέσκων διὰ τὸν βίον εὐτακτον ὄντα καὶ σεμνὸν καὶ αὐτάρκτη καὶ βε-

βαιοῦντα τὴν λεγομένην τῆς ἀποδημίας πρόφασιν, ὅτι τοὺς πολίτας καταγαγεῖν καὶ κατοικίσαι πάλιν τὴν πατρίδα φιλοτιμούμενος ἀνέβη πρὸς Ἀλέξανδρον. Φθονούμενος δὲ διὰ τὴν δόξαν ἔστιν ἃ καὶ καθ' αὐτοῦ τοῖς
5 διαβάλλουσι παρεῖχε, τὰς τε κλήσεις τὰ πολλὰ διωθόμενος, ἔν τε τῷ συνεῖναι βαρύτητι καὶ σιωπῇ δοκῶν οὐκ ἐπαινεῖν οὐδὲ ἀρέσκεσθαι τοῖς γινομένοις, ὥστε καὶ τὸν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν ἐπ' αὐτῷ·

μισῶ σοφιστήν, ὅστις οὐδ' αὐτῷ σοφός.

10 Λέγεται δέ ποτε πολλῶν παρακεκλημένων ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐπαινέσαι κελευσθεῖς ἐπὶ τοῦ ποτηρίου Μακεδόνας ὁ Καλλισθένης οὕτως εὐροῆσαι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε ἀνισταμένους κροτεῖν καὶ βάλλειν τοὺς στεφάνους ἐπ' αὐτόν· εἰπεῖν οὖν τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι, κατ' Εὐριπί-
15 δην, τὸν λαβόντα τῶν λόγων

καλὰς ἀφορμὰς οὐ μὲγ' ἔργον εὖ λέγειν·

„Ἀλλ' ἔνδειξα“ φάναι „τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἡμῖν κατηγορήσας Μακεδόνων, ἵνα καὶ βελτίους γένωνται μαθόντες ἢ πλημμελοῦσιν.“ Οὕτω δὲ τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν

20 παλινφθίαν τραπόμενον πολλὰ παρηρησιάσασθαι κατὰ τῶν Μακεδόνων, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν στάσιν αἰτίαν ἀποφύναυτα τῆς γενομένης περὶ Φίλιππου ἀυξήσεως καὶ δυνάμεως εἰπεῖν·

ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς·

25 ἐφ' ᾧ πικρὸν καὶ βαρὺ ἐγγενέσθαι μῖσος τοῖς Μακεδόσι, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν, ὡς οὐ τῆς δεινότητος ὁ Καλλισθένης, ἀλλὰ τῆς δυσμενείας Μακεδόσιν ἀπόδειξιν δέδωκε.

LIV. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Ἑρμιππὸς φησι τὸν ἀνα-
30 γνώστην τοῦ Καλλισθέους Στροῖβον Ἀριστοτέλει διηγεῖσθαι, τὸν δὲ Καλλισθένην συνέντα τὴν ἀλλοτριό-

τήτα τοῦ βασιλέως δις ἢ τρις ἀπιόντα πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν·

κάτθανε καὶ Πάτροκλος, ὅπερ σέο πολλὸν ἀμείνων. Οὐ φάυλως οὖν εἰπεῖν ἔοικεν ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι Καλλισθένης λόγῳ μὲν ἦν δυνατὸς καὶ μέγας, νοῦν δὲ οὐκ 5 εἶχεν. Ἀλλὰ τὴν γε προσκύνησιν ἰσχυρῶς ἀπώσάμενος καὶ φιλοσόφως καὶ μόνος ἐν φανερωῷ διελθὼν ἅ κρύφα πάντες οἱ βέλτιστοι καὶ πρεσβύτατοι τῶν Μακεδόνων ἠγανάκτουν, τοὺς μὲν Ἑλληνας αἰσχύνης ἀπήλλαξε με-
696 γάλῃς καὶ μείζονος Ἀλέξανδρον ἀποτρέψας τὴν προσ-10 κύνησιν, αὐτὸν δὲ ἀπώλεσεν ἐκβιάσασθαι δοκῶν μᾶλλον ἢ πείσαι τὸν βασιλέα. Χάρης δὲ ὁ Μιτυληναῖός φησι τὸν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ συμποσίῳ πιόντα φιάλην προτεῖναί τιμι τῶν φίλων· τὸν δὲ δεξάμενον πρὸς ἐστίαν ἀναστῆναι καὶ πιόντα προσκυνῆσαι πρῶτον, εἶτα φιλή-15 σαι τὸν Ἀλέξανδρον [ἐν τῷ συμποσίῳ] καὶ κατακλιθῆναι. Πάντων δὲ τοῦτο ποιούντων ἐφεξῆς τὸν Καλλισθένην λαβόντα τὴν φιάλην, οὐ προσέχοντος τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ Ἡφαιστίωνι προσδιαλεγομένου, πιόντα προσιέναι φιλήσοντα, Δημητρίου δὲ τοῦ προσονομαζο-20 μένου Φείδωνος εἰπόντος „ὦ βασιλεῦ, μὴ φιλήσης· οὗτος γάρ σε μόνος οὐ προσεκύνησε,“ διακλῖναι τὸ φίλημα τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν δὲ Καλλισθένη μέγα φθεγγάμενον εἰπεῖν „Φιλήματι τοίνυν ἔλασσον ἔχων ἄπειμι.“

LV. Τοιαύτης ὑπογενομένης ἀλλοτριότητος πρῶτον 25 μὲν Ἡφαιστίων ἐπιστεύετο λέγων, ὅτι συνθέμενος πρὸς αὐτὸν ὁ Καλλισθένης προσκυνῆσαι ψεύσαιο τὴν ὁμολογίαν· ἔπειτα Λυσίμαχοι καὶ Ἄγνωνες ἐπεφύοντο φάσκοντες περιέναι τὸν σοφιστὴν ὡς ἐπὶ καταλύσει τυραννίδος μέγα φρονοῦντα, καὶ συντρέχειν πρὸς αὐτὸν 30 τὰ μειράκια καὶ περιέπειν ὡς μόνον ἐλεύθερον ἐν τῷ σαύταις μυριάσι. Διὸ καὶ τῶν περὶ Ἐρμόλαον ἐπιβου-

λευσάντων τῷ Ἀλεξάνδρῳ καὶ φανερῶν γενομένων ἔδοξαν ἀληθέσιν ὅμοια κατηγορεῖν οἱ διαβάλλοντες, ὡς τῷ μὲν προβαλόντι, πῶς ἂν ἐνδοξότατος γένοιτο ἄνθρωπος, εἶπεν, „Ἄν ἀποκτείνῃ τὸν ἐνδοξότατον,“ τὸν δὲ 5 Ἐρμόλαον ἐπὶ τὴν πράξιν παροξύνων ἐκέλευε μὴ δεδιέναι τὴν χρυσῆν κλίνην, ἀλλὰ μνημονεύειν, ὅτι καὶ νοσοῦντι καὶ τιρωσκομένῳ πρόσσεισιν ἀνθρώπῳ. Καίτοι τῶν περὶ Ἐρμόλαον οὐδείς οὐδὲ διὰ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης τοῦ Καλλισθένους κατεῖπεν. Ἀλλὰ καὶ Ἀλέξανδρος αὐτὸς εὐθύς Κρατεροῦ γράφων καὶ Ἀττάλῳ καὶ Ἀλκίετῳ φησὶ τοὺς παῖδας βασανιζομένους ὁμολογεῖν, ὡς αὐτοὶ ταῦτα πράξειαν, ἄλλος δὲ οὐδείς συνειδείη. Ὅστερον δὲ γράφων πρὸς Ἀντίπατρον καὶ τὸν Καλλισθένην συνεπαιτιασάμενος „Οἱ μὲν παῖδες“ φησὶν „ὑπὸ τῶν 15 Μακεδόνων κατελεύσθησαν, τὸν δὲ σοφιστὴν ἐγὼ κολάσω καὶ τοὺς ἐκπέμψαντας αὐτὸν καὶ τοὺς ὑποδεχομένους ταῖς πόλεσι τοὺς ἐμοὶ ἐπιβουλεύοντας,“ ἀντικρὺς ἐν γε τούτοις ἀποκαλυπτόμενος πρὸς Ἀριστοτέλην· καὶ γὰρ ἐτέθραπτο Καλλισθένης παρ’ αὐτῷ διὰ τὴν συγγένειαν, ἐξ Ἡροῦς γεγονώς, ἀνεψιῶς Ἀριστοτέλους. Ἀποθανεῖν δὲ αὐτὸν οἱ μὲν ὑπ’ Ἀλεξάνδρου κρεμασθέντα λέγουσιν, οἱ δὲ ἐν πέδαις δεδεμένον καὶ νοσήσαντα, Χάρης δὲ μετὰ τὴν σύλληψιν ἐπτὰ μῆνας φυλάττεσθαι δεδεμένον, ὡς ἐν τῷ συνεδρίῳ κριθείη παρόντος Ἀριστοτέλους, ἐν αἷς δὲ ἡμέραις Ἀλέξανδρος [ἐν Μαλλοῖς Ὁξυδράκαις] ἐτρώθη περὶ τὴν Ἰνδίαν, ἀποθανεῖν ὑπέροπαχυν γενόμενον καὶ φθειριάσαντα.

LVI. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον ἐπράχθη. Δημάρατος δὲ ὁ Κορίνθιος ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἐφιλοτιμήθη πρὸς 30 Ἀλέξανδρον ἀναβῆναι· καὶ θεασάμενος αὐτὸν εἶπε μεγάλης ἠδονῆς ἐστερηῆσθαι τοὺς Ἕλληνας, ὅσοι τεθνήκασιν πρὶν ἰδεῖν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρόνῳ κα-

θήμενον. Οὐ μὴν ἐπὶ πλέον γε τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοῦ βασιλέως ἀπέλαυσεν, ἀλλ' ἐξ ἀρρωστίας ἀποθανὼν ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπῶς, καὶ τάφου ἔχασεν ὁ στρατός ἐπ' αὐτῷ τῇ περιμέτρῳ μέγαν, ὕψος δὲ πηχῶν ὀγδοήκοντα· τὰ δὲ λείψανα τέθριππον κεκοσμημένον λαμ- 5
πρῶς ἐπὶ θάλασσαν κατεκόμισε.

LVII. Μέλλων δὲ ὑπερβάλλειν εἰς τὴν Ἰνδικήν, ὡς ἐώρα πλήθει λαφύρων τὴν στρατιάν ἤδη βαρεῖαν καὶ δυσκίνητον οὔσαν, ἅμ' ἡμέρᾳ συνεσκευασμένων τῶν
697 ἁμαξῶν, πρώτας μὲν ὑπέπρησε τὰς αὐτοῦ καὶ τῶν ἐταί- 10
ρων, μετὰ δὲ ταύτας ἐκέλευσε καὶ ταῖς τῶν Μακεδόνων ἐνεῖναι πῦρ. Καὶ τοῦ πράγματος τὸ βούλευμα μεῖζον ἐφάνη καὶ δεινότερον ἢ τὸ ἔργον. Ὀλίγους μὲν γὰρ ἠνίασεν, οἱ δὲ πλείστοι βοῆ καὶ ἀλαλαγμῷ μετὰ ἐνθου-
σιασμοῦ τὰ μὲν ἀναγκαῖα τοῖς δεομένοις μεταδιδόντες, 15
τὰ δὲ περιόντα τῆς χρείας αὐτοὶ κατακαίοντες καὶ δια-
φθείροντες ὀρμῆς καὶ προθυμίας ἐνεπίμπλασαν τὸν Ἀλέξανδρον. Ἦδη δὲ καὶ φοβερὸς ἦν καὶ ἀπαραίτητος κολαστῆς τῶν πλημμελούντων. Καὶ γὰρ Μένανδρόν
τινα τῶν ἐταίρων ἄρχοντα φρουρίου καταστήσας, ὡς 20
οὐκ ἐβούλετο μένειν, ἀπέκτεινε, καὶ τῶν ἀποστάντων βαρβάρων Ὀρσοδάτην αὐτὸς κατετόξευσε. Προβάτου δὲ τεκόντος ἄρνα περὶ τῇ κεφαλῇ σχῆμα καὶ χρῶμα τιάρας ἔχοντα καὶ διδύμους ἐκατέρωθεν αὐτοῦ, βδελυχθεὶς τὸ
σημεῖον ἐκαθάρθη μὲν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων, οὓς ἐξ 25
ἔθους ἐπήγετο πρὸς τὰ τοιαῦτα, διελέχθη δὲ πρὸς τοὺς φίλους, ὡς οὐ δι' αὐτόν, ἀλλὰ δι' ἐκείνους ταράττειτο, μὴ τὸ κράτος εἰς ἀγεννηὴ καὶ ἀναλκιν ἄνθρωπον ἐκλι-
πόντος αὐτοῦ περιστήσῃ τὸ δαιμόνιον. Οὐ μὴν ἀλλὰ βέλτιόν τι σημεῖον γενόμενον τὴν ἀθυμίαν ἔλυσεν. Ὅ 30
γὰρ ἐπὶ τῶν στραματοφυλάκων τεταγμένος ἀνὴρ Μα-
κεδῶν ὄνομα Πρόξενος τῇ βασιλικῇ σκηνῇ χώραν ὀρύτ-

των παρὰ τὸν Ὄξον ποταμὸν ἀνεκάλυψε πηγὴν ὑγροῦ λιπαροῦ καὶ πιμελώδους· ἀπαντλουμένου δὲ τοῦ πρώτου καθαρὸν ἀνέβλυξεν ἤδη καὶ διανγῆς ἔλαιον, οὔτε ὀσμῆ δοκοῦν οὔτε γεύσει ἐλαίου διαφέρειν, στιλπνότητά 5 τε καὶ λιπαρότητα παντάπασιν ἀπαράλλακτον, καὶ ταῦτα τῆς χώρας μηδὲ ἐλαίας φερούσης. Λέγεται μὲν οὖν καὶ τὸν Ὄξον αὐτὸν εἶναι μαλακώτατον ὕδωρ, ὥστε τὸ δέρμα τοῖς λουομένοις ἐπιλίπαινειν. Οὐ μὴν ἀλλὰ θαυμαστῶς Ἀλέξανδρος ἠσθελὸς δῆλός ἐστιν ἐξ ὧν γράφει 10 πρὸς Ἀντίπατρον, ἐν τοῖς μεγίστοις τοῦτο τῶν ἀπὸ τοῦ θεοῦ γεγυότων αὐτῷ τιθέμενος. Οἱ δὲ μάντις ἐνδόξου μὲν στρατείας, ἐπιπόνου δὲ καὶ χαλεπῆς τὸ σημεῖον ἐποιοῦντο· πόνων γὰρ ἀρωγὴν ἔλαιον ἀνθρώποις ὑπὸ θεοῦ δεδόσθαι.

15 LVIII. Πολλοὶ μὲν οὖν κατὰ τὰς μάχας αὐτῷ κίνδυνοι συνέπεσον καὶ τραύμασι νεανικοῖς ἀπήντησε, τὴν δὲ πλείστην φθορὰν ἀπορία τῶν ἀναγκαίων καὶ δυσκρασίαι τοῦ περιέχοντος ἀπειργάσαντο τῆς στρατιᾶς. Αὐτὸς δὲ τόλμη τὴν τύχην ὑπερβαλέσθαι καὶ τὴν δύ- 20 ναμιν ἀρετῇ φιλοτιμούμενος, οὐδὲν ᾤετο τοῖς θαρροῦσιν ἀνάλωτον οὐδὲ ὀχυρὸν εἶναι τοῖς ἀτόλμοις. Λέγεται δὲ τὴν Σισιμίδου πολιορκῶν πέτραν ἄβατον οὔσαν καὶ ἀπρόσβατον ἀθυμούντων τῶν στρατιωτῶν ἐρωτῆσαι τὸν Ὀξυάρτην, ποῖός τις αὐτὸς εἴη τὴν ψυχὴν ὁ Σισι- 25 μίδου. Φήσαντος δὲ τοῦ Ὀξυάρτου δειλότατον ἀνθρώπων, „Λέγεις σύ γε“ φάναι „τὴν πέτραν ἀλώσιμον ἡμῖν εἶναι· τὸ γὰρ ἄρχον αὐτῆς οὐκ ὀχυρὸν ἐστὶ.“ Ταύτην μὲν οὖν ἐκφοβήσας τὸν Σισιμίδου ἔλαβεν. Ἐτέρω δὲ ὁμοίως ἀποτόμῳ προσβαλὼν τοὺς νεωτέρους τῶν 30 Μακεδόνων παρώρμα, καὶ Ἀλέξανδρον τινα καλούμενον προσαγορεύσας „Ἀλλὰ σοί γε“ εἶπεν „ἀνδραγαθεῖν προσήκει καὶ διὰ τὴν ἐπωνυμίαν.“ Ἐπεὶ δὲ λαμπρῶς

ὁ νεανίας ἀγωνιζόμενος ἔπεσεν, οὐ μετρίως ἐδήχθη. Τῇ δὲ καλουμένῃ Νύσῃ τῶν Μακεδόνων ὀκνούντων προσάγειν (καὶ γὰρ ποταμὸς ἦν πρὸς αὐτῇ βαθύς) ἐπιστάς „Τί γάρ“ εἶπεν „ὁ κάκιστος ἐγὼ νεῖν οὐκ ἔμαθον;“ καὶ ἤδη ἔχων τὴν ἀσπίδα περᾶν ἠθέλησεν. Ἐπεὶ 5 δὲ καταπαύσαντος τὴν μάχην αὐτοῦ παρήσαν ἀπὸ τῶν πολιορκουμένων πόλεων πρέσβεις δεησόμενοι, πρῶτον μὲν ὄφθεις ἀθεράπευτος ἐν τοῖς ὅπλοις ἐξέπληξεν αὐτούς· ἔπειτα προσκεφαλαίου τινὸς αὐτῷ κομισθέντος ἐκέλευσε λαβόντα καθίσει τὸν πρεσβύτατον· Ἄκουφισ 10 698 ἐκαλεῖτο. Θαυμάσας οὖν τὴν λαμπρότητα καὶ φιλανθρωπίαν ὁ Ἄκουφισ ἠρώτα, τί βούλεται ποιοῦντας αὐτούς ἔχειν φίλους. Φήσαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου „Σὲ μὲν ἄρχοντα καταστήσαντας αὐτῶν, πρὸς δὲ ἡμᾶς πέμψαντας ἑκατὸν ἄνδρας τοὺς ἀρίστους.“ γελάσας ὁ Ἄκου- 15 φισ „Ἀλλὰ βέλτιον“ εἶπεν „ἄρξω, βασιλεῦ, τοὺς κακί- στους πρὸς σὲ πέμψας μᾶλλον ἢ τοὺς ἀρίστους.“

LIX. Ὁ δὲ Ταξίλης λέγεται μὲν τῆς Ἰνδικῆς ἔχειν μοῖραν οὐκ ἀποδέουσαν Αἰγύπτου τὸ μέγεθος, εὐβοτον δὲ καὶ καλλίκαρπον ἐν τοῖς μάλιστα, σοφὸς δὲ τις ἀνήρ 20 εἶναι καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἀσπασάμενος „Τί δεῖ πολέμων“ φάσαι „καὶ μάχης ἡμῖν, Ἀλέξανδρε, πρὸς ἀλλήλους, εἰ μήτε ὕδωρ ἀφαιρησόμενος ἡμῶν ἀφίξει μήτε τροφήν ἀναγκαίαν, ὑπὲρ ὧν μόνωι ἀνάγκη διαμάχεσθαι νοῦν ἔχουσιν ἀνθρώποις; Τοῖς δὲ ἄλλοις χρήμασι 25 καὶ κτήμασι λεγομένοις, εἰ μὲν εἶμι κρείττων, ἔτοιμος εὖ ποιεῖν, εἰ δὲ ἥττων, οὐ φεύγω χάριν ἔχειν εὖ παθῶν.“ Ἡσθεις οὖν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ δεξιωσάμενος αὐτόν „Ἡ που νομίζεις“ ἔφη „δίχα μάχης ἔσεσθαι τὴν ἔντευξιν ἡμῖν ἀπὸ τοιούτων λόγων καὶ φιλοφροσύνης; 30 Ἄλλ' οὐδέν σοι πλεόν· ἐγὼ γὰρ ἀγωνιοῦμαι πρὸς σὲ καὶ διαμαχοῦμαι ταῖς χάρισιν, ὧς μου χρηστὸς ὧν μὴ περι-

γένη.“ Λαβὼν δὲ δῶρα πολλὰ καὶ δοὺς πλείονα τέλος χίλια τάλαντα νομίσματος αὐτῷ προέπειεν. Ἐφ’ οἷς τοὺς μὲν φίλους ἰσχυρῶς ἐλύπησε, τῶν δὲ βαρβάρων πολλοὺς ἐποίησεν ἡμερωτέρας ἔχειν πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ
 5 τῶν Ἰνδῶν οἱ μαχιμώτατοι μισθοφοροῦντες ἐπεφοίτων ταῖς πόλεσιν ἐρρωμένως ἀμύνοντες καὶ πολλὰ τὸν Ἀλέξανδρον ἐκακοποιοῦν, σπεισάμενος ἐν τινι πόλει πρὸς αὐτοὺς ἀπιόντας ἐν ὁδῷ λαβὼν ἅπαντας ἀπέκτεινε. Καὶ τοῦτο τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις αὐτοῦ τὰ ἄλλα νομίμως
 10 καὶ βασιλικῶς πολεμήσαντος ὥσπερ κηλὶς πρόσσεστιν. Οὐκ ἐλάσσονα δὲ τούτων οἱ φιλόσοφοι πράγματα παρέσχον αὐτῷ, τοὺς τε προστιθεμένους τῶν βασιλέων κακίζοντες καὶ τοὺς ἐλευθέρους δῆμους ἀφιστάντες. Διὸ καὶ τούτων πολλοὺς ἐκρέμασε.

15 LX. Τὰ δὲ πρὸς Πῶρον αὐτὸς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ὡς ἐπράχθη γέγραφε. Φησὶ γὰρ ἐν μέσῳ τῶν στρατοπέδων τοῦ Ὑδάσπου ῥέοντος ἀντιπόρους ἰστάντα τοὺς ἐλέφαντας αἰεὶ τὸν Πῶρον ἐπιτηρεῖν τὴν διάβασιν. Αὐτὸν μὲν οὖν καθ’ ἡμέραν ἐκάστην ψόφον ποιεῖν καὶ θόρυβον ἐν
 20 τῷ στρατοπέδῳ πολὺν, ἐθίζοντα τοὺς βαρβάρους μὴ φοβεῖσθαι· νυκτὸς δὲ χειμερίου καὶ ἀσελήνου λαβόντα τῶν πεζῶν μέρος, ἵππεῖς δὲ τοὺς κρατίστους καὶ προελθόντα πόρρω τῶν πολεμίων διαπερᾶσαι πρὸς νῆσον οὐ μεγάλην. Ἐνταῦθα δὲ ῥαγδαίου μὲν ἐκχυθέντος ὄμβρου, πρηστήρων δὲ πολλῶν καὶ κεραυνῶν εἰς τὸ στρατόπεδον φερομένων, ὅμως ὄρῶν ἀπολλυμένους τινὰς καὶ συμφλεγομένους ὑπὸ τῶν κεραυνῶν ἀπὸ τῆς νησίδος ἄρας προσφέρεσθαι ταῖς ἀντιπέρας ὄχθαις. Τραχὺν δὲ τὸν Ὑδάσπην ὑπὸ τοῦ χειμῶνος ἐπιόντα καὶ μετέω-
 30 ρον ἐκρηγμα ποιῆσαι μέγα, καὶ πολὺ μέρος ἐκείνη φέρεσθαι τοῦ ῥεύματος· αὐτοὺς δὲ δέξασθαι τὸ μέσον οὐ βεβαίως, ἅτε δὴ συνολισθάνου καὶ περιορηγνύμενου. Ἐν-

ταῦθα δὲ εἰπεῖν φασιν αὐτόν· „ὦ Ἀθηναῖοι, ἄρα γε πιστεύσαίτε ἄν, ἡλίκοις ὑπομένω κινδύνους ἕνεκα τῆς παρ' ὑμῖν εὐδοξίας;“ Ἀλλὰ τοῦτο μὲν Ὀνησίκριτος εἶρηκεν, αὐτὸς δὲ φησι τὰς σχεδίας ἀφέντας αὐτοὺς μετὰ τῶν ὄπλων τὸ ἔκρηγμα διαβαίνειν ἄχρι μαστῶν 5 βρεχομένους, διαβάς δὲ τῶν πεζῶν εἴκοσι σταδίους προῖππεῦσαι λογιζόμενος, εἰ μὲν οἱ πολέμιοι τοῖς ἵπποις προσβάλοιεν, πολὺ κρατήσειν, εἰ δὲ κινοῖεν τὴν

699 φάλαγγα, φθήσεσθαι τοὺς πεζοὺς αὐτῷ προσγενομένους· θάτερον δὲ συμβῆναι. Τῶν γὰρ ἵππέων χιλίους 10 καὶ τῶν ἄρμάτων ἐξήκοντα συμπεσόντα τρεψάμενος, τὰ μὲν ἄρματα λαβεῖν ἅπαντα, τῶν δ' ἵππέων ἀνελεῖν τετρακοσίους. Οὕτω δὴ συμφρονήσαντα τὸν Πῶρον, ὡς αὐτὸς εἶη διαβεβηκῶς Ἀλέξανδρος, ἐπιέναι μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως, πλὴν ὅσον ἐμποδῶν εἶναι τοῖς διαβαί- 15 νοῦσι τῶν Μακεδόνων ἀπέλιπε, φοβηθεὶς δὲ τὰ θηρία καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων αὐτὸς μὲν ἐνσεῖσαι κατὰ θάτερον κέρας, Κοῖνον δὲ τῷ δεξιῷ προσβαλεῖν κελεῦσαι. Γενομένης δὲ τροπῆς ἐκατέρωθεν ἀναχωρεῖν αἰεὶ πρὸς τὰ θηρία καὶ συνειλεῖσθαι τοὺς ἐκβιαζομένους, 20 ὅθεν ἤδη τὴν μάχην ἀναμειγμένην εἶναι, καὶ μόλις ὀγδόης ὥρας ἀπειπεῖν τοὺς πολεμίους. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ τῆς μάχης ποιητῆς αὐτὸς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς εἶρηκεν. Οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων ὁμολογοῦσι τὸν Πῶρον ὑπεραίροντα τεσσάρων πηχῶν σπιθαμῇ τὸ μῆκος ἵππό- 25 του μηδὲν ἀποδεῖν πρὸς τὸν ἐλέφαντα συμμετρία διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον τοῦ σώματος. Καίτοι μέγιστος ἦν ὁ ἐλέφας· σύνεσιν δὲ θαυμαστὴν ἐπεδείξατο καὶ κηδεμονίαν τοῦ βασιλέως, ἐρωμένον μὲν ἔτι θυμῷ τοὺς προσμαχομένους ἀμυνόμενος καὶ ἀνακόπτων, ὡς δὲ 30 ἦσθετο βελῶν πλήθει καὶ τραυμάτων κάμνοντα, δεισας μὴ περιρροῆ, τοῖς μὲν γόνασιν εἰς γῆν ὑφῆκε πρῶτος

ἑαυτὸν, τῇ δὲ προνομαίᾳ λαμβάνων ἀτρέμα τῶν δορα-
 τίων ἕκαστον ἐξήρει τοῦ σώματος. Ἐπεὶ δὲ ληφθέντα
 τὸν Πῶρον ὁ Ἀλέξανδρος ἠρώτα, πῶς αὐτῷ χρήσεται,
 „Βασιλικῶς“ εἶπε· προσπυθομένου δέ, μὴ τι ἄλλο λέ-
 5 γει, „Πάντα“ εἶπεν, „ἔστιν ἐν τῷ βασιλικῶς.“ Οὐ μόνον οὖν ἀφῆκεν αὐτὸν ἄρχειν ὣν ἐβασίλευε σατραπην
 καλούμενον, ἀλλὰ καὶ προσέθηκε χώραν καὶ τοὺς αὐ-
 τονόμους καταστρεψάμενος, ἐν ἧ πεντεκαίδεκα μὲν
 ἔθνη, πόλεις δὲ πεντακισχιλίας ἀξιολόγους, κώμας δὲ
 10 παμπόλλας εἶναί φασιν· ἄλλην δὲ τρεῖς τοσαύτην ἦς
 Φίλιππόν τινα τῶν ἐταίρων σατραπην ἀπέδειξεν.

LXI. Ἐκ δὲ τῆς πρὸς Πῶρον μάχης καὶ ὁ Βουκεφά-
 λας ἐτελεύτησεν, οὐκ εὐθύς, ἀλλ' ὕστερον, ὡς οἱ πλεῖ-
 στοι λέγουσιν ἀπὸ τραυμάτων θεραπευόμενος, ὡς δὲ
 15 Ὀνησίκριτος, διὰ γῆρας ὑπέροπος γενόμενος· τριά-
 κοντα γὰρ ἐτῶν ἀποθανεῖν αὐτόν. Ἐδήχθη δ' ἰσχυρῶς
 Ἀλέξανδρος, οὐδὲν ἄλλο ἢ συνήθη καὶ φίλον ἀποβε-
 βληκῆναι νομίζων· καὶ πόλιν οἰκίσας ἐπ' αὐτῷ παρὰ
 τὸν ὐδάσπην Βουκεφαλίαν προσηγόρευσε. Λέγεται δὲ
 20 καὶ κῦνα Περίταν ὄνομα τετραμμένον ὑπ' αὐτοῦ καὶ
 στεργόμενον ἀποβαλὼν κτίσαι πόλιν ἐπώνυμον. Τοῦτο
 δὲ Σωτίων φησὶ Ποτάμῳ ἀκοῦσαι τοῦ Λεσβίου.

LXII. Τοὺς μέντοι Μακεδόνας ὁ πρὸς Πῶρον ἀγῶν
 ἀμβλυτέρους ἐποίησε καὶ τοῦ πρόσω τῆς Ἰνδικῆς ἔτι
 25 προελθεῖν ἐπέσχε. Μόλις γὰρ ἐκείνον ὠσάμενοι δισμυ-
 ρίοις πεξοῖς καὶ δισχιλίαις ἵππεῦσι παραταξάμενον ἀν-
 τέστησαν ἰσχυρῶς Ἀλεξάνδρῳ βιαζομένῳ καὶ τὸν Γάγγη
 περᾶσαι ποταμὸν, εὗρος μὲν αὐτοῦ δύο καὶ τριά-
 κοντα σταδίων εἶναι πυνθανόμενοι καὶ βάθος ὀργυίας
 30 ἑκατόν, ἀντιπέρας δὲ τὰς ὄχθας ἀποκεκρῦφθαι πλήθε-
 σιν ὄπλων καὶ ἵππων καὶ ἐλεφάντων. Ἐλέγοντο γὰρ
 ὀκτὼ μὲν μυριάδας ἵπποτῶν, εἴκοσι δὲ πεξῶν, ἄρματα

δὲ ὀκτακισχίλια καὶ μαχίμους ἐλέφαντας ἑξακισχιλίους ἔχοντες οἱ Γανδαριτῶν καὶ Πραισίων βασιλεῖς ὑπομένειν. Καὶ κόμπος οὐκ ἦν περὶ ταῦτα. Ἀνδρόκοττος γὰρ ὕστερον οὐ πολλῶ βασιλεύσας Σελεύκῳ πεντακοσίους ἐλέφαντας ἐδώρήσατο, καὶ στρατοῦ μυριάσιν ἑξή- 5
 700 κοντα τὴν Ἰνδικὴν ἐπῆλθεν ἅπασαν καταστρεφόμενος. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὑπὸ δυσθυμίας καὶ ὀργῆς αὐτὸν εἰς
 τὴν σκηνὴν καθείρξας ἔκειτο, χάριν οὐδεμίαν εἰδῶς τοῖς διαπεπραγμένοις, εἰ μὴ περάσειε τὸν Γάγγην, ἀλλ' ἐξομολόγησιν ἤττης τιθέμενος τὴν ἀναχώρησιν. Ὡς δὲ οἱ 10
 τε φίλοι τὰ εἰκότα παρηγοροῦντες αὐτὸν οἷ τε στρατιῶται κλανθμῶ καὶ βοῇ προσιστάμενοι ταῖς θύραις ἰκέτενον, ἐπικλασθεῖς ἀνεξεύγνυε, πολλὰ πρὸς δόξαν ἀπατηλὰ καὶ σοφιστικὰ μηχανώμενος. Καὶ γὰρ ὄπλα μείζονα καὶ φάτνας ἵππων καὶ χαλινούς βαρύτερους κα- 15
 τασκευάσας ἀπέλιπέ τε καὶ διέρριψεν. Ἰδρῦσατο δὲ βωμοὺς θεῶν, οὓς μέχρι νῦν οἱ Πραισίων βασιλεῖς διαβαίνοντες σέβονται καὶ θύουσιν Ἑλληνικὰς θυσίας. Ἀνδρόκοττος δὲ μειράκιον ὢν αὐτὸν Ἀλέξανδρον εἶδε, καὶ λέγεται πολλάκις εἰπεῖν ὕστερον, ὡς παρ' οὐδὲν ἦλθε 20
 τὰ πράγματα λαβεῖν Ἀλέξανδρος, μισουμένου τε καὶ καταφρονουμένου τοῦ βασιλέως διὰ μοχθηρίαν καὶ δυσγένειαν.

LXIII. Ἐντεῦθεν ὀρμήσας Ἀλέξανδρος τὴν ἔξω θάλασσαν ἐπιδεῖν, καὶ πολλὰ πορθμεῖα κωπήρη καὶ σχεδιάς 25
 πηξάμενος, ἐκομίζετο τοῖς ποταμοῖς ὑποφερόμενος σχολαίως. Ὁ δὲ πλοῦς οὐκ ἀργὸς ἦν οὐδὲ ἀπόλεμος, προσβάλλων δὲ ταῖς πόλεσι καὶ ἀποβαίνων ἐχειροῦτο πάντα. Πρὸς δὲ τοῖς καλουμένοις Μαλλοῖς, οὓς φασιν Ἰνδῶν μαχιμωτάτους γενέσθαι, μικρὸν ἐδέησε κατακοπῆναι. 30
 Τοὺς μὲν γὰρ ἀνθρώπους βέλεσιν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀπεσκέδασε, πρῶτος δὲ διὰ κλίμακος τεθεισῆς ἀναβάς ἐπὶ

τὸ τεῖχος, ὡς ἢ τε κλίμαξ συνετρίβη καὶ τῶν βαρβάρων
 ὑφισταμένων παρὰ τὸ τεῖχος ἐλάμβανε πληγὰς κάτωθεν,
 ὀλιγοστός ὢν συστρέψας ἑαυτὸν εἰς μέσους ἀφῆκε τοὺς
 πολεμίους καὶ κατὰ τύχην ὀρθὸς ἔσθη. Τινὰξαμένου δὲ
 5 τοῖς ὄπλοις ἔδοξαν οἱ βάρβαροι σέλας τι καὶ φάσμα πρὸ
 τοῦ σώματος φέρεσθαι. Διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἔφυγον καὶ
 διεσκεδάσθησαν· ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν μετὰ θυεῖν ὑπασπι-
 στῶν, ἐπιδραμόντες οἱ μὲν ἐκ χειρὸς ξίφεσι καὶ δόρασι
 διὰ τῶν ὄπλων συνετίτρωσκον ἀμυνόμενον, εἰς δὲ μι-
 10 κρὸν ἀπωτέρω στάς ἐφῆκεν ἀπὸ τόξου βέλος οὕτως εὐ-
 τουον καὶ βίαιον, ὥστε τὸν θώρακα διακόψαν ἐμπαγή-
 ναι τοῖς περὶ τὸν μασθὸν ὀστέοις. Πρὸς δὲ τὴν πληγὴν
 ἐνδόντος αὐτοῦ καὶ τὸ σῶμα κάμψαντος, ὁ μὲν βαλὼν
 ἐπέδραμε βαρβαρικὴν μάχαιραν σπασάμενος, Πενκέ-
 15 στας δὲ καὶ Λιμναῖος προέστησαν· ὢν πληγέντων ἑκα-
 τέρων ὁ μὲν ἀπέθανε, Πενκέστας δὲ ἀντεῖχε, τὸν δὲ
 βάρβαρον Ἀλέξανδρος ἀπέκτεινε. Αὐτὸς δὲ τραύματα
 πολλὰ λαβὼν, τέλος δὲ πληγὴς ὑπέρω κατὰ τοῦ τραχή-
 λου, προσήρεισε τῷ τείχει τὸ σῶμα, βλέπων πρὸς τοὺς
 20 πολεμίους. Ἐν τούτῳ δὲ τῶν Μακεδόνων περιχυθέν-
 των ἀρπασθεῖς ἀναίσθητος ἤδη τῶν περὶ αὐτὸν ἐπὶ
 σκηνῆς ἐκομίζετο. Καὶ παραντίκα μὲν ὡς τεθνεῶτος ἦν
 λόγος ἐν τῷ στρατοπέδῳ· χαλεπῶς δὲ καὶ πολυπόνως
 τὸν οἶστον ἐκπρισάντων ξύλινον ὄντα, καὶ τοῦ θώρακος
 25 οὕτω μόλις ἀπολυθέντος, περὶ τὴν ἐκκοπὴν ἐγίνοντο τῆς
 ἀκίδος ἐνδεδυκυίας [ἐν] ἐνὶ τῶν ὀστέων. Λέγεται δὲ τὸ
 μὲν πλάτος τριῶν δακτύλων εἶναι, τὸ δὲ μῆκος τεσσά-
 ρων. Διὸ ταῖς λιποθυμίαις ἔγγιστα θανάτου συνελαι-
 νόμενος ἔξαιρουμένης αὐτῆς, ὅμως ἀνέλαβε. Καὶ δια-
 30 φυγῶν τὸν κίνδυνον, ἔτι δὲ ἀσθενῆς ὢν καὶ πολὺν χρό-
 νον ἐν διαίτῃ καὶ θεραπείαις ἔχων αὐτόν, ἔξω θορυ-
 βοῦντας ὡς ἦσθετο ποθοῦντας αὐτὸν ἰδεῖν τοὺς Μακε-

δόνας, λαβὼν ἱμάτιον προῆλθε. Καὶ θύσας τοῖς θεοῖς αὐθις ἀνήχθη καὶ παρεκομίζετο χώραν τε πολλὴν καὶ πόλεις μεγάλας καταστρεφόμενος.

LXIV. Τῶν δὲ Γυμνοσοφιστῶν τοὺς μάλιστα τὸν Σάββαν ἀναπαίσαντας ἀποστήναι καὶ κακὰ πλείστα τοῖς 5 Μακεδόσι παρασχόντας λαβὼν δέκα, δεινούς δοκοῦντας εἶναι περὶ τὰς ἀποκρίσεις καὶ βραχυλόγους, ἐρωτήματα προὔβαλεν αὐτοῖς ἄπορα, φήσας ἀποκτενεῖν τὸν μὴ ὀρθῶς ἀποκρινάμενον πρῶτον, εἶτα ἐφεξῆς οὕτω τοὺς ἄλλους· ἓνα δὲ τὸν πρεσβύτατον ἐκέλευσε κρίνειν. Ὁ μὲν 10 οὖν πρῶτος ἐρωτηθεὶς, πότερον οἶεται τοὺς ζῶντας εἶναι πλείονας ἢ τοὺς τεθνηκότας, ἔφη τοὺς ζῶντας· οὐκ ἔτι γὰρ εἶναι τοὺς τεθνηκότας. Ὁ δὲ δεύτερος, πότερον τὴν γῆν ἢ τὴν θάλατταν μείζονα τρέφειν θηρία, τὴν γῆν· ταύτης γὰρ μέρος εἶναι τὴν θάλατταν. Ὁ δὲ τρίτος 15 τος, ποῖόν ἐστι ζῶον πανουργότατον, ὃ μέχρι νῦν, εἶπεν, ἀνθρώπος οὐκ ἔγνωκεν. Ὁ δὲ τέταρτος ἀνακρινόμενος, τίνι λογισμῷ τὸν Σάββαν ἀπέστησεν, ἀπεκρίνατο, καλῶς ζῆν βουλούμενος αὐτὸν ἢ καλῶς ἀποθανεῖν. Ὁ δὲ πέμπτος ἐρωτηθεὶς, πότερον οἶεται τὴν ἡμέραν ἢ τὴν 20 νύκτα προτέραν γεγυῆναι, τὴν ἡμέραν, εἶπεν, ἡμέρα μιᾶ· καὶ προσεπεῖπεν οὗτος, θαυμάσαντος τοῦ βασιλέως, ὅτι τῶν ἀπόρων ἐρωτήσεων ἀνάγκη καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἀπόρους εἶναι. Μεταβαλὼν οὖν τὸν ἕκτον ἠρώτα, πῶς ἂν τις φιληθείη μάλιστα· ἂν κράτιστος ᾖν, 25 ἔφη, μὴ φοβερός ἦ. Τῶν δὲ λοιπῶν τριῶν ὃ μὲν ἐρωτηθεὶς, πῶς ἂν τις ἐξ ἀνθρώπων γένοιτο θεός, εἴ τι πράξειεν, εἶπεν, ὃ πρᾶξιαι δυνατὸν ἀνθρώπῳ μὴ ἔστιν· ὃ δὲ περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, πότερον ἰσχυρότερον, ἀπεκρίνατο τὴν ζωὴν τοσαῦτα κακὰ φέρουσιν. Ὁ δὲ τελευ- 30 ταίος, μέχρι τίνος ἀνθρώπῳ καλῶς ἔχον ζῆν, μέχρι οὗ μὴ νομίζει τὸ τεθνᾶναι τοῦ ζῆν ἄμεινον. Οὕτω δὲ τρα-

πόμενος πρὸς τὸν δικαστὴν ἐκέλευσεν ἀποφαίνεσθαι. Τοῦ δὲ ἕτερον ἑτέρου χεῖρον εἰρηκέναι φήσαντος, „Οὐκ οὖν“ ἔφη „σὺ πρῶτος ἀποθανῆ τοιαῦτα κρίνων.“ „Οὐκ ἂν γέ“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, εἰ μὴ σὺ ψεύδη φήσας πρῶ-

5 του ἀποκτενεῖν τὸν ἀποκρινάμενον κάκιστα.“

LXV. Τούτους μὲν οὖν ἀφῆκε δωρησάμενος· πρὸς δὲ τοὺς ἐν δόξῃ μάλιστα καὶ καθ' αὐτοὺς ἐν ἡσυχίᾳ ζῶντας ἔπεμψεν Ὀνησίκριτον, ἀφικέσθαι δεόμενος πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ Ὀνησίκριτος ἦν φιλόσοφος τῶν Διογένει

10 τῶ Κυνικῶ συνεσχολακότων. Καὶ φησι τὸν μὲν Καλανὸν ὑβριστικῶς πάνυ καὶ τραχέως κελεύειν ἀποδύντα τὸν χιτῶνα γυμνὸν ἀκροᾶσθαι τῶν λόγων· ἄλλως δὲ οὐ διαλέξεσθαι πρὸς αὐτόν, οὐδ' εἰ παρὰ τοῦ Διὸς ἀφί- κται· τὸν δὲ Δάνδαμιν πρῶτον εἶναι καὶ διακού-

15 σαντα περὶ Σωκράτους καὶ Πυθαγόρου καὶ Διογένους εἰπεῖν, ὡς εὐφρυνεῖς μὲν αὐτῶ γεγονέναι δοκοῦσιν οἱ ἄνδρες, λίαν δὲ τοὺς νόμους αἰσχυρόμενοι βεβιωκέναι. Ἄλλοι δὲ φασὶ τὸν Δάνδαμιν οὐδὲν εἰπεῖν ἄλλ' ἢ το-

20 σουτον μόνον „Τίνος χάριν ὁ Ἀλέξανδρος ὁδὸν τσοαύ- την δεῦρ' ἦλθε;“ Τὸν μέντοι Καλανὸν ἔπεισεν ὁ Ταξι- λης ἐλθεῖν πρὸς Ἀλέξανδρον. Ἐκαλεῖτο δὲ Σφίνης· ἐπεὶ δὲ κατ' Ἰνδικὴν γλῶτταν τῶ Καλὲ προσαγορευόντων ἀντὶ τοῦ Χαίρειν τοὺς ἐντυγχάνοντας ἠσπάζετο, Καλα- νὸς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὠνομάσθη. Τοῦτον δὲ λέγεται

25 καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρχῆς τῶ Ἀλεξάνδρῳ προθέσθαι. Καταβαλὼν γὰρ ἐν μέσῳ βύρσαν τινὰ ξηρὰν καὶ κατε- σκληκυῖαν ἐπάτησε τὸ ἄκρον· ἡ δὲ εἰς ἐν πιεσθεῖσα τοῖς ἄλλοις ἐπήρθη μέρεσι. Καὶ τοῦτο περιῶν ἐν κύκλῳ καὶ πιέζων καθ' ἕκαστον ἐδείκνυε γιγνόμενον, ἄχρι οὗ

30 τὸ μέσον ἐπιστὰς κατέσχε καὶ πάντα οὕτως ἠρέμησεν. Ἐβούλετο δὲ ἡ εἰκὼν ἐνδείξις εἶναι τοῦ τὰ μέσα δεῖν

μάλιστα τῆς ἀρχῆς πιέζειν καὶ μὴ μακρὰν ἀποπλα-
νᾶσθαι τὸν Ἀλέξανδρον.

LXVI. Ἡ δὲ διὰ τῶν ποταμῶν πρὸς τὴν θάλατταν
ὑπαγωγὴ μηνῶν ἐπὶ χρόνον ἀνάλωσεν. Ἐμβαλὼν δὲ
ταῖς ναυσὶν εἰς τὸν Ὠκεανὸν ἀνέπλευσε πρὸς νῆσον, ἣν 5
Σκιλλοῦστιν αὐτὸς ὠνόμασεν, ἕτεροι δὲ Φιλτοῦκιν.
Ἐνταῦθα δὲ ἀποβάς ἔθυσε τοῖς θεοῖς, καὶ τὴν φύσιν
ἐπειδε τοῦ πελάγους καὶ τῆς παραλίας ὅσον ἐφικτὸν ἦν.
Εἶτα ἐπευξάμενος μηδένα μετ' αὐτὸν ἀνθρώπων ὑπερ-
702 βῆναι τοὺς ὄρους τῆς στρατείας ἀνέστρεφε. Καὶ τὰς 10
μὲν ναῦς ἐκέλευσε περιπλεῖν ἐν δεξιᾷ τὴν Ἰνδικὴν
ἐχούσας, ἡγεμόνα μὲν Νέαρχον ἀποδειξάσας, ἀρχικυβερ-
νήτην δὲ Ὀνησίκριτον· αὐτὸς δὲ περὶ δι' Ὠρειτῶν πο-
ρευόμενος εἰς ἐσχάτην ἀπορίαν προήχθη καὶ πλῆθος
ἀνθρώπων ἀπόλεσεν, ὥστε τῆς μαχίμου δυνάμεως μηδὲ 15
τὸ τέταρτον ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἀπαγαγεῖν. Καίτοι δώδεκα
μὲν μυριάδες ἦσαν οἱ περὶ, τὸ δ' ἵπτικὸν εἰς μυρίους
καὶ πεντακισχιλίους. Ἀλλὰ καὶ νόσοι χαλεπαὶ καὶ διαί-
ται πονηραὶ καὶ καύματα ξηρὰ καὶ πλείστους ὁ λιμὸς
διέφθειρεν, ἄσπορον χώραν ἐπιόντας ἀνθρώπων κακο-
20 βίων, ὀλίγα καὶ ἀγεννῆ πρόβατα κεκτημένων, ἃ τοὺς
θαλαττίους ἰχθῦς εἰθισμένα προσφέρεσθαι σάρκα μο-
χθηρὰν εἶχε καὶ δυσώδη. Μόλις οὖν ἐν ἡμέραις ἐξή-
κοντα ταύτην διελθὼν καὶ τῆς Γεδρωσίας ἀψάμενος εὐ-
θύς ἐν ἀφθόνοισι ἦν πᾶσι, τῶν ἔγγιστα σατραπῶν καὶ 25
βασιλέων παρασκευασάντων.

LXVII. Ἀναλαβὼν οὖν ἐνταῦθα τὴν δύναμιν ἐξώρ-
μησε κώμῳ χρώμενος ἐφ' ἡμέρας ἐπὶ διὰ τῆς Καρμα-
νίας. Αὐτὸν μὲν οὖν ἵπποι σχέδην ἐκόμιζον ὀκτώ, μετὰ
τῶν ἐταίρων ὑπὲρ θυμέλης ἐν ὑψηλῷ καὶ περιφανεῖ 30
πλασίῳ πεπηγνίας εὐωχούμενον συνεχῶς ἡμέρας καὶ
νυκτός· ἅμαξαι δὲ παμπληθεῖς, αἱ μὲν ἀλουργοῖς καὶ

ποικίλοις περιβολαίοις, αἱ δ' ὕλης ἀεὶ προσφάτου καὶ
 χλωρᾶς σκιαζόμεναι κλάδοις εἶποντο τοὺς ἄλλους ἄγου-
 σαι φίλους καὶ ἡγεμόνας ἐστεφανωμένους καὶ πίνοντας.
 Εἶδες δ' ἂν οὐ πέλτην, οὐ κράνος, οὐ σάρισαν, ἀλλὰ
 5 φιάλαις καὶ ὄντοϊς καὶ θηρικλείοις παρὰ τὴν ὁδὸν
 ἅπασαν οἱ στρατιῶται βαπτίζοντες ἐκ πίθων μεγάλων
 καὶ κρατήρων ἀλλήλῃρις προέπινον, οἱ μὲν ἐν τῷ προά-
 γειν ἅμα καὶ βαδίζειν, οἱ δὲ κατακείμενοι. Πολλὴ δὲ
 μουσα συρίγγων καὶ αὐλῶν ᾠδῆς τε καὶ ψαλμοῦ καὶ
 10 βακχείας γυναικῶν κατεῖχε πάντα τόπον. Τῷ δὲ ἀτάκτῳ
 καὶ πεπλανημένῳ τῆς πορείας παρείπετο [ταῖς φιάλαις]
 καὶ παιδιὰ βακχικῆς ὕβρεως, ὡς τοῦ θεοῦ παρόντος αὐ-
 τοῦ καὶ συμπαραπέμποντος τὸν κῶμον. Ἐπεὶ δὲ ἦκε
 τῆς Γεδρωσίας εἰς τὸ βασιλείον, αὐθις ἀνελάμβανε τὴν
 15 στρατιάν πανηγυρίζων. Λέγεται δὲ μεθύοντα αὐτὸν
 θεωρεῖν ἀγῶνας χορῶν, τὸν δὲ ἐρώμενον Βαγῶαν χο-
 ρεύοντα νικῆσαι καὶ κεκοσμημένον διὰ τοῦ θεάτρου
 παρελθόντα καθίσαι παρ' αὐτόν· ἰδόντας δὲ τοὺς Μα-
 κεδόνας κροτεῖν καὶ βοᾶν φιλῆσαι κελεύοντας, ἄχρι οὔ
 20 περιβαλὼν κατεφίλησεν.

LXVIII. Ἐνταῦθα τῶν περὶ Νέαρχον ἀναβάντων
 πρὸς αὐτὸν ἡσθεῖς καὶ διακούσας τὰ περὶ τὸν πλοῦν,
 ὥρμησεν αὐτὸς πλεύσας κατὰ τὸν Εὐφράτην στόλῳ με-
 γάλῳ, εἶτα περὶ τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Λιβύην παρακο-
 25 μισθεῖς διὰ στηλῶν Ἡρακλείων ἐμβαλεῖν εἰς τὴν ἐντὸς
 θάλασσαν. Καὶ πλοῖα παντοδαπὰ περὶ Θάψακον ἐπή-
 γνυτο, καὶ συνήγοντο ναῦται καὶ κυβερνηταὶ πανταχό-
 θεν. Ἡ δὲ ἄνω στρατεία χαλεπὴ γενομένη καὶ τὸ περὶ
 Μαλλοὺς τραῦμα καὶ ἡ φθορὰ πολλὴ λεχθεῖσα τῆς δυ-
 30 νάμεως ἀπιστία τῆς σωτηρίας αὐτοῦ τά τε ὑπήκοα πρὸς
 ἀποστάσεις ἐπῆρε καὶ τοῖς στρατηγοῖς καὶ σατράπαις
 ἀδικίαν πολλὴν καὶ πλεονεξίαν καὶ ὕβριν ἐνεποίησε·

καὶ ὅλως διέδραμε σάλος ἀπάντων καὶ νεωτερισμός. Ὅπου καὶ πρὸς Ἀντίπατρον Ὀλυμπιάς καὶ Κλεοπάτρα στασιάσασαι διείλοντο τὴν ἀρχήν, Ὀλυμπιάς μὲν Ἡπειρον, Κλεοπάτρα δὲ Μακεδονίαν παραλαβοῦσα. Καὶ τοῦτο ἀκούσας Ἀλέξανδρος βέλτιον ἔφη βεβουλευῆσθαι 5 τὴν μητέρα· Μακεδόνας γὰρ οὐκ ἂν ὑπομεῖναι βασιλευμένους ὑπὸ γυναικός. Διὰ ταῦτα Νέαρχον μὲν αὐθις ἐπὶ θάλασσαν ἔπεμψεν, ἐμπλήσαι πολέμων ἅπασαν 703 ἐγνωκῶς τὴν παραλίαν, αὐτὸς δὲ καταβαίνων ἐκόλαξε τοὺς πονηροὺς τῶν στρατηγῶν. Τῶν δὲ Ἀβουλήτου 10 παίδων ἓνα μὲν Ὀξυάρτην αὐτὸς ἀπέκτεινε σαορίσῃ διελάσας, Ἀβουλήτου δὲ μηδὲν τῶν ἀναγκαίων παρασκευάσαντος, ἀλλ' ἢ τρισχίλια τάλαντα νομίσματος αὐτῶ προσάγαρόντος, ἐκέλευσε τοῖς ἵπποις τὸ ἀργύριον παραβαλεῖν. Ὡς δ' οὐκ ἐγεύοντο, φήσας „Τί οὖν ὄφελος 15 ἡμῖν τῆς σῆς παρασκευῆς;“ καθεῖρξε τὸν Ἀβουλήτην.

LXIX. Ἐν δὲ Πέρσαις πρῶτον μὲν ἀπέδωκε τὸ νόμισμα ταῖς γυναιξίν, ὥσπερ εἰώθεισαν οἱ βασιλεῖς, ὁσάκις εἰς Πέρσας ἀφίκοντο, δίδοναι χρυσοῦν ἐκάστη. Καὶ διὰ τοῦτό φασιν ἐνίους μὴ πολλάκις, Ὡχον δὲ μηδὲ 20 ἅπαξ εἰς Πέρσας παραγενέσθαι, διὰ μικρολογίαν ἀποξενώσαντα τῆς πατρίδος ἑαυτόν. Ἐπειτὰ τὸν Κύρου τάφον εὐρῶν διορωρυγμένον ἀπέκτεινε τὸν ἀδικήσαντα, καίτοι Πελλαῖος ἦν οὐ τῶν ἀσημοτάτων ὁ πλημμελής, ὄνομα Πολύμαχος. Τὴν δὲ ἐπιγραφήν ἀναγνοὺς ἐκέ- 25 λευσεν Ἑλληνικοῖς ὑποχαράξαι γράμμασιν. Εἶχε δὲ οὕτως· „Ὡ ἄνθρωπε, ὅστις εἶ καὶ ὄθεν ἦκεις, ὅτι μὲν γὰρ ἦξεις, οἶδα, ἐγὼ Κύρος εἰμὶ ὁ Πέρσαις κτησάμενος τὴν ἀρχήν. Μὴ οὖν τῆς ὀλίγης μοι ταύτης γῆς φθονήσης, ἢ τοῦμόν σῶμα περικαλύπτει.“ Ταῦτα μὲν οὖν 30 ἐμπαθῆ σφόδρα τὸν Ἀλέξανδρον ἐποίησεν ἐν νῶ λαβόντα τὴν ἀδηλόγητα καὶ μεταβολήν. Ὁ δὲ Καλανὸς ἐν-

- ταῦθα χρόνον οὐ πολὺν ὑπὸ κοιλίας ἐνοχληθεὶς ἤτήσατο
 πυρὰν αὐτῷ γενέσθαι. Καὶ κομισθεὶς ἵππῳ πρὸς αὐτήν,
 ἐπευξάμενος καὶ κατασπείσας ἑαυτοῦ καὶ τῶν τριχῶν
 ἀπαρξάμενος, ἀναβαίνων ἐδεξιοῦτο τοὺς παρόντας τῶν
 5 Μακεδόνων, καὶ παρεκάλει τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἠδέως
 γενέσθαι καὶ μεθυσθῆναι μετὰ τοῦ βασιλέως, αὐτὸν δὲ
 ἐκείνου ἔφη μετ' ὀλίγον χρόνον ἐν Βαβυλῶνι ὄψεσθαι.
 Ταῦτα δ' εἰπὼν κατακλιθεὶς καὶ συγκλυψάμενος οὐκ
 ἐκινήθη τοῦ πυρὸς πλησιάζοντος, ἀλλ' ἐν ᾧ κατεκλίθη
 10 σχήματι, τοῦτο διατηρῶν ἐκαλλιέρησεν ἑαυτὸν τῷ πα-
 τρίῳ νόμῳ τῶν ἐκεῖ σοφιστῶν. Τοῦτο πολλοῖς ἔτεσιν
 ὕστερον ἄλλος Ἴνδός ἐν Ἀθήναις Καίσαρι συνῶν ἐποί-
 ησε· καὶ δείκνυται μέχρι νῦν τὸ μνημεῖον Ἰνδοῦ προσ-
 αγορευόμενον.
- 15 LXX. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τῆς πυρᾶς γενόμενος
 καὶ συναγαγὼν πολλοὺς τῶν φίλων καὶ τῶν ἡγεμόνων
 ἐπὶ δεῖπνον ἀγῶνα προὔθηκε καὶ στέφανον ἀκρατοπο-
 σίας. Ὁ μὲν οὖν πλεῖστον πιὼν Πρόμαχος ἄχρι χοῶν
 τεσσάρων προῆλθε· καὶ λαβὼν τὸ νικητήριον, στέφα-
 20 νου ταλαντιαῖον, ἡμέρας τρεῖς ἐπέζησε. Τῶν δὲ ἄλλων,
 ὡς Χάρης φησί, τετταράκοντα καὶ εἷς ἀπέθανον πιόν-
 τες, ἰσχυροῦ τῆ μέθη κρούους ἐπιγενομένου. Τῶν δὲ
 ἐταίρων γάμον ἐν Σούσοις ἐπιτελῶν, καὶ λαμβάνων μὲν
 αὐτὸς γυναῖκα τὴν Δαρείου θυγατέρα Στάτειραν, δια-
 25 νέμων δὲ τὰς ἀρίστας τοῖς ἀρίστοις, κοινὸν δὲ τῶν ἤδη
 προγεγαμηκότων Μακεδόνων γάμον καλὸν ἐστιάσας, ἐν
 ᾧ φασιν ἐννακισχιλίων τῶν παρακεκλημένων ἐπὶ τὸ
 δεῖπνον ὄντων ἐκάστῳ χρυσὴν φιάλην πρὸς τὰς σπον-
 δὰς δοθῆναι, τὰ τε ἄλλα θαυμαστῶς ἐλαμπρύνετο καὶ
 30 τὰ χρέα τοῖς δανείσασιν ὑπὲρ τῶν ὀφειλόντων αὐτὸς
 διαλύσας, τοῦ παντὸς ἀναλώματος ἐλάσσοнос μυρίων
 ταλάντων ἑκατὸν τριάκοντα ταλάντοις γενομένου. Ἐπει

δὲ Ἀντιγένης ὁ ἑτερόφθαλμος ὡς ὀφείλων ἀπεγράψατο
 ψευδῶς καὶ παραγαγὼν τινα φάσκοντα δεδανεικέναι
 πρὸς τὴν τράπεζαν ἀπέτισε τὸ ἀργύριον, εἶτα ἐφωράθη
 ψευδόμενος, ὀργισθεὶς ὁ βασιλεὺς ἀπήλασε τῆς αὐλῆς
 αὐτὸν καὶ παρείλετο τὴν ἡγεμονίαν. Ἦν δὲ λαμπρὸς ἐν 5
 704 τοῖς πολεμικοῖς ὁ Ἀντιγένης· καὶ ἔτι δὲ νέος ὢν, Φι-
 λίππου πολιορκουῦντος Πέρινθον, ἐμπεσόντος αὐτῷ κα-
 ταπελτικῷ βέλους εἰς τὸν ὀφθαλμὸν, οὐ παρέσχε βου-
 λομένοις ἐξελεῖν τὸ βέλος οὐδὲ ὑφήκατο πρὶν ὄσασθαι
 προσμαχόμενος καὶ κατακλεῖσαι τοὺς πολεμίους εἰς τὸ 10
 τεῖχος. Οὐ μετρίως οὖν τότε τὴν ἀτιμίαν ἔφευγεν, ἀλλὰ
 δῆλος ἦν ἑαυτὸν ὑπὸ λύπης καὶ βαρυθυμίας διαχρησό-
 μενος. Καὶ τοῦτο δείσας ὁ βασιλεὺς ἀνῆκε τὴν ὀργὴν
 καὶ τὰ χρήματα ἔχειν ἐκέλευσεν αὐτόν.

LXXI. Τῶν δὲ παίδων τῶν τρισμυρίων, οὓς ἀσκου- 15
 μένους καὶ μανθάνοντας ἀπέλιπε, τοῖς τε σώμασιν ἀν-
 δρείων φανέντων καὶ τοῖς εἰδεσιν εὐπρεπῶν, ἔτι δὲ
 καὶ ταῖς μελέταις εὐχέρειαν καὶ κουφότητα θαυμαστὴν
 ἐπιδειξαμένων, αὐτὸς μὲν ἦσθη, τοῖς δὲ Μακεδόσι
 δυσθυμία παρέστη καὶ δέος, ὡς ἦττον αὐτοῖς τοῦ βασι- 20
 λέως προσέξοντος. Διὸ καὶ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πεπηρω-
 μένους αὐτοῦ καταπέμποντος ἐπὶ θάλατταν ὕβριν ἔφα-
 σαν εἶναι καὶ προπηλακισμόν, ἀνθρώποις ἀποχρησάμενον
 εἰς ἅπαντα νῦν ἀποτίθεσθαι σὺν αἰσχύνη καὶ προσρί-
 πτειν ταῖς πατρίσι καὶ τοῖς γονεῦσιν οὐ τοιούτους παρα- 25
 λαβόντα. Πάντας οὖν ἐκέλευον ἀφιέναι καὶ πάντας
 ἀχρήστους νομίζειν Μακεδόνας, ἔχοντα τοὺς νέους τού-
 τους πυρριχιστὰς, σὺν οἷς ἐπιὼν κατακτῆσεται τὴν
 οἰκουμένην. Πρὸς ταῦτα χαλεπῶς ὁ Ἀλέξανδρος ἔσχε·
 καὶ πολλὰ μὲν ἐλοιδόρησεν αὐτοὺς πρὸς ὀργὴν, ἀπελά- 30
 σας δὲ τὰς φυλακὰς παρέδωκε Πέρσαις καὶ κατέστησεν
 ἐκ τούτων δορυφόρους καὶ ῥαβδοφόρους, ὑφ' ὧν ὄρων

τες αὐτὸν παραπεμπόμενον, αὐτοὺς δὲ ἀπειρογόμενους
 καὶ προπηλακιζομένους, ἐταπεινοῦντο· καὶ διδόντες λό-
 γον εὗρισκον αὐτοὺς ὀλίγου δεῖν μανέντας ὑπὸ ξηλοτυ-
 πίας καὶ ὀργῆς. Τέλος δὲ συμφρονήσαντες ἐβάδιζον
 5 ἄνοπλοι καὶ μονοχίτωνες ἐπὶ τὴν σκηνὴν, μετὰ βοῆς καὶ
 κλαυθμοῦ παραδιδόντες ἑαυτοὺς καὶ χρήσασθαι κε-
 λεύοντες ὡς κακοῖς καὶ ἀχαρίστοις. Ὁ δ' οὐ προσίετο,
 καίπερ ἤδη μαλασσόμενος. Οἱ δ' οὐκ ἀπέστησαν, ἀλλ'
 ἡμέρας δύο καὶ νύκτας οὕτω προσεστῶτες καὶ ὀλοφυ-
 10 ρόμενοι καὶ κοίρανον ἀνακαλοῦντες ἐκαρτέρησαν. Τῇ
 δὲ τρίτῃ προελθὼν καὶ θεασάμενος οἰκτροὺς καὶ τετα-
 πεινωμένους ἐδάκρυε πολὺν χρόνον· εἶτα μεμψάμενος
 μέτρια καὶ προσαγορεύσας φιλανθρωπῶς ἀπέλυσε τοὺς
 ἀχρήστους δωρησάμενος μεγαλοπρεπῶς καὶ γράψας πρὸς
 15 Ἀντίπατρον, ὅπως ἐν πᾶσι τοῖς ἀγῶσι καὶ τοῖς θεάτροις
 προεδρίαν ἔχοντες ἐστεφανωμένοι καθέξοιντο. Τῶν δὲ
 τεθυνηκότων τοὺς παῖδας ὀρφανοὺς ὄντας ἐμμίσθους
 ἐποίησεν.

LXXII. Ὡς δὲ ἦκεν εἰς Ἐκβάτανα τῆς Μηδίας καὶ
 20 διώκησε τὰ κατεπείγοντα, πάλιν ἦν ἐν θεάτροις καὶ πα-
 νηγύρεσιν, ἅτε δὴ τρισχιλίων αὐτῶ τεχνιτῶν ἀπὸ τῆς
 Ἑλλάδος ἀφιγμένων. Ἔτυχε δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας
 Ἡφαιστίων πυρέσσω· οἷα δὲ νέος καὶ στρατιωτικὸς οὐ
 φέρων ἀκριβῆ δίαιταν, ἅμα τῷ τὸν ἰατρὸν Γλαῦκον
 25 ἀπελθεῖν εἰς τὸ θέατρον περὶ ἄριστον γενόμενος καὶ
 καταφαγῶν ἀλεκτρούνα ἐφθὸν καὶ ψυκτῆρα μέγαν ἐκ-
 πιῶν οἴνου κακῶς ἔσχε καὶ μικρὸν διαλιπὼν ἀπέθανε.
 Τοῦτο οὐδεὶς λογισμῶ τὸ πάθος Ἀλέξανδρος ἠνεγκεν,
 ἀλλ' εὐθύς μὲν ἵππους τε κεῖραι πάντας ἐπὶ πένθει καὶ
 30 ἡμιόνοισι ἐκέλευσε καὶ τῶν πέριξ πόλεων ἀφεῖλε τὰς
 ἐπάλλξεις, τὸν δὲ ἄθλιον ἰατρὸν ἀνεσταύρωσεν, αὐλοῦς
 δὲ κατέπαυσε καὶ μουσικὴν πᾶσαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ

πολὺν χρόνον, ἕως ἔξ Ἀμμωνος ἦλθε μαντεία τιμᾶν Ἑφαιστίωνα καὶ θύειν ὡς ἤρωϊ παρακελεύουσα. Τοῦ δὲ πένθους παρηγορία τῷ πολέμῳ χρώμενος, ὥσπερ ἐπὶ θήραν καὶ κνηγέσιον ἀνθρώπων ἐξῆλθε καὶ τὸ Κοσσαίων ἔθνος κατεστρέφετο, πάντας ἤβηδὸν ἀποσφάττων. 5
 705 Τοῦτο δὲ Ἑφαιστίωνος ἐναγισμὸς ἐκαλεῖτο. Τύμβον δὲ καὶ ταφὴν αὐτοῦ καὶ τὸν περὶ ταῦτα κόσμον ἀπὸ μυρίων ταλάντων ἐπιτελέσαι διανοούμενος, ὑπερβαλέσθαι δὲ τῷ φιλοτέχνῳ καὶ περιττῷ τῆς κατασκευῆς τὴν δαπάνην, ἐπόθησε μάλιστα τῶν τεχνιτῶν Στασικράτην, μεγαλοῦ-10
 γίαν τινὰ καὶ τόλμαν καὶ κόμπον ἐν ταῖς καινοτομίαις ἐπαγγελλόμενον. Οὗτος γὰρ αὐτῷ πρότερον ἐντυχῶν ἔφη τῶν ὀρῶν μάλιστα τὸν Θράκιον Ἄθων διατύπωσιν ἀνδρείκελον δέχεσθαι καὶ διαμόρφωσιν· ἂν οὖν κελεύῃ, μוניμώτατον ἀγαλμάτων αὐτῷ καὶ περιφανέστατον ἐξ-15
 εργάσεσθαι τὸν Ἄθων, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ περιλαμβάνοντα μυριάνδρον πόλιν οἰκουμένην, τῇ δὲ δεξιᾷ σπένδοντα ποταμοῦ ρεῦμα δαψιλὲς εἰς τὴν θάλασσαν ἀπορρέοντος. Ταῦτα μὲν οὖν παρητήσατο, πολλῷ δὲ ἀτοπώτερα καὶ δαπανηρότερα τούτων σοφιζόμενος τότε 20
 καὶ συμηχανώμενος τοῖς τεχνίταις διέτριβεν.

LXXIII. Εἰς δὲ Βαβυλῶνα προάγοντος αὐτοῦ Νέαρ-
 χος (ἀφίκετο γὰρ αὐθις εἰσπλεύσας εἰς τὸν Εὐφράτην
 διὰ τῆς μεγάλης θαλάσσης) ἔφη τινὰς ἐντυχεῖν αὐτῷ
 Χαλδαίους παραινούντας ἀπέχεσθαι Βαβυλῶνος τὸν 25
 Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ οὐκ ἐφρόντισεν, ἀλλ' ἐπορεύετο·
 καὶ πρὸς τοῖς τείχεσι γενόμενος ὄρᾳ κόρακας πολλοὺς
 διαφορομένους καὶ τύπτοντας ἀλλήλους, ὧν ἔνιοι κα-
 τέπεσον παρ' αὐτόν. Ἐπειτα μηνύσεως γενομένης κατὰ
 Ἀπολλοδώρου τοῦ στρατηγοῦ τῆς Βαβυλῶνος, ὡς εἶη 30
 περὶ αὐτοῦ τεθυμένος, ἐκάλει Πυθαγόραν τὸν μάντιν.
 Οὐκ ἀρνούμενου δὲ τὴν πρᾶξιν ἠρώτησε τῶν ἱερῶν τὸν

τρόπον. Φήσαντος δὲ, ὅτι τὸ ἦπαρ ἦν ἄλοβον „Παπαί“
 εἶπεν „ἰσχυρὸν τὸ σημεῖον.“ Καὶ τὸν Πυθαγόραν οὐ-
 δὲν ἠδίκησεν, ἤχθητο δὲ μὴ πεισθῆεις τῷ Νεάρχῳ, καὶ
 τὰ πολλὰ τῆς Βαβυλωνῶνος ἔξω κατασκησῶν καὶ περιπλέων
 5 τὸν Εὐφράτην διέτριβεν. Ἠνώχλει δ' αὐτὸν σημεῖα
 πολλά. Καὶ γὰρ λέοντα τῶν τρεφομένων μέγιστον καὶ
 κάλλιστον ἡμερος ὄνος ἐπέλθων καὶ λακτίσας ἀνεῖλεν.
 Ἀποδυσσαμένου δὲ πρὸς ἄλειμμα καὶ σφαῖραν αὐτοῦ
 παίζοντος οἱ νεανίσκοι οἱ σφαιρίζοντες, ὥς ἔδει πάλιν
 10 λαβεῖν τὰ ἱμάτια, καθορῶσιν ἄνθρωπον ἐν τῷ θρόνῳ
 καθεζόμενον σιωπῇ τὸ διάδημα καὶ τὴν στολὴν τὴν βα-
 σιλικὴν περικείμενον. Οὗτος ἀνακρινόμενος, ὅστις εἴη,
 πολὺν χρόνον ἀναυδος ἦν· μόλις δὲ συμφρονήσας Διο-
 νύσιος μὲν ἔφη καλεῖσθαι, Μεσσήνιος δὲ εἶναι τὸ γένος·
 15 ἐκ δὲ τινος αἰτίας καὶ κατηγορίας ἐνταῦθα κομισθῆεις
 ἀπὸ θαλάσσης πολὺν χρόνον γεγυμέναι ἐν δεσμοῖς· ἄρτι
 δὲ αὐτῷ τὸν Σάραπιν ἐπιστάντα τοὺς δεσμοὺς ἀνεῖναι
 καὶ προαγαγεῖν δεῦρο, καὶ κελεῦσαι λαβόντα τὴν στολὴν
 καὶ τὸ διάδημα καθίσει καὶ σιωπᾶν.

20 LXXIV. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀλέξανδρος τὸν μὲν ἄν-
 θρωπον, ὥσπερ ἐκέλευον οἱ μάντις, ἠφάνισεν· αὐτὸς
 δὲ ἠθύμει καὶ δύσελπις ἦν πρὸς τὸ θεῖον ἤδη καὶ πρὸς
 τοὺς φίλους ὑποπτος. Μάλιστα δὲ Ἀντίπατρον ἐφο-
 βεῖτο καὶ τοὺς παῖδας, ὧν Ἰόλας μὲν ἀρχιαινοχόος ἦν,
 25 ὁ δὲ Κάσανδρος ἀφῆκτο μὲν νεωστί, θεασάμενος δὲ βαρ-
 βάρους τινὰς προσκυνουῦντας, ἅτε δὴ τεθραμμένους Ἑλ-
 ληνικῶς καὶ τοιοῦτο πρότερον μηδὲν ἑωρακῶς, ἐγέλασε
 προπετέστερον. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ὠργίσθη, καὶ δραξά-
 μενος αὐτοῦ τῶν τριχῶν σφόδρα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις
 30 ἔπαισε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν τοῖχον. Αὐτίς δὲ πρὸς
 τοὺς κατηγοροῦντας Ἀντιπάτρου λέγειν τι βουλόμενον
 τὸν Κάσανδρον ἐκκρούων „Τί λέγεις;“ ἔφη „τοσαύτην

ὁδὸν ἀνθρώπους μὴδὲν ἀδικουμένους, ἀλλὰ συκοφαν-
 τοῦντας ἐλθεῖν;“ Φήσαντος δὲ τοῦ Κασάνδρου τοῦτο
 αὐτὸ σημεῖον εἶναι τοῦ συκοφαντεῖν, ὅτι μακρὰν ἤκουσι
 τῶν ἐλέγχων, ἀναγελάσας ὁ Ἀλέξανδρος „ Ταῦτα ἐκεῖνα“
 706 ἔφη „ σοφίσματα τῶν Ἀριστοτέλους εἰς ἑκάτερον τὸν 5
 λόγον, οἰμωξιμένων, ἂν καὶ μικρὸν ἀδικοῦντες τοὺς
 ἀνθρώπους φανῆτε.“ Τὸ δὲ ὅλον οὕτω φασὶ δεινὸν ἐν-
 δῦναι καὶ δευσοποιὸν ἐγγενέσθαι τῇ ψυχῇ τοῦ Κασάν-
 δρου τὸ δέος, ὥστε ὕστερον χρόνοις πολλοῖς ἤδη Μα-
 κεδόνων βασιλεύοντα καὶ κρατοῦντα τῆς Ἑλλάδος ἐν 10
 Δελφοῖς περιπατοῦντα καὶ θεώμενον τοὺς ἀνδριάντας,
 εἰκόνας Ἀλεξάνδρου φανείσης, ἄφνω πληγέντα φρεῖσαι
 καὶ κραδανθῆναι τὸ σῶμα καὶ μόλις ἀναλαβεῖν ἑαυτόν,
 ἰλιγγιάσαντα πρὸς τὴν ὄψιν.

LXXV. Ὁ δ' οὖν Ἀλέξανδρος ὡς ἐνέδωκε τότε πρὸς 15
 τὰ θεῖα ταραχώδης γενόμενος καὶ περίφοβος τὴν διά-
 νοιαν, οὐδὲν ἦν μικρὸν οὕτως τῶν ἀήθων καὶ ἀτόπων,
 ὃ μὴ τέρας ἐποιεῖτο καὶ σημεῖον· ἀλλὰ θυομένων καὶ
 καθαιρόντων καὶ μαντευόντων μεστὸν ἦν τὸ βασίλειον.
 Οὕτως ἄρα δεινὸν μὲν ἀπιστία πρὸς τὰ θεῖα καὶ κατα-20
 φρόνησις αὐτῶν, δεινὴ δὲ αὐτίς ἢ δεισιδαιμονία δίκην
 ὕδατος αἰεὶ πρὸς τὸ ταπεινούμενον . . . καὶ ἀναπληροῦν
 ἀβελτερίας καὶ φόβου τὸν Ἀλέξανδρον γενόμενον. Οὐ
 μὴν ἀλλὰ καὶ χρησμῶν γε τῶν περὶ Ἡφαιστίωνος ἐκ
 θεοῦ κομισθέντων ἀποθέμενος τὸ πένθος αὐτίς ἦν ἐν 25
 θυσίαις καὶ πότοις. Ἐστιάσας δὲ λαμπρῶς τοὺς περὶ
 Νέαρχον, εἶτα λουσάμενος, ὥσπερ εἰώθει μέλλων καθ-
 εὔδειν, Μηδίου δεηθέντος ᾤχετο καμασόμενος πρὸς
 αὐτόν· κάκει πιὼν ὅλην τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἤρξατο
 πυρέττειν, οὔτε σκύφον Ἡρακλέους ἐκπιὼν οὔτε ἄφνω 30
 διαλγῆς γενόμενος τὸ μετάφρενον ὥσπερ λόγῃ πεπλη-
 γῶς, ἀλλὰ ταῦτά τινες ᾤοντο δεῖν γράφειν ὥσπερ δρᾶ-

ματος μεγάλου τραγικὸν ἐξόδιον καὶ περιπαθὲς πλάσαν-
τες. Ἀριστόβουλος δέ φησιν αὐτὸν πυρέττουτα μανικῶς,
διψήσαντα δὲ σφόδρα πιεῖν οἶνον· ἐκ τούτου δὲ φρενι-
τιᾶσαι καὶ τελευτῆσαι τριᾶκάδι Δαισίου μηνός.

- 5 LXXVI. Ἐν δὲ ταῖς ἐφημερίσιν οὕτως γέγραπται
[τὰ*] περὶ τὴν νόσον. Ὀγδὴ ἐπὶ δεκάτῃ Δαισίου μηνός
ἐκάθειπεν ἐν τῷ λουτρῶνι διὰ τὸ πυρέξει. Τῇ δὲ ἐξῆς
λουσάμενος εἰς τὸν θάλαμον μετῆλθε καὶ διημέρευε
πρὸς Μήδιον κυβεύων. Εἴτ' ὄψὲ λουσάμενος καὶ τὰ
10 ἱερά τοῖς θεοῖς ἐπιθεῖς ἐμφαγῶν διὰ νυκτὸς ἐπύρεξε.
Τῇ εἰκάδι λουσάμενος πάλιν ἔθυσε τὴν εἰδικσμένην θυ-
σίαν· καὶ κατακείμενος ἐν τῷ λουτρῶνι τοῖς περὶ Νέαρχ-
χον ἐσχόλαξεν, ἀκροώμενος τὰ περὶ τὸν πλοῦν καὶ τὴν
μεγάλην θάλατταν. Τῇ δεκάτῃ φθίνοντος ταῦτά ποιή-
15 σας μᾶλλον ἀνεφλέχθη, καὶ τὴν νύκτα βαρέως ἔσχε καὶ
τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἐπύρετε σφόδρα. Καὶ μεταρθεῖς
κατέκειτο παρὰ τὴν μεγάλην κολυμβήθραν, ὅτε δὴ τοῖς
ἡγεμόσι διελέχθη περὶ τῶν ἐρήμων ἡγεμονίας τάξεων,
ὅπως καταστήσωσι δοκιμάσαντες. Ἐβδόμη σφόδρα πυ-
20 ρέττων ἔθυσεν ἑξαρθεῖς πρὸς τὰ ἱερά· τῶν δὲ ἡγεμό-
νων ἐκέλευε τοὺς μεγίστους διατρέβειν ἐν τῇ αὐλῇ,
ταξίαρχους δὲ καὶ πεντακοσιάρχους ἔξω νυκτερεύειν.
Εἰς δὲ τὰ πέραν βασιλεία διακομισθεῖς τῇ ἕκτῃ μικρὸν
ὑπνωσεν, ὃ δὲ πυρετὸς οὐκ ἀνῆκεν. Ἐπελθόντων δὲ
25 τῶν ἡγεμόνων ἦν ἄφωνος, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν πέμπτην,
διὸ καὶ τοῖς Μακεδόσιν ἔδοξε τεθνάναι, καὶ κατεβόων
ἐλθόντες ἐπὶ τὰς θύρας, καὶ διηπειλοῦντο τοῖς ἐταί-
ροις, ἕως ἐβιάσαντο· καὶ τῶν θυρῶν αὐτοῖς ἀνοιχθει-
σῶν ἐν τοῖς χιτῶσι καθ' ἓνα πάντες παρὰ τὴν κλίνην
30 παρεξῆλθον. Ταύτης δὲ τῆς ἡμέρας οἱ περὶ Πύθωνα
καὶ Σέλευκον εἰς τὸ Σαραπεῖον ἀποσταλέντες ἡρώτων,
εἰ κομίσωσιν ἐκεῖ τὸν Ἀλέξανδρον· ὃ δὲ θεὸς κατὰ χά-

ραν ἔαν ἀνεῖλε. Τῇ δὲ τρίτῃ φθίνοντος πρὸς δειλὴν ἀπέθανε.

LXXVII. Τούτων τὰ πλεῖστα κατὰ λέξιν ἐν ταῖς ἐφημερίσιν οὕτω γέγραπται. Φαρμακείας δὲ ὑποψίαν 707 παραυτίκα μὲν οὐδεὶς ἔσχεν, ἕκτω δὲ ἔτει φασὶ μὲν— 5 σεως γενομένης τὴν Ὀλυμπιάδα πολλοὺς μὲν ἀνελεῖν, ἐκρῖψαι δὲ τὰ λείψανα τοῦ Ἰόλα τεθυνηκότος, ὡς τούτου τὸ φάρμακον ἐγγέαντος. Οἱ δὲ Ἀριστοτέλην φάσκοντες Ἀντιπάτρῳ σύμβουλον γεγενησθαι τῆς πράξεως, καὶ ὅλως δι' ἐκείνου πορισθῆναι τὸ φάρμακον, Ἀγνόθεμίν 10 τινὰ διηγεῖσθαι λέγουσιν ὡς Ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως ἀκούσαντα· τὸ δὲ φάρμακον ὕδωρ εἶναι ψυχρὸν καὶ παγετῶδες ἀπὸ πέτρας τινὸς ἐν Νωνάκριδι οὔσης, ἣν ὥσπερ δρόσον λεπτὴν ἀναλαμβάνοντες εἰς ὄνου χηλὴν ἀποτίθενται· τῶν γὰρ ἄλλων οὐδὲν ἀγγεῖον στέγειν, 15 ἀλλὰ διακόπτειν ὑπὸ ψυχρότητος καὶ δριμύτητος. Οἱ δὲ πλεῖστοι τὸν λόγον ὅλως οἴονται πεπλάσθαι τὸν περὶ τῆς φαρμακείας· καὶ τεκμήριον αὐτοῖς ἐστὶν οὐ μικρὸν ὅτι τῶν ἠγεμόνων στασιασάντων ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἀθεράπευτον τὸ σῶμα κείμενον ἐν τόποις θερμοῖς καὶ 20 πνιγῶδεσιν οὐδὲν ἔσχε τοιαύτης φθορᾶς σημεῖον, ἀλλ' ἔμεινε καθαρὸν καὶ πρόσφατον. Ἡ δὲ Ῥωξάνη κύουσα μὲν ἐτύγχανε καὶ διὰ τοῦτο τιμωμένη παρὰ τοῖς Μακεδόσι, δυσζήλως δὲ ἔχουσα πρὸς τὴν Στάτειραν ἐξηπάτησεν αὐτὴν ἐπιστολῇ τινι πεπλασμένη παραγενέσθαι, 25 καὶ προσαγαροῦσα μετὰ τῆς ἀδελφῆς ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς νεκροὺς εἰς τὸ φρέαρ κατέβαλε καὶ συνέχωσεν, εἰδότος ταῦτα Περδίκκου καὶ συμπράττοντος. Ἦν γὰρ ἐκεῖνος εὐθύς ἐν δυνάμει μεγίστη, τὸν Ἀρριδαῖον ὥσπερ δορυφόρον τῆς βασιλείας ἐφελκόμενος, γεγονότα μὲν ἐκ 30 γυναικὸς ἀδόξου καὶ κοινῆς Φιλίνης, ἀτελῆ δὲ τὸ φροεῖν ὄντα διὰ σώματος νόσον οὐ φύσει προσπεσοῦσαν

οὐδὲ αὐτομάτως, ἀλλὰ καὶ πάνυ φασὶ παίδος ὄντος αὐτοῦ διαφραίνεσθαι χάριεν ἤθος καὶ οὐκ ἀγεννές, εἴτα μέντοι φαρμάκοις ὑπὸ Ὀλυμπιάδος κακωθέντα διαφθαρῆναι τὴν διάνοιαν.

5

Γ. Κ Α Ι Σ Α Ρ.

10

* * *

1. Τὴν Κίωνα τοῦ μοναρχήσαντος θυγατέρα Κορνηλίαν, ὡς ἐπεκράτησε Σύλλας, οὔτε ἐλπίσιν οὔτε φόβῳ δυνηθεὶς ἀποσπάσαι Καίσαρος, ἐδήμεισε τὴν φερνὴν αὐτῆς. Αἰτία δὲ Καίσαρι τῆς πρὸς Σύλλαν ἀπεχθείας
 15 ἢ πρὸς Μάριον οἰκειότης ἦν. Ἰουλίᾳ γάρ, πατρὸς ἀδελφῆ Καίσαρος, ὁ πρεσβύτερος συνώκει Μάριος, ἐξ ἧς ἐγεγόνει Μάριος ὁ νεώτερος, ἀνεψιὸς ὢν Καίσαρος. Ὡς δὲ ὑπὸ πλήθους φόνων ἐν ἀρχῇ καὶ δι' ἀσχολίας ὑπὸ Σύλλα παρορώμενος οὐκ ἠγάπησεν, ἀλλὰ μετιῶν
 20 ἱερωσύνην εἰς τὸν δῆμον προῆλθεν οὔπω πάνυ μειράκιον ὢν, ταύτης μὲν ἐκπεσεῖν αὐτὸν ὑπεναντιωθεὶς Σύλλας παρεσκεύασε, περὶ δὲ ἀναιρέσεως βουλευόμενος, ἐνίων λεγόντων, ὡς οὐκ ἔχοι λόγον ἀποκτινύναι παῖδα τηλικούτον, οὐκ ἔφη νοῦν ἔχειν αὐτούς, εἰ μὴ
 25 πολλοὺς ἐν τῷ παιδί τούτῳ Μαρίους ἐνοροῶσι. Ταύτης τῆς φωνῆς ἀνενεχθείσης πρὸς Καίσαρα συχνὸν μὲν τινα χρόνον πλανώμενος ἐν Σαβίνοις ἐκλεπτεν ἑαυτόν· ἔπειτα δι' ἀρρωστίαν εἰς οἰκίαν ἑτέραν μετακομιζόμενος κατὰ νύκτα περιπίπτει στρατιώταις τοῦ Σύλλα διερευνημέ-
 30 νοις ἐκεῖνα τὰ χωρία καὶ τοὺς κεκρυμμένους συλλαμβάνουσιν. Ὡν τὸν ἡγεμόνα Κορνήλιον πείσας δυσὶ τάλαντοις ἀφείθη, καὶ καταβὰς εὐθύς ἐπὶ θάλατταν

ἔξέπλευσεν εἰς Βιθυνίαν πρὸς Νικομήδην τὸν βασιλέα.
 708 Παρ' ᾧ διατρίψας χρόνον οὐ πολὺν, εἶτα ἀποπλέων
 ἀλίσκεται περὶ τὴν Φαρμακοῦσσαν νῆσον ὑπὸ πειρατῶν
 ἤδη τότε στόλοις μεγάλοις καὶ σκάφεσιν ἀπλέτοις κατε-
 χόντων τὴν θάλατταν. 5

II. Πρῶτον μὲν οὖν αἰτηθεὶς ὑπ' αὐτῶν λύτρα εἰ-
 κοσι τάλαντα κατεγέλασεν ὡς οὐκ εἰδότες ὃν ἤρη-
 κοίεν, αὐτὸς δὲ ὠμολόγησε πεντήκοντα δώσειν· ἔπειτα
 τῶν περὶ αὐτὸν ἄλλοις εἰς ἄλλην διαπέμψας πόλιν ἐπὶ τὸν
 τῶν χρημάτων πορισμὸν ἐν ἀνθρώποις φονικωτάτοις 10
 Κίλιξι μεθ' ἑνὸς φίλου καὶ δυοῖν ἀκολούθῳι ἀπολε-
 λειμμένος οὕτω καταφρονητικῶς εἶχεν, ὥστε πέμπων
 ὁσάκις ἀναπαύοιτο προσέταττεν αὐτοῖς σιωπᾶν. Ἡμέ-
 ραις δὲ τεσσαράκοντα δυεῖν δεούσαις, ὥσπερ οὐ φρου-
 ρούμενος, ἀλλὰ δορυφορούμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐπὶ πολλῆς 15
 ἀδείας συνέπαιξε καὶ συνεγυμνάζετο. Καὶ ποιήματα
 γράφων καὶ λόγους τινὰς ἀκροαταῖς ἐκείνοις ἐχοῆτο, καὶ
 τοὺς μὴ θαυμάζοντας ἀντικρὺς ἀπαιδεύτους καὶ βαρ-
 βάρους ἀπεκάλει καὶ σὺν γέλωτι πολλάκις ἠπειλήσε
 κρεμᾶν αὐτούς. Οἱ δὲ ἔχαιρον ἀφελείᾳ τινὶ καὶ παιδιᾷ 20
 τὴν παρρησίαν ταύτην νέμοντες. Ὡς δὲ ἤκον ἐκ Μιλή-
 του τὰ λύτρα καὶ δοὺς ἀφείθη, πλοῖα πληρώσας εὐθύς
 ἐκ τοῦ Μιλησίων λιμένος ἐπὶ τοὺς ληστὰς ἀνήγετο· καὶ
 καταλαβὼν ἔτι πρὸς τῇ νήσῳ ναυλοχοῦντας ἐκράτησε
 τῶν πλείστων. Καὶ τὰ μὲν χρήματα λείαν ἐποίησατο, 25
 τοὺς δὲ ἀνδρας ἐν Περγάμῳ καταθέμενος εἰς τὸ δεσμω-
 τήριον αὐτὸς ἐπορεύθη πρὸς τὸν διέποντα τὴν Ἀσίαν
 Ἰουγκον, ὡς ἐκείνῳ προσῆκον ὄντι στρατηγῷ κολάσαι
 τοὺς ἐαλωκότας. Ἐκείνου δὲ καὶ τοῖς χρήμασιν ἐποφθαλ-
 μιῶντος (ἦν γὰρ οὐκ ὀλίγα) καὶ περὶ τῶν αἰχμαλώτων 30
 σκέψασθαι φάσκοντος ἐπὶ σχολῆς, χαίρειν ἔδασας αὐτὸν
 ὁ Καῖσαρ εἰς Πέργαμον ᾤχετο, καὶ προαγαγὼν τοὺς λη-

στάς ἅπαντας ἀνεσταύρωσεν, ὥσπερ αὐτοῖς δοκῶν παίζειν ἐν τῇ νήσῳ προειρήκει πολλάκις.

III. Ἐκ δὲ τούτου τῆς Σύλλα δυνάμεως ἤδη μαραινομένης καὶ τῶν οἴκοι καλούντων αὐτὸν ἐπλευσεν εἰς Ῥόδον ἐπὶ σχολὴν πρὸς Ἀπολλώνιον τὸν τοῦ Μόλωνος, οὗ καὶ Κικέρων ἠκρόατο, σοφιστεύοντος ἐπιφανῶς καὶ τὸν τρόπον ἐπιεικοῦς εἶναι δοκοῦντος. Λέγεται δὲ καὶ φῦναι πρὸς λόγους πολιτικούς ὁ Καῖσαρ ἄριστα καὶ διαπονῆσαι φιλοτιμώτατα τὴν φύσιν, ὡς τὰ δευτερεῖα μὲν ἀδριτίως ἔχειν, τὸ δὲ πρωτεῖον, ὅπως τῇ δυνάμει καὶ τοῖς ὅπλοις πρῶτος εἶη μᾶλλον [ἀλλ'] ἀσχοληθεῖς, ἀφείναι, πρὸς ὅπερ ἡ φύσις ὑψηλεῖτο τῆς ἐν τῷ λέγειν δεινότητος ὑπὸ στρατειῶν καὶ πολιτείας, ἣ κατεκτήσατο τὴν ἡγεμονίαν, οὐκ ἐξικόμενος. Αὐτὸς δ' οὖν ὕστερον ἐν τῇ πρὸς Κικέρωνα περὶ Κάτωνος ἀντιγραφῆς παραιτεῖται μὴ στρατιωτικοῦ λόγον ἀνδρὸς ἀντεξετάζειν πρὸς δεινότητα ρήτορος εὐφυοῦς καὶ σχολὴν ἐπὶ τούτῳ πολλὴν ἄγοντος.

IV. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ῥώμην Δολοβέλλαν ἔκρινε κακώσεως ἐπαρχίας, καὶ πολλὰ τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος πόλεων μαρτυρίας αὐτῷ παρέσχον. Ὁ μὲν οὖν Δολοβέλλας ἀπέφυγε τὴν δίκην, ὁ δὲ Καῖσαρ ἀμειβόμενος τὴν Ἑλλάδα τῆς προθυμίας συνηγόρευσε αὐτῇ Πόπλιον Ἀντώνιον διωκούσῃ δωροδοκίας ἐπὶ Λευκούλλου τοῦ Μάρκου Μακεδονίας στρατηγοῦ. Καὶ τοσοῦτον ἰσχυσεν, ὥστε τὸν Ἀντώνιον ἐπικαλέσασθαι τοὺς δημάρχους, σκηψάμενον οὐκ ἔχειν τὸ ἴσον ἐν τῇ Ἑλλάδι πρὸς Ἕλληνας. Ἐν δὲ Ῥώμῃ πολλὴ μὲν ἐπὶ τῷ λόγῳ περὶ τὰς συνηγορίας αὐτοῦ χάρις ἐξέλαμπε, πολλὴ δὲ τῆς περὶ τὰς δεξιώσεις καὶ ὀμιλίας φιλοφροσύνης εὐνοια παρὰ τῶν δημοτῶν ἀπήντα, θεραπευτικοῦ παρ' ἡλικίαν ὄντος. Ἦν δέ τις καὶ ἀπὸ δείπνων καὶ τραπέ- 709

ξης καὶ ὅλως τῆς περὶ τὴν δίαιταν λαμπρότητος ἀύξανο-
 μένη κατὰ μικρὸν αὐτῷ δύναμις εἰς τὴν πολιτείαν. Ἦν
 τὸ πρῶτον οἱ φθονοῦντες οἰόμενοι ταχὺ τῶν ἀναλωμά-
 των ἐπιλιπόντων ἐξίτηλον ἔσεσθαι, περιεώρων ἀνθοῦ-
 σαν ἐν τοῖς πολλοῖς· ὁψὲ δὲ ἤσθοντο, μεγάλης καὶ δυσ- 5
 ανατρέπτου γενομένης καὶ βαδιζούσης ἀντικρὺς ἐπὶ
 τὴν τῶν ὄλων μεταβολὴν, ὡς οὐδεμίαν ἀρχὴν πράγμα-
 τος ἡγητέον μικρὰν, ἣν οὐ ταχὺ ποιεῖ μεγάλην τὸ ἐν-
 δελεχὲς ἐκ τοῦ καταφρονηθῆναι τὸ μὴ κωλυθῆναι
 λαβοῦσαν. Ὁ γοῦν πρῶτος ὑπιδέσθαι δοκῶν αὐτοῦ καὶ 10
 φοβηθῆναι τῆς πολιτείας ὥσπερ θαλάττης τὰ διαγε-
 λῶντα καὶ τὴν ἐν τῷ φιλανθρωπῷ καὶ ἰλαρῷ κερουμ-
 μένην δεινότητα τοῦ ἦθους καταμαθὼν Κικέρων ἔλεγε
 τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐπιβουλεύμασιν αὐτοῦ καὶ πολιτεύ-
 μασι τυραννικὴν ἐνοραῖν διάνοιαν, „Ἄλλ’ ὅταν“ ἔφη 15
 „τὴν κόμην οὕτω διακειμένην περιπτῶς ἴδω κἀκεῖνον
 ἐνὶ δακτύλῳ κνώμενον, οὗ μοι δοκεῖ πάλιν οὔτος ἄν-
 θρωπος εἰς νοῦν ἂν ἐμβαλέσθαι τηλικούτον κακόν,
 ἀναίρεσιν τῆς Ῥωμαίων πολιτείας.“ Ταῦτα μὲν οὖν
 ὕστερον. 20

V. Τοῦ δὲ δήμου πρώτην μὲν ἀπόδειξιν τῆς πρὸς
 αὐτὸν εὐνοίας ἔλαβεν ὅτε πρὸς Γάϊον Ποπίλιον ἐρίσας
 ὑπὲρ χιλιαρχίας πρότερος ἀνηγορεύθη· δευτέραν δὲ
 καὶ καταφανεστέραν ὅτε, τῆς Μαρίου γυναικὸς Ἰουλίας
 ἀποθανούσης, ἀδελφιδοῦς ὣν αὐτῆς ἐγκώμιόν τε λαμ- 25
 πρὸν ἐν ἀγορᾷ διῆλθε, καὶ περὶ τὴν ἐκφορὰν ἐτόλμησεν
 εἰκόνας Μαρίου προθέσθαι, τότε πρῶτον ὀφθείσας μετὰ
 τὴν ἐπὶ Σύλλα πολιτείαν, πολεμίων τῶν ἀνδρῶν κρι-
 θέντων. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐνίων καταβοησάντων τοῦ
 Καίσαρος ὁ δῆμος ἀντήχησε λαμπρῶς, δεξιόμενος κρότῳ 30
 καὶ θανμάσας ὥσπερ ἐξ ἄδου διὰ χρόνων πολλῶν ἀνά-
 γοντα τὰς Μαρίου τιμὰς εἰς τὴν πόλιν. Τὸ μὲν οὖν ἐπὶ

γυναιξί πρεσβυτέραις λόγους ἐπιταφίους διεξιέναι πά-
 τριον ἦν Ῥωμαίοις, νέαις δὲ οὐκ ὄν ἐν ἔθει πρώτος
 εἶπε Καῖσαρ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ἀποθανούσης·
 καὶ τοῦτο ἤνεγκεν αὐτῷ χάριν τινὰ καὶ συνεδημαγώ-
 5 γησε τῷ πάθει τοὺς πολλοὺς ὡς ἡμερον ἄνδρα καὶ περι-
 μεστον ἤθους ἀγαπᾶν. Θάψας δὲ τὴν γυναῖκα ταμίαις
 εἰς Ἴβηρίαν ἐνὶ τῶν στρατηγῶν Βέτερι συνεξῆλθεν,
 ὃν αὐτόν τε τιμῶν ἀεὶ διετέλεσε καὶ τὸν υἱὸν πάλιν αὐ-
 τὸς ἄρχων ταμίαν ἐποίησε. Γενόμενος δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς
 10 ἐκείνης τρίτην ἠγάγετο γυναῖκα Πομπηϊαν, ἔχων ἐκ
 Κορνηλίας θυγατέρα τὴν ὕστερον Πομπηϊῶ Μάγνῳ
 γαμηθεῖσαν. Χρώμενος δὲ ταῖς δαπάναις ἀφειδῶς, καὶ
 δοκῶν μὲν ἐφήμερον καὶ βραχεῖαν ἀντικαταλλάττεσθαι
 μεγάλων ἀναλωμάτων δόξαν, ὠνούμενος δὲ ταῖς ἀλη-
 15 θείαις τὰ μέγιστα μικρῶν, λέγεται πρὶν εἰς ἀρχὴν τινα
 καθίστασθαι χιλίων καὶ τριακοσίων γενέσθαι χρεωφει-
 λέτης ταλάντων. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο μὲν ὁδοῦ τῆς Ἀππίας
 ἀποδειχθεὶς ἐπιμελητῆς πάμπολλα χρήματα προσανά-
 λωσε τῶν ἑαυτοῦ, τοῦτο δὲ ἀγορανομῶν ζεύγη μονο-
 20 μάχων τριακόσια καὶ εἴκοσι παρέσχε καὶ ταῖς ἄλλαις
 περὶ θέατρα καὶ πομπὰς καὶ δεῖπνα χορηγίαις καὶ πο-
 λυτελείαις τὰς πρὸ αὐτοῦ κατέκλυσε φιλοτιμίας, οὕτω
 διέθηκε τὸν δῆμον, ὡς καινὰς μὲν ἀρχάς, καινὰς δὲ τι-
 μὰς ζητεῖν ἕκαστον, αἷς αὐτὸν ἀμείψαιτο.

25 VI. Δυεῖν δὲ οὐσῶν ἐν τῇ πόλει στάσεων, τῆς μὲν
 ἀπὸ Σύλλα μέγα δυναμένης, τῆς δὲ Μαριανῆς, ἣ τότε
 κατεπτήχει καὶ διέσπαστο κομιδῇ ταπεινὰ πράττουσα,
 ταύτην ἀναρρῶσαι καὶ προσαραγέσθαι βουλόμενος ἐν
 ταῖς ἀγορανομικαῖς φιλοτιμίαις ἀκμὴν ἐχούσαις εἰκόνας
 30 ἐπρήσατο Μαρίου κρῦφα καὶ Νίκας τροπαιοφόρους, ἃς 710
 φέρων νυκτὸς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέστησεν. Ἄμα δὲ
 ἡμέρᾳ τοὺς θεασαμένους μαρμαίροντα πάντα χρυσῷ καὶ

τέχνη κατεσκευασμένα περιττώσ (διεδήλου δὲ γράμμασι τὰ Κιμβρικὰ κατορθώματα) θάμβος ἔσχε τῆς τόλμης τοῦ ἀναθέντος (οὐ γὰρ ἦν ἄδηλος), ταχὺ δὲ περιῶν ὁ λόγος ἠθροίζε πάντας ἀνθρώπους πρὸς τὴν ὄψιν. Ἄλλ' οἱ μὲν ἐβόων τυραννίδα πολιτεύεσθαι Καίσαρα, νόμοις καὶ δόγμασι κατορωρυγμένας ἐπανιστάντα τιμάς, καὶ τοῦτο πείραζαν ἐπὶ τὸν δῆμον εἶναι προμαλαττόμενον, εἰ τετιθάσενται ταῖς φιλοτιμίαις ὑπ' αὐτοῦ καὶ δίδωσι παίξιν τοιαῦτα καὶ καινοτομεῖν, οἱ δὲ Μαριανοὶ παραθαρόνυαντες ἀλλήλους πλήθει τε θαυμαστοὶ ὅσοι διεφάνησαν ἐξαίφνης, καὶ κρότῳ κατεῖχον τὸ Καπιτώλιον· πολλοῖς δὲ καὶ δάκρυα τὴν Μαρίου θεωμένοις ὄψιν ὑφ' ἡδονῆς ἐχώρει, καὶ μέγας ἦν ὁ Καῖσαρ ἐγκωμίους αἰρόμενος, ὡς ἀντὶ πάντων ἄξιος [εἶη ὁ] ἀνὴρ τῆς Μαρίου συγγενείας. Συναχθείσης δὲ περὶ τούτων τῆς βουλῆς Κάτλος Λουτάτιος, ἀνὴρ εὐδοκιμῶν τότε μάλιστα Ῥωμαίων, ἀναστὰς καὶ κατηγορήσας Καίσαρος ἐπεφθέγγετο τὸ μνημονευόμενον· „Οὐκέτι γὰρ ὑπονόμοις“ ἔφη „Καῖσαρ, ἀλλ' ἤδη μηχαναῖς αἰρεῖ τὴν πολιτείαν.“ Ἐπεὶ δὲ ἀπολογησάμενος πρὸς ταῦτα Καῖσαρ ἔπεισε τὴν σύγκλητον, ἔτι μᾶλλον οἱ θαυμάζοντες αὐτὸν ἐπήροθυσαν, καὶ παρεκελεύοντο μηδενὶ τοῦ φρονήματος ὑφίεσθαι· πάντων γὰρ ἐκόντι τῷ δήμῳ περιέσεσθαι καὶ προτεύσειν.

VII. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ Μετέλλου τοῦ ἀρχιερέως τελευτήσαντος καὶ τὴν ἱερωσύνην περιμάχητον οὖσαν Ἰσαυρικοῦ καὶ Κάτλου μειόντων, ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν καὶ μέγιστον ἐν βουλῇ δυναμένων, οὐχ ὑπέξεν αὐτοῖς ὁ Καῖσαρ, ἀλλὰ καταβὰς εἰς τὸν δῆμον ἀντιπαρήγγελλεν. Ἀγχωμάλου δὲ τῆς σπουδῆς φαινομένης ὁ Κάτλος, ἀπὸ μείζονος ἀξίας μᾶλλον ὀρρωδῶν τὴν ἀδηλόγητα, προσέπεμψε πείθων ἀποστῆναι τὸν Καίσαρα τῆς

φιλοτιμίας ἐπὶ πολλοῖς χρήμασιν. Ὁ δὲ καὶ πλείω προσ-
 δανεισάμενος ἔφη διαγωνιεῖσθαι. Τῆς δ' ἡμέρας ἐν-
 στάσης καὶ τῆς μητρὸς ἐπὶ τὰς θύρας αὐτὸν οὐκ ἀδα-
 κρυτὶ προπεμπούσης, ἀσπασάμενος αὐτὴν „ὦ μητερ“
 5 εἶπε „τήμερον ἢ ἀρχιερέα τὸν υἱὸν ἢ φυγάδα ὄψει.“
 Διενεχθείσης δὲ τῆς ψήφου καὶ γενομένης ἀμύλλης
 ἐκράτησε, καὶ παρέσχε τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ἀρίστοις φόβον
 ὡς ἐπὶ πᾶν θρασύτητος προάξων τὸν δῆμον. Ὅθεν οἱ
 περὶ Πείσωνα καὶ Κάτλον ἠτιῶντο Κικέρωνα φεισάμε-
 10 νον Καῖσαρος ἐν τοῖς περὶ Κατιλίαν λαβὴν παρασχόν-
 τος. Ὁ γὰρ δὴ Κατιλίαν οὐ μόνον τὴν πολιτείαν μετα-
 βαλεῖν, ἀλλ' ὅλην ἀνελεῖν τὴν ἡγεμονίαν καὶ πάντα τὰ
 πράγματα συγχέαι διανοηθεὶς αὐτὸς μὲν ἐξέπεσε, περι-
 πταίσας ἐλάττωσιν ἐλέγχους πρὸ τοῦ τὰς ἐσχάτας αὐτοῦ
 15 βουλὰς ἀποκαλυφθῆναι, Λέντλον δὲ καὶ Κέθηγον ἐν
 τῇ πόλει διαδόχους ἀπέλιπε τῆς συνωμοσίας, οἷς εἰ μὲν
 κρύφα παρεῖχε τι θάρσους καὶ δυνάμεως ὁ Καῖσαρ ἄδηλόν
 ἔστιν, ἐν δὲ τῇ βουλῇ κατὰ κράτος ἐξελεγχθέντων καὶ
 Κικέρωνος τοῦ ὑπάτου γνώμας ἐρωτῶντος περὶ κολά-
 20 σεως ἕκαστον, οἱ μὲν ἄλλοι μέχρι Καῖσαρος θανατοῦν
 ἐκέλευον, ὁ δὲ Καῖσαρ ἀναστὰς λόγον διῆλθε πεφρον-
 τισμένον, ὡς ἀποκτεῖναι μὲν ἀκρίτους ἄνδρας ἀξιώματι
 καὶ γένει λαμπροὺς οὐ δοκεῖ πάτριον οὐδὲ δίκαιον εἶ-
 ναι, μὴ μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης, εἰ δὲ φρουροῖντο
 25 δεθέντες ἐν πόλεσι τῆς Ἰταλίας, ἅς ἂν αὐτὸς ἔληται Κι-
 κέρων, μέχρι οὗ καταπολεμηθῇ Κατιλίαν, ὕστερον ἐν
 εἰρήνῃ καὶ καθ' ἡσυχίαν περὶ ἐκάστου τῇ βουλῇ γνώμην
 παρέξει.

VIII. Οὕτω δὲ τῆς γνώμης φιλανθρώπου φανείσης
 30 καὶ τοῦ λόγου δυνατῶς ἐπ' αὐτῇ ῥηθέντος οὐ μόνον οἱ
 μετὰ τοῦτον ἀνιστάμενοι προσετίθεντο, πολλοὶ δὲ καὶ
 τῶν πρὸ αὐτοῦ τὰς εἰρημένας γνώμας ἀπειπάμενοι πρὸς

την ἐκείνου μετέστησαν, ἕως ἐπὶ Κάτωνα τὸ πρᾶγμα καὶ Κάτλον περιῆλθε. Τούτων δὲ νεανικῶς ἐναντιωθέντων, Κάτωνος δὲ καὶ τὴν ὑπόνοιαν ἅμα τῷ λόγῳ συνεπερείσαντος αὐτῷ καὶ συγκατεξαναστάντος ἔρω- μένως, οἱ μὲν ἄνδρες ἀποθανούμενοι παρεδόθησαν,⁵ Καίσαρι δὲ τῆς βουλῆς ἐξιόντι πολλοὶ τῶν Κικέρωνα φρουρούντων τότε νέων γυμνὰ τὰ ξίφη σύνδραμόντες ἐπέσχον. Ἄλλὰ Κουρίων τε λέγεται τῇ τηβέννῳ περιβαλὼν ὑπεξαγαγεῖν, αὐτός τε ὁ Κικέρων, ὡς οἱ νεανίσκοι προσέβλεψαν, ἀνανεῦσαι, φοβηθεὶς τὸν δῆμον ἢ¹⁰ τὸν φόνον ὅλως ἄδικον καὶ παράνομον ἡγούμενος. Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ οἶδα ὅπως ὁ Κικέρων, εἴπερ ἦν ἀληθὲς, ἐν τῷ περὶ τῆς ὑπατείας οὐκ ἔγραψεν· αἰτίαν δὲ εἶχεν ὕστερον ὡς ἄριστα τῷ καιρῷ τότε παρασχόντι κατὰ τοῦ Καίσαρος μὴ χρησάμενος, ἀλλ' ἀποδειλιάσας¹⁵ τὸν δῆμον ὑπερφυῶς περιεχόμενον τοῦ Καίσαρος, ὅς γε καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν βουλήν εἰσελθόντος αὐτοῦ καὶ περὶ ὧν ἐν ὑποψίαις ἦν ἀπολογουμένου καὶ περιπίπτοντος θορύβοις πονηροῖς, ἐπειδὴ πλείων τοῦ συνήθους ἐγίνετο τῇ βουλῇ καθεξομένη χρόνος, ἐπ-²⁰ ἤλθε μετὰ κραυγῆς καὶ περιέστη τὴν σύγκλητον, ἀπαιτῶν τὸν ἄνδρα καὶ κελεύων ἀφεῖναι. Διὸ καὶ Κάτων φοβηθεὶς μάλιστα τὸν ἐκ τῶν ἀπόρων νεωτερισμὸν, οἷ τοῦ παντὸς ὑπέκκαυμα πλήθους ἦσαν ἐν τῷ Καίσαρι τὰς ἐλπίδας ἔχοντες, ἔπεισε τὴν σύγκλητον ἀπονεῖμαι²⁵ σιτηρέσιον αὐτοῖς ἔμμηνον, ἐξ οὗ δαπάνης μὲν ἑπτακόσια πεντήκοντα μυριάδες ἐνιαύσιοι προσεγίνοντο τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασι, τὸν μέντοι μέγαν ἐν τῷ παρόντι φόβον ἔσβεσε περιφανῶς τὸ πολίτευμα τοῦτο, καὶ τὸ πλεῖστον ἀπέρρηξε τῆς Καίσαρος δυνάμεως καὶ διεσκέ-³⁰ δασεν ἐν καιρῷ, στρατηγεῖν μέλλοντος καὶ φοβερωτέρου διὰ τὴν ἀρχὴν ὄντος.

IX. Οὐ μὴν ἀπέβη τι ταραχῶδες ἀπ' αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τύχη τις ἄχαρις τῷ Καίσαρι συνηνέχθη περὶ τὸν οἶκον. Πόπλιος Κλώδιος ἦν ἀνὴρ γένει μὲν εὐπατρίδης καὶ πλούτῳ καὶ λόγῳ λαμπρός, ὕβρει δὲ καὶ θρασύτητι 5 τῶν ἐπὶ βδελυρία περιβοήτων οὐδενὸς δεύτερος. Οὗτος ἦρα Πομπηίας τῆς Καίσαρος γυναικὸς οὐδὲ αὐτῆς ἀκούσης. Ἀλλὰ φυλακαὶ τε τῆς γυναικωνίτιδος ἀκριβεῖς ἦσαν, ἣ τε μήτηρ τοῦ Καίσαρος Ἀύρηλία, γυνὴ σώφρων, περιέπουσα τὴν νύμφην αἰὲ χαλεπὴν καὶ παρα- 10 κεκινδυνευμένην αὐτοῖς ἐποίει τὴν ἔντευξιν. Ἔστι δὲ Ῥωμαίοις θεὸς ἦν Ἀγαθὴν ὀνομάζουσιν, ὥσπερ Ἕλληνες Γυναικεῖαν. Καὶ Φρύγες μὲν οἰκειούμενοι Μίδα μητέρα τοῦ βασιλέως γενέσθαι φασί, Ῥωμαῖοι δὲ νύμφην Δρυάδα Φαύνῳ συνοικήσασαν, Ἕλληνες δὲ τῶν 15 Διόνυσου μητέρων τὴν ἄρρητον. Ὅθεν ἀμπελίνοις τε τὰς σκηναὺς κλήμασιν ἐορτάζουσαι κατερέφουσι, καὶ δρᾶκων ἱερὸς παρακαθίδρυσται τῇ θεῷ κατὰ τὸν μῦθον. Ἄνδρά δὲ προσελθεῖν οὐ θέμις οὐδ' ἐπὶ τῆς οἰκίας γενέσθαι τῶν ἱερῶν ὀργιαζομένων· αὐτὰ δὲ καθ' ἑαυτὰς 20 αἱ γυναῖκες πολλὰ τοῖς Ὀρφικοῖς ὁμολογοῦντα δρᾶν λέγονται περὶ τὴν ἱερουργίαν. Ὅταν οὖν ὁ τῆς ἐορτῆς καθήκη χρόνος, ὑπατεύοντος ἢ στρατηγοῦντος ἀνδρός, αὐτὸς μὲν ἐξίσταται καὶ πᾶν τὸ ἄρρεν, ἣ δὲ γυνὴ τὴν οἰκίαν παραλαβοῦσα διακοσμεῖ. Καὶ τὰ μέγιστα νύκτωρ 25 τελεῖται, παιδιᾶς ἀναμειγμένης ταῖς παννυχίσι καὶ μουσικῆς ἅμα πολλῆς παρούσης.

X. Ταύτην τότε τὴν ἐορτὴν τῆς Πομπηίας ἐπιτελοῦσης, ὁ Κλώδιος οὐπω γενειῶν καὶ διὰ τοῦτο λήσειν οἰόμενος ἐσθῆτα καὶ σκευὴν ψαλτρίας ἀναλαβὼν ἐχώρει, 712 30 νέᾳ γυναικὶ τὴν ὄψιν ἐοικώς. Καὶ ταῖς θύραις ἐπιτυχῶν ἀνεωγμέναις εἰσῆχθη μὲν ἀδεῶς ὑπὸ τῆς συνειδυίας θεραπαινίδος, ἐκείνης δὲ προδραμούσης, ὡς τῇ

Πομπηϊὰ φράσειε, καὶ γενομένης διατριβῆς, περιμένειν μὲν ὅπου κατελείφθη τῷ Κλωδίῳ μὴ καρτεροῦντι, πλανωμένῳ δ' ἐν οἰκίᾳ μεγάλη καὶ περιφεύγοντι τὰ φῶτα προσπεσοῦσα τῆς Αὐρηλίας ἀκόλουθος ὡς δὴ γυνὴ γυναιῖκα παίζειν προῦκαλεῖτο, καὶ μὴ βουλόμενον εἰς τὸ 5 μέσον εἶλκε, καὶ τίς ἐστὶ καὶ πόθεν ἐπυνθάνετο. Τοῦ δὲ Κλωδίου φήσαντος ἄβραν περιμένειν Πομπηϊας, αὐτὸ τοῦτο καλουμένην, καὶ τῇ φωνῇ γενομένου καταφανοῦς, ἣ μὲν ἀκόλουθος εὐθύς ἀπεπήδησε κραυγῇ πρὸς τὰ φῶτα καὶ τὸν ὄχλον, ἄνδρα πεφωρακέναι βοῶσα, 10 τῶν δὲ γυναικῶν διαπτοηθεισῶν ἣ Αὐρηλία τὰ μὲν ὄργια τῆς θεοῦ κατέπαυσε καὶ συνεκάλυψε, αὐτὴ δὲ τὰς θύρας ἀποκλείσαι κελεύσασα περιῆει τὴν οἰκίαν ὑπὸ λαμπάδων ζητοῦσα τὸν Κλώδιον. Εὐρίσκειται δ' εἰς οἰκημα παιδίσκης, ἣ συνεισῆλθε, καταπεφευγῶς 15 καὶ γενόμενος φανερός ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐξελαύνεται διὰ τῶν θυρῶν. Τὸ δὲ πρᾶγμα καὶ νυκτὸς εὐθύς αἱ γυναῖκες ἀπιοῦσαι τοῖς αὐτῶν ἔφραζον ἀνδράσι, καὶ μεθ' ἡμέραν ἐχώρει διὰ τῆς πόλεως λόγος, ὡς ἀθέσμοις ἐπικεχειρηκότες τοῦ Κλωδίου καὶ δίκην οὐ τοῖς ὑβρι- 20 σμένοις μόνου, ἀλλὰ καὶ τῇ πόλει καὶ τοῖς θεοῖς ὀφείλοντος. Ἐγράψατο μὲν οὖν τὸν Κλώδιον εἰς τῶν δημάρχων ἀσεβείας, καὶ συνέστησαν ἐπ' αὐτὸν οἱ δυνατῶτατοι τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς, ἄλλας τε δεινὰς ἀσελγείας καταμαρτυροῦντες καὶ μοιχείαν ἀδελφῆς, ἣ Λευκούλλῳ 25 συνωκῆκει. Πρὸς δὲ τὰς τούτων σπουδὰς ὁ δῆμος ἀντιτάξας ἑαυτὸν ἤμυνε τῷ Κλωδίῳ, καὶ μέγα πρὸς τοὺς δικαστὰς ὄφελος ἦν ἐκπεπληγμένους καὶ δεδοικότας τὸ πλῆθος. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἀπεπέμψατο μὲν εὐθύς τὴν Πομπηϊαν, μάρτυς δὲ πρὸς τὴν δίκην κληθεὶς οὐδὲν ἔφη 30 τῶν λεγομένων κατὰ τοῦ Κλωδίου γιννώσκειν. Ὡς δὲ τοῦ λόγου παραδόξου φανέντος ὁ κατήγορος ἠρώτησε

„Πᾶς οὖν ἀπεπέμψω τὴν γυναῖκα;“ „Ὅτι“ ἔφη „τὴν ἐμὴν ἡξιόουν μὴδὲ ὑπονοηθῆναι.“ Ταῦτα οἱ μὲν οὕτω φρουροῦντα τὸν Καίσαρα λέγουσιν εἰπεῖν, οἱ δὲ τῷ δήμῳ χαριζόμενον ὠρμημένῳ σώξειν τὸν Κλώδιον. Ἀποφεύ-
5 γει δ' οὖν τὸ ἔγκλημα τῶν πλείστων δικαστῶν συγκε-
χυμένοις τοῖς γράμμασι τὰς γνώμας ἀποδόντων, ὅπως μῆτε παρακινδυνεύσωσιν ἐν τοῖς πολλοῖς καταψηφισά-
μενοι μῆτε ἀπολύσαντες ἀδοξήσωσι παρὰ τοῖς ἀρίστοις.

XI. Ὁ δὲ Καίσαρ εὐθύς ἀπὸ τῆς στρατηγίας τῶν
10 ἐπαρχιῶν τὴν Ἰβηρίαν λαβῶν, ὡς ἦν δυσδιάθετον αὐτῷ τὸ περὶ τοὺς δανειστάς ἐνοχλοῦντας ἐξιόντι καὶ κατα-
βοῶντας, ἐπὶ Κράσσου κατέφυγε πλουσιώτατον ὄντα Ῥωμαίων, δεόμενον δὲ τῆς Καίσαρος ἀκμῆς καὶ θερμό-
τητος ἐπὶ τὴν πρὸς Πομπήϊον ἀντιπολιτείαν. Ἀναδεξα-
15 μένου δὲ τοῦ Κράσσου τοὺς μάλιστα χαλεποὺς καὶ ἀπα-
ραιτήτους τῶν δανειστῶν καὶ διεγγνήσαντος ὀκτακοσίων καὶ τριάκοντα ταλάντων, οὕτως ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν ἐπ-
αρχίαν. Λέγεται δὲ, τὰς Ἄλπεις ὑπερβάλλοντος αὐτοῦ καὶ πολίχνιον τι βαρβαρικὸν οἰκούμενον ὑπὸ ἀνθρώπων
20 παντάπασιν ὀλίγων καὶ λυπρὸν παρερχομένου, τοὺς ἐταίρους ἅμα γέλῳτι καὶ μετὰ παιδιᾶς „Ἢ πού“ φάναι
„κάνταῦθά τινές εἰσιν ὑπὲρ ἀρχῶν φιλοτιμίαι καὶ περὶ πρωτείων ἄμιλλαι καὶ φθόνοι τῶν δυνατῶν πρὸς ἀλλή-
λους;“ τὸν δὲ Καίσαρα σπουδάσαντα πρὸς αὐτοὺς εἰ-
25 πειν „Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην παρὰ τούτοις εἶναι μᾶλλον
πρῶτος ἢ παρὰ Ῥωμαίοις δεύτερος.“ Ὁμοίως δὲ πάλιν ἐν Ἰβηρίᾳ σχολῆς οὔσης ἀναγινώσκοντά τι τῶν περὶ Ἀλεξάνδρου γεγραμμένων σφόδρα γενέσθαι πρὸς ἑαυτῷ
πολὺν χρόνον, εἶτα καὶ δακρῦσαι· τῶν δὲ φίλων θαν- 713
30 μασάντων τὴν αἰτίαν εἰπεῖν· „Οὐ δοκεῖ ὑμῖν ἄξιον εἶ-
ναι λύπης, εἰ τηλικούτος μὲν ὢν Ἀλέξανδρος ἦδη

τοσοῦτων ἐβασίλευεν, ἐμοὶ δὲ λαμπρὸν οὐδὲν οὐπω πέ-
πρακται; “

XII. Τῆς γοῦν Ἰβηρίας ἐπιβὰς εὐθύς ἦν ἐνεργός,
ὥσθ' ἡμέραις ὀλίγαις δέκα σπείρας συναγαγεῖν πρὸς
ταῖς πρότερον οὔσαις εἴκοσι, καὶ στρατεύσας ἐπὶ Καλαί- 5
κούς καὶ Λυσιτανούς κρατῆσαι καὶ προελθεῖν ἄχρι τῆς
ἕξω θαλάσσης τὰ μὴ πρότερον ὑπακούοντα Ῥωμαίοις
ἔθνη καταστρεφόμενος. Θέμενος δὲ τὰ τοῦ πολέμου
καλῶς οὐ χεῖρον ἐβράβευε τὰ τῆς εἰρήνης, ὁμόνοιάν τε
ταῖς πόλεσι καθιστὰς καὶ μάλιστα τὰς τῶν χρεωφειλε- 10
τῶν καὶ δανειστῶν ἰώμενος διαφοράς. Ἐταξε γὰρ τῶν
προσιόντων τοῖς ὀφείλουσι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν δύο
μὲν μέρη τὸν δανειστὴν ἀναιρεῖσθαι, τῷ δὲ λοιπῷ χοῦ-
σθαι τὸν δεσπότην, ἄχρι ἂν οὕτως ἐκλυθῆ τὸ δάνειον.
Ἐπὶ τούτοις εὐδοκιμῶν ἀπηλλάγη τῆς ἐπαρχίας, αὐτός 15
τε πλούσιος γεγωνὼς καὶ τοὺς στρατιώτας ὠφελικῶς
ἀπὸ τῶν στρατειῶν καὶ προσηγορευμένος αὐτοκράτωρ
ὑπ' αὐτῶν.

XIII. Ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν μνωμένους θρίαμβον ἕξω
διατρίβειν ἔδει, τοὺς δὲ μεινόντας ὑπατεῖαν παρόντας 20
ἐν τῇ πόλει τοῦτο πράττειν, ἐν τοιαύτῃ γεγωνὼς ἀντι-
νομία καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ὑπατικὰς ἀφιγμένος ἀρχαιρε-
σίας ἔπεμψε πρὸς τὴν σύγκλητον αἰτούμενος αὐτῷ δο-
θῆναι παραγγέλλειν εἰς ὑπατεῖαν ἀπόντι διὰ τῶν φίλων.
Κάτωνος δὲ πρῶτον μὲν ἰσχυριζομένου τῷ νόμῳ πρὸς 25
τὴν ἀξίωσιν, εἶτα, ὡς ἑώρα πολλοὺς τεθεραπευμένους
ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἐκκρούσαντος τῷ χρόνῳ τὸ πρᾶγμα
καὶ τὴν ἡμέραν ἐν τῷ λέγειν κατατρίψαντος, ἔγνω τὸν
θρίαμβον ἀφείδαι ὁ Καῖσαρ ἔχουσθαι τῆς ὑπατείας· καὶ
παρελθὼν εὐθύς ὑποδύεται πολίτευμά τι πάντας ἀν- 30
θρώπους ἕξαπατῆσαν πλὴν Κάτωνος. Ἦν δὲ τοῦτο
διαλλαγὴ Πομπηίου καὶ Κράσσου τῶν μέγιστον ἐν τῇ

πόλει δυναμένων· οὓς συναγαγὼν ὁ Καῖσαρ εἰς φιλίαν ἐκ διαφορᾶς, καὶ τὴν ἀπ' ἀμφοῖν συνενεγκάμενος ἰσχὺν εἰς ἑαυτὸν, ἔργῳ φιλάνθρωπον ἔχοντι προσηγορίαν ἔλαθε μεταστήσας τὴν πολιτείαν. Οὐ γάρ, ὡς οἱ πλεῖστοι νο-
 5 μίζουσιν, ἡ Καῖσαρος καὶ Πομπηίου διαφορὰ τοὺς ἐμφυλίους ἀπειργάσατο πολέμους, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ φιλία, συστάντων ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀριστοκρατίας τὸ πρῶτον, εἶτα οὕτως καὶ πρὸς ἀλλήλους διαστάντων. Κάτωι δὲ
 10 μὲν ἀνθρώπου τότε καὶ πολυπράγμονος, ὕστερον δὲ φρονίμου μὲν, οὐκ εὐτυχοῦς δὲ συμβούλου λαβεῖν δόξαν.

XIV. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Καῖσαρ ἐν μέσῳ τῆς Κράσσου καὶ Πομπηίου φιλίας δορυφορούμενος ἐπὶ τὴν ὑπατείαν κατήχθη· καὶ λαμπρῶς ἀναγορευθεὶς μετὰ Καλπουρ-
 15 νίου Βύβλου καὶ καταστάς εἰς τὴν ἀρχὴν εὐθύς εἰσέφερε νόμους οὐχ ὑπάτω προσήκοντας, ἀλλὰ δημάρχῳ τινὶ θρασυτάτῳ, πρὸς ἡδονὴν τῶν πολλῶν κληρουχίας τινὰς χώρας καὶ διανομὰς εἰσηγούμενος. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἀντικρουσάντων πάσαι δεό-
 20 μενος προφάσεως ἀνακραγὼν καὶ μαρτυράμενος, ὡς εἰς τὸν δῆμον ἄκων ἐξελαύνοιτο θεραπεύσων ἐκεῖνον ἐξ ἀνάγκης ὕβρει καὶ χαλεπότητι τῆς βουλῆς, πρὸς αὐτὸν ἐξεπήδησε· καὶ περιστησάμενος ἔνθεν μὲν Κράσσον, ἔνθεν δὲ Πομπηίου, ἠρώτησεν, εἰ τοὺς νόμους ἐπαι-
 25 νοῖεν. Ἐπαιεῖν δὲ φασκόντων, παρεκάλει βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς ἐνίστασθαι μετὰ ξιφῶν ἀπειλοῦντας. Ἐκεῖνοι δὲ ὑπισχνούντο· Πομπηῖος δὲ καὶ προσεπεῖπεν, ὡς ἀφίξιτο πρὸς τὰ ξίφη μετὰ τοῦ ξίφους καὶ θυρεὸν κομίζων. Ἐπὶ τούτῳ τοὺς μὲν ἀριστοκρατικούς ἠνίασεν, οὐκ
 30 ἀξίαν τῆς περὶ αὐτὸν αἰδοῦς, οὐδὲ τῆς πρὸς τὴν σύγκλητον εὐλαβείας πρέπουσαν, ἀλλὰ μανικὴν καὶ μειρακιώδη φωνὴν ἀκούσαντας, ὁ δὲ δῆμος ἤσθη. Καῖσαρ

714 δὲ μειζόνως ἔτι τῆς Πομπηίου δυνάμεως ὑποδραττόμε-
 νος, ἦν γὰρ αὐτῷ Ἰουλία θυγάτηρ ἐγγεγνημένη Σερ-
 ουιλίῳ Καιπίωνι, ταύτην ἐνεγγύησε Πομπηίῳ, τὴν δὲ
 Πομπηίου τῷ Σερουιλίῳ δώσειν ἔφησεν, οὐδὲ αὐτὴν
 ἀνέγγυον οὔσαν, ἀλλὰ Φαύστῳ τῷ Σύλλα παιδί καθω- 5
 μολογημένην. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον Καῖσαρ ἠγάγετο Καλ-
 πουρνιαίαν θυγατέρα Πείσωνος, τὸν δὲ Πείσωνα κατέ-
 στησεν ὑπατον εἰς τὸ μέλλον, ἐνταῦθα δὲ καὶ σφόδρα
 μαρτυρομένου Κάτωνος καὶ βοῶντος οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι,
 γάμοις διαμαστροπευομένης τῆς ἡγεμονίας καὶ διὰ γυ- 10
 ναίων εἰς ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα καὶ δυνάμεις ἀλ-
 λήλους ἀντισταγόντων. Ὁ μὲν οὖν συνάρχων τοῦ Καί-
 σαρος Βύβλος, ἐπεὶ κωλύων τοὺς νόμους οὐδὲν ἐπέραι-
 νεν, ἀλλὰ πολλάκις ἐκινδύνευε μετὰ Κάτωνος ἐπὶ τῆς
 ἀγορᾶς ἀποθανεῖν, ἐγκλεισάμενος οἴκοι τὸν τῆς ἀρχῆς 15
 χρόνον διετέλεσε. Πομπηίος δὲ γήμας εὐθύς ἐνέπλησε
 τὴν ἀγορὰν ὄπλων καὶ συνεπεκύρου τῷ δήμῳ τοὺς νό-
 μους, Καῖσαρι δὲ τὴν ἐντὸς Ἄλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἄπα-
 σαν Κελτικὴν προσθεὶς τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ ταγματῶν
 τεσσάρων εἰς πενταετίαν. Κάτωνα μὲν οὖν ἐπιχειρή- 20
 σαντα τούτοις ἀντιλέγειν ἀπῆγεν εἰς φυλακὴν ὁ Καῖ-
 σαρ, οἰόμενος αὐτὸν ἐπικαλέσεσθαι τοὺς δημάρχους·
 ἐκείνου δὲ ἀφώνου βαδίζοντος ὄρων ὁ Καῖσαρ οὐ μόν-
 ον τοὺς κρατίστους δυσφοροῦντας, ἀλλὰ καὶ τὸ δημο-
 τικὸν αἰδοῖ τῆς Κάτωνος ἀρετῆς σιωπῇ καὶ μετὰ κατη- 25
 φείας ἐπόμενον, αὐτὸς ἐδεήθη κρούφα τῶν δημάρχων
 ἐνὸς ἀφελέσθαι τὸν Κάτωνα. Τῶν δὲ ἄλλων συγκλη-
 τικῶν ὀλίγοι παντάπασιν αὐτῷ συνήεσαν εἰς βουλήν,
 οἱ δὲ λοιποὶ δυσχεραίνοντες ἐκποδῶν ἦσαν. Εἰπόντος
 δὲ Κουσιδίου τινὸς τῶν σφόδρα γερόντων, ὡς φοβού- 30
 μενοι τὰ ὄπλα καὶ τοὺς στρατιώτας οὐ συνέρχονται „Τί
 οὖν“ ἔφη ὁ Καῖσαρ „οὐ καὶ σὺ ταῦτα δεδιῶς οἴκου-

ρεῖς; “καὶ ὁ Κοινσίδιος εἶπεν· „Ὅτι με ποιεῖ μὴ φοβεῖ-
 σθαι τὸ γῆρας· ὁ γὰρ ἔτι λειπόμενος βίος οὐ πολλῆς
 ὀλίγος ὢν δεῖται προνοίας.“ Αἰσχιστον δὲ τῶν τότε πο-
 λιτευμάτων ἔδοξεν ἐν τῇ Καίσαρος ὑπατείᾳ δῆμαρχον
 5 αἰρεθῆναι Κλωδίον ἐκεῖνον, ὑφ’ οὗ τὰ περὶ τὸν γάμου
 καὶ τὰς ἀπορρήτους παρενομήθη παννυχίδας. Ἡροῦδη
 δὲ ἐπὶ τῇ Κικέρωνος καταλύσει· καὶ Καῖσαρ οὐ πρό-
 τερον ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν στρατιὰν ἢ καταστασιάσαι Κι-
 κέρωνα μετὰ Κλωδίου καὶ συνεκβαλεῖν ἐκ τῆς Ἰταλίας.

10 XV. Τοιαῦτα μὲν οὖν λέγεται γενέσθαι τὰ πρὸ τῶν
 Γαλατικῶν. Ὁ δὲ τῶν πολέμων, οὓς ἐπολέμησε μετὰ
 ταῦτα, καὶ τῶν στρατειῶν, αἷς ἡμερώσατο τὴν Κελτι-
 κὴν, χρόνος, ὥσπερ ἄλλην ἀρχὴν λαβόντος αὐτοῦ καὶ
 καταστάντος εἰς ἑτέραν τινὰ βίον καὶ πραγμάτων και-
 15 νῶν ὁδόν, οὐκ ἔστιν ὅτου τῶν μάλιστα τεθναμασμένων
 ἐφ’ ἡγεμονίᾳ καὶ μεγίστων γεγονότων ἀπολείποντα πό-
 λεμιστὴν καὶ στρατηλάτην ἀπέδειξεν αὐτόν, ἀλλ’ εἶτε
 Φαβίου καὶ Σηηπίωνας καὶ Μετέλλους καὶ τοὺς κατ’
 αὐτὸν ἢ μικρὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, Σύλλαν καὶ Μάριον
 20 ἀμφοτέρους τε Λευκούλλους ἢ καὶ Πομπήϊον αὐτόν, οὗ
 κλέος ὑπουργάνιον ἦνθαι τότε παντοίας περὶ πόλεμον
 ἀρετῆς, παραβάλοι τις, αἱ Καίσαρος ὑπερβάλλουσι πρά-
 ξεις τὸν μὲν χαλεπότητι τόπων, ἐν οἷς ἐπολέμησε, τὸν
 δὲ μεγέθει χώρας, ἣν προσεκτήσατο, τὸν δὲ πλήθει καὶ
 25 βία πολεμίων, οὓς ἐνίκησε, τὸν δὲ ἀτοπίαις καὶ ἀπι-
 στίαις ἡθῶν, ἃ καθωμίλησε, τὸν δὲ ἐπιεικείᾳ καὶ πράο-
 τητι πρὸς τοὺς ἀλισκομένους, τὸν δὲ δώροις καὶ χάρισι
 πρὸς τοὺς συστρατευομένους, πάντας δὲ τῶ πλείστας
 μεμαχῆσθαι μάχας καὶ πλείστους ἀνηροκέναι τῶν ἀν-
 30 τιπαχθέντων. Ἐτη γὰρ οὐδὲ δέκα πολεμήσας περὶ Γα-
 λατίαν πόλεις μὲν ὑπὲρ ὀκτακοσίας κατὰ κράτος εἶλεν, 715
 ἔθνη δὲ ἐχειρώσατο τριακόσια, μυριάσι δὲ παραταξάμε-

νος κατὰ μέρος τριακοσίαις ἑκατὸν μὲν ἐν χειρὶ διέ-
φθειρεν, ἄλλας δὲ τοσαύτας ἐξώρρησεν.

XVI. Εὐνοίᾳ δὲ καὶ προθυμίᾳ στρατιωτῶν ἐχρή-
σατο τοσαύτη περὶ αὐτόν, ὥστε τοὺς ἐτέρων μηδὲν ἐν
ταῖς ἄλλαις στρατείαις διαφέροντας ἀμάχους καὶ ἀνυ-
ποστάτους φέρεσθαι πρὸς πᾶν δεινὸν ὑπὲρ τῆς Καίσα-
ρος δόξης. Οἷος ἦν τοῦτο μὲν Ἀκίλιος, ὃς ἐν τῇ περὶ
Μασσαλίαν ναυμαχίᾳ νεὼς πολεμίας ἐπιβεβηκῶς τὴν
μὲν δεξιὰν ἀπεκόπη χεῖρα μαχαίρα, τῇ δὲ ἐτέρᾳ τὸν
θυρεὸν οὐκ ἀφῆκεν, ἀλλὰ τύπτων εἰς τὰ πρόσωπα τοὺς 10
πολεμίους ἀπέστρεψε πάντας καὶ τοῦ σκάφους ἐπεκρά-
τησε· τοῦτο δὲ Κάσσιος Σκεύας, ὃς ἐν τῇ περὶ Δυρρά-
χιον μάχῃ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκοπεῖς τοξεύματι, τὸν δὲ
ᾧμον ὑσώῳ καὶ τὸν μηρὸν ἐτέρῳ διεληλαμένος, τῷ δὲ
θυρεῷ βελῶν ἑκατὸν καὶ τριάκοντα πληγὰς ἀναδεδεγ- 15
μένος, ἐκάλει τοὺς πολεμίους ὡς παραδῶσων ἑαυτόν.
Δυεῖν δὲ προσιόντων, τοῦ μὲν ἀπέκοψε τὸν ᾧμον τῇ
μαχαίρα, τὸν δὲ κατὰ τοῦ προσώπου πατάξας ἀπέστρε-
ψεν, αὐτὸς δὲ διεσώθη τῶν οἰκείων περισχόντων. Ἐν
δὲ Βρεττανίᾳ τῶν πολεμίων εἰς τόπον ἐλώδη καὶ μεστὸν 20
ὑδάτων ἐμπεσοῦσι τοῖς πρώτοις ταξιάρχοις ἐπιθεμένων
στρατιώτης, Καίσαρος αὐτοῦ τὴν μάχην ἐφορῶντος,
ὠσάμενος εἰς μέσους καὶ πολλὰ καὶ περίοπτα τόλμης
ἀποδειξάμενος ἔργα τοὺς μὲν ταξιάρχους ἔσωσε, τῶν
βαρβάρων φυγόντων, αὐτὸς δὲ χαλεπῶς ἐπὶ πᾶσι δια- 25
βαίνων ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς ρεύματα τελματώδη, καὶ μό-
λις ἄνευ τοῦ θυρεοῦ, τὰ μὲν νηχόμενος, τὰ δὲ βαδί-
ζων, διεπέρασε. Θαυμαζόντων δὲ τῶν περὶ τὸν Καί-
σαρα καὶ μετὰ χαρᾶς καὶ κραυγῆς ἀπαντῶντων, αὐτὸς
εὖ μάλα κατηφῆς καὶ δεδακρυμένος προσέπεσε τῷ Καί- 30
σαρι, συγγνώμην αἰτούμενος ἐπὶ τῷ προσέσθαι τὸν θυ-
ρεόν. Ἐν δὲ Λιβύῃ ναῦν ἐλόντες οἱ περὶ Σηπηλίωνα

Καίσαρος, ἐν ἧ Γράνιος Πέτρων ἐπέπλει ταμίαις ἀπο-
 δεδειγμένους, τοὺς μὲν ἄλλους ἐποιοῦντο λείαν, τῷ δὲ
 ταμίᾳ διδόναι τὴν σωτηρίαν ἔφασαν. Ὁ δὲ εἰπών, ὅτι
 τοῖς Καίσαρος στρατιώταις οὐ λαμβάνειν, ἀλλὰ διδόναι
 5 σωτηρίαν ἔθος ἐστίν, ἑαυτὸν τῷ ξίφει πατάξας ἀνείλε.

XVII. Τὰ δὲ τοιαῦτα λήματα καὶ τὰς φιλοτιμίας
 αὐτὸς ἀνέθρεψε καὶ κατεσκεύασε Καῖσαρ, πρῶτον μὲν
 τῷ χαρίζεσθαι καὶ τιμᾶν ἀφειδῶς ἐνδεικνύμενος, ὅτι
 τὸν πλοῦτον οὐκ εἰς τρυφὴν ἰδίαν οὐδέ τινας ἡδυπα-
 10 θείας ἐκ τῶν πολέμων ἀθροίζει, κοινὰ δὲ ἅθλα τῆς ἀν-
 δραγαθίας παρ' αὐτῷ φυλασσόμενα ἀπόκειται καὶ
 μέτεστιν ἐκείνῳ τοῦ πλουτεῖν ὅσα τοῖς ἀξίοις τῶν στρα-
 τιωτῶν δίδωσιν· ἔπειτα τῷ πάντα μὲν κίνδυνον ἐκῶν
 ὑφίστασθαι, πρὸς μηδένα δὲ τῶν πόνων ἀπαγορεύειν.
 15 Τὸ μὲν οὖν φιλοκίνδυνον οὐκ ἐθαύμαζον αὐτοῦ διὰ τὴν
 φιλοτιμίαν· ἡ δὲ τῶν πόνων ὑπομονὴ παρὰ τὴν τοῦ
 σώματος δύναμιν ἐγκαρτερεῖν δοκοῦντος ἐξέπληττεν,
 ὅτι καὶ τὴν ἔξιν ὦν ἰσχνὸς καὶ τὴν σάρκα λευκὸς καὶ
 ἀπαλὸς καὶ τὴν κεφαλὴν νοσώδης καὶ τοῖς ἐπὶ τοῖς ἐπι-
 20 ληπτικοῖς ἔνοχος, ἐν Κορδύβῃ πρῶτον αὐτῷ τοῦ πά-
 θους, ὡς λέγεται, τούτου προσπεσόντος, οὐ μαλακίας
 ἐποιήσατο τὴν ἀρρωστίαν πρόφασιν, ἀλλὰ θεραπείαν
 τῆς ἀρρωστίας τὴν στρατείαν, ταῖς ἀτρύτοις ὁδοιπορίαις
 καὶ ταῖς εὐτελέσι διαίταις καὶ τῷ θυραυλεῖν ἐνδεδελεχῶς
 25 καὶ ταλαιπωρεῖν ἀπομαχόμενος τῷ πάθει καὶ τὸ σῶμα
 τηρῶν δυσάλωτον. Ἐκοιμᾶτο μὲν γε τοὺς πλείστους
 ὕπνους ἐν ὀρήμασιν ἢ φορείοις, εἰς πρᾶξιν τὴν ἀνά-
 παυσιν κατατιθέμενος, ὡχεῖτο δὲ μεθ' ἡμέραν ἐπὶ τὰ
 φρούρια καὶ τὰς πόλεις καὶ τοὺς χάρακας, ἐνὸς αὐτῷ
 30 συγκαθημένου παιδὸς τῶν ὑπογράφειν ἅμα διώκοντος
 εἰθισμένων, ἐνὸς δ' ἐξόπισθεν ἐφεστηκότος στρατιώτου
 ξίφος ἔχοντος. Συντόνως δὲ ἤλαυνεν οὕτως, ὥστε τὴν 716

πρώτην ἔξοδον ἀπὸ Ῥώμης ποιησάμενος ὄγδοαῖος ἐπὶ τὸν Ῥοδανὸν ἔλθειν. Τὸ μὲν οὖν ἵππεύειν ἐκ παιδὸς ἦν αὐτῷ ῥάδιον· εἴθιστο γὰρ εἰς τοῦπίσω τὰς χεῖρας ἀπάγων καὶ τῷ νώτῳ περιπλέκων ἀνὰ κράτος ἐλαύνειν τὸν ἵππον. Ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ στρατείᾳ προσεξήσκησεν ἵππαζόμενος τὰς ἐπιστολάς ὑπαγορεύειν καὶ δυσὶν ὁμοῦ γράφουσιν ἐξαρκεῖν, ὡς δὲ Ὀππιὸς φησι, καὶ πλείοσι. Λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν Καίσαρα πρῶτον μηχανήσασθαι, τὴν κατὰ πρόσωπον ἔντευξιν ὑπὲρ τῶν ἐπειγόντων τοῦ καιροῦ διὰ τε πληθὸς ἀσχολιῶν καὶ τῆς πόλεως τὸ μέγεθος μὴ περιμένοντος. Τῆς δὲ περὶ τὴν δίκαιαν εὐκολίας κἀκεῖνο ποιοῦνται σημεῖον, ὅτι, τοῦ δειπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολάνῳ ξένου Οὐαλλερίου Λέοντος παραθέντος ἀσπάραγον καὶ μύρον ἀντ' ἐλαίου καταχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς ἔφαγε, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνουσιν ἐπέπληξεν. „Ἡρκει γὰρ“ ἔφη „τὸ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσκουσιν· ὁ δὲ τὴν τοιαύτην ἀγροικίαν ἐξελέγχων αὐτὸς ἐστὶν ἄγροικος.“ Ἐν ὁδῷ δὲ ποτε συνελασθεῖς ὑπὸ χειμῶνος εἰς ἔπαυλιν ἀνθρώπου πένητος, ὡς οὐδὲν εὔρε πλέον οἰκήματος ἐνὸς γλίσχρους ἕνα δεξασθαι δυναμένου, πρὸς τοὺς φίλους εἰπὼν, ὡς τῶν μὲν ἐντίμων παραχωρητέον εἶη τοῖς κρατίστοις, τῶν δὲ ἀναγκαίων τοῖς ἀσθενεστάτοις, Ὀππιὸν ἐκέλευσεν ἀναπαύσασθαι· αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ὑπὸ τῷ προστεγίῳ τῆς θύρας ἐκάθευδεν. 25

XVIII. Ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν πρῶτος αὐτῷ τῶν Κελτικῶν πολέμων πρὸς Ἐλβηττίους συνέστη καὶ Τιγυρίνους, οἱ τὰς αὐτῶν δώδεκα πόλεις καὶ κώμας τετρακοσίας ἐμπρήσαντες ἐχώρουν πρόσω διὰ τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους Γαλατίας, ὥσπερ πάλαι Κίμβροι καὶ Τεύτονες, οὔτε τόλμαν ἐκείνων ὑποδεέστεροι δοκοῦντες εἶναι καὶ πληθὸς ὁμαλῶς τριάκοντα μὲν αἱ πᾶσαι μυριάδες ὄντες, εἴκοσι δὲ

αἱ μαχόμεναι μιᾶς δέουσαι. Τούτων Τιγυρίνους μὲν οὐκ αὐτός, ἀλλὰ Λαβιηνὸς πεμφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸν Ἄραρα ποταμὸν συνέτριψεν, Ἑλβηττίων δὲ αὐτῷ πρὸς τινα πόλιν φλίην ἄγοντι τὴν στρατιάν καθ' ὁδὸν
 5 ἀπροσδοκῆτως ἐπιθεμένων φθάσας ἐπὶ χωρίον καρτερόν κατέφυγε. Κακεῖ συναγαγὼν καὶ παρατάξας τὴν δύναμιν, ὡς ἵππος αὐτῷ προσήχθη „Τούτῳ μὲν“ ἔφη „νικήσας χρήσομαι πρὸς τὴν δίωξιν, νῦν δὲ ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους“ καὶ πεζὸς ὀρμήσας ἐνέβαλε. Χρόνῳ δὲ καὶ
 10 χαλεπῶς ὠσάμενος τὸ μάχιμον περὶ ταῖς ἀμάξαις καὶ τῷ χάρακι τὸν πλεῖστον ἔσχε πόνον, οὐκ αὐτῶν μόνων ὑφισταμένων ἐκεῖ καὶ μαχομένων, ἀλλὰ καὶ παῖδες αὐτῶν καὶ γυναῖκες ἀμυνόμενοι μέχρι θανάτου συγκατεκόπησαν, ὥστε τὴν μάχην μόλις εἰς μέσας νύκτας τε-
 15 λευτῆσαι. Καλῶ δὲ τῷ τῆς νίκης ἔργῳ κρείττον ἐπέθηκε τὸ συνοικίσει τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης τῶν περιόντων βαρβάρων καὶ καταναγκάσει τὴν χώραν ἀναλαβεῖν, ἣν ἀπέλιπον, καὶ τὰς πόλεις, ἃς διέφθειραν, ὄντας ὑπὲρ δέκα μυριάδας. Ἐπραξε δὲ τοῦτο δεδιὼς
 20 μὴ τὴν χώραν ἔρημον γενομένην οἱ Γερμανοὶ διαβάντες κατάσχωσι.

XIX. Δεύτερον δὲ πρὸς Γερμανοὺς ἀντικρὺς ὑπὲρ Κελτῶν ἐπολέμησε, καίτοι τὸν βασιλέα πρότερον αὐτῶν Ἀριόβιστον ἐν Ῥώμῃ σύμμαχον πεποιημένος· ἀλλ' ἦσαν
 25 ἀφόρητοι τοῖς ὑπηκόοις αὐτοῦ γείτονες, καὶ καιροῦ παραδόντος οὐκ ἂν ἐδόκουν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀτρεμήσειν, ἀλλ' ἐπινεμήσεσθαι καὶ καθέξειν τὴν Γαλατίαν. Ὀρῶν δὲ τοὺς ἡγεμόνας ἀποδειλιῶντας, καὶ μάλιστα ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν καὶ νέων αὐτῷ συνεξῆλθον ὡς δὴ τρυφῇ χορη-
 30 σόμενοι καὶ χρηματισμῷ τῇ μετὰ Καίσαρος στρατείᾳ, 717 συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν ἐκέλευσεν ἀπιέναι καὶ μὴ κινδυνεύειν παρὰ γνώμην οὕτως ἀνάνδρως καὶ μαλακῶς

ἔχοντας, αὐτὸς δὲ ἔφη τὸ δέκατον τάγμα μόνον παρα-
 λαβὼν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους πορεύσεσθαι, μήτε κρείττοσι
 μέλλων Κίμβρων μάχεσθαι πολεμίοις μήτε αὐτὸς ὦν
 Μαρίου χείρων στρατηγός. Ἐκ τούτου τὸ μὲν δέκατον
 τάγμα πρεσβευτὰς ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν χάριν ἔχειν ὁμο- 5
 λογοῦντες, τὰ δὲ ἄλλα τοὺς ἑαυτῶν ἐκάκιζον ἡγεμόνας,
 ὁρμῆς δὲ καὶ προθυμίας γενόμενοι πλήρεις ἅπαντες
 ἠκολούθουν ὁδὸν ἡμερῶν πολλῶν, ἕως ἐν διακοσίοις
 τῶν πολεμίων σταδίοις κατεστρατοπέδευσαν. Ἦν μὲν
 οὖν ὅ τι καὶ πρὸς τὴν ἔφοδον αὐτὴν ἐτέθραυστο τῆς 10
 γνώμης τοῦ Ἀριοβίστου. Γερμανοῖς γὰρ ἐπιθήσεσθαι
 Ῥωμαίους, ὧν ἐπερχομένων οὐκ ἂν ἐδόκουν ὑποστῆναι,
 μὴ προσδοκήσας ἐθαύμαζε τὴν Καίσαρος τόλμαν καὶ τὸν
 στρατὸν ἑώρα τεταραγμένον. Ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτοὺς
 ἠμβλυνε τὰ μαντεύματα τῶν ἱερῶν γυναικῶν, αἵ ποτα- 15
 μῶν δίναις προσβλέπουσαι καὶ ῥευμάτων ἐλιγμοῖς καὶ
 φόφοις τεκμαιρόμεναι προεθέσπιζον, οὐκ ἔῶσαι μάχην
 τίθεσθαι πρὶν ἐπιλάμψαι νέαν σελήνην. Ταῦτα τῷ
 Καίσαρι πυνθανομένῳ καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἠσυχάζον-
 τας ὁρῶντι καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἀπροθύμοις οὖσιν αὐ- 20
 τοῖς συμβαλεῖν μᾶλλον ἢ τὸν ἐκείνων ἀναμένοντα και-
 ρὸν καθῆσθαι. Καὶ προσβολὰς ποιούμενος τοῖς ἐρύμασι
 καὶ λόφοις, ἐφ' ὧν ἔστρατοπέδευον, ἐξηγροῖαινε καὶ πα-
 ρώξυνε καταβάντας πρὸς ὄργην διαγωνίσασθαι. Γενο-
 μένης δὲ λαμπρᾶς τροπῆς αὐτῶν ἐπὶ σταδίους τετρακο- 25
 σίους ἄχρι τοῦ Ῥήνου διώξας κατέπλησε τοῦτο πᾶν νε-
 κρῶν τὸ πεδίου καὶ λαφύρων. Ἀριοβίστος δὲ φθάσας
 μετ' ὀλίγων διεπέρασε τὸν Ῥήνον· ἀριθμὸν δὲ νεκρῶν
 μυριάδας ὀκτὼ γενέσθαι λέγουσι.

XX. Ταῦτα διαπραξάμενος τὴν μὲν δύναμιν ἐν Ση- 30
 κουανοῖς ἀπέλιπε διαχειμάσουσαν, αὐτὸς δὲ τοῖς ἐν
 Ῥώμῃ προσέχειν βουλόμενος εἰς τὴν περὶ Πάδου Γαλα-

τίαν κατέβη, τῆς αὐτῷ δεδομένης ἐπαρχίας οὔσαν· ὁ
 γὰρ καλούμενος Ρουβίκων ποταμὸς ἀπὸ τῆς ὑπὸ ταῖς
 Ἰταλικῆς Κελτικῆς ὄριζει τὴν ἄλλην Ἰταλίαν. Ἐνταῦθα
 καθήμενος ἐδημαγωγῶγει πολλῶν πρὸς αὐτὸν ἀφικνου-
 5 μένων, διδοὺς ὧν ἕκαστος δεηθείη, καὶ πάντα ἀποπέμ-
 πων τὰ μὲν ἔχοντας ἤδη παρ' αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐλπίζοντας.
 Καὶ παρὰ τὸν ἄλλον δὲ πάντα τῆς στρατείας χρόνον
 ἐλάνθανε τὸν Πομπήϊον ἐν μέρει νῦν μὲν τοὺς πολε-
 μίους τοῖς τῶν πολιτῶν ὅπλοις καταστρεφόμενος, νῦν
 10 δὲ τοῖς ἀπὸ τῶν πολεμίων χρήμασιν αἰρῶν τοὺς πολίτας
 καὶ χειρούμενος. Ἐπεὶ δὲ Βέλγας ἤκουσε δυνατωτά-
 τους Κελτῶν καὶ τὴν τρίτην ἀπάσης τῆς Κελτικῆς νεμο-
 μένους ἀφεστάναι, πολλὰς δὴ τινὰς μυριάδας ἐνόπλων
 ἀνδρῶν ἠθροικότας, ἐπιστρέψας εὐθύς ἐχώρει τάχει
 15 πολλῷ· καὶ πορθοῦσι τοὺς συμμάχους Γαλάτας ἐπιπε-
 σὼν τοῖς πολεμίοις τοὺς μὲν ἀθρουστάτους καὶ πλεί-
 στους αἰσχροῦς ἀγωνισαμένους τρεψάμενος διέφθειρεν,
 ὥστε καὶ λίμνας καὶ ποταμοὺς βαθεῖς τοῖς Ῥωμαίοις νε-
 κρῶν πλήθει περατοὺς γενέσθαι, τῶν δ' ἀποστάντων
 20 οἱ μὲν παρωκεάνιοι πάντες ἀμαχεὶ προσεχώρησαν· ἐπὶ
 δὲ τοὺς ἀγριωτάτους καὶ μαχιμωτάτους τῶν τῆδε, Νερ-
 βίους, ἐστράτευσεν, οἵπερ εἰς συμμιγεῖς δρυμοὺς κα-
 τωκημένοι, γενεὰς δὲ καὶ κτήσεις ἐν τινι βυθῷ τῆς
 ὕλης ἀπωτάτω θέμενοι τῶν πολεμίων αὐτοὶ τῷ Καίσαρι
 25 ποιουμένῳ χάρακα καὶ μὴ προσδεχομένῳ τῆνικαῦτα τὴν
 μάχην ἐξακισμῦριοι τὸ πλῆθος ὄντες αἰφνιδίως προσέ-
 πεσον, καὶ τοὺς μὲν ἵππεῖς ἐτρέψαντο, τῶν δὲ ταγμάτων
 τὸ δωδέκατον καὶ τὸ ἑβδομον περισχόντες ἅπαντας ἀπέ-
 κτειναν τοὺς ταξιάρχους. Εἰ δὲ μὴ Καῖσαρ ἀρπάσας τὸν
 30 θυρεὸν καὶ διασχῶν τοὺς πρὸ αὐτοῦ μαχομένους ἐνέ-
 βαλε τοῖς βαρβάροις καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων τὸ δέκατον 718
 κινδυνεύοντος αὐτοῦ κατέδραμε καὶ διέκοψε τὰς τάξεις

τῶν πολεμίων, οὐδεὶς ἂν δοκεῖ περιγενέσθαι· νῦν δὲ τῇ Καίσαρος τόλμῃ τὴν λεγομένην ὑπὲρ δύναμιν μάχην ἀγωνισάμενοι τρέπονται μὲν οὐδ' ὡς τοὺς Νερβίους, κατακόπτουσι δὲ ἀμυνομένους· πεντακόσιοι γὰρ ἀπὸ μυριάδων ἕξ σωθῆναι λέγονται, βουλευταὶ δὲ τρεῖς ἀπὸ 5 τετρακοσίων.

XXI. Ταῦτα ἡ σύγκλητος πυθομένη πεντεκαίδεκα ἡμέρας ἐψηφίσατο θύειν τοῖς θεοῖς καὶ σχολάζειν ἐορτάζοντας, ὅσας ἐπ' οὐδεμιᾷ νίκη πρότερον. Καὶ γὰρ ὁ κίνδυνος ἐφάνη μέγας, ἔθνων ἅμα τοσοῦτων ἀναρχα-10 γέντων, καὶ τὸ νίκημα λαμπρότερον, ὅτι Καίσαρ ἦν ὁ νικῶν, ἡ πρὸς ἐκεῖνον εὐνοια τῶν πολλῶν ἐποίει. Καίσαρ δ' αὐτὸς εὐθέμενος τὰ κατὰ τὴν Γαλατίαν πάλιν ἐν τοῖς περὶ Πάδον χωρίοις διεχείμαζε συσκευαζόμενος τὴν πόλιν. Οὐ γὰρ μόνον οἱ τὰς ἀρχὰς παραγγέλλοντες 15 ἐκείνῳ χρώμενοι χορηγῶ καὶ τοῖς παρ' ἐκεῖνου χρήμασι διαφθείροντες τὸν δῆμον ἀνηγορεύοντο καὶ πᾶν ἔπραττον, ὃ τὴν ἐκεῖνου δύναμιν αὖξιν ἐμελλεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν καὶ μεγίστων οἱ πλείστοι συνῆλθον πρὸς αὐτὸν εἰς Λουϊκαν, Πομπηϊὸς τε καὶ 20 Κράσσος καὶ Ἄππιος ὁ τῆς Σαρδόνης ἡγεμῶν καὶ Νέπας ὁ τῆς Ἰβηρίας ἀνθύπατος, ὥστε ῥαβδούχους μὲν ἑκατὸν εἴκοσι γενέσθαι, συγκλητικούς δὲ πλείονας ἢ διακοσίους. Βουλὴν δὲ θέμενοι διεκρίθησαν ἐπὶ τούτοις· ἔδει Πομπηϊὸν μὲν καὶ Κράσσον ὑπάτους ἀπο- 25 δειχθῆναι, Καίσαρι δὲ χρήματα καὶ πενταετίαν ἄλλην ἐπιμετροθῆναι τῆς στρατηγίας, ὃ καὶ παραλογώτατον ἐφαίνετο τοῖς νοῦν ἔχουσιν. Οἱ γὰρ τοσαῦτα χρήματα παρὰ Καίσαρος λαμβάνοντες ὡς οὐκ ἔχουσι διδόναι τὴν βουλὴν ἔπειθον, μᾶλλον δὲ ἠνάγκαζον ἐπιστένουσαν 30 οἷς ἐψηφίζοντο, Κάτωνος μὲν οὐ παρόντος, ἐπίτηδες γὰρ αὐτὸν εἰς Κύπρον ἀπεδιοπομπήσαντο, Φαωνίου δέ, ὃς

ἦν ζηλωτὴς Κάτωνος, ὡς οὐδὲν ἐπέβαινε ἀντιλέγων, ἐξαλλομένου διὰ θυρῶν καὶ βοῶντος εἰς τὸ πλῆθος. Ἀλλὰ προσεῖχεν οὐδεὶς, τῶν μὲν Πομπήϊου αἰδουμένων καὶ Κράσσου, οἱ δὲ πλείστοι Καῖσαρι χαριζόμενοι
5 καὶ πρὸς τὰς ἀπ' ἐκείνου ζῶντες ἐλπίδας ἠσύχαζον.

XXII. Τραπόμενος δὲ αὐτῷ ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τὰς ἐν τῇ Κελτικῇ δυνάμει πολὺν καταλαμβάνει πόλεμον ἐν τῇ χώρᾳ, δύο Γερμανικῶν ἔθνῶν μεγάλων ἐπὶ κατακτήσει γῆς ἄρτι τὸν Ῥῆνον διαβεβηκότων· Οὐσίπας καλοῦσι
10 τοὺς ἑτέρους, τοὺς δὲ Τεντερίτας. Περὶ δὲ τῆς πρὸς τοὺτους γενομένης μάχης ὁ μὲν Καῖσαρ ἐν ταῖς ἐφημερίσι γέγραπεν, ὡς οἱ βάρβαροι διαπρεσβευόμενοι πρὸς αὐτὸν ἐν σπονδαῖς ἐπιθοῦντο καθ' ὁδόν, καὶ διὰ τοῦτο τρέφαιντο τοὺς αὐτοῦ πεντακισχιλίους ὄντας ἱππεῖς
15 ὀκτακοσίοις τοῖς ἐκείνων μὴ προσδοκῶντας· εἶτα πέμψειαν ἑτέρους πρὸς αὐτὸν αὐτῷ ἐξαπατῶντας, οὓς κατασχὼν ἐπαγάγοι τοῖς βαρβάροις τὸ στράτευμα, τὴν πρὸς οὕτως ἀπίστους καὶ παρασπόνδους πίστιν εὐήθειαν ἠγούμενος. Τανύσιος δὲ λέγει Κάτωνα, τῆς βουλῆς
20 ἐπὶ τῇ νίκῃ ψηφισομένης ἑορτὰς καὶ θυσίας, ἀποφῆνασθαι γνώμην, ὡς ἐκδοτέον ἐστὶ τὸν Καῖσαρα τοῖς βαρβάροις, ἀφοσιουμένους τὸ παρασπόνδημα ὑπὲρ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἄραν εἰς τὸν αἴτιον τρέποντας. Τῶν δὲ διαβάντων αἱ μὲν κατακοπεῖσαι τεσσαράκοντα μυριάδες
25 ἦσαν, ὀλίγους δὲ τοὺς ἀποπεράσαντας αὐτῷ ὑπεδέξαντο Σούγαμβροι, Γερμανικὸν ἔθνος. Καὶ ταύτην λαβὼν αἰτίαν ἐπ' αὐτοὺς ὁ Καῖσαρ, ἄλλως δὲ δόξης ἐφιέμενος καὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπων στρατῷ διαβῆναι τὸν Ῥῆνον, ἐγεφύρου πλάτος τε πολὺν ὄντα καὶ κατ' ἐκείνο τοῦ
30 πόρου μάλιστα πλημμυροῦντα καὶ τραχὺν καὶ ῥοώδη καὶ τοῖς καταφερομένοις στελέχεσι καὶ ξύλοις πληγὰς καὶ σπαραγμοὺς ἐνδιδόντα κατὰ τῶν ἐρειδόντων τὴν γέφυ- 719

ραν. Ἀλλὰ ταῦτα προβόλοις ξύλων μεγάλων διὰ τοῦ πόρου καταπεπηγότων ἀναδεχόμενος καὶ χαλινώσας τὸ προσπίπτον ῥεῦμα τῷ ζεύγματι, πίστεως πάσης θέαμα κρεῖττον ἐπεδείξατο τὴν γέφυραν ἡμέραις δέκα συντελεσθεῖσαν.

5

XXIII. Περαιώσας δὲ τὴν δύναμιν, οὐδενὸς ὑπαντῆσαι τολμήσαντος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡγεμονικωτάτων τοῦ Γερμανικοῦ Σουήβων εἰς βαθεῖς καὶ ὑλώδεις αὐλώνας ἀνασκευασαμένων, πυρπολήσας μὲν τὴν τῶν πολεμίων, θαρρύνας δὲ τοὺς ἀεὶ τὰ Ῥωμαίων ἀσπαζομένους ἀνε- 10 χώρησεν αὐθις εἰς τὴν Γαλατίαν, εἴκοσι θυεῖν δεούσας ἡμέρας ἐν τῇ Γερμανικῇ διατετριφώς. Ἡ δὲ ἐπὶ τοὺς Βρεττανοὺς στρατεία τὴν μὲν τόλμαν εἶχεν ὀνομαστήν· πρῶτος γὰρ εἰς τὸν ἑσπέριον Ὠκεανὸν ἐπέβη στόλῳ, καὶ 15 διὰ τῆς Ἀτλαντικῆς θαλάττης στρατὸν ἐπὶ πόλεμον κομίζων ἐπλευσε· καὶ νῆσον ἀπιστουμένην ὑπὸ μεγέθους καὶ πολλὴν ἔριν παμπόλλοις συγγραφεῦσι παρασχοῦσαν, ὡς ὄνομα καὶ λόγος οὐ γενομένης οὐδὲ οὔσης πέπλασται, κατασχεῖν ἐπιθέμενος προήγαγεν ἔξω τῆς οἰκουμένης τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. Δις δὲ διαπλεύσας 20 εἰς τὴν νῆσον ἐκ τῆς ἀντιπέρας Γαλατίας καὶ μάχαις πολλαῖς κακώσας τοὺς πολεμίους μᾶλλον ἢ τοὺς ἰδίους ὠφελήσας, οὐδὲν γὰρ ὅ τι καὶ λαβεῖν ἦν ἄξιον ἀπ' ἀνθρώπων κακοβίων καὶ πενήτων, οὐχ οἷον ἐβούλετο τῷ πολέμῳ τέλος ἐπέθηκεν, ἀλλ' ὀμήρους λαβὼν παρὰ τοῦ 25 βασιλέως καὶ ταξάμενος φόρους ἀπῆρεν ἐκ τῆς νήσου. Καὶ καταλαμβάνει γράμματα μέλλοντα διαπλεῖν πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐν Ῥώμῃ φίλων, δηλοῦντα τὴν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ τελευτήν· τελευτᾶ δὲ τίκτουσα παρὰ Πομπηῖω. Καὶ μέγα μὲν αὐτὸν ἔσχε Πομπηῖον, μέγα δὲ 30 Καίσαρα πένθος, οἱ δὲ φίλοι συνεταράχθησαν, ὡς τῆς ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ τᾶλλα νοσοῦσαν τὴν πολιτείαν

φυλαττούσης οίκειότητος λελυμένης· καὶ γὰρ τὸ βρέφος εὐθύς οὐ πολλὰς ἡμέρας μετὰ τὴν μητέρα διαζῆσαν ἐτελεύτησε. Τὴν μὲν οὖν Ἰουλίαν βία τῶν δημάρχων ἀράμενον τὸ πλῆθος εἰς τὸ Ἄρειον ἤνεγκε πεδίου κακεῖ κη-
5 δευθεῖσα κεῖται.

XXIV. Τοῦ δὲ Καίσαρος μεγάλην ἤδη τὴν δύναμιν οὐσαν εἰς πολλὰ κατ' ἀνάγκην χειμάδια διελόντος, αὐτοῦ δὲ πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὥσπερ εἰώθει, τραπομένου, πάντα μὲν αὐτῆς ἀνερορήγνυτο τὰ τῶν Γαλατῶν, καὶ
10 στρατοὶ μεγάλοι περιούοντες ἐξέκοπτον τὰ χειμάδια καὶ προσεμάχοντο τοῖς χαρακώμασι τῶν Ῥωμαίων, οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ κράτιστοι τῶν ἀποστάντων μετὰ Ἀβριόρι-
γος Κότταν μὲν αὐτῷ στρατοπέδῳ καὶ Τιτύριον διέφθειραν, τὸ δὲ ὑπὸ Κικέρωνι τάγμα μυριάσιν ἕξ περι-
15 σχόντες ἐπολιόρκουν καὶ μικρὸν ἀπέλιπον ἡροκέναι κατὰ κράτος, συντετριωμένων ἀπάντων καὶ παρὰ δύναμιν ὑπὸ προθυμίας ἀμυνομένων. Ὡς δὲ ἠγγέλθη ταῦτα τῷ Καίσαρι μακρὰν ὄντι, ταχέως ἐπιστρέψας καὶ συναγαγὼν ἑπτακισχιλίους τοὺς σύμπαντας ἠπέιγετο τὸν
20 Κικέρωνα τῆς πολιορκίας ἐξαιρησόμενος. Τοὺς δὲ πολιορκοῦντας οὐκ ἔλαθεν, ἀλλ' ἀπῆνταν ὡς ἀναρπασόμενοι τῆς ὀλιγότητος καταφρονησάντες. Κακεῖνος ἐξαπατῶν ὑπέφευγεν αἰεὶ, καὶ χωρία λαβὼν ἐπιτηδείως ἔχοντα πρὸς πολλοὺς μαχομένῳ μετ' ὀλίγων φράγγνυται
25 στρατόπεδον, καὶ μάχης ἔσχε τοὺς ἑαυτοῦ πάσης, ἀναγαγεῖν δὲ τὸν χάρακα καὶ τὰς πύλας ἀνοικοδομεῖν ὡς δεδοικότας ἠνάγκαζε, καταφρονηθῆναι στρατηγῶν, μέχρι οὗ σποράδην ὑπὸ θράσους προσβάλλοντας ἐπέξελθὼν ἐτρέψατο καὶ πολλοὺς αὐτῶν διέφθειρε.

30 XXV. Τοῦτο τὰς πολλὰς ἀποστάσεις τῶν ἐνταῦθα Γαλατῶν κατεστόρεσε, καὶ τοῦ χειμῶνος αὐτὸς ἐπιφοιτῶν τε πανταχόσε καὶ προσέχων ὀξέως τοῖς νεωτερι-

720 σμοῖς. Καὶ γὰρ ἦκεν ἐξ Ἰταλίας ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων
 αὐτῷ τρία τάγματα, Πομπηίου μὲν ἐκ τῶν ὑφ' αὐτῷ
 δύο χρήσαντος, ἐν δὲ νεοσύλλεκτον ἐκ τῆς περὶ Πάδου
 Γαλατίας. Πόρρω δὲ τούτων αἱ πάλαι καταβεβλημέναι
 κρούφα καὶ νεμόμεναι διὰ τῶν δυνατωτάτων ἀνδρῶν ἐν 5
 τοῖς μαχιωτάτοις γένεσιν ἀρχαὶ τοῦ μεγίστου καὶ κιν-
 δυνωδεστάτου τῶν ἐκεῖ πολέμων ἀνεφαίνοντο, ὥσθ' εἶ-
 σαι πολλῇ μὲν ἡλικίᾳ καὶ πανταχόθεν ὅπλοις ἀθροί-
 σθεισῆ, μεγάλοις δὲ πλούτοις εἰς ταῦτ' οὐκ ἐνεχθεῖσιν,
 ἰσχυραῖς δὲ πόλεσι, δυσεμβόλοις δὲ χώραις. Τότε δὲ καὶ 10
 χειμῶνος ὥρα πάγοι ποταμῶν καὶ νιφετοῖς ἀποκεκρυσ-
 μένοι θρυμοὶ καὶ πεδιά χειμάρροις ἐπιλελιμνασμένα
 καὶ πῆ μὲν ἀτέκμαρτοι βάθει χιόνος ἀτραποί, πῆ δὲ δι'
 ἐλῶν καὶ ρευμάτων παρατρεπομένων ἀσάφεια πολλῇ
 τῆς πορείας παντάπασιν ἐδόκουν ἀνεπιχείρητα Καίσαρι 15
 τὰ τῶν ἀφισταμένων ποιεῖν. Ἀφειστήκει μὲν οὖν πολ-
 λὰ φύλα, πρόσχημα δὲ ἦσαν Ἀρβέρονοι καὶ Καρνοντί-
 νοι, τὸ δὲ σύμπαν αἰρεθεὶς κράτος εἶχε τοῦ πολέμου
 Οὐεργεντόριξ, οὗ τὸν πατέρα Γαλάται τυραννίδα δο-
 κοῦντα πρῶττειν ἀπέκτειναν.

20

XXVI. Οὗτος οὖν εἰς πολλὰ διελὼν τὴν δύναμιν
 μέρη καὶ πολλοὺς ἐπιστήσας ἡγεμόνας ὠκιοῦτο τὴν
 πέριξ ἅπασαν ἄχρι τῶν πρὸς τὸν Ἄραρα κεκλιμένων,
 διανοούμενος ἤδη τῶν ἐν Ῥώμῃ συνισταμένων ἐπὶ
 Καίσαρα σύμπασαν ἐγείρειν τῷ πολέμῳ Γαλατίαν. 25
 Οπερ εἰ μικρὸν ὕστερον ἐπραξε, Καίσαρος εἰς τὸν ἐμ-
 φύλιον ἐμπεσόντος πόλεμον, οὐκ ἂν ἐλαφρότεροι τῶν
 Κιμβρικῶν ἐκείνων φόβοι τὴν Ἰταλίαν κατέσχον. Νυνὶ
 δὲ ὁ πᾶσι μὲν ἄριστα χρῆσθαι [δοκῶν] τοῖς πρὸς πόλε-
 μον, μάλιστα δὲ καιρῷ πεφυκῶς Καίσαρ ἅμα τῷ πνυθέ- 30
 σθαι τὴν ἀπόστασιν ἄρας ἐχώρει ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς ἃς
 διῆλθε, καὶ βία καὶ τάχει τῆς πορείας διὰ τοσούτου χει-

μῶνος ἐπιδειξάμενος τοῖς βαρβάροις, ὡς ἄμαχος αὐτοῖς
καὶ ἀήττητος ἔπεισι στρατός. Ὅπου γὰρ ἄγγελον ἢ
γραμματοφόρον διαδύναι τῶν παρ' αὐτοῦ χρόνῳ πολ-
λῷ ἦν ἄπιστον, ἐνταῦθα μετὰ πάσης ἐωρᾶτο τῆς στρα-
5 τιᾶς ἅμα χάρας λυμαινόμενος αὐτῶν καὶ ἐκκόπτων τὰ
χωρία, καταστρεφόμενος πόλεις, ἀναλαμβάνων τοὺς με-
τατιθεμένους, μέχρι καὶ τὸ τῶν Ἐδούων ἔθνος ἐξεπο-
λεμώθη πρὸς αὐτόν, οἱ τὸν ἄλλον χρόνον ἀδελφοὺς
ἀναγορεύοντες αὐτοὺς Ῥωμαίων καὶ τιμώμενοι διαπρε-
10 πῶς, τότε δὲ τοῖς ἀποστάταις προσγενόμενοι πολλὴν τῇ
Καίσαρος στρατιᾷ περιέστησαν ἀθυμίαν. Διόπερ καὶ
κινήσας ἐκεῖθεν ὑπερέβαλε τὰ Αἰγγονικά, βουλόμενος
ἄψασθαι τῆς Σηκουανῶν φίλων ὄντων καὶ προκειμένων
τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν ἄλλην Γαλατίαν. Ἐνταῦθα δὲ
15 αὐτῷ τῶν πολεμίων ἐπιπεσόντων καὶ περισχόντων μυ-
ριασί πολλαῖς, ὀρμήσας διαγωνίσασθαι τοῖς μὲν ὅλοις
καταπολεμῶν ἐκράτησε χρόνῳ πολλῷ καὶ φόνῳ κατα-
βιασάμενος τοὺς βαρβάρους, ἔδοξε δὲ κατ' ἀρχάς τι καὶ
σφαλῆναι, καὶ δεικνύουσιν Ἀρβέρνοι ξιφίδιον πρὸς
20 ἱερῷ κρεμάμενον, ὡς δὴ Καίσαρος λάφυρον. Ὁ θεασά-
μενος αὐτὸς ὕστερον ἐμειδίασε, καὶ τῶν φίλων καθελεῖν
κελευόντων οὐκ εἶσεν ἱερὸν ἠγούμενος.

XXVII. Οὐ μὴν ἀλλὰ τότε τῶν διαφυγόντων οἱ
πλεῖστοι μετὰ τοῦ βασιλέως εἰς πόλιν Ἀλησίαν συνέφυ-
25 γον. Καὶ πολιορκοῦντι ταύτην Καίσαρι δοκοῦσαν ἀνά-
λωτον εἶναι μεγέθει τε τειχῶν καὶ πλήθει τῶν ἀπομα-
χομένων ἐπιπίπτει παντὸς λόγου μείζων κίνδυνος ἔξω-
θεν. Ὁ γὰρ ἦν ἐν Γαλατίᾳ κράτιστον ἀπὸ τῶν ἔθνων
ἄθροισθέν, ἐν ὅπλοις ἤκον ἐπὶ τὴν Ἀλησίαν τριάκοντα
30 μυριάδες· αἱ δ' ἐν αὐτῇ τῶν μαχομένων οὐκ ἐλάττονες
ἦσαν ἑπτακαίδεκα μυριάδων, ὥστε ἐν μέσῳ πολέμου
τοσούτου τὸν Καίσαρα κατειλημμένον καὶ πολιορκούμε-

νον ἀναγκασθῆναι διττὰ τεῖχη προβαλέσθαι, τὸ μὲν
 721 πρὸς τὴν πόλιν, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν ἐπεληλυθότων, ὡς, εἰ
 συνέλθοιεν αἱ δυνάμεις, κομιδῇ διαπεπραγμένων τῶν
 καθ' αὐτόν. Διὰ πολλὰ μὲν οὖν εἰκότως ὁ πρὸς Ἀλη-
 σία κίνδυνος ἔσχε δόξαν, ὡς ἔργα τόλμης καὶ δεινότη- 5
 τος οἷα τῶν ἄλλων ἀγῶνων οὐδεὶς παρασχόμενος, μά-
 λιστα δὲ ἂν τις θαυμάσειε τὸ λαθεῖν τοὺς ἐν τῇ πόλει
 Καίσαρα τοσαύταις μυριάσι ταῖς ἔξω συμβαλόντα καὶ
 περιγενόμενον, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων τοὺς τὸ
 πρὸς τῇ πόλει τεῖχος φυλάττοντας. Οὐ γὰρ πρότερον 10
 ἦσθοντο τὴν νίκην ἢ κλαυθμὸν ἐκ τῆς Ἀλησίας ἀνδρῶν
 καὶ κοπετὸν γυναικῶν ἀκουσθῆναι, θεασαμένων ἄρα
 κατὰ θάτερα μέρη πολλοὺς μὲν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ κε-
 κοσμημένους θυρεοὺς, πολλοὺς δὲ αἵματι πεφυρμένους
 θώρακας, ἔτι δ' ἐκπώματα καὶ σκηνὰς Γαλατικὰς ὑπὸ 15
 τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸ στρατόπεδον κομιζομένας. Οὕτως
 ὀξέως ἢ τοσαύτη δύναμις, ὥσπερ εἶδωλον ἢ ὄνειρον,
 ἠφάνιστο καὶ διεπεφόρητο, τῶν πλείστων ἐν τῇ μάχῃ
 πεσόντων. Οἱ δὲ τὴν Ἀλησίαν ἔχοντες οὐκ ὀλίγα πράγ-
 ματα παρασχόντες ἑαυτοῖς καὶ Καίσαρι τέλος παρέδο- 20
 σαν ἑαυτούς. Ὁ δὲ τοῦ σύμπαντος ἡγεμῶν πολέμου
 Οὐεργεντόριξ ἀναλαβὼν τῶν ὄπλων τὰ κάλλιστα καὶ
 κοσμήσας τὸν ἵππον ἐξιπάσατο διὰ τῶν πυλῶν· καὶ
 κύνκῳ περὶ τὸν Καίσαρα καθεζόμενον ἐλάσας, εἶτα
 ἀφαλόμενος τοῦ ἵππου τὴν μὲν πανοπλίαν ἀπέρριψεν, 25
 αὐτὸς δὲ καθίσας ὑπὸ πόδας τοῦ Καίσαρος ἠσυχίαν
 ἤγειν, ἄχρι οὗ παρεδόθη φρουρησόμενος ἐπὶ τὸν θρι-
 αμβον.

XXVIII. Καίσαρι δὲ πάλαι μὲν ἐδέδοκτο καταλύειν
 Πομπήϊον, ὥσπερ ἀμέλει κἀκείνῳ τοῦτον· Κράσσου γὰρ 30
 ἐν Πάρθοις ἀπολωλότης, ὃς ἦν ἐφεδρος ἀμφοῖν, ἀπε-
 λείπετο τῷ μὲν ὑπὲρ τοῦ γενέσθαι μεγίστῳ τὸν ὄντα

καταλύειν, τῷ δέ, ἵνα μὴ πάθῃ τοῦτο, προαναιρεῖν ὄν
 ἐδεδοίκει. Τοῦτο δὲ Πομπηΐῳ μὲν ἐξ ὀλίγου φοβεῖσθαι
 παρέστη τέως ὑπερορῶντι Καῖσαρος, ὡς οὐ χαλεπὸν
 ἔργον ὄν αὐτὸς ἠΰξῃσε καταλυθῆναι πάλιν ὑπ' αὐτοῦ,
 5 Καῖσαρ δὲ ἀπ' ἀρχῆς ὑπόθεσιν ταύτην πεποιημένος, ἀπὸ
 τῶν ἀνταγωνιστῶν ὥσπερ ἀθλητῆς ἑαυτὸν ἀποστήσας
 μακρὰν καὶ τοῖς Κελτικοῖς ἐγγυμνασάμενος πολέμοις
 ἐπήσκησε μὲν τὴν δύναμιν, ἠΰξῃσε δὲ τὴν δόξαν, ἀπὸ
 τῶν ἔργων εἰς ἀντίπαλον ἀρθεὶς τοῖς Πομπηΐου κατορ-
 10 θώμασι, λαμβάνων προφάσεις τὰς μὲν αὐτοῦ Πομπηΐου,
 τὰς δὲ τῶν καιρῶν ἐνδιδόντων καὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ κακο-
 πολιτείας, δι' ἣν οἱ μὲν ἀρχὰς μετιόντες ἐν μέσῳ θέμε-
 νοι τραπέζας ἐδέεαζον ἀναισχύντως τὰ πλήθη, κατήει
 δὲ ὁ δῆμος ἔμμισθος, οὐ ψήφοις ὑπὲρ τοῦ δεδωκότος,
 15 ἀλλὰ τόξοις καὶ ξίφεσι καὶ σφενδόναις ἀμιλλώμενος.
 Αἵματι δὲ καὶ νεκροῖς πολλάκις αἰσχύναντες τὸ βῆμα
 διεκρίθησαν, ἀναρχία τὴν πόλιν ὥσπερ ἀκυβέρνητου
 ὑποφερομένην ἀπολιπόντες, ὥστε τοὺς νοῦν ἔχοντας
 ἀγαπᾶν, εἰ πρὸς μηδὲν αὐτοῖς χεῖρον, ἀλλὰ μοναρχίαν
 20 ἐκ τοιαύτης παραφροσύνης καὶ τοσοῦτου κλύδωνος ἐκ-
 πεσεῖται τὰ πράγματα. Πολλοὶ δὲ ἦσαν οἱ καὶ λέγειν ἐν
 μέσῳ τολμῶντες ἤδη πλὴν ὑπὸ μοναρχίας ἀνήκεστον εἶ-
 ναι τὴν πολιτείαν, καὶ τὸ φάρμακον τοῦτο χρῆναι τοῦ
 πρῶτου τῶν ἰατρῶν ἀνασχέσθαι προσφέροντος, ὑπο-
 25 δηλοῦντες τὸν Πομπηΐου. Ἐπεὶ δὲ κἀκεῖνος λόγῳ πα-
 ραιτεῖσθαι καλλωπιζόμενος ἔργῳ παντὸς μᾶλλον ἐπέραι-
 νεν ἐξ ὧν ἀναδειχθήσοιτο δικτάτωρ, συμφρονήσαντες
 οἱ περὶ Κάτωνα πείθουσι τὴν γερούσιαν ὑπατον αὐτὸν
 ἀποδεῖξαι μόνον, ὡς μὴ βιάσαιο δικτάτωρ γενέσθαι
 30 νομιμωτέρα μοναρχία παρηγορηθεῖς. Οἱ δὲ καὶ χρό-
 νον ἐπεψηφίσαντο τῶν ἐπαρχιῶν· δύο δὲ εἶχεν, Ἴβη-
 ρίαν καὶ Λιβύην σύμπασαν, ἃς διώκει πρεσβευτὰς ἀπο-

στέλλων καὶ στρατεύματα τρέφων, οἷς ἐλάμβανεν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου χίλια τάλαντα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν.

722 XXIX. Ἐκ τούτου Καῖσαρ ὑπατεῖαν ἐμνάτο πέμπων καὶ χρόνον ὁμοίως τῶν ἰδίων ἐπαρχιῶν. Τὸ μὲν οὖν 5 πρῶτον Πομπηίου σιωπῶντος οἱ περὶ Μάρκελλον καὶ Λέντλον ἠναντιοῦντο, μισοῦντες ἄλλως Καίσαρα καὶ τοῖς ἀναγκαίοις οὐκ ἀναγκαῖα προστιθέντες εἰς ἀτιμίαν αὐτοῦ καὶ προπηλακισμόν. Νεοκωμίτας γὰρ ἔναγχος ὑπὸ Καίσαρος ἐν Γαλατία κατακισμένους ἀφηροῦντο τῆς 10 πολιτείας· καὶ Μάρκελλος ὑπατεύων ἕνα τῶν ἐκεῖ βουλευτῶν εἰς Ῥώμην ἀφικόμενον ἤκιστο ῥάβδοις, ἐπιλέγων, ὡς ταῦτα τοῦ μὴ Ῥωμαῖον εἶναι παράσημα προστίθῃσιν αὐτῷ καὶ δεικνύειν ἀπίοντα Καίσαρι κελεύει. Μετὰ δὲ Μάρκελλον, ἤδη Καίσαρος τὸν Γαλατικόν 15 πλοῦτον ἀρύεσθαι ῥύθην ἀφεικότος πᾶσι τοῖς πολιτευομένοις, καὶ Κουρίωνα μὲν δημαρχοῦντα πολλῶν ἐλευθερώσαντος δανείων, Παύλῳ δὲ ὑπατεύοντι χίλια καὶ πεντακόσια τάλαντα δόντος, ἀφ' ὧν καὶ τὴν βασιλικὴν ἐκεῖνος, ὀνομαστὸν ἀνάθημα, τῇ ἀγορᾷ προσεκόσμησεν 20 ἀντὶ τῆς Φουλβίας οἰκοδομηθεῖσαν, οὕτω δὲ φοβηθεὶς τὴν σύστασιν ὁ Πομπηῖος ἀναφανδὸν ἤδη δι' ἑαυτοῦ καὶ τῶν φίλων ἔπραττεν ἀποδειχθῆναι διάδοχον Καίσαρι τῆς ἀρχῆς, καὶ πέμπων ἀπήτει τοὺς στρατιώτας οὓς ἔχρησεν αὐτῷ πρὸς τοὺς Κελτικούς ἀγῶνας. Ὁ δὲ ἀπο- 25 πέμπει δωρησάμενος ἕκαστον ἄνδρα πενήκοντα καὶ διακοσίαις δραγμαῖς. Οἱ δὲ τούτους Πομπηῖῳ κομίσαντες εἰς μὲν τὸ πλῆθος οὐκ ἐπιεικεῖς οὐδὲ χρηστοὺς κατέσπειραν λόγους ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομπηῖον ἐλπῖσι κεναῖς διέφθειραν, ὡς ποθοῦμενον ὑπὸ 30 τῆς Καίσαρος στρατιᾶς καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα διὰ φθόνον πολιτείας ὑπούλου μόλις ἔχοντα, τῆς δὲ ἐκεῖ δυνάμεως

ἐτοίμης ὑπαρχουσης αὐτῷ, κὰν μόνον ὑπερβάλωσιν εἰς
 Ἰταλίαν εὐθύς ἐσομένης πρὸς ἐκεῖνον· οὕτως γεγρονέναι
 τὸν Καίσαρα πλήθει στρατειῶν λυπηρὸν αὐτοῖς καὶ φό-
 βῳ μοναρχίας ὑποπτον. Ἐπὶ τούτοις Πομπήϊος ἔχου-
 5 νοῦτο· καὶ παρασκευῆς μὲν ἡμέλει στρατιωτῶν, ὡς μὴ
 δεδοικῶς, λόγοις δὲ καὶ γνώμαις κατεπολιτεύετο τῷ
 δοκεῖν Καίσαρα, καταψηφιζόμενος ὧν ἐκεῖνος οὐδὲν
 ἐφρόντιζεν· ἀλλὰ καὶ λέγεται τινα τῶν ἀφιγμένων παρ'
 αὐτοῦ ταξιάρχων ἐστῶτα πρὸ τοῦ βουλευτηρίου καὶ πυ-
 10 θόμενον, ὡς οὐ δίδωσιν ἢ γερουσία Καίσαρι χρόνον τῆς
 ἀρχῆς· „Ἀλλ' αὕτη“ φάναι „δώσει“ κρούσαντα τῇ χειρὶ
 τὴν λαβὴν τῆς μαχαίρας.

XXX. Οὐ μὴν ἀλλ' ἢ γε παρὰ Καίσαρος ἀξίωσις τὸ
 πρόσχημα τῆς δικαιολογίας λαμπρὸν εἶχεν. Ἠξίου γὰρ
 15 αὐτός τε καταθέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ Πομπηίου ταῦτο πρά-
 ξαντος ἀμφοτέρους ἰδιώτας γενομένους εὐρίσκεσθαι τι
 παρὰ τῶν πολιτῶν ἀγαθόν, ὡς τοὺς αὐτὸν μὲν ἀφαι-
 ρουμένους, ἐκεῖνῳ δὲ ἦν εἶχε βεβαιοῦντας δύναμιν, ἔτε-
 ρον διαβάλλοντας ἕτερον κατασκευάζειν τύραννον. Ταῦτα
 20 προκαλούμενος ἐν τῷ δήμῳ Κουρίων ὑπὲρ Καίσαρος
 ἐκροτεῖτο λαμπρῶς· οἱ δὲ καὶ στεφάνους ἐπ' αὐτὸν
 ὥσπερ ἀθλητὴν ἀνθοβολοῦντες ἠφίεσαν. Ἀντώνιος δὲ
 δημαρχῶν Καίσαρος ὑπὲρ τούτων ἐπιστολὴν κομισθεῖ-
 σαν εἰς τὸ πλῆθος ἐξήνεγκε καὶ ἀνέγνω βία τῶν ὑπά-
 25 των. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ Σκηπίων μὲν ὁ Πομπηίου πενθε-
 ρὸς εἰσηγήσατο γνώμην, ἂν ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ μὴ κατάθη-
 ται τὰ ὄπλα Καίσαρ, ἀποδειχθῆναι πολέμιον αὐτόν.
 Ἐρωτῶντων δὲ τῶν ὑπάτων, εἰ δοκεῖ Πομπηίου ἀφεῖ-
 ναι τοὺς στρατιώτας, καὶ πάλιν, εἰ δοκεῖ Καίσαρα, τῇ
 30 μὲν ὀλίγοι παντάπασι, τῇ δὲ πάντες παρ' ὀλίγους προσ-
 ἔθεντο· τῶν δὲ περὶ Ἀντώνιον πάλιν ἀξιούντων ἀμ-
 φοτέρους τὴν ἀρχὴν ἀφεῖναι, πάντες ὁμαλῶς προσεχώ-

ρησαν. Ἀλλὰ ἐκβιαζομένου Σκηπίωνος καὶ Λέντλου τοῦ ὑπάτου βοῶντος ὄπλων δεῖν πρὸς ἄνδρα ληστήν, οὐ ψήφων, τότε μὲν διελύθησαν καὶ μετεβάλουτο τὰς ἐσθῆτας ἐπὶ πένθει διὰ τὴν στάσιν.

123 XXXI. Ἐπεὶ δὲ παρὰ Καίσαρος ἦκον ἐπιστολαὶ με- 5
 τριάξειν δοκοῦντος (ἠξίου γὰρ ἄφεις τὰ ἄλλα πάντα τὴν
 ἐντὸς Ἀλπεων καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ δυεῖν ταγματῶν
 αὐτῷ δοθῆναι, μέχρι οὗ τὴν δευτέραν ὑπατείαν μέτεισι),
 καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ ἄρτι παρὼν ἐκ Κιλικίας καὶ δια-
 λαγὰς πράττων ἐμάλαττε τὸν Πομπηίου, ὁ δὲ τὰλλα συ- 10
 χωρῶν τοὺς στρατιώτας ἀφήρει. Καὶ Κικέρων μὲν ἔπειθε
 τοὺς Καίσαρος φίλους συνενδόντας ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις
 ἐπαρχίαις καὶ στρατιώταις μόνοις ἑξακισχιλίους ποιεί-
 σθαι τὰς διαλύσεις, Πομπηίου δὲ καμπτομένου καὶ δι-
 δόντος οἱ περὶ Λέντλον οὐκ εἶων ὑπατεύοντες, ἀλλὰ καὶ 15
 τῆς βουλῆς Ἀντώνιον καὶ Κουρίωνα προπηλακίσαντες
 ἐξήλασαν ἀτίμως, τὴν εὐπρεπεστάτην Καίσαρι τῶν προ-
 φάσεων αὐτοὶ μηχανησάμενοι, καὶ δι' ἧς μάλιστα τοὺς
 στρατιώτας παρώξυνεν, ἐπιδεικνύμενος ἄνδρας ἐλλογι-
 μους καὶ ἄρχοντας ἐπὶ μισθίων ζευγῶν πεφευγότας ἐν 20
 ἐσθῆσιν οἰκητικαῖς. Οὕτω γὰρ ἀπὸ Ῥώμης σκευάσαντες
 ἑαυτοὺς διὰ φόβον ὑπεξήεσαν.

XXXII. Ἦσαν μὲν οὖν περὶ αὐτὸν οὐ πλείους ἑπ-
 πέων τριακοσίων καὶ πεντακισχιλίων ὀπλιτῶν· τὸ γὰρ
 ἄλλο στράτευμα πέραν Ἀλπεων ἀπολελειμμένον ἔμελ- 25
 λον ἄξιον οἱ πεμφθέντες. Ὅρῶν δὲ τὴν ἀρχὴν ὧν ἐνί-
 στατο πραγμάτων καὶ τὴν ἔφοδον οὐ πολυχειρίας δεο-
 μένην ἐν τῷ παρόντι μᾶλλον ἢ θάμβει τε τόλμης καὶ
 τάχει καιροῦ καταληπτέαν οὖσαν, ἐκπλήξειν γὰρ ἀπι-
 στούμενος ῥᾶον ἢ βιάσεσθαι μετὰ παρασκευῆς ἐπελθῶν, 30
 τοὺς μὲν ἠγεμόνας καὶ ταξίαρχους ἐκέλευσε μαχαίρας
 ἔχοντας ἄνευ τῶν ἄλλων ὄπλων κατασχεῖν Ἀρίμινον

τῆς Κελτικῆς μεγάλην πόλιν, ὡς ἐνδέχεται μάλιστα φει-
 σαμένους φόνου καὶ ταραχῆς, Ὀρτησίῳ δὲ τὴν δύναμιν
 παρέδωκεν. Αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἡμέραν διήγην ἐν φανε-
 ρῷ μονομάχοις ἐφεστῶς γυμναζομένοις καὶ θεώμενος·
 5 μικρὸν δὲ πρὸ ἐσπέρας θεραπεύσας τὸ σῶμα καὶ παρελ-
 θὼν εἰς τὸν ἀνδρῶνα καὶ συγγενόμενος βραχέα τοῖς πα-
 ρακειλημένοις ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἥδη συσκοτάζοντος ἐξ-
 ανέστη, [καὶ] τοὺς μὲν ἄλλους φιλοφρονηθεὶς καὶ κελεύ-
 σας περιμένειν αὐτὸν ὡς ἐπανελουσόμενον, ὀλίγοις δὲ
 10 τῶν φίλων προείρητο μὴ κατὰ τὸ αὐτὸ πάντας, ἄλλον
 δὲ ἄλλη διώκειν. Αὐτὸς δὲ τῶν μισθίων ζευγῶν ἐπιβάς
 ἐνὸς ἤλαυνεν ἑτέραν τινὰ πρῶτον ὁδόν, εἶτα πρὸς τὸ
 Ἀρίμινον ἐπιστρέψας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν διορίζοντα τὴν
 ἐντὸς Ἀλπεων Γαλατίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἰταλίας ποτα-
 15 μόν (Ρουβίκων καλεῖται), καὶ λογισμὸς αὐτὸν εἰσήει
 μᾶλλον ἐγγίζοντα τῷ δεινῷ καὶ περιφερόμενον τῷ με-
 γέθει τῶν τολμωμένων, ἔσχετο δρόμου· καὶ τὴν πορείαν
 ἐπιστήσας πολλὰ μὲν αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ διήνεγκε σιγῇ τὴν
 γνώμην ἐπ' ἀμφοτέρα μεταλαμβάνων, καὶ τροπὰς ἔσχεν
 20 αὐτῷ τότε τὸ βούλευμα πλείστας· πολλὰ δὲ καὶ τῶν φί-
 λων τοῖς παροῦσιν, ὧν ἦν καὶ Πολλίων Ἀσίννιος, συν-
 διηπόρησεν, ἀναλογιζόμενος ἡλίκων κακῶν ἄρξει πᾶσιν
 ἀνθρώποις ἢ διάβασις, ὅσον τε λόγον αὐτῆς τοῖς αὐθις
 ἀπολείψουσι. Τέλος δὲ μετὰ θυμοῦ τινος ὥσπερ ἀφεί-
 25 ἑαυτὸν ἐκ τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὸ μέλλον καὶ τοῦτο δὴ τὸ
 κοινὸν τοῖς εἰς τύχας ἐμβαίνουσιν ἀπόρους καὶ τόλμας
 προοίμιον ὑπειπὼν· „Ἀνεροίφθω κύβος,“ ὥρμησε πρὸς
 τὴν διάβασιν· καὶ δρόμῳ τὸ λοιπὸν ἥδη χρώμενος εἰσέ-
 πεσε πρὸ ἡμέρας εἰς τὸ Ἀρίμινον καὶ κατέσχε. Λέγεται
 30 δὲ τῇ προτέρᾳ νυκτὶ τῆς διαβάσεως ὄναρ ἰδεῖν ἕκθε-
 σμον· ἐδόκει γὰρ αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ μητρὶ μίγνυσθαι τὴν
 ἄροητον μίξιν.

XXXIII. Ἐπεὶ δὲ κατελήφθη τὸ Ἀρίμινον, ὥσπερ ἀνεωργμένου τοῦ πολέμου πλατείας πύλαις ἐπὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ συγκεχυμένων ἅμα τοῖς ὄροις τῆς ἐπαρχίας τῶν νόμων τῆς πόλεως, οὐκ ἄνδρας ἄν τις ᾤηθη καὶ γυναῖκας, ὥσπερ ἄλλοτε, σὺν ἐκπλήξει 5
 724 διαφοιτᾶν τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ τὰς πόλεις αὐτὰς ἀνιστα-
 μένας φυγῇ διαφέρεσθαι δι' ἀλλήλων, τὴν δὲ Ῥώμην ὥσπερ ὑπὸ βρυμάτων πιμπλαμένην φυγαῖς τῶν πέριξ δήμων καὶ μεταστάσεσιν, οὔτε ἄρχοντι πείσαι θραδίαν οὔσαν οὔτε λόγῳ καθεκτῆν, ἐν πολλῷ κλύδωνι καὶ σά- 10
 λῳ μικρὸν ἀπολιπεῖν αὐτὴν ὑφ' αὐτῆς ἀνατετράφθαι. Πάθη γὰρ ἀντίπαλα καὶ βίαια κατεῖχε κινήματα πάντα τόπον. Οὔτε γὰρ τὸ χαῖρον ἡσυχίαν ἤγευ, ἀλλὰ τῷ δε-
 δοικότε καὶ λυπουμένῳ κατὰ πολλὰ συμπίπτον ἐν μεγά-
 λῃ πόλει καὶ θρασυνόμενον ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος δι' ἐρί- 15
 δων ἦν, αὐτὸν τε Πομπήϊον ἐκπεπληγμένον ἄλλος ἄλ-
 λαχόθεν ἐτάραττε, τοῖς μὲν, ὡς ἠὔξησε Καίσαρα καθ' ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἡγεμονίας, εὐθύνας ὑπέχοντα, τῶν δέ, ὅτι παρείκοντα καὶ προτεινόμενον εὐγνώμονας διαλύ-
 σεις ἐφῆκε τοῖς περὶ Λέντλου ὑβρίσαι, κατηγορούντων. 20
 Φαώνιος δὲ αὐτὸν ἐκέλευε τῷ ποδὶ κτυπεῖν τὴν γῆν, ἐπεὶ μεγαληγορῶν ποτε πρὸς τὴν σύγκλητον οὐδὲν εἶα πολυπραγμονεῖν οὐδὲ φροντίζειν ἐκείνους τῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον παρασκευῆς· αὐτὸς γάρ, ὅταν ἐπίη, κρούσας τὸ ἔδαφος τῷ ποδὶ στρατευμάτων ἐμπλήσειν τὴν Ἰτα- 25
 λίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε πλήθει δυνάμεως ὑπερέ-
 βαλλεν ὁ Πομπήϊος τὴν Καίσαρος· εἶασε δ' οὐδεὶς τὸν ἄνδρα χρήσασθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς, ἀλλὰ ὑπ' ἀγ-
 γελμάτων πολλῶν καὶ ψευδῶν καὶ φόβων, ὡς ἐφεστῶ-
 τος ἦδη τοῦ πολέμου καὶ πάντα κατέχοντος, εἶξας καὶ 30
 συνεκκρουσθεὶς τῇ πάντων φορᾷ ψηφίζεται ταραχὴν ὄρᾶν, καὶ τὴν πόλιν ἐξέλιπε κελεύσας ἔπεσθαι τὴν γε-

ρουσίαν καὶ μηδένα μένειν τῶν πρὸ τῆς τυραννίδος ἡρημένων τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

XXXIV. Οἱ μὲν οὖν ὕπατοι μηδὲ ἄ νόμος ἐστὶ πρὸ ἐξόδου θύσαντες ἔφυγον· ἔφευγον δὲ καὶ τῶν βουλευ-
 5 τῶν οἱ πλεῖστοι, τρόπον τινὰ δι' ἀρπαγῆς ἀπὸ τῶν ἰδίων ὅτι τύχοιεν ὥσπερ ἀλλοτριῶν λαμβάνοντες. Εἰς δὲ οὐ καὶ σφόδρα τὰ Καίσαρος ἡρημένοι πρότερον ἐξέπεσον ὑπὸ θάμβους τότε τῶν λογισμῶν καὶ συμπαρηνέχθησαν οὐδὲν δεόμενοι τῷ ῥεύματι τῆς φορᾶς ἐκείνης. Οἰκτρο-
 10 τατον δὲ τὸ θέαμα τῆς πόλεως ἦν, ἐπιφερομένου τοσούτου χειμῶνος, ὥσπερ νεὼς ὑπὸ κυβερνητῶν ἀπαγορευόντων πρὸς τὸ συντυχὸν ἐκπεσεῖν κοιμιζομένης. Ἀλλὰ καίπερ οὕτω τῆς μεταστάσεως οἰκτροῦς οὔσης, τὴν μὲν φυγὴν οἱ ἄνθρωποι πατρίδα διὰ Πομπήϊον ἡγοῦν-
 15 το, τὴν δὲ Ῥώμην ὡς Καίσαρος στρατόπεδον ἐξέλειπον· ὅπου καὶ Λαβηνός, ἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα φίλοις Καίσαρος καὶ πρεσβευτῆς γεγωνὸς καὶ συνηγωνισμένος ἐν πᾶσι προθυμώτατα τοῖς Κελτικοῖς πολέμοις, τότε ἐκεῖνον ἀποδράς ἀφίκετο πρὸς Πομπήϊον. Ἀλλὰ τούτῳ μὲν
 20 καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς ἀπέπεμψεν ὁ Καῖσαρ· Δομετίῳ δὲ ἡγουμένῳ σπειρῶν τριάκοντα καὶ κατέχοντι Κορφίνιον ἐπελθὼν παρεστρατοπέδευσεν. Ὁ δὲ ἀπογνοὺς τὰ καθ' ἑαυτὸν ἤτησε τὸν ἰατρὸν οἰκέτην ὄντα φάρμακον· καὶ λαβὼν τὸ δοθὲν ἔπιεν ὡς τεθνη-
 25 ζόμενος. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀκούσας τὸν Καίσαρα θαναστῆτινι φιλανθρωπία χοῆσθαι πρὸς τοὺς ἐαλωκότας αὐτὸς αὐτὸν ἀπεθρήνει καὶ τὴν ὀξύτητα τοῦ βουλευμάτος ἤτιᾶτο. Τοῦ δ' ἰατροῦ θαρρύναντος αὐτόν, ὡς ὑπνωτικόν, οὐ θανάσιμον, πεπωκότα, περιχαρῆς ἀνα-
 30 στάς ἀπῆει πρὸς Καίσαρα, καὶ λαβὼν δεξιὰν αὐτῆς διεξέπεσε πρὸς Πομπήϊον. Ταῦτα εἰς τὴν Ῥώμην ἀπαγγελλό-

μενα τοὺς ἀνθρώπους ἠδίους ἐποίει καὶ τινες φυγόντες ἀνέστρεψαν.

XXXV. Ὁ δὲ Καίσαρ τὴν τε τοῦ Δομετίου στρα-
τιὰν παρέλαβε καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσους ἐν ταῖς πόλεσι
Πομπηῖω στρατολογουμένους ἔφθασε καταλαβών. Πο- 5
λὺς δὲ γεγονὼς ἤδη καὶ φοβερὸς ἐπ' αὐτὸν ἤλαυνε Πομ-
πήϊον. Ὁ δὲ οὐκ ἐδέξατο τὴν ἔφοδον, ἀλλ' εἰς Βροντέ-
σιον φυγῶν τοὺς μὲν ὑπάτους πρότερον ἔστειλε μετὰ
125 δυνάμεως εἰς Δυρράχιον, αὐτὸς δὲ ὀλίγον ὕστερον ἐπελ-
θόντος Καίσαρος ἐξέπλευσεν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου 10
γραφησομένοις τὰ καθ' ἕκαστον δηλωθήσεται. Καίσαρι
δὲ βουλομένῳ μὲν εὐθύς διώκειν ἀπορία νεῶν ἦν· εἰς
δὲ τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψε, γεγονὼς ἐν ἡμέραις ἐξήκοντα
πάσης ἀναιμωτὶ τῆς Ἰταλίας κύριος. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν
πόλιν εὗρε μᾶλλον ἢ πρόσεδόκα καθεστῶσαν καὶ τῶν 15
ἀπὸ βουλῆς ἐν αὐτῇ συχυοῦς, τούτοις μὲν ἐπιεικῆ καὶ
δημοτικὰ διελέχθη, παρακαλῶν αὐτοὺς καὶ πρὸς Πομ-
πήϊον ἀποστέλλειν ἄνδρας ἐπὶ συμβάσεσι πρεπούσαις·
ὑπήκουσε δ' οὐδεὶς, εἴτε φοβούμενοι Πομπηῖον ἐγκα-
ταλελειμμένον, εἴτε μὴ νομίζοντες οὕτω Καίσαρα φορ- 20
νεῖν, ἀλλ' εὐπρεπεῖα λόγων χρῆσθαι. Τοῦ δὲ δημά-
χου Μετέλλου κωλύοντος αὐτὸν ἐκ τῶν ἀποθέτων χρή-
ματα λαμβάνειν καὶ νόμους τινὰς προφέροντος, οὐκ ἔφη
τὸν αὐτὸν ὅπλων καὶ νόμων καιρὸν εἶναι· „Σὺ δὲ εἰ
τοῖς πραττομένοις δυσκολαίνεις, νῦν μὲν ἐκποδῶν 25
ἄπιθι· παρρησίας γὰρ οὐ δεῖται πόλεμος· ὅταν δὲ κα-
τάθωμαι τὰ ὄπλα συμβάσεων γενομένων, τότε παριῶν
δημαγωγῆσεις.“ „Καὶ ταῦτα“ ἔφη „λέγω τῶν ἐμαντοῦ
δικαίων ὑφιέμενος· ἐμὸς γὰρ εἶ καὶ σὺ καὶ πάντες,
ὅσους εἴληφα τῶν πρὸς ἐμὲ στασιασάντων.“ Ταῦτα πρὸς 30
τὸν Μέτελλον εἰπὼν ἐβάδιζε πρὸς τὰς θύρας τοῦ ταμι-
είου. Μὴ φαινομένων δὲ τῶν κλειδῶν χαλκεῖς μετα-

πεμψάμενος ἐκκόπτειν ἐκέλευεν· αὐτίς δὲ ἐνισταμένου τοῦ Μετέλλου καὶ τινῶν ἐπαινούτων, διατεινάμενος ἠπέιλησεν ἀποκτενεῖν αὐτόν, εἰ μὴ παύσαιτο παρενοχλῶν. „Καὶ τοῦτο“ ἔφη „μειράκιον, οὐκ ἄγνοεῖς, ὅτι μοι 5 δυσκολώτερον ἦν εἰπεῖν ἢ πράξαι.“ Οὗτος ὁ λόγος τότε καὶ Μέτελλον ἀπελθεῖν ἐποίησε καταδείσαντα καὶ τὰ ἄλλα ῥαδίως αὐτῷ καὶ ταχέως ὑπηρετεῖσθαι πρὸς τὸν πόλεμον.

XXXVI. Ἐστράτευε δ' εἰς Ἰβηρίαν πρότερον ἐγνω-
10 κῶς τοὺς περὶ Ἀφράνιον καὶ Βάρρωνα Πομπήϊου πρεσβευτὰς ἐκβαλεῖν, καὶ τὰς ἐκεῖ δυνάμεις καὶ τὰς ἐπαρχίας ὑφ' αὐτῷ ποιησάμενος οὕτως ἐπὶ Πομπήϊον ἐλαύνει, μηδένα κατὰ νότου τῶν πολεμίων ὑπολειπόμενος. Κινδυνεύσας δὲ καὶ τῷ σώματι πολλάκις κατ' ἐνέδρας
15 καὶ τῷ στρατῷ μάλιστα διὰ λιμόν, οὐκ ἀνῆκε πρότερον διώκων καὶ προκαλούμενος καὶ περιταφρεύων τοὺς ἄνδρας ἢ κύριος βία γενέσθαι τῶν στρατοπέδων καὶ τῶν δυνάμεων. Οἱ δὲ ἠγεμόνες ᾤχοντο πρὸς Πομπήϊον φεύγοντες.

20 XXXVII. Ἐπανελθόντα δὲ εἰς Ῥώμην Καίσαρα Πείσων μὲν ὁ πενθερὸς παρεκάλει πρὸς Πομπήϊον ἀποστέλλειν ἄνδρας ὑπὲρ διαλύσεως, Ἰσανρικὸς δὲ Καίσαρι χαριζόμενος ἀντεῖπεν. Αἰρεθεὶς δὲ δικτάτωρ ὑπὸ τῆς βουλῆς φυγάδας τε κατήγαγε καὶ τῶν ἐπὶ Σύλλα δυστυχη-
25 σάντων τοὺς παῖδας ἐπιτίμους ἐποίησε καὶ σεισαρχθεῖατινὶ τόκων ἐκούφιζε τοὺς χρεωφειλέτας, ἄλλων τε τοιούτων ἠψατο πολιτευμάτων οὐ πολλῶν, ἀλλ' ἐν ἡμέραις ἔνδεκα τὴν μὲν μοναρχίαν ἀπειπάμενος, ὕπατον δὲ ἀναδείξας ἑαυτὸν καὶ Σερουῖλιον Ἰσανρικὸν εἶχετο τῆς
30 στρατείας. Καὶ τὰς μὲν ἄλλας δυνάμεις καθ' ὁδὸν ἐπιγόμενος παρήλθεν, ἱππεῖς δὲ ἔχων λογάδας ἑξακοσίους καὶ πέντε τάγματα, χειμῶνος ἐν τροπαῖς ὄντος, ἵσταμέ-

νου Ἰαννουαρίου μηνὸς (οὗτος δ' ἂν εἴη Ποσειδεῶν Ἀθη-
 ναίοις) ἀφῆκεν εἰς τὸ πέλαγος· καὶ διαβαλὼν τὸν Ἴόνιον
 Ὠρικὸν καὶ Ἀπολλωνίαν αἰρεῖ, τὰ δὲ πλοῖα πάλιν ἀπέ-
 πεμψεν εἰς Βρεντέσιον ἐπὶ τοὺς ὑστερήσαντες τῇ πορείᾳ
 στρατιώτας. Οἱ δὲ ἄχρι μὲν καθ' ὁδὸν ἦσαν, ἅτε δὴ καὶ 5
 παρηγμακότες ἤδη τοῖς σώμασι καὶ πρὸς τὰ πλήθη τῶν
 πολέμων ἀπειρηκότες, ἐν αἰτίαις εἶχον τὸν Καῖσαρα·
 „Ποῦ δὴ καὶ πρὸς τί πέρας ἡμᾶς οὗτος ὁ ἀνὴρ καταθή-
 σεται περιφέρων καὶ χρώμενος ὥσπερ ἀτρύτοις καὶ ἀψύ-
 26 χοις ἡμῖν; καὶ σίδηρος ἐξέκαμε πληγαῖς καὶ θυρεοῦ τίς 10
 ἐστὶ φειδῶ ἐν χρόνῳ τοσούτῳ καὶ θώρακος. Οὐδὲ ἀπὸ
 τῶν τραυμάτων ἄρα λογίζεται Καῖσαρ, ὅτι θνητῶν μὲν
 ἄρχει, θνητὰ δὲ πεφύκαμεν πάσχειν καὶ ἀλγεῖν; ὦραν
 δὲ χειμῶνος καὶ πνεύματος ἐν θαλάττῃ καιρὸν οὐδὲ θεῶ
 βιάζεσθαι δυνατόν· ἀλλ' οὗτος παραβάλλεται καθάπερ 15
 οὐ διώκων πολεμίους, ἀλλὰ φεύγων.“ Τοιαῦτα λέγον-
 τες ἐπορεύοντο σχολαίως εἰς τὸ Βρεντέσιον. Ὡς δὲ ἐλ-
 θόντες εὗρον ἀνηγμένον τὸν Καῖσαρα, ταχὺ πάλιν αὐ
 μεταβαλόντες ἐκάκιζον ἑαυτοὺς προδότας ἀποκαλοῦντες
 τοῦ αὐτοκράτορος, ἐκάκιζον δὲ καὶ τοὺς ἡγεμόνας οὐκ 20
 ἐπιταχύναντας τὴν πορείαν. Καθήμενοι δὲ ἐπὶ τῶν
 ἄκρων πρὸς τὸ πέλαγος καὶ τὴν Ἠπειρὸν ἀπεσκόπουν
 τὰς ναῦς, ἐφ' ὧν ἔμελλον περαιοῦσθαι πρὸς ἐκεῖνον.

XXXVIII. Ἐν δὲ Ἀπολλωνίᾳ Καῖσαρ οὐκ ἔχων ἀξιό-
 μαχον τὴν μεθ' ἑαυτοῦ δύναμιν, βραδυνούσης δὲ τῆς 25
 ἐκεῖθεν ἀπορούμενος καὶ περιπαθῶν, δεινὸν ἐβούλευσε
 βούλευμα, κρύφα πάντων εἰς πλοῖον ἐμβαῖς τὸ μέγεθος
 δωδεκάσκαλμον ἀναχθῆναι πρὸς τὸ Βρεντέσιον, τηλι-
 κούτοις στόλοις περιεχομένου τοῦ πελάγους ὑπὸ τῶν
 πολεμίων. Νυκτὸς οὖν ἐσθῆτι θεράπωντος ἐπικρυψά- 30
 μενος ἐνέβη, καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν ὡς τινα τῶν παρη-
 μελημένων ἠσύχαζε. Τοῦ δὲ Ἀώου ποταμοῦ τὴν ναῦν

ὑποφέροντος εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν μὲν ἐωθινὴν αὖ-
 ραν, ἣ παρεῖχε τηνικαῦτα περὶ τὰς ἐκβολὰς γαλήνην
 ἀπωθοῦσα πόρρω τὸ κῦμα, πολὺς πνεύσας πελάγιος
 5 διὰ νυκτὸς ἀπέσβεσε· πρὸς δὲ τὴν πλημμύραν τῆς θα-
 λάττης καὶ τὴν ἀντίβασιν τοῦ κλύδωνος ἀγροαίνων ὁ
 ποταμός, καὶ τραχὺς ἅμα καὶ κτύπῳ μεγάλῳ καὶ σκλη-
 ραῖς ἀνακοπτόμενος δίναις, ἄπορος ἦν βιασθῆναι τῷ
 κυβερνήτῃ· καὶ μεταβαλεῖν ἐκέλευσε τοὺς ναῦτας ὡς
 ἀποστρέψων τὸν πλοῦν. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Καῖσαρ ἀνα-
 10 δείκνυσιν ἑαυτὸν, καὶ τοῦ κυβερνήτου λαβόμενος τῆς
 χειρὸς ἐκπεπληγμένου πρὸς τὴν ὄψιν· „Ἴθι“ ἔφη „γεν-
 ναῖε, τόλμα καὶ δέδιθι μηδέν· Καῖσαρα φέρεις καὶ τὴν
 Καῖσαρος τύχην συμπλέουσαν.“ Ἐλάθοντο τοῦ χειμῶ-
 νος οἱ ναῦται καὶ ταῖς κώπαις ἐμφύντες ἐβιάζοντο πάσῃ
 15 προθυμίᾳ τὸν ποταμόν. Ὡς δὲ ἦν ἄπορα, δεξιόμενος
 πολλὴν θάλατταν καὶ κινδυνεύσας ἐν τῷ στόματι συνε-
 χώρησε μάλα ἄκων τῷ κυβερνήτῃ μεταβαλεῖν. Ἀνιόντι
 δὲ αὐτῷ κατὰ πλῆθος ἀπήντων οἱ στρατιῶται πολλὰ μεμ-
 φόμενοι καὶ δυσπαθοῦντες, εἰ μὴ πέπεισται καὶ σὺν
 20 αὐτοῖς μόνοις ἱκανὸς εἶναι νικᾶν, ἀλλ' ἄχθεται καὶ
 παραβάλλεται διὰ τοὺς ἀπόντας ὡς ἀπιστῶν τοῖς πα-
 ροῦσιν.

XXXIX. Ἐκ τούτου κατέπλευσε μὲν Ἀντώνιος ἀπὸ
 Βρεντεσίου τὰς δυνάμεις ἄγων· θαρρήσας δὲ Καῖσαρ
 25 προῦκαλεῖτο Πομπήϊον ἰδρυμένον ἐν καλῷ καὶ χορη-
 γούμενον ἔκ τε γῆς καὶ θαλάττης ἀποχωρώντως, αὐτὸς ἐν
 οὐκ ἀφθόνοις διάγων κατ' ἀρχάς, ὕστερον δὲ καὶ σφό-
 δρα πιεσθεῖς ἀπορία τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ ὄριζαν τινὰ
 κόπτοντες οἱ στρατιῶται καὶ γάλακτι φυρῶντες προσε-
 30 φέροντο. Καί ποτε καὶ διαπλάσαντες ἐξ αὐτῆς ἄρτους
 καὶ ταῖς προφυλακαῖς τῶν πολεμίων ἐπιδραμόντες ἔβαλ-
 λον εἶσω καὶ διερρόπτον, ἐπιλέγοντες ὡς, ἄχρι ἂν ἡ

γη τοιαύτας ἐκφέρῃ ῥίξας, οὐ παύσονται πολιορκοῦντες Πομπήϊον. Ὁ μὲντοι Πομπήϊος οὔτε τοὺς ἄρτους οὔτε τοὺς λόγους εἶα τούτους ἐκφέρεσθαι πρὸς τὸ πλῆθος. Ἦθύμουν γὰρ οἱ στρατιῶται τὴν ἀγριότητα καὶ τὴν ἀπάθειαν τῶν πολεμίων ὥσπερ θηρίων ὀρρωδοῦντες. 5 Ἄει δέ τινες περὶ τοῖς ἐρύμασι τοῖς Πομπήϊου μάχαι σποράδες ἐγίγνοντο· καὶ περιῆν πάσαις ὁ Καῖσαρ πλὴν μιᾶς, ἐν ἣ τροπῆς μεγάλης γενομένης ἐκινδύνευσεν ἀπολέσαι τὸ στρατόπεδον. Πομπήϊου γὰρ προσβάλλοντος οὐδεὶς ἔμεινεν, ἀλλὰ καὶ τάφροι κατεπίμπλαντο 10 κτεινομένων, καὶ περὶ τοῖς αὐτῶν χαρακώμασι καὶ περιτειχίσμασιν ἐπιπτον ἐλαννόμενοι προτροπάδην. Καῖσαρ δὲ ὑπαντιάζων ἐπειρᾶτο μὲν ἀναστρέφειν τοὺς φεύγοντας, ἐπέραινε δὲ οὐδέν, ἀλλ' ἐπιλαμβανομένου τῶν σημείων ἀπερρίπτουν οἱ κομίζοντες, ὥστε δύο καὶ τριά- 15 κοντα λαβεῖν τοὺς πολεμίους, αὐτὸς δὲ παρὰ μικρὸν ἦλθεν ἀποθανεῖν. Ἄνδρὶ γὰρ μεγάλῳ καὶ ὄμμαλέῳ φεύγοντι παρ' αὐτὸν ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα μένειν ἐκέλευσε καὶ στρέφεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους· ὁ δὲ μεστὸς ὢν ταραχῆς παρὰ τὸ δεινὸν ἐπήρατο τὴν μάχαιραν 20 ὡς καθιζόμενος, φθάνει δὲ ὁ τοῦ Καίσαρος ὑπασπιστῆς ἀποκόψας αὐτοῦ τὸν ὤμον. Οὕτω δὲ ἀπέγνω τὰ καθ' αὐτόν, ὥστε, ἐπεὶ Πομπήϊος ὑπ' εὐλαβείας τινὸς ἢ τύχης ἔργῳ μεγάλῳ τέλος οὐκ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ καθείρξας εἰς τὸν χάρακα τοὺς φεύγοντας ἀνεχώρησεν, εἶπεν 25 ἄρα πρὸς τοὺς φίλους ἀπὼν ὁ Καῖσαρ „Σήμερον ἂν ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολεμίοις ἦν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον.“ Αὐτὸς δὲ παρελθὼν εἰς τὴν σκηνὴν καὶ κατακλιθεὶς νύκτα πασῶν ἐκείνην ἀνιαροτάτην διήγαγεν ἐν ἀπόροις λογισμοῖς, ὡς κακῶς ἐστρατηγηκῶς, ὅτι καὶ χώρας ἐπι- 30 κειμένης βαθείας καὶ πόλεων εὐδαιμόνων τῶν Μακεδονικῶν καὶ Θετταλικῶν, ἔάσας ἐκεῖ περισπάσαι τὸν

πόλεμον ἐνταῦθα καθέξοιτο πρὸς θαλάττη, ναυκρα-
 τούντων τῶν πολεμίων πολιορκούμενος τοῖς ἀναγκαί-
 οῖς μᾶλλον ἢ τοῖς ὄπλοις πολιορκῶν. Οὕτω δὴ ῥιπτα-
 σθεῖς καὶ ἀδημονήσας πρὸς τὴν ἀπορίαν καὶ χαλεπό-
 5 τητα τῶν παρόντων ἀνίστη τὸν στρατὸν ἐπὶ Σκηπίωνα
 προάγειν εἰς Μακεδονίαν ἐγνωκώς· ἢ γὰρ ἐπισπάσε-
 σθαι Πομπήϊον, ὅπου μαχεῖται μὴ χορηγούμενος ὁμοίως
 ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἢ περιέσεσθαι μεμονωμένου Σκη-
 πίωνος.

10 XL. Τοῦτο τὴν Πομπήϊον στρατιὰν ἐπῆρε καὶ τοὺς
 περὶ αὐτὸν ἡγεμόνας ὡς ἠττημένου καὶ φεύγοντος ἔχε-
 σθαι Καίσαρος. Αὐτὸς μὲν γὰρ εὐλαβῶς εἶχε Πομπήϊος
 ἀναρροῖσθαι μάχην περὶ τηλικούτων, καὶ παρεσκευασμέ-
 νος ἄριστα πᾶσι πρὸς τὸν χρόνον ἡξίου τρίβειν καὶ μα-
 15 ραίνειν τὴν τῶν πολεμίων ἀκμὴν βραχεῖαν οὖσαν. Τὸ
 γὰρ τοι μαχιμώτατον τῆς Καίσαρος δυνάμεως ἐμπει-
 ρίαν μὲν εἶχε καὶ τόλμαν ἀνυπόστατον πρὸς τοὺς ἀγῶ-
 νας, ἐν δὲ ταῖς πλάναις καὶ ταῖς στρατοπεδείαις καὶ τει-
 χομαχοῦντες καὶ νυκτεγεροτοῦντες ἐξέκανμον ὑπὸ γήρως,
 20 καὶ βαρεῖς ἦσαν τοῖς σώμασι πρὸς τοὺς πόνους, δι' ἀσθέ-
 νειαν ἐγκαταλείποντες τὴν προθυμίαν. Τότε δὲ καὶ τι-
 νόσημα λοιμῶδες ἐλέχθη τὴν ἀτοπίαν τῆς διαίτης ποιη-
 σάμενον ἀρχὴν ἐν τῇ στρατιᾷ περιφέρεισθαι τῇ Καίσα-
 ρος. Καὶ τὸ μέγιστον, οὔτε χρήμασιν ἐρρωμένος οὔτε
 25 τροφῆς εὐπορῶν χρόνου βραχέος ἐδόκει περὶ αὐτῶ κα-
 ταλυθῆσεσθαι.

XLI. Διὰ ταῦτα Πομπήϊον μάχεσθαι μὴ βουλόμε-
 νον μόνος ἐπήνει Κάτων φειδοῖ τῶν πολιτῶν· ὅς γε καὶ
 τοὺς πεσόντας ἐν τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων εἰς χιλίους τὸ
 30 πλῆθος γενομένους ἰδὼν ἀπῆλθεν ἐγκαλυψάμενος καὶ
 καταδακρύσας. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἐκάκιζον τὸν Πομ-
 πήϊον φυγομαχοῦντα, καὶ παρώξυνον Ἀγαμέμνονα καὶ

βασιλέα βασιλέων ἀποκαλοῦντες, ὡς δὴ μὴ βουλόμενον ἀποθέσθαι τὴν μοναρχίαν, ἀλλ' ἀγαλλόμενον ἡγεμόνων τοσοῦτων ἐξηρητημένων αὐτοῦ καὶ φοιτῶντων ἐπὶ σκηνήν. Φαώνιος δὲ τὴν Κάτωνος παρρησίαν ὑποποιούμενος μανικῶς ἐσχετλίαζεν, εἰ μὴδὲ τῆτες ἔσται τῶν 5 περὶ Τουσκλάνον ἀπολαῦσαι σύκων διὰ τὴν Πομπηίου φιλαρχίαν. Ἀφράνιος δὲ (νεωστὶ γὰρ ἐξ Ἰβηρίας ἀφῆκτο κακῶς στρατηγήσας) διαβαλλόμενος ἐπὶ χρήμασι προδούναι τὸν στρατὸν ἠρώτα, διὰ τί πρὸς τὸν ἔμπορον οὐ μάχονται τὸν ἐωνημένον παρ' αὐτοῦ τὰς ἐπαρχίας. Ἐκ 10 τούτων ἀπάντων συνελαννόμενος ἄκων εἰς μάχην ὁ Πομπηῖος ἐχώρει τὸν Κάισαρα διώκων. Ὁ δὲ τὴν μὲν ἄλλην πορείαν χαλεπῶς ἤνυσεν, οὐδενὸς παρέχοντος ἀγορᾶν, ἀλλὰ πάντων καταφρονούντων διὰ τὴν ἔναγχος ἦτταν· ὡς δὲ εἶλε Γόμφους, Θεσσαλικὴν πόλιν, οὐ μόνον 15 ἐθρεψε τὴν στρατιάν, ἀλλὰ καὶ τοῦ νοσήματος ἀπήλλαξε παραλόγως. Ἀφθόνῳ γὰρ ἐνέτυχον οἶνω, καὶ πίνοντες ἀνέδην, εἶτα χρώμενοι κώμοις καὶ βακχεύοντες ἀνὰ τὴν ὁδὸν ἐκ μέθης διεκρούσαντο καὶ παρήλλαξαν τὸ πάθος, εἰς ἕξιν ἐτέραν τοῖς σώμασι μεταπεσόντες. 20

XLII. Ὡς δὲ εἰς τὴν Φαρσαλίαν ἐμβαλόντες ἀμφότεροι κατεστρατοπέδευσαν, ὁ μὲν Πομπηῖος αὐτῆς εἰς τὸν ἀρχαῖον ἀνεκρούετο λογισμὸν τὴν γνώμην, ἔτι καὶ φασμάτων οὐκ αἰσίων προσγενομένων καὶ καθ' ὕπνον ὄψεως. [Ἐδόκει γὰρ ἑαυτὸν ὄραν ἐν τῷ θεάτρῳ κρο- 25 τούμενον ὑπὸ Ῥωμαίων.] Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν οὕτω θρασεῖς ἦσαν καὶ τὸ νίκημα ταῖς ἐλπίσι προειληφότες, ὥστε φιλονεικεῖν ὑπὲρ τῆς Καίσαρος ἀρχιερωσύνης Δομίτιον καὶ Σπινθῆρα καὶ Σκηπίωνα διαμιλλωμένους ἀλλήλοις, πέμπειν δὲ πολλοὺς εἰς Ῥώμην μισθουμένους καὶ προ- 30 καταλαμβάνοντας οἰκίας ὑπατεύουσι καὶ στρατηγοῦσιν ἐπιτηδείους, ὡς εὐθὺς ἄρξοντες μετὰ τὸν πόλεμον. Μά-

λιστα δὲ ἐσφάδαζον οἱ ἵππεις ἐπὶ τὴν μάχην ἡσκημένοι περιττῶς ὄπλων λαμπρότησι καὶ τροφαῖς ἵππων καὶ κάλλει σωμάτων, μέγα φρονοῦντες καὶ διὰ τὸ πλῆθος, ἑπτακισχίλιοι πρὸς χιλίους τοὺς Καίσαρος ὄντες. Ἦν δὲ
 5 καὶ τὸ τῶν πεζῶν πλῆθος οὐκ ἀγχώμαλον, ἀλλὰ τετρακισμύριοι καὶ πεντακισχίλιοι παρετάττοντο δισμυρίοις καὶ δισχιλίοις.

XLIII. Ὁ δὲ Καίσαρ τοὺς στρατιώτας συναγαγὼν καὶ προειπὼν, ὡς δύο μὲν αὐτῷ τάγματα Κορφίνιος
 10 ἄγων ἐγγύς ἐστιν, ἄλλαι δὲ πεντεκαίδεκα σπεῖραι μετὰ Καληνοῦ κἀθῆνται περὶ Μέγαρα καὶ Ἀθήνας, ἠρώτησεν, εἴτε βούλονται περιμένειν ἐκείνους, εἴτε αὐτοὶ διακινδυνεῦσαι καθ' ἑαυτούς. Οἱ δὲ ἀνεβόησαν θεόμενοι μὴ περιμένειν, ἀλλὰ μᾶλλον, ὅπως τάχιστα συν-
 15 ἴασιν εἰς χεῖρας τοῖς πολεμίοις, τεχνάζεσθαι καὶ στρατηγεῖν. Ποιουμένῳ δὲ καθαρόν αὐτῷ τῆς δυνάμεως καὶ θύσαντι τὸ πρῶτον ἱερεῖον εὐθύς ὁ μάντις ἔφραξε, τριῶν ἡμερῶν μάχῃ κριθῆσεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. Ἐρομένου δὲ τοῦ Καίσαρος, εἰ καὶ περὶ τοῦ τέλους ἐνο-
 20 ρᾶ τι τοῖς ἱεροῖς εὔσημον „Αὐτὸς ἂν“ ἔφη „σὺ τοῦτο βέλτιον ὑποκρίναιο σαυτῷ. Μεγάλην γὰρ οἱ θεοὶ μεταβολὴν καὶ μετάπτωσιν ἐπὶ τὰ ἐναντία τῶν καθεστῶτων δηλοῦσιν, ὥστε, εἰ μὲν εὖ πράττειν ἡγῆ σεαυτὸν ἐπὶ τῷ παρόντι, τὴν χεῖρονα προσδόκα τύχην· εἰ δὲ κακῶς,
 25 τὴν ἀμείνονα.“ Τῇ δὲ πρὸ τῆς μάχης νυκτὶ τὰς φυλακὰς ἐφοδεύοντος αὐτοῦ περὶ τὸ μεσονύκτιον ὥφθη λαμπὰς οὐρανίου πυρός, ἣν ὑπερνεχθεῖσαν τὸ Καίσαρος στρατόπεδον λαμπρὰν καὶ φλογώδη γενομένην ἔδοξεν εἰς τὸ Πομπηίου καταπεσεῖν. Ἐωθινής δὲ φυλακῆς
 30 καὶ πανικὸν τάραχον ἤσθοντο γιγνόμενον παρὰ τοῖς πολεμίοις. Οὐ μὴν μαχεῖσθαι γε κατ' ἐκείνην προσεδόκα

τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ ὡς ἐπὶ Σκοτούσσης ὁδεύων ἀνεξεύ-
γνυεν.

XLIV. Ἐπεὶ δὲ τῶν σκηρῶν ἤδη καταλελυμένων οἱ
σκοποὶ προσίππευσαν αὐτῷ τοὺς πολεμίους ἐπὶ μάχῃ
καταβαίνειν ἀπαγγέλλοντες, περιχαρῆς γενόμενος καὶ 5
προσευξάμενος τοῖς θεοῖς παρέτατε τὴν φάλαγγα, τὴν
τάξιν τριπλὴν ποιῶν. Καὶ τοῖς μὲν μέσοις ἐπέστησε
Καλβῖνον Δομίτιον, τῶν δὲ κεράτων τὸ μὲν εἶχεν Ἄν-
τώνιος, αὐτὸς δὲ τὸ δεξιόν, ἐν τῷ δεκάτῳ τάγματι μέλ-
λων μάχεσθαι. Κατὰ τοῦτο δὲ τοὺς τῶν πολεμίων ἰπ- 10
πεῖς ἀντιπαραταττομένους ὄρων καὶ δεδοικῶς τὴν λαμ-
πρότητα καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ἐσχάτης τάξεως
ἀδήλως ἐκέλευσε περιελθεῖν πρὸς ἑαυτὸν ἕξ σπείρας
729 καὶ κατόπιν ἔστησε τοῦ δεξιοῦ, διδάξας ἅ χρὴ ποιεῖν
ὅταν οἱ τῶν πολεμίων ἰππεῖς προσφέρωνται. Πομπήτιος 15
δὲ τὸ μὲν αὐτὸς εἶχε τῶν κεράτων, τὸ δ' εὐώνυμον Δο-
μίτιος, τοῦ δὲ μέσου Σκηπίων ἤρχεν ὁ πενθερός. Οἱ δὲ
ἰππεῖς ἅπαντες ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν ἔβρισαν ὡς τὸ δεξιὸν
κυκλωσόμενοι τῶν πολεμίων καὶ λαμπρὰν περὶ αὐτὸν
τὸν ἡγεμόνα ποιησόμενοι τροπὴν· οὐδὲν γὰρ ἀνθέξειν 20
βάθος ὀπλιτικῆς φάλαγγος, ἀλλὰ συντριψέσθαι καὶ κα-
ταρράξεσθαι πάντα τοῖς ἐναντίοις ἐπιβολῆς ἅμα τοσοῦ-
των ἰπέων γενομένης. Ἐπεὶ δὲ σημαίνειν ἔμελλον ἀμ-
φότεροι τὴν ἔφοδον, Πομπήτιος μὲν ἐκέλευσε τοὺς ὀπλί-
τας ἐστῶτας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας ἀραρότως δέχε- 25
σθαι τὴν ἐπιδρομὴν τῶν πολεμίων, μέχρι ἂν ὕσσοῦ βο-
λῆς ἐντὸς γένωνται. Καῖσαρ δὲ καὶ περὶ τοῦτο διαμαρ-
τεῖν φησιν αὐτὸν, ἀγνοήσαντα τὴν μετὰ δρόμου καὶ
φορᾶς ἐν ἀρχῇ γινομένην σύρραξιν, ὡς ἐν τε ταῖς πλη-
γαῖς βίαν προστίθησι καὶ συνεκκαίει τὸν θυμὸν ἐκ 30
πάντων ἀναρριπιζόμενον. Αὐτὸς δὲ κινεῖν τὴν φάλαγ-
γα μέλλων καὶ προϊὼν ἐπ' ἔργον ἤδη πρῶτον ὄρᾳ τῶν

ταξιάρχων ἄνδρα πιστὸν αὐτῷ καὶ πολέμων ἔμπειρον ἐπιθαρσύνοντα τοὺς ὑφ' αὐτῷ καὶ προκαλούμενον εἰς ἀμίλλαν ἀλκῆς. Τοῦτον ὀνομαστὶ προσαγορευσας „Τί ἐλπίζομεν“ εἶπεν „ὦ Γάϊε Κρασσίνιε, καὶ πῶς τι θάρσους ἔχομεν;“ Ὁ δὲ Κρασσίνιος ἐκτείνας τὴν δεξιὰν καὶ μέγα βοήσας „Νικήσομεν“ ἔφη „λαμπρῶς, ὦ Καῖσαρ· ἐμὲ δὲ ἢ ζῶντα τήμερον ἢ τεθνηκότα ἐπαινέσεις.“ Ταῦτα εἰπὼν πρῶτος ἐμβάλλει τοῖς πολεμίοις δρόμῳ, συνεπιπασάμενος τοὺς περὶ ἑαυτὸν ἑκατὸν καὶ εἴκοσι 10 στρατιώτας. Διακόψας δὲ τοὺς πρώτους καὶ πρόσω χωρῶν φόνῳ πολλῷ καὶ βιαζόμενος ἀνακόπτεται ξίφει πληγεὶς διὰ τοῦ στόματος, ὥστε καὶ τὴν αἰχμὴν ὑπὲρ τὸ ἰνίον ἀνασχεῖν.

XLV. Οὕτω δὲ τῶν πεζῶν κατὰ τὸ μέσον συρρα-
 15 γέντων καὶ μαχομένων, ἀπὸ τοῦ κέρατος οἱ Πομπηίου ἱππεῖς σοβαρῶς ἐπήλαννον εἰς κύκλωσιν τοῦ δεξιοῦ τὰς ἴλας ἀναχεόμενοι· καὶ πρὶν ἢ προσβαλεῖν αὐτοὺς ἐκτρέχουσιν αἱ σπεῖραι παρὰ Καῖσαρος, οὐχ, ὥσπερ εἰώθεσαν, ἀκουτίσμασι χρώμενοι τοῖς ὑσσοῖς οὐδὲ μηρούς
 20 παίοντες ἐκ χειρὸς ἢ κνήμας τῶν πολεμίων, ἀλλὰ τῶν ὄψεων ἐφιέμενοι καὶ τὰ πρόσωπα συντιτρώσκοντες, ὑπὸ Καῖσαρος δεδιδαγμένοι τοῦτο ποιεῖν, ἐλπίζοντος ἄνδρας οὐ πολλὰ πολέμοις οὐδὲ τραύμασιν ὠμιληκότας, νέους δὲ καὶ κομῶντας ἐπὶ κάλλει καὶ ὥρα μάλιστα τὰς
 25 τοιαύτας πληγὰς ὑπόψεσθαι καὶ μὴ μενεῖν, τὸν ἐν τῷ παρόντι κίνδυνον ἅμα καὶ τὴν αὐθις αἰσχύνην δεδοικότας. Ὁ δὲ καὶ συνέβαινε· οὐ γὰρ ἠνείχοντο τῶν ὑσσῶν ἀναφερομένων, οὐδὲ ἐτόλμων ἐν ὀφθαλμοῖς τὸν σίδηρον ὀρῶντες, ἀλλ' ἀπεστρέφοντο καὶ συνεκαλύ-
 30 πτοντο φειδόμενοι τῶν προσώπων· καὶ τέλος οὕτως ταράξαντας ἑαυτοὺς ἐτράποντο φεύγειν αἰσχιστα, λυμηνάμενοι τὸ σύμπαν. Εὐθύς γὰρ οἱ μὲν νενικηκότες τού-

τους ἐκκυκλοῦντο τοὺς πεζοὺς καὶ κατὰ νώτου προσπίπτοντες ἔκοπτον. Πομπήϊος δὲ ὡς κατείδεν ἀπὸ θατέρου τοὺς ἰππεῖς φυγῆ σκεδασθέντας, οὐκέτι ἦν ὁ αὐτὸς οὐδ' ἐμέμνητο Πομπήϊος ὢν Μάγνος, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ μάλιστα βλαπτομένῳ τὴν γνώμην εἰοικῶς [ἢ διὰ θείας ἤττης τε- 5 θαμβημένος] ἄφθογγος ὄχετο ἀπιὼν ἐπὶ σκηνήν, καὶ καθεζόμενος ἐκαραδόκει τὸ μέλλον, ἄχρι οὗ τροπῆς ἀπάντων γενομένης ἐπέβαινον οἱ πολέμιοι τοῦ χάρακος καὶ διεμάχοντο πρὸς τοὺς φυλάττοντας. Τότε δὲ ὥσπερ ἔννοους γενόμενος καὶ ταύτην μόνην, ὡς φασι, φωνήν 10 ἀφείς „Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὴν παρεμβολήν;“ ἀπεδύσατο μὲν τὴν ἐναγώνιον καὶ στρατηγικὴν ἐσθῆτα, φεύγοντι 730 δὲ πρόεπουσαν μεταλαβὼν ὑπεξῆλθεν. Ἄλλ' οὗτος μὲν οἴαις ὕστερον χρησάμενος τύχαις ὅπως τε παραδοὺς ἑαυτὸν τοῖς Αἰγυπτίοις ἀνδράσιν ἀνηρέθη, δηλοῦμεν ἐν 15 τοῖς περὶ ἐκείνου γράμμασιν.

XLVI. Ὁ δὲ Καῖσαρ ὡς ἐν τῷ χάρακι τοῦ Πομπήϊου γενόμενος τοὺς τε κειμένους νεκροὺς ἤδη τῶν πολεμίων εἶδε καὶ τοὺς ἔτι κτεινομένους, εἶπεν ἄρα στενάξας „Τοῦτο ἐβουλήθησαν, εἰς τοῦτό με ἀνάγκης 20 ὑπηγάγοντο, ἵνα Γάϊος Καῖσαρ ὁ μεγίστους πολέμους κατορθώσας, εἰ προηκάμην τὰ στρατεύματα, κἂν κατεδικάσθην.“ Ταῦτά φησι Πολλίων Ἀδίννιος τὰ ῥήματα Ῥωμαῖστὶ μὲν ἀναφθέρξασθαι τὸν Καῖσαρα παρὰ τὸν τότε καιρὸν, Ἑλληνιστὶ δ' ὑπ' αὐτοῦ γεγράφθαι· τῶν 25 δὲ ἀποθανόντων τοὺς πλείστους οἰκέτας γενέσθαι περὶ τὴν κατάληψιν τοῦ χάρακος ἀναιρεθέντας, στρατιώτας δὲ μὴ πλείους ἑξακισχιλίων πεσεῖν. Τῶν δὲ ζώντων ἀλόντων κατέμιξε τοὺς πλείστους ὁ Καῖσαρ εἰς [τὰ*] τάγματα· πολλοῖς δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἄδειαν ἔδωκεν. 30 ὢν καὶ Βροῦτος ἦν ὁ κτείνας αὐτὸν ὕστερον, ἐφ' ᾧ λέ-

γεται μὴ φαινομένῳ μὲν ἀγωνιᾶσαι, σωθέντος δὲ καὶ παραγενομένου πρὸς αὐτὸν ἡσθῆναι διαφερόντως.

XLVII. Σημείων δὲ πολλῶν γενομένων τῆς νίκης ἐπιφανέστατον ἱστορεῖται τὸ περὶ Τράλλεις. Ἐν γὰρ
 5 ἱερῷ Νίκης ἀνδριάς εἰστήκει Καῖσαρος, καὶ τὸ περὶ
 αὐτῷ χωρίον αὐτό τε στερεὸν φύσει καὶ λίθῳ σκληρῷ
 κατεστρωμένον ἦν ἄνωθεν· ἐκ τούτου λέγουσιν ἀνατεῖ-
 λαι φοίνικα παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ ἀνδριάντος. Ἐν δὲ Πα-
 ταβίῳ Γάϊος Κορνήλιος, ἀνὴρ εὐδόκιμος ἐπὶ μαντικῇ,
 10 Λίβιου τοῦ συγγραφέως πολίτης καὶ γνώριμος, ἐτύγγα-
 νεν ἐπ' οἴωνοις καθήμενος ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Καὶ
 πρῶτον μὲν, ὡς Λίβιός φησι, τὸν καιρὸν ἔγνω τῆς μά-
 χης καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἶπεν ὅτι καὶ δὴ περαίνε-
 ται τὸ χοῆμα καὶ συνίασιν εἰς ἔργον οἱ ἄνδρες. Αὐτίς
 15 δὲ πρὸς τῇ θεᾷ γενόμενος καὶ τὰ σημεῖα κατιδὼν ἀνή-
 λατο μετ' ἐνθουσιασμοῦ βοᾶν „Νικᾶς, ὦ Καῖσαρ.“ Ἐκ-
 πλαγέντων δὲ τῶν παρατυχόντων περιελὼν τὸν στέφα-
 νον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐνωμότως ἔφη μὴ πρὶν ἐπιθῆσε-
 σθαι πάλιν ἢ τῇ τέχνῃ μαρτυρηῆσαι τὸ ἔργον. Ταῦτα
 20 μὲν οὖν ὁ Λίβιος οὕτως γενέσθαι καταβεβαιοῦται.

XLVIII. Καῖσαρ δὲ τῷ Θετταλῶν ἔθνει τὴν ἔλευ-
 θερίαν ἀναθεὶς νικητήριον ἐδίωκε Πομπήϊον ἀψάμενος
 δὲ τῆς Ἀσίας Κυνιδίους τε Θεοπόμπῳ τῷ συναγαρόντι
 τοὺς μύθους χαριζόμενος ἠλευθέρωσε, καὶ πᾶσι τοῖς τὴν
 25 Ἀσίαν κατοικοῦσι τὸ τρίτον τῶν φόρων ἀνῆκεν. Εἰς δὲ
 Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ Πομπηῖῳ τεθνηκότι καταχθεὶς Θεό-
 δοτον μὲν ἀπεστράφη τὴν Πομπηῖου κεφαλὴν προσφέ-
 ροντα, τὴν δὲ σφραγίδα δεξάμενος τοῦ ἀνδρὸς κατε-
 δάκρυσεν· ὅσοι δὲ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ καὶ συνήθων
 30 πλανώμενοι κατὰ τὴν χώραν ἐαλώκεσαν ὑπὸ τοῦ βασι-
 λέως, πάντας εὐεργέτησε καὶ προσηγάγετο. Τοῖς δὲ φί-
 λοις εἰς Ῥώμην ἔγραφεν, ὅτι τῆς νίκης ἀπολαύοι τοῦτο

μέγιστον καὶ ἥδιστον, τὸ σῶζειν τινὰς ἀεὶ τῶν πεπολεμηκότων πολιτῶν αὐτῶ. Τὸν δὲ αὐτόθι πόλεμον οἱ μὲν οὐκ ἀναγκαῖον, ἀλλ' ἔρωτι Κλεοπάτρας ἄδοξον αὐτῶ καὶ κινδυνώδη γενέσθαι λέγουσιν, οἱ δὲ τοὺς βασιλικούς αἰτιῶνται, καὶ μάλιστα τὸν εὐνοῦχον Ποθεινόν, ὃς 5 πλείστον δυνάμενος καὶ Πομπήϊον μὲν ἀνηρηκῶς ἔναγχος, ἐκβεβληκῶς δὲ Κλεοπάτραν, κρύφα μὲν ἐπεβούλευε τῶ Καίσαρι· καὶ διὰ τοῦτό φασιν αὐτὸν ἀρξάμενον ἔκτοτε διανυκτερεύειν ἐν τοῖς πότοις ἕνεκα φυλακῆς τοῦ σώματος· φανερωῶς δὲ οὐκ ἦν ἀνεκτὸς ἐπίφθονα 10 πολλὰ καὶ πρὸς ὕβριν εἰς τὸν Καίσαρα λέγων καὶ πράττων. Τοὺς μὲν γὰρ στρατιώτας τὸν κάκιστον μετρούμενους καὶ παλαιότατον σῆτον ἐκέλευσεν ἀνέχεσθαι καὶ στέργειν ἐσθίοντας τὰ ἀλλότρια, πρὸς δὲ τὰ δεῖπνα σκεύεσιν ἐχρῆτο ξυλίνοις καὶ κεφαμεοῖς, ὡς τὰ χρυσᾶ 15 731 καὶ ἀργυρᾶ πάντα Καίσαρος ἔχοντος εἰς τι χρέος. Ὡφειλε γὰρ ὁ τοῦ βασιλεύοντος τότε πατὴρ Καίσαρι χιλίας ἑπτακοσίας πεντήκοντα μυριάδας, ὧν τὰς μὲν ἄλλας ἀνῆκε τοῖς παισὶν αὐτοῦ πρότερον ὁ Καῖσαρ, τὰς δὲ χιλίας ἠξίου τότε λαβῶν διαθρέψαι τὸ στράτευμα. Τοῦ 20 δὲ Ποθεινοῦ νῦν μὲν αὐτὸν ἀπιέναι καὶ τῶν μεγάλων ἔχεσθαι πραγμάτων κελεύοντος, ὕστερον δὲ κομιεῖσθαι μετὰ χάριτος, εἰπὼν ὡς Αἰγυπτίων ἐλάχιστα δέοιτο συμβούλων, κρύφα τὴν Κλεοπάτραν ἀπὸ τῆς χώρας μετεπέμπετο.

25

XLIX. Κακείνη παραλαβοῦσα τῶν φίλων Ἀπολλόδωρον τὸν Σικελιώτην μόνον εἰς ἀκάτιον μικρὸν ἐμβᾶσα τοῖς μὲν βασιλείοις προσέσχεν ἤδη συσκοτάζοντος· ἀπόρου δὲ τοῦ λαθεῖν ὄντος ἄλλως, ἢ μὲν εἰς στρωματόδεσμον ἐνδῦσα προτείνει μακρὰν ἑαυτήν, ὁ δὲ Ἀπολλόδωρος ἱμάντι συνδήσας τὸν στρωματόδεσμον εἰσκομίζει διὰ θυρῶν πρὸς τὸν Καίσαρα. Καὶ τούτῳ τε πρώτῳ

λέγεται τῷ τεχνήματι τῆς Κλεοπάτρας ἀλῶναι, λαμυρᾶς φανείσης, καὶ τῆς ἄλλης ὀμιλίας καὶ χάριτος ἥττων γε-
νόμενος διαλλάξαι πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὡς συμβασιλεύ-
σουσαν. Ἐπειτα δ' ἐν ταῖς διαλλαγαῖς ἐστιωμένων ἀπάν-
5 τῶν οἰκέτης Καίσαρος κουρεῦς διὰ δειλίαν, ἧ πάντας
ἀνθρώπους ὑπερέβαλεν, οὐδὲν ἔων ἀνεξέταστον, ἀλλ'
ᾠτακουστῶν καὶ πολυπραγμονῶν, συνῆκεν ἐπιβουλὴν
Καίσαρι πραττομένην ὑπ' Ἀχιλλᾶ τοῦ στρατηγοῦ καὶ
Ποθεινοῦ τοῦ εὐνούχου. Φώρᾶσας δὲ ὁ Καῖσαρ φρου-
10 ρᾶν μὲν περιέστησε τῷ ἀνδρῶνι, τὸν δὲ Ποθεινὸν ἀνεῖ-
λεν· ὁ δὲ Ἀχιλλᾶς φυγὼν εἰς τὸ στρατόπεδον περιέστη-
σιν αὐτῷ βαρὺν καὶ δυσμεταχείριστον πόλεμον ὀλιγο-
στῷ τοσαύτην ἀμυνομένῳ πόλιν καὶ δύναμιν. Ἐν ᾧ
15 πρῶτον μὲν ἐκινδύνευσεν ὕδατος ἀποκλεισθεῖς· αἱ γὰρ
διώρυχες ἀπρωκοδομήθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων· δεύτε-
ρον δὲ περικκοπτόμενος τὸν στόλον ἠναγκάσθη διὰ πυ-
ρὸς ἀπώσασθαι τὸν κίνδυνον, ὃ καὶ τὴν μεγάλην βιβλιο-
θήκην ἐκ τῶν νεωρίων ἐπινεμόμενον διέφθειρε· τρίτον
20 δὲ περὶ τῆ Φάρω μάχης συνεστῶσης κατεπήδησε μὲν
ἀπὸ τοῦ χώματος εἰς ἀκάτιον καὶ παρεβοήθει τοῖς ἀγω-
νιζομένοις, ἐπιπλέοντων δὲ πολλαχόθεν αὐτῷ τῶν Αἴ-
γυπτίων ῥίψας ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπενήξατο μό-
λις καὶ χαλεπῶς. Ὅτε καὶ λέγεται βιβλίδια κρατῶν
25 ἀνέχων ὑπὲρ τῆς θαλάσσης τὰ βιβλίδια τῆ ἑτέρα χειρὶ
νῆεσθαι· τὸ δὲ ἀκάτιον εὐθύς ἐβυθίσθη. Τέλος δὲ,
τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς πολεμίους ἀποχωρήσαντος, ἐπελ-
θὼν καὶ συνάψας μάχην ἐνίκησε, πολλῶν πεσόντων αὐ-
του τε τοῦ βασιλέως ἀφανοῦς γενομένου. Καταλιπὼν δὲ
30 τὴν Κλεοπάτραν βασιλεύουσαν Αἰγύπτου καὶ μικρὸν
ὕστερον ἐξ αὐτοῦ τεκοῦσαν υἱόν, ὃν Ἀλεξανδροεῖς Καί-
σαρίωνα προσηγόρευον, ὥρμησεν ἐπὶ Συρίας.

L. Κάκειθεν ἐπιὼν τὴν Ἀσίαν ἐπυυθάνετο Δομί-
 τιον μὲν ὑπὸ Φαρνάκου τοῦ Μιθριδάτου παιδὸς ἡττη-
 μένου ἐκ Πόντου πεφευγέναι σὺν ὀλίγοις, Φαρνάκην δὲ
 τῇ νίκη χρώμενον ἀπλήστως καὶ Βιθυνίαν ἔχοντα καὶ
 Καππαδοκίαν Ἀρμενίας ἐφίεσθαι τῆς μικρᾶς καλουμέ- 5
 νης, καὶ πάντας ἀνιστάναι τοὺς ταύτῃ βασιλεῖς καὶ τε-
 τράρχας. Εὐθύς οὖν ἐπὶ τὸν ἄνδρα τρισὶν ἡλίαντε τάγ-
 μασι, καὶ περὶ πόλιν Ζῆλαν μάχην μεγάλην συνάψας
 αὐτὸν μὲν ἐξέβαλε τοῦ Πόντου φεύγοντα, τὴν δὲ στρα-
 τιὰν ἄρδην ἀνείλε. Καὶ τῆς μάχης ταύτης τὴν ὄξύ- 10
 τητα καὶ τὸ τάχος ἀναγγέλλων εἰς Ῥώμην πρὸς τινα τῶν
 φίλων Ἀμάντιον ἔγραψε τρεῖς λέξεις· „Ἦλθον, εἶδον,
 ἐνίκησα.“ Ῥωμαῖσι δὲ αἱ λέξεις εἰς ὅμοιον ἀπολή-
 γουσαι σχῆμα ῥήματος οὐκ ἀπίθανον τὴν βραχυλογία
 ἔχουσιν.

15

LI. Ἐκ τούτου διαβαλὼν εἰς Ἰταλίαν ἀνέβαινεν εἰς
 Ῥώμην, τοῦ μὲν ἐνιαυτοῦ καταστρέφοντος εἰς ὃν ἦρητο
 732 δικιτάτωρ τὸ δεύτερον, οὐδέποτε τῆς ἀρχῆς ἐκείνης πρό-
 τερον ἐνιαυσίου γενομένης· εἰς δὲ τοῦτιον ὕπατος ἀπε-
 δείχθη. Καὶ κακῶς ἤκουσεν ὅτι τῶν στρατιωτῶν στα- 20
 σιασάντων καὶ δύο στρατηγικοὺς ἄνδρας ἀνελόντων,
 Κοσκώνιον καὶ Γάλβαν, ἐπετίμησε μὲν αὐτοῖς τοσοῦ-
 τον, ὅσον ἀντὶ στρατιωτῶν πολίτας προσαγορεῦσαι, χι-
 λίας δὲ διένειμεν ἐκάστῳ δραχμὰς καὶ χώραν τῆς Ἰτα-
 λίας ἀπεκλήρωσε πολλήν. Ἦν δὲ αὐτοῦ διαβολὴ καὶ ἡ 25
 Δολοβέλλα μανία καὶ ἡ Ἀμαντίου φιλαργυρία καὶ με-
 θύων Ἀντώνιος καὶ Κορφίνιος τὴν Πομπηίου σκευω-
 ρούμενος οἰκίαν καὶ μετοικοδομῶν ὡς ἱκανὴν οὐκ οὐ-
 σαν. Ἐπὶ τούτοις γὰρ ἐδυσφόρον Ῥωμαῖοι. Καῖσαρ δὲ
 διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς πολιτείας οὐκ ἀγνοῶν οὐδὲ βου- 30
 λόμενος ἠναγκάζετο χρῆσθαι τοῖς ὑπουργοῦσι.

LII. Τῶν δὲ περὶ Κάτωνα καὶ Σκηπίωνα μετὰ τὴν

ἐν Φαρσάλῳ μάχην εἰς Λιβύην φυγόντων κἀκεῖ, τοῦ
 βασιλέως Ἰόβα βοηθοῦντος αὐτοῖς, ἠθροικότεων δυνά-
 μεις ἀξιολόγους, ἔγνω στρατεύειν ὁ Καῖσαρ ἐπ' αὐτούς·
 5 καὶ περὶ τροπὰς χειμερινὰς διαβάς εἰς Σικελίαν, καὶ
 βουλόμενος εὐθύς ἀποκόψαι τῶν περὶ αὐτὸν ἠγεμόνων
 ἅπασαν ἐλπίδα μελλήσεως καὶ διατριβῆς, ἐπὶ τοῦ κλύ-
 σματος ἔπηξε τὴν ἑαυτοῦ σκηπὴν· καὶ γενομένου πνεύ-
 ματος ἐμβὰς ἀνήχθη μετὰ τρισχιλίων πεζῶν καὶ ἰππέων
 ὀλίγων. Ἀποβιβάσας δὲ τούτους λαθὼν ἀνήχθη πάλιν,
 10 ὑπὲρ τῆς μείζονος ὄρρωδῶν δυνάμεως· καὶ κατὰ θάλατ-
 ταν οὔσιν ἤδη προστυχῶν κατήγαγεν ἅπαντας εἰς τὸ
 στρατόπεδον. Πυνθανόμενος δὲ χρησμῶ τινι παλαιῷ
 θαρρεῖν τοὺς πολεμίους, ὡς προσῆκον αἰεὶ τῷ Σκηπιώ-
 νων γένει κρατεῖν ἐν Λιβύῃ, χαλεπὸν εἶπειν, εἴτε φλαν-
 15 ρίζων ἐν παιδιᾷ τινι τὸν Σκηπίωνα στρατηγοῦντα τῶν
 πολεμίων, εἴτε καὶ σπουδῇ τὸν οἰωνὸν οἰκειούμενος, ἦν
 γὰρ καὶ παρ' αὐτῷ τις ἄνθρωπος ἄλλως μὲν εὐκατα-
 φρόνητος καὶ παρημελημένος, οἰκίας δὲ τῆς Ἀφρικα-
 νῶν, Σκηπίων ἐκαλεῖτο Σαλλουτίων, τοῦτον ἐν ταῖς
 20 μάχαις προέταπτεν ὥσπερ ἠγεμόνα τῆς στρατιᾶς, ἀναγ-
 καζόμενος πολλάκις ἐξάπτεσθαι τῶν πολεμίων καὶ φιλο-
 μαχεῖν. Ἦν γὰρ οὔτε σῆτος τοῖς ἀνδράσιν ἄφθονος οὔτε
 ὑποξυγίοις χιλός, ἀλλὰ βρύοις ἠναγκάζοντο θαλαττίοις,
 ἀποπλυθείσης τῆς ἀλμυρίδος, ὀλίγην ἄρρωστιν ὥσπερ
 25 ἦδυσμα παραμιγνύντες ἐπάγειν τοὺς ἵππους. Οἱ γὰρ
 Νομάδες ἐπιφαινόμενοι πολλοὶ καὶ ταχεῖς ἐκάστοτε κα-
 τεῖχον τὴν χώραν· καὶ ποτε τῶν Καίσαρος ἰππέων σχο-
 λὴν ἀρόντων (ἔτυχε γὰρ αὐτοῖς ἀνὴρ Λίβυς ἐπιδεικνύ-
 μενος ὄρχησιν ἅμα καὶ μοναυλῶν θαύματος ἀξίως, οἱ δὲ
 30 τερπόμενοι καθῆντο τοῖς παισὶ τοὺς ἵππους ἐπιτρέψαν-
 τες) ἐξαίφνης περιελθόντες ἐμβάλλουσιν οἱ πολέμιοι,
 καὶ τοὺς μὲν αὐτοῦ κτείνουσι, τοῖς δὲ εἰς τὸ στρατόπε-

δον προτροπάδην ἐλαυνομένοις συνεισέπεσον. Εἰ δὲ μὴ Καῖσαρ αὐτός, ἅμα δὲ Καίσαρι Πολλίων Ἀσίνιος βοήθουντες ἐκ τοῦ χάρακος ἔσχον τὴν φυγὴν, διεπέπρακτ' ἂν ὁ πόλεμος. Ἔστι δ' ὅτε καὶ καθ' ἑτέραν μάχην ἐπλεονέκτησαν οἱ πολέμιοι συμπλοκῆς γενομένης, ἐν ἧ Καῖ- 5
σαρ τὸν ἀετοφόρον φεύγοντα λέγεται κατασχὼν ἐκ τοῦ ἀνχένος ἀναστρέφαι καὶ εἰπεῖν „Ἐνταῦθα εἰσὶν οἱ πολέμιοι.“

LIII. Τούτοις μέντοι τοῖς προτεροῖσιν ἐπήρθη Σκηπίων μάχη κριθῆναι· καὶ καταλιπὼν χωρὶς μὲν 10 Ἀφράνιον, χωρὶς δὲ Ἰόβαν δι' ὀλίγου στρατοπεδεύοντας, αὐτὸς ἐτείχιζεν ὑπὲρ λίμνης ἔρουμα τῷ στρατοπέδῳ περὶ πόλιν Θάψου, ὡς εἴη πᾶσιν ἐπὶ τὴν μάχην ὀρητήριον καὶ καταφυγὴν. Πονουμένῳ δὲ αὐτῷ περὶ ταῦτα Καῖσαρ ὑλῶδεις τόπους καὶ προσβολὰς ἀφράστους ἔχον- 15
τας ἀμηχάνῳ τάχει διελθὼν τοὺς μὲν ἐκυκλοῦτο, τοῖς δὲ προσέβαλλε κατὰ στόμα. Τρεψάμενος δὲ τούτους ἐχρή- 733
το τῷ καιρῷ καὶ τῇ θύμῃ τῆς τύχης, ὑφ' ἧς αὐτοβοεὶ μὲν ἦρει τὸ Ἀφρανίου στρατόπεδον, αὐτοβοεὶ δὲ φεύγοντος Ἰόβα διεπόρθει τὸ τῶν Νομάδων· ἡμέρας δὲ 20
μιας μέρει μικρῷ τριῶν στρατοπέδων ἐγκρατῆς γεγωνῶς καὶ πεντακισμυρίους τῶν πολεμίων ἀνηρηκῶς οὐδὲ πεντήκοντα τῶν ἰδίων ἀπέβαλεν. Οἱ μὲν ταῦτα περὶ τῆς μάχης ἐκείνης ἀναγγέλλουσιν· οἱ δὲ οὐ φασιν αὐτὸν ἐν τῷ ἔργῳ γενέσθαι, συντάττοντος δὲ τὴν στρα- 25
τιὰν καὶ διακοσμοῦντος ἄψασθαι τὸ σύνηθες νόσημα· τὸν δὲ εὐθύς αἰσθόμενον ἀρχομένου, πρὶν ἐκταράττεσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι παντάπασιν ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν αἰσθησιν ἤδη σειομένην, εἰς τινα τῶν πλησίον πύργων κομισθῆναι καὶ διαγαγεῖν ἐν ἡσυχίᾳ. Τῶν δὲ πε- 30
φευγόντων ἐκ τῆς μάχης ὑπατικῶν καὶ στρατηγικῶν ἀν-

δρωῶν οἱ μὲν ἑαυτοὺς διέφθειραν ἀλισκόμενοι, συχνοὺς δὲ Καῖσαρ ἔκτεινεν ἀλόντας.

- LIV. Κάτωνα δὲ λαβεῖν ζῶντα φιλοτιμούμενος ἔσπευδε πρὸς Ἰτύκην· ἐκείνην γὰρ παραφυλάττων τὴν πόλιν οὐ μετέσχε τοῦ ἀγῶνος. Πυθόμενος δὲ ὡς ἑαυτὸν ὁ ἀνὴρ διεργάσατο, δῆλος μὲν ἦν δηχθεὶς, ἐφ' ᾧ δὲ ἄδηλον. Εἶπε δ' οὖν· „ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου· καὶ γὰρ σύ μοι τῆς σωτηρίας ἐφθόνησας.“ Ὁ μὲν οὖν μετὰ ταῦτα γραφεὶς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς Κάτωνα
- 10 τεθνεῶτα λόγος οὐ δοκεῖ πρῶτος ἔχοντος οὐδὲ εὐδιαλλάκτως σημεῖον εἶναι. Πῶς γὰρ ἂν ἐφείσατο ζῶντος εἰς ἀναίσθητον ἐκχέας ὀργὴν τοσαύτην; τῇ δὲ πρὸς Κικέρωνα καὶ Βροῦτον αὐτοῦ καὶ μυρίους ἄλλους τῶν πεπολεμηκότων ἐπιεικεία τεκμαίρονται καὶ τὸν λόγον ἐκεῖ-
- 15 νον οὐκ ἔξ ἀπεχθείας, ἀλλὰ φιλοτιμίᾳ πολιτικῇ συντετάχθαι διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Ἐγραψε Κικέρων ἐγκώμιον Κάτωνος ὄνομα τῷ λόγῳ θέμενος Κάτωνα· καὶ πολλοῖς ὁ λόγος ἦν διὰ σπουδῆς, ὡς εἰκός, ὑπὸ τοῦ δεινοτάτου τῶν ῥητόρων εἰς τὴν καλλίστην πεποιημένος ὑπόθεσιν.
- 20 Τοῦτο ἡνία Καῖσαρα κατηγορίαν αὐτοῦ νομίζοντα τὸν τοῦ τεθνηκότος δι' αὐτὸν ἔπαινον. Ἐγραψεν οὖν πολλὰς τινὰς κατὰ τοῦ Κάτωνος αἰτίας συναγαγῶν· τὸ δὲ βιβλίον Ἀντικάτων ἐπιγέγραπται. Καὶ σπουδαστὰς ἔχει τῶν λόγων ἐκάτερος διὰ Καῖσαρα καὶ Κάτωνα πολλοὺς.
- 25 LV. Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λιβύης, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐμεγαληγόρησε πρὸς τὸν δῆμον, ὡς τοσαύτην κεχειρωμένος χώραν, ὅση παρῆξει καθ' ἕκαστον ἑνιαυτὸν εἰς τὸ δημόσιον σίτου μὲν εἴκοσι μυριάδας Ἀττικῶν μεδίμων, ἐλαίου δὲ λιτρῶν
- 30 μυριάδας τριακοσίας. Ἐπειτα θριάμβους κατήγαγε τὸν Αἰγυπτιακόν, τὸν Ποντικόν, τὸν Λιβυκόν, οὐκ ἀπὸ Σκηπίωνος, ἀλλ' ἀπὸ Ἰόβα δῆθεν τοῦ βασιλέως. Τότε

καὶ Ἰόβας υἱὸς ὧν ἐκείνου κομιδῇ νήπιος ἐν τῷ θριάμβῳ παρήχθη, μακαριωτάτην ἀλοὺς ἄλωσιν, ἐκ βαρβάρου καὶ Νομάδος Ἑλλήνων τοῖς πολυμαθεστάτοις ἐναρίθμιος γενέσθαι συγγραφεῦσι. Μετὰ δὲ τοὺς θριάμβους στρατιώταις τε μεγάλας δωρεὰς ἐδίδου καὶ τὸν δῆμον ἀνελάμβανεν ἐστιάσει καὶ θεαῖς, ἐστιάσας μὲν ἐν δισμυρίοις καὶ δισχιλίοις τρικλίνοις ὁμοῦ σύμπαντας, θεὰς δὲ καὶ μονομάχων καὶ ναυμάχων ἀνδρῶν παρασχῶν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Ἰουλίᾳ πάλαι τεθνεώσῃ. Μετὰ δὲ τὰς θεὰς γενομένων τιμήσεων ἀντὶ τῶν προτέρων δυεῖν καὶ τριάκοντα 10 μυριάδων ἐξῆτάσθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα. Τηλικαύτην ἢ στάσις ἀπειργάσατο συμφορὰν καὶ τοσοῦτον ἀπανάλωσε τοῦ δήμου μέρος, ἔξω λόγου τιθεμένοις τὰ κατασχόντα τὴν ἄλλην Ἰταλίαν ἀτυχήματα καὶ τὰς ἐπαρχίας.

15

LVI. Συντελεσθέντων δὲ τούτων ὕπατος ἀποδειχθεὶς τὸ τέταρτον εἰς Ἰβηρίαν ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Πομπηίου παῖδας, νέους μὲν ὄντας ἔτι, θανμαστὴν δὲ τῷ πλήθει στρατιὰν συνειλοχότας καὶ τόλμαν ἀποδει- 34 κνυμένους ἀξιόχρεων πρὸς ἡγεμονίαν, ὥστε κίνδυνον 20 τῷ Καίσαρι περιστῆσαι τὸν ἔσχατον. Ἡ δὲ μεγάλη μάχη περὶ πόλιν συνέστη Μοῦνδαν, ἐν ἣ Ἰούλιος ἐκθλιβομένους ὁρῶν τοὺς ἑαυτοῦ καὶ κακῶς ἀντέχοντας ἐβόα, διὰ τῶν ὄπλων καὶ τῶν τάξεων διαθέων, εἰ μὴδὲν αἰδοῦνται λαβόντες αὐτὸν ἐγχειρίσαι τοῖς παιδαρίοις. Μόλις 25 δὲ προθυμίᾳ πολλῇ τοὺς πολεμίους ὠσάμενος ἐκείνων μὲν ὑπὲρ τρισμυρίους διέφθειρε, τῶν δὲ αὐτοῦ χιλίους ἀπώλεσε τοὺς ἀρίστους. Ἀπιῶν δὲ μετὰ τὴν μάχην πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς πολλάκις μὲν ἀγωνίσαιτο περὶ νίκης, νῦν δὲ πρῶτον περὶ ψυχῆς. Ταύτην τὴν μάχην 30 ἐνίκησε τῇ τῶν Διονυσίων ἐορτῇ, καθ' ἣν λέγεται καὶ Πομπηίου Μάρνος ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐξελεθεῖν· διὰ μέσου

δὲ χρόνος ἐνιαυτῶν τεσσάρων διήλθε. Τῶν δὲ Πομπη-
 τίου παίδων ὁ μὲν νεώτερος διέφυγε, τοῦ δὲ πρεσβυτέ-
 ρου μεθ' ἡμέρας ὀλίγας Δεΐδιος ἀνήνεγκε τὴν κεφαλὴν.
 Τοῦτον ἔσχατον Καῖσαρ ἐπολέμησε τὸν πόλεμον· ὁ δὲ
 5 ἀπ' αὐτοῦ καταχθεῖς θρίαμβος ὡς οὐδὲν ἄλλο Ῥωμαίους
 ἠνίασεν. Οὐ γὰρ ἄλλοφύλους ἡγεμόνας οὐδὲ βαρβά-
 ρους βασιλεῖς κατηγωνισμένον, ἀνδρὸς δὲ Ῥωμαίων
 κρατίστου τύχαις κεχρημένου παῖδας καὶ γένος ἄρδην
 ἀνηρηκότα ταῖς τῆς πατρίδος ἐπιπομπεύειν συμφοραῖς
 10 οὐ καλῶς εἶχεν, ἀγαλλόμενον ἐπὶ τούτοις, ὧν μία καὶ
 πρὸς θεοὺς καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἀπολογία τὸ μετ'
 ἀνάγκης πεπραχθῆναι, καὶ ταῦτα πρότερον μῆτε ἄγγελον
 μῆτε γράμματα δημοσίᾳ πέμψαντα περὶ νίκης ἀπὸ τῶν
 ἐμφυλίων πολέμων, ἀλλ' ἀπωσάμενον αἰσχύνη τὴν
 15 δόξαν.

LVII. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τύχην τοῦ ἀνδρὸς
 ἐγκεκλικότες καὶ δεδεγμένοι τὸν χαλινόν, καὶ τῶν ἐμ-
 φυλίων πολέμων καὶ κακῶν ἀναπνοὴν ἡγούμενοι τὴν
 μοναρχίαν, δικτάτορα μὲν αὐτὸν ἀπέδειξαν διὰ βίου·
 20 τοῦτο δ' ἦν ὁμολογουμένη [μὲν] τυραννὶς τῷ ἀνυπευθύ-
 νῳ τῆς μοναρχίας τὸ ἀκατάπαυστον προσλαβούσης· τιμὰς
 δὲ τὰς πρώτας Κικέρωνος εἰς τὴν βουλὴν γράψαντος,
 ὧν ἀμῶς γέ πως ἀνθρώπινον ἦν τὸ μέγεθος, ἕτεροι προσ-
 τιθέντες ὑπερβολὰς καὶ διαμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους
 25 ἔξιεργάσαντο καὶ τοῖς πραοτάτοις ἐπαχθῆ τὸν ἄνδρα καὶ
 λυπηρὸν γενέσθαι διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὴν ἀτοπίαν τῶν
 ψηφίζομένων, οἷς οὐδὲν ἦττον οἴονται συναγωνίσασθαι
 τῶν κολακευόντων Καίσαρα τοὺς μισοῦντας, ὅπως ὅτι
 πλείστας κατ' αὐτοῦ προφάσεις ἔχῃσι καὶ μετὰ μεγί-
 30 στων ἐγκλημάτων ἐπιχειρεῖν δοκῶσιν. Ἐπεὶ τὰ γε ἄλλα,
 τῶν ἐμφυλίων αὐτῷ πολέμων πέρας ἐσχηκότων, ἀνέγ-
 κλητον παρεῖχε· καὶ τό γε τῆς Ἐπιεικειᾶς ἱερὸν οὐκ ἀπὸ

τρόπου δοκοῦσι χαριστήριον ἐπὶ τῇ προότῃ ψηφίσα-
σθαι. Καὶ γὰρ ἀφῆκε πολλοὺς τῶν πεπολεμηκότων πρὸς
αὐτόν, ἐνίοις δὲ καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς, ὡς Βρούτῳ καὶ
Κασσίῳ, προσέθηκεν· ἐστρατήγουν γὰρ ἀμφοτέροι.
Καὶ τὰς Πομπηίου καταβεβλημένας εἰκόνας οὐ περιεῖ- 5
δεν, ἀλλ' ἀνέστησεν, ἐφ' ὧν καὶ Κικέρων εἶπεν, ὅτι
Καῖσαρ τοὺς Πομπηίου στήσας ἀνδριάντας τοὺς ἰδίους
ἐπηξε. Τῶν δὲ φίλων ἀξιούντων αὐτόν δορυφορεῖσθαι
καὶ πολλῶν ἐπὶ τοῦτο παρεχόντων ἑαυτοὺς οὐχ ὑπέμει-
νεν, εἰπὼν ὡς βέλτιόν ἐστιν ἅπαξ ἀποθανεῖν ἢ ἀεὶ 10
προσδοκᾶν. Τὴν δ' εὐνοίαν ὡς κάλλιστον ἅμα καὶ βε-
βαιότατον ἑαυτῷ περιβαλλόμενος φυλακτῆριον αὐτίς
ἀνελάμβανε τὸν δῆμον ἐστιάσει καὶ σιτηρεσίαις, τὸ δὲ
στρατιωτικὸν ἀποικίαις, ὧν ἐπιφανέσταται Καρχηδῶν
καὶ Κόρινθος ἦσαν, αἷς καὶ πρότερον τὴν ἄλωσιν καὶ 15
τότε τὴν ἀνάληψιν ἅμα καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀμ-
φοτέραις γενέσθαι συνέτυχε.

LVIII. Τῶν δὲ δυνατῶν τοῖς μὲν ὑπατείας καὶ
στρατηγίας εἰς τοῦπιόν ἐπηγγέλλετο, τοὺς δ' ἄλλαις τι-
σὶν ἐξουσίαις καὶ τιμαῖς παρεμυθεῖτο, πᾶσι δὲ ἐλπίζειν 20
ἐνεδίδου, μνηστευόμενος ἀρχεῖν ἐκόντων, ὡς καὶ Μαξι-
μου τοῦ ὑπάτου τελευτήσαντος εἰς τὴν περιοῦσαν ἔτι
τῆς ἀρχῆς μίαν ἡμέραν ὑπάτον ἀποδείξει Κανίνιον Ρε-
βίλιον. Πρὸς ὃν, ὡς ἔοικε, πολλῶν δεξιώσασθαι καὶ
προπέμψαι βαδιζόντων ὁ Κικέρων· „Σπεύδωμεν“ ἐφη 25
„πρὶν φθάσῃ τῆς ὑπατείας ἐξελθὼν ὁ ἄνθρωπος.“ Ἐπεὶ
δὲ τὸ φύσει μεγαλοργὸν αὐτοῦ καὶ φιλότιμον αἱ πολ-
λαὶ κατορθώσεις οὐ πρὸς ἀπόλαυσιν ἔτρεπον τῶν πεπο-
νημένων, ἀλλ' ὑπέκκαυμα καὶ θάρσος οὔσαι πρὸς τὰ
μέλλοντα μειζόνων ἐπινοίας πραγμάτων καὶ 30
καινῆς ἔρωτα δόξης ὡς ἀποκεχρημένῳ τῇ παρούσῃ, τὸ
μὲν πάθος οὐδὲν ἦν ἕτερον ἢ ζῆλος αὐτοῦ καθάπερ ἄλ-

λου καὶ φιλονεικία τις ὑπὲρ τῶν μελλόντων πρὸς τὰ πεπραγμένα, παρασκευὴ δὲ καὶ γνώμη στρατεύειν μὲν ἐπὶ Πάρθους, καταστρεψαμένῳ δὲ τούτους, καὶ δι' Ἑρκανίας παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ τὸν Κάυκασον
 5 ἐκπεριελθόντι τὸν Πόντον, εἰς τὴν Σκυθικὴν ἐμβαλεῖν, καὶ τὰ περὶ ἡμέτερα Γερμανοῖς καὶ Γερμανίαν αὐτὴν ἐπιδραμόντι διὰ Κελτῶν ἐπανελθεῖν εἰς Ἰταλίαν, καὶ συνάψαι τὸν κύκλον τοῦτον τῆς ἡγεμονίας τῷ πανταχόθεν Ὠκεανῷ περιορισθείσης. Διὰ μέσον δὲ τῆς στρατείας
 10 τὸν τε Κορίνθιον Ἴσθμὸν ἐπεχειρεῖ διασκάπτειν, Ἄνιη-νὸν ἐπὶ τούτῳ προχειρισάμενος καὶ τὸν Τίβεριν εὐθύς ἀπὸ τῆς πόλεως ὑπολαβὼν διώρυγι βαθεῖα καὶ περικλάσας ἐπὶ τὸ Κιρκαῖον ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πρὸς Ταρρακίνη θάλατταν, ἀσφάλειαν ἅμα καὶ ὄρεσάν τινος τοῖς δι'
 15 ἐμπορίας φοιτῶσιν εἰς Ῥώμην μηχανώμενος· πρὸς δὲ τούτοις τὰ μὲν ἔλη τὰ περὶ Πωμεντίνου καὶ Σητίαν ἐκτρέψας πεδίον ἀποδειξάτω πολλὰς ἐνεργὸν ἀνθρώπων μυριάσι, τῇ δὲ ἔγγιστα τῆς Ῥώμης θαλάσση κλειθρὰ διὰ χωμάτων ἐπαγαγὼν καὶ τὰ τυφλὰ καὶ δύσοσμα τῆς
 20 Ὠστιανῆς ἡϊόνος ἀνακαθηράμενος, λιμένας ἐμποιήσασθαι καὶ ναύλοχα πρὸς τοσαύτην ἀξιόπιστα ναυτιλίαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρασκευαῖς ἦν.

LIX. Ἡ δὲ τοῦ ἡμερολογίου διάθεσις καὶ διόρθωσις τῆς περὶ τὸν χρόνον ἀνωμαλίας φιλοσοφηθεῖσα χαριέν-
 25 τως ὑπ' αὐτοῦ καὶ τέλος λαβοῦσα γλαφυρωτάτην παρέσχε χρεῖαν. Οὐ γὰρ μόνον ἐν τοῖς παλαιοῖς πάνυ χρόνοις τεταραγμέναις ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι ταῖς τῶν μηνῶν πρὸς τὸν ἐνιαυτὸν περιόδοις, ὥστε τὰς θυσίας καὶ τὰς ἑορτὰς ὑποφερομένας κατὰ μικρὸν εἰς ἐναντίας ἐκπε-
 30 πτωκέναι τοῖς χρόνοις ὥρας, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τότε οὔσαν ἡλιακὴν οἱ μὲν ἄλλοι παντάπασιν τούτων ἀσυλλογίστως εἶχον, οἱ δὲ ἱερεῖς μόνον τὸν καιρὸν εἰδότες

ἐξαίφνης καὶ προησθημένου μηδενὸς τὸν ἐμβόλιμον προσέγραφον μῆνα, Μερκηθόνιον ὀνομάζοντες, ὃν Νομᾶς ὁ βασιλεὺς πρῶτος ἐμβαλεῖν λέγεται, μικρὰν καὶ διατείνουσαν οὐ πόρρω βοήθειαν ἔξευρὼν τῆς περὶ τὰς ἀποκαταστάσεις πλημμελείας, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου 5 γέγραπται. Καῖσαρ δὲ τοῖς ἀρίστοις τῶν φιλοσόφων καὶ μαθηματικῶν τὸ πρόβλημα προθεῖς ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἤδη μεθόδων ἐμίξεν ἰδίαν τινὰ καὶ διηκριβωμένην μᾶλλον ἐπανόρθωσιν, ἣ χρώμενοι μέχρι νῦν Ῥωμαῖοι δοκοῦσιν ἦττον ἐτέρων σφάλλασθαι περὶ τὴν ἀνωμα- 10 λίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο τοῖς βασκαίνουσι καὶ βαρυνομένοις τὴν δύναμιν αἰτίας παρείχε. Κικέρων γοῦν ὁ φήτωρ, ὡς ἔοικε, φήσαντός τινος αὔριον ἐπιτέλλειν Λύραν· „Ναί“ εἶπεν „ἐκ διατάγματος“, ὡς καὶ τοῦτο πρὸς ἀνάγκην τῶν ἀνθρώπων δεχομένων. 15

LX. Τὸ δὲ ἐμφανὲς μάλιστα μῖσος καὶ θανατηφόρον ἐπ' αὐτὸν ὁ τῆς βασιλείας ἔρκως ἐξειργάσατο, τοῖς μὲν πολλοῖς αἰτία πρώτη, τοῖς δὲ ὑπούλοις πάσαι πρόφασις εὐπρεπεστάτη γενομένη. Καίτοι καὶ λόγον τινὰ κατέσπειραν εἰς τὸν δῆμον οἱ ταύτην Καίσαρι τὴν τι- 20 μὴν προξενοῦντες, ὡς ἐκ γραμμάτων Σιβυλλείων ἀλώσιμα τὰ Πάρθων φαίνονται Ῥωμαίοις σὺν βασιλεῖ στρατευομένοις ἐπ' αὐτούς, ἄλλως ἀνέφικτα ὄντα. Καὶ καταβαίνοντος ἐξ Ἀλβης Καίσαρος εἰς τὴν πόλιν ἐτόλμησαν αὐτὸν ἀσπάσασθαι βασιλέα· τοῦ δὲ δῆμου δια- 25 ταραχθέντος ἀχθεσθεῖς ἐκείνος οὐκ ἔφη βασιλεὺς, ἀλλὰ Καῖσαρ καλεῖσθαι· καὶ γενομένης πρὸς τοῦτο πάντων σιωπῆς οὐ πάνυ φαιδρὸς οὐδ' εὐμενῆς παρήλθεν. Ἐν δὲ συγκλήτῳ τιμᾶς τινὰς ὑπερφρεῖς αὐτῷ ψηφισαμένων ἔτυχε μὲν ὑπὲρ τῶν ἐμβόλων καθεζόμενος, προσιόντων 30 δὲ τῶν ὑπάτων καὶ τῶν στρατηγῶν, ἅμα δὲ καὶ τῆς βουλῆς ἀπάσης ἐπομένης, οὐχ ὑπεξαναστάς, ἀλλ' ὥσ-

περ' ιδιώταις τισὶ χρηματίζων ἀπεκρίνατο συστολῆς
 μᾶλλον ἢ προσθέσεως τὰς τιμὰς δεῖσθαι. Καὶ τοῦτο οὐ
 μόνον ἠνίασε τὴν βουλήν, ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον, ὡς ἐν
 τῇ βουλῇ τῆς πόλεως προπηλακιζομένης, καὶ μετὰ δει-
 5 νῆς κατηφείας ἀπῆλθον εὐθύς οἷς ἐξῆν μὴ παραμένειν,
 ὥστε κἀκείνον ἐννοήσαντα παραχρῆμα μὲν οἴκαδε τρα-
 πέσθαι καὶ βοᾶν πρὸς τοὺς φίλους ἀπαγαγόντα τοῦ
 τραχήλου τὸ ἱμάτιον, ὡς ἔτοιμος εἶη τῷ βουλομένῳ τὴν
 σφαγὴν παρέχειν, ὕστερον δὲ προφασίζεσθαι τὴν νό-
 10 σον· οὐ γὰρ ἐθέλειν τὴν αἰσθησιν ἀτρεμεῖν τῶν οὕτως
 ἐχόντων, ὅταν ἰστάμενοι διαλέγωνται πρὸς ὄχλον, ἀλλὰ
 σειομένην ταχὺ καὶ περιφερομένην ἰλίγγους ἐπισπᾶσθαι
 καὶ καταλαμβάνεσθαι. Τὸ δὲ οὐκ εἶχεν οὕτως, ἀλλὰ
 καὶ πάνυ βουλόμενον αὐτὸν ὑπεξαναστῆναι τῇ βουλῇ
 15 λέγουσιν ὑπὸ τοῦ τῶν φίλων, μᾶλλον δὲ κολάκων,
 Κορνηλίου Βάλβου, κατασχεθῆναι φήσαντος· „Οὐ
 μεμνήση Καῖσαρ ὦν, οὐδὲ ἀξιώσεις ὡς κρεῖττονα θερα-
 πεύεσθαι σεαυτόν;“

LXI. Ἐπιγίνεται τούτοις τοῖς προσκρούσμασιν ὁ
 20 τῶν δημάρχων προπηλακισμὸς. Ἦν μὲν γὰρ ἡ τῶν
 Λουπερκαλίων ἑορτὴ, περὶ ἧς πολλοὶ γράφουσιν, ὡς
 ποιμένων τὸ παλαιὸν εἶη, καὶ τι καὶ προσήκει τοῖς
 Ἀρκαδικοῖς Λυκαίοις. Τῶν δ' εὐγενῶν νεανίσκων καὶ
 ἀρχόντων πολλοὶ διαθέουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν γυμνοί,
 25 σκύτεσι λασίοις τοὺς ἐμποδῶν ἐπὶ παιδιᾷ καὶ γέλωτι
 παίοντες· πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἐν τέλει γυναικῶν ἐπίτη-
 δες ὑπαντῶσαι παρέχουσιν ὥσπερ ἐν διδασκάλου τῷ
 χεῖρε ταῖς πληγαῖς, πεπεισμένοι πρὸς εὐτοκίαν κνού-
 σαις, ἀγόνους δὲ πρὸς κύησιν ἀγαθὸν εἶναι. Ταῦτα
 30 Καῖσαρ ἐθεᾶτο καθήμενος ἐπὶ τῶν ἐμβόλων ἐπὶ δίφρου
 χρυσοῦ θριαμβικῷ κόσμῳ κεκοσμημένος. Ἀντώνιος δὲ
 τῶν θεόντων τὸν ἱερὸν δρόμον εἰς ἦν· καὶ γὰρ ὑπά-

τευεν. Ὡς οὖν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλε καὶ τὸ πλῆθος αὐτῷ διεῖστη, φέρων διάδημα στεφάνῳ δάφνης περιπεπλεγμένου ὥρεξε τῷ Καίσαρι· καὶ γίνεται κρότος οὐ λαμπρὸς, ἀλλ' ὀλίγος ἐκ παρασκευῆς. Ἀπωσαμένου δὲ τοῦ Καίσαρος ἅπας ὁ δῆμος ἀνεκρότησεν· αὐτῆς δὲ 5 προσφέροντος ὀλίγοι, καὶ μὴ δεξαμένου πάλιν ἅπαντες. Οὕτω δὲ τῆς πείρας ἐξελεγχομένης Καῖσαρ μὲν ἀνίσταται τὸν στέφανον εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπενεχθῆναι κελύσας, ὥφθησαν δὲ ἀνδριάντες αὐτοῦ διαδήμασιν ἀναδεδεμένοι βασιλικοῖς. Καὶ τῶν δημάρχων δύο, Φλα- 10 οῦτιος καὶ Μάρυλλος, ἐπελθόντες ἀπέσπασαν, καὶ τοὺς ἀσπασαμένους βασιλέα τὸν Καῖσαρα πρώτους ἐξευρόντες ἀπήγον εἰς τὸ δεσμοτήριον. Ὁ δὲ δῆμος εἶπετο κροτῶν καὶ Βρούτους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας, ὅτι Βροῦτος ἦν ὁ καταλύσας τὴν τῶν βασιλέων διαδοχὴν καὶ τὸ 15 κράτος εἰς βουλὴν καὶ δῆμον ἐκ μοναρχίας καταστήσας. Ἐπὶ τούτῳ Καῖσαρ παροξυνθεὶς τὴν μὲν ἀρχὴν ἀφείλετο τῶν περὶ τὸν Μάρυλλον, ἐν δὲ τῷ κατηγορεῖν αὐτῶν ἅμα καὶ τὸν δῆμον ἐφυβρίζων πολλάκις Βρούτους τε καὶ Κυμαίους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας. 20

LXII. Οὕτω δὴ τρέπονται πρὸς Μάρκον Βροῦτον οἱ πολλοί, γένος μὲν ἐκεῖθεν εἶναι δοκοῦντα πρὸς πα- 37 τέρων, καὶ τὸ πρὸς μητρὸς δὲ ἀπὸ Σερουιλίων, οἰκίας ἐτέρας ἐπιφανοῦς, γαμβρὸν δὲ καὶ ἀδελφιδοῦν Κάτωνος. Τοῦτον ἐξ ἑαυτοῦ μὲν ὀρμησαὶ πρὸς κατάλυσιν 25 τῆς μοναρχίας ἤμβλυνον αἱ παρὰ Καίσαρος τιμαὶ καὶ χάριτες. Οὐ γὰρ μόνον ἐσώθη περὶ Φάρσαλον ἀπὸ τῆς Πομπηίου φυγῆς, οὐδὲ πολλοὺς τῶν ἐπιτηδείων ἔσωσεν ἐξαίτησάμενος, ἀλλὰ καὶ πίστιν εἶχε μεγάλην παρ' αὐτῷ. Καὶ στρατηγίαν μὲν ἐν τοῖς τότε τὴν ἐπιφανεστάτην 30 ἔλαβεν, ὑπατεύειν δὲ ἔμελλεν εἰς τέταρτον ἔτος, ἐρίσαντος Κασσίου προτιμηθεὶς. Λέγεται γὰρ ὁ Καῖσαρ εἰ-

πειν, ὡς δικαιότερα μὲν λέγοι Κάσσιος, αὐτὸς μὲντοι
 Βροῦτον οὐκ ἂν παρέλθοι. Καί ποτε καὶ διαβαλλόντων
 τινῶν τὸν ἄνδρα, πραττομένης ἤδη τῆς συνωμοσίας, οὐ
 προσέσχεν, ἀλλὰ τοῦ σώματος τῇ χειρὶ θιγὼν ἔφη πρὸς
 5 τοὺς διαβάλλοντας· „Ἀναμενεῖ τοῦτο τὸ δέσμα Βροῦ-
 τος,“ ὡς ἄξιον μὲν ὄντα τῆς ἀρχῆς δι' ἀρετὴν, διὰ δὲ
 τὴν ἀρχὴν οὐκ ἂν ἀχάριστον καὶ πονηρὸν γενόμενον.
 Οἱ δὲ τῆς μεταβολῆς ἐφριέμενοι καὶ πρὸς μόνον ἐκείνον
 ἢ πρῶτον ἀποβλέποντες αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτόλμων διαλέ-
 10 γεσθαι, νύκτωρ δὲ κατεπίπλασαν γραμμάτων τὸ βῆμα
 καὶ τὸν δίφρον, ἐφ' οὗ στρατηγῶν ἐχρημάτιζεν· ὧν ἦν
 τὰ πολλὰ τοιαῦτα· „Καθεύδεις, ὦ Βροῦτε“ καὶ „Οὐκ
 εἶ Βροῦτος.“ Ἐφ' ὧν ὁ Κάσσιος αἰσθόμενος διακινού-
 μενον ἡσυχῇ τὸ φιλότιμον αὐτοῦ, μᾶλλον ἢ πρότερον
 15 ἐνέκειτο καὶ παρώξυνεν, αὐτὸς ἰδίᾳ τι καὶ μίσους ἔχων
 πρὸς τὸν Καίσαρα δι' αἰτίας ἅς ἐν τοῖς περὶ Βρούτου
 γεγραμμένοις δεδηλώκαμεν. Εἶχε μὲντοι καὶ δι' ὑπο-
 ψίας ὁ Καῖσαρ αὐτόν, ὥστε καὶ πρὸς τοὺς φίλους ἐ-
 πείν ποτε· „Τί φαίνεται βουλόμενος ὑμῖν Κάσσιος;
 20 ἐμοὶ μὲν γὰρ οὐ λίαν ἀρέσκει λίαν ὠχρὸς ὢν.“ Πάλιν
 δὲ λέγεται περὶ Ἀντωνίου καὶ Δολοβέλλα διαβολῆς
 πρὸς αὐτόν, ὡς νεωτερίζοιεν, ἐλθούσης „Οὐ πάνυ“
 φάναι „τούτους δέδοικα τοὺς παχεῖς καὶ κομήτας, μᾶλ-
 λον δὲ τοὺς ὠχροὺς καὶ λεπτοὺς ἐκείνους.“ Κάσσιον
 25 λέγων καὶ Βροῦτον.

LXIII. Ἄλλ' ἔοικεν οὐχ οὕτως ἀπροσδόκητον ὡς
 ἀφύλακτον εἶναι τὸ πεπρωμένον, ἐπεὶ καὶ σημεῖα θαν-
 μαστὰ καὶ φάσματα φανῆναι λέγουσι. Σέλα μὲν οὖν
 οὐράνια καὶ κτύπους νύκτωρ πολλαχοῦ διαφερομένους
 30 καὶ καταίροντας εἰς ἀγορὰν ἐρήμους ὄρνιθας οὐκ ἄξιον
 ἴσως ἐπὶ πάθει τηλικούτῳ μνημονεῦσαι· Στράβων δὲ
 ὁ φιλόσοφος ἱστορεῖ πολλοὺς μὲν ἀνθρώπους διαπύρους

ἐπιφερομένους φανῆναι, στρατιώτου δὲ ἀνδρὸς οἰκέτην ἐκ τῆς χειρὸς ἐκβαλεῖν πολλὴν φλόγα καὶ δοκεῖν καίεσθαι τοῖς ὀρώσιν, ὡς δὲ ἐπαύσατο, μηδὲν ἔχειν κακὸν τὸν ἀνθρώπον· αὐτῷ δὲ Καίσαρι θύοντι τὴν καρδίαν ἀφανῆ γενέσθαι τοῦ ἱερείου καὶ δεινὸν εἶναι τὸ τέρας· 5 οὐ γὰρ ἂν φύσει γε συστῆναι ζῶον ἀκάρδιον. Ἔστι δὲ καὶ ταῦτα πολλῶν ἀκοῦσαι διεξιόντων, ὡς τις αὐτῷ μάντις ἡμέρα Μαρτίου μηνός, ἣν Εἰδούς Ῥωμαῖοι καλοῦσι, προείποι μέγαν φυλάττεσθαι κίνδυνον· ἐλθούσης δὲ τῆς ἡμέρας προῶν ὁ Καῖσαρ εἰς τὴν σύγκλητον 10 ἀσπασάμενος προσπαλεῖε τῷ μάντι φάμενος· „Αἱ μὲν δὴ Μάρτιαι Εἰδοὶ πάρεισιν“ ὁ δὲ ἡσυχῆ πρὸς αὐτὸν εἶποι· „Ναὶ πάρεισιν, ἀλλ’ οὐ παρεληλύθασι.“ Πρὸ μιᾶς δὲ ἡμέρας Μάρκου Λεπίδου δειπνίζοντος αὐτὸν ἔτυχε μὲν ἐπιστολαῖς ὑπογράφων, ὥσπερ εἰώθει, κατα- 15 κείμενος· ἐμπεσόντος δὲ λόγου, ποῖος ἄρα τῶν θανάτων ἄριστος, ἅπαντας φθάσας ἐξεβόησεν „Ὁ ἀπροσδόκητος.“ Μετὰ ταῦτα κοιμώμενος, ὥσπερ εἰώθει, παρὰ τῆς γυναικί, πασῶν ἅμα τῶν θυρῶν τοῦ δωματίου καὶ τῶν θυρίδων ἀναπεταννυμένων, διαταραχθεὶς ἅμα τῷ 20 κτύπῳ καὶ τῷ φωτὶ καταλαμπούσης τῆς σελήνης ἤσθετο 738 τὴν Καλπουρνιαὴν βαθέως μὲν καθεύδουσαν, ἀσαφεῖς δὲ φωνὰς καὶ στεναγμοὺς ἀνάρθρους ἀναπέμπουσαν ἐκ τῶν ὑπνῶν· ἐδόκει δὲ ἄρα κλαίειν ἐκεῖνον ἐπὶ ταῖς ἀγκάλαις ἔχουσα κατεσφαγμένον. Οἱ δὲ οὗ φασι τῇ 25 γυναικὶ ταύτην γενέσθαι τὴν ὄψιν· ἀλλὰ ἦν γὰρ τι τῇ Καίσαρος οἰκίᾳ προσκείμενον οἶον ἐπὶ κόσμῳ καὶ σεμνότητι τῆς βουλῆς ψηφισαμένης ἀκρωτήριον, ὡς Λίβιος ἱστορεῖ, τοῦτο ὄναρ ἢ Καλπουρνια θεασαμένη καταρρηγνύμενον ἔδοξε ποτινῆσθαι καὶ δακρῦειν. Ἡμέρας 30 δ’ οὖν γενομένης ἐδεῖτο τοῦ Καίσαρος, εἰ μὲν οἶόν τε, μὴ προελθεῖν, ἀλλ’ ἀναβαλέσθαι τὴν σύγκλητον· εἰ δὲ

τῶν ἐκείνης οὐείρων ἐλάχιστα φροντίζει, σκέψασθαι διὰ
 μαντικῆς ἄλλης καὶ ἱερῶν περὶ τοῦ μέλλοντος. Εἶχε δέ
 τις, ὡς ἔοικε, κάκεινον ὑποψία καὶ φόβος. Οὐδένα γὰρ
 γυναικισμὸν ἐν δεισιδαιμονία πρότερον κατεγνώκει τῆς
 5 Καλπουρνίας, τότε δὲ ἐώρα περιπαθοῦσαν. Ὡς δὲ καὶ
 πολλὰ καταθύσαντες οἱ μάντις ἔφρασαν αὐτῷ δυσιε-
 ρεῖν, ἔγνω πέμψας Ἀντώνιον ἀφεῖναι τὴν σύγκλητον.

LXIV. Ἐν δὲ τούτῳ Δέκιμος Βροῦτος ἐπίκλησιν
 Ἀλβίνος, πιστευόμενος μὲν ὑπὸ Καίσαρος, ὥστε καὶ
 10 δεύτερος ὑπ' αὐτοῦ κληρονόμος γεγράφθαι, τοῖς δὲ
 περὶ Βροῦτον τὸν ἕτερον καὶ Κάσσιον μετέχων τῆς
 συνωμοσίας, φοβηθεὶς μὴ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δια-
 κρουσαμένου τοῦ Καίσαρος ἔκπυστος ἢ πρᾶξις γένηται,
 τοὺς τε μάντις ἐχλεύαζε καὶ καθήπτετο τοῦ Καίσαρος,
 15 ὡς αἰτίας καὶ διαβολὰς ἐαυτῷ κτωμένου πρὸς τὴν σύγ-
 κλητον ἐντροφᾶσθαι δοκοῦσαν· ἦκειν μὲν γὰρ αὐτὴν
 κελεύσαντος ἐκείνου, καὶ προθύμους εἶναι ψηφίζεσθαι
 πάντας, ὅπως τῶν ἐκτὸς Ἰταλίας ἐπαρχιῶν βασιλεὺς
 ἀναγορευοίτο καὶ φοροίη διάδημα τὴν ἄλλην ἐπιὼν γῆν
 20 καὶ θάλασσαν· εἰ δὲ φράσει τις αὐτοῖς καθεξομένοις νῦν
 μὲν ἀπαλλάττεσθαι, παρεῖναι δὲ αὐθις, ὅταν ἐντύχη
 βελτίσιον οὐείροις Καλπουρνία, τίνας ἔσεσθαι λόγους
 παρὰ τῶν φθονούντων; ἢ τίνα τῶν φίλων ἀνέξεσθαι
 διδασκόντων, ὡς οὐχὶ δουλεία ταῦτα καὶ τυραννίς ἐστιν;
 25 ἀλλ' εἰ δοκεῖ πάντως, ἔφη, τὴν ἡμέραν ἀφοσιώσασθαι,
 βέλτιον αὐτὸν παρελθόντα καὶ προσαγορεύσαντα τὴν
 βουλὴν ὑπερθέσθαι. Ταῦθ' ἅμα λέγων ὁ Βροῦτος ἦγε
 τῆς χειρὸς λαβόμενος τὸν Καίσαρα. Καὶ μικρὸν μὲν
 αὐτῷ προελθόντι τῶν θυρῶν οἰκέτης ἀλλότριος ἐντυχεῖν
 30 προθυμούμενος, ὡς ἠττάτο τοῦ περὶ ἐκείνον ὠθισμοῦ
 καὶ πλήθους, βιασάμενος εἰς τὴν οἰκίαν παρέδωκεν ἑαν-
 τὸν τῇ Καλπουρνίᾳ φυλάττειν κελεύσας, ἄχρι ἂν ἐπα-

νέλθη Καίσαρ, ὡς ἔχων μεγάλα πράγματα κατειπεῖν πρὸς αὐτόν.

LXV. Ἀρτεμίδωρος δὲ Κνίδιος τὸ γένος, Ἑλληνικῶν λόγων σοφιστῆς καὶ διὰ τοῦτο γεγωναὶς ἐνίοις συνήθης τῶν περὶ Βροῦτον, ὥστε καὶ γνῶναι τὰ πλεῖστα τῶν 5 πραττομένων, ἦκε μὲν ἐν βιβλιδίῳ κομίζων ἅπερ ἔμελλε μηρῦναι, ὁρῶν δὲ τὸν Καίσαρα τῶν βιβλιδίων ἕκαστου δεχόμενον καὶ παραδιδόντα τοῖς περὶ αὐτὸν ὑπηρέταις, ἐγγὺς σφόδρα προσελθὼν „Τοῦτο“ ἔφη „Καίσαρ, ἀνάγνωθι μόνος καὶ ταχέως· γέγραπται γὰρ ὑπὲρ πραγμά- 10 των μεγάλων καὶ σοὶ διαφερόντων.“ Δεξάμενος οὖν ὁ Καίσαρ ἀναγνῶναι μὲν ὑπὸ πλήθους τῶν ἐντυγχανόντων ἐκωλύθη, καίπερ ὀρμήσας πολλάκις, ἐν δὲ τῇ χειρὶ κατέχων καὶ φυλάττων μόνου ἐκεῖνο παρῆλθεν εἰς τὴν σύγκλητον. Ἐνιοὶ δὲ φασιν ἄλλον ἐπιδουῖναι τὸ βιβλίον 15 τοῦτο, τὸν δ' Ἀρτεμίδωρον οὐδὲ ὄλως προσελθεῖν, ἀλλ' ἐκθλιβῆναι παρὰ πᾶσαν τὴν ὁδόν.

LXVI. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἤδη που φέρει καὶ τὸ αὐτόματον· ὁ δὲ δεξάμενος τὸν φόνον ἐκεῖνον καὶ τὸν ἀγῶνα χῶρος, εἰς ὃν ἡ σύγκλητος ἠθροίσθη τότε, Πομπηίου 20 μὲν εἰκόνα κειμένην ἔχων, Πομπηίου δὲ ἀνάθημα γεγωναὶς τῶν προσκεκοσμημένων τῷ θεάτρῳ, παντάπασιν ἀπέφαινε δαίμονός τινος ὑψηγουμένου καὶ καλοῦντος ἐκεῖ τὴν προᾶξιν ἔργον γεγονέναι. Καὶ γὰρ οὖν καὶ λέγεται Κάσσιος εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πομπηίου πρὸ τῆς 25 ἐγχειρήσεως ἀποβλέπων ἐπικαλεῖσθαι σιωπῇ, καίπερ οὐκ ἀλλότριος ὢν τῶν Ἐπικούρου λόγων· ἀλλ' ὁ καιρός, ὡς ἔοικεν, ἤδη τοῦ δεινοῦ παρεστῶτος ἐνθουσιασμὸν ἐνεποίει καὶ πάθος ἀντὶ τῶν προτέρων λογισμῶν. Ἀντώνιον μὲν οὖν πιστὸν ὄντα Καίσαρι καὶ ῥωμαλέον 30 ἔξω παρακατεῖχε Βροῦτος Ἀλβίνος, ἐμβαλὼν ἐπίτηδες ὀμιλίαν μῆκος ἔχουσαν· εἰσιόντος δὲ Καίσαρος ἡ βουλή

μὲν ὑπεξανέστη θεραπεύουσα, τῶν δὲ περὶ Βροῦτον
 οἱ μὲν ἐξόπισθεν τὸν δίφρον αὐτοῦ περιέστησαν, οἱ δὲ
 ἀπήντησαν, ὡς δὴ Τιλλίῳ Κίμβρῳ περὶ ἀδελφοῦ φυ-
 γάδος ἐντυγχάνοντι συνδεησόμενοι, καὶ συνεδέοντο μέ-
 5 χρι τοῦ δίφρου παρακολουθοῦντες. Ὡς δὲ καθίσας
 διεκρούετο τὰς δεήσεις καὶ προσκειμένων βιαιότερον
 ἤγανάκει πρὸς ἕκαστον, ὁ μὲν Τίλλιος τὴν τήβεννον
 αὐτοῦ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις συλλαβὼν ἀπὸ τοῦ τρα-
 χήλου κατήγευ· ὅπερ ἦν σύνθημα τῆς ἐπιχειρήσεως.
 10 Πρῶτος δὲ Κάσκας ξίφει παίει παρὰ τὸν αὐχένα πληγὴν
 οὐ θανατηφόρον οὐδὲ βαθεῖαν, ἀλλ', ὡς εἰκός, ἐν ἀρχῇ
 τολμήματος μεγάλου ταραχθεὶς, ὥστε καὶ τὸν Καίσαρα
 μεταστραφέντα τοῦ ἐγχειριδίου λαβέσθαι καὶ κατασχεῖν.
 Ἄμα δὲ πῶς ἐξεφώνησαν ὁ μὲν πληγεὶς Ῥωμαῖστί· „Μια-
 15 ρώτατε Κάσκα, τί ποιεῖς;“ ὁ δὲ πλήξας Ἑλληνιστὶ πρὸς
 τὸν ἀδελφόν· „Ἀδελφέ, βοήθει.“ Τοιαύτης δὲ τῆς ἀρ-
 χῆς γενομένης τοὺς μὲν οὐδὲν συνειδότας ἐκπληξίς εἶχε
 καὶ φρίκη πρὸς τὰ δρώμενα, μήτε φεύγειν μήτε ἀμύνειν,
 ἀλλὰ μηδὲ φωνὴν ἐκβάλλειν τολμῶντας. Τῶν δὲ παρε-
 20 σκευασμένων ἐπὶ τὸν φόνον ἑκάστου γυμνὸν ἀποδεί-
 ξαντος τὸ ξίφος, ἐν κύκλῳ περιεχόμενος καὶ πρὸς ὅ τι
 τρέψειε τὴν ὄψιν πληγαῖς ἀπαντῶν καὶ σιδήρῳ φερο-
 μένῳ καὶ κατὰ προσώπου καὶ κατ' ὀφθαλμῶν διελαννό-
 25 μενος ὥσπερ θηρίον ἐνειλεῖτο ταῖς πάντων χερσίν·
 ἀπαντας γὰρ ἔδει κατάρξασθαι καὶ γεύσασθαι τοῦ φό-
 νου. Διὸ καὶ Βροῦτος αὐτῷ πληγὴν ἐνέβαλε μίαν εἰς
 τὸν βουβῶνα. Λέγεται δὲ ὑπὸ τινῶν, ὡς ἄρα πρὸς τοὺς
 ἄλλους ἀπομαχόμενος καὶ διαφέρων δεῦρο κάκει τὸ
 σῶμα καὶ κεκραγῶς, ὅτε Βροῦτον εἶδεν ἐσπασμένον τὸ
 30 ξίφος, ἐφειλκύσατο κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον καὶ
 παρῆκεν ἑαυτὸν, εἴτε ἀπὸ τύχης εἴτε ὑπὸ τῶν κτεινόντων
 ἀπωσθεὶς, πρὸς τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς ὁ Πομπηίου βέβη-

κεν ἀνδριάς. Καὶ πολὺ καθήμαξεν αὐτὴν ὁ φόνος, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ἐφεστάναι τῇ τιμωρίᾳ τοῦ πολεμίου Πομπήϊου ὑπὸ πόδας κεκλιμένου καὶ περισπαίροντος ὑπὸ πλήθους τραυμάτων. Εἴκοσι γὰρ καὶ τρία λαβεῖν λέγεται· καὶ πολλοὶ κατετρώθησαν ὑπ' ἀλλήλων εἰς ἓν ἀπε- 5 ρειδόμενοι σῶμα πληγὰς τοσαύτας.

LXVII. Κατειργασμένου δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἡ μὲν γε-
ρουσία, καίπερ εἰς μέσον ἐλθόντος Βρούτου, ὡς τι περὶ
τῶν πεπραγμένων ἐροῦντος, οὐκ ἀνασχομένη διὰ θυ-
ρῶν ἐξέπιπτε καὶ φεύγουσα κατέπλησε ταραχῆς καὶ δέους 10
ἀπόρου τὸν δῆμον, ὥστε τοὺς μὲν οἰκίας κλείειν, τοὺς
δὲ ἀπολείπειν τραπέζας καὶ χρηματιστήρια, δρόμῳ δὲ
χωρεῖν τοὺς μὲν ἐπὶ τὸν τόπον ὀφιομένους τὸ πάθος,
τοὺς δὲ ἐκεῖθεν ἐωρακότας. Ἀντώνιος δὲ καὶ Λέπιδος
οἱ μάλιστα φίλοι Καίσαρος ὑπεκδύντες εἰς οἰκίας ἑτέρας 15
κατέφυγον. Οἱ δὲ περὶ Βρούτου, ὥσπερ ἦσαν ἔτι θερ-
μοὶ τῷ φόνῳ, γυμνὰ τὰ ξίφη δεικνύντες ἅμα πάντες
ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου συστραφέντες ἐχώρουν εἰς τὸ
Καπιτώλιον, οὐ φεύγουσιν ἐοικότες, ἀλλὰ μάλα φαι-
δροὶ καὶ θαρραλέοι παρακαλοῦντες ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν 20
τὸ πλῆθος καὶ προσδεχόμενοι τοὺς ἀρίστους τῶν ἐν-
740 τυγχανόντων. Ἐνιοὶ δὲ καὶ συνανέβαινον αὐτοῖς καὶ
κατεμίγνυσαν ἑαυτοὺς ὡς μετεσχηκότες τοῦ ἔργου, καὶ
προσεποιοῦντο τὴν δόξαν, ὣν ἦν καὶ Γάιος Ὀκταούτιος
καὶ Λέντλος Σπινθήρ. Οὗτοι μὲν οὖν τῆς ἀλαξουείας 25
δίκην ἔδωκαν ὕστερον ὑπὸ Ἀντωνίου καὶ τοῦ νέου Καί-
σαρος ἀναιρεθέντες καὶ μηδὲ τῆς δόξης, δι' ἣν ἀπέ-
θνησκον, ἀπολαύσαντες ἀπιστίᾳ τῶν ἄλλων. Οὐδὲ γὰρ
οἱ κολάζοντες αὐτοὺς τῆς πράξεως, ἀλλὰ τῆς βουλήσεως
τὴν δίκην ἔλαβον. Μεθ' ἡμέραν δὲ τῶν περὶ Βρούτου 30
κατελθόντων καὶ ποιησαμένων λόγους, ὁ μὲν δῆμος
οὔτε δυσχεραίνων οὔτε ὡς ἐπαινωῶν τὰ πεπραγμένα τοῖς

λεγομένοις προσεῖχεν, ἀλλ' ὑπεδήλου τῇ πολλῇ σιωπῇ
 Καίσαρα μὲν οἰκτεῖρων, αἰδούμενος δὲ Βροῦτον, ἣ δὲ
 σύγκλητος ἀμνηστίας τινὰς καὶ συμβάσεις πράττουσα
 πᾶσι Καίσαρα μὲν ὡς θεὸν τιμαῖν ἐψηφίσατο καὶ κι-
 5 νεῖν μηδὲ τὸ μικρότατον ὧν ἐκείνος ἄρχων ἐβούλευσε,
 τοῖς δὲ περὶ Βροῦτον ἐπαρχίας τε διένειμε καὶ τιμὰς
 ἀπέδωκε προεπούσας, ὥστε πάντας οἰεσθαι τὰ πράγματα
 κατάστασιν ἔχειν καὶ σύγκρασιν ἀπειληφέναι τὴν ἀρί-
 στην.

10 LXVIII. Ἐπεὶ δὲ τῶν διαθηκῶν τῶν Καίσαρος ἀνοι-
 χθεισῶν εὐρέθη δεδομένη Ῥωμαίων ἐκάστῳ δόσις ἀξιό-
 λογος, καὶ τὸ σῶμα κομιζόμενον δι' ἀγορᾶς ἐθεάσαντο
 ταῖς πληγαῖς διαλελωβημένον, οὐκέτι κόσμον εἶχεν
 οὐδὲ τάξιν αὐτῶν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ τῷ μὲν νεκρῷ περι-
 15 σωρεύσαντες ἐξ ἀγορᾶς βάρθρα καὶ κιγκλίδας καὶ τρα-
 πέζας ὑψῆψαν αὐτοῦ καὶ κατέκαυσαν, ἀράμενοι δὲ δα-
 λοὺς διαπύρους ἔθεον ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ἀνηρηκότων
 ὡς καταφλέξοντες, ἄλλοι δὲ ἐφοίτων πανταχόσε τῆς
 πόλεως συλλαβεῖν καὶ διασπάσασθαι τοὺς ἄνδρας ζη-
 20 τοῦντες. Οἷς ἐκείνων μὲν οὐδεὶς ἀπήντησεν, ἀλλὰ εὖ
 πεφραγμένοι πάντες ἦσαν. Κίννας δὲ τις τῶν Καίσαρος
 ἐταίρων ἔτυχε μὲν, ὡς φασι, τῆς παρωχημένης νυκτὸς
 ὄψιν ἑωρακῶς ἄτοπον· ἐδόκει γὰρ ὑπὸ Καίσαρος ἐπὶ
 δεῖπνον καλεῖσθαι, παραιτούμενος δὲ ἄγεσθαι τῆς χει-
 25 ρὸς ὑπ' αὐτοῦ μὴ βουλούμενος, ἀλλ' ἀντιτείνων. Ὡς δ'
 ἤκουσεν ἐν ἀγορᾷ τὸ σῶμα καίεσθαι τοῦ Καίσαρος, ἀνα-
 στάς ἐβάδιζεν ἐπὶ τιμῇ, καίπερ ὑφορώμενός τε τὴν ὄψιν
 ἅμα καὶ πυρέττων. Καί τις ὀφθέντος αὐτοῦ τῶν πολ-
 30 λῶν ἔφρασεν ἑτέρῳ τοῦνομα πυνθανομένῳ, κάκεινος
 ἄλλῳ, καὶ διὰ πάντων εὐθύς ἦν, ὡς οὗτός ἐστιν ὁ ἀνήρ
 τῶν ἀνηρηκότων Καίσαρα· καὶ γὰρ ἦν τις ὁμώνυμος
 ἐκείνῳ Κίννας ἐν τοῖς συνομοσαμένοις, ὃν τοῦτον εἶναι

προλαβόντες ὤρμησαν εὐθύς καὶ διέσπασαν ἐν μέσῳ τὸν ἄνθρωπον. Τοῦτο μάλιστα δείσαντες οἱ περὶ Βροῦτον καὶ Κάσσιον οὐ πολλῶν ἡμερῶν διαγενομένων ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς πόλεως. Ἄ δὲ καὶ πράξαντες καὶ παθόντες ἐτελεύτησαν, ἐν τοῖς περὶ Βρούτου γέγραπται. 5

LXIX. Θνήσκει δὲ Καῖσαρ τὰ μὲν πάντα γεγνησὶς ἔτη πεντήκοντα καὶ ἕξ, Πομπηῖω δ' ἐπιβιώσας οὐ πολὺ πλεον ἑτῶν τεσσάρων, ἦν δὲ τῷ βίῳ παντὶ ἀρχὴν καὶ δυναστείαν διὰ κινδύνων τοσοῦτων διώκων μόλις κατεργάσατο, ταύτης οὐδὲν ὅτι μὴ τοῦνομα μόνον καὶ 10 τὴν ἐπίφθονον καρπωσάμενος δόξαν παρὰ τῶν πολιτῶν. Ὁ μέντοι μέγας αὐτοῦ δαίμων, ᾧ παρὰ τὸν βίον ἐχρήσατο, καὶ τελευτήσαντος ἐπηκολούθησε τιμωρὸς τοῦ φόνου, διὰ τε γῆς πάσης καὶ θαλάττης ἐλαύνων καὶ ἀνιχνεύων ἄχρι τοῦ μηδένα λιπεῖν τῶν ἀπεκτονότων, 15 ἀλλὰ καὶ τοὺς καθ' ὅτιοῦν ἢ χειρὶ τοῦ ἔργου θιγόντας ἢ γνώμης μετασχόντας ἐπεξελεθεῖν. Θαυμασιώτατον δὲ τῶν μὲν ἀνθρωπίνων τὸ περὶ Κάσσιον ἠττηθεῖς γὰρ ἐν Φιλίπποις ἐκείνῳ τῷ ξιφιδίῳ διέφθειρεν ἑαυτὸν, ᾧ κατὰ Καῖσαρος ἐχρήσατο· τῶν δὲ θεῶν ὅ τε μέγας κο- 20 μήτης (ἐφάνη γὰρ ἐπὶ νύκτας ἐπτά μετὰ τὴν Καῖσαρος σφαγὴν διαπρεπῆς, εἶτα ἠφανίσθη) καὶ τὸ περὶ τὸν ἥλιον ἀμαύρωμα τῆς αὐγῆς. Ὅλον γὰρ ἐκεῖνον τὸν ἐνιαυτὸν ὠχρὸς μὲν ὁ κύκλος καὶ μαρμαρυγὰς οὐκ ἔχων ἀνέτελλεν, ἀδρανὲς δὲ καὶ λεπτὸν ἀπ' αὐτοῦ κατῆει τὸ 25 θερμόν, ὥστε τὸν μὲν ἀέρα δυοφερὸν καὶ βαρὺν ἀσθενεῖα τῆς διακρινοῦσης αὐτὸν ἀλέας ἐπιφέρεσθαι, τοὺς δὲ καρποὺς ἡμιπέπτους καὶ ἀτελεῖς ἀπανθῆσαι καὶ παρακμάσαι διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ περιέχοντος. Μάλιστα δὲ τὸ Βρούτῳ γενόμενον φάσμα τὴν Καῖσαρος ἐδήλωσε 30 σφαγὴν οὐ γενομένην θεοῖς ἀρεστήν· ἦν δὲ τοιούδε. Μέλλων τὸν στρατὸν ἐξ Ἀβύδου διαβιβάζειν εἰς τὴν

ἑτέραν ἤπειρον ἀνεπαύετο νυκτός, ὥσπερ εἰώθει, κατὰ
 σκηνήν, οὐ καθεύδων, ἀλλὰ φροντίζων περὶ τοῦ μέλ-
 λουτος· λέγεται γὰρ οὗτος ἀνὴρ ἤκιστα δὴ τῶν στρατη-
 γῶν ὑπνώδης γενέσθαι καὶ πλείστον ἑαυτῷ χρόνον
 5 ἐγρηγορότι χρῆσθαι πεφυκώς· ψόφου δέ τινος αἰσθέ-
 σθαι περὶ τὴν θύραν ἔδοξε, καὶ πρὸς τὸ τοῦ λύχνου
 φῶς ἤδη καταφερομένου σκεψάμενος ὄψιν εἶδε φοβερὰν
 ἀνδρὸς ἐκφύλου τὸ μέγεθος καὶ χαλεποῦ τὸ εἶδος. Ἐκ-
 πλαγεῖς δὲ τὸ πρῶτον, ὡς ἑώρα μῆτε πράττοντά τι μῆτε
 10 φθεγγόμενον, ἀλλὰ ἐστῶτα σιγῇ παρὰ τὴν κλίνην,
 ἠρώτα, ὅστις ἐστίν. Ἀποκρίνεται δ' αὐτῷ τὸ φάσμα
 „Ὁ σὸς, ὦ Βροῦτε, δαίμων κακός· ὄψει δέ με περὶ Φι-
 λίππους.“ Τότε μὲν οὖν ὁ Βροῦτος εὐθαρσῶς „Ὁψο-
 μαι“ εἶπε· καὶ τὸ δαιμόνιον εὐθύς ἐκποδῶν ἀπήει. Τῷ
 15 δ' ἰκνουμένῳ χρόνῳ περὶ τοὺς Φιλίππους ἀντιταχθεὶς
 Ἀντωνίῳ καὶ Καίσαρι τῇ μὲν πρώτῃ μάχῃ κρατήσας τὸ
 καθ' ἑαυτὸν ἐτρέψατο καὶ διεξήλασε πορθῶν τὸ Καίσα-
 ρος στρατόπεδον, τὴν δὲ δευτέραν αὐτῷ μάχεσθαι μέλ-
 λοντι φοιτᾶ τὸ αὐτὸ φάσμα τῆς νυκτός αὐτίς, οὐχ ὥστε
 20 τι προσειπεῖν, ἀλλὰ συνεὶς ὁ Βροῦτος τὸ πεπωμένον
 ἔροισε φέρων ἑαυτὸν εἰς τὸν κίνδυνον. Οὐ μὲν ἔπεσεν
 ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ τῆς τροπῆς γενομένης ἀναφυγῶν
 πρὸς τι κρημνῶδες καὶ τῷ ξίφει γυμνῷ προσβαλὼν τὸ
 στέονον, ἅμα καὶ φίλου τινός, ὡς φασι, συνεπιρρώ-
 25 σαυτος τὴν πληγὴν, ἀπέθανεν.







